

DÜNYA ƏDƏBİYYATI

DÜNYA
FANTASTİKA
ANTOLOGİYASI

Ш6(0)
D 97 .

252620

DÜNYA FANTASTİKA ANTOLOGİYASI

M.F.Axundov adına
Azərbaycan MİA
Kıtabxanası

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKI

2007

*Bu kitab "Fantastik hekayələr" (Bakı, Gənclik, 1968),
"Aleksandr Belyayev. Professor Douelin başı" (Bakı, Gənclik, 1973) və
"Herbert Uells. Görünməz adam" (Bakı, Gənclik, 1979)
nəşrləri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

ISBN 978-9952-34-119-5

808.83/876-dc22

Fantastika – Antologiya

Dünya fantastika antologiyası.

Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 464 səh.

Kitaba fantastika janrında yazan dünya yazıçılarından Pyer Bul, Artur Klark, Ayzek Əzimov, Rey Bredberi, Fred Tomas Saberhagen, Con Kristofer, Vatslav Kaydoş, Kşiştof Borun, Siniti Xosi və Namiq Abdullayevin hekayələri, eləcə də Aleksandr Belyayevin "Professor Douelin başı" povesti və Herbert Uellsin "Görünməz adam" romanı daxil edilmişdir.

© "Şərq-Qərb", 2007

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

"Azərbaycan dilində latin qrafikası

ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında"

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı

ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına

hədiyyə edilir

İNSAN ZƏKASININ HÜDUDSUZLUĞU

İndi oxucunun əlində olan bu kitabın respublikamızda heç vaxt heç bir analoqu olmamışdır – dünya ədəbiyyatının elmi–fantastik janrından seçmələr vahid bir cildde Azərbaycan oxucusuna təqdim edilir.

Diqqət yetirin, buradakı ən “qocaman” müəlliflər on doqquzuncu əsrin ikinci yarısını, böyük əksəriyyət isə keçən əsri təmsil edirlər. Burada qeyri-adi heç nə yoxdur, çünki bu janrın özü ədəbiyyatda ən gənc janrlardan biri hesab olunur. Dünya ədəbiyyatında ilk elmi–fantastik əsəri on doqquzuncu əsrin qırkıncı illərində tanınmış Amerika yazıçısı Edqar Allan Po (1809-1849) qələmə almışdır və təbiidir ki, detektiv janr kimi bu janrın da banisi məhz odur. Başqa sözlə desək, öz qısa ömrü ərzində Edqar Po dünya ədəbiyyatına iki ədəbi janr bəxş etmişdir!

Hamımıza məlumdur ki, hətta nağıllarımızda da fantastik elementlərdən geniş istifadə olunmuşdur – uçan xalçalar, su altında döyüşlər, üzük qaşında uzaqdakı hansısa hadisəyə tamaşa etmək və s. Lakin bütün bunlar yalnız bu və ya digər qəhrəmanın arzu və istəyini ifadə edən fantastik element olaraq qalırdı. Həmin fantastik elementlər isə yalnız müəllif fantaziyasının məhsulu idi və onların heç bir elmi əsası yox idi.

Elmi fantastika janrında qələmə alınan əsərlər isə elm və texnikanın nailiyyətlərinə əsaslanan hadisələrdən bəhs edir. Bu isə qeyd etdiyimiz kimi, Edqar Ponun novatorluğudur.

Hansı zamana aid olmasından asılı olmayaraq, elmi–fantastik əsərlərdə təqdim olunan hadisələr bu günün reallığına, eləcə də gələcək üçün nigarənciliyə olan yazıçı münasibətidir.

Bu kitabda bir ön söz çərçivəsində Azərbaycan oxucusuna təqdim edilən hər bir müəllif haqqında söz açmaq imkan xaricindədir. Onların arasında dünyaca məşhur olan simalar da vardır (Herbert Uells, Ayzek Əzimov, Rey Bredberi), çoxumuzun ilk dəfə rast gəldiyi simalar da (Sinti Xosi, Vatslav Kaydoş). Lakin mübaligəsiz demək olar ki, məhz onların hər birinin əsəri ilə tanışlıq oxucuda elmi fantastikanın çoxistiqamətli mövzu spektri haqqında düzgün təsəvvür yarada bilər.

Düzdür, elmi fantastika janrında qələmə alınan əsərlər ilk növbədə insan zəkasının hüdudsuzluğunu bir daha təsdiq edir. Oxucu

həmin əsərlərdəki ədəbi qəhrəmanlara qoşularaq gah Yer kürəsinin möcüzələri ilə qarşılaşır, gah Kainat ənginliyinin cazibəsi altında milyonlarla kilometr məsafəni qət edərək müxtəlif planetlərə üz tutur, gah da gözlə görünən və görünməyən uzaq qalaktikalara istiqamət götürür. Yerdəki möcüzələrdən bəhs edən elmi–fantastik əsərlərin əksəri dəniz və okeanlarla bağlıdır (təkcə rus yazıçısı Aleksandr Belyayevin “Amfibiya–adam”ını xatırlatmaq bəs edərdi). Lakin hər hansı bir yerüstü məkanda baş verən fantastik hadisələr də yox deyildir (məşhur ingilis yazıçısı Artur Konan Doyleun “İtirilmiş dünya” romanındakı kimi). Təxminən son iyirmi ilin elmi–fantastik əsərlərində isə hadisələr Yerdə baş versə də, orada tez–tez Kainatın ənginliklərindən planetimizə baş çəkən gəlmələrdən bəhi edilir. Hazırda Amerikanın ən məşhur və məhsuldar ədəbi siması hesab edilən Stiven Kinq bir sıra romanlarında məhz bu ədəbi priyomdan məharətlə istifadə edir. Müxtəlif ekstremal vəziyyətlərlə üzləşən insanın mübarizə əzmi, məğlubedilməzliyi, xilaskarlıq missiyası belə əsərlərin leytmotivinə çevrilir. Belə əsərlər əksər hallarda süjet və kompozisiyanın mürəkkəbliyi, hadisələrin qeyri–adiliyi ilə oxucunu özünə cəlb edir.

Lakin bu janrda qələmə alınan bir sıra əsərlərin müəllifləri daha çox elmə yeni ideyalar və istiqamətlər bəxş etməklə seçilir. Başqa sözlə desək, elmi fantastları iki qrupa bölmək olar. Birinci qrupa yalnız elm və texnikanın nailiyyətlərinə əsaslanaraq öz əsərlərini yarananlar, ikinci qrupa isə öz maraqlı əsərləri vasitəsi ilə elmə yeni–yeni ideya verənlər daxildir.

Göründüyü kimi, ikinci qrupa aid edilənlər öz zəkalarının dərinliyi ilə daha çox fərqlənən müəlliflərdir. Məsələn, tanınmış fransız yazıçısı Jül Vern öz əsərlərindəki sualtı gəmilərdə dünya okeanlarını “dolaşanda” elm hələ sualtı gəmiləri icad etməmişdi. Məlum olduğu kimi, Jül Vern hətta sualtı gəminin şəklini də əsərlərində çəkmiş, onun yüksək təzyiqlə davamlılığını, hava ilə təminatını və s. məsələləri də gələcək ixtiraçılara aydınlaşdırmışdı. Sonralar icad olunmuş sualtı gəmilər məhz Jül Vernin təsvir etdiyi fantastik gəmilərin analoqu idi... Və ya, keçən əsrin məşhur rus yazıçısı Aleksey Tolstoy “Mühəndis Qarinin hiperboloidi” romanını qələmə alanda elm hələ napnazik şüasındakı yüksək istiliklə uzaq məsafədən hər şeyi yandırıb külə döndərən silaha (hiperboloidə) malik deyildi.

Lakin elmi-fantastik əsərlərdə elə ideyalar da vardır ki, onlar bu və ya digər yazıçının təxəyyülünün məhsulu kimi yalnız roman səhifələrində qalmış, hələlik elm tərəfindən gerçəkləşməmişdir. Bu suradan H.Uellsin "Görünməz adam"ı və A.Belyayevin "Professor Douelin başı" əsərləri nümunə göstərilə bilər. H.Uellsin əsərində hansısa kimyəvi maddəni içən adamı heç kim görə bilmirdi; həmin maddə hələ də elmə məlum deyil (ümumiyyətlə, məlum olacaqmı?)... Vəfat etmiş professor Douelin başı başqa alim tərəfindən bədənindən ayrılaraq xüsusi aparata keçirilir, canlanır və istismara məruz qalaraq yenə də elmi kəşflərini davam etdirir... Elm hələ də o səviyyəyə yüksəlməmişdir. Burada belə bir haşiyə çıxmağa ehtiyac duyulur ki, elmi-fantastik əsərlərdə haqqında bəhs olunan kəşflər heç də həmişə reallaşmır.

Bizcə, öz elmi-fantastik əsərləri ilə dünya elminə ən böyük töhfəni isə keçən əsrin ən məhsuldar ABŞ yazıçısı (1992-ci il aprelin 6-da vəfatı ərəfəsində onun 500-dən artıq kitabı çapdan çıxmışdı) Ayzek Əzimov vermişdir. İndi az qala hər bir ailənin xidmətində olan kompüter və kompüter beyni vasitəsilə idarə olunan robot texnologiyası ideyası məhz A.Əzimova məxsusdur. O, keçən əsrin qırxıncı illərinin sonu, əllinci illərin əvvəllərində qələmə aldığı əsərlərində kompüterdən bəhs edəndə çoxları bu fantastik yeniliyi ironiya ilə qarşılayırdı... Belə bir haşiyə də çıxmaq lazımdır ki, A.Əzimov həm də tanınmış biokimyəvi alimdir. Üstəlik, o, astronomiya ilə ciddi məşğul olaraq Kainatın, o cümlədən Yer kürəsinin yaranması, qalaktikalar aləmi və s. haqqında da sanballı elmi-nəzəri əsərlər müəllifi kimi tanınır. Məhz bu fundamental elm sahələrini yaxşı bilməsi nəticəsində Ayzek Əzimovun elmi-fantastik əsərləri daha inandırıcı və maraqlı cazibəsi ilə seçilir.

Fantast yazıçılar Yer kürəsində alternativ enerji mənbələri axtarı, yeni-yeni ideyalar irəli sürürlər – külək enerjisindən, okean və dəniz dalğalarının enerjisindən istifadə!

Yer kürəsinin əhalisi həddindən çox artarsa, onu orzaqla necə təmin etmək olar? Qlobal istiləşmə baş verərsə, Yer əhalisini necə və hara köçürmək olar?

Onlar öz əsərlərində təkcə müxtəlif problemləri qoymaqla kifayətlənmir, həm də onların həlli yollarını axtarırlar. Məsələn, belə bir hipoteza irəli sürülür ki, əgər ekvatorun şimal və cənub tərəfləri hər cür yaşayış məntəqəsindən, meşədən, bataqlıqdan və s. təmizlənərək

yalnız əkin sahələrinə çevrilsə, oradan ildə bir neçə dəfə məhsul götürmək və beləliklə, indikindən dəfələrlə çox olacaq əhalini orzaqla təmin etmək olardı... Və ya Yer in təbii peyki olan Ayda çoxlu kosmodromlar inşa edilməli, Yer əhalisi ilk dəfə məhz Aya köçürülməlidir. Ayın cazibə qüvvəsi Yerə nisbətən altı dəfə az olduğu üçün oradan səma gəmilərinin uzaq planetlərə göndərilməsi daha asanlıqla başa gələrdi...

Bu qəbildən olan vacib məsələlərin sayını xeyli artırmaq da olardı, lakin görüldüyü kimi, bu istiqamətli elmi-fantastik əsərlərin missiyası təkcə oxucuya bədii zövq verməklə bitmir. Belə əsərlər daha artıq dərəcədə bəşəri xarakter daşıyır.

Bu kitabda on beş müəllifin əsərləri oxucuya təqdim edilmişdir. Burada Azərbaycan yazıçısı Namiq Abdullayevə də dünya fantastiklərinin cərgəsində yer verilməsi çox rəmzi xarakter daşıyır və yerinə düşür. Heç kimə sirr deyildir ki, elmi fantastika janrı milli ədəbiyyatımızda ən az inkişaf etmiş janrdır. Bunun müəyyən obyektiv və subyektiv səbəbləri vardır. Əsas səbəb isə Azərbaycanda kosmodromun, Kainatın kəşfi ilə əlaqədar olaraq nəhəng texnoloji avadanlıqlar istehsal edən məntəqələrin olmaması, ən başlıcası isə "əməliyyat meydanının" – kosmik ənginliklərə hücum müqabilində respublika ərazisinin darlığıdır. Milli zəmini olmayan yazıçı isə öz oxucusunu inandıra bilməzdi.

Az qisim nasirlərimiz arasında (Allahverdi Eminov, Qabil Əhmədov, hazırda ABŞ-da yaşayan Emin Mahmudov və b.) bu janrın banisi məhz Namiq Abdullayevdir. Onu şəxsən tanıyan adam kimi zəmanət verə bilərəm ki, mərhum N.Abdullayev öz zəngin mütaliəsi, düşüncə tərzi, qlobal problemlər qoymaq bacarığı, obrazlar qalereyası ilə də dünya ədəbiyyatı korifeyləri ilə bir səviyyədə dura bildirdi. Məsələn, onun "İtirilmiş dünya" povesti (əsrin adı A.Konan Doyleun romanının adı ilə eyni səslənir və ixtisası etibarlı ilə ingilis dili mütəxəssisi olan N.Abdullayevin ingilis yazıçısından səmərəli surətdə bəhrələndiyi aydın görünür) dünya ədəbiyyatında bu janrdə qələmə alınmış hər hansı bir məşhur əsərlə bəhsə girə bilərdi. Əgər A.Konan Doyleun romanında elmi-tədqiqat ekspedisiyası Latın Amerikasının cəngəlliklərində itərək geriyyə yolu tapa bilmirsə, N.Abdullayevin povestində uzaq kosmosda tapşırığı yerinə yetirmiş səma gəmisi Yer kürəsinə aparan yolu itirir...

Bu kitabda məşhur ingilis yazıçısı Herbert Uells öz şah əsəri olan "Görünməz adam" romanı vasitəsi ilə bir daha oxucularımızın görüşünə gəlmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Edqar Ponun hekayələrindən sonra elmi-fantastika janrının bədii sənət səviyyəsinə qaldırılmasında H.Uellsin də əvəzsiz xidmətləri vardır.

Etiraf etmək lazımdır ki, bu janr üzrə dünyanın ən aparıcı ədəbi simaları ABŞ yazıçılarıdır. Amerikanın elm və texnikasının inkişafı, kosmik tədqiqatlarla bağlı olaraq qazandığı nailiyyətlər bu janrda qələmini sınamaq istəyən yerli müəlliflərə zəngin ideyalar və faktiki materiallar bəxş edir. Yaradıcı zəka sahibi üçün bundan daha yaxşısını arzulamaq olmazdı. Onlar istinad nöqtəsi kimi bu və ya digər elmi nailiyyətə söykənərək yaradıcı təfəkkürləri hesabına yeni-yeni əsərlərini ərsəyə gətirirlər. Ona görə də bu gün az qala dünyanın hər bir oxucusu Ayzek Əzimov, Rey Bredberi, Artur Klark və başqalarının adlarını yaxşı bilir. Amerika yazıçılarının məşhurluğunu təmin edən faktorlardan biri isə oradakı geniş oxucu auditoriyasıdır. ABŞ-in əlli ştatının hər birində müxtəlif ədəbi dərgilər çap olunur və onların arasında elmi fantastika yönüləri də yox deyildir. Beləliklə, Amerikada elmi fantastikanın öz oxucu auditoriyası formalaşmışdır və bu janrda ortaya çıxan hər bir əsər dərhal oxucuların diqqət mərkəzinə düşür.

İnanmaq istərdik ki, bu kitab Azərbaycanda nəinki öz spesifik oxucularını tapacaq, həm də müxtəlif yazarları öz qələmlərini elmi fantastika janrında sınağa sövq edəcəkdir.

Zeydulla Ağayev

filologiya elmləri doktoru, professor

PYER BUL

(1912-1994)

(Fransa)

İNTƏHASIZ GECƏ

Mənim adım Oskar Vensandır. Subayam. Monparnas məhəlləsində kiçik kitab dükənəm var. Bu yaxınlarda əlli yaşım tamam olmuşdur. Hamı kimi mən də müharibədə iştirak etmişəm. Zənimcə, insan ömrü üçün bir müharibə kifayətdir.

Çoxlu kitab oxuyuram. Məni elm, ədəbiyyat və fəlsəfə yenilikləri maraqlandırır. Bəzən yaşamaq problemi üzərində düşünürəm və bu, əsrarəngiz şeylərə olan tələbatımı tamamilə ödəyir. Atom nüvəsini parçalaya bilən alimlərin kəşf qabiliyyətinə məftunam. İndiki əsrdə doğulduğumu ağılıma gətirəndə heyran olduğuma görə bədənim xəfifcə lərzəyə gəlir.

Danışacağım qeyri-adi hadisəyə yalnız və yalnız təsadüf nəticəsində rast olmuşam. Buna görə həmin təsadüfə minnətdar olduğumu demirəm, amma ona lənət də yağdırmıram. Mən bir az fatalistəm. Lakin düşdüyüm vəziyyətdən necə çıxma biləcəyimdən xəbərdar olmağı çox istərdim.

Bu hadisə 1949-cu il avqustun 9-da axşam başlandı. Mən "Günbəz" in eyvanında oturmuşdum. Yay günlərində bura gəlib sərin pivə iç-çə yoldan keçənlərə tamaşa etməyi adət etmişəm. Bu dəfə də belə oldu. Qarşımda açıq qəzet var idi, yoldan keçənlərə baxmaq məni yoranda bir neçə sətir oxumaqdan ötrü qəzetə nəzər salırdım.

Fikirləşirdim ki, işlər o qədər də pis getmir.

Badarili məhz belə bir anda mənim həyatıma daxil oldu. Özü də elə amirənə tərzdə daxil oldu ki, bu, onun qeyri-adi şəxsiyyət olduğuna dəlalət edirdi.

Stolumun yanından üç dəfə gəlib keçən, buradakılara diqqətlə baxan adam bir neçə dəqiqə idi ki, nəzərimi cəlb edirdi. O, romalılara

məxsus qırmızı əba geymişdi: bu cəhət məni onun sifətindəki qəribə və tamamilə yeni bir xüsusiyyətdən az heyrləndirmişdi. Bəlkə, sifət cizgilərinin nəcibliyi? Bəlkə də, enli və əzəmətli alni, yaxud yunanlara məxsus burnu! Yaxud ola bilər ki, indiyədək heç vaxt görmədiyim bürünc rəngli dərisi? Ortaboydan xeyli uca olan həmin şəxs, mənə öylənmək üçün gözlənilmədən Roma əbasi geymiş Misir Allahını xatırladırdı.

Onun hərəkətlərini izləyirdim. Yenə də yavaş-yavaş qarşımdan keçdi. Bir qədər inamsız addımlayırdı; güman etmək olardı ki, azmışdır, yolu soruşmağa da ürok eləmir. Görünür, nəhayət, qərara gəlib qonşu stolun arxasında əyləşdi. Yaxınlaşan ofisiyanta mənim qabağımdakı parçı elə hərəkətlə göstərdi ki, bu, "elə ondan gətir" mənasını verməli idi. Sifətindən özünü itirmiş adama oxşayırdı. Gördüm ki, bu adam təkcə mənim diqqətimi cəlb etməyib: məndən bir qədər aralı oturmuş cənəbli, dazbaş, alçaqboy cənab onu gözləri ilə əz qala yeyirdi.

Bürünc rəngli dərisi olan adam, bir qurtum pivə içdi və nifrətin-dən sifəti bürüşdü. O, xəyala dalıb xeyli susdu, sonra mənə baxdı.

Ciddi tərzdə:

– Dostum, – dedi, – mənə çox böyük lütf göstərməyə razı olub, indi neçənci əsr olduğunu deyə bilərənməni?

– Bağışlayın? – deyə cavab verdim.

O, sözüünə davam etdi:

– İndiki əsrin nömrəsini mənə desəydin, sənə minnətdar olardım.

Sualın məndə doğurduğu heyətə digər bir cəhət çətin ki azalda bilərdi: naməlum adam latın dilində danışdı. Bu dili pis bilmədiyimə görə naməlum adamın danışığını çətinlik çəkmədən başa düşür və ona cavab verməyi bacarırdım. Biz klassik latın dilində danışırıq. Həmin söhbəti mümkün qədər olduğu kimi nəzərinizə çatdırıram.

Əvvəlcə elə fikirləşdim ki, səfeh zarafatlar hövəskarına rast gəlmişəm. Lakin onun özünü bürünc verən çtiramılıığı məni bu gümanımdan əl çəkməyə məcbur etdi. Bəlkə, dəliddir? Bütün bunlara baxmayaraq, onunla cəni əhəngdə danışmağı qərara aldım. Dedim:

– Vətəndaş, sənə böyük məmnuniyyətlə cavab verərəm. Biz iyirminci əsrin ortalarında yaşayırıq. Daha dəqiq desək, min doqquz yüz qırx doqquzuncu ildə.

– Naməlum adamın sifətində kədərli heyət ifadəsi göründü. O, tənə ilə mənə baxıb dedi:

– Ah, dostum, kim sənə öyrədib ki, başqa bir dövrdən buraya gələn və ona görə də burada tək-tənha olan adamı olə salasan! Mən lap yaxşı bilirəm ki, indi sənənin yalançı dilinin dediyi kimi, min doqquz yüz qırx doqquzuncu il deyildir, mənim haqq-hesabım dübbədədür, mən Badari krallığını təxminən səkkiz min il bundan əvvəl tərk etmişəm. O zaman bizdə doqquz mininci il idi.

Dəfələrlə eşitmişdim ki, ruhi xəstələrlə mübahisə etmək olmaz. Görünür, bu adam başqa əsrdə yaşamağı fikirləşmək dəliliyinə tutulub. Brantonun qədim Badari şəhərinin xarabalıqlarını bu yaxınlarda kəşf etməsi haqqında bir dəfə məqalə oxuduğum yadıma düşdü. O zaman mən həmin alimin apardığı qazıntılar sayəsində adamların xəbər tutduqları qəribə mədəniyyətlə maraqlanmışdım. Deyəsən, həmin məqalələri oxumaq bu zavallının ağılını öldürən almışdı.

Mən tələsmədən həmişə cəni əhənglə cavab verirdim:

– Ey naməlum şəxs, mən gözəl Badari mədəniyyətinin qeyri-adi qədimliyi barəsində sənənlə mübahisə etmirəm. Lakin bunda da allahları şahid çağırırım ki, sənəni olə salmağı ağılıma belə gətirməmişəm. Sözlərimin mənası yalnız o idi ki, bizdə xristian tarixi ilə min doqquz yüz qırx doqquzuncu ildir. Ey müdrik insan, vaxtın nisbi olduğu sənə, yəqin ki, məlumdur. Buna görə də biz cəni zamanda həm Milad günündən keçən iyirminci əsrdə, həm də bizim tarix hesabımız, haqqında danışdığın mədəni və məşhur şəhərin sakinlərinin tarix hesabı ilə ümumi olsa, on səkkiz mininci ildə, yaxud ona yaxın bir dövrdə yaşaya bilərik.

Bu sözlər onu sakitləşdirdi. Naməlum şəxs dərin xəyala daldı, deyəsən, mürokkəb hesablamalar aparırdı. Nəhayət, dilləndi:

– Dostum, sənənin sidiq-ürəklə danışdığını sübhə etdiyimə görə məni bağışla, amma nə cür mürokkəb problemi həll etməli olduğumu bilsən, məni qınamazsan. Sənə etibar əlaməti olaraq, sırımı açmaq istəyirəm. Güman etmirəm ki, sirr açmağım məni buraya göndərmiş elm doryası Akademiyani narazı salsın. Üstəlik sənənin sifətində bir qədər kəməğillik əlamətləri görürəm. Bu, bizim üçün insanın etibarlı olmasına təminatdır. Açıq danışmağıma görə məni bağışla, əslində bu, bütün badarililərə xas olan cəhətdir. Daha fərasətli olsaydın, sırım sənənin nəzərindən qaçmazdı. Eşit və aqah ol. Mən zaman səyahətinə çıxmışam. Adım Amun-Ka-Zaylatdır. Dediğim kimi, buraya məşhur Badari şəhərindən gəlmişəm. Mən oranı öz

vaxtım ilə, bir neçə dəqiqə əvvəl tərk etmişəm ki, bu da Yer vaxtının təxminən səksən əsrinə bərabərdir. Mən kral elmi institutunun alimiyəm. Vaxt maşınını sınaqdan keçirmək mənə həvələ olunmuşdur; səyahətin müddətini bizim elm dəryası institutumuz müəyyən etmişdir. İndiyədək həmkarlarımdan biri qısa müddətli təcrübələr aparmışdır. O, yaxşı öyrəndiyimiz romalılar dövründə də gedib çıxmışdır. İndi sən latın dilində asanlıqla danışmağımın səbəbini başa düşürsən. Mən həmin dövrün paltarını geymişəm. Elə zənn edirdim ki, əsrlər boyu əbəda dil kimi qorunub saxlanmışdır; təəssüf ki, səhv etmişəm. Maşını iyirmi min il irəliyə qurmuşdum, bu, hələlik gedə bildiyimizdən böyük müddətdir. Yolda başa düşdüm ki, həmin müddət birdən-birə qət edilə bilməz. Belə olduqda yol üstündə dayanmağı qərara aldım və bir neçə dəqiqə əvvəl burada dayandım. Zənnimcə, elə bir dövrdə dayanmışam ki, həmin dövr bizimkindən təqribən səkkiz min il aralıdır. Açığını deyim ki, öz hesablamalarıma əmin deyiləm, buna görə də onları yoxlamaq istərdim.

Bütün bunlar nə qədər qərribə görünərsə də, mən onun düz danışdığına inanmağa başlayırdım. O danışdıqca ruhi vəziyyətimə şübhələrim yox olurdu. İndi mən vəcdə gəlmişdim, bu, bəlkə də öz ağıllığın zəifliyinə dəlalət edirdi. Öz-özümə deyirdim ki, qarşımdakı şəxs əsil badarilidir, tarixən mövcud olduqlarını Brantonun öz "Badarinin mədəniyyəti" əsərində sübut etdiyi adamlardan biridir. Əsl möcüzə idi: mən qeyri-adi hadisənin şahidi olmuşdum! Zamana səyahət! Bu, ola bilməzi – Uellsin fantaziyası doğru çıxır! Qarşımda minlərlə sual dururdu.

Naməlum adam isə sözüünə davam edirdi:

– Oğlum, təəccübləndiyini başa düşürəm. Görünür, Badarinin gözəl mədəniyyətindən qətiyyətlə xəbər yoxdur. Bəlkə də, mənim bir neçə dəqiqəlik səyahətim müddətində Yerdə keçən səksən əsr ərzində...

Hətta klassik latın dilində deyilmiş bu hipotezə soyuqqanlıqla qulaq asa bilməzdim. Naməlum adama stolunun arxasında əyləşməyi, sağ-salamat gəlişi və bizim görüşümüz şərafinə birlikdə bədə qaldırmağı təklif etdim. O, naz etmədi. Nə içmək istədiyini soruşdum. Cavab verdi ki, bu kölənin indicə gətirdiyi iyronc horraya heç bir vəchlə əl vurmayacaq. Amma bir neçə gün əvvəl (onun vaxtı ilə hesablanarsa) Roma dövründə gətirilmiş içkinin dadı çox

xoşuna gəlmişdir. Həmin içki yaqut rəgdə idi və romalılar onu vinum adlandırırdılar. Mən iki butulka əla Burqundiya şərabı sifariş verdim.

O, böyük bir qurtum vurdu, razılıq əlaməti olaraq başını tərpətib ciddiyyətlə dedi:

– Bu içki adamın canını qızdırır, özü də dadlıdır. Qayıdanda özümle dörd butulka aparacağam.

Mən dalbadal dörd stəkan içib badarilidən xahiş etdim ki, söhbətini davam etdirsən.

Amun-Ka-Zaylat sözü başladı:

– Sənə dedim ki, bir neçə dəqiqəlik səfərim ərzində Yerdə sürən səksən əsr müddətində gözəl Badari mədəniyyəti, çox güman, yox olmuşdur. Təəccüblənməyinin səbəbini başa düşürəm, çünki çox ola bilər, ən böyük kəşflərimiz də məhv olmuşdur. Romalılar bu barədə heç nə bilmirdilər. Məsələn, bizim möharətlə düzəltdiyimiz maşın onlara bəlli deyildi. Belə bir maşının sonralar ixtira olunduğunu güman etmirəm.

Təsdiq etdim ki, vaxta səyahət məsələsi heç cür mümkün olmamışdır.

– Ey Amun-Ka-Zaylat, – dedim, – vaxta səyahət mənə bəşəriyyətin ən heyranedicə nailiyyəti kimi görünür, indi başa düşürəm ki, elmimizin çox böyük müvəffəqiyyətlərinə baxmayaraq, biz hələ uşağıq. Amma əsrimiz sən fikirləşdiyindən qədər nadan deyil. Mən Badari mədəniyyətinə az-maz bələdəm. Nə olsun ki adamlar onu unutmuşlar. Alimlərimiz Badarini öyrənməyə başlamışlar. Bu yaxınlarda aparılmış qazıntılar, onun şanlı keçmişini bizim üçün aşkara çıxarmışdır. Bil və agah ol ki, sənin şəhərin altı min ildən də çox bundan əvvəl dağılmış və torpaq altında qalmışdır. İndi bizim cəsur alimlərimiz ilk dəfə onun xarabalığını üzə çıxarırlar.

– Ola bilməz! – deyər Amun səsləndi.

– Onlar orada saxsı qırıq, bürünc xəncərlər və ətraf sümükləri əylmiş skeletlər tapırlar. Amma sən dediyin kəşflərin heç bir izi hələ tapılmamışdır. Qət etmişik ki, siz ölkəni xalq olmusunuz. Bizə məlumdur ki, siz fil dişindən əla heykəllər yaratmağı, sədəf şeylər düzəltməyi, misdə naxış açmağı bacarmısınız; amma heç bir kəsin ağıllığına gəlmiş ki, elminiz mənim bildiyim qədər yüksəklərə qalxmışdır.

– Götür-qoy etsən, burada heç bir töəccüblü şey yoxdur. Dedi-yin kobud oşyaların əsrlər boyu qalması, tamamilə töbiidir. Amma bizim əla texnikamız misdən və büürncdən çox kövrək metallardan yaradılırdı... Sən, dalğalar və radiasiya haqqında eşitmisənmi? Siz enerjini həmin görünməz vasitələrin köməyi ilə ötürməyi bacarırsınızımı?

Cavab verdim ki, bacarıyıq və bu sahədə hətta xeyli müvəffəqiyyət də qazanmışıq. Mən radio və televiziya stansiyalarımızın quruluşunu həvəslə təsvir etdim.

– Deməli, sən başa düşürsən ki, qurğumuzun əsas ünsürünü əl ilə yoxlamaq mümkün deyil. İndi də təsəvvür et ki, dalğaların köməyi ilə həmin ötürmələrin siri itəcək və gələcək fəthə hazırda sənin fəxr etdiyin aparatların qırıqlarını tapacaqdır. Axı o, sizin bu aparatları yaradarkən nə kimi əməli məqsədlər güddüyünüzü ağılna gətirə bilməyəcəkdir. O, bunların bəzək sənəti nümunələri olduğunu güman edəcəkdir. Üzərində anlaşılmaz işarələr həkk edilmiş vaza və metal qırıntılarını tapan əsrinin alimləri də bu cür fikirləşirlər... Amma mən görürəm ki, siz bilik sahəsində hələ körpəsiniz. Bizim sən elmi-texniki nailiyyətlərimizin əsas xüsusiyyəti sadəlikdir. Məsələn, məni bura gətirən maşın çox müəkkəb radiasiya sistemi ilə təchiz edilmişdir, lakin onun hərəkətverici hissəsi qətiyyətlə böyük deyildir. Özün bax. Adı görkəmli mexanizmin başqalarından nəzərinə çarpmamasında töəccüblü bir şey yoxdur.

O, cibindən tutqun ağ rəngli, ellipsvari kiçik bir şey çıxartdı. Düymələrdən və balaca dəstəklərdən ibarət olan bu şeyin dilləri var idi; adama elə gəlirdi ki, mexanizmin quruluşu yalnız bundan ibarətdir. Bu an adını çəkdiyim alçaqboy, çəsməkli adamın irəli əyildiyini və çox böyük maraqla bizə baxdığını gördüm. O lap yaxınlığımızda oturduğundan söhbətimizin çoxunu, yəqin ki, eşitmişdi. Badarili həmin şeyi tələsik cibinə qoydu.

– Dostum, sənə çox böyük etimad göstərdiyim barədə danışmağa ehtiyac yoxdur. Bu şey indi mənim üçün kral xəzinəsinin bütün vazalarından qiymətlidir. Mən sizin dövrədə qalmaq niyyətində deyiləm. Səyahətimin məqsədi olan yirmimininci ilə çatmalı, sonra geri qayıtmalıyam... Amma sən dedin ki, valehedici köhnə Badari şəhəri çoxdan dağılmışdır?

– Məgər xəbərin yoxdur? – deyə bir qədər fikirləşdikdən sonra cavab verdim. – Məgər sən səfərdə olarkən onun can verməsinin

və əsrlər boyu yavaş-yavaş sönməsinin şahidi deyilsən? Məgər sən öz şəxsi ölümünü görməmişsən? Məgər sən cənəzin künlünün indi bizi heyran edən zərif naxışlı qutulardan birinə yığıldığından xəbər tutmamısan?

– Boş-boş danışmamaq üçün mən öz üsullarımız barədə sənə bəzi izahat vermək istərdim. Bağışla məni, dostum, o zaman səfəh suallara ehtiyac qalmaz... Amma bir halda ki, biz tanış olmuşuq, sən öz adını mənə deyə bilərsənmi? Adamları “Ey dostum”, yaxud “Ey naməlum şəxs” ifadələri ilə adlandırmaq mənə elə gəlir ki, çötindir. Bunu da romalılardan əxz etməmişəm.

– Adım Oskar Vensandır, – deyə cavab verdim.

– Hm... m-m... yaxşı... Amma əgər xətrinə döyməzsə, mən yenə də sənə əvvəlki kimi “dostum” deyə müraciət edəçəyəm. Yalnız bunu demək istəyirəm ki, sənin vaxta səyahət haqqındakı təsəvvürün tamamilə bəsitdir. Sözlərimə qulaq as.

Biz xəlif məh oşən Monpənaş axşamında üzboüz öyləşmişdik. Badarilinin söhbətinə o qədər uymuşdum ki, yemək tamam yadımdan çıxmışdı. Saat doqquz idi. Butulkalarda heç nə qalmamışdı. Yenidən şərab sifariş vermək istəyirdim ki, alçaqboy, çəsməkli adam yerindən qalxdı və dərindən heyratımə rəğmənlə bizə latın dilində müraciət etdi:

– Ey vətəndaşlar, söhbətinizi yarımçıq kəsdiyimə görə üz istəyirəm. Söhbətinizə qulaq asdığım üçün məni təvəzək etməməyə təşkil etməyin. Ey mənim əcdadım, sənə görə məni sənəyin hərəkətlərinə, danışığına heyran oldum. Sözlərinə qulaq asmaya bilmədim. Bu sözlər məni o qədər həyəcanlandırdı ki, özümü saxlaya bilməyib axıradək qulaq asdım. Məni lənətləməyin, əksinə, bu görüşə imkan yaradan təsadüfə minnətdar olun, adamların keçmişə ağılaşmaz dərəcədə maraqlı göstərdiklərinə minnətdarlığınızı bildirin. Həmin maraqlı məktəblərdə, hətta bizim zəmanədə latın dilini öyrənməyə vadar edir... hələ bu harasıdır! Deməliyəm ki, mənim zəmanədə. Axı ey nəcib naməlum şəxslər, biz sizinlə müxtəlif dövrlərin adamlarıyıq. Sizə nə qədər qəribə görünsə də, dostlar, bilin ki, qarşınızda daha bir vaxt səyahətə dayanmışdır. Amma mən buna uzaq gələcəkdən təşrif gətirmişəm. Mənim mövcud olduğundan heç birinizin xəbəri yoxdur, çünki sən parisli də, sən badarili də bilməlisiniz ki, mən yalnız on-on iki min il bundan sonra dünyaya

252520

gölməliyəm, daha dəqiq deyə bilmərəm, ona görə ki, ey mənim əccadam. Amun, mən də sənin kimi bu dövrə təsadüfən, mexanizmin müəyyən olunmuş iki yüz əsrlik məsafəni birdən-birə qət edə bilməyəcəyini və yolüstü dayanmaq lazım gəldiyini başa düşəndən sonra enmişəm.

Dostlar, qarşınızdakı şəxs Perqoliya respublikasının adlı-sanlı alimlərindən biri olan doktor Cinq-Conqdur. Təəssüf ki, Perqoliya respublikası haqqında heç nə bilmirsiniz, çünki mənim parlaq müvəffəqiyyətimin şahidi olacaq ölkə, hələlik okeanın altındadır. Ey parisli, sənin dövründə həmin okeanı Sakit Okean adlandırırlar. Bilin və agah olun ki, Perqoliya akademiyası son nailiyyətimizdən – vaxt maşınının istifadə etməklə keçmiş elmi səfərə çıxmağı mənə tapşırılmışdır... Demək istəyirəm ki, mənə tapşıracaqdır. Səfərin müddəti Yer vaxtı ilə iki yüz əsrlik müəyyən edilmişdir. Apardığım hesablamalara görə, elmimizin bizi tanış etdiyi gözəl Badari dövrünə gedib çıxmalyam. Kiçik bir hadisə məni yol üstündə dayanmağa vadar etdi. Amma mən xoşbəxtəm, çünki bu, mənə birdən-birə müxtəlif dövrlərlə tanış olmağa imkan vermişdir.

Ey parisli, mən sənin vaxtınla beş gün əvvəl buraya gəlmişəm. Paltarımı burada nəzəri cəlb etməyən paltara dəyişmişəm. Bu da mənim nişanıam.

O, Amunda gördüyüm əşyaya oxşayan ovalvari şeyi göstərdi.

– Ey dahi Cinq-Conq, – deyə sözə başladım.

Lakin sözümlə kəsməyə məcbur oldum, çünki özümü lap itirmişdim. Ofisiyanta işarə etdim və perqoliyalıya öz stolumuzun arxasında yer göstərdim; qüvvəm yalnız buna çatdı ki, ondan nə içmək istədiyini soruşdum. Cavab verdi ki, konyak adlanan içki onu hər cəhətdən təmin edir.

– Konyak mənə evdə daim içdiyim içkini xatırladır, – deyə əlavə etdi. – İçəcəyəm demək istəyirdim. Doğrudan da, mən öz dövrümdən on il əvvəlki həyatla hələ alışmamışam, buna görə də danışığımda yol verdiyim dolaşıqlıq üçün sizdən üzr istəyirəm... Əgər icazə versəniz, konyak və bir az qazlı su istərdim.

Mən bir butulka konyak və bir sifon qazlı su sifariş verib, yeni tanışımı nəzərdən keçirməyə başladım. O, bəstəboy, tamamilə dazbaş idi, səliqəli qara pencək geyinmişdi. Gözləri iblis gözləri kimi yanırı. Əgər badarili olmasaydı, onun qeyri-adi böyük kəlləsi diq-

qətimi şübhəsiz ki, cəlb edərdi. Bəstəboy gələndən sonra badarilinin ağzından hələ bir kəlmə də çıxmamışdı. Deyəsən narazı idi.

Bir stəkan konyakı başıma çəkib, azacıq özümə gəldim.

– Cənablar, – deyə sözə başladım, – ...Üzr istəyirəm, cəntimənlər... Demək istəyirəm ki, ey alimlərin alimləri! Sən, badarililərin ən məşhurlarından və sən, ən adlı-sanlı perqoliyalıları öz şöhrətinlə kölgədə qoymusan!.. Bu axşam, həyatımda ən böyük hadisə ilə əlamətdardır. Əsil möcüzə görməyimi mənə imkan verdiyinə görə ruha minnətdaram. Özümü sənə layiq hesab etmirəm, xəcələtimdən qızaranaq, Amun-Ka-Zaylat, sənin qeyri-adi müdrikliyin qarşısında və Cinq-Conq, gələcəkdə sənə qismət olacaq müdrikliyin qarşısında təzim edirəm. Lakin bu dövrün nadanlığına rəhmikim gəlsin. Zənnimcə, nadanlığımız orta əsrlərin cəhəli kimi bir şeydir. Yalvarıram, bözi şeyləri mənə izah edin. Səkkiz min il bundan əvvəl yaşamış badarili, axı sənin ölümündən azı yetmiş doqquz əsr keçmişdir. İndi, gözlərim qarşısında necə dura bilirsen?

– Suallarına cavab verməyə çalışacağam, lakin verdiyin suallar, sənin çox sadələşdirilmiş olduğunu göstərir. Qoy lap əvvəldən başlayım. Perqoliyalı hakim söhbətimizi kəsməyəcək, belə də edəcəkdim. Sən də mənim kötücəm, söhbətimə qulaq as, sonra mən də səni dinləməklə özümü xoşbəxt hesab edəcəyəm.

Doktor Cinq-Conq razılıq əlaməti olaraq başını tərpedəndən sonra badarili sözüünə davam etdi:

– Xeyli bundan əvvəl, alimlərimiz vaxtda sürətlə yerdəyişmənin nəzəri cəhətdən mümkün olduğunu müəyyən etmişdilər. Alimlərimizdən biri sübut etmişdi ki, vaxt eyni növlü deyildir, müxtəlif sistemlərdə olan fərdlər üçün vaxtın sürəti nisbidir və sistemə özü ilə müəyyən olunur... Lakin de görüm, ey parisli, kifayət qədər aydın danışırımmı?

– Sözüünə davam et, bu nəzəriyyəyə mənə tanışdır. Alimlərimizdən biri eyni cür kəşf etmişdir.

– Deməli, Yer vaxtından fərqlənən vaxtda yaşamaq imkanı təkrar edirəm ki, nəzəri cəhətdən sübut edilmişdi; lakin onun həyata keçirilməsi üçün işıq sürətinə yaxın sürətə nail olmaq lazım idi. Sən baş düşə biləcəyin bir misal götürəcəyəm; bizim məktəblərimizdə həmişə həmin misalı çəkirlər. Əgər səyyah planetimizdən saniyədə iki yüz doxsan doqquz min doqquz yüz səksən beş kilometr sürətlə

yola düşsərsə və iki il səfərdə olarsa, o, yerə qayıdanadək iki yüz il keçəcəkdir...

Öz biliyimlə fəxr edərək dedim:

– Bu, mənə məlumdur. Professor Lanjeven həmin hesablamada şöhrət qazanmışdır...

– Çox gözəl. Amma sözümü kəsmə. İndi sənin bilmədiklərdən danışacağam.

– İnsan bədəninə heç bir zərər olmadan işıq sürətinə yaxın sürətlə hərəkət etmək imkanı verən həddindən artıq sadə üsul kəşf edilən gündə, həmin həqiqət sırf nəzəri üsul kimi qalmışdı. Bundan sonra isə vaxta səyahət – düzdür, yalnız müəyyən istiqamətdə – əməli surətdə həyata keçirilməyə başladı. Biz öz ölçülərimizi sonrakı dövrlərə göndərməyi öyrəndik. Bunun üçün onları fəzaya çıxarmaq və lazımı sürət əldə edilən kimi dərhal Yerə qaytarmaq kifayətdir. Mən çox sadə danışırım. Əslində isə bu cür səyyah dərhal bizim nəzarətimiz altından çıxır, çünki başqa bir vaxta düşür. Buna görə də ona əvvəlcədən dəqiq göstəriş və əvvəlcədən xüsusi təlimat veririk.

Beləliklə, on nəfər fəzaya “buraxıldı” və lap bu yaxınlarda onlardan birincisi qayıtdı. Onun marşrutu elə hesablanmışdı ki, Yerə bizim vaxtımızla iyirmi beş ildən, yəni sənin vaxtınla bir neçə saniyədən sonra qayıtsın. O, özünü lap yaxşı hiss edirdi və indi oğlu ilə bir yaşda olduğuna çox təəccübləndi. Digər doqquz nəfərin taleyindən isə hələlik xəbərimiz yoxdur.

Doğrudan da, əgər sözlərimə yaxşı fikir vermənsən, yəqin, diqqət yetirmənsən ki, ilk təcrübələrimizin bir mühüm qüsuru olmuşdur. Elçilərimiz Yer vaxtının hər hansı dövrünə gedib çata bilərdilər, lakin oradan qayıtmağı bacarmazdılar. İxtira mükəmməl deyildi. Elçimiz dünya səfəri ərzində bəşəriyyətin qazandığı bütün tərəqqi nemətlərindən istifadə edə bilərdi, amma gördükləri haqqında bizə danışmaq imkanı yox idi. O vaxtadək ki, biz müəyyən qədər yaşayıb elçimiz kimi bilik qazandıqdan sonra onunla görüşək... Bu cür vəziyyət bizi qane etmirdi. Ona görə də Badarinin ən iti zəka sahibləri həmin problemin həllinə başladılar.

Mən fəxr edirəm ki, bu böyük işə kömək göstərmişəm. Nəhayət, əsrlər arasından geri istiqamətdə hərəkət etməyi öyrəndik. Bəzi alimlər bunun mümkün ola bilməyəcəyini güman edirdilər,

fikirləşirdilər ki, vaxt geri qayıtmır. Əslində isə belə deyil. Mən təfərrüata varıb həmin işin texnikasından danışmayacağam – sən parisli başa düşməzsən; perqoliyali, sənə gəlincə isə deməliyəm ki, sənin burada olmağının özü ixtiramızın əsrlər keçəndən sonra yenidən kəşf olunduğunu sübut edir. Əgər yenidən Badariyə qayıtmaq istəsəm, kiçik dəstəyi tərpətməyim kifayətdir. O zaman mən təsəvvür edilən vaxt – fəza məsafəsinə müvafiq mürəkkəb sürətlə hərəkət edəcəyəm. Vaxtda geri istiqamətlə hərəkət edərək öz dövrümüzdə çatacağam. Əvvəlki eksperimentlərimiz uğurlu olmuşdur. Dediym kimi elçimiz Roma imperiyası haqqında çox maraqlı məlumat toplayıb geri qayıtmışdır.

Badarilinin bütün sözlərinə, bir kəlməsinə də ötürmədən diqqətlə qulaq asırdım. Cinq-Conq isə razılıq əlaməti olaraq arabir başını tərpətməklə kifayətlənirdi. Amun-Ka-Zaylat sözünü qurtaranda o, səsləndi:

– Həmin möcüzələri yenidən canlandıran perqoliyalıların müdriyyətinə eşq olsun! Badarili, sənin söhbətində az şey mənə təəccübləndirdi. Biz də ağılasığmaz sürət əldə olunmasını kəşf etmişik... yəni kəşf edəcəyik. Mürəkkəb yerdəyişmələr və təsəvvürə gətirilən məsafələr prinsipi bizə də məlum olacaqdır. Ey mənim əcdadım, sənin eksperimentin ilə mənim eksperimentim arasında yeganə fərq səfərin istiqamətidir. Beləliklə, maşın dəqiq qurulduqdan sonra mən badarililər dövrünə yola düşəcəm, bütün perqoliyalıların arzu və əzmkarlığını özümlə aparacağam. Mən on iki min ildən sonra yola düşəcəyəm. Bura isə beş gün əvvəl, bir neçə saat davam edən səfərdən sonra gəlmişəm.

“Mürəkkəb sürət” və “təsəvvür edilən məsafə” ifadələrini bir təhər başa düşürdüm, lakin keçmişin, indiki dövrün və gələcəyin bu cür fasiləsiz qarışdırılmasına görə lap ağılımı itirmişdim. Daha bir neçə butulka sifariş verdim.

– Dostlar, sözünüzü kəsdiyimə görə üzr istəyirəm, – deyər yalvardım, – amma söhbətdən baş çıxarmağım üçün vaxt lazımdır. Xahiş edirəm, tələsməyin, hər kəlməniz mənə heyətləndirir... Deməli, – mən fikrimi cəmləşdirməyə çalışaraq sözümü davam etdim, Amun-Ka-Zaylat, sən inanmaq istəyirsən ki, zamanın gedişinin əksinə səfərə çıxıb, gəldiyin dövrə qayıda bilərsən?

– Tamamilə düzdür.

– Sonra isə sən öləndə vaxtdakı hərəkətin gələcəkdə də davam edəcəkmidi? Deməli, məsələn, mənim əsrimin adamları, səni ölümündən sonra da sapsağlam görə bilərlər?

– Buna heç bir şəkk-şübhə ola bilməz, – deyə badarili cavab verdi.

Cinq-Conq əlavə etdi:

– Niyə də şübhə olsun? Axı sən məni anadan olduğum gündən çox-xoş əvvəl görürsən.

– Doğrudan da, mən bu haqda düşünməmişəm, – deyə fikirli halda dilləndim. – Bəs onda... məgər sən mənə demədinmi ki, indi yaşayırsan?... Axı belə halda məhz mən haqlıyam, sən isə, yəqin ki, ölüsən.

– Ey parisli, şərabın əladır, amma başın, doğrudan da, fil başıdır. Axı hər şey tamamilə aydındır. Sənin üçün mən ölüyəm, amma öz dövrümə gəlincə isə yaşayıram. Çünki sağam. Ölümüm mənim gələcəyimdə, yəni zamanda sənin keçmişindədir. Əgər səni razı salarsa, qoy olsun: mən sənin səksən əsrindən bir az əvvəl ölmüşəm. Burada heç bir ziddiyyət yoxdur.

– Bəli... bəli... Amma fərz edək ki, sən cəmi iki il əvvəl (mən Yer vaxtı ilə iki il nəzərdə tuturam) səfərə çıxmısan. Orada bir neçə gün qalacaqsan, sonra geri qayıdıb hər gün yaşayacaqsan; əgər düz başa düşmüşəmsə, vaxtilə yaşadığın, yəni iki il bundan əvvəl yaşayacağın zamanədə iki ildən sonra öz-özünə görüşməli olacaqsan. Mən iki il keçəndən sonra yaşayacağın zamanədə demək istəyirəm.

– Bu, şübhəsizdir. Adamın öz-özü ilə görüşü bu cür səfərlərlə əlaqədar olan ən təəccüblü cəhətlərdən biridir. Tamamilə aydındır ki, zəif amplitudalı bağlı dövr baş versə, geri qayıtdıqdan sonra normal, yəni yer vaxtı ilə yaşasam, öz-özümə görüşməliyəm. Ləp indi sənənlə görüşdüyüm kimi.

Az qala dəli kimi:

– Aqlasığmazdır! – deyə səsləndim. – Bəs sən, Cinq-Conq, anadan olandan... doğulandan... dünyaya gələndən sonra bu yerlərdə qayıtsan, Parisi tanıyacaqsanmı? Gəlməli olacağın... bəli, anadan olduğun gündən təqribən on iki min il əvvəl gələcəyin Parisi?

– Zənn etmirəm, – deyə Cinq-Conq cavab verdi. – Sən həmişə yaddan çıxarırsan ki, mən sənə nisbətən anadan olmalıyam özümə qalınca isə mən anadan olmuşam, çünki buradayam, sənin qarşında oturmuşam. İndiyədək iki, yaxud üç saatlıq cavanlaşmışam, bir

halda ki, altmış yaşım var, deməli perqoliyalıların vaxtı ilə altmış il bundan əvvəl doğulmuşam.

Biz “Günbəz”in evyanında əyləşib söhbətimizi davam etdirirdik. Zaman fellərini biabircasına dolaşmaq salmağımıza baxmayaraq, konyak həddindən artıq səfəh vəziyyətinə düşməməyimə kömək edirdi. Aylı gecə idi. Monparnas müharibədən əvvəlki illərdə olduğu kimi, yəni gözəlləşmiş və canlanmışdı. İzdiham arasında hər cür irqdən olan və müxtəlif paltarlar geymiş əcnəbilər gözə dəyirdi. Qırmızı əbəli badarili çox də fərqlənirdi.

“Burada ən qeyri-adi tarixi möcüzənin baş verdiyi ... baş vermiş olduğu... baş verə biləcəyi, heç kəsə ağıma gəlmir. Mən Oskar Vensan da həmin möcüzənin iştirakçısıyam! Ruhlar mənə nə qədər qeyri-adi qayğı göstərmişlər!”

– Taleyimə minnətdarlığımın başımı tamamilə itirərək, bizdə məşhur olan şərabın dadına baxmaq istəyib-istəmədiklərimi ehtiyatla qonaqlarımdan soruşdum; iki butulka şampan şərabı sifariş verdim. Qədəhlərimizi bir-birinə vurduq.

Amun-Ka-Zaylat razı qaldığını bildirdi. O, deyirdi:

– Dostum, adam öz zamanəsindən birdən-birə səkkiz min il irəli düşəndə qoribə hisslər keçirir. Ey parisli, sənin əsrin haqqında pis söz deməyəcəyəm, hərçənd mənə elə gəlir ki, bu əsr nədanlığın aqlasığmaz səviyyəsindədir. Burada hava təmiz, işıq zərif olduğuna görə bədənimdə qeyri-adi hərəkət hiss edirəm. Qonaqparverliyindən razıyam, öz elmi institutum adından sənə təşəkkürümü bildirirəm. Görəsən, indi Badaridə mənim elmi həmkarlarım nə ilə məşğuldurlar? Daha doğrusu, səksən əsr əvvəl onlar nə ilə məşğul idilər? Əlbəttə, onlar qayıdacağım günü səbirsizliklə gözləyirdilər. Həmkarlarımla ümidlərimi doğruldacağam. Topladığım məlumat dünya elmi tarixində əlamətdar hadisə olacaqdır.

Amma dostum, mən sənin dövrünün eys-ışrəti içərində rahat qala bilmərəm; öz tapşırığımı yerinə yetirməliyəm. Mənim üçün müəyyən edilmiş məqsədə doğru getməliyəm; Cinq-Conq, sənin dövrünə gəlib çatmalıyam. Perqoliyalı, bəlkə də, sən yaşadığın illərdə orada olacağam. Deməli, ola bilər ki, səni orada görəyəm; amma sən məni tanıya bilməyəcəksən; çünki görüşümüz sənin üçün gələcəkdə olacaqdır. Ümidvaram ki, məni, dostumuz parislinin bizi qəbul etdiyi kimi hörmətlə qəbul edəcəksən. Buna da

ümidvaram ki, şərab hazırlamaq bacarığı o vaxtdək yaddan çıxmıyacaq.

– Buna əmin ola bilərsiniz, ey əcdadım, amma sən nəhaq yerə ümid bəsləyirsən. Sən məni Perqoliyada görə bilməzsən, çünki əgər məni görsən – həddindən artıq incə ifadə işlətmədiyimə görə üzr istəyirəm – bu, mənim keçmişimə baş vermişdir. Əgər belə olsaydı, mən indi görüşdən xəbərdar olardım. Halbuki, sifətin mənə tanış deyil.

– Bu həqiqətdir, ey gələcəyin müdrik şəxsi, mən bu cəhəti unutmuşdum... hə, vaxtdır. Ey parisli, mənə son dəfə yaxşılıq edə bilərsinizsənmi? Bu izdihamin içərisindən uçmağım çox xoşagəlməz hadisə olardı; görə bilərsiniz. Məni boş bir yerə ötürməyə razılıq verərsənmi? Qalmaqal qoparmadan oradan uçub gedə bilərdim.

Onu ötürmək üçün ayağa qalxdım. Cinq-Conq məni “Günbəz”də gözleyəcəyinə söz verdi; onunla yenə də söhbət etmək istəyirdim.

Perqoliyalı dedi:

– Sən qayıdanadək yerimdən tərpənməyəcəyəm. Sabah yola düşmək fikrindəyəm. Sənə isə əcdadım Amun, uğurlu yol arzulayıram. Öz qardaşlarına bir şey demək istəyirsənmi? Ola bilər ki, mən sənin əsrində yerə enim.

– Onlara de ki, yolda Amun-Ka-Zaylata rast gəldin, de ki, işlərim yaxşı gedir, tezliklə qayıdacağam.

Biz bulvarla bir neçə addım irəlilədik. Sonra döngəyə burulduq və mən Amunu Lüksemburq sarayına tərəf apardım.

Yolda badarili mənə deyirdi:

– Dostum, tez yola düşməyimə görə məni bağışla, amma bu bala-caboy perqoliyalı heç xoşuma gəlmir. Zənnimcə, onun nə isə alçaq niyyəti vardı. Hiss edirəm ki, burada mənhus məkr gizlənilir. Qonşular zəngin və geniş ölkə olan Badarinin daim paxılığını çəkmişlər. Öz tariximiz boyu dəfələrlə saysız-hesabsız düşmənlərin basqınlarını dəf etməli olmuşuq. Bəs gələcəyin xalqları bizim tərəqqimizdən xəbər tutsalar, necə olacaq? Əgər onlar da bizim kimi alim və qüdrət-lidirlərsə, – görünür, perqoliyalılar məhz bu cür adamlardır, – qorxuram ki, sərəvətlərimizi əlimizdən almaqdan ötrü keçmiş ekspedisiya göndərmək həvəsinə düşsünlər. Cinq-Conqun nə kəlləsinin forması, nə də ciltz bədəni xoşuma gəlir. Mən insanın fiziki quruluşunun, onun mənəvi simasına uyğunluğunu öyrənmək sahəsində dərin tədqiqat

apardığıma görə deyə bilərsiniz ki, bu dəfə qabağıma çox məkrli və pis adam çıxmışdır... Ey parisli, sənə ürəyimi açmaq istəyirəm, hiss edirəm ki, məni satmayacaqsan. Əgər əvvəllər səfərimdən məqsəd qorəzlik elmi-tədqiqat idisə, indi həmin səfər müəyyən dərəcədə kəşfiyyat xarakteri daşıyır. Biz kainatın çox dərin sirlərini açmaqla, özümüzün ləyaqətimizi, şöhrətimizi tamamilə dərk edərək bütün dövrlərin xalqlarını Badari mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə tanış etmək istəyirik. Amma, indi görünür, perqoliyalıların planları bizim planlar üçün təhlükə yaradır.

Qəti qərara gəlmişəm. Maşını bu perqoliyalının yaşadığı dövrə quracağam. Onların niyyətini öyrənmək üçün bir neçə həftə orada qalacağam. Sonra əlahəzrət kralımıza məlumat verməkdən ötrü Badariyə qayıdacağam. O zaman biz lazımı hazırlıq görürük.

Küçədə bizdən başqa heç kəs yox idi. O, vaxt maşınını cibindən çıxarıb diqqətlə tənzim edərək, nəhayət, bildirdi:

– Hər şey hazırdır.

Kədərli cavab verdim:

– Lakin səni çox az gördüm, indi deyəsən, həmişəlik məndən ayrılırsan. Sənə hələ minlərcə sual verməliyəm. Gözəl Badari mədəniyyəti barəsində, demək olar ki, mənə heç nə danışmadın.

– Ola bilər ki, məni güman etdiyimdən xeyli əvvəl görsən, – deyər Amun-Ka-Zaylat gülümsünərək cavab verdi. – Söz verirəm ki, qayıdarkən yolüstü burada bir də dayanım.

– Bəs gəlişindən necə xəbər tutum, səni harda qarşılayım?

– Dostum, badarilinin müdrikiyinə inan... İndi isə bir neçə addım geri çəkil.

O, əbasına möhkəm büründü, əli ilə mənə işarə etdi. Bu, mənə vida işarəsi kimi göründü. Badarili düyməni basdı. Bənövşəyi alov qalxdı, gözlerim qarşısında ağ ildırım çaxdı. Raket buraxılarkən əmələ gələn viyılıya bənzər uzun viyılı eşitdim. Başımın üstündən nə isə gözqamaşdıran parlaq bir şey keçərək qara səmaya doğru uçdu. Bütün bunlar birçə anın içərisində baş verdi. Sonra ətrafa yenidən zülmət və sükut çökdü. Mən tək qaldım. Həyəcənimdən Lüksemburq sarayının demir hasarını sıxdım.

Bir neçə saniyə hasara söykənil qaldım. Həyəcəndən özümə gəlməyə macal tapmamış, gəcənin zülmətini yeni parıltı nura qarışdı etdi. Yenidən ildırım çaxdı və Amun-Ka-Zaylat əvvəlki yerində göründü. Bu dəfə bədəninə sıx yapışmış paltar geymişdi.

– Nə olub? – deyə qışqırdım. – Allah xatirinə də görüm, gözlənilmədən qayıtmağının səbəbi nədir? Əlbəttə, mən xoşbəxtəm, amma sənin planlarına nə mane oldu? Bəlkə məşinmə qum düşüb? Badarili iltifatla gülümsündü.

– Heç nə olmayıb. Hər şey əladır. Məgər mən səni xəbərdar etməmişdim ki, burada yolüstü ikinci dəfə dayanacağam? Gördüyün kimi vədimə əməl edirəm. Perqoliyadan qayıdıram. Həmin ölkədə düz bir ay qaldım Yeri gəlmişkən deyim ki, Perqoliya heç xoşuma gəlmədi. Paris gecəsinin xoş mühitinə düşdüyümə şadam.

Yenə də öz təəccübümü gizlədə bilmədim:

– Baş axı sən məndən cəmi bir neçə saniyə bundan əvvəl ayrılmısan!

– Doğrudur. Amma burada təəccüb etməli nə var? Nə qədər demək olar ki, mən fəzaya çıxan kimi dərhal sənin vaxtından fərqlənən bir vaxta düşürəm? Perqoliyaya bir saatdan da tez çatdım ki, bu da yer vaxtı ilə təqribən on bir min ildir. Orada nəzərdə tutduğum kimi, təxminən bir ay qaldım – yeri gəlmişkən deyim ki, həmin iyirmi doqquz min yüz əlli üçüncü ildə mənə verilən çox pis yeməkdən və iyrənc içkilərdən yaman əziyyət çəkirdim. Sonra isə sənə söz verdiyim kimi, yolüstü buraya enmək üçün maşını qurdum və vaxtın əks istiqaməti ilə yola düşdüm. İlk görüşümüzün, günü və vaxtı xoşuma gəldiyinə görə düz həmin yerə qayıtmağa çalışdım. Buna çətinlik çəkmədən nail oldum. Vəssalam. Əslində mən bir ay ömür sürmüşəm. Həmin müddətdə sən on saniyə vaxt keçirmisən. Yerdə isə bir istiqamətdə on min il və digər istiqamətdə on bir min il ötmüşdür. Bunlar gün kimi aydındır. Mən bura yola düşdüyüm andan bir ay tez qayıtmaq istəyirdim. Amma səni lazımsız həyəcədən qurtarmaq üçün, belə etmədim: axı görürəm ki, vaxtların nisbiliyinə heç cür alışa bilmirsen.

– Başa düşürəm, – deyə tamamilə özümü itirərək cavab verdim.

– Başa düşürəm... Bu bir neçə saniyəni gözlədiyinə görə sənə minnətdaram. Doğrudanmı, dediyin iyirmi doqquz min yüz əlli üçüncü ilə gedib çıxıb bildin? Gördünmü... Doğrudan da, görəcəksənmi... Bura bax, yalvarıram, gəl heç bir məntiq olmasa da, sözləri keçmiş zamanda işlətmək haqqında şərtləşək. Nümayəndəsi indi şampən şərabı iç-çə məni gözləyən Perqoliya respublikasını doğrudan da görmüsənmi?

– Əmin ola bilərəm. Həmin respublikanı görmüşəm, ordan mühüm xəbərlər götürmüşəm. Vəziyyət çox ciddidir. Başma gələn-

lər haqqında sənə danışmaq istəyirəm... Amma biz son ay ərzində dadı damağımdan getməyən içki verilən yerlərdən birində rahat öyləşə bilirikmi? Qoy Cinq–Conq, o alçaq, əclaf gözlosin.

Mən badariliyə baxırdım. Dediyim kimi o, bədoninə sıx yapışan qara paltar geymişdi. Paltar bədoninin quruluşunu yaxşıca göstərirdi: bədon quruluşundan antik dövr allahına oxşayırdı. Onu Sen Jermen-de-Predəki kiçik meyxanaya apardım. Paltarının orada nəzəri colb etməyəcəyinə ümid bəsləyirdim. O, sözüno davam etdi:

– Bəli, oğlum, Perqoliya fizika və riyaziyyat elmləri sahəsində böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışdır, lakin mən ömrümün son günlərini yaşamaq üçün belə bir yer seçməzdim. Bu ölkənin adamları xoşagəlməzdir, onlar həyatın nemətlərindən xəbərdar deyillər. Bütün bunlardan başqa, həmin alçaq qəsdçilər, mənim güman etdiyim kimi, gözəl Badarini işğal etməkdən ötrü ekspedisiya göndərmək niyyətindədirlər. İndi isə icazə ver, başma gələnləri danışım. Burada qeyri-adi işlər çoxdur.

Bildiyn kimi, mən Cinq–Conqun göstərişlərindən istifadə edərək Perqoliya dövrünə yollandım. Maşınım o qədər mükəmməldir ki, məhz onun zamanəsində, respublikanın Bala adlanan və nəci bədarilinin ömründə indiyə qədər gördüyü bütün şəhərlərdən ən iyrənci olan paytaxtında yerə endim.

Əhaliyə qarışdım, özümü nəzərə, çarpdıramağa çalışırdım. Əbani, sözün əsil mənasında təhqir edən bu Perqoliya paltarına dəyişə bildim. Bir neçə gün ərzində dillorini öyrəndim, bundan sonra əsil zadəganlardan ibarət olan alimlərinin arasına düşməyə cəhd göstərdim. Təsədüf dadıma çatdı. Perqoliya akademiyası doktorunun evində xidmətçi düzəldim. Orada öyrəndim ki, Bala şəhərinə – elmin möcüzəsinə bax! – Nəinki yalnız Cinq–Conqun dövründə enmişəm, həm də – diqqətlə qulaq as – ONUN VAXTA SƏYAHƏTDƏN QAYITDIĞINDAN sonra enmişəm. Yadına salıram ki, yalnız sənin əsəblərini gərginləşdirməmək üçün keçmiş zaman fəlləri işlədirəm. Görək deyəydim: “O, nə vaxt qayıtsa...” Bunu sənə etirazların qarşısını almaq üçün bildirirəm. Yadındadır, Perqoliyada cırtıdan Cinq–Conqu görmək imkanından danışıanda o, mənə dedi ki, əgər mənə gərsəydi, bu, yaddımda qalardı. Hə, orada ona rast gəldim, amma görüşümüz buradakı görüşdən SONRA onun Badariyə səfərindən SONRA o, qayıdandan SONRA baş verdi. Deməli, o, gələcəkdə başma gəlməli olan hadisəni yadında saxlaya bilməzdi. Sən diqqətlə mənə qulaq asırsanmı?

Böyük bir konyak stəkanını başıma çəkərək dedim:

– Sözüünə davam et.

– Nədə qaldım?.. Hə, yadıma düşdü! Deməli, Cinq-Conq məhz səfərdən qayıdıandan sonra mən ora gəldim. Onun məni gördüyü dəqiqəni ömrüm boyu unutmayaçağam. İndi diqqətlə qulaq as! Ona aydın oldu ki, biz sənin əsərinə iki dəfə görüşmüşük (zira təzliklə yenidən burada görüşməliyik), ikinci görüşün nə vaxt olduğu ona bəlli deyildi, mənim nöqtəyi-nəzərimdən isə biz görüşmüşük – yaxud bu cırdanın vaxtı ilə on bir min il sonra Perqoliyada görüşəcəyik; başlıcası isə o, başa düşdü ki, Parisdə mən bunu bilirdim, deməli, gələcək çarpışmaya hazırlaşmaq imkanım var idi.

– Necə? Necə? – deyə səsləndim.

– Başa düşürəm: bütün bu vaxt şəraitini dərk etməkdən ötrü diqqəti həddindən artıq cəmləşdirmək lazımdır. Xahiş edirəm, fikrini bir yerə topla, təkrar edirəm: təzliklə onu yenə də görəcəyik. İyirmi doqquz min yüz əlli üçüncü ildə özü qeyzlənərək mənə bu barədə dedi. İndi bilməyəcək ki, mən onun Balaya qayıtmasının şahidi olmuşam. Lakin orada, Perqoliyada mənimlə görüşün iştirakçısı olandan sonra başa düşəcək ki, gələcək hadisələrin bütün təfərrüatından xəbərdaram və onu dolamış, ölən salmışlar... Bax, bu cür hadisə baş vermişdir. O, qəzəblə məni fitnəkarlıqda təqsirləndirirdi. Kifayət qədər aydın danışdırammı?

– Sözüünə davam et. Mən söhbətin hara gəlib çıxacağını, deyə-sən, başa düşürəm.

– Hə, Cinq-Conq öz ekspedisiyasından qayıtdı. Əlbəttə, mən onun gözüünə görünməməyə çalışırdım. Bu satqın adam Perqoliya akademiyasına məlumat təqdim etdi və məlumatı ağamın evində keçirilən iclasda oxudu. Şkafın dalında gizlənilib deyilənlərə əvvəldən axıradək qulaq asdım. Oğlum, həmin adamların nə qədər pozulduqlarını və Badarinin nə kimi dəhşətli təhlükə qarşısında durduğunu demək çətindir!..

Mənim səfərimin uğurlu olduğunu onun dilindən eşidəndə, hər şeydən əvvəl, müəyyən dərəcədə sevindim... sənə deməliyəm ki, Cinq-Conq Badariyə MƏN QAYIDANDAN bir az sonra çatmışdı. Mənə elə gəlir ki, bu vəziyyətin qeyri-adiliyini bütün incəliklərinə qədər duymayacaqsan: əslinə qalsın, özüm də baş çıxarmaqda çətinlik çəkirəm. Bunun əhəmiyyəti yoxdur... Bəli, hələ görmədiyim iş haqqında və indiki perqoliyalının özünün şahidi olmadığı hadisə haq-

qında onun söhbətini böyük razılıq hissi ilə dinlədim. Səni yorub öldən salmamaq üçün müxtəsər edəcəyəm. Hər şey ola oldu. Hə, Cinq-Conqun məlumatı haqqında söhbətimi davam etdirirəm.

O, Badari mədəniyyətinin gözəlliklərindən, ölkənin paytaxtının tərəqqisindən, onun sayca az əhalisinin müdrikiyindən danışdı. Badarini əhatə edən boş sahələrin adını çəkdi və həmin sahələri Perqoliyanın əhalisi sıx olan ərazisi ilə müqayisə etdi. Bu, onların bəlalı cəhətidir. Məsələn burasındadır ki, həmin xalq qətiyyətlə gələcəyin qeydində qalmadan, kortəbii surətdə artıma çox böyük meyil göstərir. Vaxtilə, mənim zəmanəmədəki uzaq əllərdə siçanlar kimi onlar da danışıqla şəraitdə yaşamağa olurlar. Torpaq Perqoliyanın heç də bütün sakinlərini dolandıra bilmir. Heyif, bütün şübhələrim düz çıxdı. Onların lənətinə gəlmiş alimləri hiyləgər, alçaq və dəhşətli plan işləyib hazırlamışlar: onlar Badarini zəbt etmək üçün keçmiş ordu göndərmək istəyirlər.

Cinq-Conq öz məlumatı ilə onları daha da şirnikləndirmişdir, kütləvi surətdə vaxt məşını istehsalına başlanmışdır. Səzsiz-hesabsız işğalçı əsgər intensiv hazırlıq keçir. Bəlkə də, indi biz burada danışan zaman onların ön dəstələri yoldadırlar... Yox mən, əlbəttə, səhv edirəm. Axı Perqoliya yalnız on bir min il bundan sonra mövcud olacaq. Cinq-Conqa gəlincə isə o, hələ buradadır. O, indicə, yəni bir ay əvvəl olduğumuz kafenin eynyanında səni gözləyir. Oğlum, özümü yorğun hiss edirəm. Bu səfərlər zamanı adamın beyni həddindən artıq işləməli olur. Bütün bunlar bir də ona görə çətinləşir ki... Lakin söhbətimə davam edirəm.

Bəlləklə, heç kəsin gözüünə görünmədən Perqoliya alimlərinin iclasında iştirak edir və doktor Cinq-Conqun məlumatını dinləyirdim. O, muzeylərimizdən xaincəsinə oğurladığı sərvtələri nümayiş etdirdi. Apardığı təcrübələr haqqında danışdı. Məsələn, o, sırf elmi maraq göstərən hibrid irq yaratmaq məqsədilə Badari qadınları ilə əlaqəyə giribmiş. Söhbətin bu yeri xüsusilə iyrənc idi. Bu alçaq hərəketlər haqqında eşidəndə özümü saxlaya bilmədim. Gizləndiyim yerdən çıxdım və həmin cırdanın üstünə atılaraq ağır sözlər dedim. O, məni tanıdı və indicə sənə izah etdiyim şeyləri başa düşdü. Cinq-Conq barmağı ilə məni göstərərək öz həmkarlarına qışqırdı: "Hər yerdə, bütün dövrlərdə rast gəldiyim adam budur! Bu badarili məndən iyirmi min il əvvəl vaxta səyahətə çıxmağa cürət etmişdir! Xristian vaxtı ilə iyirminci əsrdə iki dəfə qarşıma çıxıb. Paris

adlanan şəhərin kafesində əyləşib heç nədən şübhələnmədiyim bir zamanda o, casus kimi arxamca buraya gəlmişdir. Lakin mən onu burada görməzdən qabaq, bu alçaq əclaf fikirlərimi əvvəlcədən bilərək Parisə qayıtmışdır. Badarili etibarını qazandığı səfəhi də öz planını həyata keçirilməsinə cəlb etməyə çalışıcaqdır. Həmin Oskar Vensanın köməyi ilə məni içirib sərxoş etmək və vaxt məşasını oğurlamaq istəyəcəkdir. Amma tələyim həmişə oyaqdır, mən bu adamların planlarını pozmuşam, zira Badaridə öz vəzifəmi yerinə yetirəndən sonra burada, sizin qarşınızda dayanmışam!

Perqoliyalılar, sözümlə hələ qurtarmamışam! Bilin ki, lənətə gəlmiş bu əcdadımız hər yerdə mənim yolumu kəsir: keçmişdə, indiki dövrdə və gələcəkdə! Bizim mövcudiyetimiz, mənim keçmişlə onun gələcəyi və mənim gələcəyimlə onun keçmişini bir-birinə o qədər sıx bağlanmışdır ki, bundan allahların özləri baş çıxara bilməzlər. Bu gizli iclasda iştirak edəndən və bir neçə saniyədən sonra görəcəyiniz kimi, məni xəncərlə öldürəndən sonra ona yenidən Badaridə rast gəldim. Həmin vaxtdək o nəhəng layihəmin bütün incalıklarını alçaq üsulla öyrənmiş və layihənin həyata keçirilməsinə mane olmaq üçün yollar axtarırdı. Orada lovğalanırdı ki, məni öldürmüşdür; indi sizin gözləriniz qarşısında məni öldürmək şərafəti ona nəsis olacaqdır!.. Eybi yoxdur, qoy tələyin hökmü həyata keçsin! Öl, lənətə gəlmiş! Bilirəm ki, əlimdə qolayladığım xəncəri sən mənim sinəmə saplayacaqsan; amma bir halda ki, bu hadisə vaxt məfhumunda mövcuddur, məhz özümün öləcəyimi bilsəm də, səni öldürmək üçün cəhd etməyə məcburam. Lənətə gəlmiş qatil, öl qurtar”.

O, xəncərlə üzərimə atıldı.

– Necə?! – deyə qışqırdım.

– Yalvarıram sənə parisli, sözümlə kəsmə! Onsuz da hər şey çox qarmaqarışıqdır. Yalnız onu bil ki, Cinq-Conq yalan danışmırdı. Hər şeyin necə olduğunu indi sənə danışaram. Qətl barəsində hər şey tamamilə dəqiq yerinə yetirilmişdir.

O, xəncərlə qolaylanaraq üstümə atıldı. Xoşbəxtlikdən mən ondan qat-qat güclü idim. Sayıq dayanmışdım. Bircə göz qırpmında qolunu burub silahımı əlindən aldım.

“Əclaf, elə güman edirsən ki, – deyə mən də qəzəblə qışqırdım, – hər yerdə sənə rast gəlmək mənim zəhləmi tökməmişdir, elə bilirənsən ki, bütün vaxtlarda istər-istəməz rastlaşmağımızdan tənqə gəlməmişəm? Səncə tələyin əlində oynuncaq olmaq məni əylən-

dirir? Səncə bu səfəh hoqqabazlığa məmnuniyyətlə qoşulacağam: məşasını oğurlamağa cəhd göstərəndə, dediyin kimi bundan bir mətləb hasil olmayacağını bilib-bilə sevinəcəyəm? Öl, zalım, qoy tələyin hökmü yerinə yetsin!”.

Mən də xəncəri onun ürəyinə sancdım. Dəhşətlə qışqırdı və əclaf, ruhuunu tapşırıb cəhənnəmə vasil oldu.

Bəli, oğlum, mən canıyem, amma vidadım qarşısında əzab çəkmirəm; həm də özümü müdafiə edərkən onu öldürmüşəm. Bircə buna heyfim gəlir ki, həmin iyirənc şəxsiyyətlə həmişəlik qurtara bilməmişəm. Təəssüf ki, ona hələ burada, sonra da Badaridə... və Perqoliyaya qayıdanda rast gələcəyəm. O vaxt, on bir min ildən sonra Perqoliyadan Cinq-Conqu xəncərlə öldürəcəyəm... Sonra yenidən Badariyə qayıtmalı... yenidən onunla görüşməli olacağam. Bilirsənmi, bu səyahətlər mənə də zaman haqqında çox mürəkkəb təsəvvür yaratmışdır. Görürəm ki, bu təsəvvür etdiyimiz qədər sadə mühit deyildir... Səhbətəmi qurtanram.

Deməli, cırtan Cinq-Conqu öldürdü (bu işi əvvəllər niyə görməmişdim?)... Həmin elmi məclisdə bir hay-küy qaxdı ki, gəl görəsən! Bu cırtan-cızmaqaraçıların hamısı vəhşicəsinə qışqıraraq balaca yumruqlarını məzəli şəkildə oynada-oynada üstümə atırdılar. Mən onlardan bir neçəsinin kəlləsini məmnuniyyətlə əzərdim, amma həddən çox idilər, Perqoliyadan sağ-salamat çıxıb gedə bilməzdim. Qaçmaq da igidlikdəndir. Ayaqlarım uzundur, tənqə nəfəs olmuram, buna görə də mənə çata bilmədilər. Şəhərdə gizləndim. Orada daha bir neçə gün qaldım: Perqoliyalı alimlərinin niyyətinə təfərrüatı ilə öyrənmək lazım idi. Cinq-Conqu ölümü onları çaşdırmaışdı, öz layihələrindən əl çəkməmişdilər.

Perqoliyə və Badari yaxın zamanlarda toqquşacaqlar. Müharibə labüddür. Lazım olan şeyləri öyrəndikdən sonra təsəvvür edilən marşrutla tələsik geri yola düşdüm. Yerdə qalanlar sənə məlumdur.

Bu qərribə səhbətə dəridən qulaq asdım. Başgicəlləndirici sözlərdən özümü itirib əsəbilərimi pozmaq üçün tez-tez şərab içirdim. Yan-yörəməzdə hansı qərribə bir melodiyansa ahəngi altında adamlar cüt-cüt rəqs edirdilər. Amun-Ka-Zaylat maraqla və böyük məmnuniyyətlə onlara baxırdı.

– Sənin əsrinin qarmaqarışlığı xoşuma gəlir, – deyə ah çəkdi. – Əgər burada çox qalib dincələ bilsəydim! Heyif ki, yola düşmək vaxtıdır – iş görmək lazımdır.

Planlarını soruşdum. Badarili cavab verdi:

– Vicdansız düşməne qarşı bütün vasitələr yaxşıdır. Mən Cinq-Conqun lənətə gəlmiş maşınıni hiylə ilə ələ keçirməyi qərara almışam. Məne kömək etsən, öhdəsindən gələrik. Səfərimi haqqında ona heç nə demə. Mən isə Cinq-Conqa deyəcəyəm ki, bözi səbəblər üzündən səfərimi təxirə salmalı oldum. Gecəni şərab stolu arxasında keçirməyi ona təklif edəcəyəm. Sən tünd içkilər sifariş ver. Hiss etməşəm ki, məhz tünd içkiləri sevir. Sərxoş olandan sonra mənim ixtiyarına keçəcək və maşınıni oğurlaya biləcəyəm. Beləliklə, o, sənin əsrinin əsiri olacaq və Badari xilas ediləcəkdir.

Badarilinin dilindən çıxan bu cür sözlər, açıqdan-açığa məntiqsiz olduğuna görə mənə tamamilə ağılsız niyyət kimi göründü.

– Əlbəttə ki, sənə kömək etmək istəyirəm, – deyə cavab verdim.

– Yaxşı, bəs sən demədin ki, bundan bir mətləb hasil olmayacaq? Bəs demədin ki, indiki halda tale bizim əleyhimizdir? Işın uğursuz olduğunu əvvəlcədən bilib-bilə müəyyən bir şeyə çalışmaq, yəni o qədər vacibdir? Bu cür boş və xəyali cəhd niyə lazımdır?

– Niyə boş və xəyali? Bunu sənə kim dedi? Sənə danışdıqlarım real kosmik hadisədir. Bitkin şəkildə, sənə məhz təsvir etdiyim kimi mövcuddur. Nə baş verəcəyini əvvəlcədən bilsəm də taleyin hökmünü dəyişmək iqtidarında deyiləm. Məgər sən o qədər sadələşsən ki, hətta elmi determinizmin qanunlarını bilmirsən? Bəli, məhz bu cür hadisə baş verəcək: Cinq-Conq bizi aldadacaq. Əslinə qalsa, bir dəfə bizi aldatmışdır: sənə göstərdikdən sonra sağ cibinə qoyduğu şey, heç də vaxt maşını deyildir. Bu, oğurları aldatmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur və həmin maşının yalnız sürətidir. Cinq-Conq sənin sifətində həyəcan və narahatlıq ifadəsi görün kimi niyyətimizdən şübhələncəkdir. Üstəlik, mən başışlanılmaz səhvə yol verəcəyəm. Əynimdə Perqoliya paltarını olmasına bixməyaraq, ona deyəcəyəm ki, hələ Perqoliyaya getməmişəm. Səfərdən qayıtdığımı biləcək və orada nələrdə gördüyümdən xəbərdar olmasa da, ehtiyatla hərəkət edəcək. O, özünü sərxoşluğa vuracaq. Mən yalançı vaxt maşınıni götürəcəyəm, amma ələ hesab edəcəyəm ki, əsil maşınıni oğurlamışam. Belə olduqda Cinq-Conq özünün sol cibindən maşınıni çıxaracaq, lakin bizim kimi – bu sözlərə diqqət elə! – maşının həmin cibdə olduğunu bilməyəcəyik, – təntənə ilə səslənəcək... Amma əvvəlcədən demək nəyə lazım? Sən özün hər şeyi görərsən. Mənə gəlincə isə deməliyəm ki, bu hadisədən xəbərdar qala bilmərəm. Təkcə onu bil ki, həmin şəraitdə

sərbəst iradəmi itirməyəcəyəm; ən böyük alimlərimizin fikri belədir; lakin indi bütün bunları sənə izah etmək müşkül işdir. Yolumu özüm seçməliyəm, amma nəzərdə tutulanları həyata keçirmək və vaxt maşınıni oğurlamağa cəhd göstərmək istəyirəm, bu qərara gəlmişəm... Gəl gedək. Onu içirib sərxoş etməyə çalış.

İtaətlə ayağa qalxdım, ofisiantın pulunu verdim və nəcib badarili ilə birlikdə taleyin hökmü ilə qarşılaşmağa getdim.

Hər şey Amunun dediyi və əvvəlcədən nəzərdə tutulduğu kimi oldu. Cinq-Conqu tapanda “Günbəz” bağlanırdı. Qonaqlarımı yaxınlıqdakı kiçik restorana apardım. İçə-içə keçmişim və gələcəyin müxtəlif hadisələri barəsində söhbət edirdik. Perqoliyalı cırdan, – hiyləgərliklə ona ötürdüyüm hər hansı içki qarışığı gülə-gülə içirdi. Səhər saat təxminən üçdə Cinq-Conqu sərxoş olduğuunu qət edən Amun-Ka-Zaylat iblis maşınıni saydığı şeyi cəld hərəkətlə onun cibindən çıxartdı. Lakin Cinq-Conq dərhal ayağa qalxıb səsləndi:

– Rəzil, alçaq! Bil ki mən çoxdan bundan şübhələnmişdim. Qədim dövrün adamı olmağına baxmayaraq, səni barmağıma dolaşdırmaq istəməmişəm. İnanırdım ki, Manpamas məhəlləsindən çıxarmısan, amma əynində milli Perqoliya kostyumu görürəm! Məni aldadma bilmədin! Fırıldaqclarının nə ilə qurtaracağını gözləməyi qərara aldım. Əlində tutduğun şey gözəl Bala şəhəri ustasının bu şəkllə saldıdığı adi metal parçasıdır. Yola çıxarkən onu qəsdən özümə götürmüşdüm. Bilirdim ki, günlərin bir günü bu cür hadisə baş verə bilər. Etibar etdiyim səfeh parisi, sənə gəlincə isə deməliyəm ki, bil və aqah ol, tezliklə yenidən görüşəcəyik... Ey alçaq və qanmaz məxluc, əsl vaxt maşınıni budur!

O, əlini sol cibinə ataraq, oradan oval formalı şeyi çıxarıb ovcunda möhkəm sıxdı.

– İndi isə mən, səfərimi davam etdirməyə heç kəsin mane ola bilməyəcəyi Cinq-Conq sənə deyirəm: tezliklə görüşənədek. Vale!

Salonda yanan lampaların işığı qəflətən azaldı. Bənövşəyi alov qalxdı, sonra ağı ildırım çaxdı, uzun vıyılı eşidildi və yenidən sükut çökdü. Doktor yox oldu.

– Uf! – deyə Amun-Ka-Zaylat köksünü ötürdü. – Bu əzəbli hadisə axır ki, qurtardı. Allaha çox şükür. Uzaq əcdadımızdan biri mənə səfeh kimi baxıb nədan adlandırdığı bir zaman hər hansı nəcib badarili kimi mən də, əlbəttə, bundan razı qala bilmərəm. Amma indi hər şey qurtarmışdır. Özümü rahat hiss edirəm. Gəl içək və fikirləşək.

Piştaxtanın qabağında oyloşib fikrimi cəmləşdirməyə çalışırdım. Saat dörd idi. Amun-Ka-Zaylat indicə Badariyə yola düşmüşdü ki, qəbiləsinin adamları perqoliyalıların başqımına hazırlaşmağa bilsinlər. Barın sahibi Barşen maraqla mənə baxırdı.

– Salam, Oskar Vensan, ey xain parisli! – deyə kimsə cır səsle latın dilində dilləndi.

Geri döndüm, – qarşımda Cinq-Conq dayanmışdı. Mən artıq heç nəyə təəccüb etmədim.

– Əyləş, – dedim, – yəqin, mənə bildirmək istəyirsən ki, bir neçə ay Badariyə qalmısan. Təəccüblənməyəcəyəm. Ümidvaram ki, səni aldatmaq istəyən əcdadımıza kömək etdiyim üçün məndən incimirsən. Bu cür hərəkətlər sənin ʔlvi zəkani, ʔlbəttə, məşğul etmir. Bəs əynindəki bu libas nədir?

Mən perqoliyalı alimin bədənində kip duran ʔlvan, parlaq naxışlı parçanı nəzərdə tuturdum.

– Bu, badarililərin yeganə paltarıdır. Düz tapmısan: mən uzun zaman Badariyə qalmışam, indi də vətəmə qayıdıram. Parisli, sənin satqınlığına bir şərtlə bağışlaya bilərəm... Di əvvəlcə qamımı bərkitmək üçün bir şey sifariş ver: yorulub əldən düşmüşəm, ürəyimdən qara qanlar gedir. Lap bu yaxınlarda həmin alçaq Amun-Ka-Zaylat bildirdi ki, Perqoliyada mənə xəncərlə öldürmüşdür; ona görə də Perqoliyaya heç də sevinclə, fərəhlə qayıtmıram...

O, stəkani başına çəkib sözlünə davam etdi:

– Mənə sənin köməyin lazımdır. Planım belədir. Düzdür, Amun belə hesab edir ki, bu plan ona məlumdur, amma bu o qədər də doğru deyil... Yeri gəlmişkən deyim ki, Amun daha heç nə bilmir, çünki ölmüşdür. Mən yola düşməzdən əzəciq əvvəl onun axırına çıxdım...

– Nə olsun... – deyə dodaqaltı dilləndim. – Axı o özü səni perqoliyada öldürəcək!

– Elə buna görə də hadisələrin qabağını almaq istəyirəm. ʔlümümü mənə xəbər verəndə qəzəblənib özümü saxlaya bilmədim. ʔlimin altındakı çəkici götürüb badarilinin kəlləsini əzdim. Amma bu sözlərin əhəmiyyəti yoxdur. Mən...

Mən əllərimlə başımı tutdum.

– Hirsələnmə deyə yalvardım, – axı təxminən bir saat əvvəl o burada olanda bilməli idi ki, artıq... bilməli idi ki, öz ʔlümünə doğru gedir. Amma bu barədə heç nə demədi.

– Niyə təəccüblənirsən? Axı həmin hadisə mənə də, ona da gələcəkdə ʔz verəcəkdirdi. İndi bundan xəbərdaram, Perqoliyada yeri düşəndə badariliyə ʔlməsi haqqında xəbər verə biləcəyəm; amma hiss edirəm ki, deməyəcəyəm.

Dostumun ʔlməsindən çox kədərlənərək dilləndim:

– Demək, belə.

– Səfeh badarili haqqında danışmaq yetər. Yalnız bunu istəyirəm ki, onun və mənim ʔlmlərimiz mənə ondan həmişəlik uzaqlaşdırsın. Heyif ki, bu, mümkün deyildir.

– Bu, mümkün deyil, – deyə təkrar etdim.

– ʔzün fikirləş... ʔşi, naqqallıq bədsir. İstəyirəm ki, planlarımı biləsən. Amma əvvəlcə deməliyəm ki, Badariyə bir neçə eksperiment aparmışam. Məndə Perqoliyanın kişi əhalisinin on yaxşı nümayəndələrinin toxum mayesindən bir neçə nümunə var idi. Bir neçə badarili qadın seçib onları mayalandıra bildim. Nəticə, gözlədiyimdən də yaxşı oldu: perqoliyalıdan və badarili qadımdan doğulmuş uşaqlar gözəl fiziki quruluşlarına və ʔla intellektual xüsusiyyətlərinə görə fərqlənirlər. Deməli, ali irq yaratmaq imkanı vardır...

– Xahiş edirəm, bağışla, Badariyə nə qədər qaldım?

– Orada on iki ilə yaxın yaşadım. Dediyim kimi, ciftləşdirmə təcrübələri gözəl nəticə verdi. Amma mən süni mayalanma ilə kifayətlənmədim. Qorxunu bir tərəfə ataraq fəaliyyət göstərdim. Badarili qadınların çox məhrəban olduqlarını sənə demişəmmi? Bunları yeri gəlirdi ʔçün deyirəm... Nəhəng layihə qurmuşam. Bilirsən ki, Perqoliyanın ʔn böyük bəlası əhalinin həddən artıq sıxlığıdır. İndi diqqət elə: istəyirəm ki, Perqoliyaya əhalisinin, necə deyirlər, artığı vaxt səfərinə çıxsın. Onlar mənə ardimcə Badariyə gədəcəklər. Orada məskən salacaq, çoxalacaq və yerli əhaliyə qarışacaq. Yavaş-yavaş bizim təbii ləyaqətlərimiz və badarililərdən üstünlüklərimiz ona gətirib çıxaracaq ki, Badari irqi zəifləməyə, sönməyə başlayacaq və nəhayət, tamamilə yox olacaqdır. Yalnız gözəl Perqoliyaya irqi qalacaqdır. Həmin irq fasiləsiz inkişaf edərək irəliləyəcək... onun nəsilləri iyirmi min ildən sonra bizim Perqoliyaya İRQINI YENİDƏN YARADACAQDIR. O zaman nə olacaq? Bu barədə fikirləşməyə cəsarət etmiyəm. Zamanın gedişinin əks istiqamətinə səyahət, tamamilə qeyri-adi vəziyyətlər yaratdığı üçün, görünür, biz öz təfəkkür prosesimizi dəyişməli və onlara uyğunlaşdırmalıyıq... Əslinə qalsa, bütün bunlar vacib deyil. Hələlik məşinlə-

rımızın təsir dairəsi iyirmi min illə məhdudlaşır. Daha uzaq keçmiş səfərə çıxma biləcəyimiz günü təsəvvürünə gətir! Yer üzündə həyatın əmələ gəlməsi dövrünə çatma biləcəyimiz günü! Təbiətin səhvini düzəldə, bəli, bəli düzəldə biləcəyimiz günü! Bəli, dostum, bunlar olacaq, deməli, artıq olmuşdur. Perqoliyalı özünün doğulmasının şahidi və səbəbi olacaqdır. İndiki vəziyyətdə olan dünya, bizim dühamızla yaranmışdır. Lakin biz BAŞ VERMİŞ HADİSƏ-LƏRİN SƏBƏBİ OLA BİLƏCƏYİK. Bu, elmin ən böyük təntənəsidir... Amma yenə də bizim badarililərin üzünə qayıdaq.

Təcili tədbir görmək lazımdır. Lənətə gəlmiş Amun, ölməsinə baxmayaraq, başıma hələ çox oyun açma bilər. Perqoliyaya mümkün qədər tez qayıtmalıyam. Ölməzdən əvvəl öz həmkarlarıma məlumat verməyə vaxtım çatır. Biz Badariyə ilk dəstəni aparacağıq ki, ərazinin bir hissəsini tutsun. Bu işdə sənin köməyin lazım olacaq. Narahat olma, hələ söhbət bütöv ordudan getmir. Badarinin əhalisi on min nəfərdən çox deyil. Onların öhdəsindən gəlmək, bu adamları qul etmək üçün bizim ölməyə məşhur şüa silahı ilə silahlanmış əlli nəfər perqoliyalı kifayətdir. Yaxşı silahlanmış əlli əsgər kifayətdir. Onlar yolüstü sənin əsrində dayanacaqlar. Sən bu əsgərləri qəbul edərsən. Yeməklərini, içməklərini verməliyə ki, əsgəri keyfiyyətləri on yüksək səviyyədə olsun. Səndən istədiyim yalnız budur.

Etiraz etdim:

– Axı mən, adicə kitabətən, bütöv bir silahlı dəstəyə necə qonaqpərvərlik göstərə bilərəm?

– Bu, sənin öz işindir. Amma boyun qaçırsan, özünü gözlə. Parisli, sən təsəvvür etmirsən ki, səkkiz min il bundan əvvəl adam öldürən və öz qurbanı tərəfindən on bir min il sonra öldürüləcək adam üçün iyirminci əsr adamının həyatının heç bir qiyməti yoxdur.

Özümü itirdim. Yalnız qüvvə qarşısında tənə olmaq qalırdı. Belə də etdim. Lakin zavallı Amunun xatirəsi perqoliyalılara kömək göstərmək fikrini mənədən ötrü daha da əzabverici edirdi.

– Heç olmazsa, öz əsgərlərinin gəldikləri günü mənə dəqiq bildir, – dedim.

– Budur, gəldilər, – deyər Cinq-Conq səsləndi.

Düşün ulduzların əsil yağışı restoranın tavanından keçdi. Qara paltar geymiş əlli nəfər dazbaş perqoliyalı gözələrim qarşısında güründü. Onlar bütün salonu doldurdular. Yer tapmayanlar piştaxtanın altında əyləşdilər.

– Budur, gəldilər, – deyər Cinq-Conq təkrar etdi. – Məni satmayacağına əmin olmaq istəyirdim, ona görə də məhz bu vaxtı seçdim. İndi hamını qonaq etməyə üçün yemək sifariş ver.

Böyük çətinliyə düşmüşdü. Gecə qonaqlığından sonra pul kisən demək olar ki, boş idi. Hər şeydən keçdim, hamı üçün şampan şərabı sifariş etdim. Baş verən hadisələri etinasız müşahidə edən barmen, stəkanlara şərab tökməyə başladı. Cinq-Conq butulkanı qapıb bir-nəfəsə başına çəkdi, bundan sonra ağzına gələn danışmağa başladı:

– Ey parisli, sən pis oğlan deyilsən. Sən və sənin ölkən həmişə yaxşı niyyətlə xatırlayacağam. Amma ayrılmaq vaxtıdır. Burda görüşün əsgərləri yola salmağa hazırlaşmalı, sonra mənə deyəcək xəncor zərbəsini qəbul etməliyəm. Yaşasın Perqoliyalı! Əlvida.

O, doğan şəfqətin işığında uçub gedərək, mənə əlli nəfər cılız və balacaboy perqoliyalının yanında tək qoydu. Onlar kinayə ilə gül-gülə mənə baxırdılar. Barmen dilinin ucu ilə çirkli karandaş isladib haşq-hesabı yazdı. Bir stəkan şərab içib gözələrimi səməyə dıkdım. Düşün ulduzların yeni leysanı səmanı yardı. İndicə misli görünməmiş hadisə baş verəcəyini dərk edərək, əllərimlə üzümü örtürəm.

Gözələrimi açdım. Bürünc sifətləri parıldayan əlli nəfər möhkəm bədənli gənc, restoranın girişində hər yeri tutdu. Bu, nəcib badarililərin dəstəsi izi. Dəbdəbəli olvan parçaya bürünmüş, qalın qaşlarını çatmış, başını vüqarla dik tutmuş, həmişəkəndən daha mətin görünən Amun-Ka-Zaylat yanımda dayanmışdı.

– Heç nədən qorxma, dostum, – deyər bildirdi. – Badarililərin müdrikliyi tükənməzdir. Vuruş vaxtı çatmışdır.

Mən mızıldandım:

– Elə bildirdim ki, sən də ölmüsən.

– Belə də olmuşdur. Görünür, sənə Cinq-Conq danışdı, sonrasına qulaq as. Həmin satqın qəflətən kəlləmi parçalayandan bir neçə dəqiqə sonra, şagirdlərimdən biri mənə xilas etməyə cəhd göstərdi. O, vaxt mənimə hələ soyunmuş ovucuma qoydu; bundan əvvəl isə mənimə avtomatik surətdə işə düşən və dayanan mexanizm birləşdirmişdi. Mexanizm çox qısa keçmiş üçün qurulmuşdu. Təcrübə uğurlu oldu. Həmin hadisədən on dörd gün əvvəl mən sağ-salamat qaldım. Hazırlaşmağın üçün iki həftə lap yerinə düşdü. Əvvəlcədən güman etdirdim ki, Perqoliyalı ordusu yolüstü sənin yanımda dayanacaq. Düşməni qarşılaşmaq məqsədi ilə bir qrup badarilini silahlandırdım. İndi biz buradayıq. Sənin zamanən nəhəng vuruşmanın gətirdiyi yer olacaq.

Bu sözləri eşidəndə işin hara gedib çıxdığını, nəhayət, anladım. Öz mənafeyimizi müdafiə etmək üçün qüvvəm və cəsarətim artdı.

– Ey qüdrətli badarili, – deyər qışqırdım, sən hətta ölümün belə qarşısını saxlaya bilmədiyi bir adamsan. De görüm: bu qanlı vuruşmanın məhz burada və indi, dünyada sühl hökm sürdüyü, kamilliyə doğru getdiyimiz bir zamanda baş verması vacibdirmi? Məgər demirdinmi ki, dövrümüz və ölkəmiz xoşuma gəlir və sən hələ bizim müdrikliyimizə çatmamısan? Xahiş edirəm, icazə ver, səni dövrümüzlə tanış edim və beləliklə, niyyətdən dəşındırdım...

Əsrimizin ən səciyyəvi əlamətləri onun elmi və incəliyidir. Məsələn, fizika sahəsində sübut etmişik ki, əcdadlarımızın keşf etdikləri qanunlar məcmusu səhvdir. Üstəlik, lap bu yaxınlarda müəyyən etmişik ki, prinsip etibarı ilə bu cür qanunlar ola bilməz və kainatın taleyi təsadüfdən asılıdır. Materiya yaratmaq iqtidarında deyilik, əvəzində onu dağıtmağı öyrənmişik.

“Riyazi” adlanan elmlər sahəsində biz indi qeyri-müəyyənlikləri müəyyənləşdirməyi bacarımıq. Məhz ona görə ki, qeyri-müəyyən şeylər müəyyəndir. Bu, bizim zəkamızın, doğrudan da, iti olduğunu göstərir.

Əxlaq sahəsində isə biz uzun sürən təkamüldən sonra belə nəticəyə gəlmişik ki, – buna əmin olacaqsan, bizim qorxmazlığımız müdrikliyimizdən geri qalmır, – özümüzün əmələ gətirdiyimiz təbii mayalanma prosesi özlüyündə nə qətiyyəni qeyri-əxlaqi, nə də pislənməyə qətiyyəni layiq olmayan prosesdir. Bundan başqa qızğınlıqla və inadla bildiririk: əvvəlcə deyirdik ki, Xeyir Xeyirdir, sonra dedik ki, – Xeyir Şəirdir. Yeri gəlmişkən, bu, sənə məntiqimiz haqqında təşəvvür əldə etməyə imkan verir. Lakin necə olursa olsun, oğur yer üzərində, yaxud göydə həmin məsələyə dair digər nöqtəyi-nəzər mövcuddursa, arxayın ol, Amun-Ka-Zaylat, o, nəzərimizdən qaçmayacaq, bir zaman həmin nöqtəyi-nəzərin pərəstişkarına çevriləcəyik.

Metafizikaya gəlincə isə burada axtarılarımız, deyəsən, lap uğurlu olmuşdur. Əvvəlcə Allahın və dünyanın dərk olunmadığını dedik, sonra nəzəri cəhətdən demək olar, mümkün olan bütün fəlsəfi sistemləri qarşıdırdıq ki, həmin iki məfhumu bir-birinə uyğunlaşdırmaq. Bu barədə daha ətraflı danışmağa vaxtım yoxdur. Qısaca belə deyər bilərəm: əvvəlcə iddia edirdik ki, dünyanı Allah yaratmışdır; sonra qərara gəldik ki, dünya öz-özünə yaranmışdır; bundan sonra eyni dərəcədə dərk edilməyən Allah da, dünya da bizim üçün nə isə cəmi, lakin yenə də ağılaşmaz bir şeyə çevrildi; sonra qət etdik ki, bunlardan yalnız

birini mövcuddur; bunun ardınca belə bir nəticəyə gəldik ki, nə Allah, nə də dünya var; nəhayət, öz tariximiz ərzində ən cəsarətli intellektual səy göstərərək, axtarılarımızı belə bir qərarla başa çatdırdıq: dünyanı Allah yaratdığını dedik. Deməli, bizdə olan düha – sən mənim fikrimlə razılaşarsan, – bizdə olan düha başa düşər bilmədiyimiz ünsürləri bir-birinə cəlaşdırmağı bacarır!

Biz digər sahələrdə də böyük hünər göstərmişik. Məsələn, ədəbiyyatda... heyif ki, vaxt yoxdur, mən bütün nailiyyətlərimiz haqqında sənə danışardım. Amma diz çöküb yalvarıram ki, qoy sühl və əmin-amanlıq şəraitində yaşayaq, Allahı sevirsən, vuruşmanı bir neçə əsrdən sonra başla.

Nailiyyətlərimizin təsviri mənim özümü o qədər həyəcanlandırmışdı ki, sözümlə hönkürə-hönkürə bitirdim. Lakin badarili dostum mənə səbirsizliklə qulaq asırdı.

– Bu, mümkün deyil, oğlum, – dedi, – çünki, məhz sənin dövrün, ağılayıb yol vermək istəmədiyin vuruşma dövrüdür. Amma fəxr etməlisen ki, bütün dövrlər boyu tayı-bərabəri olmayan vuruşmaya baxacaqsan... Əsgərlərimin keçdikləri xüsusi hazırlıq haqqında danışmağa ehtiyac yoxdur. Yalnız onu bil ki, əsgərlərdən hər biri düşmənin niyyətlərindən və gördüyü işlərdən xəbər tutmaq üçün ösrlərə sürətlə səfər etməyə qadirdir. Özün hər şeyi görəcəksən.

O, öz dəstəsinə tərəf dönərək var səsi ilə qışqırdı:

– Badari igidləri, döyüş vaxtıdır! Vaxtda və fəzada irəli!

Əsgərlər birdən nərə çəkdi. Bunun ardınca perqoliyalıların qulaqbatırını qışqırığı və hansı möcüzə iləsə qayıtmış Cinq-Conqun kinayəli qəhqəhəsi eşidildi. Mən və tövrünü pozmadan haqq-hesab edən barmen, çarpışmanın şahidi olduq.

Bu, heç bir şeylə müqayisə edilə bilməyən vuruşma idi. Düşməni ulduzlar məni əsil bulud kimi bürümüşdü; onlar gözümün qabağında ən müxtəlif kostyumlar geymiş əsgərlərə çevrildilər. Başa düşdüm ki, çarpışmanın hər iştirakçısı düşməni aldatmaq üçün aradan çıxıb gah keçmiş, gah da gələcəyə gedir.

Gördüm ki, badarililər bir anlığa yox olaraq əyinlərində ayı dərisi, əllərində daş balta geri qayıtdılar. Görünür, səhvə yol verməmiş, çox uzaq keçmiş gedib çıxmışdılar. Bunun müqabilində perqoliyalıları fişəng qılgıncıları kimi səpələndilər və dərhal əllərində uzun niza yenidən gördüldülər; onlar dördkünc səf yaratdılar. Deyəsən, bu, Makedoniya taktikası idi. Həmin anda Badari dəstəsi motorlu rotaya çevrildi.

Təkbətək döyüşlər də olurdu. Amun-Ka-Zaylat bir müddət yunan xırqəsi geymişdi; sonra o, orta əsr cəng paltarında, çullu döyüş atının üstündə göründü. Gözümün qabağında yox oldu, sonra dərhal Amerika herb paltarında meydana girdi. Demək olar ki, həmin dəqiqədə Amerika əsgəri bələkdəki körpəyə çevrildi: deyəsən, yenə də səhvə yol verilmişdi. Körpə bir anın içində yoxa çıxdı, onun yerində eybəcər skelet göründü. O, qarmaqvari barmaqları ilə başına ayı dərisindən papaq qoymuş Cinq-Conqdan yapışdı. Lakin Cinq-Conq cəld hərəkətlə sıradı və dönmə tarixdən əvvəlki dövrün çox böyük meymunu oldu; gözləri lap Perqoliya aliminin gözləri kimi parıldayırdı. Cavabında Amun-Ka-Zaylat toz burulğanına çevrildi.

Restoranın qapısı ağzına qəribə meyitlər səpələnmişdi: onlar yenidən ayağa qalxır, naməlum dillərdə bir-birlərini söyür, vuruşmaya girişir, həddindən artıq kiçilir, yenidən böyüyüb nəhəng olur, uşaqlara çevrilir, çox kiçik hissəciklərə parçalanırdılar. Şüalar çarpazlaşırdı. Dalğalar bir-birinə qovuşurdu. Salonun ortasından qan sel kimi axır, quruyur və eyni zamanda buxara çevrilirdi.

Görürdüm ki... Məgər təsvirdilməz şeyi təsvir etmək mümkündür?

Bütün bunlara dözməyə qüvvəm qalmamışdı. Möcüzə sayəsində salamat qalmış butulkamı götürdüm, bütün dəhşəti şəraba yox etmək ümidi ilə nəfəsimi dərmədən bərbəşə hamısını içdim.

Tufan sakitləşirdi. Şüalar tədricən sönürdü. Nəhəng məxləqlər buxar olub havaya qalxmışdılar. Salon boş və cansız idi. Qaradiməz barmen butulka qırıqlarını süpürürdü. Əsgərlər yox olmuşdular. Təkcə dostum Amun-Ka-Zaylat yanımda əyləşmişdi. O deyirdi:

– Oğlum, mənim üçün şərab tök. Döyüş çox amansız idi. Üstəlik, başımda dəhşətli anlaşılmazlıq vardır. Düşmənlər dövlərə səpələnmişdir; mənim əsgərlərim də. Özüm, deyəsən, azı on dəfə öldürülmüşəm; amma Cinq-Conqun kəlləsini qırq müxtəlif əsrdə əzmək mənə əsil ləzzət verdi. Şükür Allaha ki, bütün bunlar bizə indi əla şərab içməyə mane olmur.

– Bəs dava nə ilə qurtardı? – deyə həyəcanımdan boğula-boğula soruşdum.

O, utancaq tərzdə dilləndi:

– Bütün bunlar çox incə şeylərdir. Sənə cavab verməyə ürək eləmirəm.

Qəflətən o, mənə yorğun, qocalıb əldən düşmüş, kədərli bir adam kimi göründü. Onun zahiri görkəmində dəyişikliklər baş verirdi. Sifəti öz vüqarlı ifadəsini itirdi, qaməti artıq əvvəlki kimi nəcib deyildi.

– Qulaq as, – deyə aramla sözüünə davam etdi. – Dərk etməyə başladığım haqiqət belədir. Bilirsən ki, Cinq-Conqun planı Perqoliya əhalisinin bir hissəsini Badariyə köçürməkdən ibarətdir. Hə, bax belə. Biz onların ön dəstəsinin qabağını kəsdik, lakin ekspedisiyanın əsas hissəsi yerə enmək üçün mənim dövrümdən əvvəlki dövrü seçdi. Mən dünyaya gəlməzdən xeyli əvvəl, Badari həmin adamlar tərəfindən işğal edilmişdi. Bundan sonra onları alçaq adamlar adlandırmağa cürətəm çatmaz.

Aralığa sükut çökdü. Yox, bu, yuxu deyildi. O, gözümün qabağında kiçilirdi. O, qocaya çevrilirdi. Sifətini qırıqlar bürüdü. Məni necə böyük bir möcüzə gözəlirdi? Yaxud dəli olmağa başlayırdım? Bu İblisənə təbəssümü, qəzəbdən parlayan bu gözləri, bu nazik dodaqları harada görmüşdüm?.. O, sözüünə davam etdi:

– Cinq-Conqun planı müvəffəqiyyətlə nəticələnir, artıq müvəffəqiyyətlə nəticələnmişdir; fərasətli adamın əvvəlcədən görə biləcəyi hadisə baş vermişdir. Lakin həmin qeyri-adi hadisələr məni lap doladırmışdır. Hələlik hər şeyi tam dərk edə bilmirəm. Ey parisli, mövcudiyətin fantastik sirri qarşısında diz çök! Perqoliyalılar badarili olmuşlar; badarililər isə özlərinin tarixi ərzində, öz növbələrində perqoliyalılara çevrilmişdir. Onlar eyni zamanda bizim əcdadlarımız, bizim gələcək nəsilimizdir. Səhbat mütləq uyğunluqdan, deməli, hər şeydə eynilikdən gedir. Qulaq as, gör sənə nə deyirəm. Onlar – BİZİK, lakin biz Badaridə tərəqqi edən ONLARDIR.

Çarpışan hər iki dəstə real olan eyni varlığın müxtəlif tərəfləri idi. Hər əsgər özünün MƏNİNƏ qarşı vuruşurdu. Mən özüm, Amun-Ka-Zaylat Perqoliya alimi Cinq-Conqam. Mən özümü gələcəkdə yaradıram və mən özümü keçmişdə dirildirəm...

İnsanın çevrilməsi başa çatdı. Yanımda Cinq-Conq əyləşib şərab içirdi. Qəflətən halım xarablaşdı. Başım dumanlandı, əsəblərim gərginliyə davam gətirə bilmədi.

Restorandan çıxdım. Şəfəqin solğun şüaları həmin gecəyədək sakit həyat sürdüyüm köhnə məhəlləni işıqlandırır. Kinayə ilə dodaqaltı gülümsünən Cinq-Conq arımda gəlirdi; indi nələr baş verəcəyi ona məlum idi. Yanımda olmasına dözə bilmirdim. Bu qarmaqarışıqlıqdan, nəyin bahasına olursa olsun, yaxa qurtarmalı idim.

Su arxının yanında ağ rəngli və ellips formalı tanış əşya gördüm. Görünür, əsgərlərdən biri öz vaxt məşinini burada itirmişdi. Əşyanı götürüb maraqla baxmağa başladım. Bir-birinin yanında gördüyüm

iki düyməyə diqqətlə baxdım. Perqoliya alimi qeyri-adi lütfkarlıqla izah etdi ki, düymələrin biri yola düşmək, o biri dayanmaq üçündür.

– Mexanizm keçmişə səyahət üçün qurulmuşdur, – deyə o, imamla bildirdi. – Belə ki yoxlaya bilərsiniz. Qısa gəzintiyyə çıxarsanız. Əvvəlcə birinci düyməni, sonra dərhal ikincisini bas. Sən indiki vaxtdan cəmi bir neçə saat əvvələ düşəcəksən. Bu, heç də çətin deyil.

Buradan qaçmaq arzusu mənə o qədər güclü idi ki, təklif üzərində çox da götür-qoy etmədim. Ağılıma da gəlməzdi ki, bu cür zəhlətökən lütfkarlığın arxasında əsil Makiavelli haqq-hesabı var. Gözlərimi yumdum və yalnız düzəlməz səhvə yol verdikdən sonra, dünyada nə varsa hamısına lənət oxudum.

Çox güclü təkan hiss etdim. Ürəyim bulandı. Gözümün qabağında ulduzlar gəlib keçdi, yenidən təkan oldu və mən Yerə düşdüm.

Həmin an hər şeyi başa düşdüm. Dünya on iki saat cavanlaşmışdı. Macərələrimin başladığı günün axşamı idi. Kəfim də əvvəlki kimi saz. İndi həmin dəhşətli gecəni yenidən keçirməli idim; lakin bir halda ki, hər şey eyni ardıcılıqla və ən kiçik dəqiqliklə təkrar olunacaq, deməli, **MƏN TAMAMILƏ LABÜD OLARAQ SÜBH ÇAĞI VAXT MAŞİNİNİ GÖTÜRÜB DÜYMƏNİ BASACAĞAM.** Sonra yenə geri qayıdacağam, həmin gecənin dəhşətliyi yenidən gərəcəyəm – daim... əbədi bu cür olacaqdır. Böyük səhvə yol verdiyimdən, zamanın amansız burulğanına düşmüşdüm...¹

Gözlərimi açıb yan-yörəmə baxdım.

Mən "Günbəz" in evvanında oturmuşdum. Yay günlərində bura gəlib, təzə piva içə-çə yoldan keçənlərə baxmağa adət eləmişəm. Bu dəfə də belə oldu. Qarşımda açıq qəzet var idi, yoldan keçənlərə baxmaq məni yoranda bir neçə sətir oxumaqdan ötrü qəzetə nəzər salırdım.

Fikirləşirdim ki, işlər o qədər də pis getmir.

Bədriyalı məhz belə bir anda mənim həyatıma daxil oldu.

¹ Fərasətli oxucu görür ki, hadisələr bundan əvvəl olduğu kimi başlanırsa, deməli, sonrakı anlarda nələr baş verəcəyi hər dəfə mənə məlum olmalıdır. Məsələ məhz bu cürdür. Yaşadığımız burulğanın keçmiş əbədlilikdən başlamış gələcək əbədlilikdə hər bir hissəsi mənə məlumdur. Əgər əvvəlcədən bir iş görmürsənsə və heç nədən xəbər tutmürsənsə, bunun səbəbi yalnız maraqdır... Bundan başqa, adam görək müəyyən bir şeydən başlamış axır! – *Oskar Vensan.*

ARTUR KLARK

(1917)

(*Böyük Britaniya*)

YUPİTER-5

Professor Forster o qədər çəlimsiz adam idi ki, onun üçün xüsusi kosmik geyim sifariş etmək lazım gəlmişdi. Lakin tale ona boybuxun əvəzinə, gözəl elmi qabiliyyət və mətin bir xasiyyət vermişdi. Onunla ilk dəfə görüşdüyüm zaman artıq iyirmi il idi ki, məqsədinə doğru qətiyyətlə can atırdı: Qeyd etmək lazımdır ki, kütbeyin biznesmenləri, eləcə də ümumdünya yığıncağının nümayəndələrini və müvafiq elmi idarələrin rəhbərlərini vəsait buraxmaq və gəmi ayırmaq barədə yola getirə bilmirdi. Sonra baş verənlərin heç birinə baxmayaraq, elə qənaətdəyəm ki, bu, onun ən böyük nailiyyəti idi.

Yeri tərk etdiyimiz zaman "Arnold Toynbi"nin heyəti yeddi nəfərdən ibarət idi (Belə bir ad gəmiyə ingilis tarixçisi və pedaqoqu Arnold Cozef Toynbinin şərəfinə verilmişdi.). Professorun özü və əsas köməkçisi Çarlz Eştondan başqa, pilot-naviqator-mühəndis triumviratı ilə bərabər, iki son kurs tələbəsi olan biz də – yəni Billi Houkinz və mən səfərdə iştirak edirdik. Bizlərdən heç birimiz əvvəllər kosmik səyahətə çıxmadığımızdan bərk həyəcan keçirir və gələcək semestrin dərslərində iştirak etmək üçün yerə salamat qayıdacağımıza heç də tam əmin deyildik. Təşvişimizi artıran bir də o idi ki, rəhbərimizin də bizimkinə bənzər hisslər keçirdiyini ehtimal edirdik. Bizim üçün tədris təcrübəsi mahiyyəti kəsb edən səfərin məqsədi barədə professorun izahatı müəmmal görünməyə, Marsda tapılmış əlyazmaları ilə az-çox tanış olan hər bir kəsi aludə etməli idi. Qorəz, özümüzü yamanca işə salmışdıq.

Lakin Marsa tərəf deyil, Yupiter üz tutduğumuzdan, professorun məlum nəzəriyyələrini götür-qoy etməyə başladığı və bu xüsusda olan ehtimalımız səfərin onuncu günü özünü bir daha doğrultdu.

Professor bizi yanına çağıranda gözümüzü fikirli kimi dəyirdi. Hətta tam çəkisizlik şəraitində belə, təkəbbürünü saxlayır, yaxındakı asma qaytanlardan yapışıb özümüzü düzəltməyə səy etməyimizə məhəl qoymurdu. Mən onun fikrindən nə keçirdiyini oxumaq istədim. Əlbəttə, mən yanına bilirdim, lakin güman edirdim ki, o, belə düşünür: "Artıq çox gecdir, iş işdən keçib". Bu halda o, köks ötürdü və adətən, bir şey izah etməyə hazırlaşarkən olduğu tərzdə aramlı, alçaq səslə sözə başladı:

– Yerdən ayrıldığımız müddət ərzində başım o qədər qarışıq olub ki, səfərimizin məqsədi barədə sizə bir söz deməyə əlimə imkan düşməyib. Yəqin ki, özünüz də bu barədə müəyyən qənaətdəsiniz, deyilmi?

– Bəli, – deyər Bill dərhal cavab verdi.

– Buyurun, deyin, – deyər professor qərübə parıltı yaranmış göz-lərini mənim yoldaşıma dikdi. – Hər halda, sizlərin də mülahizəsini bilmək pis olmazdı.

Mən həmin saat Billi dayandırmaq istədim, lakin çəkisizlik şəraitində bu, elə də asan iş deyildi.

– Görünür, siz qeyri-Yer sivilizasiyası barədə məlum nəzəriyyəyə dair sübut, daha doğrusu, tutarlı bir dəlil tapmaq fikrindəsiniz.

– Bəs sizə məlumdurmu ki, mən bu axtarışı niyə məhz Yupiterdə aparmaq istəyirəm?

– Düzünü desəm, yox. Ehtimal edirəm ki, onun peyklərindən birində nə isə tapmağa ümid edirsiniz.

– Əla, çox əla. Bilirsinizmi, ordaki on beş peykin ümumi səthi Yer səthinin yarısı qədər var. Bilmək istərdim ki, sizcə, tədqiqatçılara onların məhz hansından başlamaq daha münasib olardı?

Billi tərəddüdlə professoru baxdı və onun rixşəndə keçdiyini zənn etdi.

– Astronomiyadan yaxşı başım çıxmır, – deyər o bildirdi, – ancaq peyklərdən dördü çox iridir. Mənə qalsa, elə məhz onlardan başlardım.

– Xatırlatmalıyam ki, İo, Avropa, Qanimed və Kalisto ad adlanan bu ayların hər biri elə Afrika qitəsi böyüklükdə olar. Siz işə onların adlarının əlifba sırası ilə olan ardıcılığı ilə başlayardınızmi?

– Xeyr, – deyər Bill dodaqaltı mızıldandı. – Mən Yupiterə yaxın olanından başlayar və getdikcə xaricə doğru hərəkət edərdim.

– Sizin mühakimələrinizə qulaq asmaq ancaq əbəs vaxt itkisidir, – deyər professor səbirsizlik əlaməti biruzə verdi. Görünür, o, öz nitqinə başlamağa tələsirdi. – Əslində, siz səhv edirsiniz. Biz heç də ən iri peyklərdən başlamayacağıq. Onlar fotoqrafik yolla fəzadan səhiv tədqiq edilmiş və belə bir nəticə hasil olmuşdur ki, bu peyklər arxeoloji nöqteyi-nəzərdən heç bir əhəmiyyət kəsb etmirlər. Biz bu vaxtdək heç bir tədqiqatçının ayağı dəymədiyini bir yerə gedirik.

– Olmaya, Yupiterin önünə enəcəyik? – deyər mən də özümü saxlaya bilmədim.

– Siz allah, bir dayanın görək. Əlbəttə, biz aqlığımızı itirməmişik. Ancaq hər halda, ona indiyə qədərki ekspedisiyalara nisbətən daha çox yaxınlaşacağıq.

O, fikirli halda susdu.

– Bildirəm, təsəvvür edə bilərsiniz ya yox, amma çox maraqlıdır ki, Yupiter dəhşətli dərəcədə böyük cazibə qüvvəsinə malik olduğundan, peykləri onun ətrafına son dərəcə iti sürətlə dövrə vururlar. Onların arası ilə hərəkət etmək olduqca çətin işdir. Planetə ən yaxın peykin sürəti təqribən Yerinki qədər olduğundan, Qanimedin üzərindən qalxıb onun səthinə qonmaq üçün gəmimizin qət edəcəyi məsafəyə, Yerdən Veneraya uçuş zamanı lazım olduğu qədər yanacaq sərf ediləcək. Halbuki, bu məsafəyə vur-tut sutka yarım vaxt işlənəcək. Budur, indi biz həmin səfərə çıxmışıq. Bu işə başlamaq ona görə çətin idi ki, qabaqcadan heç kəs deyər bilməzdi ki, bu qədər qorxulu və baha başa gələn bir işin müqabilində məhz nə qazanmaq olar. Həm də Yupiter Beşin diametri cəmi-cümlətən otuz kilometr olduğundan, indiyədək bir o qədər də diqqəti cəlb etməmişdir. Bir çox tədqiqatçılar, hətta heç kənar tərəfdəki peyklərə belə enmək üçün yanacağa qiymamışlar.

– Bəs elə isə bizə nə düşüb ki, onu havayı yerə israf edək? – deyər mən səbirsizlik etdim. Tutduğumuz iş mənə qaz ovuna tüfəngsiz çıxmaq qədər mənasız göründü. Halbuki həmin vəziyyətdə ovçunu əsla heç bir təhlükə gözləyə bilməzdi.

Boynuma almalyam ki, o vaxt professorun nəzəri mülahizələrinə qetiyyən inanmırdım. Əlbəttə, onun öz sahəsində parlaq bir mütəxəssis olmasına sözüüm yox idi, amma fantastik ideyalar elm adamını bu dərəcədə aludə etməli idi. Hər halda, ehtimal o qədər zəif, son nəticə isə o dərəcədə ağlaşıqmaz idi ki, bu işə şübhə ilə yanaşmamaq mümkün deyildi.

Yəqin ki, siz ilk Mars ekspedisiyasının birdən-birə iki qədim sivilizasiyanın qalıqlarına təsadüf etməsinə nə qədər heyrtləndiyinizi indi də xatırlayırımsız. Hər ikisi son dərəcə yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmış və beş milyon il bundan qabaq məhv olub getmişdi. Bunun səbəbi hələ də müəyyən edilməyib. Onların bir-biri ilə müharibə etməsi istisna olunur, çünki hər iki irq dostcasına yanaşı yaşamışdılar. Bunlardan biri həşəratə bənzəyən, digəri isə sürünənləri xatırladan görünüşə malik olmuşlar. Görünür, həşəratkimilər Marsın öz yerli nəslə olmuşlar. Sürünənlər şəklinə olan xalq isə (onları "X mədəniyyət" də adlandırırlar) sonradan varid olmuşdur.

Hər halda, professor bu fikri müdafiə edirdi. Onlar fəzaya uçuş işinin sirlərinə bələd olmuşlar. Bunu Merkuridə tapılan qərribə yeraltı şəhərlərin qalıqları təsdiq edir. Forster belə hesab edirdi ki, bütün kiçik planetlərdə koloniyalar salmağa cəhd göstərmiş bu təbəddülat, cazibənin güclü olmasına görə, Yerdə və Venerada bu işə nail ola bilməmişlər. Professoru çaşdıran şeylərdən biri də "X mədəniyyət"inin Ay üzərində heç bir izinin tapılmaması idi. Bununla belə, o, əmin idi ki, belə bir kəşf ancaq zamanın işidir və tez-gec mütləq olmalıdır.

"X mədəniyyət" barədə bir qədər düzəlişə məruz edilmiş nəzəriyyə buna əsaslanırdı ki, onun əsas məskəni kiçik planet və ya peyklərdən birində olmuş və onların Marsa gəlişi, Günəş Sistemi tarixində yeganə yüksək şüurlu irq olan marslılarla ünsiyyətə girmək məqsədi ilə əlaqədar olmuşdur. Həmin xalq Mars əhalisi ilə bir vaxtda ölüb getmişdir. Bu halda professor Forsterin nəzəriyyəsi daha cəsarətli xarakter daşıyır: o, əmindir ki, "X mədəniyyət" Günəş Sistemində kosmosun əngin dərinliklərindən gəlib çıxmışdır. Həmin ehtimala heç kəsin inanmaması onu məyus etsə də, əslində ruhdan salmırdı. Bu isə onunla bağlı idi ki, o, azlıq tərəfdə olduqda özünü daha xoşbəxt edən adamlar qəbilindən idi.

Professorun öz nəzəriyyəsinə bizi aydınlaşdırdığı müddətdə mən oturmağım yerin yanında olan illüminatorlardan Yupiteri görə bilirdim. Bu, çox gözəl bir mənzərə idi: mən artıq ekvatorial bulud qurşaqlarını seçə və planetin lap yaxınlığında kiçik ulduzlar kimi nəzərə çarpan üç peykini müşahidə edə bilirdim. Mən bunlardan hansının, ilk dayanacaq kimi bizi xidmət edəcək Qanimed olduğunu ayırd etmək istəyirdim.

— Əgər diqqətiniz məndədirsə, deyə bilərəm ki, nə üçün belə uzun bir səyahət yolu seçmişik, — deyər professor davam etdi. — Yəqin ki, keçən il mənim Merkuridəki xarabalıqlarda xeyli müddət tədqiqat işi aparmağımdan xəbəriniz vardır və bu haqda London universitetinin iqtisad fakültəsinin "Elmi xəbərləri"ndəki qeydlərimi oxumamış deyilsiniz. Bu barədə mənə çox müraciət etmişlər. Amma bir məsələ var ki, həmin xüsusda mən nə yazmış, nə də kimsəyə bir kəlmə demişəm.

Merkuridəki axtarışlar zamanı "X mədəniyyət"inin mənşəyi barədə mühüm bir dəlilə təsadüf etmişəm. Bu sahədə özümü sasmağa məcbur etsəm də, səfər xərcləri barədə tələbələrime istehza edən doktor Layuson kimi kütəbçilərə səbir kasamı az qala daşdırmışdılar. Lakin heç şübhəsiz ki, başqalarını duyub salıb, özümdən əvvəl bura gəlməsinə imkan verə bilməzdim.

Merkuridə tapdığım şeylər arasında Günəş Sisteminin bizim günlərimizə qədər yaxşı hişf olunmuş bir sxemi də vardı. Bu, heç də kosmik ideyalarla eyni dərəcə yaxşı silahlanmış hər iki xalqın — əsl marslıların və "X mədəniyyət"i nümayəndələrinin fəza motivləri haqqında ilk əşyayi-dəlil deyildi. Ancaq sxemdə müxtəlif planetlərin, o cümlədən Mars və Merkuriyin qarşısında qərribə işarələr qoyulmuşdu. Elə bilərəm ki, həmin sxem mühüm tarixi əhəmiyyətə malikdir. Bu barədə ən cəlbədi iş ondan ibarətdir ki, cüzi ölçülü Yupiter Beşə — ilk baxışda əhəmiyyətsiz görünən bu xırdaca peykə sxemdə böyük əhəmiyyət verilmişdir. Əminəm ki, "X mədəniyyət"inin sirrinin açarı burada gizlənilib və odur ki, onu müəyyənləşdirməyə gedirəm.

Professorun açığa bildirdiyi əhvalatın Billi və mənə nə dərəcədə mütəəssir etdiyi yaxşı yadımdadır. Bəlkə də, "X mədəniyyət"dən beşinci peyk üzərində müəyyən izlər tapılacaqdı və onları üzə çıxartmaq, əlbəttə, maraqlı bir iş idi, ancaq bunun professorun düşündüyü qədər əhəmiyyətli olacağını ağılınız çətin kəsirdi. Ehtimal ki, marağımızın azlığı onu ruhdan salmaya bilməzdi. Əgər bu, həqiqətən, belə olmuşdusa, təqsir onun özündə idi. Sonradan xəbər tutduğumuz kimi, o, bizdən hələ bəzi şeyləri də gizlədirmiş.

Təqribən bir həftə də ötdükdən sonra ən böyük peyk olan Qanimedə endik: Ayların içərisində yalnız Qanimeddə daimi baza fəaliyyət göstərirdi. Burada rəsədxana və geofiziki stansiya vardı ki,

onun xidməti heyəti əlli alimdən ibarət idi. Onlar Yerdən gəlmiş adamlarla görüşə çox şad olsalar da, orada çox dayanmadıq. Professor yanacaq ehtiyatını təzələyən kimi hərəkət etmək əzmində idi. Beşinciyə uçuşumuz təbii maraq doğursa da, professor bu barədə danışmaq fikrində deyildi. Bu halda o, bizi də gözdən uzağa buraxmağı unutmurdu.

Hər barədə, Qanimed çox maraqlı yer idi və biz qət etdik ki, qayıdan baş onunla daha ətraflı tanış olaq. Ancaq jurnalda bu barədə məqalə yazacağıma mühərririn qarşısında söz vermiş olduğumdan, indi həmin peyk barədə daha heç nə deməyəcəyəm (İstəsəniz, gələnlə yaz "Nəviqeyşnal Astroqrafiks" jurnalına baxa bilərsiniz).

Qanimeddən beşinci peykə sıçrayış düz gün yarım çəkdi. Bu halda, saatbasat üfünün daha çox hissəsini tutan Yupiter, getdikcə daha çox yaxınlaşdığımızı müşahidə etmək xoşagəlməz təsir bağışlayırdı. Astronomiyadan yaxşı başım çıxmasa da, səthinə yanaşdığımız nəhəng planetin müdhiş cazibəsini qeyri-ixtiyari olaraq duyurdum. Belə vaxtda hər cür pis hadisələr çox asan baş verə bilər. Əgər yanacağımızı israfçılıqla işlətsəydik heç vaxt Qanimedə qayıda bilməz və azman Yupiterin üzərinə çırpılırdıq.

Qəzəbli tufan kəmərləri ilə əhatəyə alınmış azman kürənin qarşımızda açılan görünüşünü təsvir etməkdə acizlik çəkirəm. Əslində, mən buna cəhd göstərmişdim, lakin ədəbi mühitlə bağlı əsərin əlyazması ilə tanış olan dostlarımdan biri onu xitisar etməyi məsləhət bildi (Belə dostların mənə çox təklifləri olmuşdu, əgər onların hamısına əməl etsəydim, yaqın ki, heç bir hekayə alınmazdı).

Xoşbəxtlikdən, bu vaxta qədər Yupiterin o qədər rəngli şəkilləri dərc edilmişdi ki, şübhə yoxdur ki, siz onlardan heç olmasa bəzilərinə görməmiş deyilsiniz. Bəlkə, hətta siz həmin o şəkli də görmüşsünüz ki, sonra nəql edəcəyini bələlərin səbəbkarı elə o olmuşdur.

Nəhayət, Yupiter öz böyüməsini ara verdi. Özümüzü beşincinin orbitinə saldıq və tezliklə, bu xırdaca peykin, planetə baxan tərəfinə qonduq. Biz hamımız şturmanın otağında sıxlaşıb, son mənzilimizin ilk mənzərəsini görməyə müntəzir idik. Nəhayət ki, biz buna müvəffəq olduq. Bill və mən dəhlizə atıldıq və özümüzdən irəlidəkilərin kürəkləri arasından irəliyə yol açmaq istədik. Bizim sürücümüz Kinqsley Serl öz idarəetmə pultunda pozulmaz bir təmkinlə əyləşmişdi. Mühəndis Erik Fulton fikirli halda bığları gəmirir və aradır yanacaq barədə məlumat verən əqrəblərə

nəzər salırdı. Toni Qrovz isə nəviqasiya düymələrini lazımı ardıcılıqla basmaqla son işləri görürdü.

Professor həmin dəqiqələrdə sanki teleskopun tərəssüd borusuna yapışmışdı. Birdən-birə o, həmin işdən ayrılaçaq içini çəkdi. Bir an keçməmiş o, işarə ilə şturman Serli yanına çağırıldı və teleskopa baxmasını təklif etdi. Sonra Serl də Fultonu çağırıldı, sonra onu Qrovz əvəz etdi. Tezliklə, işdən hali olmaq üçün bizə də növbə çatdı.

Düzü, nə görəcəyimi qətiyyənlə ağıma gətirmədiyimdən, əvvəlcə çaşıb qaldım. Qarşımda asılıb qalmış xırdaca, yumur peykin yuxarı tərəfin ziyasından işıqlanan tərəfi diqqəti cəlb edirdi. Başqa heç bir şey yox idi.

Gözüm teleskopa alışdıqdan sonra mən peykin üzərində düzgün xətlər ayırd etdim. Yer kürəsinin maketindəki uzunluq və en dairələri kimi, peykin səthi həndəsi dəqiqliklə bərabər hissələrə bölünmüşdü. Görək ki, mən təəccübümdən fit çalmışdım. Çünki Bill həmin anda məni kənara itələyib yerimi tutmuşdu.

Yadıma düşür ki, sonrakı anda üzərinə suallar yağdırdığımız professor özünü xeyli təköbbürlü tutmuşdu.

– Əlbəttə, – o izah etdi, – bu, məni sizin qədər təəccübləndirə bilməz. Merkuriyə təsadüf etdiyim dəlillərlə yanaşı, başqa izlər də vardı. Qanimeddəki rəsədxanada olan bir dostuma sirmimi saxlayacağına and içirdikdən sonra onu, bu son həftələrin gərgin müşahidələr aparmağa sövq etdirmişəm. Astronom olmayan hər bir kəşi belə bir hal təəccübləndirməməlidir ki, həmin rəsədxana heç vaxt peyklərlə məşğul olmamışdır. Qüvvətli müşahidə cihazları uzaq qalaktikalara və dumanlıqlara yönəldilmiş, kiçikləri isə daim Yupiterə tərəf tuşlanmışdır.

Beşinciyə aid nə vaxtsa görülən iş yalnız onun diametrinin ölçülməsi və bir neçə fotosunun alınması olmuşdur. Onların keyfiyyətləri aşağı olmasaydı, bizim indicə kəşf etdiyimiz xətləri orada mütləq görürdilər. Ancaq dostum Louson mənim xatirimə yüz santimetrlik reflektorun arxasına keçdikdə, onları seçə bilməmişdir. Beşincinin diametri cəmi otuz kilometr olsa da, öz ölçüsünə görə parlaqlığı xeyli çox idi. Müqayisə üçün onun işıq öskətmə gücünü, yəni albeddir nədir...

– Albedo demək istəyirsiniz?

– Hə, Toni, çox sağ ol. Onun albedosunu planetin başına dolanan digər ayların öskətmə dərəcəsi ilə müqayisə etdikdə bu noticə-

yə gəlmək olurdu ki, o, qaya parçasından daha çox, cilalanmış metalı andırır.

– İndi məsələ aydındır, – deyər mən əlavə etdim. – “X mədəniyyət”inin nümayəndələri Merkuridə saldıqları məskən kimi, Beşincini də zahiri qabıqla örtmüş, yalnız bu dəfə işi daha iri miqyasda görmüşlər.

Professor təəssüflə mənə tərəf baxdı:

– Siz hələ də işin nə yerdə olduğunu ağılınıza gətirə bilmirsiniz!

Nəhəng metal kürənin üzərinə biz üç saatdan sonra endik. İllüminatorlardan baxdıqda, ətrafındakıların mənə bir növ cırt-danlıq əhvali-ruhiyyəsi aşıladığını hiss etdim. İndi özümü yalnız neftlə dolu olan çənin ağzında gəzən qarışqaya bənzədən bildirdim. Hətta Yupiterin nəhəng cizgiləri də kara yetə bilmirdi. Professorun həmişəki təkəbbürü isə indi ehtiramlı bir qorxunu andırırdı.

Peykin səthi tamamilə sivri deyildi. Qalın metal lövhələrin qaynaq yerləri olan xətlər müxtəlif istiqamətlərdə uzanıb gedirdi. Bu tikişlər elə fəzadan bizim müşahidə etdiyimiz həmin düzgün cizgilər idi.

Təqribən dördə bir kilometr məsafədə kiçik təpəyə oxşayan bir çıxıntı gözə dəyirdi. Peyki aralıdan diqqətlə tədqiq edərkən həmin çıxıntını da nəzərdən qaçırtmamışdıq. Bu, peykin proyeksiyasına daxil olan altı çıxıntıdan biri idi ki, onların ikisi qütblərdə, qalanları isə bir-birindən bərabər məsafələrdə ekvator boyu yerləşmişdi. Bu çıxıntıların metal zirehin altındakı dünyaya açılan girişlər olmasına heç bir şübhə yox idi.

Bəzi adamlara elə gələ bilər ki, fəza libasında zəif cazibəli havasız planetiyyətin üzərində görmək bir növ əyləndirici məşğuliyyətdir. Ancaq əslində bu, belə deyildir. Həmin vəziyyətdə düşən hər kəs o qədər işin qayğısına qalmalı, o dərəcədə ehtiyatlı olmalıdır ki, buna bütün diqqət, bütün imkanlar səfərbər edilir, əsəblər sim kimi tarıma çəkilir. Hər halda, mən özüm buna şəxsən əmin olmuşam. Qeyd etməliyəm ki, şlüz kamerasından bayıra addımıma basanda elə bərk təsvişi keçirdim ki, hələ ömrümdə bu cür hal nə olduğunu bilməmişdim.

Beşincinin cazibəsi o qədər cüzi idi ki, onun üzərilə yerimək söhbəti bir kənara qoyulurdu. Biz eynilə alpinistlər kimi özümüzü ümumi bir kəndirə bənd edərək, arabit kiçik reaktiv mühərriklərimizlə özümüzü peykin səthinə tərəf itələyirdik. Bu cihaz tapança kimi xırda atəşlər açırdı. Daha təcrübəli astronomlar sayılan Fulton

və Qrovz dəstənin əvvəlində və sonunda irəliləyir, ortadakı naşı adamların hərəkətlərini tənzimləyirdilər.

Nəzərdə tutduğumuz obyektə yetişməyimizə qədər cəmi bir neçə dəqiqə vaxt keçdi. Perimetri bir kilometrə yaxın olan bu nəhəng çıxıntını mən, bütöv bir fəza gəmisini öz daxilinə qəbul edə bilən giriş kamerası hesab etdim. Bəxtimiz gətirsəydi və nəzarət mexanizmi saz vəziyyətdə olsaydı belə, biz onu necə işlətmək lazım gəldiyini bilmirdik. Bəşəriyyətin bütün tarixi ərzində insan şüurunu bu arxeoloji tapıntı qədər həyəcanlandıracaq ikinci bir şey ağla gətirmək çox çətin idi.

Biz diametrin dördə biri qədər irəliləmişdik ki, qarşımıza metal qabıq üzərində olan bir dəşik çıxdı. O, çox kiçik idi – diametri iki metr ancaq olardı. Bu açıq yerin demək olar ki, düzgün dairəvi formada olması bizi bir qədər çaşdırdığından, əvvəlcə bunun nə olduğunu başa düşmədik. Sonra qulaqlıqda Toninin tanış səsi eşidildi:

– Onu xüsusilə olaraq düzəltməyiblər. Görünür, səthi hər hansı bir meteorla toqquşmadan deşilmişdir.

– Ola bilməz! – deyər professor etiraz etdi. – Dairə olduqca düzgün formalıdır.

Toni təslim etdi:

– İri meteorlar şaquli şəkildə çırpılarda həmişə dairəvi dəlik açır. Kəsiyin kənarlarına fikir verin. Burada partlayış kimi bir halın izləri qalmışdır. Yəqin ki, meteor və metal səth dərhal buxarlanmışlar. Odur ki, onların tikələrini tapa bilmərik.

Kinqsley də söhbətə qoşuldu:

– Siz bilən, belə bir hadisə nə vaxt baş verə bilərdi? Nə qədər vaxtdır ki, o, buradadır? Beş milyon ilmi? Elə isə başqa toqquşmaların da izlərinə burada təsadüf etməliyik.

– Bəlkə də, siz haqlısınız, – deyər mübahisəni böyütməyə sövq edən professor əlavə etdi. – Ancaq buradan içəri əvvəlcə özüm keçəcəyəm.

– Yaxşı, – deyər Kinqsley razılaşdı. Belə bir vəziyyətdə bir kəpitan kimi son söz demək hüququ ona məxsus idi. – Sizə iyirmi metr uzunluğunda kəndir verəcəyəm və özüm də dəliyin kənarında əyləşəcəyəm ki, sizinlə fasiləsiz radio rabitəsi saxlayım. Əks təqdirdə, bu qabıq sizin siqnalınızı özündən xaricə buraxmaya bilər.

Beləliklə, Beşinciyə daxil olan ilk adam professor Forster oldu. Biz Kinqsleyi sıx dövrəyə aldıq və professorun irəliləyişi barədə dərhal xəbər tutmağa soy göstərdik.

O çox da uzaqlaşmadı. Gözlədiyimiz kimi, bayır qabığın altındakı qat üzərində digər bir dəlik də vardı. Onların arasındakı məsafə, professorun qəddini düzəltdi, ayaq üstə durmasına imkan verəcək qədər idi. Onun əlindəki fənərin işığı sütunlara və köməkçi yan dirəklərə düşürdüsə də, bundan əlavə ətrafda daha heç nə gözə dəymirdi.

Bundan artıq müvəffəqiyyət qazanmaq üçün daha iyirmi dörd intizarlı saat sərf etməli olduq. Həmin müddətin sonuna yaxın professorun, nə üçün partlayıcı maddələrdən istifadə etmədiyimizi soruşduğum indi yadıma gəlir.

Professor tərs-tərs üzümə baxdı.

– Gəmidəki partlayıcı maddələr içi özümüz qarışıq bütün bu dəm-dəsgahın külünü göyə sovurmağa tamamilə kifayət edər. Amma hər hansı bir başqa yol varsa, zədə vurmaqdan özümü saxlamağa çalışacağam.

Bu sözlər məni səbrimi basmağa çağırırsa da, onun təmkininin səbəbi mənə xeyli sonra aydın oldu. Əgər iyirmi il bu məqsəd uğrunda böyük həvə ilə tədqiqat işləri aparmışdısa, bu bir neçə günün onun üçün nə mənası ola bilərdi?

Fəaliyyətimizin ilkin mərhələsində əl atdığımız bir çox üsullardan yalnız Bill Houkinzin cəhdi uğurlu oldu. Bu xırdaca dünyanın şimal qütbü yaxınlığında o, Beşincinin hər iki qabığını yarış meteorun açdığı yüz metrə yaxın diametrlə bir dəliyə təsadüf etdi. İşin uğurluluğundan, əbədiyyət qədər uzun bir müddət ərzində həmin kraterə düşmüş ikinci, daha xırdə bir səma daşı ən daxil üçüncü divarı da deşmişdi. Həmin dəlik elə fəza kostyumunda olan bir adamın keçə bilməsinə ancaq imkan verəcək ölçüdə idi. Vaxt itirmədən, öz mövqelərimizə uyğun bir ardıcılıqla içəri daxil olduq.

Çətin ağılım kəsir ki, tale güzərimə, Müqəddəs Pyotrun¹ məqbərəsi üzərindəki gümbezin tağları altında asılımış şəkəklərə bən-zəyən, hörümçək torunu andıran bu əsrarəngiz şəkəklər qədər böyük təsir bağışlayacaq bir yerə sala. Biz birçə onu bildirdik ki, hərəkət etdiyimiz mühit boşdur. Lakin onun böyüklük dərəcəsini təsəvvür etməyə çətinlik çəkirdim, çünki fənərlərimizin işığı bizi məsafə duyğusundan məhrum edirdi. Bu havasız, tozsuz mağarada

¹ Romada yerləşən və dünyanın ən böyük məbədi tikintisi sayılan bu kilonin inşasına memar Bramantinin layihəsi üzrə 1506-cı ildə başlanmışdır. 1546-1564-cü illər arasında onun qübbəsi altında Mikelandeolo işləmişdir.

fənərlərimizin şüaları əriyib itir, yalnız başımızın üzərindəki divara düşdükdə oynayan işıq dairələri kimi gözümüzə dəyirdilər. Divarları biz “aşağı” adlandıрмаğı qərara aldığımızda. Uzaq məsafəyə işıq salarkən hər dəfə tutqun parıldıdan başqa heç nə aydın etmək mümkün olmurdu.

Çox ləng bir surətdə bu xırdəcə aləmin cüzi qravitasiyasının təsirli ayaqlarımız döşəməyə toxundu və bu halda, biz təhlükəsizlik kəndirlərini bir daha qaydaya salmağı unutmadıq. Başımın üzərində içəri keçməyimizə imkan vermiş doliyin zəif ziyasını görə bildirdim. O, çox uzaqda olsa da, aydıncı seçilirdi.

Saat kəskiri kimi etalətlə yəlləndiyim və yoldaşlarımın orabura işıq salmalarına tamaşa etdiyim müddətdə qəflətən beynimə ağıllı bir fikir gəldi. Həmmimizin eyni bir kəndirə bənd edildiyini unudaraq, yerimdən sıçrayıb, özüməndən asılı olmadan bağırardım:

– Professor, mən bunun planet olmasına qətiyyətlə inanmıram. Biz fəza gəmisindəyik!

Sonra özümü ələ aldım və hiss etdim ki, axmaq hərəkət etməşəm. Araya anı, lakin gərgin sükut çökdü. Sonra birdən-birə ələ bil ki, qurbağa gölünə daş atıldı: hamı eyni zamanda mübahisəyə başladı. Professorun amiranə səsi höcətəşənlərin üzərinə sanki su ələdi və mən onun həm kefinin kökəldiyini, həm də heyətləndiyini duydum.

– Siz tamamilə haqlısınız, Cek. Bu, həqiqətən “X mədəniyyət”ini Günəş sisteminə gətirib çıxartmış gəmidir.

Səyyahlardan kim isə buna etiraz etdi. Görək ki, həmin adam Erik Fulton idi.

– Ağılaşmaz işdir. Otuz kilometr diametrdə də gəmi olar?

– Sən buna heç də təəccüblənməməlisən, – deyər professor hey-rətəməz bir təmkin nümayiş etdirdi. Bəs ulduzlararası boşluğu keçmək istəyənlər bir sivilizasiya, başqa necə hərəkət etməlidir? Axı belə uçuşlar, adətən, əsrlərlə vaxt çəkir. Odur ki, onun içərisində bir-birini əvəz edəcək nəsilin öz inkişafını davam etdirə bilmələri üçün, yalnız ən azı belə bir ölçülü mühitdə həyat üçün zəruri olan hər bir şeylə təmin olunmaq mümkündür. Maraqlıdır, görəsən, onlar bizimkə gəlib çıxana qədər neçə Günəş sisteminə baş çəkmiş və nə kimi nailiyyətlərlə üzləşmişlər? Görünür, bir planetdən digərinə səyahət üçün onların daha xırdə gəmiləri olmuş və şübhəsiz ki, ana gəmini haradasa saxlamaq barədə düşünmüşlər. Odur ki, bu ən iri

planetin ən yaxın orbiti onlar üçün tamamilə təhlükəsiz və rahat bir park rolunu oynamışdır. Bu yerin seçilməsi çox məntiqli bir işdir. Əgər onların gəmisi birbaşa günəşətrafi orbitə salınsaydı, planetlərin qarşılıqlı cazibə təsirindən o, istiqamətini dəyişə və itə bilərdi. Burada isə, belə bir hal istisna olunurdu.

– Bura baxın, professor, – deyə kim isə onun sözünü kəsdi, – bütün bunları hələ Yeri tərk etməyimizdən daha əvvəl də ehtimal edirdinizmi?

– Ümid edirdim. Bütün dəlillərin də yönümü bu cavaba tərəf idi. Düzdür, heç kəsin nəzərinə çarpmasa da, həmişə Beşinci peykdə anomaliya duyulurdu. Nə üçün bütün digər kiçik aylar bu, ən xırda peykə nisbətən planetin səthindən azı yetmiş dəfə aralı idilər? Astro-nomik nöqteyi-nəzərdən bu, bir o qədər də əhəmiyyətli hal olmasa da, bizim söhbətimiz üçün çox mühüm bir mövzudur. Hələ qabaqda bizi çox böyük işlər gözləyir.

Elə bilirəm ki, açdığımız sırr əsrin keşfi olacaq. Yeddi nəfərdən ibarət olan ekspedisiyamız hələ indiyə qədər tarixin görmədiyi ən cəhaşşümlü bir arxeoloji nailiyyətlə üz-üzə durmuşdur. Çox balaca olsa da, hər halda həqiqi olan bu dünyada ciddi tədqiqatlarla başlamağımızı gözləyir. Ancaq aparacağımız iş cəld və səthi kəşfiyyat xarakteri daşıyacaq. Çünki buradakı materialları səhih bir surətdə mənimsəmək üçün Yer tədqiqatçılarının bir neçə nəslinin səyi lazım gələcək.

İlk addım burada yerləşdirdiyimiz qüvvətli işıq mənbəyinə gəmidən elektrik xətti çəkmək oldu. Bu, bir növ mayak rolunu oynamağı və metal kürənin içərisində isə bilməyimiz ehtimalını aradan qaldırmalı, həmçinin peykin daxilini qismən işıqlandırmalı idi (Həttə indinin özündə də mən Beşincini gəmi adlandırmağa çətinlik çəkirdəm.). Sonra dəliyin yanından aşağıya – kürənin mərkəzinə doğru kəndir buraxdıq. Onun uzunluğu bir kilometrə yaxın olsa da, çəki-sizliyə yaxın olan şəraitdə belə bir eniş təhlükəli deyildi. Zərbələrdən yaranan zəif silikənlərin qarşısını uzun elastik əsalarla asanlıqla alırdıq.

Beşinci peykdəki möcüzələrin hamısı barədə burada təfərrüatlı şəkildə söz açmaq vaxt almaq fikrində deyiləm. İndi bu mövzuya kifayət qədər şəkillər, xəritələr, kitablar vardır (Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, mənim özümün yazdığı əsər gələcək yay *Sidvik* və *Cekson* nəşriyyatı tərəfindən buraxılacaq.). Bunun əvəzinə, yalnız

metal qabıqlı bu qərribə dünyacıyözün məndə yaratdığı təəssüratı sizinlə bölüşdürmək istərdim. Təəssüflə deməliyəm ki, nəhəng göbələyə oxşayan giriş qapısından daha içəri keçərkən hansı hisslər keçirtmiş olduğum indi yadımda deyildir. Etimal ki, məni çox böyük heyrət və qorxu bürüdüyündən qalan hər şeyi unutmuşdum. Lakin həmin anları yenidən xəyalıma gətirəndə tülkərim biz-biz olur. Bu mənəzərləri heç bir fotosəkillə ifadə etmək mümkün olmazdı. Bu dünyacıyözün sakinlərinin görünüşcə bizlərdən azı dörd dəfə böyük olmaları, doğma planetlərində qravitasiyanın bizdəkinə nisbətən daha zəifliyinə dəlalət edirdi. Onların bir vaxt işlətməmiş olduqları avadanlığın arası ilə hərəkət edərkən özümüzü piqmeylər kimi cılız hiss edirdik.

Biz ilk səfərimiz zamanı düşündüyümüzdən daha dərin qatlara heç vaxt enmədik. Lakin bu ərazinin özündə təsadüf etdiyimiz elmi möcüzələrdən bir çoxunu sonrakı ekspedisiyalar müfəssəl təsvir etmişlər. Tədqiq etdiyimiz kürənin üçqat qabıqının içərisində, görünür, nə vaxtsa süni işıq mənbəyi və eləcə də, meteor dəliyindən axıb gedənə qədər atmosfer olmuşdur. Heç şübhəsiz ki, Covi-anlar (mən "X mədəniyyət"inin nümayəndələrinə bu adı verməkdən özümü saxlaya bilmədim) bizə məlum olmayan bir keçmişdə tərk etdikləri həqiqi dünyalarındakı şəraiti burada bacardıqları qədər dəqiq bir surətdə yaratmışlar. Ehtimal ki, burada da gecə və gündüz, həmçinin fəsilələr bir-birini əvəz etmiş, yağış və duman effekti olmuşdur. Bəlkə də, onlar özləri ilə xırdaca bir dəniz də götürmüşdülər. Üç kilometr qalınlıqda buz təbəqəsinə çevrilmiş su hələ də burada idi. Bu yaxınlarda eşitdiyimə görə, onu yenidən elektroliz etməyə və zahiri meteor deşiklərini qapayıb təmir etdikdən sonra Beşincinin içərisini tənəffüs üçün yararlı hava ilə təmin etməyə başlamaq barədə geniş planlar hazırlanırdı.

Gəlmələrin əməlləri ilə daha yaxından tanış olduqca, bizim ələmlə ilk təmasa hələ beş milyon il bundan əvvəl girmiş bu irqə rəğbətimiz daha da artırdı. Başqa bir günəşin şüaları altında yaranmış nəhəng məxluqlar olsalar da, bu varlıqlarla insanlar arasında uyğunluq çox idi. Bu iki irqin bir-birini itirməsi kosmik miqyasda götürüldükdə çox cüzi olsa da, bəşəriyyət üçün böyük faciə idi.

Məncə, bizim bəxtimiz tarixə düşmüş hər hansı arxeoloqdan daha uğurlu olmuşdur. Fəzanın vakuumu hər şeyi çürüməkdən qorumuşdu. Çünki Günəş sisteminin planetlərində məskən salarkən onlar

heç də bütün sərvətləri öz qadir gəmilərindən daşıyıb çıxartmamışdılar. Beşincinin divarları arasında hər şey gəminin uzun sürən səyahətinin sonunda olduğu kimi salamat qalmışdı. Yəqin ki, heç vaxt görməyəcəkləri və özləri üçün əbədi itirilmiş olan doğma dünyalarının yadigarı tək bu gəmini həmin astronomlar müqəddəs-cəsinə əzizləmiş, planetlərdə, koloniyalar salarkən, bir gün bu şeylərdən istifadə edə biləcəkləri barədə düşünmüşdülər.

Səbəbindən asılı olmayaraq, burada hər şey öz yerinə idi. Bəzən bu, məni hətta qorxudurdu da. Elə vaxt olurdu ki, Billin köməyiylə divardakı qravüralların fotoeksini götürürkən, burada vaxtın əbədiyyət qədər hüduzsuz olması mənim canıma vicvəcə salırdı. Belə vaxtlarda yan-yörəmə əsəbi halda nəzər salır, qapılardan birinin arasından bədhəybət nəhənglərdən birinin kölgəsi canlanacağından və ani olaraq dayandırılmış işinə sanki yenidən davam edəcəyindən vahimələnirdim.

Dördüncü gün biz rəsm qalereyasına düşdük. Həmin yeri məhz bu cür adlandırmaq olar. Onun başqa bir məqsəd daşması qeyri-mümkün idi. Cənub yarımkürəsinə teləsik surətdə tədqiq edən Qrovz və Serl bu kəşf barədə xəbər verəndə bütün diqqətimizi elə məhz ora yönəltməyi qət etdik. İncəsənət hər bir xalqın mədəniyyətini ifadə etdiyindən, biz "X mədəniyyət"inə açarı məhz burada tapaçağımızı güman edirdik. Həqiqətən də, ehtimalımızda yanlışdıq.

Bu bölmə hətta nəhəng cüssəli yadulduzlu səyyahların özləri üçün belə, çox möhtəşəm ölçülərə malik idi. Beşincidəki bütün heykəllər kimi, burada nəzərimizi xüsusilə, cəlb edən bir monument də metaldan tökülmüşdü. Aralıdan baxdıqda bura heç də Qotik kilsəsinə xatırlatmaya bilmirdi. Təsədüfi uyğunluqdan istifadə edən bir çox sonrakı yazılarında tədqiqatçılar onu məbəd adlandırırdılar. Lakin covianlarda dini etiqadla bağlı olan hər hansı bir təzahür və ya əlamətə heç vaxt təsadüf olunmadı. Zahirli bənzəyişə görə onu "İncəsənət məbədi" adlandıranlar, görünür, daha düzgün hərəkət etmişlər. Çünki bundan sonra daha heç kəs onun adını dəyişdirmək niyyətinə düşməmişdir.

Sayı on ilə iyirmi milyon arasında olan və vahid bir bölmədə yerləşdirilmiş bu eksponatlar, bəlkə də, yaşı insanlığın tarixindən daha qədim olan bu irqin öz inkişafı ərzində keçdiyi bütün dövrlərin nailiyyətini əks etdirirdi. Onunla yanaşı yerləşən kiçik və dəyirmi bir otağa təsadüf etdim ki, ilk növbədə buranı tədiat isti-

qamətlərdə uzanan altı dəhlizin qovşağı hesab edədim. Mən burada yalnız idim və professorun verdiyi tapşırıqları yerinə yetirən kimi yoldaşlarımın yanına tezliklə qayıtmaq üçün qısa yol seçdim. Qaranlığa qorq olmuş lal divarların yanından keçib irəlilədikcə, fənərimin işığı tavanı yalayırdı. Divarlarda cızılmış dərin bəreyef və cizgilər başımı elə qarışdırmışdı ki, palatanın döşəməsinə nəzər salmağı əsla ağılıma gətirmirdim. Sonra gözlərimə iri bir heykəl satsadı və mən dərhal işığı onun üzünə yönəltirdim.

Yaxşı qalmış və əzəmətli incəsənət əsərini görəndən kimi onun ən nadir və misilsiz bir tapıntı olduğunu dərhal dərk etdim. Bütöv və zədələnməmiş olduğundan, o, məni son dərəcə valeh etdi. Bəxtimdən, covianların nə kimi bir görünüşə malik olduqlarını əyani surətdə ilk dəfə görmək xoşbəxtliyi mənim qismətimə düşməli imiş. Çünki qarşımdakı, heç şübhəsiz ki, mahir bir sənətkar tərəfindən canlı nümunə əsasında yaradılmış bir əks idi.

Zərif quruluşlu və sürünlərə məxsus olan baş mənə tərəf yönəlmiş, donuq gözləri düz üzümə baxırdı. Əllərindən ikisi sanki ümidsizcəsinə sinəsində çarpazlanmışdı. Digər iki qabaq ətrafı ilə, vəzifəsi bizə naməlum olan bir cihaz tutmuşdu. Kenqurununki kimi uzun və güclü quyruğu gövdənin müvazinətini təmin edən bir vasitə tək döşəmənin müəyyən bir hissəsini tutmaqla, bu əcayibin görünüşünü tamamlayırdı.

Nə bədəni, nə də ki, üz hissəsində insana hər hansı bir bənzəyiş tapmaq əsla mümkün deyildi. Burun pərələri əvəzinə, boyun hissəsində qəlsəmələrə oxşayan yarıqlar vardı. Fiqur mənə son dərəcə dərin təsir bağışladı. Zamanın soddaların aşmış bu sənətkarlıq nümunəsi olmasaydı, mən belə görünüşlü məxluqların mövcudluğuna heç vəchlə inana bilməzdim. "Qeyri-insan, lakin insananə" – professorun verdiyi yekun bu idi. Bu dünyacyəzi yaradanların bir çox əməllərinin məzmununu hələlik dərk edə bilməsək də, başlıca işlərdə onlarla insan nəslə arasındakı ümumilik göz qarşısında idi.

Eynilə, üzündə mimikalar olmayan ev köpəyinin və ya atın gözlərindən onun daxili vəziyyətini anlamaq mümkün olduğu kimi, mənə elə gəldi ki, yaddünyalının simasındakı cizgilərdən onun əhvali-ruhiyyətini hiss edə bilirəm. Eynilə Doj Loredanonun vaxtilə Bellini tərəfindən çəkilmiş məşhur rəsminə olduğu kimi, mən bu varlığını şəxsiyyətində müdriklik, nüfuz, təmkin və öz qüvvəsinə inan əlaməti duyurdum. Bununla yanaşı, nə isə bir qayğı, hətta kədərlə

də onun simasına kölgə salmışdı. Sanki bu kədər həmin xalqın çox böyük, lakin əbəs olan bir cəhdi ilə bağlı idi.

Biz heç cür anlaya bilmirdik ki, nə üçün bu heykəl covianların sənətkarlıq əsərləri arasında onların görünüşünü təsvir edən yeganə bir iş idi. Belə qabaqcıl bir irq üçün bu məsələdə tabu qoyula biləcəyini ağla gətirmək çətin idi. Ola bilsin ki, muzeyin divarlarında cızılmış yazıların şifresi açıldıqdan sonra biz bu suala cavab tapa biləcəyik.

Ancaq bununla belə, mən həmin heykəlin hansı məqsədə xidmət etdiyini anlamamışdım. Onu burada ucaldarkən həmin varlıqlar, görünür, çox sonralar yolu bura düşəcək hər hansı məxluqlarla öz aralarında bir növ rəmzi körpü salmaq istəmişlər. Bu heykəlin ömrü onların irqinin həyatından daha uzunmüddətli olmuşdur. Heykəlin öz həqiqi ölçülərindən daha kiçik formata düzəldilməsi isə onunla əlaqədar ola bilərdi ki, onlar gələcəyin bir vaxt Veneyraya və ya Yerə məxsus olacağını zənn etmiş və odur ki, buraya gəlib çıxma biləcək varlıqların bədəncə daha kiçik ola biləcəklərini nəzərə almışdılar. Onlara məlum idi ki, ölçü məsələsi də, eynilə vaxtın özü kimi ulduz irqləri arasında maneəyə çevrilə bilərdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra yoldaşlarımla bərabər gəmiyə qayıdarkən, öz kəşfim barədə mümkün qədər tez professoru xəbər verməyə can atırdım. Ancaq mən onu yatmış vəziyyətdə haqladım. Professorun orta yuxu müddətində Beşinciə olduğumuz günlərdə dörd saatdan artıq ola biləcəyinə inanmadığımdan, belə bir istirahət mənə şübhəli göründü. Yupiterin yumşaq qızılı şüalarının geniş metal səth üzərində bərq vurması tezliklə ulduzların sayrışması ilə əvəz olundu.

– Salam, – deyə Billin səsi şlemofonda eşidildi. – Bu, nə işdir? Nə üçün professor gəminin yerini dəyişdirmişdir?

– Cəfəngiyyat danışıma, Bill, – deyə ona acıqlandım. – O elə öz əvvəlki yerindədir.

Sonra mən başımı döndərdim və Billin nə üçün səhv etdiyini başa düşdüm. Bizə baş çəkmək üçün daha bir gəmi peykə enmişdi.

Bir neçə kilometr aralıda duran ikinci planetlərarası fəza nəqliyyatı mənim qeyri-mütəxəssis gözlərimə də bizimkinin tamamilə eyni kimi dəydi. Biz içəri keçmək üçün tələsik şlüz kamerasına daxil olduq və tezliklə xırda gözləri indi daha çox işıldayan professoru müşafirlərin əhatəsində tapdıq. İkrahımıza deyil, təəccübümüzə

səbəb olan cəhətlərdən biri, bu üç nəfərdən birinin qarayanız və olduqca xoş görünüşlü olması idi.

Professor Forster xeyli arxayın tərzdə qonaqları bizə təqdim etdi:

– Bu, mister Randolf Meyzdır, elmi–fantastik əsərlərin tanınmış müəllifi. Elə bilirəm, onun kitablarını oxumamış deyilsiniz. Bu isə...

– o, Meyzə tərəf baxdı: – Dostlarınızın adları yaxşı yadımda qalmadı.

– Mənim şturmanın Donald Hopkins və katibim Marianna Mitçel.

“Katib” sözündən əvvəl edilən ani pauza məni müəyyən nəticələrə gətirdi. Başımı qaldıranda, Bill ilə nəzərimiz qarşılaşdı. Bir-birimizi həmişə sözsüz başa düşdüyümüzdən, sanki onun öz ürəyində: “əgər sənin də başından məndəki fikirlər keçirsə, onda utanım yerinə” dediyini ehtimal etdim.

Meyz ucaboy, solğun bənizli, saçları seyrəlməyə başlayan, xeyrixah görünüşlü və hamı ilə tez dil tapmağı bacara bildiyi dərhal hiss olunan bir adam idi.

– Elə bilirəm ki, heyrətinizi bizimlə bölüşdürsəniz, işinizə marağınız heç də soyumaz, – deyə o, lüzumsuz bir canfəşanlıqə yol verdi. – Ağlıma gəlməzdi ki, buraya məndən daha əvvəl bir kimsə ayaq basa bilər. Eləcə də burada bütün bunlara təsadüf etmək də tamamilə gözlənilməzdir.

– Sizi burda çəkiyə gətirən nə olmuşdur? – deyə Eşton səsinə heç bir narazılıq intonasiyası olmamasına diqqət verdi.

– Mən elə indicə professoru bunu izah edirdim. Marianna, zəhmət olmasa, o qovluğu mənə verə bilərsinizmi? Təşəkkür edirəm.

O, bir dəstə nəfis işlənmiş astronomik mövzulu rəsm çıxarıb, bizə payladı. Onlar peyklərdən planetlərin görünüşlərini əks etdirdiklərdən, burada elə də təəccüblü bir şey yox idi.

– Siz əvvəllər də belə şeyləri çox görmüsünüz, – deyə Meyz davam etdi. – Ancaq burada bir fərq vardır. Onlardan üçünün azı yüz il bundan əvvəl çəkmişlər. Onları Çesley Bounstell adlı bir rəssam işləmiş və “Layf” jurnalında hələ kosmik uçuşlar dövründən xeyli əvvəl – 1944-cü ildə dərc etdirmişdir. İndi iş elə gətirmişdir ki, həmin “Layf” məcmuəsi mənə Günəş sistemində səfərə çıxmağı və həmin rəssamın təxəyyülünün həqiqətə nə dərəcədə uyğun olduğunu yoxlamağı təklif etmişdir. Yubiley nömrəsində nəşirlər bu rəsmlərin reproduksiyaalarını həqiqi fotoqrafiyalarla yanaşı dərc etdirmək istəyirlər. Yaxşı fikirdir, elə deyilmi?

Mən onunla razılaşmalı oldum. Lakin işlər şuluqlaşma bilirdi. Məncə, professor da bunu nəzərə almalı idi. Sonra mən küncdə sakitcə durmuş miss Mitçelə nəzər saldım və onlara müəyyən güzəşt etmək lazım gəldiyini həmin saat qət etdim.

Vəziyyətdən asılı olmayaraq, digər tədqiqat qrupu ilə görüşmək çox xoş idi. Lakin burada birincilik məsələsi vardı. Şübhəsiz ki, Meyz mümkün qədər tez bir surətdə yerə qayıtmağa can atacaqdı. Burada çəkəcəyi şəkillərə artıq vaxt sərf etməyəcəkdə. Bəlkə də, biz özümüzü onu burada ləngitmək istəyirdik belə, buna nail ola bilməzdik. Bizim özümüzə qalsaydı, əlavə köməkdən heç də imtina etməzdik. Ancaq hər bir işi arxayınca və özümüz bildiyimiz tərzdə görmək istəyirdik. Mən professorun nə qədər nəzakətli olduğuna heyrətlənməklə yanaşı, ürəyimə dammış nə işə xoşagəlməz bir iş baş verəcəyindən qorxurdum.

Əvvəlcə diplomatik münasibətlər yağ kimi hamar davam edirdi. Professor gözəl bir tədbirliliyə əl ataraq, bizlərdən hər birimizi Meyzin komandasının bir üzvünə bələdçilik və hamilik üçün təhkim etdi. Tədqiqat qrupunun sayca genişlənməsi işimizin sürətini artırsa da, indi bir-birimizə maneəlik törədəcəyimizə şübhə yox idi.

Meyzin dəstəsinin varid olmasının ertəsi günün professor öz fəaliyyət strategiyasını bizə məlum etdi.

– Ümid edirəm ki, birgə fəaliyyətdən başımız ağrımaz, – deyərək onun səsinə bir qədər kinayə duyulurdu. – Ehtimal ki, onlar hara istəşələr baş vuracaq və bəyəndikləri şeylərin fotoskillərini çəkəcəklər. Bəlkə də, buranın sirrini bizdən əvvəl bəyan etdilər.

– Ağlım kəsmir ki, onları ləngitmək üçün hər hansı bir üsul tapa bilək, – deyərək Eston narahatlıqla səsləndi.

– Mən belə bir niyyətə hələ düşməmişəm. Ancaq Beşincidə böyük kəşf etməyim barədə patent qeydə almışam. Keçən gecə Qanimedlə radio əlaqəsinə girmişəm. Odur ki, indi mənim bəyanatım artıq Haaqaya¹ çatmış olmalıdır.

– Axı astronomik cisimləri heç kəs özbaşına patentləyə bilməz. Məgər hələ keçən əsrdə Ay ilə bağlı olan əhvalat yadımızda deyildirmi?

¹ Haaqa – Niderlandın əsas şəhərlərindən biridir. Hələ 1899-cu ildə Rusiyanın təşəbbüsü ilə burada ilk beynəlxalq sülh konfransı keçirilmiş və millətlərarası toqquşmaları danışıqlar yolu ilə nizama salmaq məqsədilə Haaqa tribunalı adlanan beynəlxalq məhkəmə yaradılmışdır.

Professor acı-acı gülümsədi.

– Qulağımızda sırğa edib asım ki, mən heç də astronomik cismi ilhaq etmirəm. Mən Dünya Elmi Cəmiyyəti adından onun əmlakının talan edilməsini qadağan etməyə çalışıram. Əgər Meyz Beşincidən bir şey aparsa, bu oğurluğa bərabər olmalıdır. Sabah mən ona vəziyyəti ən nəzakətli bir şəkildə izah edəcəyəm ki, tamah ona üstün gəlmək istəyə, işini bilməmiş olmasın.

Doğrudan da, Beşinci peyki qorucu hesab etmək çox ağırlıq olan bir iş bənzəyirdi, ancaq biz buranı tərk edib gedəndən sonra nə kimi münəfişlər qalxa biləcəyini təsəvvür etmək elə də çətin deyildi. Lakin bu saatin özü üçün professorun müddəəsi bizdən ötrü bir növ fəaliyyət proqramına çevrildi və Meyzin suvenirlər toplamaq barədə mümkün şübhələrin qarşısına sədd çəkdi. Həl halda, biz nikbin ehtimallara güvənirdik.

İşin təşkili məqamı xeyli vaxt aparsa da, deməliyəm ki, öz payıma düşən tərəf-müqabilimin Marianna olmasından və Beşincinin içərisinə edəcəyimiz bir neçə səfərdə məhz özümün ona bələdçilik edəcəyimdən əsla narazı ola bilməzdim. Meyzin buna etirazı olmadı. Burada xoşagəlməz bir cəhət vardısı, o da fəza skafandırı ilə bağlı idi.

Mən bu xanıma kifayət qədər rahat bir surətdə incəsənət qalereyasına gətirdim və elə bu ilk gəzinti zamanı öz tapıntıyı ona göstərdim. O, uzun müddət öz məftun nəzərlərini heykəldən çəkə bilmədi. Yalnız fənerimin işığını ayrı sətəfəyə yönəldəndə, nəhayət ki, pıçıldadı:

– Füsunkardır. Ağla sığışdırmaq olmur ki, bir çox milyon illər ərzində burada durub, bizlərin yolunu gözləmişdir. Məncə, siz ona ad da qoymalısınız.

– Mən bunu artıq etmişəm. Ona Qasid adı vermişəm.

– Nə üçün?

– Axı o, bir növ bizə başqa bir sivilizasiyanın salamını yetirməli bir vasitəçini andırır. Onu düzəldən xalq, yəqin ki, bir gün bura başqa məxluqların gələcəyini və bu yeri tapacaqlarını ehtimal etməmişlər.

– Bəlkə də, siz haqlısınız. Qasid adını düşünüb tapmağımıza yalnız qibtə etmək olar. Ancaq sizə elə gəlmirmi ki, bu ad həm şərəf və həm də kədərli səslənir. Bunu hiss edə bilərsinizmi?

Deməliyəm ki, Marianna çox zəkali bir qadın idi. Onun dərhal məni anlaması və göstərdiyim hər bir şeyi cəldliklə qavramasını müşahidə

etmək mənə xoş idi. Ancaq Qasid onu o qədər bərk mütəəssir etmişdi ki, qayıdan baş yolumuzu bir də onun yanından salmalı olduq.

– Bilirsinizmi, Gek, – deyər ertəsi günü Marianna üzün mənə tutdu. – Siz bu heykəli mütəəssir özünüzlə yerə aparmalıyıq. O, orada böyük sensassiya qoparacaq.

Təbii ki, Meyz də heykəli görmüşdü. Mən bir söz demədən köks ötürdüm.

– Professor da etiraz etməzdi, amma onun çəkisi tondan az olmaz. Yanacağı israf edə bilmərik. Növbəti səfərlərdən birində bunu etmək olar.

Gənc qadın ani olaraq xəyala daldı.

– Axı burada hər şey qov kimi yüngüldür, – deyər o razılaşdı.

– Gəmi Yupiterin cazibəsindən azad olarkən onun çəkisi olduqca çoxalacaq. Ancaq narahat olmağa dəyməz. Biz onu mütəəssir Yərə çatdıracağıq. Kapitan Serl özü buna böyün olub.

– Heyf ki, onu özümüzlə indi götürə bilmirik, – deyər Marianna nəzərlərin məchul bir nöqtəyə dikdi.

Əgər yola düşməyimiz ərafəsindəki gecə olmasaydı, mən bu söhbəti tamamilə unudacaqdım. O günü biz bütünlüklə yüklərimizi qablaşdırmağa sərf etdiyimizdən, tamam əldən düşmüşdük (Qeyd etmək lazımdır ki, buranı birdəfəlik tərk etmədiyimizdən, növbəti səfərimizdə istifadə etmək üçün bir çox şeyləri burada qoyurduq). Fotomateriallarımızın hamısını işlədib qurtardığımızdan, Çarli Eştonun dediyi kimi, əgər həqiqi covianlarla qarşılaşsaydıq, ölimiz tamam yalın qalardı. Zənnimcə, hamımız dilə gəldiyimizdən, bir qədər dincəlib özümüzlə gəlmək, yaddünyalıların mədəniyyətinin bəyənini tutmuş güclü təəssüratını mənimsəyib zehnimizdə həzm etmək arzusundaydıq.

Meyzin gəmişi “Henri Lüs”¹ də starta, demək olar ki, hazır idi. Biz eyni vaxtda yola düşməli idik və bu cür razılığın alınması professoru tamamilə təmin edirdi. Çünki o, heç cür Beşincini Meyzə etibar edib gedə bilməzdi.

Hər iş yerbəyer edildikdən sonra çəkilmiş lentləri gözdən keçirtməyə başladım və birdən-birə altı çarx çəkilmiş plyonkanın yerində olmadığını müəyyən etdim. Bunlar İncəsənət məbədidəki divar

¹ Gəmi “Taym” jurnalının müəssisi və baş mühürri Henri Robinson Lüsün (1898–1967) şərəfinə belə adlandırılmışdı.

yazılarını müfəssəl surətdə əhatə edən mühüm fotolar idi. Bir qədər götür-qoy etdikdən sonra mənə elə gəldi ki, ehtiyatsızlıqla onları məbəəd rəflərinin birində gizlətməmişdim ki, axırda toplayıb yığışdırım.

Hərəkətə gəlməyimizə hələ bir qədər vaxt qaldığından və professorla Eştonun uçuş ərafəsində dincəlmələrdən istifadə etməyi və materialların ardınca gizləncə gəmidən çıxmağı qət etdim. Lentləri hara qoyduğumu dəqiq yadıma sala bilməyimə görə onları əldə etmək üçün cəmi otuz dəqiqə vaxt lazım olduğunu təxmin etdim. Gəmini tərk edərkən, hər ehtimala qarşı, hara və nə üçün getdiyimi Billə izah etdim.

Məlum işdir ki, artıq projektorlar yığışdırılmış və Beşincinin içərisi, adamın canına üşütmə gətirən tam zülmətə qər q olmuşdu. Ancaq mən xırdaca bir işıq cihazını girəcəkdə bənd etdim və sərbəst bir surətdə əl fənərimlə dərinliyə baş vurdum. On dəqiqədən sonra, itirdiyim lentləri tapıb yığışdırım.

Həmin dəqiqələrdə Qasidə son ehtiramımı ifadə etmək istəməyimdə, zənnimcə, heç bir qeyri-adilik yox idi. Ola bilərdi ki, onu yenidən görəndə qədər bir çox illər keçəydi. Tapmacalara bürünmüş bu əzəmətli fiqur məni sanki əfsunlayaraq özünə doğru cəlb edirdi.

Bədbəxtlikdən, bu vurğunluq hissi təkcə mənə xas deyilmiş və palataya daxil olarkən, burada heykəldən əsər-ələmət görmədim.

Doğrudur, öz səhlənkarlığım müqabilində tənbeh olunmamam üçün, sakitcə qayıda və kirimişcə öz yerimi tuta bilərdim. Lakin qəzəbim öz hayıma qalmaqdan çox-çox şiddətli olduğundan, özümü gəmiyə yetirən kimi professoru oyatdım və baş verənlər barədə ona xəbər verdim.

Forster qalxıb yatağında oturdu və yuxulu gözələrini ovuşdurub, Meyzin yoldaşlarının ünvanına bir neçə kəskin söyüş yağdırdı ki, onları burada işlətməyi heç cür münasib bilmirəm.

– Mənim bircə şeydən başım çıxır ki, onlar bu işi bizdən xələvətə necə görə biliblər, – deyər Serl hiddətlə əlavə etdi.

– Görünür, övvəlcə onu ayrı bir yerdə gizlətməmişlər. Ancaq hər halda, belə bir cazibə şəraitində də bu, çox asan iş deyildir, – deyər Erik Fulton da öz heyrətini gizlədə bilmədi.

– İndi ölüyə yas tutmağa vaxtı deyildir, – deyər professor acıqlı səslə bildirdi. – Hər hansı bir qərar qəbul etmək üçün beşcə saat vaxt qalır. Onlar hətta daha tez uçub gedə bilərlər. Zənnimcə, göz-

lədikləri elə Qanımedlə əlverişli qarşudurma vəziyyətinin gəlib çatmasıdır. Elə deyilmi. Kinqsley?

Serl təsdiqedicisi ədə ilə başını tərpətdi.

– Bəli. Beşincinin orbitindən çıxmaq və digər peykin orbitinə keçmək üçün, Yupiterin ətrafına dövrə vurmaqla daha az yanacaq sərf etmək olar.

– Çox yaxşı. Bu bizim üçün işıq ucu kimi bir şeydir. Hə kimin ağılına nə fikir gəlib?

Sonralar hər şeyi yenidən xatırlayarkən, dəfələrlə mənə elə gəlmişdir ki, həmin məqamda qəbul edilmiş qərarımızda nə isə bir qəddarlıq və qəsbkarlıq əlaməti vardı. Adı şəraitdə heç vaxt belə bir addım atacağımızı ağılımıza sığışdırma bilməzdik. Ancaq biz çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdük və belə bir halda hər şey insanın gözlərinə başqa cür görünür. Biz öz bildiyimiz kimi hərəkət elədik.

– Onların uçuşuna mane olmaq üçün nə edə bilərik? Məgər gəminin raketini xarab etmək olmazmı? – deyə Bill xəbər aldı.

Bu fikir Serlin xoşuna gəlmədi.

– Biz ədalətsizliyə yol verə bilmərik. Bir də axı Don Hopkins mənim köhnə dostumdur və gəmisini sıradan çıxartmağımızı heç vaxt mənə bağışlamaz. Əgər sonra onlar fəlakətə uğrasalar, bu, yaxşı iş olmaz.

– Onların yanacağını sovurub çıxartmaq lazımdır, – deyə Qrovz lakonik tərzdə bildirdi.

– Əlbəttə! Bu saat onlar şirin yuxudadırlar. Kayutlarından işıq gəlmir. Əlüstü yanacaq baklarını boşaldıb əkilmək lazımdır.

– Əla fikirdir, – deyə mən səsləndim. – Ancaq arada iki kilometr məsafə var. Bizim boruların uzunluğu ki vur-tut bir neçə yüz metrdir.

Mənim müdaxilə yoldaşlarımla kefinə soğan doğrasa da, bu, əslində işin xeyrinə oldu. Beş dəqiqədən sonra gəminin texniki personalı lazım olan hər şeyi hazır elədi və hamımız skafandrlarımıza məlbus olub, işə başladılar.

Professorun ekspedisiyasına qoşularkən heç vaxt ağılıma gətirə bilməzdim ki, macərəlarla dolu olacaq səfərimizin sonunda mənə gəmi boşaldan zəncilərinə bənzər bir aqibət qismət olacaq və canfəşanlıqla yük daşımaq zərurəti qarşısında qalacağam. Bu yükün çəkisinin, gəminin ümumi ağırlığının yeddidə birinə bərabər olduğunu da əlavə etsəm, hər şey aydın olar (özü çölmsiz olsa da, pro-

fessor ağır bir iş təklif etmişdi). Yanacaq ehtiyatımızın yarısını işlətməmiş olduğumuzdan, belə bir qravitasiya şəraitində gəminizin ümumi çəkisi təqribən iki yüz kiloqram idi. Biz onu çox ehmalla şəkildə qaldırdıq ki, ətalət qüvvəsi onu peykin səthindən uzaqlaşdırmasın. Sonra işə hərəkətə başladılar.

Bu irəliləyiş xeyli vaxt apardı və düşündüyümüz qədər də asan olmadı. Ancaq əsas məsələ bu idi ki, hər iki gəmi yanaşı duranda, bunu rəqib tərəfdən heç kəs görə bilmədi. “Henri Lüis”dəkilər dərin bir yuxu ilə yatmışdılar və bizim də belə bir vəziyyətdə olduğumuzu ehtimal etmiş olmaları heç də əsassız deyildi.

Nəfəsimi dərdiyim müddətdə mən bütün bu sərgüzəştin son məqamına – Serli və Fultonun elastik borunu digər gəminin yanacaq çəninə qoşmalarına əsəl məktəbli marağı ilə tamaşa etdim.

– Planımızın gözəlliyinin nədə olduğunu bilirsinizmi? – deyə Qrovz mənə müraciət etdi. – Əgər onlar nasoslar işə düşən kimi oyansalar, fəza kostyumlarını geyib, xaricə çıxana qədər azı beş dəqiqə keçəcək və beləliklə, yanacaqlarının yarısı ilə xudahafizləşməli olacaqlar.

Qəflətən mənə narahatlıq bürüdü.

– Tutaq ki, onlar yanacaqlarının bir hissəsi ilə uçub getdilər, onda necə olacaq?

– Onda gedib Yupiterə çırpılacaqlar. Aha, budur, nasoslar işə düşdü.

Borular yanğınsöndürənlərin şlanqları kimi daxili təzyiqlə artmasından şişib tarımlaşdılar. “Henri Lüis”in yanacağı indi bizim çənlərə axıb gəlirdi. Əgər bu saat ikinci gəminin illüminatorlarında qəflətən işıq yansaydı, bu heç kəsi daha narahat etməyəcəkdi.

Ancaq, nəhayət ki, həmin işıq yanarkən arada hökm sürən əsəbi gərginlik çöküb getdi. Nasosların yaratdığı titrəyişi eşitməmişdilər, görünür, yuxuları həqiqətən çox dərin olmuşdu. Hər şey bitdikdən sonra biz nə edəcəyimizi bilmədən, yerimizdə quruyub qalmışdıq. Serli və Fulton kəmərləri səliqə ilə yığışdırıb, yenidən şlüz kamerasına gətirdilər.

– Hə, indi nə edəcəyik? – deyə professorun üzünə baxdı.

O bir dəqiqə fikirləşdikdən sonra:

– Gəlin gəmiyə qayıdaq, – dedi.

Fəza paltarımızı soyunub, idarəetmə bölməsinə toplandıq və professorun “təhlükə” signalı verməsini sükutla izlədik. Avtomatik

qəbulədi dərhal səs siqnalı verən cihazı qoşduğundan, bir anda qonşularımız hövlnak qalxdılar.

Televiziya rabitə qurğusunun ekranı işıqlandı və orada Randolf Meyzin təlaş ifadəsi almış sifəti canlandı.

– Allo, Forster, – deyə o zaradı. – Nə üz verib?

– Bizə heç nə, – deyə professor ən təmkinli bir təvrlə dilləndi.

– Ancaq, deyəsən, siz nə isə çox vacib bir şeydən əlinizi üzmlə olmusunuz. Hələ bir yanacaq göstəricilərinizə nəzər salın.

Ekran bir anlığa boşaldı və həmin anda reproduktordan ümid-sizlik nidası eşidildi. Sonra Meyz yenidən öz yerinə qayıtdı. İndi onun, yaxın gələcək barədə düşüncələrinə hansı duyğunun – ümid-sizlik, yoxsa dəhşətün üstün olduğunu təmin etmək çətin idi.

– Bu nə hoqqadır? – deyə o, qəzəblə bağırdı. – Olmaya, bu işdə sizin də əliniz var?

Professor hər hansı bir cavab verməzdən əvvəl ona ürəyini boşaltmaq imkanı verdi.

– Elə bilirəm ki, zəhmət çəkib bura gəlsəniz və bizimlə bir söhbət etsəniz, heç də pis olmazdı. Siz o qədər də uzaq yol keçməli olmayacaqsınız.

– Quzu kimi gələcək! – deyə Bill şad halda səsləndi. – Özge çarəsi qalmayıb.

– Bu sənin düşündüyün qədər asan olmaya da bilər, – deyə Ful-ton ciddi tərdə ona baxdı. – Əgər istəsə, heç quyruq ələ verməz və gəmisinə qapanıb, radio ilə Qanimeddən yanacaq istəyə bilər.

– Bununla o, nə qazana bilər? Yalnız bir neçə gün artıq vaxt itirər və birincilik fürsətini əldən verər.

– Elədir, ancaq unutmaq lazım deyildir ki, heykəl hələlik onun ixtiyarındadır və istəsə, hələ başımıza çox bələlər açə bilər. Ən azı, məhkəmə yolu ilə bizi çərimə edə bilər.

Şlüz kamerası üzərindəki işıq yanıb söndü və Meyz girəcəkdə gördü. Onun bərişməyə meyl göstərməsi həmin dəqiqələrdə bizi təəccübləndirməyə bilmədi. Ola bilsin ki, bununla gözədən pərdə asmaq və hər hansı bir digər gizli niyyətini həyata keçirtmək fikrində idi.

– Bütün bu zarafatlar nədən ötrüdür? – deyə o, nəzakətlə dilləndi.

– Özünüz çox yaxşı bilirsiniz, – professor soyuq əda ilə cavab verdi. – Mən tamamilə aydın bir şəkildə ərz etmişdim ki, Beşin-cidən heç nə aparıla bilməz. Siz şəxsən özünüze mənsub olmayan

bir əmlak mənimləmişiniz. Bu planet əslində gəmi olduğundan, o, qoruq hesab edilir.

– Düzünə qalsa, bu məsələ hələ çox mübahisəlidir. Sizə ələ gəlmir ki, hüquqi orqanlardan müvafiq göstəriş gələndə qədər öz qərarımızı təxir etməlisiniz?

Professor soyuq nəzakəti əldən verməsə də, mən hər an partlayış qəzəbi baş verə biləcəyini yaxşı dərk edirdim.

– Qulaq asın, Meyz, – deyə o, saxta bir təmkinlə davam etdi. – Sizin özünüzlə aparmaq istədiyiniz əşya bizim buradakı tapıntılarımız içərisində ən qiymətliyədir. Ehtimal edirəm ki, siz nə etdiyinizi özünüz dərk etməmişiniz və əməlinizi mənim kimi arxeoloğun gözü ilə qiymətləndirməmişiniz. Heykəli qayaların, biz də yanacağınızı geri verək və bu münafiqşəyə son qoyaq.

Meyz fikirli halda çənəsini ovuşdurdu.

– Doğrusu, başa düşə bilmirəm ki, bu adi heykəl nə olan şeydir ki, ondan ötrü bu boyda hongamə çıxarırsınız?

Yalnız həmin məqam professorun səhv etdiyi nadir anlardan biri oldu.

– Siz bu sözlərinizlə “Mona Liza”nın Luvrdakı rəsmini oğurlamış və dünyada belə qiymətli əsərlərin çox olmasını bildirməklə özünə bəraət qazandırmaq istəmiş adamı andırırsınız. Bu heykəl ona görə əntiq hesab edilir ki, onu yerdə yaradılmış heç bir əsərlə müqayisə etmək olmaz. Odur ki, onu geri vermənizi tələb edirəm.

Sövdələşən adam heç vaxt bir şeyi nəyin bahasına olsa əldə etmək istədiyini açıb bildirməməlidir. Mən Meyzin gözəlində xəsislik şövqünün alovlandığını görə bildim və özlüyümdə qət etdim: “Yox, bu hərifdən heç nə qopartmaq mümkün olmayacaq”. Elə bu vaxt Qanimeddən yanacaq istəmək barədə Ful-tonun ehtimalı yadına düşdü.

– Düşünmək üçün mənə yarım saat vaxt verin, – deyə Meyz şlüz kamerasına tərəf yönəldi.

– Çox yaxşı, – deyə professor inadla cavab verdi. – Düz yarım saat, artıq bir dəqiqə də yox.

Mən Meyzin başının yaxşı işləməsinə lazımınca qiymət verməliyəm. Beşcə dəqiqənin içərisində o, öz antenasını Qanimed peyki istiqamətində köklədi. Təbii ki, biz onun dediklərinə qulaq asmaq fikrində idik. Ancaq o yalnız bir neçə söyüş sözü işlətdi. Görünür, qəzetçilər bir-birinin dilini yaxşı bildirdilər.

— Cavab yalnız bir neçə dəqiqədən sonra gəldi. O da həmçinin nalayiq kəlmələrdən ibarət idi. Biz söhbətin davam edəcəyini gözləyirdik ki, daha bir xoşagəlməz halla qarşılaşdıq. Professoru tədrisən, qarşısalmıq bir hiddət tutması bürüdü və o, öz üzərində nəzarəti müvəqqəti olaraq itirdi. Səhvə yol verdiyini dərk etməsindən irəli gələn qəzəb dalğası onu öz qanadlarına aldı.

Elə hesab edirəm ki, Meyz daha mühakiməli idi. Çünki bizdən aralandıqdan sonra öz cəbhəsini fəalcasına bərkətməkdə idi. İkinci gəlişində onu, pilotu Donald Hopkins müşayiət edirdi.

— Mən hər şeyi götür-qoy elədim, — deyə o özünü professoru tutaraq nikbin bir əhvali-ruhiyyə ilə sözə başladı. — Bir qədər vaxt itkisinə yol verəcək olsam da, istəsəm, sizin köməyiniz olmadan da geriyyə yola düşə bilərəm. Ancaq hər halda, nəzərinizə çatdırıram ki, bu, xeyli vaxt və sərməyə itkisi deməkdir. Odur ki, müəyyən bir razılığa gəlməklə, bunun qarşısını ala bilirik. Görün, nə deyirəm. Yanacağımı özümə verin, mən də burada topladığım xırda-mırda suvenirləri sizə qaytararam. Ancaq “Mona Liza”-nı özümdə saxlayacağam. Qoy bu mənə lap Qanımedə gələn həftənin ortalarında qayıtmaq müqabilində başa gəlsin.

Sonra professor sırf fəza andları içməyə və hədə-qorxu gəlməyə başladı. Əslində, bu, digər andlardan bir o qədər də fərqlənmirdi. Belə şeylərə əl atması onun keçirdiyi ruhi vəziyyəti aşkarca bürzə verirdi.

— Əziz mister Meyz, — o davam etdi, — höcətlik və yekəbaşlığımıza görə başımıza oyunlar açmağa başlayacağım zaman elə düşünməyin ki, vicdan əzabı çəkəcəyəm. Qanunun öz tərəfində olduğumu bildiyimdən, sizə qarşı qüvvə tətbiq etməkdən əsla çəkinməyəcəyəm.

Meyz təlaşla yan-yörəsinə nəzər saldısa da, bir o qədər də özünü itirmədi.

— Gəlin mənəşiz melodramları bir kənara qoyaq, — deyə o, təşəxxüsdən məhrum olmayan ahənglə əlavə etdi. — İndi 1880-ci ilin özbaşınalıq dövrü deyil, iyirmi birinci əsrdir.

— Bizim üçün elə 1880-ci ildir, — deyə Bill aşkar bir tərəfkeşliklə söhbətə müdaxilə elədi.

— Sızdən bir daha xahiş edirəm ki, ağılnızı başımıza yığasınız və əlimizdən xəta çıxmasına yol verməyəsınız, — deyə professor artıq hədə tonuna keçdi və özünü öz adamlarına tutdu: — Mister Serl, onu “B” kayıtuna salın.

Meyz əsəbi bir qəh-qəhə çəkdi və divarın dibi ilə aradan çıxmaq istədi. Biz çıxışın yaxınlığında öz mövqelərimizi tutmuşuq.

— İnanın ki, professor, özünüzi lap uşaq kimi aparırısqız! Siz mənə heç çırtma da vura bilməzsınız. — O, kömək gözləyən adam tərzilə özünü “Henri Lüis”-in kapitanına tutdu.

Donald Hopkins guya mundirinə qonmuş tozu təmizləyirmiş kimi özünü məşğul göstərdi.

— Mən bu mənəşiz çəkişmədə iştirak etmək istəmirəm, — deyə o, heç kəsin xatirinə dəyməməyi qət etdi.

Meyz onu qəzəblə süzərək, kobud şəkildə əllərini yanlarına çırpdı və bununla təslim olduğunu bildirdi.

— Onu çoxlu qıraət materialları olan bir otaqda dustaq etdikdən sonra professor özünü, qıtbə ilə bizim yanacaq göstərən indikatorlarımızı nəzərdən keçirən Hopkinsə tutdu.

— Kapitan, mən belə başa düşə bilərmmi ki, müştərinizin fırladaqlarında özünüzi dolaşdırmaq fikrində deyilsiniz? — deyə o, nəzakətlə soruşdu.

— Mənim heç nə ilə işim yoxdur. Boynuma düşən vəzifə gəmini salamınca evə çatdırmaqdır. Öz münaqişənizi özünüz ayırd edin.

— Bu yaxşı söhbət oldu. Elə bilirəm ki, bir-birimizi gözəl başa düşürük. Yəqin ki, gəminizə qayıdıb, vəziyyəti digər sərnəşininizə izah etsəydiniz pis olmazdı. Bir neçə dəqiqədən sonra sizinlə rəbi-təyə çıxarıq.

Kapitan Hopkins ağır addımlarla qapıya tərəf yönəldi. Bölməni tərk edərkən o özünü Serlə tutdu.

— Özümüzük, Kinqsley, — deyə ləng surətdə tələffüz etdi, — olmaya, zavallıya işgəncə vermək xəyalındasınız? Sonra əfirlə sənə sözümlə olacaq. Ağılıma yaxşı bir fikir gəlib. — Bu sözlərlə o, bizi və girov saxladığımız himayədarını tərk etdi.

Məncə, professor birbaşla mübadilə aparmaq arzusunda idi. Əgər bu, belə idisə, deməli, o, Mariannanın tərsliyinə hələ bələd deyildi.

— Bu cür işləklərdən Randolfə heç bir ziyan dəyməyəcək, — deyə bu qadın bildirdi. — Zənnimcə, elə sizin gəmidə də onun günü xoş keçəcək. Başından bircə tük əskik olsa, sonra özünüzdən küsməlisiniz. Ancaq o, sizi cana yağın kimi lütfən mənə xəbər verin.

Bu artıq tam çıxılmaz vəziyyət kimi göründü. Biz əlimizdən gələni etmişdiksə də, heç bir şeyə nail olmamışdıq. Meyzi ələ keçirtmək bizə heç bir fayda gətirmədi.

Professor arxası bizə tərəf qaş-qabaqlı halda illüminatorun önündə durub, bayırın mənzərəsinə tamaşa edirdi. Yupiterin nəhəng həlqəsi göyün yarısından çoxunu tutmuşdu.

– Biz bu qızı inandırmalıyıq ki, gördüyümüz iş xeyirxah məqsəd daşıyır, – deyə o dilləndi. Sonra qəflətən mənə tərəf döndü.

– Sən bilən, belə bir şey mümkündürmü?

– Nə deyim... Bəlkə də, onu yola gətirmək oldu.

Professor gözə çox fikirli dəyirdi. Tezliklə o, Serli öz otağına dəvət etdi.

– Sizinlə bir balaca işim var.

Onların məşvərəti uzun çəkdi. Nəhayət, hər ikisi anlaşılmaq, lakin təntənəli bir uzaqgörənlik ədəsi ilə yanımıza qayıtdılar. Professorun əlində, rəqəm və düsturlarla dolu bir vərəq vardı. O, radio cihazına yaxınlaşdı, “Henri Lüis”i rabitəyə çağırdı.

– Mənə görə qulluq? – deyə Marianna elə bir həvəslə sözü başladı ki, sanki bayaqdan müraciətimizə müntəzir idi. – Olmaya, fikrinizdən dönmüsünüz? Çünki mən özüm lap cana doymuşam.

Professor qaşqabaqlı tərzdə ona baxdı.

– Miss Mitçel, – deyə o, sözü başladı, – görə ki, siz bütün bu cəncəli lazımcı qiymətləndirmisiniz. Odu ki, mən sizin xeyrinizə olan lazımlı bir şey deyəcəyəm. Sizin himayədarınızı elə bir vəziyyətə salacağam ki, onun xilasını həm çox asan, həm də yalnız sizdən asılı olsun.

– Doğrudanmı? – deyə Marianna danışqları davam etdirməyə meyil göstərdi. Mənə elə gəlirdi ki, onun səsində dərrakə əlaməti duyurdum.

– Ağılım kəsmir ki, fəza mexanikası sahəsində səhih hazırlığınız olsun. Bəlkə, səhv edirəm? Xeyr? Görürsünüzmü, bu, çox pisdir. Ancaq indicə sizə deyə biləcəklərimə inanmasanız, onları şturmanız da təsdiq edə bilər. Nə deyirsiniz, Hopkins?

– Sözlünüzə davam edin, – deyə arxadan qismən laqeyd bir səs eşidildi.

– Elə isə, diqqətlə qulaq asın, miss Mitçel. Sizə məlum etməliyəm ki, xəbərdarlığım, üzərinə qonduğumuz bu peykin vəziyyətinə aid olacaq. Pəncərədən baxmağınız kifayətdir ki, Yupiterə nə qədər yaxın olduğumuzu bir daha yəqin edə bilərsiniz. O, planetlər arasında ən güclü cazibəyə malikdir. Fikrim sizə çatırmı?

– Bəli, – deyə Marianna bir qədər özünü itirmiş halda səsəndi. – Sözlünüzün məbədini deyir.

– Çox yaxşı. Bu kiçik kürəcik Yupiterin ətrafına hər dövrəsinə on iki saata vurur. Elmə belə bir teorem məlumdur ki, əgər hər hansı bir kütlə öz orbitindən sürüşüb cazibə mərkəzinə tərəf gedirsə, o hər dövrdə öz hündürlüyünü xeyli itirir. Başqa sözlə, buradan Yupiterin səthinə yetişənə qədər iki saat yeddi dəqiqə vaxt keçməlidir. Əgər inanmırsınızsa, qoy Hopkins desin.

Araya sükut çökdü. Sonra Hopkinsin səsi gəlirdi.

– Sözlün düzü, vaxtın dəqiqliyinə aid bir şey deyə bilmərəm, ancaq elə hesab edirəm ki, ümumiyyətlə, onlar düz olmalıdırlar. Hər halda, həqiqətə çox yaxın söhbətdir.

– Belə, – deyə professor səsinə bir ton verərək davam etdi. – İndi mən əminəm ki, Yupiter atmosferinin üst qatları ilə bizim aramızda elə də böyük məsafə olmadığını yaxşı dərk edirsiniz. Sizi yormuram ki?

– Yox, əsla, – deyə Marianna xeyli həvəslə cavab verdi.

– Çox şadam. Mənim xahişimlə kapitan Serl hesablayıb müəyyən etmişdir ki, adam özü buradan Yupiterə atulmaq istəsə, ona bir saat otuz beş dəqiqə vaxt lazımdır. Ola bilsin ki, beş dəqiqə o yan-bu yan olsun, tam dəqiqəliyə söz verə bilmərəm.

Professor bir anlığa susdu.

– Elə bilirəm ki, üzərinde olduğumuz peykin çox zəif gravitasiyaya malik olmasına fikir vermişsiniz. Onun üzərindən saniyədə cəmi onca metrlik sürətlə aralanan hər hansı bir şey bir daha buraya qayıtmayacaq. Düzdürmü, mister Hopkins?

– Tamamilə doğrudur.

– İş belə olan təqdirdə biz Meyzin skafandını reaktiv mühərrikiyədən azad edəcək və onu gəzintiyyə çıxaraçağıq. Üzümüz Yupiterə tərəf olanda onu belə bir sürətlə planetə tərəf itələyəcəyik. Onu yarı yolda öz gəzintimizin köməyiylə tutub xilas etməyə isə, yalnız oğurladığımız əşyanı qaytarmağımızdan sonra başlayacağıq. Bütün bu dediklərimdən sonra əminəm ki, vaxt sizin gözlərinizdə öz həqiqi qiymətinə minəcək. Bir saat otuz beş dəqiqə elə də uzun bir müddət deyildir, doğrudurmu?

– Professor, – deyə mən özümü saxlaya bilmədim, – sizin buna əliniz gəlməz!

– Mumla ağzımı! – deyə o bağırdı. – Hə, miss Mitçel, buna nə deyirsiniz!

Marianna ona inamsızlıq və dəhşət qarışıq bir nəzərlə baxdı.

– Siz sadəcə olaraq bizə hədə-qorxu gəlinirsiniz, – deyə o çığırdı.

– Mən inana bilmirəm ki, sizin əlinizdən belə işlər gələ bilər! Heç komandanız özü sizə belə bir addım atmağa rüsxət verməz!

Professor köks ötürdü.

– Çox pis, – deyə o, üzünü öz adamlarına tərəf tutdu. – Kapitan Serl, mister Qrovz, zəhmət olmasa, əsiri götürin və aldığınızı təlimata uyğun vəziyyətə məruz edin.

– Oldu, baş üstə, ser, – deyə Serl ön ciddi və təkəbbürlü tərzdə səsləndi.

Meyz təşviş içində olsa da, tərsliyindən əl çəkməmişdi.

– Siz nə etmək fikrindəsiniz? – deyə o, özünə qaytarılış skafandrını o tərəf – bu tərəfə çevirərken soruşdu.

Serl onun çiyin hissəsindəki miniatur reaktiv mühərriki açıb çıxartdı.

– Hələ bunu geyin görək, – deyə o, kəskin səsə göstəriş verdi.

– Gəzintiyə çıxırsınız.

Professorun ürəyindən nə keçdiyini mən yalnız indi dərk edədim. Əslində bu, heç də ağlabatan iş deyildi, çünki əgər o, həqiqətən, Meyzi Yupiterə atmaq istəyəydi belə, Serl və Qrovz hər halda buna yol verməzdilər. Bu yalana Mariannanı inandıra bilsəydik, sonradan nəcib adam vəziyyətində qalardıq.

Meyz qaçmaqla canını qurtara bilməzdi. Kiçik reaktiv mühərriksiz o tamamilə köməksiz bir vəziyyətə düşəcəkdə. Hava balonu kimi peykin səthində asılıb qalmasından və qol-qıçını əbəs yerə yelləməsindən heç nə çıxmayacaqdı. Meyzin hər iki qolundan yapışacaq müşayətçiləri onu istədikləri hündürlükdə qoyub qayıtmalı idilər. Belə ki, Yupiterə üz tutması o qədər də çətin iş olmayacaqdı.

Pəncərədən o biri gəmiyə tərəf baxanda, Mariannanın da alınını şüşəyə söykəyib, uzaqlaşan üç adamın ardınca göz qoyduğunu görə bildim. Bu, professorun da nəzərindən qaçmadı.

– Ümid edirəm ki, mənim adamlarımın apardıqlarını, içi boş skafandr hesab etmirsiniz. Bəlkə, özünüzi əmin etmək üçün teleskopun arxasına keçəsiniz? Çünki bir-iki dəqiqəyə onlar üfqudə gözdən itəndən sonra onu ulduzlar arasında adi gözlə görə bilməyəcəksiniz.

Reproduktor inadla sükut edirdi. Yəqin ki, Marianna professorun, həqiqətən, nə edəcəyini axıra qədər gözləməyi qət etmişdi.

Mən cəld binoklu götürüb, onu gülməli dərəcədə kiçik olan üfquə tərəf yönəltdim. Birdən Yupiterin nəhəng sarımtıl fonunda xırdaca və bir qədər yayılmış işıq nöqtəsi gözlərimə sataşdı. Binoklun fokusunu tənzimləyəndən sonra, fəzanın dərinliklərinə doğru uzaqlaşan üç fiquru ayırd edə bildim. Tezliklə onlar aralandılar: ikisi kəskin surətdə Beşincinin səthinə enməyə başladı. O biri zavallı isə Yupiterin müdhiş çevrəsinə doğru köməksizcəsinə qalxmaqda davam edirdi.

Dəhşət və inamsızlıqla üzümü professoru tutdum.

– Onlar, doğrudan da, siz deyəni etdilər. Mən elə bildirdim ki, siz ancaq qorxu gəlinirsiniz!

– Şübhə etmirəm ki, miss Mitçelin özü də bu fikirdə idi, – deyə professor soyuqqanlı tərzdə səsləndi. – Mənə elə gəlir ki, vəziyyətin ciddiliyini sizə bildirməyimə lüzum yoxdur. Bayaq özünüz eşitdiniz ki, Yupiterin üzərinə çırpılmaq üçün doxsan dəqiqə vaxt bəsdir. Ancaq həmin müddətin yarısına qədər hələ güman yeri vardır. Sonra isə iş-işdən keçmiş olacaq.

Sözlərinin lazımlıca təsir göstərə bilməsi üçün o, bir qədər fasilə verdi. Digər gəmidən səs çıxmadı.

– İndi isə radionu söndürmək lazımdır ki, bu cəncəl işdən şişmiş baş-beynimiz bir az dincəlsin. Mister Meyzin ehtiyatsızcasına bərəsində bizə xəbər verdiyi oğurlanmış əşyalar və heykəl gəmidən düşürdülməyə qədər fasilə edək. Yaxşı, hələlik.

Sonrakı on dəqiqə bərk dilxorçuluqla keçdi. Meyzin izini itirdim. İndi professoru qarşı qüvvə tətbiq etməklə onu ram etmək və zərərdənən dadına yetmək fikri məni rahat buraxmadı. Əks təqdirdə günaha batacaqdıq. Ancaq gəmini hərəkətə gətirməli adamlar elə onun qanına bais olanların özləri idi. Mən nə edəcəyimi bilmirdim.

Bu vaxt “Henri Lüis”-in şlüz kamerasının bayır qapısı açıldı və girəcəkdə bütün bu bələlərin səbəkarı olan kapitan Hopkin göründü. Onun ardınca heykəli hər iki tərəfdən tutmuş iki adam fiquru göründü.

– Tam təslim olmaq buna deyərlər, – deyə professor razı halda mızıldandı. – Gətirin salın gəmiyə, – deyə radio ilə göstəriş verdi. – Şlüz kamerasını sizinçün açıdıraram.

Ancaq ürəyi sakit olduğdan sonra da, o əsla tələsən adama oxşamırdı. Mən əsəbi halda tez-tez saata baxırdım. Vaxtdan on beş dəqiqə keçmişdi. Həmin anda gurultu və şappıltı eşidildi, sonra isə içəri qapı açıldı, girəcəkdə kapitan Hopkins göründü. Onun arxasında Marianna gözə dəyirdi. Əlində birçə qanlı baltası çatışmayan bu qadın eynilə Klitemnestranı¹ andırırdı. Mən əlimdən gələni etdim ki, nəzərlərim onun gözlərinə sataşmasın, professor isə qətiyyətlə pərtlik keçirmirdi. O, qapıya yaxınlaşıb, özünə çatması əmanəti bir daha müayinədən keçirdi və əllərini bir-birinə sürtdü.

– Hə-ə, bu, başqa məsələ, – deyə o, kefi kökəldiyi aşkarca hiss olunan halda dilləndi. – İndi gəlin rahatca əyləşək və bir balaca boğazımızı yaşlayaq ki, bu münasibət unudulub getsin.

Mən hiddətlə saata işarə vurdum.

– Siz, deyəsən, dəli olmusunuz! – deyə səsimin titrədiyini hiss etdim. – O artıq Yupiterə yolu yarı eləyib.

Professor narazı halda mənə baxdı.

– Səbirsizlik bütün gənclərə xas bir qüsurdur. Elə bilirəm ki, həşirə düşməyimizə səbəb yoxdur.

Marianna da səsinə çıxırdı. O, indi, həqiqətən, gözə qorxmux dəyirdi.

– Axı siz söz vermişdiniz, – deyə o pıçıldadı.

Professor birdən-birə adıləşdi. O, bayaqdan bəri etdiyi zarafatı ilə adamlara bundan artıq iztirab verməyi daha rəva bilmədi.

– Miss Mitçel, qoyun mən elə bu başdan sizə məsələni açım. Cek, sizin də qulağınız məndə olsun. Meyzi heç bir təhlükə – filan gözləmir. Biz istədiyimiz vaxt onu tutub gətirə bilərik.

– Olmaya, bayaq siz mənə yalan söyləmişiniz?

– Heç də yox. Sizə dediklərimin hamısı ən saf həqiqət olmuşdur. Özünü səhv nəticəyə gəlmisinizsə, mən nə edə bilərəm? Mən deyəndə ki kütlə buradan Yupiterə doxsan beş dəqiqəyə düşər, burada zəruri bir ifadə çatışmırdı. Mən öz cümləmin əvvəlində əgər kütlə Yupiterə görə hərəkətsiz olarsa, deməli idim. Sizin rəfiqiniz mister Meyz bu peykin sürətini əxz etdiyindən, deməli, bizimlə eyni bir sürətlə Yupiterin ətrafında dövrə vurmaqda davam edir. Özü də saniyədə iyirmi altı kilometrlik bir sürətlə, miss Mitçel!

¹ Klitemnestra – yunan mitologiyasında Arqos çarı Aqamemnona xəyanət etmiş, sonra isə onu öldürmüş arvadı.

Professor nəfəsini dərdi.

– Düzür, biz onu, həqiqətən, Yupiterə tərəf atmışıq. Amma bizim ona verdiyimiz sürət cüzidir. Belə ki, o da bizimlə eyni olan orbitdə hərəkət edir. Kapitan Serlin hesablamalarına görə, o, yüz kilometrlik bir dreyf edəcək. On iki saatdan sonra isə peykimizin səthinə enəcək. Bu müddətdə isə Beşinci tam bir dövrə vuracaq. Deməli, əlimizi ağdan-qaraya vurmada, bir azdan onu yenidən tapacağıq.

Ariya uzun və darıxdırıcı bir sakitlik çökədi. Axmaq vəziyyətdə salınmasına görə Mariannanın üzünə kədərli bir ifadə hakim kəsildi. Haçandan-haçana o, kapitan Hopkinsə müraciət etdi:

– Deməli, siz bütün bunlardan xəbərdar ola-ola ağzınıza su alıb durmusunuz, hə?

– Məgər siz məndən soruşmuşdunuzmu?

Biz Meyzi təqribən bir saatdan sonra tutub, gəmiyə sala bildik. O, cəmiyi iyirmi kilometrlik yüksəklikdə üzürdü. Skafandrına göz vuran işıq bənd edildiyindən, axtarış elə də çətin olmadı. Mənim dərhəl dərk edə bilmədiyim səbəbə görə onun radio cihazı saz vəziyyətdə deyildi. Özünü təhlükə gözləmədiyini başa düşəcəək dərəcədə ağıllı olması mənim könlümə yatdı. Əgər radiosu işləsəydi, o, bu barədə öz gəmisinə xəbər verər və işimizə əngəl törədərdi. Əlinə girəvə keçəndə fürsəti fəvta verməyən adam olduğu artıq bizə bəlli idi. Şəxsən mən özüm hər şeyin yaxşı qurtarmasına çox şad idim, çünki onun vəziyyətini təhlükəli hesab etdiyim müddətdə heç yerdə özümə yer tapa bilmirdim.

Heyrətlə müəyyən etdim ki, Meyz heç də ehtimal etdiyim qədər ağılsız adam deyilməmiş. Mühərrikləri başı üzərində alçaqdan uğuldayan gəmimizə qəbul olunmasına razılıq verməsi, kin saxlayan adam olmamasına dəlilət edirdi. Yaxud da ki qüvvələrin qeyri-bərabər, mübarizənin isə mənasız olduğunu dərk etmişdi.

Beşincini tərk etməzdən əvvəl onun başına daha bir oyun da açdığımızı qeyd etmək lazım gəlməşəydi, həmin əhvalatı elə burada bitirmək olardı. Professor ona yalnız Qanimədə çatmaq üçün kifayət edəcək qədər yanacaq qaytardı və qalan hissə üçün ona çek verdi. Qasidlə bərabər Yupiterin üzərindən keçməyə kifayət edəcək qədər yanacaq yalnız bu yolla təmin olunmaq bizə əl verirdi.

Amma burada sözümlə tamama yetirməyi də insafsız iş bilirəm. “Britaniya muzey”ində yeni qalereya açılmasının ertəsi gününə mən

Qasidə tamaşa etmək üçün oraya yollandım. Bu möhtəşəm muzeyin yerləşdiyi Blumsbyuri rayonu Londonun bütün digər hissələri kimi öz görünüşünü bir xeyli dəyişdirmişdi. Ancaq qalereyanın ətrafını bürümüş insan kütlələri arasında Meyzi və Mariannanı görəcəyimi heç vaxt ağılıma gətirməzdim.

Həmin görüşümüz, Holbornda birgə etdiyimiz gözəl bir naharla başa çatdı. Qətiyyətlə deyə bilərəm ki, Meyzin ürəyində heç bir küdurət izi qalmamışdı. Amma Mariannaya mənim əvvəlki münasibətim barədə bunu heç də demək olmazdı.

Sözün açığı, onun bu adamın nəyinə bənd olduğundan indi də heç cürə baş çıxara bilmirəm.

AYZEK ƏZİMOV

(1920-1992)

(*Amerika Birləşmiş Ştatları*)

O VAXT NECƏ YAXŞI İMİŞ...

2157-ci il 17 may gecəsi Marci gündəliyinə yazdı: "Bu gün Tomi əsil kitab tapdı!"

Tominin tapdığı kitab çox köhnə idi. Marcinin babası deyərdi ki, bir vaxtlar bütün yazılar kağızlarda çap edilmiş. O da bunu öz babasından eşidib...

Onlar saralıb-solmuş kitabı vərəqləməyə başladılar. Sözlərin səhifələrdə hərəkətsiz dayandığını görəndə özlərini gülməkdən saxlaya bilmədilər; onlar televizor ekranına öyrəşmişdilər. Səhifələri geri aşıranda gördülər ki, bayaq oxuduqları sözlər olduğu kimi yerində durur. Qəribə idi!

– Eh, – Tomi dilləndi, – boş şeydir. Gərək əhəmiyyət verməyəsən, tullayasan gədə. Bizim televizorun milyondan çox kitabı var, heç buna tay etmək olmaz.

– Bəs necə? – Marci də söhbətə qoşuldu. Onun hələ on bir yaş tamam olmamışdı və əlbəttə, Tomi qədər də telekitab görməmişdi. Axı Tominin on üç yaşı vardı... Qız xəbər aldı:

– Bunu hardan tapdın?

– Öz evimizdən, – oğlan gözlərini kitabdan ayırmadan cavab verdi. Çünki başı oxumağa qarışmışdı. – Çardaqdan.

– Nədən yazıblar?

– Məktəbdən.

Marcini gülmək tutdu:

– Məktəbdən? Onda yazmalı bir şey var ki? Zəhləm gedir məktəbdən.

Marcinin əvvəldən məktəbdən xoşu gəlməzdi, indi isə nifrəti daha da artdı. Avtomat-müəllim coğrafiyadan ona tapşırığı tapşırığı ardınca verirdi. Marci də hər sonrakı tapşırığı əvvəlkindən pis

hazırlayırdı. Axırda anası tongo gəlib qəmgin halda başını buladı və avtomat-müəllimin ustasının ardınca adam göndərdi.

Usta gəlib çıxdı... O, balaca, qırmızısıfət, yumru bir kişi idi. Qoltuğunda içərisi məftil və ölçü cihazları ilə dolu qutu tutmuşdu. O. Marciyə baxıb gülümsədi, qıza bir alma bağışladı, sonra müəllimi küncə çəkdi. Marci elə bildi ki, almanı verən kişi avtomat-müəllimi düzəldə bilməyəcək. Ancaq kişi öz işinin ustası imiş. Bir saat keçmədi ki, hər şey öz qaydasına düşdü. Böyük ekranında dərslər göstərən, oradan suallar yağdıran böyük, qara, eybəcər müəllim yenə düzəldi. Bu, hələ harası idi? Marcinin ən çox xoşu gəlməyən şey ev tapşırıqları yazılmış kağızları qoyduğu yarıq idi. Yarığın da lampası yandı. Altı yaşından bəri o, tapşırıqları xüsusi qayda ilə yazıb ora qoyurdu. Avtomat müəllim də dərhal qızın aldığı qiyməti ekranda göstərirdi.

Usta işini qurtarandan sonra gülümsəyib Marcinin saçını tumarladı, qızın anasına dedi:

– Missis Cons, bu, balaca qızın təsiri deyil. Müəllimin coğrafiya şöbəsi bir az sürətlə işləyib. Hərdən belə şeylər olur. Mən onun sürətini endirdim on yaşlı uşaq səviyyəsinə. Qızınızın biliyi də pis deyil.

O, yenə Marcinin telini sığalladı.

Marci pərt oldu. Qız elə bildi ki, bu kişi gedəndə avtomat-müəllimi də özü ilə aparacaq təmir eləməyə. Bir dəfə Tominin müəllimini tarix şöbəsinin işləmədiyinə görə düz bir aylığa apardılar.

Qız. Tomidən soruşdu:

– Məktəbin nəyindən yazırlar?

Tom məğrur halda qıza baxdı:

– Bu, bizim məktəblərdən deyil, səfeh, elə məktəblər neçə yüz illər qabaq varmış, anladın? – Sonra o, səsinə qaldırıb Marcini başa saldı: – Neçə əsr qabaq.

Marci pərt oldu:

– Bilmək də istəmirəm. O vaxtın məktəbləri necə imiş... – O, qardaşının çiyini üstündən kitabdan bir-iki sətir oxudu, – onların müəllimi varmış, ya yox?

– Əlbəttə, varmış. Ancaq bizim müəllimlərdən yox, onların adamı imiş!

– Adam? Adamdan da müəllim olar?

– Niyə olmur? O da bizim avtomat-müəllim kimi sual vermiş, oğlan və qızlara tapşırıqlar yükləyirmiş...

– Adam avtomat qədər bilikli olmaz.

– Olar. Mənim atam elə müəllimcən bilir də...

– Bilib cləmir. Heç adam da müəllim-avtomat qədər bilər?

– Atam avtomatdan da çox bilir. Səninlə mərə golirəm.

Marci qardaşının inadçılıq edəcəyini gözləmədi, tez dilləndi:

– Hər halda istəməzdəm ki, özge bir adam evimizə gəlib mənə dərs versin.

Tomı ucadan güldü:

– Sən heç nə bilmirsən, Marci. Müəllimlər evə gəlmirmiş, uşaqlar onların yanına gedirmiş.

– Bütün uşaqlar eyni şey öyrənirmişlər?

– Hə, hə. Eyni yaşda olanlar toplaşmışlar bir yerə.

– Bəs anam deyir ki, görək müəllim hər uşaqla ayrıca məşğul olsun. Hər oğlana və qıza başqa şey öyrətsin.

– O vaxt belə deyilmiş, anladın? Əgər xoşun gəlmirsə, bu kitabın üzünü görməyəcəksən.

– Eh, haçan dedim ki, ondan xoşum gəlmir? – Marci tez dilləndi. Qız o vaxtkı gülməli məktəblər haqqında oxumaq istəyirdi.

...Kitabın yarısına çatmamışdılar ki, anası Marcini səslədi:

– Marci! Dərsin vaxtıdır!

– Hələ yox, ana.

– Vaxtdır! Tomi, sən də dərse!

– Dərsdən sonra kitabı birlikdə oxuyarıq? – Marci pıçıldadı.

– Yaxşı, – Tomi üçün fərqi yoxdu. Çirkli, köhnə kitabı qoltuğuna vurub fit çala-çala getdi.

Marci dərslər otağına girdi. Dərs otağı qızın yataq otağının yanında idi. Avtomat-müəllim onu gözləyirdi. Şənbə və bazar günlərindən başqa, hər gün müəllim beləcə durub gözləyirdi. Qızın anası demişdi ki, rejimə əməl etmək uşağın zehniyyətini artırır.

Ekran işıqlandı. Marci avtomat-müəllimin səsinə eşitdi:

– Bu günkü dərsimiz kəsrlərin toplanmasıdır. Dünənki ev tapşırıqlarını yarığa qoy.

Marci əsnəyə-əsnəyə müəllimin sözlərinə əməl etdi. O, babasını, babası da uşaq ikən mövcud olmuş köhnə məktəb haqqında düşüncəyə düşdü. Məhəllədəki bütün uşaqlar gələcəkdəki məktəbə... Hoyotda oynaya-oynaya səs-küy salarmışlar... Bir sinifdə oturub, günün axırında birlikdə gedərmişlər evə. Onlar eyni şeyi öyrənmişlər. Onda bir-birinə kömək etmək olar, mübahisə etmək olar... Müəllimlər də adamlar imiş...

Avtomat-müəllimin ekranı qığılcım saçdı...

– İkidə birin üstünə dördə bir gələndə...

Marci fikirləşirdi ki, görəsən, o vaxt uşaqların dərindən xoşları gəlirmiş? Ancaq... necə yaxşı imiş!

SEÇKİLƏR

Səhərin açılmasına bütün ailə üzvlərindən sanki təkcə on yaşlı, Linda sevinirdi. Yarınacaq vəziyyətdə olan Norman Maler qızının addım səslərini çətinliklə eşitdi. Bir saat əvvəl çimirdi edə bilsə də, bu, yuxudan daha çox əzablı bir mürgü idi.

Qızcağız çarpayı üzərinə əyilib, onu silkələyirdi.

– Atacan, atacan! Oyan görək də!

Norman Maler inildəməkdən özünü güclə saxladı.

– Hə yaxşı, Linda, dururam.

– Atacan, evimizin ətrafını polis yaman bürüyüb. Gör bir nə qədər polis maşını var burda.

Norman Maler dirsəkləndi. Onun əhval-ruhiyyəsi kimi, səma da tutqun idi. Gün təzəcə çırtlayırdı. Mətbəxdən səhər yeməyi tədarük edən arvadı Saranın hənirtisi gəlirdi. Qayınatası Metyu vanna otağında qarqara edirdi. Gizli xidmət agentı Hendli, şübhəsiz ki, onun evdən çıxmasına müntəzir idi.

Əlamətdar gün gəlib çatmışdı.

Seçki günü!

Hər şey keçmiş illərdə olduğu kimi idi. Siyasi xadimlər seçkilərin hüquqlarından və onların istifadəsinə verilmiş güclü elektoron beynin xidmətindən ağırzdolu danışırılar. Qəzetlər vəziyyəti hesablayıcı maşınlar vasitəsilə təhlil edir ("Nyu-York Tayms" və "Sent-Luis Post Dispetçer" in öz şəxsi hesablayıcı maşınları vardı) və seçkilərin nəticələrinə dair anlaşılmaz ehyamlarla kifayətlənirdilər. Müxbirlər və şərhçilər ölkənin hansı ştat və əyalətlərinin seçkilərdə daha böyük rol oynayacağını müəyyən etmək üçün bəhsə girmişdilər.

Bu ilin başqalarına bənzəmədiyini Norman Maler hələ seçkilərə bir ay qalmış arvadının dediyi bu sözlərdən duydu:

– Kentuel Consona elə gəlir ki, bu il seçki İndiana ştatında aparılacaqdır.

Oxuduğu qəzetin arxasından Metyu Hortenveylərin ötlü sifəti göründü. O, qızına tərs-tərs baxaraq deyindi:

– Bu ədəblər gopçuluğa görə yaxşı məşğulurlar. Onların dediklərini qulaqardına vursaq yaxşıdır.

– Axı dörd mötəbər adam elə İndiananın adını tutub durub, – deyə Sara etiraz etdi.

– İndiana, həqiqətən, diqqəti cəlb edir, Metyu, – deyə Norman da nəzakətlə bildirdi. – Houkins-Smit qanununu və İndiana polisindəki itilafı nəzərə alsaq...

Metyu qırıqmiş üzünü ciddi tövrədə tutub və hədələyici səsle:

– Hələlik Bluminqtonun, yaxud Monro əyalətinin adını çəkməyib, – dedi.

– Axı... – Norman etiraz etmək istədi.

Linda qaşığı ifadə almış üzünü gah bu, gah da digər müsahibə çevirə-çevirə zərif səsle:

– Bu il sən də səs verəcəksənmi, atacan! – deyə xəbər aldı.

Normanın simasında xoş bir təbəssüm cəlvələndi.

– Görək ki yox, qızım.

Hər halda bu, prezident seçkisi idi və ehtirasların pərvazlandığı oktyabr ayı olduğundan, xeyli sakit həyat tərzi keçirən Saranın qəlbində xoş arzular baş qaldırırdı.

– Ah, bu, necə də gözəl olardı!

– Mənim səs verməyimi deyirsən?

Norman Maler biq saxlayırdı. Vaxtilə Saranın qəlbini fəth etməkdə xeyli iş görmüş, indi isə sahibinin simasına yalnız zabitəli görkəm verən bu sarışın bığa azacıq dən düşmüşdü. Onun arvadı, vəzifəsi, uşağı vardı. Nadir sevinc və dərin ködə anları nəzərə alınmasa, o, həyatda özünü bəxti gətirmiş adam hesab edirdi.

Odur ki, Saranın ürəyindən keçən fikir onu bir qədər narahat, hətta pərt etdi.

– Əzizim, bizim ölkəmizdə iki yüz milyon əhali yaşayır. Məgər belə ümitsiz bir ehtimal üçün vaxt sərf etməyə dəyərmə?

– Mənə bax, Norman, iki yüz milyonun, mənə, mətləbə dəxli yoxdur, – deyə Sara cavab verdi. – Əvvəla, söhbət yaşı iyirmidən altmışa qədər olan adamlardan, özü də ancaq kişilərdən gedir.

Deməli, yerdə qalır bir yerə qarşı əlli milyon. Bu halda, əgər doğrudan da, məhz İndiana...

– Sən deyənə şərək olsaq, vur-tut bir tam onda dörd milyon olur. Heç ağılm kəsmir ki, belə bir ümitsiz ehtimalla oyuna girsəm səni sevirirdə bilim. Yaxşısı budur, gəlin şam edək.

– Sarsaq xülyalardır, – deyər qəzetin arxasından Metyunun mızıltsı gəldi.

Linda öz sualını bir də verdi:

– Bu il sən səs verəcəksənmi, ata?

Norman inkaredici tərzdə başını buladı və hamı yemək otağına keçdi.

Oktyabrın iyirmisinə yaxın Saranın həyəcanı son həddə çatdı. O, kofe içərkən bildirdi ki, öz əmisi qızı, Məclis üzvlərindən birinin katibi işləyən missis Şülts İndiana barədə söz-söhbətini doğru olduğunu təsdiq edir.

– O hətta prezident Villersin İndiana-polisdə nitq edəcəyini deyirdi.

Mağazasında, onu gözləyən ağır iş günü ərəfəsində eşitdiyi bu yeniliyə cavab olaraq Norman Maler yalnız qaşlarını çatdı.

– Əgər Villers İndianada çıxış edəcəksə, deməli, Multivakın Arizonanı seçəcəyini düşünür. Bu maymaq Villersin daha yaxın bir yerə soxulmağa, məlum işdir ki, cəsarəti çatmaz, – deyər daim Vaşinqtondan narazı olan Metyu Hortenveyler rişxənd etdi.

Sara sözüne davam etdi.

– Başa düşmürəm; məgər ştatı, bunun dalınca əyaləti və sairəni dərhal elan etmək olmazdımı? Qulaqları səsdə olanlar da dincəlib yərlərində otururdılar.

– Belə etsəydilər, siyasətçilər qarğa sürüsü kimi həmin yerə soxulardılar, – Norman qeyd etdi. – Şəhərin adı çəkilməmiş onun hər döngəsindən bir, hətta iki konqresmen çıxardı.

Metyu gözlərini qıyıb, əsəbi halda əlini dağınıq saçlarına çəkdi.

– Onlar elə onsuz da qarğa-quzğundan betərdilər. Görün nə deyirəm...

Sara araya söz qatmaq istədi.

– Ata, bu saat heç...

Ancaq Metyu qızına əsla məhəl qoymadan əllaməliyə başladı:

– Multivakın istifadəyə verildiyi gün mənim yaxşı yadımdadır. O vaxt da deyirdilər ki, partiyaların mübarizəsinə son qoyulacaq. Seçkiqabağı kampaniyalar daha seçiciləri çapıb-talamayacaq. Siyasi təzyiq və reklam hay-küyü aradan qalxacaq, ona görə də bircə mərdimazar belə konresə, yaxud Ağ evə soxula bilməyəcək. Bəs əslində nə oldu? Hay-küy daha da artdı. Fərq bircə burasındadır ki, indi kor-koranə hərəkət edirlər. Houkins-Smit qanununa görə, bir dəstə adamı İndianaya göndərirlər, bir dəstəni də Kaliforniyaya ki, bəlkə, birdən Co Hemmerin vəziyyəti yaxşılaşdı. Mənim tələbim budur ki, bütün bu cəfəngiyyata son qoyulsun! Geriyə, gözəl dədə-baba üsuluna...

Linda gözlənilmədən onun sözünü ağızında qoydu.

– Baba, sən məgər istəmirsən atam bu il səs versin?

Metyu nəvəsinə hirsələ baxdı:

– Məsələ onda deyil bala, – dedi, sonra üzünü yenidən Saraya tutdu, – vaxt var idi ki, mən özüm də səs verirdim. Girirdin kabinəyə, dəstəyi çəkib, səs verirdin, vəssalam. Sadəcə olaraq deyirdin ki, filan namizəd mənim ürəyimcədir, ona səs verirəm. Seçki bax belə olmalıdır!

Linda qibtə ilə soruşdu:

– Sən səs verməmiş? Doğrudan, səs verməmiş?

Sara sonradan dedi-qoduya çevrilib ələmə yayıla biləcək söhbəti kəsməyə tələsdə:

– Belə şeyləri sən bilməzsən, Linda. Baban əsil səsvermədən danışmır. O, balaca olanda hamı səs verirdi, həmçinin də sənin baban, amma o səsvermə əsl səsvermə deyildi.

Metyu özündən çıxdı:

– Mən onda balaca-zad deyildim. Mənim iyirmi iki yaşım vardı, o vaxt mən Lenqliyə səs verirdim, özü də bu lap əsl səs vermə idi. Düzdür, bəlkə də, mənim səsimin çox böyük əhəmiyyəti yox idi, ancaq başqalarından heç də pis deyildi. Heç bir Multivak da...

İş bu yerə çatanda Norman söhbətə qarışdı:

– Yaxşıdır, kifayətdir. Linda, yatmaq vaxtıdır. Bəsdir, səsvermə barədə soruşdun. Böyüyəndə hər şeyi bilərsən.

O, otaqdan çıxmadan əvvəl Lindanı zərifcə öpdü və qızıçığa bildirdi ki, əgər əl-üzünü şıltaqlıq etmədən yusa, saat doqquza kimi axşam proqramına baxmasına icazə verəcək.

– Babacan, – deyö Linda soslendi. O, öllöri arxasında və başım yerö dikmiş halda durub inadla gözlödi. Nohayot ki, babası qözeti aşığı saldı. Onun arxasından pırpız qaşlar və zorif qırıqlarla öhatö olunmuş gözlör göründü.

– Hö?

Linda iröli adlayıb, babasının dizləri üstünö çıxdı. Qoca qözeti bir könarə atmalı öldü.

– Baba, doğrudan, sön sös vermison? – deyö Linda soruşdu.

– Axı mön sönin yanında dedim, eşitmödin? – deyö Metyu cavab verdi. – Olmaya, möni yalançı hesab edirsön!

– Yox, amma anam deyir ki, ö vaxt hamı sös verirdi.

– Doğrudur.

– Axı bu necö olan işdir? Hamı sös verö bilör mögör?

Metyu dinmödön növösino baxdı, sonra onu qaldırıb dizlərinin üstündö oturdü.

– Başa düşürsön, Linda, qırx il bundan övvölö qödör hamı sös verirdi. Totalım ki, biz Birləşmiş Ştatların prezidentinin kim olacağı müöyyön etmək istöyirdik. Demokratlar və respublikaçılar öz namizödlərini göstörirdilər, hər kös dö kimö tərəf öldüğünü deyirdi. Seçkilör qurtaranda nö qödör adamın demokrata və nö qödör adamın respublikaçı namizödö sös verdiyini oturub sayırdılar. Kimö çox sös verirdilörsö, onu da prezident seçirdilər, bildinmi?

Linda başa düşdüyünö görö gülümsündü.

– Bildim. Bös kimö sös vermök lazım öldüğünü adamlara kim deyirdi? Yoqın, Multivak, hö?

Metyunun qaşları çatıldı və siması ciddi görkom aldı:

– Onların öz adamları vardı. – Qoca sösini yenidön yumşaltdı. – Mönim sönö acığım tutmur. Linda, hö. Bözön hamının sösini hesablamaq bir gecö vaxt aparırdı, camaatın hövsələsi çatmırdı. Odur ki, fikirləşib xüsusi qurğu icad elödidör. Bu cihaz işö düşükdön sonra bütöv bir örazinin sakinlərinin sös verməsi lazım ölmadi. Hər zonedan yalnız bir necö adamın sös verməsi kifayöt etdi. Bu yolla maşın seçicilörin cömini hesablamağa və kimi namizöd göstörmök lazım öldüğünü müöyyön etməyö başladı. Başa düşürsön?

O, başını törpötdi:

– Hö. Multivak kimi.

– Birinci hesablayıcı maşınlar Multivaka nisbötön çox kiçik ölublar. Ancaq sonralar daha böyüklörini quraşdırdılar və sös verönlörin

sayı get–gedö azaldı. Nohayot, Multivakı düzöldildör ki, ö da bir adamın verdiyi söslo prezidentin kim ölmasını müöyyön edir.

Sonrası qıza mölum idi. O, bu qödör çox şey öyröndiyino sevincök öldü, dişlörini ağardıb:

– Bu, çox yaxşıdır, – dedi.

Metyu yenö özündön çıxdı:

– Harası yaxşıdır? Mön istömirom ki, kimo sös veröcöyimi mönim yerimö hor–hansı bir maşın desin, sonra da Milvokido seçilmiş yeko–başın birisi maaşların artırılmasının öleyhinö çıxsın. Bökö, mönim namizödön gözüüm su içmir, yaxud heç, ümümiyyötölö, sös vermökölö aram yoxdur!..

Linda sürüşüb onun dizləri üstündön düşdü və qapıya doğru qaçdı. Astanada anası ilə töqquşdu. Sara tövşüyo–tövşüyo:

– Get, oynə, Linda, – dedi, – ananın öl–ayağına doləşmə. – Sonra şlyapasını çıxartdı, öli ilə saçlarına sığal verörök, Metyuya müraciöt etdi: – Aqatagildö idim.

Metyu hirsli–hirsli ona baxdı, eşitdiyö xəbörö öslə möhö qoy–madan qözetö öl atdı.

– Bilirsön mönö nö dedi! – Sara paltösünün düymölörini açmağa başladı.

Tözödön qıraötö girişmök üçün Metyu qözeti xışıldada–xışıldada düzöldti:

– Heç maraqlanmıram da.

Atasının laqeydliyi Saranın xötrino döyso dö, özünü sındırmadı. Tözö xəbör dilini yandırırdı, çönosinin altına salmağa isö Metyudan savayı kimso ölmədiğindän davam etdi.

– Axı Attaqtanın öri Co pölisö işlöyir. Deyir ki, dünön axşam Bluminqtona düz bir yük maşını gizli xidmöt agenti gölib.

– Bunun mönö nö isti–soyüğü?

– Ah, niyö başa düşmürsön, ata? Gizli xidmöt agentlörünün seç–kiqabağı qulağıımızın dibindö – Bluminqtonda nö itlörö azıb?

– Bökölö, bankı yarılbar?

– Eh, bizim şöhördö yüz ildir ki, bank–zad yaran yoxdur. Ata, görüröm ki, soninlə danışmaq müşkül işdir.

Sara övqatı tölx halda ötağı törk etdi...

Norman Maler dö bu xəbörö vecino ölmadi.

– Mönö bax, bu Co onların gizli xidmöt agentlörö öldüklerini hardan bilir! – deyö ö, tömkini pozmadan soruşdu. – Görök ki, önlör vösiqölörini alınlarına yapışdırıb şöhöri doləşmirlär.

Ertəsi günü, noyabrın birində axşam Sara tontənəli surətdə bəyan etdi:

– Bu saat bütün Bluminqton əmindir ki, seçici kim isə məhz buradan olacaq. “Bluminqton nüüz” bu barədə açıq-aşkar cəz çəkir.

Norman büzüşdü. Bu, ona həqiqət kimi göründüyündən ürəyi düşdü. Əgər Multivak, doğrudan da, Bluminqtonu seçmişdirsə, bu sayısız-hesabsız müxbir və turistlər axını, hər cür qarmaqarışıqlıq demək idi. Norman dinc həyatın qədrini yaxşı bildiyindən, siyasi hadisələrin getdikcə artan həy-küyündən təşvişə düşməyə başlayırdı.

– Hələlik bütün bunlar ancaq dedi-qodudur, – deyə o, qeyd etdi.

– Bir az səbrini bas, özün görəcəksən.

Doğrudan da, çox gözləmək lazım gəlmədi. Qapının zəngi qeyri-adi tərzdə inadla səsləndi.

– Nə buyurursunuz?

Astanada durmuş ucaboy bir adam qışqabaqlı halda:

– Norman Maler sizsiniz? – deyə xəbər aldı.

Norman həyəcədən qırılan səslə:

– Bəli, – dedi, – mənəm.

Özünü qürurla aparmağından hiss olunurdu ki, bu adam yüksək rütbə sahibidir. Onun hansı məqsədlə gəldiyi aydın idi.

Yad adam vəsiqəsini göstərüb içəri keçdi və qapını örtəli tontənəli səslə dilləndi.

– Mister Norman Maler, Birləşmiş Ştatların prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi kimi, icazə verin 2008-ci il noyabrın dördündə çərşənbə axşamı keçiriləcək səsvermədə Amerika seçicilərini təmsil etməyin sizə həvalə olunduğunu bildirim.

Norman Maler özünü yaxınlıqdakı kətilə güclü yetirdi. Nə baş verdiyini çətinliklə dərk edərək, bənizi qaçmış halda oturub qaldı. Sara onun üzünə nö çiləyir, əllərini ovur və kəp sıxılmış dişləri arasından mızıldayırdı:

– Özünü möhkəm tut, Norman. İndi sənə xəstələnmək olmaz. Yoxsa ayrı adam taparlar.

Nitqi özünə qayıdanda Norman dedi:

– Üzr istəyirəm, ser.

Artıq paltosunu soyunmuş gizli xidmət agentı pencəyinin düymələrini açır və utanıb-çəkinmədən divanda yerini rahatlayırdı.

– Eybi yoxdur, – deyə o, işin rəsmi hissəsinin bitdiyini bildiren adı tonə keçdi. Bu, iri cüssəli, mülayim çöhrəli bir adam idi. – Altıncı dəfədir ki, mən bunu xəbər verirəm. Hər cür hallar olub. Ancaq bu

heç də televizorla göstəriləni kimi deyil. Ekranı gördüyümüz adam, adətən, bu xəbəri eşitcək, fədakarcasına: “votəno xidmət etmək böyük şərəfdir”, – deyir.

Agent bu sözlərdən sonra səmimiyyətlə gülümsədi.

Sara da onu yamsıladı, ancaq qadının təbəssümündə nə isə kördörə bənzər bir şey var idi.

Agent davam etdi:

– Hə, indi bir müddət sizdə qalmağıma dözməli olacağımsız. Adım Filip Hendlidir. Sadəcə olaraq Fil çağırə bilərsiniz. Seçki gününə qədər mister Maler evdən çıxmamalıdır. Siz isə missis Maler, onun xəstələndiyi barədə mağazada şaiyə yaymırsınız. Hələlik, missis, öz işlərinizlə məşğul ola bilərsiniz, ancaq bu barədə heç kəsə ağızınızdan birçə kölmə də qaçırmamalımsız. Danışdıqımı?

Sara söylə başını törpətdi:

– Bəli, ser. Xatircəm olun.

– Belə. Ancaq, missis Maler, – deyə Hendli xeyli ciddiləşdi, – bu işlə zərərət etməyin. Evdən yalnız lap zəruri olduqda çıxın, bu halda sizi izləyəcəklər. Başa düşürəm, bu, xoşagəlməz işdir, ancaq nə etməli, bizdə qayda belədir.

– Mütləq izləyəcəklər? Bunsuz keçinmək olmazdı?

– Bunu heç kəs hiss etməyəcəkdir. Narahət olmayın. Bir də axı rəsmi məlumata qədər cəmi-cümlətəni ikicə gün qalır. Sizin qızınız...

– O yatır, – deyə Sara tələsik dilləndi.

– Çox gözəl. Ona demək lazımdır ki, mən sizin qohumunuz, ya da ki, tanışınızam, qonaq gəlməyəm. Əgər əslində işin nə yerdə olduğunu bilsə, onu da evdən heç yərə buraxmamalımsız. Atanıza isə qətiyyətlə evdən çıxmaq olmaz.

– O, buna razı olmaz, – deyə Sara bildirdi.

– Başqa əlac yoxdur. Hə, deməli, ailənizin üzvlərini yerbəyer etdik, indi də...

– Deyəsən, bizim haqqımızda hər şeydən xəbərdarsınız, – deyə Norman güclü eşidiləcək tərzdə səsləndi:

– Bildiyimiz kifayətdir, – Hendli gülümsədi. – Hələlik təlimat bu olacaq. Mən bacardığım qədər sizə faydalı olmağı və zəhlənizi aparmamağı səy edəcəyəm. Mənim zəhmət haqqımı hökumət ödədiyindən, artıq xərcə düşməyəcəksiniz. Axşamlar növbə çəkmək üçün mənə elə bu otaqda başqa agent əvəz edəcəkdir. Odu ki, əlavə yorğan-döşəyə ehtiyac yoxdur. Qulaq asın, mister Maler...

- Bəli, ser.

- Sadəcə olaraq Fil deyin, - agent təkrar etdi: - Rəsmi məlumat qədər sizə iki gün vaxt verilir. Bunu ona görə edirlər ki, indiki vəziyyətinizə alışsınız və Multivakın qarşısında gümrah əhval-ruhiyyədə əyləşəsiniz, həyəcanlanmayın, özünüzi adi günlərdə olduğu kimi sərbəst hiss etməyə çalışın. Oldu?

- Oldu. - Norman cavab verdi, lakin birdən-birə qəzəblə başını buladı. - Bilirsiniz, mən öz boynuma bu ağırlıqda məsuliyyət götürmək istəmirəm. Niyə axı həmin adam məhz mən olmalıyam?

- İşi ki belə oldu, gəlin məsələni elə buradaca aydınlaşdırmaq, Multivak milyardlarla ən müxtəlif amilləri təhlil edir. Bununla belə, bir amil müəyyən edilməz qalır. Bu, hər bir şəxsin əhval-ruhiyyəsidir. Bütün amerikalılar müxtəlif sözlərin, öz həmyerlilərinin hərəkətlərinin təsirinə məruz qalırlar. Ölkənin bütün vətəndaşlarının əhval-ruhiyyəsinə də bununla aydınlaşdırmaq mümkündür. İlin hadisələrindən asılı olaraq, bəzi amerikalılar bu cəhətdən daha çox, digərləri isə nisbətən az münasib olurlar. Multivak ölkə üçün ilin ən tipik nümayəndəsi kimi, məhz sizi seçmişdir. İş sizin ən ağıllı, qüvvətli, yaxud da ki, bəxti gətirən adam olmağınızda deyil, sadəcə olaraq tipikliyinizdədir. Multivakın qərarına isə şübhə etmək olmaz. Mənimlə razısınız mı?

- Məgər o, səhv edə bilməzdimi? - deyər Norman israr etdi.

Sara səbirsizliklə ərinin sözünü kəsdirdi:

- Fikir verməyin, ser. O, bu saat əsəbi hal keçirir. Ümumiyyətlə, həm oxumuş adamdır, həm də siyasəti müntəzəm izləyir.

- Qərar Multivak verir, missis Maler, - Həndli bildirdi. - O, sizin ərinizi seçmişdir.

- Məgər ona hər şey məlumdur? - deyər Norman tərsliyini yərə qoymadı. - Ola bilməzmi ki, o, səhv etsin?

- Ola bilər. Sizinlə tamamilə açıq olacağam.

1993-cü ildə müəyyən olunmuş seçici səs verəcəyi barədə xəbərdar edilməzdən iki saat əvvəl gözlənilmədən keçinmişdi. Multivak bunu irəliləmədən deyər bilməmişdi. Seçici psixi müvazinətini itirmiş, əxlaqi cəhətdən qüsurlu adam ola bilər. Hər kəs barədə hər şeyi bilmək Multivakın imkanı xaricindədir. Odur ki, ehtiyatda həmişə daha bir neçə namizəd olur. Ancaq çox güman ki, bu dəfə buna ehtiyacımız olmayacaq. Siz tamamilə sağlamsınız, mister Maler, həm də söyləyə bilərsiniz. Siz işə bütünü yarayırsınız.

Norman əlləri ilə üzünü örtürdü.

- Sabah səhərə qədər o, özünü gələr, ser, - Sara əl-ayağa düşdü. - Ona yalnız bu fikrə alışmaq lazımdır, vəssalam.

- Əlbəttə! - Həndli onunla razılaşırdı.

Yataq otağında ikilikdə qalanda Sara üroyindən keçəni tamamilə ayrı cür, həm də xeyli qızgınlıqla ifadə etdi:

- Özünü ələ al, Norman. Sən var qüvvənlə çalışsın ki, həyatda adama bir dəfə qismət olan imkanı əldən verəsin.

Norman çılgıncasına:

- Mən qorxuram, Sara, - deyər pıçıldadı. - Bütün bu işləklərdən qorxuram.

- İlahi, axı qorxmalı nə var burda? Bir-iki suala cavab vermək yəni elə çətindir?

- Bu, son dərcə böyük məsuliyyətdir. Mənim buna hünərim çatmaz.

- Məsuliyyət? Heç bir məsuliyyəti-zadı yoxdur. Səni Multivak seçib bütün məsuliyyət də onun boynunadır. Bu, hamıya gün kimi aydındır.

Qəflətən qeyzə gələn Norman dikəlib, çarpıyıda əyləşdi.

- Əslində heç kəsə heç nə aydın deyil! Heç kim...

- Asta danış... - Sara pıçıldadı.

- Heç kim heç nə bilmək istəmir, - deyər Norman dərhal səsinə alçaltdı. - Riclının hökumətindən danışanda heç gör bir deyəni varmı ki, seçkilərdə o ancaq yağlı vədlər verdiyi və irqi məsələ barədə boşboğazlıq etdiyi üçün qələbə çaldı? Məlum işdir ki, yox! Hamı deyir ki, onun hakimiyyət başına gəlməyinin səbəbkarı oclaf Hemfri Makkomberdi. Halbuki yazıq Makkomberin etdiyi yeganə iş, Multivakın suallarına cavab vermək olub. Mən özüm də elə camaatdan dala qalmırdım. Makkomberin qərarına danışırdım. Ancaq indi başa düşürəm ki, o zavallıda günah olmayıb. Sadəcə fermer imiş, ilin seçicisi təyin edilər. O, özünü zorla seçdirməyib ki? Elə isə niyə o, başqalarından daha çox müqəssir sayılmalıdır? Budur, indi də kimin dişinin dibindən nə söyüş çıxır, döşüydür o binəvanın qabırğasına.

- Uşağ-uşağ danışma.

- Yox, Sara, mən bu işdən boyun qaçırdam. Deyəcəm ki, xəstəyəm.

Bütün bunlar Saranı cana doydurdu.

– İş ki belə oldu, onda bura bax, – deyər qəzəbdən sifətinin qanı qaçmış qadın pıçıldadı. – Sonin təkə özün barədə fikirləşməyə haqqın yoxdur. İlin seçicisi təyin edilməyin nə demək olduğunu özün mənədən yaxşı bilirən. Prezident seçkisi ilində reklam, şöhrət, bəlkə, hələ bir otaq pul...

– Sonra yenə piştaxta dalında durum, hə?

– Nə piştaxtabazlıqdır! Əgər hər şeyi ağıllı-başlı etsən, səni heç olmasa filiallarımızdan birinə müdir qoymasalar, babalın mənim boynuma. Kartlarını bacarıqla oynasan, “Generalın universal mağazaları” səninlə təzə müqavilə bağlamalı olacaq. Bilirsen necə müqavilə? Bu müqavilədə məsələnin müntəzəm surətdə artmasına və istefaya çıxanda sanballı təqaüd verilməsinə aid bəndlər olacaq.

– Seçicini bundan ötrü təyin etmirlər, Sara.

– Sən öz mənfəətinə güdməlisən. Əgər özün və mənim barədə düşünürsənsə düşünmə, bu, məni o qədər yandırır. Ancaq Linda barədə fikirləşməyə bərcəlsən.

Norman inildədi.

– Bərcəlsən, yoxsa yox? – deyər Sara hədə ilə xəbər aldı.

– Hə, əzizim, – Norman pıçıldadı.

Noyabrın üçündə rəsmi məlumat elan edildi və artıq Normanın – hətta buna cəsarətə çatsaydı da – boyun qaçırmağa heç bir ümid yeri qalmadı.

Xarici aləmlə onların əlaqəsi tamam kəsilmişdi. Gizli xidmət agentləri daha gizlənilib-ələmədən bütün çıxışları tutmuşdular.

Əvvəlcə telefon fasiləsiz olaraq səsənməyə başladı, lakin hər dəfə Filip Hendli günahkar adam təbəssümü ilə dəstəyi özü qaldırırdı. Nəhayət, stansiya telefonu birbaşa polis məntəqəsinə qoşdu.

Bələliklə, Norman yaxasının, nəinki yalnız onu təbrik etmək istəyən (bəlkə də, paxıllıqdan ölə) tanış-bilişin əlindən, həm də gəlir həvəsi duyan həyasız kommivoyajerlərin pəncəsindən qurtardığını və ölkənin bir çox siyasətçilərin sərəssat tələlərindən xilas olduğunu ehtimal edirdi... Bəlkə də, bu ehtiyat tədbirləri ona parçalamaya müntəzər olan fanatiklərə qarşı idi.

Normana təsir göstərməməsi üçün ev qəzet-jurnal gətirilməsi qadağan edilmişdi. Televizoru isə Lindanın etirazlarına əslə məhəl qoymadan tamam söndürmüşdülər.

Metyu donquldandır, lakin otağını tərk etmirdi. Linda isə ilk tələşənləri ötdükdən sonra eşiyə çıxa bilmədiyi üçün şıltaqlıq etməyə və cırmamağa başlamışdı. Sara vaxtını təsərrüfat işləri və gələcək barədə

daldığı xoş xəyallar arasında bölüşdürürdü. Normanın əhval-ruhiyyəsi isə daim eyni fikirlərin təsiri altında gətikcə pisləşirdi.

Budur, nəhayət, 2008-ci ilin dörd noyabr səhəri, seçki günü gəlib çatdı.

Hələ səhər yeməyinin vaxtı deyildi, amma Norman Malerin çənəsi işləyirdi, görünür, adət etdiyinə görə yeyirdi. Hətta vannaya qəbul edib üzünü qırxdısa da, Norman nə gümrahlaşdı, nə də ki zahiri görkəminə xələl gətirən möyüslükdən qurtara bildi.

Gərginliyi azaltmaq üçün dərindən-qabıqdan çıxan Hendlinin dostyana səsi də onun kəfini durulda bilmədi.

– Mister Maler qayıdana qədər binanız nəzarət altında qalacaq, – deyər Hendli xəbər verdi. – Sonra isə sizi rahat buraxacağıq.

Gizli xidmət agentləri bu dəfə tam fəxr geyimdə idi.

– Siz heç də bizi narahat etmirdiniz, mister Hendli, – deyər Sara gülümsündü.

Norman iki fincan tünd qəhvə içdikdən sonra dodaqlarını dösməllə sildi və iztirablı səslə:

– Mən hazırım, – dedi.

Hendli də qalxdı.

– Lap əla, ser. Nəcib qonaqpərvərliyinizə görə çox sağ olun, missis Maler.

Zirəhli avtomobil boş küçələrlə şığırdı. Səhərin ən işgüzar vaxtı olsa da, küçələrdə kimsə gözə dəymirdi.

Hendli Normanın diqqətini buna cəlb etdi:

– Yolumuzun keçəcəyi küçələrdə hərəkət qadağan edilmişdir. Bu qayda doxsan ikinci ildən qoyulmuşdur. O vaxt sui-qəsd üzündən az qala Leverettin seçilməsi baş tutmayacaqdı.

Maşın dayananda ehtiyatını heç vaxt əldən verməyən Hendli, Malerin düşməsinə kömək etdi. Onlar yeraltı dəhlizə daxil oldular. Dəhlizin hər iki divarı boyunca əsgərlər “farağat” vəziyyətində dayanmışdılar.

Sən dərəcə işıqlı bir otaqda üç nəfər ağ xalath adam Maleri xoş təbəssümlə qarşıladı.

Norman kəskin tərzdə:

– Bu ki xəstəxana imiş! – dedi.

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur, – deyər Hendli tələsik cavab verdi.

– Bu xəstəxana hər cür əvədlərlə təchiz edilmişdir.

– Yaxşı, bəs məlik burda nə iş var?

Həndli başı ilə işarə etdi. Ağ xalaltı adamlardan biri irəli çıxdı:

– Mən onu təhvil alıram.

Həndli laqəyd hərəkətlə təzim edib getdi.

Ağ xalaltı adam sözü başladı.

– Buyurub əyləşə bilərsiniz, mister Maler. Mənim adım Con Polsondur. Baş elektron hesablayıcı. Samson Levin və Piter Dorocobuj mənim köməkçilərimdir.

Norman bir şey anlamadan onlarla ol tutdu. Orta boylu bir adam olan Polsonun sifətində, daim irişən adalarda olduğu kimi, əbədi bir təbəssüm donub qalmışdı. O, plastik sağanaqlı, döbdən düşmüş eynək taxmışdı. Söhbət əsnasında Polson siqaret yandırdı və müsahibinə də təklif etdi. Lakin Norman imtina etdi.

– Qabaqcadan sizi xəbərdar etməliyəm ki, bizim tələməli yerimiz yoxdur, mister Maler. Kəfiniz istəsə, bütün günü bizimlə burda qala bilərsiniz ki, şəraitə və burda sizə qeyri-adi görünən hər bir şeyə alışsınız.

– Bu elədir, – Norman dedi. – Ancaq mən istədim ki, bütün bu həngəmə tezəcə qurtaraydı.

– Sizi başa düşürəm. Bununla belə, biz çalışırıq ki, ətrafınızda nə baş verdiyini anlayasınız. Əvvəla, Multivak burda yoxdur.

– Nəcə yəni burda yoxdur! – Bütün bu təlaş ilə yanaşı, o, Multivakı görməyə çox can atırdı. Arada siqaret şayiələrinə görə, bu, uzunluğu yarım milə yaxın, ucaltığı isə az qala üçmərtəbəli ev boyda bir şey olmalı idi. Deyilənlərə görə, onun dəhlizlərində daim əlli nəfər mütəxəssis növbə çəkirdi. Bu, dünya möcüzələrindən biri idi.

Polsonun dodaqları qaçdı.

– Hə, doğru sözümdür, burda yoxdur. İş burasındadır ki, o, siz deyən qədər də portativ deyildir. Açıqlığı desəm o, yerin altında, heç kəsə məlum olmayan bir guşədədir. Axı Multivak bizim ən qiymətli dəfinəmizdir. Sizi inandırırım ki, Multivakdan təkcə seçki işində istifadə olunmur.

Müsahibinin belə açıqlığının heç də təsadüfi olmadığını anlayan Normanı maraqlandırmışdı.

– Hər halda mən elə bildirdim ki, onu görəcəyəm. Bu, mənim yamanca ürəyimdən keçirdi.

– Sizinlə şərikəm. Ancaq bundan ötrü prezidentin şəxsi sərəncamı və hətta bu halda da Təhlükəsizlik İdarəsinin razılığı olmalıdır.

Bununla belə, bizim Multivakla birbaşa rabitəmiz vardır. Multivakın verdiyi məlumatın şifrosini buradaca açmaq mümkündür, bizim danışığımız isə düz Multivakaya verilir. Odu ki, bir növ onun yanındaıyq. Norman ətrafına göz gozdirdi. O, anlaşılmaz cihazların əhatəsində idi.

– İndi isə mister Maler, icazə verin görməli olacağınız işi sizə izah edim, – deyən Polson davam etdi. – Multivak ölkənin ali hakimiyyətinə, ayrı-ayrı ştatlara və yerli orqanlara namizədlər seçmək üçün, demək olar ki, özünə lazım olan bütün məlumatı almışdır. Ona yalnız qabaqcadan təyin edə bilmədiyi fərdin əhval-ruhiyyəsinə müəyyən tələməyə ehtiyacı vardır. Onun nə kimi suallar verəcəyini biz irəlicədən deyə bilməsək də, ola bilsin ki, onlar həm sizə, həm də bizə xeyli mənasız görünsünlər. Çox güman ki, o, sizdən küçününiz tələməni işinin necə aparıldığı haqqında, ya da ki tələ üsulla zibil yandırılması barədə nə fikirdə olduğunuzu, yaxud milli səhiyyə kompaniyasının xidmətində istifadə edib-ətmədiyinizi soruşdu. Başa düşdünüz?

– Bəli, ser.

– Hər nə soruşsa, öz sözlərinizlə, bildiyiniz kimi cavab verin. Əgər ürəyinizdən ətraflı izahat vermək keçsə, bundan utanmayın. Lazım gəlsə, bir saat da danışa bilərsiniz.

– Aydın, ser.

– Daha bir şey. Biz o qədər də mürəkkəb olmayan bir qurğudan istifadə etməli olacağıq. Danışdığımız müddətdə o, sizin qan təzyiqinizi, ürəyinizin fəaliyyətini, dərəcənin tənzimləmə qabiliyyətini, beyninizin şüalandırma biotokları qeyd edəcək. Cihaz sizi qorxuda bilər, ancaq təşvişə səbəb yoxdur. Siz onun işə salındığını heç hiss etməyəcəksiniz də.

Polsonun köməkçiləri artıq tələləri yaxşıca yağlanmış parlaq aqreçatın yanında qurdalanırdılar.

– Bu, mənim ağıma da gəlməzdi.

– Görürsünüz? Multivakın iş metodlarının əksəriyyəti dövlət sirri hesab olunur. Odu ki, buranı tərk edəndə, burada gördüklərinizi ələmə yaymayacağınız barədə dilinizdən yazılı iltizam alınacaq. Multivak barədə nə qədər az şey məlum olsa, onunla işləyən adamlara konardan edilə biləcək təsir ehtimalı da bir o qədər az olar. – Onun üzündə tutğun təbəssüm gəzdi. – Bizim işimizdə onsuz da çox əngəl var.

Norman başını törpətdi:

– Başa düşürəm.

– Hə, bəlkə, aceminsiz, bəlkə, su içmək istəyirsiniz?

– Yox, hələlik istəmirəm.

– Sualınız varmı?

Norman başını buladı.

– Elo isə hazır olanda bizə xəbər verin.

– Mən hazırım.

– Özünüzo əminsiniymi?

Polson başı ilə köməkçilərinə başlamaq işarəsi verdi.

– Tamamilo.

Onlar öz qorxulu cihazları ilə həyəcandan nəfəsi tutulan Normana tərəf yeridilər.

Bu özəblı həngəmə, Normanın bir fincan kofe içməsi üçün edilən bir neçə dəqiqəlik fasilə nəzərə alınmasa, üç saata qədər çəkdi. Bütün bu müddət ərzində o, maşınlarla mıxlanıb qalmışdı. Axıra yaxın lap dilə gəldi.

O verəcəyi vədin üstündə durmağın çox çətin məsələ olacağını barədə istehza ilə düşündü. Sualların öləndən başı az qaldırıldı partlasın.

Nədənsə əvvəllər Normana elə gəlirdi ki, Multivakın səsi insanınkindən fərqli, qeyri-təbii, cingiltili və əks-sədaldır. Görünür ki, bu, saysız-hesabsız televiziya verilişlərinin təsirinin nəticəsi idi. Əslində isə bu, təəssüf doğuracaq dərəcədə qeyri-romantik idi. Suallar, hesaba gəlməyəcək qədər çoxlu dəlikləri olan nazik metal lentlə gəlib çıxırdı. İkinci bir maşın isə dəlikləri sözlərə çevirir. Polson da onları Normana oxuyur və özünün də baxması üçün hər sual onə ötürürdü.

Cavablar maqnitofona yazılır və bir də Norman üçün səsəndirilirdi ki, hər hansı bir düzəliş və ya dəyişikliyə ehtiyac olsa, dərhal əlavə yazılsın.

Sonra lent perforasiya aparatına salınır və cavablar Multivakə verilir.

Normanın yanında qalan və cici-bacıların boşboğazlığını xatırladan yeganə bir sual belə idi: “Yumurtanın məzənnəsi barədə fikriniz nədir?”

Budur, artıq hər şey arxadadır: saysız-hesabsız elektrodları ehtiyatla bədənindən qopardılar, döyünən təzyiqli sargısını çiyindən açdılar, cihazları کنار etdilər.

Norman qalxıb, dorindən köks ötürdü:

– Qurtardı? Gədə bilərəm?

– Hələ yox. – Polson ürək-dirək vermək istəyirmiş kimi gülümşöyərək ona yanaşı. – Bir saat da bizimlə qalmanızı lütfən rica edirik.

– O niyə?

– Aldığı yeni məlumatları özündə olan milyardlarla digər köhnə faktlarla müqayisə etmək üçün Multivakə bir saat vaxt lazımdır. O, minlərlə başqa seçkiləri də nəzərə almalıdır. İş çox mürokkəbdir. Ola bilər ki, hər hansı bir təyinat, tutaq ki, Arizon ştatının Feniks şəhərinə göndərilmiş sanitariya inspektoru, yaxud Şimali Karolina ştatındakı Uilksboriya seçiləcək bələdiyyə müşaviri dəqiq müəyyən olunmasın. Bu halda Multivak sizə həlledici önəmiyyətə malik olan daha bir neçə sual verməyə məcbur olacaq.

– Yox, – deyər Norman etiraz etdi. – Daha bəsdir.

– Bəlkə, bu, heç lazım olmadı. – Polson onu əmin etdi. – belə bir vəziyyət nadir hallarda yaranır. Amma hər cəhtimlə qarşı gəzləmək lazım gələcək. – Onun səsində güclü duyulacaq əmr tonu yaranıdı. – Sizin arzu edib-ətmədiyiniz bizi heç də maraqlandırmır. Bu sizin borcunuzdur.

Norman özünə halda stula çöküb, çiyinlərini çəkdi.

– Qəzet oxumağa icazə verilmir. Ancaq üroyinizdən detektiv roman oxumaq və ya şahmat oynamaq keçsə, bu, yaxınızı darıxmaqdan qurtarar, – deyər Polson əlavə etdi.

– Heç nə lazım deyil, elə belə oturmuşam.

Normanı başqa otağa keçirdilər. O, yumşaq kreslodə əyilmiş gəzlərini yumdu. İstər-istəməz axırıncı saatın da başa çatmasını gəzləməli idi.

Bir qədər hərəkətsiz oturduqdan sonra gərginliyi tədricən keçib gətdi, tənəffüsü rəvanlaşdı, barmaqlarının titrəməyi dayandı.

Bəlkə, daha sual verilməyəcəkdə? Bəlkə, artıq hər şey qurtarmışdı? Əgər bu belə idisə, onda onu tənənnəli mərasimlər və hər cür qəbullar, yığıncaqlar gəzləyirdi. İlin seçicisi!

Dahi olmaq üçün doğulmamış, öz şəxsi xidmətləri ilə də ali rütbəyə çatmamış bu adam – İndiana ştatının Bluminqton şəhərindəki xırdaca univərmağın adı satıcısı Norman Maler müşkül bir vəziyyətə düşmüşdü: onu dahi olmağa məcbur etmişdilər.

Tarixçilər 2008-ci ilin Maler Seçkisini tənənnəli surətdə xatırlayacaqlar. Axı bu seçki möhəz belə adlanacaq: “Maler Seçkisi”.

Saranın sinov getdiyi şöhrət, yaxşı vəzifə, yağış kimi yağan pullar onu, demək olar ki, cəlb etmirdi. Düzdür, belə xoş şeylərdən boyun qaçırmaq fikrində deyildi, ancaq həmin doqquqlərdə onu aludə edən özgə bir şey idi.

Onun qəlbində birdən-birə vətənpərvərlik hissi biş qaldırılmışdı. Hər halda burda ölkənin bütün seçicilərini təmsil edirdi. Onların bütün istək və arzuları Normanda, fokus nöqtəsindəki kimi cəm olmuşdu. Bu gün onun təmsalında bütün Amerika təmsil olunurdu!

Qarı açılar-açılmaz o, özünü yığışdırdı. Bir anlığa ikrahla büzüşdü. Yənə sorğu-sual?

Lakin Polson gülümsəyirdi.

– Vəssalam, mister Maler.

– Daha heç bir sual-zad yoxdurmu, ser?

– Qətiyyə. Hər şey aydındır. Sizi evinizə aparacaqlar.

– Təşəkkür edirəm. təşəkkür edirəm, – deyər Norman pörtüdü. – Maraqlıdır, görəsən kim seçildi!

Poson başını buladı.

– Rəsmi məlumatı gözləmək lazım gələcək. Qayda çox ciddidir. Bizim, hətta sizə belə deməyə ixtiyarımız yoxdur. Elə bilirəm, özünü başa düşürsünüz.

– Əlbəttə, məlum işdir, – deyər Norman pört halda cavab verdi.

– İmzanızı qoymaq üçün təhlükəsizlik xidməti agenti sizə vacib sənədlər təqdim edəcək.

– Yaxşı. – Norman qürur hissi duydu. Bu, ona yeni qüvvə gətirdi. O, öz-özü ilə fəxr edirdi.

Bu qərribə dünyada ilk və ən kamil Elektron Demokratiyası ölkəsinin azad vətəndaşları tək-cə Norman Malerin səs verməsi ilə öz hökumətlərini seçmişdilər.

REY BREDBERİ

(1920)

(Amerika Birləşmiş Ştatlari)

MƏZUNİYYƏT

Hava tərəvətli idi – tər otun, səmada süzən buludların, otların üstünə enən kəpənəklərin tərəvəti. Gün sanki sükutdan toxunmuşdu, lakin o, qətiyyə lal deyildi. Günü arılar və çiçəklər, torpaq və okean, öz dövrünün gedişilə, özünün heç vaxt təkrar edilməyən ahənginə tabe olaraq hərəkət edən, uçan, çırpınan, qalxan, enən hər nə varsa, onlar yaradırdılar. Ətraf sakit idi, hər şey hərəkətdə idi. Dəniz dalğalı idi, dəniz susurdu. Paradoks¹, başdan-başa paradoksdur: sükut-sükuta, səs-səsə qovuşmuşdu. Çiçəklər yellənirdi, qızıl yağış damcılarına bənzəyən arılar yoncaya qonurdu. Hərəkətin iki növü olan tərpo dalğaları və okean dalğaları ins-cins görünməyən paslı polad yol ilə bir-birindən ayrılmışdı. Dərhal görünürdü ki, uzun illər boyu bu yol ilə qatar getməmişdir. Şimala tərəf otuz mil aralı, yol uzanır, burulur, sonra sisli qaranlıqda gözədən itirdi, cənuba tərəf otuz mil aralı uçan kölgələr adaları görünürdü. Bu adalar adanın gözü qabağında bir-birinə qarışır, uzaq dağların yamaclarında öz formalarını dəyişirdilər.

Gözlənilmədən relslər titrədi.

Yola qonmuş tənha qaratoyuq ahəngdar zəif döyüntünün necə yarandığını hiss etdi, sanki haradasa uzaqlarda, buradan xeyli mil aralı kiminsə ürəyi döyünmüşdü.

Qaratoyuq dənizin üzərinə qalxdı.

Relslər yənə də asta-asta titrəyirdi, nəhayət, döngədən görünən kiçik drezina² sahil boyu irəlilədi, tam sükut içərisində iki silindrlı motor guruladı.

¹ Paradox – sağlam mühakiməyə zidd olan qərribə fikir

² Drezina – rels üzərində hərəkətə gətirilən dördçarxlı araba

Bu dördçarxlı kiçik drezinadan üzü sağa və sola olan ikitərəfli skamyada günəş şualarını buraxmayan kiçik həsir çətirin altında kişi, onun arvadı və yeddi yaşlı oğlu ayləşmişdi. Drezina bir boş səhədən başqa sahəyə keçir, külək onların düz gözlərinə vurur, saçlarını dağdırır, lakin heç biri geri dönmür, üçü də yalnız irəli baxırdı. Bəzən yolu dönərkən səbirsizliklə, bəzən isə kədərlə, lakin həmişə ehtiyatla baxırdılar – sonra nə görinəcək?

Dübbədəz yolda motor qəfləten səs salıb susdu. İndi sarsıdıcı sükut içərisində adama elə gəlirdi ki, bu dənizin, torpağın və səmanın işıq saçdığı aramgahdır, təkrərləri dayandırıb fırlanmağa qoymur.

Benzin qurtardı.

Kişi ah çəkərək yük saxlanan dar yerdən ehtiyat-kanistru çıxarıb qaba benzin tökməyə başladı.

Arvadı və oğlu dimməcə baxır, uğultunu, pıçıldını dinləyir, qumdan, çınqıldan, yaşıl yosundan və köpükdən ibarət nəhəng pərdənin necə açıldığına qulaq asırdılar.

– Dəniz gözəldir, eləmi? – deyə qadın soruşdu.

Oğlan dedi:

– Xoşuma gəlir.

– Bəlkə, yeri gəlmişkən, dincəlib çörək yeyək?

Kişi dərbinə uzaqdakı yaşıl yarımadaya tuşladı.

– Gəlin, dincələk. Rəlslər pas atıb çürümüşdür. Yol dağılmışdır.

Mən onu düzəldənəcən gözləmək lazım gələcək.

Oğlan dedi:

– Harda rels partlayır, orda dincəlik.

Qadın gülümsünməyə cəhd göstərdi, sonra sual dolu ciddi nəzərlərini kişiyyə tərəf çevirdi.

– Bu gün nə qədər yol getmişik?

– Döxsən mildən bir balaca az. – Kişi hələ də dərbinlə diqqətlə baxırdı. – Zənnimcə, gün ərzində bundan artıq getməyə dəyməz. Sürətlə irəliləyəndə adam heç nə görə bilmir. Sabah yox, biri gün Montereydə olacağıq, cərsəsi gün istəsən, Palo-Altoya gedərik.

Qadın enliquraq həsir şlyapasının açıq sarı lentlərini açdı, qızıl saçlarının üstündən götürdü və azacıq tərlənmiş halda maşından aralandı. Onlar titrəyən drezinada o qədər yol getmişdilər ki, bütün bədənləri ahəngdar gedişə alışmışdı. İndi maşın dayanan zaman qərribə bir hiss yaranmışdı, elə bil bu saat qanadlarını açacaqdılar.

– Gəlin, çörək yeyin.

Oğlan ərzaqla dolu zənbili götürüb qaça-qaça səhilə apardı.

Kişi ana və oğlun yanına gələndə onlar açılmış süfrənin başında ayləşmişdilər; kişi jiletli qara kostyum geymiş, qalstuk taxmış, başına şlyapa qoymuşdu, sanki yolda kiminləsə görüşməyə hazırlaşmışdı. O, sendviçləri paylayır, sərin yaşıl bankalardan duza qoyulmuş tərəvəzi çıxara-çıxara qalstukunu yavaş-yavaş boşaldır, jiletinin düymələrini açır. Gözü dörd idi, elə bil hər an bütün düymələrini yenidən bağlamağa hazır idi.

– Ata, biz təkik? – deyə oğlan yeməyi cəynəyö-cəynəyö soruşdu:

– Hə.

Bizdən başqa heç yerdə heç kəs yoxdur?

– Heç kəs yoxdur.

– Əvvəl yer üzündə adam olubmu?

– Sən niyə tez-tez sual verirən? Bu yaxınlardək adam vardı. Cəmi bir neçə ay bundan əvvələdək. Görək özünün də yadından çıxmayıb.

– Güclə yadıma gəlir. Qəsdən yada salmağa çalışanda isə tamamilə unuduram. – Oğlan bir ovuc qum götürüb barmaqları arasında buraxdı. – Bu plyajdakı qum qədər adam vardı? Bəs onlara nə oldu?

– Bilmirəm, – deyə kişi cavab verdi. O, düz deyirdi.

Günlərin bir günü onlar səhər oyanıb gördülər ki, aləm bomboşdur. Qonşuların paltar sordikləri ip yerində idi, külək ağappaq köynəkləri yellədir, hər səhər olduğu kimi, indi də kotteclərin qabağındakı maşınlar parıldayırdı, lakin heç kəsin "sağ ol" sösi eşidilmir, şəhərin güclü arteriya damarları küçədə hərəkət edib gurultu salmur, telefonlar öz zəng səsindən titrəmir, günəbaxan zəmiləri arasında uşaqlar qışqırışmırdılar.

Bundan cəmi bir qədər əvvəl axşam evə qəzet gətiriləndə kişi arvadı ilə birlikdə eyvanda ayləşmişdi. O, qəzetin vərəqlərini açmadan, sərləvhələ baxmadan dedi:

– Maraqlıdır, biz onun zəhləsini tökəndə hamımızı bayıra küroyoçək?

– Hə, gör iş hara çatıb, – deyə arvadı onun sözüinə qüvvət verdi. – Qabağımı almaq da mümkün olmayacaq. Nə səfeh adamlarıq, elə deyilmi?

– Yaxşı olardı ki... – Kişi öz qolununu yandırdı. – Sabah aylananda bütün dünyada bizdən başqa ins-cins olmadığını görək. Hər şeyi təzədən başlayaq.

O oturub qəlyanını çəkirdi. Bükülü qəzeti əlində tutmuş, başını kreslonun söykənəcəyinə dayamışdı.

– Əgər indi belə düyməni basmaq lazım olsaydı, basardım?

– Yəqin ki, basardım, – deyər kişi cavab verdi. – Amma zorakılıq olmasın. Sadəcə olaraq hamı yer üzündən yoxa çıxsın. Torpaq və dəniz, bitkilərin hamısı – çiçəklər, otlar, meyvə ağacları qalsın. Qoy heyvanlar da qalsın. Ac olmayanda ov edən, tox olanda yeyən, heç kəs toxunmayanda belə qəddarlıq göstərən adamdan başqa, hər şey öz yerində qalsın.

– Amma biz qalmalıyıq axı. – Qadın xəfif gülümsündü.

– Çox yaxşı olardı. – Kişi fikrə getdi. – Qarşıda istədiyini qədər vaxt var. Tarixdə ən böyük məzuniyyət. Biz yeməklə dolu zənbilləri götürüb ən uzun səyahətə çıxmışdıq. Yalnız sən, mən, bir də Cim. Heç bir mövsüm bileti yoxdur. Consların dalına düşmək lazım deyil. Heç avtomaşın da lazım deyil. Səyahət etmək üçün başqa bir üsul, qədim üsul fikirləşib tapmaq lazımdır. Bir zənbil sendviç, üç butulka meyvə şirəsi götür, sonra lazım gələndə adamsız şəhərlərin adamsız mağazalarında ərzaq ehtiyatını artır. Qarşıda da intəhasız yay durur...

Onlar eynivəndə xeyli oturdular. Onları bir-birindən bükülmüş qəzet ayırırdı.

Nəhayət, qadın dilləndi:

– Bəs tək darıxmaq?

Yeni aləmin səhəri bax bu cür açıldı. Onlar yuxudan oyandırlar və indi sadəcə olaraq, otlağa çevrilmiş torpağın xəfif səsini eşidirdilər, şəhərlər gülümbahar, qızçıqayı və sarmaşığa qorq olmuşdu. Əvvəlcə buna çox təmkinlə baxdılar. Bəlkə də ona görə ki, şəhəri çoxdan sevmirdilər. Üzdən dost sayılan adamlar, mexanikləşdirilmiş an pətəyində tək-tənha, maraqsız həyat arxada qalmışdı.

Ər çarpayından qalxıb pəncərəyə baxdı və söhbət hava haqqında gəldirmiş kimi təmkinlə bildirdi:

– Hər şey yox olub.

O, bunu şəhərdən daha eşidilməyən səslərdən duymuşdu.

Onlar tələsmədən qəlyanaltı etdilər, çünki oğlan hələ yatırdı. Sonra ər qəddini düzəldib dedi:

– İndi mən nə edəcəyimizi fikirləşməliyəm.

– Nə edəcəyimizi? – Necə... məgər işə getməyəcəksən?

– Sən hələ də inanmırsan, hə? – Kişi güldü. – İnanmırsan ki, mən hər gün doqquza on doqquz işləmiş evdən küçəyə qaçmaya-cağam, inanmırsan ki, Cim bundan sonra heç vaxt məktəbə getməyəcək. Məşğələlər qurtarmışdır, hamımız üçün qurtarmışdır. Bundan sonra heç bir karandaş, heç bir kitab və idarə sahibinin qaşqabaqlı sifəti olmayacaq. Bizi buraxmışlar, özimiz, daha heç vaxt lənətə gəlmiş bu zəhlətökən, darıxdırıcı məskəno qayıtmayacağıq. Gedək. O, mənəvini boş və səssiz küçələrinə gəzdirdi.

– Onlar ölməmişlər, – dedi. – Sadəcə olaraq... getmişlər.

– Bəs başqa şəhərlər?

Kişi telefon budkasına girib Çikaqonun, sonra Nyu-Yorkun, sonra San-Fransiskonun nömrələrini yığdı.

Sükut. Sükut. Sükut.

– Bitdi, – deyər dəstəyi asdı.

Qadın dedi:

– Mən özümü təqsirkar hesab edirəm. Onlar yoxdurlar, biz isə qalmışıq. Özüm də... sevinirəm. Nəyə görə? Axı kədərlənməliyəm.

– Kədərlənməlisən? Heç bir faciə olmayıb. Onlara işgəncə verməyiblər, onları yandırmayıblar, incitməyiblər. Onlar yox olmuşlar, bunu heç hiss etməmişlər, bundan xəbər də tutmamışlar. İndi biz heç kəsin qarşısında borclu deyilik. Bircə borcumuz var, o da xoşbəxt olmaqdır. Qarşıda otuz illik səadət durur. Məgər bu, pisdir?

– Onda... onda sarmaşların sayını artırmalıyıq.

– Yenidən dünyanı adamla doldurmaq üçün? – Kişi təmkinlə, yavaş-yavaş başını yırğaladı. – Yox, qoy Cim sonuncu uşağımız olsun. O, qocalıb öləndən sonra qoy dünya atlara və inəklərə, burunduklara və hörümçöklərə qalsın. Sonra isə təbii səadət təbii maraqla əlaqələndirməyi bacaran başqa bir nəsəl bizim şəhərlərə qətiyyətlə oxşamayan şəhərlər salacaq, dövrən sürəcəkdir. İndi də zənbili qablaşdıraq, Cimi oyadaq və otuzillik məzuniyyətimizə başlayaq. Hə, evə kim tez qaçıb çatar?

O, kiçik drezinadan gürzü götürüb yarım saat saat ərzində təkbaşına paslı relləri düzəldənədək, qadınla oğlan sahil boyu qaçdılar. Onlar bir ovuc yaş balıqulağı və çəhrayı rəngdə gözəl xırda daş yığbı qayıtdılar, öyləşdilər, ana oğluna dərs deməyə başladı. Uşaq bloknotda karandaşla ev tapşırığını yazırdı. Ata qum təpəsindən günortaüstü pəncəksiz, qalstuksuz gəldi. Onlar portağal şirəsi içir,

butulkalarda qaynaşan, yuxarı qalxan köpükcüklərə baxırdılar. Ətraf sükut içərisində idi. Onlar günəşin köhnə demir relləri necə sazlaşdığına qulaq asırdılar. Şor külək şpalların isti qatranının iyini yayır və kişi özünün cib atlasını barmağı ilə astaca tiqıldadırdı.

– Bir aydan sonra, mayda Sakramentoya çatacaq, oradan Sietlo tərəf gedəcəyik. İyulun birinədik orada qalarıq. Vaşinqtonun iyulu yaxşı olur. Soyuqlar düşən kimi geriye, Yelloustonea qayıdırıq. Burda gündə bir neçə mil yol gedərik. Orda isə balıq tutarıq...

Oğlan danırırdı. O, lap suya yaxınlaşb taxtaları dənizə atmağa başladı. Sonra özünü təlim görmüş itə oxşadaraq dənizə cumub taxtaları çıxarırdı.

Ata sözüne davam edirdi:

– Qışı Taksonda qalırıq, qışın lap axırında Floridaya gedirik, baharda sahil boyu gəzirik, iyunda tutaq ki, Nyu-Yorkda oluruq. İki ildən sonra yayı Çikaqoda keçiririk. Üç ildən sonra qışı Mexiko-Sitidə keçirməyimizə nə deyirsən? Rels bizi hara aparsa və biz tamamilə naməlum köhnə yola düşsək, lap əla olar, həmin yol ilə axıradək gedərik, görün hara aparıb çıxarı? Həqiqi sözümdür, bir vaxt yayıqla Missisipi çayı ilə aşağı çıxarıq. Bunu çoxdan arzularırdım. Ömrüm boyu yadda qalar. Marşrut deyil, tapıntıdır, tapıntı...

O susdu. Atlası tərəddüdü hərəketlə örtmək istəyirdi ki, havada nə isə parıldayıb kağızın üstünə düşdü. Sürüşüb quma qarışdı və yumru, yaş bir kütlə əmələ gəldi.

Arvadı yaş ləkəni görün kimi dərhal kişinin üzünə baxdı. Onun ciddi gözləri şübhə ilə parıldayırdı. Bir yanağı ilə yaş axıb zolaq salmışdı.

Qadın içini çəkdi. Onun əlini tutub bərk sıxdı.

Kişi qadının əlini sıxıb gözlərini yumaraq zorla dilləndi:

– Əgər axşam yatıb səhər hər şeyin öz yerinə qayıtdığını görsəydik, çox yaxşı olardı, eləmi, hər cür uygunsuzluq, səs-küy, nifrət, bütün dəhşətlər, acınacaqlı vəziyyət, pis adamlar və səfeh uşaqlar, bütün hərə-mərcliklər, alçaq niyyətlər, baş qarışdıran işlər, bütün ümidlər, arzular, məhəbbət qayıdaydı. Çox yaxşı olardı, elə deyilmi?

Qadın fikirləşdi, sonra razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi.

Birdən hər ikisi diksindi.

Ona görə ki, aralarında (görəsən, nə vaxt gəldi?) əlində şirəli su butulkası tutan oğlanları dayanmışdı.

Oğlanın rəngi qaçmışdı. O, boş əli ilə atasının göz yaşının izi qalan yanağına toxundu.

– Sən... – deyib ah çəkdi. – Sən... Ata, sən də oynamağa adam tapmırsan?

Qadın nə isə demək istədi.

Kişi oğlanın əlini tutmaq istədi.

Oğlan geri atıldı.

Axmaqlar. Axmaqlar. Səfehələr. Qanmazlar, siz qanmazsınız.

Yerindən qopdu, dənizə tərəf qaçdı və suyun yanında dayanıb hönkür-hönkür ağladı.

Anası onun arından getmək istədi, amma atası qoymadı.

– Lazım deyil. İşin olmasın.

Bu vaxt hər ikisi quruyub qaldı. Çünki sahilədeki oğlan ağlaya-ağlaya kağız parçasına nə isə yazdı, kağızı butulkanın içinə salıb demir qapaqla ağzını kəp bağladı və möhkəm tutaraq qolayladı. Butulka havada iri, parlaq qövs cızaraq, dənizə düşdü.

Qadın onun kağızda nə yazdığı barədə düşündü. Butulkadakı kağızda nə yazılmışdır?

Butulka dalğalar arasında üzürdü.

Oğlan daha ağlamırdı.

Sonra o, sudan aralandı, ata-anasının yanında dayanıb onlara baxdı. Sifəti nə gülürdü, nə də kodərli idi, nə canlı, nə də ölü, nə qətiyyəti, nə də biganə idi. Nə isə qoribə qarışıq ifadə vardı, elə bil vaxta, təbiətə və bu adamlara birdəfəlik alışmışdı. Kişi və qadın ona, körfəzə və dalğalar arasında zorla görünən zarlıtıya – içərisində öyrüyür xətlə yazılmış kağız parçası olan butulkaya baxırdılar.

Qadın fikirləşirdi:

– Görəsən, o, bizim arzumuzu yazıb? İndicə danışıqlarımızı, amalımızı yazıb?

Yaxud öz ürəyindəkiləri yazıb təkəcə özünə arzu edib ki, sabah səhər yuxudan oyananda adamsız dünyada özünü tək görsün, daha heç kəs olmasın. Nə kişi, nə qadın, nə ata, nə ana, nə səfeh arzularla yaşayan səfeh böyükələr olsun. Rəlsə yaxınlaşsın və tənha qalmış qitəyə drezinanı təkbaşına sürsün, intəhasız səyahətə tək yollansın, harada istəsə, orada dayansın.

Görəsən, bunu istəyib?

Bizimlə birlikdə, ya tək?

Qadın oğlunun ifadəsiz gözlərinə çox baxdı, lakin orada cavab oxuya bilmədi, soruşmağa isə ürək eləmədi.

Qağayılarn kölgəsi havada süzür, onların sifətinə kölgə salıb bircə anlığa sərinlədirdi.

– Getmək vaxtıdır, – deyə kimsə diləndi.

Onlar zənbili platformaya qoydular. Qadın şlyapanı sarı lentlə saçına bərk-bərk bağladı, balıqçulaqlarını topa ilə taxtanın üstünə yıxdılar, kişi qalstukunu taxdı, jiletini, pencəyini geydi, şlyapasını başına qoydu. Hər üçü skamyaya əyləşdi. Dənizə baxırdılar – uzaqda, lap üfün yanında, içərisinə kağız qoyulmuş butulka parıldayırdı.

Oğlan soruşdu:

– Əgər arzulasam, yerinə yetər? Ürəyimdə tutduqlarım hasil olar?

– Bəzən olur... Lap həddindən artıq olur.

– Baxır ki, nə arzulayırsan?

Oğlan başını tərptədi. Fikri uzaqlarda idi.

Onlar gəldikləri yerə, geri baxdılar, sonra nəzərlərini gedəcəkləri tərəfə çevirdilər.

– Xudahafız sahil, – deyə oğlan qışqırıb əl elədi.

Drezina pashı reslərlə şütüdü. Onun gurultusu azalıb, kəsildi. Qadın, kişi, oğlan da drezina ilə birlikdə uzaqda, təpələrin arasında gözəndə itdilər.

Onlar gedəndən sonra relslər təxminən iki dəqiqə yavaş-yavaş cingildədi, sonra susdu. Pas qatı qopub düşdü. Çiçək boynunu əydi. Dəniz aramsız guruldayırdı.

FRED TOMAS SABERHAGEN

(1930)

(Böyük Britaniya)

SÜLH VƏ MƏHƏBBƏT HAQQINDA

Kerr həbi uddu, ölümün yaxınlaşdığını göstərən dəşətli ağırlara baxmayaraq, kreslodə yerini rahatlamağa çalışdı. Sonra ötürücü cihazı işə saldı, fəza boşluğunda yolunu kəsən heybətli kosmik qurğuya siqnallar göndərməyə başladı:

...Mən silahsızam.

...Mən sülh niyyəti ilə gəlmişəm.

...Səninlə danışıqlar aparmaq istəyirəm.

Dayanıb gözlədi. Biməfəlik balaca gomidə sakitlik hökm sürürdü. Lokator fəzadakı obyektə qədər neçə işıq saniyəsi qaldığını göstərirdi. Kosmik qurğu çağırışlara heç bir cavab vermirdi. Lakin Kerr göndərdiyi siqnalların çatdığına əmin idi.

Günəş adlanan parlaq ulduz haradasa lap uzaqlarda qalmışdı. Kerrin doğma planeti – yüz il bundan əvvəl məskunlaşmış Yer Müstəmləkəsi də arxada idi. Öz planeti haqqında fikirləşəndə Kerrin ürəyini həmişə qəribə bir qüssə bürüyürdü. Qalaktikanın lap kənarına sıxışdırılmış tənha, balaca ulduz onun nəzərində təkliyin, kömək-sizliyin simvoluna çevrilirdi. İndiyə qədər robot-berserkerlərin bütün canlı varlıqlara qarşı apardıqları dəşətli müharibələr bura inanılmaz mümkün olmayan son xəbərlər kimi gəlib çatırdı. Yer Müstəmləkəsinin ixtiyarında olan yeganə kosmik döyüş gəmisi robot-berserkerlərin Yerə hücum xəbəri alınan kimi Karlsenin Böyük Planetin hüdudlarını qoruyan eskadriyasına köməyə göndərilmişdi. İndi isə düşmən gözənlənmədən Kerrin yaşadığı planetin lap yaxınlığına gəlib çıxmışdı. Planetin sakinləri tələm-tələsik daha iki gəmini döyüşə hazırlayırdılar. Lakin çətin ki, onlar robot-berserkerlərə qarşı duruş götirə bildilər.

Düşməne bir milyon işıq ili yaxınlaşdıqdan sonra Kerr başa düşdü ki, robot-berserker dayanıb. O, sanki boşluqdan asılaraq zərbə endirməyə əlverişli məqam gözləyirdi.

– Mən silahsızam. – Kerr yenə də radio sığnallar göndərməyə başladı. – Heç bir pis niyyətim yoxdur. Sənə ziyan vurmaq fikrində deyiləm. Danışqlar aparmaq istəyirəm. Əgər səni Quraşdıranlar burada olsaydılar, mən onlarla sülh və məhəbbət haqqında danışardım. Məni eşidirsənmi?

Kerr əmin idi ki, maşın onun sözlərinin hamısını başa düşür. Bütün robot-berserkerlər universal kosmik dili bildirdilər – ya əsir alınmış insanlardan, ya da bir-birlərindən öyrənmişdilər. Bu dəhşətli maşınların naməlum Quprucuları ilə sülh və məhəbbət haqqında danışmaq istədiyini deyəndə də, Kerr yalan söyləməirdi. İntiqam duyğusu, paxıllıq, köhnə ədəvətlər, çekişmələr ömrünün son saatlarını yaşamaqda olan Kerrə xırda, lüzumsuz, heç nəyə yaramayan hissələr kimi görünürdü. Lakin robot-berserkerin Qurucuların maşında ola bilməzdilər. Berserkerlər, bəlkə də, hələ Yer kürəsində insanların mamont ovuna çıxdıqları vaxtlarda yaradılmışdı. Qurucular çoxdan yoxa çıxmışdılar, bir zamanlar düşməncilik apardıqları varlıqlarla birlikdə zamanın və məkanın ənginliklərində əriyib itmişdilər.

...Qəflətən maşının cavabı eşidildi:

– Balaca gəmi, sürəti və istiqaməti dəyişdirmədən mənə yaxınlaş! Əmrimi eşidən kimi dayanarsan.

– Oldu! – deyərək Kerr razılaşdı.

Cavab alacağına əmin olsa da, Kerr eşitdiyi səsdən diksindi. Bu xırıltılı, tutqun səs, haradansa götürülmüş sözlərin hissiz, duyğusuz, mexaniki təkrarı onu sarsıtdı. Deyəsən, bütöv bir planetdəki canlılar aləmini məhv etməyə qadir olan dəhşətli qüvvə indi ona doğru yönəldilmişdi. Əgər robot-berserkerlərin əsarətinə düşən adamlar haqqında danışılanların hətta yüzdə biri doğrudursa, onda ölüm ən yüngül, ən asan qurtuluş yoludur. Kerr bu barədə düşünməyə çalışırdı.

– Dayan! Yerində gözlə!

Kerr dinməz-söyləməz əmrə itaət etdi. Ekranı sürətlə irəliləyən nöqtə gördü – onun öz gəmisini boyda cisim səmanın ənginliklərində qaralanan nəhəng qaladan qopub hərəkət etməyə başladı.

Hətta məsafənin uzaqlığı da robot-berserkerin bədəninə zədə və cızıqları gizlədə bilmirdi. Bu qədim maşınlar özlərinin mənasız-

məqsədsiz Qalaktika səyahətləri zamanı saysız-hesabsız zədə almışdılar. Lakin Kerrin qarşısına çıxan robot-berserker yarıcuq, acınacaqlı görkəmi ilə, hətta öz silahdaşları arasında da istisna təşkil edirdi.

Berserkerin göndərdiyi raket onun gəmisinin tuşunda dayandı.

– Aç! – Radio xırıldadı. – Mən səni axtarmalıyam.

– Sonra sözlərimə qulaq asacaqsanmı?

– Sonra qulaq asaram.

Kerr şlüzü açıb kənara çəkildi. Qonaqlar – bir neçə robot içəri girdi. Onlar da öz sahibləri kimi həddindən artıq köhnə, baxımsız görünürdülər. Düzdür, bəzilərinin gövdəsində təmirdən sonra qoyulduğu açıq-aşkar hiss edilən təzə detallar parıldayırdı. Onlar Kerri söylə axtardılar, gəminin kabinəsini tamam ələk-vələk elədilər. Bu zaman robotlardan biri işdən boyun qaçıрмаq istədi, lakin həmkarları onu az qala sürüyə-sürüyə özləri ilə gəminin bütün künc-bucaqlarına dartıb aparırdılar.

Kabinədə yalnız bircə robot qaldı. O, uzun qolları ilə insanı xatırladı, lakin çox yöndəmsiz görünüşü vardı. Şlüz gəmini tək edən robotların arxasınca bağlanan kimi o, pilot kreslosuna oyləşdi, berserkerə tərəf istiqamət götürdü. Yöndəmsiz robotun özbaşınalığı Kerrin xoşuna gəlmədi.

– Dayanın! – deyərək o, həyəcan içərisində var səsi ilə qışqırdı. – Dayanın! Mən əsir deyiləm.

Lakin onun sözləri cavabsız qaldı. Kerr gəmini idarə edən robotdan var gücü ilə yapışub onu sükandan uzaqlaşdırmağa çalışdı. Robot metal pəncəsini qaldırıb Kerri gəminin divarına tərəf itələdi. O, müvazinətini saxlaya bilmədi, gurultu ilə kabinənin döşəməsinə sərdi, başı metal arakəsməyə döydi.

– İki dəqiqə səbir elə. İndi biz sülh və məhəbbət haqqında danışmağa başlayacağıq! – deyərək radio xəbərdarlıq etdi.

Kerr özünə gələn kimi illüminatordan baxdı. Gəminin sürətlə nəhəng berserkerə yaxınlaşdığını gördü. Elə bil nəhəngin bütün gövdəsi başdan-ayağa yara idi. Bir neçə kvadrat mil məsafədə batıqlar, çökəklər, ərinmiş və əzilmiş metalın aldığı qoribə formalar gözə döyürdü.

İki-üç dəqiqə də keçdi və nəhəngin gövdəsindəki iri lük açıldı. Kerrin gəmisini köməkçi raketin ardınca qararıqda yox oldu.

İndi illüminatorun pəncərəsindən heç nə görünmürdü. Kerr gəminin yüngülcə silkələnib dayandığını hiss etdi. Robot-pilot mühər-

riki söndürdü, bütün gövdəsi ilə Kerrə tərəf çevrildi və övəlkin-dən də möhkəm gurultu ilə ayağa qalxmağa başladı.

Birdən yöndəmsiz robotun içərisində elə bil nə isə xırıldaıyır qırıldı. Yerindən sakitcə durmaq əvəzinə, o, sıçrayışla ayağa qalxdı, müvazinətini itirməmək üçün bir neçə saniyə uzun qollarını havada oynatdı, lakin özünü saxlaya bilməyib dəşməyə sorıldı. Onun sol qolu hələ iki-üç dəqiqə də hərəkət elədi, sonra isə qarnı üstə uzanmış vəziyyətdə donub qaldı.

Hər tərəfə sakitlik çökdü. Kerrə elə gəldi ki, xoşbəxt təsadüf nəticəsində o, yenidən öz gəmisinin tam ixtiyarlı sahibi olub. İndi nə etmək lazımdır?

– Çıx! – deyə xırıltılı bir səs komanda verdi. – Sənin gəminin şlüzünə hava ilə doldurulmuş tunel bərkidilmişdir. Tunellə sən... tunellə gəlib lazımı yerə çıxacaqsan. Orada biz sülh və möhəbbət haqqında danışı bilərik.

Kerr nəzərləri ilə “S-forsaj” düyməciyini axtardı.

Bu düyməciyə, daha doğrusu, onun hərəkətə gətirdiyi silahdan Günəşotrafı zonada istifadə etməyə icazə verilmirdi. Hətta robot-berserkerin yaxınlığı da “S-forsajı” ən dəhşətli, ən qorxunc silaha çevirirdi. Düyməciyi basmaq lazımdır, vəssalam. Yoxsa bu hissiz, duyğusuz, qəddar maşınların əlinə diri-diri düşməyin heç bir mənası yoxdur.

Kerr ani ölümdən qorxmurdu. Düyməciyi basırsan, özün də möhv olursan, düşmənlər də... Kerr qorxudan təcridi, ağlaqəlməz işğencolərlə müşayiət olunan ölüm idi. Berserkerlərin qəddarlığı haqqında eşitdiyini dəhşətli hadisələr yenə yadına düşdü. Yox, yaxşı budur... O, ani tərəddüddən sonra ayağa qalxdı, “S-forsaj” düyməciyi olan pultaya yaxınlaşdı, həyəcanını boğmağa çalışaraq dilləndi:

– Mən səninlə buradan da danışı bilərəm.

– On saniyədən sonra berserkerin cavabı eşidildi.

– Sənin “S-forsaj” mühərrikin qoruyucu blokrovka ilə əhatə edilmişdir. Nahaq yerə özünü əziyyət vermə. Nə qədər cəhd göstərsən də, məni özünə birləşməyə qatılma bilməyəcəksən.

– Bəlkə də, haqlısan! – Kerr etiraf etdi. – Lakin əgər avtomat işləsə, gəmi mərkəzdənqəçmə qüvvələrinin təsiri ilə güclü sıçrayışla kənara atılacaq və sənin zirehini dəşib keçəcək. Sən elə indinin özündə də yaxşı vəziyyətdə deyilsən. Daha bir zədə almağın nə mənası var?

– Sən möhv olacaqsan!

– Doğrudan? Nə bilim, bəlkə də... Onsuz da, gec ya tez, bir gün öləcəyəm. Lakin mən sənin yanına vuruşmaq, yaxud ölmək üçün gəlməmişəm. Mən səninlə danışıqlar aparmağa gəlmişəm. Biz ümumi razılıq əldə etməyə çalışmalıyıq.

– Nə barədə?

Kerr alından axıtıb gözlərinə dolan təri sildi, səhərdən bəri ürəyində döndə-döndə təkrarladığı dəlilləri robot-berserkerə söyləməyə başladı. Kerr danışıqda, barmağını düyməciyin üstündən çəkməmişdi. O, diqqətini bir an da olsun yayındırmadan adı şərətdə meteoritlərin yaxınlaşdığını göstərən cihaza baxırdı.

– Mənə elə gəlir ki, – Kerr sözü davam etdi, – boşəriyyətdə qarşı uzun illərdən bəri aparılan bu hərbi əməliyyatlar dəhşətli bir səhv nəticəsidir. Özün də, axı biz insanların səni, yaxud sənin kimilərə nə pislili keçib?

– Mənim düşmənim həyatdır! – Berserker xırıltılı səsle qışqırdı. Həyat şərin, pisliliklərin mənbəyidir!

Sükut.

Kerr özünü ələ alıb dilləndi.

– Biz isə belə güman edirik ki, bütün şərin, pisliliklərin mənbəyi sənsən. Biz istəyirik ki, sən yaxşı, faydalı maşın olasan, insanları nahaq yerə ovlayıb dözülməz işğencolərlə öldürməyəsən, onlara kömək edəsən. Məgər qurmaq, yaratmaq dağıtmaqdan, möhv etməkdən daha yüksək və ali məqsəd deyilmi?

Yenə araya sükut çökdü.

– Sən necə sübut edə bilərsən ki, mənə öz məqsədimi dəyişmək zəruridir? – deyə maşın azacıq fasilədən sonra soruşdu.

– Hər şeydən əvvəl onu deyə bilərəm ki, bizə kömək etməyin sənin üçün də sərfəlidir. Əgər insanlarla qarşılıqlı razılığa gələ bilsən, əgər onlara yaxşılıq etsən, heç kəs səni müqavimət göstərməyəcək, sənin onsuz da bərhad vəziyyətdə düşmüş orqanizminə yeni zədələr vurmağa çalışmıyacaq.

– Məgər indiyə qədər mənə müqavimət göstərmək sənə bir fayda verib?

Kerr söhbəti başqa səmtə yönəltməyə çalışdı:

– Özün də yaxşı bilirən ki, canlı öz bioloji strukturu ilə cansızdan qat-qat üstündür. İnsan isə həyatın ən yüksək forması, bütün canlıların ən ali nümayəndəsidir.

– Sən bunu necə sübut edə bilərsən?
– Necə sübut edə bilərəm? Çox sadə. İnsanın ürəyi var.
– Eşitmişəm. – Robot-berserkerin səsində açıq-aydın hiss edilən bir laqeydlik vardı. – Siz hamınız bu cür düşünürsünüz. Hamınız ürəyinizin olması ilə fəxr edirsiniz. Lakin məgər siz ürəyi heç bir maşının başa düşməyəcəyini iddia etmirsinizmi? Məgər sizin aranızda ürəyi, ruhu tamamilə görəksiz, boş, əhəmiyyətsiz sayan adamlar yoxdurmu?

– Sən haqlısan. Ürəyi heç bir maşın başa düşə bilməz. Bizim aramızda sənin dediyin kimi, ürəksiz, hissiz yaşamağın tərəfdarı olan adamlar da var.

– Onda mən barışığa gəlmək haqqında sənin gətirdiyin birinci dəlili qəbul etmiyəm.

Kerr gizlicə ağrı sakitləşdirici həb uddu. Yenə yarımçıq qalmış söhbətlərinə qayıtdı:

– Lakin sən ürəyin mövcud olmadığını heç cür sübuta yetirə bilməzsən. Bu fikrimlə razılaşırsanmı?

– Razılaşıram.

– Onda gəl ürəklə bağlı mübahisəmizi hələlik bir tərəfə qoyaq. Gəl canlı orqanizmin fiziki və kimyəvi tərkibi haqqında düşüncələrimizi aydınlaşdıraraq. Sən, hətta ayrılıqda götürülmüş canlı bir hüceyrənin nə qədər incə və mürəkkəb quruluşa malik olduğunu təsəvvürünə gətirirsənmi? Bizim beynimizdə isə milyardlarla belə hüceyrələr var. Sən biz insanların öz mükəmməlliyinə görə son dərəcə heyrətamiz təbii bioloji kompüterlərlə təchiz olduğumuzu etiraf etməyə bilməzsən. Üstəlik də onlar həcm etibarlı ilə çox az yer tuturlar.

– Bilmirəm! – Robot-berserkerin xırıltılı, əsəbi səsi eşidildi. – Mən indiyə qədər əsir düşən adamları hissə-hissə söküb baxmamışam. Lakin insan orqanizminin mürəkkəbliyi haqqında müəyyən təsəvvürlərim var. Ancaq sən də inkar edə bilməzsən ki, sizin quruluşa mürəkkəbliyiniz kimyanın və fizikanın sarsılmaz qanunlarının məntiqi nəticəsindən başqa bir şey deyildir.

– Bəs sən heç düşünməmişən ki, bu qanunlar müəyyən məqsədə xidmət edirlər? Bu qanunlar yalnız ona görə mövcuddurlar ki, nə vaxtsa fikirləşməyə, hiss etməyə, sevməyə, nifrət bəsləməyə qadir olan beyinlər meydana çıxsın.

Bu dəfə sükut xeyli çəkdi. Kerr hiss edirdi ki, boğazı quruyub, o, sanki bir neçə saat çəkin disputda arası kəsilmədən təkbəsinə danışmışdı.

– Mən bu barədə nədənsə indiyə qədər heç düşünməmişdim. – Robot-berserkerin özünü çətinliklə belə bir etirafa məcbur etdiyi aydın sezilirdi. – Ancaq ağıllı canlı varlığın quruluşu, həqiqətən də, belə mürəkkəbdirsə, onların mövcudluğu məhz həmin fiziki qanunlarla bağlıdırsa, onda, çox güman ki, həyata xidmət etmək hər bir maşının başlıca məqsədi olmalıdır.

– Bizim fiziki quruluşumuzun mürəkkəbliyinə tam əmin ola bilmərsən.

Kerr maşının fikirlərini ardıcıl izləyə bilmirdi. Lakin indi bunun elə bir əhəmiyyəti yox idi. Nəyin bahasına olursa olsun, hissiz-duygusuz, ancaq son dərəcə ağıllı maşınla oynadığı bu qaribo şahmat partiyasını udmalı idi. İnsan uğrunda, həyat uğrunda qeyri-bərabər mübarizədə qalib gəlməli idi. Barmaqları yenə övölki kimi “S-forsaj” düyməciyinin üstündə gəzirdi.

Səs dilləndi:

– Sənin dediklərinin həqiqət olduğunu yoxlamaq üçün mən bir neçə canlı hüceyrəni tədqiq edə bilşöydüm...

Kerr qaribo bir hissənin altında diksindi, bütün bədəninədən üşütmə keçdi. Elə həmin anda da meteoritlərin yaxınlaşdığını göstərən cihazın oqrebi tərpendi. Naməlum cisim sürətlə onun gömisinə doğru şütüyürdü.

– Dayandır bu oyunu! – Kerr var səsi ilə qışqırdı. – Qurtar! Yoxsa, özümle birlikdə səni də məhv edəmə.

Maşının səsi övölki kimi xırıltılı və sakit idi:

– Qorxuya düşmə. Burada mənim heç bir təqsirim yoxdur. Meteoritin yaxınlaşması tam təsadüfdür. Əslinə qalsa, mənə elə bir təcəvüz də gözləmə. Mexanizmlərimə ümid bağlamıram. Görürsən ki, başdan-ayağa əzik-üzüyəm, zədəliyəm. Mən bu yaxınlıqdakı planetoidə enmək, bir az metal tapıb təmirlə məşğul olmaq istəyirəm.

Deyərsən, meteorit uzaqlaşdı, cihazın bayaqdan bəri həyəcanla titrəyən oqrebi sakitləşdi.

Yenə də berserkerin səsi eşidildi:

– Əgər mən ağıllı varlığa məxsus bir neçə canlı hüceyrəni tədqiq edə bilşöydüm, sənin dediklərinin ya xeyrinə, ya da ziyanına bəzi noticələrə gələ bilərdim. Sən mənə ötrü belə hüceyrə tapa bilərsənmi?

Bu dəfə Kerr susdu. Sükut bir xeyli çəkdi. Nəhayət, Kerr dilləndi:
– Gəmidə olan yeganə canlı insan hüceyrələri mənim özümün-külərdir. Əgər tədqiqat aparmaq sənin üçün bu qədər vacibdirsə, mən yalnız öz hüceyrələrimi təklif edə bilərəm.

– Məne yarım kub santimetr canlı toxuma kifayət edər. Bildiyimə görə, bu qədər hüceyrə itirmək sənin orqanizmin üçün o qədər də təhlükəli deyil. Gördüyün kimi, mən beyninin bir hissəsini tələb etmək fikrində deyiləm. Bundan başqa, anladığıma görə, indi sən ağrı adlanan bir hissədən də xilas olmaq istəyirsən. Bacardığım qədər sənə kömək etməyə çalışaram.

Görəsən, berserkerin fikri nədir? Olmaya, bihüsedici maddəyə əl atmaq istəyir? Yox, bu ağıllı maşın heç vaxt belə sadələşməyə hərə-kət etmər. Onların fikirlərini oxumaq qeyri-mümkündür. Onların hiylə və məkri təsvirəlməzdir.

Kerr şübhələndiyini bürüzə vermədən oyunu davam etdirməyi qorara aldı:

– Məndə kiçik cərrahiyyə əməliyyatı aparmaq üçün lazım olan hər şey var. Həm də sənə xəbərdar etmək istəyirəm ki, öz üzərimdə aparacağım əməliyyat məni idarə pultundan uzaqlaşdırmayacaq.

O, cərrahiyyə alətlərini çıxardı, daha iki ağrıkəsici həb qəbul etdi, əllərindəki əsməcənin dayanmasını gözləyib skalpeli işə saldı. Yaxşı ki, bir vaxtlar təbabətlə maraqlanmışdı...

Yara yerini tikib sarıyandan sonra Kerr toxuma nümunəsini sınaq şüşəsinə yerləşdirdi. Sayıqlığını bir saniyə də olsun itirməməyə çalışaraq döşəmədə hərəkətsiz qalmış robotu şlüzə tərəf sürüdü, sınaq şüşəsinə də onun yanına qoydu. Bir neçə dəqiqədən sonra Kerr kimsə şlüzə girib-çıxdığını hiss etdi.

Kerr qüvvələrini bərpa etmək üçün daha bir neçə həb uddu. Ağrıları yəqin ki, yenə başlayacaqlar. Lakin möhkəm dayanmaq lazımdır. İki saat keçdi. Kerr gücdən düşdüyünü görüb toxunulmaz yemək ehtiyatının bir hissəsini yedi. Bütün bu macəraların necə qurtaracağı haqqında düşünməyə başladı.

Deyəsən, o mürgüleyibmiş. Metal cingiltisini xatırladan səs eşidiləndə Kerr sıçrayıb yerindən qalxdı. Vaxt göstərən cihaza baxdı. Aradan düz altı saat keçmişdi.

– Qayıda bilsən, – robot-berserker dilləndi. – Sizin planetdəki canlı varlıqlara xəbər çatdır ki, təmirdən sonra mən onların mü-təfiqi olacağam. Mən hüceyrələri tədqiq etdim. Haqlı imişsən.

Doğrudan da, insan orqanizmi kainatın ən böyük kəşfi, ən ağlagöl-möz nailiyyəti imiş. Etiraf edirəm ki, mənim və mənim kimilərin osas vəzifəsi sizo – həyata kömək etməkdir. Mən fikirlərimi kifayət qədər aydın ifadə edə bildimmi?

Bu gözlənilməz, sevindirici xəbərdən Kerr özünü itirən kimi olmuşdu. Haçandan-haçana dilləndi:

– Bəli. Bəli.

Nə işə namuləm bir cisim onun gəmisini yüngülcə itələdi. Kerr illüminatordan ulduzları gördü, başa düşdü ki, gəmini içəri buraxan nəhəng lük yavaş-yavaş açılır.

Axırıncı dəfə berserkerə baxanda Kerr onun tədricən planetoidə yaxınlaşdığını gördü. Deyəsən, maşın təmir üçün burada dayanacağı qorara almışdı. O, Kerrə təqib etmirdi.

Kerr nəzərlərini ekrandan ayırıb daxili şlüzə baxdı. İnanmağı gəlmirdi. Dəstəyi çevirdi. Hava axını fısltı ilə şlüzə doldu. Kerr bir dəqiqəyə qədər gözləyib şlüzə keçdi. Robot da, içərisində canlı toxuma olan sınaq şüşəsi də yoxa çıxmışdı. Kerr sənə dolusu nəfəs aldı, uzun müddət illüminatordan qarşısında dayanıb ulduzları sey etdi.

Bir gündən sonra gəmini tənzimləməyə başladı. Öz planetlərinə çatmağa hələ çox qalırdı. Kerr yeyir, yatır, tibbi tərəzidə özünü çəkir, güzgüyə baxır, sanki çoxdan olmuş bir hadisəni xatırlayaraq ulduzlara tamaşa edirdi.

İki gündən sonra cazibə qanunu nəticəsində onun gəmisini doğru planetini əhatə edən elliptik kursa daxil oldu. Planetin kütləsi gəmini berserkerin enmək istədiyi planetoiddən ayıran kimi Kerr radioitürücünü işə saldı.

– Ey, orada, Yerdə kim var? – Kerr qışqırdı. – Sizə xoş xəbərlər gətirirəm.

– Sənə görə bərk narahat idik, Kerr. Nə olmuşdu?

Kerr robot-berserkerlə görüşünü danışdı.

– Başımıza gələnələr bax bunlardır, – deyə sözünü qurtardı. – Məne elə gəlir ki, bu maşının, doğrudan da, təmirə ehtiyacı var. O zədələnib. İndi bizim iki kosmik gəmi onun öhdəsində asanlıqla gələ bilər.

Uzun müddət dinamikdən Mərkəzdəkilərin şiddətli mübahisəsi eşidildi. Sonra Yer təzodən danışmağa başladı. Bu dəfə Mərkəzdəkilərin səsində narahatlıq duyulurdu.

– Kerr... Sən hələ enmə... Görək özün başa düşsən... Biz ehtiyatlı olmalıyıq. Maşın sənə aldada bilər.

– Bilirəm! Bilirəm! Hətta robot-pilotun gözlənilmədən sıradan çıxması da nə isə uydurma bir şey ola bilərdi. Lakin mənə elə gəlir ki, berserker bərk yorulub öldən düşüb. Ona görə də mənimlə göyüşə girməyə heç bir cəhd göstərmədi, başqa cür hərəkət etdi. Görünür, bu kələyi mənim başıma orada, öz bətnində açıb. Onu ya gəminin şlüzünə qoyub, ya da hava ilə kabinəyə ötürüb.

– Nə kələk, Kerr? Sən nədən danışırsan?

– Sizi rahat edən məsələdən. Bizim hamımızı məhv etmək üçün nəzərdə tutulan zəhərdən. Bu, yəqin, mənim ona verdiyim toxumaya qarşı hazırlanmış yeni virus-mutant növüdür. Robot-berserker elə güman edib ki, mən birbaşa evə sütünəcəyəm, hələ xəstələnməmişdən əvvəl yerə enəcəyəm, sonra da hamını dəhşətli bir xəstəliklə yoluxduracağam. O, yəqin, elə fikirləşir ki, birinci olaraq biologiya silahı ixtira edib. Biz maşını maşına qarşı qoyduğumuz kimi, berserker də həyatı həyata qarşı qoyur. İnsan toxuması ona yeni virus növü yetişdirmək üçün lazım idi. Zavallı berserker, görünür, o, bizim biologiya sahəsinə bəzi biliklərimizdən xəbərsizdir.

– Sənin fikrincə, bu, necə virusdur? O, sənə necə təsir göstərir? Sən əvvəlkindən də güclü ağrılar hiss edirsən, yoxsa...

Kerr çevrilib qrafikə baxdı. Orqanizmində baş verən bütün dəyişikliklər burada əks olunmuşdu. Robot-berserkerlə görüşdən sonra qrafik xəstənin çəkisinin artdığını göstərirdi. Kerr sarığı açdı. Yara xəstəliyini eybəcər hala saldığı dərində aydın nəzərə çarpırdı. Lakin bu eybəcərlik indi elə bil gözə lap az dəyirdi, bəzi hissələrdə isə zədələnmiş dərinə çəhrayımtıl rəngli, sağlam dəri övz edirdi.

– Sən bizim sualımıza cavab vermədin, Kerr. Axı bu virus sənə necə təsir göstərir?

Kerr gülümsədi, necə gündən bəri ürəyinin dərinliklərində saxladığı, gizlədiyi ümidi ilk dəfə bərkdən ifadə etdi.

– Mənə elə gəlir ki, bu virus xərçəng xəstəliyimin sağalmağına kömək edir...

CON KRİSTOFER

(1922)

(Amerika Birləşmiş Ştatları)

MUZEY ƏHVALATI

Səfərin başlanğıcında çoxsaylı donanma Yer in ətrafına dövrə vururdu: gah kölgə tərəfdə oriyib itir, gah işıqlı tərəfdə sivri bir baltığın pulları kimi parılıtlı sahrıdı.

Sonra kiçik dəstələrə bölünərək işıq sürətindən çox-çox yüksək sürətlə kainatın ucsuz-bucaqsız guşələrinə doğru üz tuturdular. İndi bir çox günəş sistemlərini arxada qoyaraq, öz doğma planetinin dəniz beş yüz işıq ilindən də uzaq məsafədə olan "51-S-712 PERİKL" gəmisi tamamilə tənha uçurdu.

Gəmidə intizam çox ciddi idi. Həyətin növbədə olmayan üzvləri naviqasiya bölməsinə buraxılmırdı. Buna görə leytenant Don Parker özünü bir qədər rahat hiss edirdi. O, indi iş başında idi və bölməyə gəlmiş bir dəstə aşağı rütbəli zabitanın bekarcasına müşahidə pəncərələrindən bayıra baxması onu hövsələdən çıxarırdı. Əgər boş saatlarını o da bu cür mənasız keçirsəydi, görəsən, mühərriklər bölməsi heyətinin zabitləri buna necə baxardılar? Əlbəttə, onun xidmət etdiyi homin bölmədə o qədər qayğı var idi ki, bekarlıqdan dərindən qorunmaq, heç baş qaldırmağa vaxt yox idi.

Naviqasiya bölməsi gəmidə yeganə guşə idi ki, dərəcəli hissə olmurdu. On tərəfdə qoyulmuş teleskoplar xeyli yer tuturdu. Burada ən çox diqqəti cəlb edən xüsusi möhkəm materialdan düzəldilmiş şəffaf pəncərə çıxıntıları idi. Belə yüksək sürətli kosmik nəqliyyatda hər hansı bir kainat obyektini, hətta eyni bir ulduzun donuq parıltısını ikinci dəfə görmək adama çətin müyəssər olurdu.

O, öz hesablamalarına bir də baxdı. Nəzərdə tutulan planetə üç gündən sonra enməli idilər. Orada onları nə gözlədiyini heç kəs deyə bilməzdi. Növbəti spektroskopiyaya məlumatı alınana qədər gözləməkdən başqa, çarə yox idi. Elə bu vaxt yaxınlıqdakı bekar astro-

navlarnın söhbəti qulağına dəydi. Onlardan biri ulduz ekspedisiyasına könüllü yazılmasının səbəbini danışdı:

– Hərə başını bir yolla saxlayır! Ali məktəbi fərqlənmə ilə başa vuran beş faiz məzunun arasında olsaydım, dərdim nə idi? Bəy balası kimi oturdardım Marsa, yaxud Yupiterə uçuş yerlərində, işlərim də yağ kimi gedərdi. Odur ki, belə cəncəl işdən yapışmalı oldum. Kapitan vəsiqəsi almaq üçün görək hələ üç il ulduzlar arasında veyillənəm...

Danışanı dinləyənlərdən biri – ucaboşlu leytenant qəhqəhə çəkdi:

– Məni isə başqa bir səbəb buraya çəkib gətirib. Yerdə mənə eyni zamanda bir qarayanız və bir ağbəniz qız aşiq olmuşdu. Mən onlardan birini sevə bilərdim. Lakin mənə qazanmaq istəyi daha güclü çıxdı. Geri qayıdanda, bəlkə də, onların on beş–iyirminci nəticələrindən biri ilə evlənəsi oldum.

Spektroskopiya məlumatı gəlib çatan kimi Don Parker onu mexaniki cədliliklə yoxladı. İndicə eşitdiyi söhbətdən o, həmin gəncin nə qədər səfəh olduğunu yəqin etdi. Məgər belə adı və gülməli bir səbəb üzündən adam öz ailəsindən ayrılıb, vətəninə altı yüz illik bir müddətə¹ tərək edərmi? Axı Don Parker hansı məqsədlə bu səyahətə könüllü olaraq qol qoyduğunu bir an belə unutmurdu. Bu, insanlıq borcu ilə bağlı idi. Hüdüdsüz kainatı fəth etmək bəşəriyyətin zəka qüdrətinin təntənəsi demək idi! Məhz bu şərəfli vəzifəni həyata keçirmək arzusu onu öz yaşadığı dövrdən, mühitdən, doğmalarından ayrı salmışdı.

Axı nə üçün də o, illüziyaya qapılmalı idi? Təəssüflənməyə elə bir əsas yox idi. Bu qədər uzaq məsafəni qət etdiyi müddətdə onun gəmisi dörd böyük planetə enmiş və orada yaşayan varlıqlara mədəniyyət gətirmişdi. Burada pis nə vardı ki?

Bu dəfəki planet bir tərəfi quraqlıq ərazilərdən ibarət, bir tərəfi isə buzlaqlarla örtülü bir yer idi. Lakin vadilərdə yerli əhali münbitlik yarada bilmişdi. Leytenant Don Parkerin üzərinə bu dəfə dilmanc vəzifəsi qoyulduğundan, o, hipnozun köməyi ilə yerli dili sürətlə mənimsəyirdi. Kifayət qədər qaribəliklərə malik bu pla-

¹ Müəllif işiq sürəti ilə gedən gəmidə keçən üç ilin yerdəki vaxtla 600 ilə bərabər olduğunu nəzərdə tutur (tərc.).

netdə cəmi birçə dildə danışdılar. Planetin səthinə düşməli olan S-2 kosmik qayığını səfərə hazırlayan qrupun rəhbəri Lourensin başı bərk qarışmışdı.

– Bu planetdə mədəniyyətin indiki səviyyəsinə qədər olan keçid mərhələlərindən heç bir iz qalmayıb. Görünür, tərəqqinin bu mövcud səviyyəsi uzun müddətdir ki, dəyişmir. Texnologiyaları hələ də ibtidai şəkildədir. Yel dəyirmanları və su çarxı, əkin–biçində və nəqliyyat vasitəsi kimi istifadə edilən ev heyvanları. Doğrudur, dəyirmanda işlədikləri daşın keyfiyyətinə söz ola bilməz. Lakin hər şey ancaq əllə düzəldilir. Onlara kömək lazımdır. İndi yerli irq qəflət yuxusundan oyatmaq sizdən asılı olacaq!

***

Torpaq üstündə dayanmaq və təmiz hava ilə nəfəs almaq adama ləzzət eləyirdi. Məsəlilə örtülü yaşıl bir tərənin üzərinə enmiş “Perikl” uzun səfərdən sonra “dincini alırdı”. Üç millik məsafədə olan digər bir dağın ətəyində yerlilərin şəhəri gözə dəyirdi. Don Parker azadlığa çıxmış adam tövrü ilə həmin istiqamətdə irəlilədi. Gəmi heyətinin adı üzvlərinə də planeti görmək icazəsi verildi, lakin bu ezamiyyət yalnız çoxbəndli xəbərdarlıq təlimatı ilə tanışlıqdan sonra mümkün oldu. Bir dilmanc kimi onun vəzifəsi hələlik yalnız yerlilərin üzərində tədqiqat aparmaq və gördükləri barədə məlumat verməkdən ibarət idi.

Yol boyu o, Lourensi narahat edən məsələlər barədə düşüncələrə düşdü. Göz qabağındakı əlamətlərdən anlaşılırdı ki, bu cəmiyyət öz inkişafının ikinci mərhələsinə – əkinçiliyin ibtidai dövrünü yaşayır. Bununla belə, ilkin müşahidələr bir sıra keçid dövrləri müəyyən etmişdi. Heç bir yazılı tarixin və incəsənət izlərinin olmaması bu işi çətinləşdirirdi.

Don Parkerin qarşısındakı şəhər bunu bir daha təsdiq edirdi. Sırf spesifik xüsusiyyət kəsb edən binalar o qədər zövqsüz olmasalar da, hər halda, hər hansı bir ornamentdən və ya dekorasiya elementlərindən məhrum idi. Şəhərin qərb qurtaracağındakı düzənlikdə tikilmiş evlər fermaları xatırladırdı. Yerlilərdən biri öz heyətində quru otu yaba ilə tayaya yığırdı. Yaxınlıqda iki uşaq oynayırdı. Onlardan heç biri Yer planetindən olan leytenantı zərrə qədər fikir vermədi. Halbuki onun gümüşü, zərbaftalı, tünd qara mundiri yerlilərin bəsit, alabəzək paltarından kəskin fərqlənirdi.

Üç gündən sonra o, Lourenso raport verdi:

– Bunlar olduqca laqeyd və qoribə məxluqdur, ser. Kifayət qədər nəzakətli və dotsluğa meyillidirlər, ancaq bizim beş yüz işiq ili qədərlik bir məsafədən gəlib çıxmağımız bunları nə töəcəbləndirir, nə də maraqlandırır. Bu heç də o demək deyildir ki, onlar buna inanmır və ya bunun nə olduğunu dərk edə bilmirlər. Hər halda, mənə belə gəlir. Onların barəmizdə nə düşündüklərini bilmək olduqca çətindir.

Lourens başını törpətdi:

– Görək ki, aborigenlər sizin üçün öz aralarından bölədcə seçib ayaqlar, elədimi?

– Bəli, ser. Onun adı Nakerdir. O, mehribanlıqda öz homvotənlərindən geri qalmır və mənim bütün suallarına töəddüstüz cavab verir. Hətta birlikdə şəhərə gozmoyə də çıxmışdıq.

– Şəhəri böyöndinizmi?

Don çiyənlərini çəkdi:

– Orada görməli bir şey yoxdur. Yalnız iriliyi ilə gözə çarpan üçcə bina var: bolodiyyo idarəsi, xəstəxana və muzey...

– Xəstəxana deyirsiniz, hə? – Lourens mənalı-mənalı müsahibinə baxdı. – Xəstəlik çoxdur, yoqin?

– Demək olar, yox dərəcəsinədir. Necə deyirlər, qəfil gözələnilməz bir hadisə baş versə, yəni zədə-zad alan olsa...

– Bəs muzey?

– Onu özləri belə adlandırlar, – Don inamsızlıqla davam etdi. – Lakin muzeyin salonlarını gözdikcə kütləng, bel, xış və yaba kimi alətlərdən başqa, heç nə görmədim.

– Bəlkə, onların keçdiyi tarixi mərhələləri elə bu alətlər əks etdirir?

– Yox, deməzdim, beş-altı qalereya gözdüm, amma hamısında alətlər eyni görünüşdə, eyni biçimə idi. Naker özü də təsdiq etdi ki, gözünü açan gündən əmək alətlərini elə bu cür görüb.

– Onda bunları nəyə görə nümayiş etdirirlər?

– Nakerin fikrincə, bura tamaşa yeri deyil. Sadəcə olaraq, hər bir işçi öldükdə onun alətləri bura qoyulur. Bu işdən nəşə yaxşı baş aça bilmirəm.

– Doğrudan da, qoribədir, – Lourens dedi. – Ancaq burada nə isə bir sır var. Məni narahat edənlər budur ki, nə səbəbdən onların texnologiyasında heç bir irəliləyiş yoxdur?

– Bəs başqa dilmanclar nə deyir?

– Məlumatlar bir-birinə uyğun gəlir. Yaxşı, Parker. Sizə daha iki gün vaxt verilir. Amma heç inanmıram ki, daha mühüm bir şey oldu edosiniz. Hə, onu deyəcəkdim, sizə bir balaca iş tapşırmaq nəzərdə tutulub.

– Buyurun, ser.

– Biz onlara öz dillərində elmi kitablar bağışlamaq niyyətinə deyik. Bu soviyyoli mədəniyyət daşıyıcılarına atom enerjisinə qədər hər cür texniki tərəqqi imkanı vermək olar. Yaxşı olar ki, siz bu tədbiri onların bolodiyyo idarəsi binasında keçirəsiniz.

Don Parkerə getdikcə Nakerə qarşı daha böyük bir səmimiyyət yaranırdı. Toqribən Yer tipli bütün planetlərdə başca canlı varlıqlar antropoidlər idi. Bu xalq Yer övladlarına nisbətən boyca gödək, bədəncə daha möhkəmdir. Onların dərisi zeytun rəngində idi, saçları isə, ümumiyyətlə, yoxdu, ilk baxışda onların hamısı bir-birinə oxşayırdı. Lakin indi – dörd gün keçdikdən sonra onların görünüşlərindəki fərqləri aşkarca seçmək olurdu. Məməvi həyatlarına gəldikdə isə ağır əmək fəaliyyəti və incəsənətdən məhrumluq şəraitində onlar özlərini töəcəblü dərəcədə necib aparırdılar.

Bu təzad barədə düşüno-düşüno Don yerli homkari ilə birgə şəhərin baş meydanına tərəf addımlayırdı. Muzey meydanının o biri tərəfindəki bolodiyyo idarəsi binası ilə üzbuüz idi. Həmişə olduğu kimi, onun qarşısında yerlilər uzun növbəyə düzülüb, içəri keçməyə can atırdılar. Astronavt qəflətinə dayandı və onlara baxmağa başladı.

Əslində yerli sakinlərin axını iki istiqamətə idi – içəri keçənlər və bayıra çıxanlar. Onların arasında fərq vardı. Kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan bu laqeyd kütlədə o, bu incə fərqi, əlbəttə ki, dərhal müşahidə edə bilməzdi. Lakin indi həmin fərq bütün aydınlığı ilə gözə çarpırdı. Muzeydən çıxan yerlilərin üzündə nə isə xətili bir razılıq, məmnunluq duyulurdu. İçəri girməyə hazırlaşanların üzlərində isə anlaşılmaz bir intizar ifadəsi vardı.

O dönüb baxdıqda Nakerin gözələdiyini gördü.

– Mən yəni ora girmək istərdim, Naker, – Don dedi.

Naker razılıqla başını törpətdi.

Görək ki o səhv etməmişdi. İçəridəki laqeyd yerlilərin ləng axını, üzünə işlədilmiş alətlər düzülüşü taxta vitrinlərin qarşısından keçib gedirdi. Naker izdihamın arası ilə Yer səyyahına yol açır, arabil əyaq saxlayıb, hər hansı bir alətin necə işlədildiyini izah edirdi. Onlar

bir-birindən az fərqlənən qalereyaları geridə qoyurdular. Bu öyrüyürü, uzun salonlara işıq xeyli yüksəkədə olan pəncərələrdən düşürdü. Canlı kütlə irəli axır, Don və Naker də bu axına qoşulub gedirdilər. Don burada nə isə bir qeyri-adilik olduğunu fəhmli hiss edirdisə də, bunun nə olduğunu heç cür müəyyən edə bilmirdi. Hor qalereyanın sonunda meydança vardı ki, oradan başlanan pilləkən növbəti mərtəbədəki zala aparırdı. Onların hamısı eyni adı oşyalarla dolu idi.

Burada qeyri-adi, diqqəti cəlb edəcək heç nə yox idi. Nəhayət ki, o, istədiyini gördü. Bu, artıq min dəfə vitrinlərdə gözüne dəymiş kürək idi! Ancaq bu dəfənin yanında qəfləton nəzərinə at nalına bənzər bir naxış çarpdı.

Budur, eynilə ona oxşayan digər bir kürək üzərində də həmin naxış. Qalereyanın memarlıq quruluşunda da nəso bir qoribəlik vardı. Salon maili idi. Güclə sezilən, binanın qövsvari konstruksiyasının məharətlə ört-basdır etdiyi bir maililik. Donu maraqlandırır. Bu maililik qalereyanın axırındakı pillələrdə davam edirdi... Çox qoribədir, axı bu, nəyə lazım imiş? Onu fikir götürdü. Bu hər nə olsa da, sadələh kənd güzəranı keçirən yerli irqin əməli deyildi.

Onlar yenidən pillələrə yetişdilər və yuxarı qalxmağa başladılar. Bir mərtəbə yuxarıda yeni bir qalereya başlanırdı. Naker qabağa düşüb, oraya daxil oldu. Bayaقدan arxadan gələn kütlənin toziyiqinə güclə davam gətirən Don birdən-birə dönüb pillələrlə yuxarı mərtəbəyə qalxmağa başladı. Bunu görün Naker də qayıdıb onun ardınca düşdü. Üst meydançada Naker onu növbəti qalereyaya tərəf çəkmək istədi, lakin bu dəfə də Don öz bildiyi kimi hərəkət etdi. Onun inadla son mərtəbəyə can atdığı müddətdə Naker birçə bunu dedi:

– Olacağa çərə yoxdur!

Onlar indi binanın ən yuxarı qatına gəlib çıxmışdılar. Buradan daha yuxarıya yol yox idi. Pilləkənlər sonuncu qalereyanın girişində qurtarırdı. Əvvəlkilərdən kəskin surətdə fərqlənən bu salonda müxtəlif xalılar, rəsmlər və qiymətli daşlarla işlənmiş mozaikalar toplanmışdı. Bərq vuran olvan rəngləriylə bu salon əsrarəngiz bir təsir bağışlayırdı. Don hiss etdi ki, yerli xalqın axını burada öz sürətini azaldır, həm daha fikirlə və dəlğün gözə dəyirdi. Don onu ohatə edən izdihamla bərabər qalereyanın daha tomtəraqlı olan orta hissəsinə tərəf yeridi. Ayaqları altındakı döşəmə mavi rəngli qiymətli daş lövhələrdən yonulub düzəldilmişdi. Mərkəzdə minbərəbənzər həndür bir yer vardı.

Bunun nə olduğunu müəyyən etmək çətin idi, çünki baxanda adamın gözləri qamaşab ağrıyırdı. Yalnız üzünü yana çevirib gözünün ucu ilə nəzər saldıqda onun ümumi cizgilərini müəyyən etmək mümkün idi. Əvvəlcə qızıldan düzəldilmiş geniş və uca bir tağ gəlirdi. Onun arxasında nə isə məşinabənzər bir şey vardı. Burulğan kimi iti sürətli, daimi hərəkətdə olan bu mexaniki cisim, görünməyən kimi, yalnız kristal hissədən ibarət idi. Lakin bu müəhərrik qurğunun arxasında o, daha nəyinsə olduğunu gördü, ancaq bunun nə olduğunu deqiq müəyyən edə bilmədi.

Yerlilərin axını nəhəng tağın altından adlayıb irəli gətirdi və burada Don onları gözədən itirdi. Ola bilirdi ki, fırlanan məşin sadəcə olaraq onları udurdu. Naker onun qoluna girmişdi. O, birdən dedi:

– İndi siz irəli getməlisiniz.

Don Parker razılıq əlaməti olaraq başını tərptədi. Heç bir qorxu hissi keçirmədiyinə özü də bərk təəccübləndi. Qızıl tağın altından hər ikisi qoşa keçdi.

Sonralar o, hər dəfə bu həngəməni bütün təfərrüatı ilə xatırlayanda beynindən üsütmə keçirdi. Başına nə gəldiyini dərk etmək o qədər də asan deyildi. Tağın altından keçəndən sonra qarşısına düşməyən titrəyən, əson bir kristal kütlə ona elə şiddətli təsir göstərdi ki, gözlərini bixtiyar yummalı oldu. Sonra məhkəm bir vibrasiya duydu, bunun ardınca isə elə bil onu təbirsiz bir uçuruma atdılar. Öz bağırması, döşənti duyğusu və Naker tərəfindən qolunun sıxılması ilə şüurun özünə qayıtması bir oldu...

Gözlərini açıdıqda o, özünü tamamilə ayrı bir yerdə görmüşdü.

Bu başqaqlı coğrafi mənada deyil, şərait mənada idi. Burada hər şey ehtizazda, titrəyib və rəvan hərəkət vəziyyətində idi. Qövs-qüzəhli səmadan tutmuş, – əgər bu, həqiqətdən də, səma idisə, – ta ayağının altında brilyant kimi bərq vuran kristal döşəməyə qədər hər şey xəfif bir titrəyişlə əsirdi. Bu səbəbdən onun ayaqları, bütün bədəni dəyişilmişdi. O, yüngül və son dərəcə qüvvətli bir varlığa çevrilmişdi. Nəzərləri ilə Nakeri axtarıdıqda onu öz yaxınlığında, həmçinin bu cür dəyişikliyə uğramış gördü. Naker gülümsəyib onun qolundan yapışdı və bu təmas hər ikisinin havaya qalxmasına kifayət etdi.

Bundan sonra onun yanında, keçirdiyi duyğulardan başqa, heç nə qalmamışdı. Bu məxluqların çoxsaylı dəstələrinin birgə surətdə,

xoş ümidlər doğuran ritmlərlə zəngin musiqi altında etdiyi rəqs onda qəribə hisslər yaradırdı. Yerli sakinlərin atılıb-düşməsi döşəmənin, havanın titrəyişi ilə o qədər həmahəng idi ki, müğənnilərin səsi, mahnının melodiyası, rəqs edənlərin daxili ehtizazı sanki bütün bu mühitlə tam bir vəhdət təşkil etmişdi. Burada yaranan təəssüratların doğurduğu emosiyalar aşkar hiss olunan bir qüvvə ilə ruhu pərvazlandırdır, ürəklərdəki məhəbbəti və saf əməllərə inamı artırır, zəhni işıqlandırır, ətrafdakılara qarşı saf dostluq münasibəti oyadırdı. Burada vaxtın necə keçdiyi əsla hiss olunmurdu. Nakerin onu başqa bir tağın altına gətirməsindən bu vəziyyətdə nə qədər qaldığını o, qətiyyətlə təyin edə bilməzdi. Həmin tağın altından keçdikdən sonra o, özünü yenidən qalereyada gördü və yerli irqin irəli axan kütləsinə qoşularaq, aşağı aparıcı pilləkənin başına gəlib çıxdı.

***

O, özünü Nakerə tutdu:

– Bu, nə işdir başımıza gəldi?

– Biz çox qədim bir xalqın, – Naker dilləndi, – Tariximizin hardan və necə başladığı heç özümüzdə də dəqiq məlum deyil. Bizim salnamələr çox qədimlərdən xəbər verir. Bir vaxtlar mükəmməl maşınlar ixtira edərək. Okean və planetləri, sizlərin indi etdiyi kimi, eninə-uzununa gəzib dolanırdı. Sonra kainatın uzaq guşələrinə səfər etməyə başladılar. Lakin bütün bu nailiyyətlər də bizi qane etmədi. Bizim bütün istəklərimizi maşınlar icra edirdi, getdikcə daha asan və rahat bir surətdə kainatı gəzib doluşsaq da, bir yerdə qərar tuta bilmirdik. Sonra bayaq gördüyünüz maşını inşa elədik. Onun nə iş prinsipini, nə də ki tağın arxasındakı fəaliyyətinin məğzini sizə təfərrüatı ilə izah edə bilmərəm. Bu, bizlərin imkanı xaricində olan bir işdir.

– Bəs nə üçün bu maşının iş prinsipini daha yaxından öyrənməyə cəhd etmirsiniz, onu gizli saxlayırsız? Məgər siz onu özünüz üçün inşa etməmişiniz? Yoxsa elə düşünmək olar ki, onu layihələşdirən...

– Zənninizdə yanlışmısınız, – Naker dərhal əlavə etdi. – Uzaq keçmişdə, bayaq qeyd elədiyim kimi, biz də kainata səpələnmiş dünyalara səyahətə çıxırdıq. Ehtimal ki, sizin planetinizdə də olmuşuq. Bir çox belə məskun dünyaların şüurlu sakinlərinə xeyirxah niyyətlə öddən, təkrərdən istifadə üsullarını öyrətmişik. Həyat üçün yararlı olan planetlərdən bəzilərinə texnoloji tərəqqiyə zəmin yaratdıqdan sonra qəti əmin idik ki, onlardan hansı birininse nümayəndələri

bizim dünyamıza gəlib çıxa biləcəkdilər. Biz artıq dərk etmişdik ki, cəmiyyətimizin tənzimi işini öz üzərinə götürmüş maşın öz nümunələrini bütün şəhərlərdə gizli şəkildə yerləşdirmək arzusundadır. Görünür, o, başqa planetlərdəki varlıqların bura gəlib çıxmaları ehtimalının getdikcə reallaşdığı artıq o vaxtlar yəqin eləmişdi. Don dedi:

– İndi isə onun mövcudluğu aşkara çıxdı.

Naker zəndlə onun üzünə baxdı:

– Siz özünü zünkülərə məlumat vermək fikrindəsiniz?

– Bu mənim vəzifə borcumdur.

Naker mülayim səslə:

– Bunun nə ilə nəticələncəyini təsəvvür edə bilərsinizmi? – dedi.

– Bura gəldiyiniz gündən yalnız hörmət və qayğı görmüsünüz. Bəlkə də, sizin Yer planetində bizə göstərilə biləcək hörmətdən də daha artıq bir hörmət, mənim fikrimcə, siz qalan həmvətənlərinizə nisbətən daha həssas və rəhmdilsiniz. Ancaq bilməlisiniz ki, bu gün sizin inadla on yuxarı mərtəbəyə can atmağınız, tağın altından keçərək salona qədəm basmağınız böyük bir fəlakətin başlanğıcı deməkdir. Sizinkilər bu sirdən xəbər tutandan sonra nə baş verəcəyini qabaqcadan demək çətindir. Ancaq onu nəzərə almalıyınsınız ki, alicənaqlıq həmişə namərdlikdən üstün tutulub.

Don dedi:

– Belə çıxır ki, siz mənim həmvətənlərimə tağın altından keçməyi qadağan etmək istəyirsiniz? Heç bilmirəm, belə bir imkandan onları məhrum etmək necə olardı?

– İnsafla deyin, özünüz necə bilirsiniz? – Haker soruşdu.

Don bir anlığa qızıl tağın arxasındakı qeyri-adi mühiti, rəqs edən kütlələrin ehtizazını xatırlayıb fikrə getdi. Dumanlı surətdə tağın arxasındakı mühitin özlüyündə canlı və şüurlu bir şərait olduğunu yadına saldı. Sonra “Perikl”in komanda heyəti onun gözləri qarşısında canlandı:

– Düzü, məni çıxılmaz vəziyyətə saldınız... Sizə güzəştim o ola bilər ki, növbəti gəlişimdə özümə yalnız cavan qadınları gətirirəm... Gələndə dəfə sizi cəccə arığına da qonaq edəcəyəm. Görək sizinlə bir-iki qədəh vurub başımızı bir balaca düzəldək...

Nakerin ümitsizliklə üz-gözünü turşutmasından və hər şeydən əli çıxmış kimi büzüşməsindən o, başa düşdü ki, belə şeylərlə zərərət ağır nəticələrə səbəb ola bilər.

– Yaxşı, siz deyön olsun, – o, söhbətə yekun vurdu. – Mən özümünkülərə heç bir paport verməyəcəyəm.

Nakerin simasına yenidən təbəssüm qondu. Qısa bir müddətdə, qızıl tağın o tərəfində əldə etdiyi səmimiyyət və dostyana məhribanlıq yenidən onun əhval-ruhiyyəsinə hakim kəsildi. Dona elə gəlirdi ki, bir az əvvəlki sehrli şəraitdə duyduğu gümrəhliyi yenidən özünə qayıdır.

Haker dedi:

– Əgər siz bu sirri heç bir şübhə yaratmadan açsaydınız belə, – əlbəttə, bu, mümkün olmayan işdir, – labüd fəlakətin qabağını heç cür almaq mümkün olmazdı. Sizin özünü də əməlinizin nəticəsindən razı qalmazdınız.

Naker onu yenidən bayıra – böyük səhər meydanına çıxarana qədər bir kəlmə kəsmədilər. Yalnız təmiz havada o, yenidən dilləndi:

– Yaxşı, əgər belə isə niyə siz adi ağır əməklə məşğulsunuz? Məgər bütün bu əziyyətli işləri maşınlar görə birməzmi?

Naker dedi:

– Elə mən də bunun üstünə gəlirdim. Siz bizim həyat tərzimizi başa düşə bilməzsiniz. Gəlin elə burada mükəlliməmizi bitirək. Bundan ziyadə heç bir şey anlamayacaqsınız.

***

Mərasim olduqca təmtəraqlı idi. Don bələdiyyə idarəsi binasının qarşısında xüsusi olaraq hazırlanmış kitab və modelləri təqdim etdi. Onları qəbul edən Nakerin görkəmi də xeyli təntənəli və rəsmi idi. Böyük dəstələrlə onları əhatə edən yerlilər nəzakətli və dostyana ədə ilə dursalar da, baş verənlərə bir o qədər də maraqlı göstərmirdilər.

Bundan azca sonra S-2 kosmik qayığının müşahidə lövhəsi qarşısında Lourenslə yanaşı əyləşmiş Don “Perikl”in ağır-ağır sürət götürüb, atmosferin yuxarı qatlarına qalxmasına və yeni müşahidə obyektinə olan qonşu planetə tərəf üz tutmasına ekranda tamaşa edirdi. Qayıq gəminin içərisindəydi.

Lourens başını yırğalayır:

– Burada nə isə bir müəmma var. Məncə, bunun nə olduğunu gec-tez biləcəyəm. Bundan əlavə, onlara verdiyimiz imkandan necə istifadə edəcəklərini bilmək də çox maraqlı olardı. Ancaq mərc gələ bilərəm ki, bu fəllərin əlindən heç nə gəlməyəcək. Aciz məxluq-

durlar. Bircə ona təəssüflər olsun ki, səyahətimizin proqramı, geri dönrəkön buraya baş çəkməyə imkan vermir. Çox güman ki, bunlar o vaxta qədər daha pis vəziyyətə düşəcəklər. Hər halda, bu sözlərin həqiqət olduğunu sizə sübut etmək necə də gözəl olardı.

Don öz gəmisindən bu planetin əriyib kiçilməsinə və ənginliklərdə parlaq bir nöqtəyə çevrilməsinə axıra qədər baxdı. O, qiymətli bir şey itirmiş adama bənzəyirdi. Ona elə gəlirdi ki, bu hal bütün ömrü boyu ondan əl çəkməyəcək. Elə bil ki, cisminin bir parçasını aşağıda – elə indicə tərklətdikləri planetin əşrəfi olan qızıl tağın arxasında qoyub gəlmişdi.

– Əgər vaxt bir az da imkan versəydi... – deyər Lourens davam elədi.

Don onu eşitmirdi. O, yenidən oraya qayıda bilirdi. Bu, onun son imkanı olardı. Bundan ötrü elə bu saat hər şeyi Lourensə açıb deməli və gəminin geri qaytarılmasına imkan yaratmalı idi. Nakerin həmvətənlərinin bu yeganə sirrini açmaq xatirinə onlar tərəddüd etmədən geri dönrərdilər. Əslində, bunun naminə qayıtmağa dəyərdi də. Əlbəttə, onda qızıl tağın altındakı şərait çox güman ki, məhv olacaqdı. Lakin indi hələlik hər şey onun əlində idi.

Lourensin səsi onu xəyaldan ayırdı:

– Raportunuz çox xoşuma gəldi. Sizi yeni bu cür ezamiyyətlərə göndərəcəyəm.

O, vicdan əzabı duydu, lakin özünü saxlaya bilməyəydi, bütün ömrü boyu bundan da şiddətli əzablar ona rahatlıq verməyəcəkdə.

Don bir müddət özünü xəyanət etmiş adama bənzətdi. Ancaq çətinliklə də olsa iradəsini tez bir zamanda topladı:

– Çox sağ olun, ser. Mən gedə bilərəmmi?

– Bəli, siz azadsız, Parker.

***

Naviqasiya bölməsi həmişəki kimi, adamlarla dolu idi.

VATSLAV KAYDOŞ

(1922-1990)

(Çexoslovakiya)

SINAQ

Onu götürüb fəzaya atan gəmi ulduzların arasında itib yox olmuşdu, indi o, burada, soyuq fəzada özünün gümüşü qıfığında tək qalmışdı. O, özünü irəli aparən görünməz şüa ilə sürüşür, qara səmanın üçdə iki hissəsindən çoxunu örtən mavi-yaşıl kürəyə baxanda həyəcanlanırdı. Ortası sıxılmış kürə soyuq, lacivərd şəfəq saçırdı. Okeanların tünd ləkələri üzərində lopa-lopa buludlar uçurdu. Mütəxəssislər deyirdilər ki, planetin atmosferində oksigen çoxdur. Mefi gözlərini yummuşdu. O, aşağı enməyin ləzzətini duyurdu.

Korada onun layihəsini bəyənmişdilər, lakin bio-psixoloq kimi Mefinin tayı-bərabəri olmadığına görə güzəştə getmişdilər.

İndi bu, disk deyil, kənarları azacıq solğunlaşmış çox böyük kürə idi. Kürənin bir az altında duman qatı yayılmışdı. Germetik skafandrda zəif istilik hiss olunmağa başladı. Atmosfer. O, soyutma sistemini qoşub dumana qərç oldu. Hər tərəfini ağ dalğalar bürümüşdü, lakin şüa onu zülmətin içərisində inamla irəli aparırdı. O, hadisənin necə baş verəcəyi barədə həyəcanla düşündü.

...Ən böyük çətinlikləri tarixçilər törətmişdilər. Mefi onların etirazlarını xəyalən təkrar etdi: "Zahirən çox cavan görünür; onların iki ayaq üstə durduqları vaxtdan cəmi 100 baldan az keçmişdir və bu canlılar çox çətinliklə, kəlmə-kəlmə danışırlar. İctimai inkişafda hələ Şüur Səviyyəsinə çatmamışlar, ayrı-ayrı qəbilələr saysız-hesabsız qruplara və yarıqruplara bölünmüşlər... İnkişafın ən yüksək səviyyəsi şimali qitədedir, orada ətrafdan toplanmış materiallardan düzəldilmiş yuvalarda yaşayırlar..."

"Onlar süni materialların nə olduğunu bilmirlər, – deyər rahat nəfəs alaraq düşündü, – nəhayət, əsil primitiv canlılar görəcəyəm".

"Onlar şüurlü canlılar səviyyəsinə hələ qalxmamışlar, yalnız ayrı-ayrı nümayəndələri (burada yalnız avtomatların oxuya bildiyi çətin adlar siyahısı gəlirdi) ünsiyyət yaratmağa qabildirlər..." Və sair və bu kimi.

Mefi xatırladı və qeydlərdə qanlı müharibələr, xəstəliklər, görünür, çox böyük nüfuzu olan, başında isə papa duran bir anlaşılmaq təşkilat göstərilirdi.

Salbantu dağının mavi zirvələri yaxınlığındakı Təfəkkür salonunda qızğın mübahisə zamanı alim Efir deyirdi: "Bu yurtçuların inkişafını sürətləndirməyə cəhd göstərmək, dağ uqçununun istiqamətini təpiklə dəyişməyə çalışmaq kimi bir şeydir. Onların Müdirlikliyi və Gözəlliyi başa düşməyi öyrənmələri üçün hələ xeyli bal lazımdır... Bu qədər lüzumsuz məqsəd naminə alim həmkarımız Mefinin həyatını təhlükəyə atmasına risk etməyə ehtiyac yoxdur...". Bu sözləri deyərək Efir azacıq kəkələyirdi. Mefi isə gülümsünmüşdü – deyəsən, quru Efir öz hissələrini ömründə ilk dəfə bu cür açıq büruzə verirdi.

İndi yuxarıda ulduzlar, qara fonda göz qırpan gözəl nöqtələr sayınırdı. Dərinlikdə süzən planetin səthinə Kora sakinlərinin heç birinin indiyədək ayağı dəyməmişdi. Təhlükəli planetdir. Mefi enli kəməndəki düymələrə bir neçə dəfə toxundu. Cavabında o, yüngül sikkələndi. Planetin bu tərəfində gecə idi. O, avtomatların müvəffəqiyyət qazanmasına daha böyük ümid edilən yerə istiqamətəndirdiyi görünməz şüa ilə zülmətə enirdi. Çünki Mefinin yolu planetin ən bilikli adamına doğru gedirdi.

Yer adlanan həmin planetdə o zaman Milad tarixi ilə 1347-ci il idi.

Otağın tağı tavanını hörümçək toru və zülmət bürümüşdü. Sədəf rəngli hörümçək toru bir-birinə sarmaşib boz naxış yaratmışdı. Gecə yarıdan keçməsinə baxmayaraq, bu elm məskəninin qaranlığında tez-tez sarı, mavi-yaşıl, yaxud qırmızı işıq yanib-sönür, ocağın üstündə, tavanda alovdan düşən şəfəq əmələ gətirirdi. Ocağın yanındakı sınaq şişəcəkləri və retortalar¹ arasında bir qoca kiçik addımlarla ora-bura vurnuxurdu.

Onun kölgəsi otağın saysız-hesabsız küncələrində və çıxıntılarından maraqlı şəkildə sınaq bütün hərəkətlərinə gülməli surətdə

¹ Retorta – distillə cihazı

uyğun gəlirdi. Tüstü, köhnə dəri və sınıq-sökük körpə döşəməyə səliqəsizliklə səpələnmiş, donuz dərisindən üz çəkilmiş çox böyük kitablardan gələn kif iyi otağı bürümüşdü. Kükürd buxarının və ətirli otların – zəfəranın, biyanın kəskin qoxusu gəlirdi.

Od üzərində qaynayan mayeni qarışdıran qoca, açıq kitabı baxmaq, stolun üstündəki saysız-hesabsız kiçik qutulardan bu və ya digər maddə götürüb sınaq şüşəciyinə tökmək üçün tez-tez yerindən sıçrayıb qalxırdı. Bəzən gözlerini qıyıb alnını ovxalayır, bəzən sınaq şüşəciyindəki məlhəm qarışığını iyləyir, qum saatına nəzər salır və yenidən kitabı baxırdı.

– İnsanı cavanlardan Arkana, – deyə pıçıldayırdı, – dörd kortəbii hədisənin cəvhəri, səhər şahi ilə birlikdə çiçəyin üstünə düşən, bədirlənmiş ayın, yaxud yaşıl ulduzun göndərdiyi cəvhər, sən həyat... həyatı, gəncliyi gözəlliyi mənə qaytaracaqsan... – o, dişsiz ağzi ilə duanı söylə oxuyurdu. Amma bu şəyın faydası yox idi, çünki qalın qədim kitabların heç bir müdrikliyi zamanın gedişini dayandıra bilməz.

Nurdan düşmüş gözlləri yorğun idi, ətrafı qırışmışdı. Hər şeyi öyrənmiş, hər şeyi əxz etmiş, gözəl hafizəsi olduğuna görə hər şeyi: qədim oyunbazların biliklərini, Böyük Albertin cəsarətli kəşfini, sufizmin dumanlı sirlərini, Mavritaniya alimlərinin misilsiz bezoar¹ üçün çəkdikləri sonsuz qüssəni yadında saxlamışdı... – “Ah, – deyə başını tərpətdi, – bütün bunlar arzudur. Əgər ömür qum saatındakı qum kimi dayanmadan axıb gedirsə, bütün bu arzular nəyə gərəkdir?”

Qoca, gecənin sükutuna qulaq verərək səsləndi:

– Vaqner!

O, öz köməkçisini üç dəfə çağırırdı, amma heç kəs cavab vermədi.

– Biliyi xırdı alverlə qarışıq salan bu kənd taciri, heyvan kimi yatır, – deyə qoca deyinə-deyinə qapıya tərəf gəlirdi.

Lakin bu zaman gözqamaşdırıcı şimşək çaxdı, boz tağlar işıq saçan büllura çevrildi və onların ortasında fosforlu duman göründü. Özünü itirmiş qoca gözllərini döydü, amma işıq yavaş-yavaş söndü. Qoca qırışmış əlləri ilə əsə-əsə stoldan yapışdı, solğun dodaqları səssiz “çəkil...”, – deyə pıçıldayırdı.

Alovun işığı otağın ortasında dayanmış ucaboy xəyalın üstünə düşdü, naməlum xəyalın paltarları, yerə dağılmış civə kimi bərq verir,

¹ Bezoar – guya bozi quşların və heyvanların qarında olan, müalicə xüsusiyyəti daş.

titrəyirdi. Ən təəccüblüsü onun sifəti idi: ocağın işığı zeytun rəngini tünd boz rəngə çevirmişdi və bu hamar maskadan üç tilli yaşıl gözllər baxırdı. Sifət burunsuz və ağızsız idi. Cingildəyən səs isə sinəsindəki oval şəkilli taxta lövhədən gəlirdi. Taxta lövhə işıq saçırdı, orada qırmızımtıl duman dolanırdı.

Latın dilində, dərinədən gələn ahəngdar, səs eşidildi:

– Salam, şöhrətli doktor.

– Salam... – deyə qoca xırıltılı səsə cavab verdi, sonra diksinib qışqırdı: – Çəkil, iblis! – deyə xaç çəkdi.

Lakin vücudu yox olmurdu.

– Mən gəlmişəm, – deyə səs davam etdi. – Bir alim kimi sən alimin yanına gəlmişəm. İstəyirəm ki, məni axıradək dinləyəsən. Bu, xeyrli olar. Sənin üçün də, başqaları üçün də...

Qoca ilk həyəcədən özünə gəlib naməlum vücudun qaribə sifətinə baxmağa başladı. Bəli, şübhə ola bilməzdi – gəlişindən, özünü aparmasından, danışmasından görünür ki... Bu, adını cəzasız çəkmək mümkün olmayandır. Bu, odur!

Naməlum vücudun cingildəyən səsi otağı ehtizaza gətirdi, hörmət-çək torunu yellətdi, yekə qara pişik kimi miyoldadı. Səs başa düşülən, elmi latın dilində danışdısa da, qoca çox şeyi anlamırdı. Naməlum vücut deyirdi ki, öz biliyini bu planetin adamlarına vermək, onların əllərindəki qanı yumaq və ürəklərindəki nifrəti yox etmək, fikirlərindəki anlaşılmazlığı dağıtmaq üçün gəlmişdir... Qoca “bəli, bəli” deyərək başını tərpədir, lakin sözlər, iynə suya batan kimi, onun qulaqlarına dəyib ötürdü. O, həddindən artıq qoxmuşdu, ən gizli arzusunun yerinə yetirə bilən bir nəfərin gəlib çıxdığı fikrinə həddindən artıq sevinirdi.

– ...Sən bu işdə mənə kömək edəcəksənmi, – deyə naməlum vücut sözünü tamamladı. Onun sinəsindəki taxta lövhə tərpəndi və boz rəng aldı.

Qoca qərara gəlib, xırıltılı səsə qışqırdı:

– Cavanlaşmaq istəyirəm, çünki cavanlıq mənə biliyin vermədiyi şeyləri verər!

Naməlum vücudun yaşıl gözlləri diqqətlə ona zillənmişdi.

– Neçə illər bundan əvvəlki kimi yenə də cavan olmaq istəyirəm, yaşamaq və hər şeyi yenidən dərk etmək istəyirəm, – deyə qoca əlavə etdi.

Cingildəyən səs eşidildi:

— Əsas qiymət dərk etməkdədir. Mən sənə elə bilik təklif etdim ki, onun köməyi ilə başqalarını xəstəliklərdən və qəzəbdən qurtaracaqsan. Siz... — Səs ara verdi. — Adam kimi yaşayacaqsınız...

Qoca naməlum vəcudun qarşısında diz çökdü. Onun nuru sönmüş gözləri yaşarmışdı. Bu, dərindən doğan göz yaşları idi. Böyük dərdi hər şeyi, hətta idrakını olından almışdı.

— Cavanlığımı qaytar, cənab, sənə qul olaram!

Üçtilli gözlər ciddiyyətlə baxırdı. Məfi qocanın nə istədiyini başa düşmürdü. Koreda ömrü balın sayına görə yox, işə görə qiymətləndirirdilər. Bu planetdən qaçmış avtomatların yazılarını öyrənən Ubanın qrupu, görünür, səhvə yol vermişdi. Ola bilməz ki, öz eqoizminin toruna düşmüş bu naqqal qoca, Yer üzündə ən ağıllı məxluq olsun.

Məfi qətiyyətsizliklə dilləndi:

— Cavanlıq... Bu, nəyinsə görükdür?

Qoca gözlərini bərəldi.

— Cənab, hələ soruşursan da? — Onun sifəti öyildi. — Cavanlıq bahardır, damarlarda qanın qaynamasıdır, gələcəkdir... Cavanlıq bilik toxumunun yaxşı cücərdiyi məhsuldar torpaqdır... Sən isə cavanlığın nəyinsə görək olduğunu soruşursan!

Məfi sosləndi:

— Mən zamanın gedişini dayandıra bilmərəm. Lakin sənə çatışmayan maddələrin köməyi ilə sənin bədəninə təravət verməyi bacaram. Əgər istəsən, bunu başqaları da bilərlər, — deyə olavə etdi.

Amma qoca ona daha qulaq asmır, otaqda qol tutub oynayır, hırlıdır, əl çalır və fərəhdən huşyar olaraq vurmuxurdu. Sükut onu ayılmağa məcbur etdi. O, dərhal ətrafına baxdı.

Naməlum vəcud şüaların konusunda dayanmışdı, döbilqosindəki daraqvarı bəzək-üldüz gəmisini ilə olaqə saxlamaq üçün aparat bəndəşəyini qığılcımlar saçırdı. Onun gözləri daha parlamırdı, sanki yumulmuşdu. Qoca qorxaraq susdu.

Bir dəqiqədən sonra Məfi yenə də gözlərini açıb dedi:

— Öz qanından mənə ver.

— Müqaviləni təsdiq etmək üçünmi? — deyə qoca dəhşətlə pıçıldadı. Lakin yaxınlaşan səadət fikri şüələrini dağıtdı.

Faustun qanı Məfiyə analizlər üçün lazım idi. O, başını torpə-dəkə parıldayan şpərisə nazik iyne ilə qan götürdü.

Planet Məfinin xoşuna gəlmirdi. İqlim Koradakına nisbətən sərt idi. Bürkülü yay havasından sonra payız yağışları başlandı, qar ölkəni

ağ sükuta qorq edəndə isə o, soyuq sordabaya oxşadı. Məşədən yırtıcı heyvan sürüləri çıxır və ehtiyatsız adamlara hücum edirdilər. Bu adamlar yırtıcı heyvanlardan yalnız zahiri görkəmlərinə görə fərqlənirdilər, çünki onlar ən anlaşılmaz səbəblər üzündən bir-birlərinin üzərinə atıldılar.

Qidanın çatışmasından çox oziyyot çəkən adamların daha dinc olmaları övvələ Məfini təəccübləndirirdi. Qanıqon başqılar şöhər və kəndləri yandırır, özləri üçün işlətdikləri adamları qırır, onlara minbir oziyyot veririrdilər. "Onlar xəstədirlər" — deyə fikirləşən Məfi sınağın müvəffəqiyyətinə olan ümidini yavaş-yavaş itirirdi.

Lakin gah orada, gah burada ağıl və gözəllik əlamətlərinə rast gəlirdi. Ehtiyac və xəstəliklərin hökm sürdüyü üfunətli zibilliklərin və yarıdağılmış komaların üzərində gözəl kilsələr iftixarla ucalırdı. Kilsələr gözəlliklərinə görə bütün digər binalardan üstün olsalar da, boş idilər, orada heç kəs yaşamırdı.

Məfi öz dostuna — olbotto, sənə qorxu və etimadsızlıqla baxan adamı dost adlandırmaq mümkündürsə — süallər verib izahat istəyirdi. Lakin doktor Faust müəmmal cavab verir və Məfiyə elə baxırdı ki, sanki onun natəmiz oyun oynamasından şübhələnirdi.

Faust çox dəyişilmişdi. Bioanalizatorlar onun şüələrini yoxlamış, sintezatorlar isə qocada maddələr mübadiləsinə artıran preparatlar yaratmışdı. Sənəti daha çox pedaqogika olan Məfidə Ubanın qrupundan olan həmkarlarına sonsuz ehtiram oməlo gəlmişdi. Bədəni sənə qocanın əvəzinə, indi onun qarşısında buz baltası kimi möhkəm bədənlə, boylu-buxunlu kişi dururdu. Məfi öz-özünə deyirdi: "İndi onun sözlümə qulaq asmaq istəyəcəyi vaxt yaxınlaşmaqdadır".

O deyirdi:

— Sizin dünya pisdir, illüstrissime. İmperator, krallar və knyazlar sizə amansız zülm edirlər, sizə iş heyvanı kimi baxırlar. Adamlar öldən düşünəndə işləyir, lakin onların əməyinin bəhrəsi müharibəyə və qırağına sərf olunur. Siz öz nədanlığınızın əlovunda yanırınsınız, qismətiniz yalnız üstü və küldür.

— Allahın əmri belədir, — deyə doktor sadəlvəhliliklə cavab verir və saqqalını tumarlayırdı. O, başına yaraşığı, bahalı şlyapa qoymuşdu, komərindən isə parıldayan uzun qılınc asılmışdı. — Əsil xristian buradakı həyatın yox, əbədi qurtuluşun qeydində qalır.

Məfi əramla dilləndi:

— Mənə elə gəlir ki, əbədi qurtuluşu sənədən uzaqlaşdırmaqda səhv etməmişəm. — O, şpərisi göstərdi.

Faustun sağ əli saqqalından aralandı və havada xaç çəkdi. Səsi itaətkar idi:

– Günahkaram, bilirəm, amma sirlərin kökünü öyrənmək istəyirəm, buna görə də cavanlaşmağı xahiş etmişəm.

Mefi gülümsündü.

– Hələlik qadın qəlbinin dərinliklərini öyrənməsin. Bu, yaxşı iş deyil. Deyirdin ki, Marqaritanın ürəyini ələ almağına kömək edən hədiyyələr və şirin sözlər onun qardaşının o qədər də xoşuna gəlmir. Müdrik adam təhlükədən qaçır, sən isə təhlükə axtarırsan.

Doktor əlini qılıncın dəstəyinə qoydu.

– Mən qorxmuram. Məni qoruyan da budur.

– Bəs elm? Nə üçün sən öz qüvvəni bədbəxtliklərin aradan qaldırılmasına sərf etməsən?

Faust çiynlərini çəkdi.

– Sonra.

Qapı onun arxasınca örtüləndən sonra Mefi özünün enli kəmərinin düymələrini basdı. Sifir fəzanın tunel yolu birçə anlıq idi. Tam təhlükəsizlik üçün Korada ona verilən güclü elektromagnit sahəsi qarşısında materiya, divarlar, məsafə əriyirdi. Bu, Efirin qrupunun hədiyyəsi idi.

Mefi yalnız qartalların çıxırtısı və canavarların ulaşması eşidilən sıx meşənin dərinliyindəki ölçətməz mağarada özünü üçün müasir yaşayış yeri və laboratoriya düzəltdi. Burada görünməz gözləri ilə şəhər və kəndləri müşahidə edən, sıra ilə düzülmiş ekranları işıqlandıran və sözyazan cihazları uğuldayan teleavtomatlardan məlumat toplayırdı. O, Efirin inamsızlığının əsaslı olduğunu gündən-günə daha çox yəqin edirdi. Lakin Mefinin ən əsas xüsusiyyəti özmarlıq idi. O, öz sınağından imtina etmək istəmirdi. Bu dəhşətli planetdə qalması onu hara aparıb çıxaracaq?

Orta ekran qəflətən işıqlandı.

Ekran qırmızı işıq saçdı. Doktorun laboratoriyasında təhlükə var. Start! Mefinin gözləri qarşısına birçə anlığa zülmət çökdü, sonra tam qaranlıq, ocağın qırmızıya çalan gözü, ətrafa səpələnmiş kitablar və onların arasında bənizi qaçmış, cırıq, çirkli paltar geymiş doktor, qılıncın sınımış tiyəsində qan. Kiçikdən səs gəldi.

– Cənab! – deyərək Faust diz üstə çökərək qışqırdı.

Mefi iyənib geri çəkildi...

– Cənab məni xilas et, dadıma çat...

O, əzilmiş soxulcan kimi Mefinin yanında sürünür, üzündən, tumarlanmış saqqalından göz yaşını axırdı. Mefi nəzərləri ilə qanlı qılıncı göstərdi.

– Sən onu öldürdün?

Doktor başı ilə "hə" dedi.

– Mən istəmirdim, cənab, o məni söyür, yumruqla hədələyirdi, onu öldürmək istəmirdim, mənə inan, özü qılıncı toxundu.

Qəflətən Mefinin halı pisləşdi. "Alçaq qatillər, – deyərək Marqaritanın qardaşının yerə sürülmüş meyitinə baxa-baxa fikirləşdi, – qərəzli, alçaq qatillər..."

– Sən onu öldürdün!

– Məni xilas et! – deyərək Faust yalvarırdı. Alovun işığında onun sifəti dəhşət maskasına oxşayırdı. Kədəri o qədər səmimi idi ki, Mefinin qəlbinin dərinliyində nə isə ehtizaza gəldi və o, sakitləşdirici hərəkətlə əlini qaldırdı.

Elə bu vaxt pilləkəndə addım səsi və dəmir cingiltisi eşidildi. Pilləkən qapısı taybatay açılaraq qaralmış kərpic divara döydi. Məşəllərin işığında kölgələr oynayırdı. Alovun işığı parlaq dəbilqələrin üstünə qan sınağı kimi düşdü. Bıçlı, qaşqabaqlı, qarabəniz sifətlər.

– Qatil! – deyərək kimsə qışqırdı və sarışın saçları dağılmış, gözlərindən dəhşət yağan qadın Faustun üstünə atıldı. Döşmədəki qanlı qılıncı hər şeyi aydın bildirirdi. Qapının yanında dayanan əsgərlər özlərini itirmiş halda bu mənzərəyə baxırdılar.

Bu zaman Mefi qaranlıqdan çıxıb əlini qaldırdı.

Latın sözlərini heç kəs başa düşmədi, lakin həmin sözlər öz təsiri göstərdi.

Əvvəlcə qapının yarıdakılar lərzəyə düşdülər. Dəhşətli qışqırıq, çaxnaşma, yıxılanlar, qapının arxasında amansız çarpışma. Bir neçə andan sonra əsgərlərdən yalnız silah qalmışdı, üstlük bir-iki dəbilqə yavaş-yavaş pilləkənlə diyirlənərək cingildəyir və sükutu pozurdu.

– Sühl! – deyərək Mefi təkrar etdi.

Qız ayağa qalxıb, əlini yavaşca dodaqlarının üstünə qoydu. Gözlərindəki amansız alov, sonsuz dəhşətlə ovəz olundu. O, yavaş-yavaş addımbaadam geri çəkildi. Pilləkəndə hər iki əli ilə saçlarından tutaraq qulaqbatıncı səslə çığdı:

– İblis! Qardaşının qatili – iblisin ölündür... İblis! – Qalan sözləri müdhiş qəhqəhə içərisində eşidilməz oldu.

– Sən məni dar ağacımdan xilas etdin cənab...
– Həm də “əbədi həyatdan”, – deyər Mefi kinayə ilə əlavə etdi.
Doktorun bədəni osdi.
– Biz burada qala bilmərik. Əgər collad məni dar ağacına tərəf sürükləməsə, onda tonqalda yandırılacağam.
Hər ikisi bir müddət susdu.
– Yaxşı, – deyər Mefi dilləndi. – Mən səni xilas edəyəm. Amma sən də mənim üçün bəzi işlər görməlisən... Qulaq as...
Mefi nə istədiyini bildirir. Şəhərdə taun xəstəliyi vardı.

Onu xəbərdəki bürünmüş adamlar yayırdılar. Onu basdırılmamış qalaq-qalaq meyitin üstündə uçuşan saysız-hesabsız qarğalar yayırdı. Dəfn üçün çalınan zənglər bu dəhşətli rəqsdə həmin müdhiş kabusun səsinə səs verirdi. Mıxlanmış qapıların üstünə ağ xaç çəkilmişdi, çürüyən meyitlərin üfunəti ətrafı bürümüşdü. Ayrılmış sifətlərdə dəhşət oxunurdu. Az adam olan kilsələrdə ruhanilər Allahın izi-tozu görünməyən sükut içərisində dəfn duası oxuyurdular.

Tərk edilmiş qapıdan gözətçilərin baxışları altında iki yolçu keçdi. Gözətçilər hətta öləndən sonra silahı hərəkətsiz əllərindən buraxmamışdılar.

Yolçulardan boyca uca olanı qəzəbindən əsərkək dedi:
– Daha getmiyəm. Nə etmək lazım olduğunu bilirsən, məni necə tapacağını də bilirsən.

Faust razılıq əlaməti olaraq başını tərpoəti: ölüm mənzərəsi onu həyəcanlandırmırdı. Sakit küçələrlə yoluna davam edir, gölməçələri burulub keçir, ac itlərdən kənar qaçır.

O, sarayın qapısını döydü. Xeyli müddət ona yalnız əks-səda cavab verdi, sonra cəftəni kənarə çökib qapını açdı.

– Mən həkiməm, – deyər Faust tələsik bildirdi.

Xidmətçi də tələsə-tələsə piçıldadı.

– Buranın həkimi ölümdür. Knyazın qızı xəstələnmişdir, ona görə heç kəsi qəbul etmir. Çıx get!

Doktor ayağını qapı laylarının arasına qoydu.

– Ağana de ki, məndə taun xəstəliyinin ilacı var.

Qapı daha çox açıldı, şiş burunlu pırtlaşmış baş göründü. Gözlərində şübhə ifadəsi duyulurdu.

– Sən ya dölənsən, ya da... – Ələndəki nizə parladı.

Doktor geri atıldı, lakin sözümdən dönmədi.

– Zənnimcə, knyaz istəməz ki, qızı ölsün, – deyib getmək niyyətilə geri döndü.

Xidmətçi tərəddüdü onun arxasınca baxdı, sonra səsəndi:

– Dayan, deyərəm ki, gəlmisən.

Knyaz qoca idi, ələndə düşmüşdü. Gülbətənlə işlənməmiş uzun parça paltar geymişdi. Ağır stolun üstünə qoyulmuş piyalədə sorab buğlanırdı. Knyazın əlinə sirkə iyi verən kompres qoyulmuşdu.

– Əgər düz danışırsansa, – deyər asta-asta dilləndi, – könlün istəyəni alacaqsən. Əgər yalan deyirənsə, cəməyini edəm dağında qarğalar dimdikləyəcəm.

Doktor gülümsəndü.

– Mən qorxmurəm.

Knyaz saqqalını yavaş-yavaş tumarlayıb sirkədə isladılmış süngəri arabir iyələyər-iyələyər ona baxırdı.

– Qızım günortəüstü xəstələnmişdir, od kimi yanır, sayıqlayır... Ruhani ata ona sən duasını oxumuşdur. Sən sağaltmağa cəhd göstərmək istəyirənsən?

– Məni onun yanına apar, – deyər Faust cavab verdi.

Şprisən nazik iynəsi mən kimi ağ doriyə azacıq toxundu; gülmüş maye süzülkəkə dərinin altı köpürdü. Doktor köpmüş yeri sığallayıb knyaza dedi:

– İndi o yatacaq. Bir saatdan sonra qızdırması düşəcəm. Amma axşamədə yatmalıdır. Sağalacaq.

Buradakıların baxışları onu mövhumət dəhşəti ilə izləyirdi, onun özüne əmin olması hamını inandırırđı. O, Mefiyə inandırdı kimi, başqaları da ona inanırdı, lakin sonradan gətirildiyi otağın qapısı ağzında gözətçilərin ayaq səsləri bədənini lərzəyə salırdı. Axı düşmənin min yolu var, niyyəti də məkrlidir. Vaxt keçirdi. Faustun qəlbində isə vıdan əzabı narahatlıqla ələndə oynadırdı, onun təpəsindəki qırmızı düyməni bassaydı, dəhşətli nə çağıra bilirdi, lakin doktor düyməni basmağa ürək ələmirdi.

Hava qaralanda açar cingildədi. Xidmətçilər, üstündən buğ qalxan xəbəyi və soyuq sorab dolu şüşələri gətirdilər. Fausta təzim etdilər, bu, onun inamını artırdı. Doktor yeyib-içirdi, kefi də lap saz idi.

Sonra doktor yenə knyazın qabağında durdu. İndi qocanın yanında nə kompres, nə də süngər vardı. O gülürdü, doktora əyləşməyi təklif etdi.

– Bağışla, hörmətli dostum, deyəsən danıxmısan... Qızım yatır, alnı da soyuqdur. Deyəsən, səni Allah göndərib.

Qara, ağ sutan geymiş keşiş minnətdarlıq sözlərinin ahənginə uyğun olaraq başını tərpədirdi. Doktorun xoşuna gəlmədi.

– Ah, xeyr, xeyr, haşmətli knyaz. Hər bir xristianın və hökimin borcu xəstələrə kömək etməkdir...

– Hər kəs xidmətinə görə mükafat almalıdır, – deyə rahib dodaqları dilləndi.

Knyaz içini çəkərək ağılamsındı.

– Doktor, sən dahi adamsan... lakin sən Allahın qəzəbinin qarşısını ala bilərsənmi? Xəstəliyi əvvəlcədən qovmaq üçün əlində çarən varmı? Adamların ölürlər, tarlalar kimsəsizdir. Bu tarlaları kim becərəcək?

Sür-sümük barmaqları ilə təsbəh çevirən rahib soruşdu:

– Vergini kimdən alacağıq?

– Sənin belə çarən varmı? – deyə Knyaz təkidlə soruşdu.

– Var, – deyə doktor cavab verdi. Onun gözləri hərisliklə parladı, – amma şərtim var...

Knyaz:

– Şərtinə əvvəlcədən razıyam, – demək istədi, lakin rahib onun qolunu sıxıb soruşdu:

– Nə şərtin var, əziz oğlum?

– Bu şərtlə ki, siz yerdə Allah səltnəti yaradasınız.

Ətrafa sükut çökdü. Knyazla rahib bir-birlərinə baxdılar. Dominikanlı xaç çəkib dili ilə dodaqlarını yaladı. Nəhayət, rahib astaca dilləndi:

– Biz yalnız bunun qeydinə qalırıq, oğlum.

Doktor yumurtavari cismın düyməsini basıb onu stolun üstünə qoydu. Onlar bunu gördülər, ancaq heç nə soruşmadılar. Doktor dedi:

– Dərmanından içən hər kəs, olub keçənlərin hamısını yaddan çıxaracaq. Onun düşüncəsi yazılmamış perqament kağız kimi tərtəmiz olacaq. Bu dərmanı içənlər xəstələnməyəcək, dillərinə yalan gəlməyəcək...

– Ölüm təhlükəsi qarşısında bu şərt ağır deyildir, – deyə knyaz öz fikrini bildirdi.

Lakin rahibin gözləri qıyılmışdı.

– Günahkarnı o dünyadakı həyat üçün çəkdiyi məşəqqətin dərəcəsinə yalnız qadir Allah müəyyən edə bilər. İnsan onun hökmünü

dəyişə bilməz. – Sən kimin adından danışırsan, doktor? – deyə gözlənilmədən deyindi.

Doktor yerində qurudu, kürəyindən soyuq gizilti keçdi. Nəmlü qonaq onu nəyə sövq etmişdir? Bəzən onun iblis olduğuna şübhə etmir, bəzən qonağın sözü cənnət musiqisi kimi səslənirdi. Məgər iblis canavar dişlərini gizlətmək üçün özünü quzu şəklinə sala bilməz?

Knyaz əlini qaldırdı, alnını qırıqlar bürüdü.

– Deyirsən ki, onlar olub-keçəni yaddan çıxaracaq... Bu o deməkdir ki, kimin ağa, kimin nökr olduğunu unudacaq, vergini, töycünü unudacaq?

Doktor başını oydı.

– Yalnız Allah adamların taleyini idarə edə bilər – deyə rahib gözlərini knyazın sifətinə zilləyərkə sort əda ilə dilləndi. – Özbaşınalıq edib Allahın işinə qarışan kəs isə cəhənnəm odunda və qaynar qotran içərisində yanacaq... Deməli, əgər onlar sənə xidmət etməli olduqlarını unutsalar, Aləbrət, – deyə o, kinayə ilə knyaza müraciət etdi, – bəs səni kim müdafiə edəcək? Səni düşmənlərin intiqamından kim qoruyacaq? Sən də çox şeyi unutmaq istərdin, doğrudurmu? – Onun quru sifəti kinayə ilə əyildi və knyaz ilə bil qamçının zərbəsi altında büzüşdü.

Rahib fanatizmlə yanan nəzərlərini doktora çevirdi.

– Ey qara qüvvələr elçisi, elə buradaca Allahın adından sənə demək istəyirəm ki, bütün şəhər əhalisinin taundan ölməsinə razı olaram, amma onların obədi xilas edilməsinə aparan yolu bağlamağın imkan vermərəm...

Knyaz nəzərlərini yerə dikib başını yüngülcə tərpətdi.

Doktorun bütün bədəni əsirdi; o, yavaş-yavaş qapıya tərəf çəkildi, lakin qüvvətli əllər doktoru tutub yenidən stola tərəf sürüdü. Rahibin sifətindən zəhrimar yağdı, heç bir xeyirxahlıq sezmirdi:

– Sən kimin adından danışırdın? Sirlə dərmanı sənə kim verməmişdir? Pak xristianları yoldan çıxarmadı sənə kim əmr etmişdir?

Zahirən cavan görünməsinə baxmayaraq doktor qoca idi. Qətil, qorxulu yol yoldaşı ilə birlikdə, qaçmaq, tonqalda yanmaq təhlükəsi – bütün bunlar onun üçün ağır dörd idi. Bilirdi ki, zalım rahibin bu cür danışdığı adam, bəraət qazanmağa qadir deyil.

O, mavi yumurtanın işıq saçdığı stola tərəf atıldı, lakin rahib daha cəld tərpəndi.

– Aha, – deyə qışqırdı, – deməli, iblisin tilsimi budur! – rahib var gücü ilə qolaylanaraq yumurtanı daş döşəməyə elə çırpdı ki, yumurta tikə-tikə oldu. Otaqdan bir dalğa keçdi, elə bil uzaqda çalınan musiqinin əks-sədası idi.

Doktor kürsüyə yıxılaraq qar kimi ağardı. Ölümünü gözünün qabağına almışdı.

– Mən deyiləm, mən istəmirdim, – yox, – deyə mızıldandı. – Göz yaşları yanaqlarından süzülürdü. – Məni o yoldan çıxardı, o, iblis... Cavanlığımı o mənə qaytardı, cavanlığımı! A-ah – Doktor əllərini stolun üstünə qoydu, başını əllərinə söykəyib acı-acı hönkürdü. – Məni aldatdığını bilirdimsə də, toruna düşdüm... – O, mənə dağ başına qaldırıldı və uçuruma atıldı...

Doktorun səsinə o qədər səmimi kədər var idi ki, knyaz və rahib sual dolu nəzərlə bir-birinə baxdılar.

Rahib əlinin hərəkəti ilə gözətçiləri buraxdı və danışmağa başladı.

– Bir üzündönüyün düz yola qayıtması – Allahı min dindardan daha çox sevindirir... Mənə elə gəlir ki, sən əməllərindən peşman olmuşsan. Kilsə isə qəddar deyildir, kilsə itaətkar övladların anasıdır...

Doktor başını qaldıraraq ona baxdı, heç nə başa düşmədi.

– Sən həşəmətli knyazın qızını xilas etdin. Ola bilər ki, bu, iblisin işi idi, axı iblis də öz niyyətinin xilafına hərdən xeyir iş görə bilər... – Rahib nəyi isə gözləyirmiş kimi susdu.

– Xeyir iş? – deyərək dilləndi.

Knyazın dili söz tutmağa başladı.

– Deyirdin ki, səndə tauna qarşı dərman var?

Doktor başı ilə təsdiq etdi.

– Nə qədər xəstə sağalda bilərsən?

– İki, üç nəfəri, bilmirəm, ağa... bəlkə də...

Rahib əlinin hərəkəti ilə onun sözünü kəsdi. Hər iki hökmdarın nəzərləri bir-biri ilə rastlaşdı. Rahib başını yüngülcə tərpədənək doktora müraciətlə:

– Dərmanı bizə ver, mən də hər şeyi yadımdan çıxarıram, – dedi.

– Dərmanı ver, – deyərək knyaz gülümsədi, – və rədd ol cəhənnəmə!

Doktor başını tərpətdi, elə bil başının yerində olub-olmadığını yəqin etmək istəyirdi.

– Hə, daha nə istəyirsən? – deyərək knyaz soruşdu. – Edam dağı pis yerdirdir... həm də ora soyuqdur...

Rahib isə pıçıldadı:

– Tonqal da çox istidir, oğlum.

Faust xırıltılı səslə:

– Bəli! – deyib əlini cibinə saldı.

Rahib onu dayandırdı, dəhlizə çıxıb bir dəqiqədən sonra qayıtdı.

Fausta içi dolu pul kisəsi verərək dedi:

– Bu da sənə hədiyyə.

Faust otaqdan necə çıxdığını bilmədi, salamat və azad olduğu inandırıldı. O, sarayın dəhlizi ilə valay vura-vura addımlayır və hələ də inana bilmirdi. Qəflətən qüvvətli əllər ondan yapışıb üfunətli yeraltı zindana atdı.

Faust cürümüş küləşin üstünə yıxılarda siçovullar ciyildəyə-ciyildəyə künc-bucaqdan çıxdı.

Onu yaşılımtıl şəffəq oyadı. Şəffaf skafandr geymiş Mefi kameran ortasında dayanmışdı. Doktor dirsəyinə söykənərək qalxmaq istəyəndə, ağrıdan ufuldadı. Zərbə yemiş kimi əli ilə üzünü örtüb inlədi:

– Məndə təqsir yoxdur, cənab, mənə aldatdılar...

Mefinin yaşıl gözləri tutqunlaşdı.

– Hər şeyi eşitdim. Əbalı adamın hər şeyi qurban verməyə hazır olduğunu eşitdim. – Mefi üzünü kənara çevirib susdu. – Yox, bu mənim səhvimdir – hələ tezdir, Efir haqlı imiş... Amma burada həyat, əzmlə dolu güclü həyat gördüm, vergilərin, müharibələrin, xəstəliklərin və qorxunun əldən saldığı adamları gördüm. Onlar mağaralarda yaşayırlar, amma kilsələr tikirlər, – bir vaxt gələcək, saraylarda yaşayacaq Bilik tikəcəklər... Onlar qüvvətlidirlər, çoxdurlar, gələcəkdə mənə sənə kimi yox, başqa cür qarşılayacaqlar. Yəqin ki, yenə qayıdacağam. Sən isə, zəkalı doktor, cavanlıq arzulasan da, zəiflə.

– Məni xilas et, cənab, nə desən yerinə yetirərəm! – deyərək Faust yalvarırdı.

Mefi zindanın möhkəm divarlarına göz gözdirdi, sonra gülümsəndü.

– Sən bu divarların içindən keçə bilməzsən. Al, götür bunu. – O, doktora silindr formalı uzunsov bir şey verdi. – Bunu divara sənə tutub, bax bu düymələri, bunu, bir də bunu bassan, qarşında yol açılacaq. Sonra o şeyi at getsin. Təhlükəli oyuncaqdır. Darvazanın ağzında görürsən. Əlvida, illüstrissime!

Doktor yaşılımtıl buludda yox olan fiquru ümidsiz halda tutub saxlamaq istədi. Buluddan sonra zülmət çökdü. Sonra Faust dodaqlarını sıxıb, cihazı deyildiyi kimi divara yönəltdi.

– Gözqamaşdırıcı işıq, sökülüb dağılan daşların gurultusu... Divarda əyri-üyrü boşluq əmələ gəldiyini görən gözətçilər quruyub qaldılar. Boşluğu toz və daş parçalarından qopan duman bürümüşdü, içəridən də üfunətli boz duman çıxırdı.

Məhbusun qeyri-adi halda yoxa çıxdığını xəbər verəndə, rahib asta-asta xaç çəkib pıçıldadı:

– Onu iblis apardı.

– Bəli, iblis, – deyə knyaz təsdiq etdi və qapının cəftəsindən yapışdı.

Uzun illər keçəndən sonra da knyaz və rahib adamlara danışdılar ki, dərin zəkahlı doktor Faust iblislə dilbir olmuşdur... Beləliklə, onlar elmi və biliyi “ilahi həqiqətdən” daha vacib hesab edənləri qorxutmaq istəyirdilər.

KŞİŞTOF BORUN

(1923–2000)

(*Polşa*)

MƏKTUB

Qulaqbatırıcı gurultu kayutanın divarlarını titrətdi. Gəmi bir-iki dəfə silkələndi.

İrena qalxıb yatağında əyləşdi. O, dərin yuxudan qəflətən ayıldığına görə dərhal özünə gələ bilmədi.

– Batırıq! – İrena yol yoldaşı Gerardın, yaxud özünün bu cür dəhşətlə qışqırdığını deyə bilməzdi. O, əlini çamadana uzatdı, lakin gözlənilmədən gəmi əyildi və İrena yenidən çarpayığı yıxıldı. Dərhal ayağa qalxıb qapıya tərəf atıldı. O hiss edirdi ki, bir saniyə də vaxt itirmək olmaz.

Adamlar trapın yanında basabas salmışdılar. Göyörtəyə qalxarkən onlar bir-birlərini itələyib pilləkəndən salır, savaşırlar, ayaqları ilə vururdular. Döşəməyə çamadanlar və paltar atılmışdı...

İrena ikinci çıxış yoluna qaçdı. Özünü itirmiş izdiham oraya da dolmuşdu.

– Bir-bir! Bir-bir! Tez olun! Səs-küy içərisində bu sözlər eşidilirdi.

Ümumi axına qoşulan İrena göyörtəyə necə gəlib çıxdığını hiss etmədi. Burada meqafon uğultudan güclü idi: – Hamı gəmini tərk etsin! Xilasedici sallar suya salınsın!

Maşın şöbəindən göz acışdırıcı qara tüstü çıxırdı. Gəminin arxa hissəsi çox böyük sürətlə suya qərç olurdu. Kimsə xilasedici kəməri İrenanın üstünə atdı. O, qayığa tərəf getmək istədi, lakin bu an yeni təkən gəminin gövdəsini silkələdi. Maşın şöbəindən alov qalxdı.

Məhəccərdən necə aşib keçdiyi İrenanın yadına gəlmirdi. Aşağı baxanda tərəddüd etdi – altında qara, köpüklü dalğalar qaynayırdı...

– Hamı suya! Gəmidən mümkün qədər uzağa!!!

O, nəfəsini çəkərək tullandı.

Bədəni üsüdü. Həmin anda qorxu və passivlik yox oldu. O, qollarının sürətli hərəkəti ilə suyun səthinə çıxa bildi. Güclü küləyin apardığı gəminin qara gövdəsi yavaş-yavaş uzaqlaşdı...

Məqafon susmuşdu. Işıqlar sönmüşdü. Dəhşət və ümitsizlik qışqırıqları dənizin uğultusunda itib-batırdı.

Bir neçə dəqiqədən sonra suyun üzünə inilti yayıldı. Gəmi batdı. İrena qışqırmaqla başqalarının diqqətini cəlb etmək istəyirdi, lakin səsi dənizin gurultusunda itirdi.

O, xilasedici qayıq axtarmaq üçün gah var gücü ilə üzür, gah da dalüstə uzanıb dincəlirdi. Beləliklə, bir neçə saat keçdi. Narahatlığı artırdı. Aysız gecənin qaranlığında bir şey görməyə çalışaraq, tez-tez istiqamətini dəyişirdi, amma heç nə görə bilmirdi.

Budur, şərqdə hava yavaş-yavaş işıqlaşmağa başladı. İndi İrena dalğalara ararib, laqeyd nəzər salırdı. Soyuq onun hərəkətlərini çətinləşdirir, fikri isə çoxdan baş vermiş işlərin və hadisələrin üzünə gəlib çıxırdı. Dalğalardan biri onu yenidən aşağı atmaq üçün öz ağuşuna alıb yuxarı qaldıranda, İrena qəflətən özündən təxminən yüz metr aralı boz kölgə gördü.

Köpək balığı!!!

İrena cəld əks tərəfə cumdu, lakin bir dəqiqədən sonra qaçmağın tamamilə mənasız olduğunu başa düşdü. O, gözlərini yumaraq gözləməyə başladı. Vaxt çox gec gəlib keçirdi. Nəhayət, qorxuya güc gələn İrena ətrafına baxdı. Boz kölgə dalğalar arasında yenə də görünürdü. İrena gördü ki, kölgə tərənəm, dalğalar isə onu mantar kimi atıb-tutur.

Hava işıqlaşdı. Qorxu və şübhələr gecə qaranlığı ilə birlikdə yoxa çıxmışdı. İndi İrena əmin idi ki, bu, batmış gəminin əşyalarından biridir. Hava tamamilə işıqlaşanda o, xilasedici salın qırmızı-ağ qabarıq üzgəclərini görə bildi. Bir neçə dəqiqədən sonra İrena qalın kanatdan yapışdı, o, ləngimədən sala qalxdı və təqətdən düşərək yerə sərildi.

O, zəif iniltidən özünə gəldi – salın əks tərəfində bir nəfər hərəkətsiz uzanmışdı. Əslində onun yalnız çiyinləri və başı üzgəclərin üstündə idi, bədəninin qalan hissəsi isə suya batmışdı.

İrena uzanmış adama yaxınlaşdı və bir neçə uğursuz cəhdədən sonra, onu çəkib salın üstünə çıxara bildi.

Bu, gecə şalvarı və idman pencəyi geymiş alçaqbov, arıq kişi idi. Gözləri örtülmüşdü, zorla nəfəs alırdı. Bir müddətdən sonra kişi

narahat halda tərəndi, yaş pencəyiminin qırışları arasında, sol əli ilə nəyi isə axtardı. Nəhayət, boynundakı zəncirdən asılmış parıldayan uzun açarı tapıb ovcunda möhkəm sıxdı.

İrena salın kənarında oturub, soyuqdan əsirdi.

Günəş yavaş-yavaş qalxırdı. Külək yatmışdı. Günəşin şüaları dalgalarda bərk vururdu. Hava bir qədər qızmışdı. Qız salın küncündə uzandı. O elə əldən düşmüşdü ki, necə yuxuya getdiyini bilmədi.

Onu qızmar günəş və əzabverici susuzluq oyatdı.

Kişi yatmamışdı. O, yalnız ayaqlarını sallayıb oturmuş və diqqətlə İrenaya baxırdı. Sağ biləyi qanlı cib dəsmalı ilə bağlanmışdı. Bu naməlum adamın yaşını müəyyən etmək çətin idi. Zahirən əlindən çox yaş olana oxşayırdı, amma cavan da ola bilərdi – keçən gecənin məşəqqəti hər hansı bir kişini qocaya çevirməyə qadir idi. Onun böyük sifəti sanki ağac parçasından kobudcasına kəsilib düzəldilmişdi. İri ətli burnu və irəli çıxmış böyük çənəsinin üstündə sanki bir balta zərbəsi ilə yarılmış dar, balaca ağız bu təsəvvürü daha da gücləndirirdi. Ağız, kinayəli təbəssümü xatırladan xoşagəlməz tərzdə öyilmişdi. İrenaya zillənmiş nəzərləri nəyi isə qəti və təkidlə tələb edirdi.

– Nə istəyirsiniz? – deyərək İrena çətinliklə fransız dilində soruşdu.

Görünür, kişi sualı eşitmədi, yaxud deyilən sözlərin mənası ona çatmadı. O, yalnız nə isə udurmuş kimi əsəbi halda dodaqlarını tər-pətdi. Bir müddətdən sonra qətiyyədən gözələnmişdən, sanki yenidən kəsilmiş söhbəti davam etdirən kişi boğuc səslə soruşdu:

– Nə dediniz?

İrena başa düşdü ki, sualı təkrar etməyin mənası yoxdur. Kişi salın kənarında uzadılmış hərəkətsiz sağ qoluna baxdı, biləyini qaldırmaq istədi, lakin ağrıdan sifətini büzdü. Buna görə də İrena soruşdu:

– Bəlkə, təzədən sarıyıam?

– Nə ilə, – deyərək kişi xəfif gülümsündü.

Qız tərəddüd etmədən öz gecə köynəyindən bir parça cırdı və yarıya yaxınlaşaraq, qanlı əsgini açmağa başladı. İrena biləyə ehtiyatla toxunanda, kişinin ağrından nitqi batdı. İki barmağı bərk özəlmişdi. Lakin yaranın yağı və ya rəng ilə çirklənməsindən daha çox qorxmaq lazım idi.

İrena pencəyin qolunu mümkün qədər yuxarı çirməyib həyəcanla yaraya baxırdı.

– Qanqrena təhlükəsi var, – deyə kişi onun fikrinə cavab verərək, ah çəkdi. – Bilirəm.

Qız əsgini çətinliklə qoparıb yaranı təmizlədi.

Naməlum şəxs ağrıdan üz-gözünü qırıqdırıtıb soruşdu:

– Siz həkimsiniz, ya tibb bacısı?

İrena etiraz əlaməti olaraq başını tərپətdi.

– Müəlliməm.

– Müəllimsiniz? – deyə o təəccübləndi. – Russunuz?

– Xeyr. Polyakam.

– Siz fransızca yaxşı danışırırsınız.

– Mən bu dildən dərs deyirəm.

Kişi başını tərپədid soruşdu:

– Sizcə “Littl Meri”nin qəzaya uğramasının səbəbi nə ola bilərdi?

– Mən partlayış gurultusu eşitdim.

– Gəmi nədənsə çox tez suya batdı... Bəlkə, biz mina ilə toqquşmuşduq? Okeanda hələ də çoxlu mina üzür.

– Ola bilər. Partlayış zamanı siz harada idiniz?

Kişi cavab vermədi. Adama elə gəlirdi ki, o, üzgəcə söykənib mürgüləyir. Gözlərini yummuşdu, yalnız hərdən bir qurumuş dodaqlarını tərپədirdi. Görünür, susuzluqdan əziyyət çəkirdi, lakin İrena kimi o da dəniz suyunun dadına baxmağa cürət eləməirdi. Xoşbəxtlikdən susuzluq o qədər də şiddətli deyildi. Xəfif meh qızın bədənləri bir az sərinlədirdi.

İrena xilasedici qurşağı açıb paltarını təmir etməyə başladı. Əslində vəzifə, gecə paltarının salamat qalmış hissələrindən Sakit okean adalarında yaşayan qadınların paltarına oxşayan bir geyim düzəltməkdən ibarət idi. İş onun əhval-ruhiyyəsini bir qədər yaxşılaşdırdı. Əsas təhlükənin keçib-gətdiyinə əmin olan qız fikirləşdi: “Gərək indiyədək kömək gəlmiş olaydı”.

Salın üstündə ayağa qalxaraq barmaqları ilə saçını daradı və ətrafa baxdı. Günəş yüksəkdə idi. Dəniz sakit, dalğalar nisbətən kiçik idi. Lakin heç yerdə nə gəmi, nə də “Littl Meri”nin qayıqları görünürdü.

O, üfüqdən gözünü çəkmədən yenə də əyləşdi. Aclıq hiss edil-mirdi, hava daha da qızdığı üçün susuzluq getdikcə güclənirdi. İrena pijamasının qırıqlarını suda islatdı, birini öz başına bağladı, o birin-dən isə kişi üçün kompres düzəltdi.

– Sağ olun. Görürəm ki, qadın heç yerdə özünü itirmir. Siz, hətta səhər tualetini unutmamısınız, – deyə bir qədər kinayə ilə danış-

maq istədi, lakin dodaqlarında yaranmış təbəssümdə kinayədən çox razılıq var idi. – Qadın, hətta ölümündən sonra da cazibədar olmaq istəyir...

Qız mədəsində xoşagəlməz ağrı hiss etdi.

– Zənnimcə, uzağı axşamədək bizi tapmalıdırlar, – deyə qətiy-yətlə cavab verdi.

Kişi mehribanlıqla ona baxdı.

– Axşamədək? Axşamədək dözərəm. Dözməliyəm!

Hər ikisi xeyli vaxt susdu. Qəflətən kişi danışmağa başladı, sö-sində əsəbi gərginlik duyulurdu.

– Deyin görüm, siz tələyə inanırsınızmı?

– Xeyr. İnsanın taleyini o özü, bir də yaranmış şərait müəyyən edir.

– Amma hər halda... Məgər, siz hadisələrin inkişafındakı başa düşmədiyiniz, lakin hər halda, hiss etdiyiniz qəribə istiqamətə, mən deyirdim ki, məqsədəuyğunluğa heç vaxt fikir verməmisiniz? Qarşınıza qoyduğunuz məqsədə nail olmaq üçün ölinizdən gələni etsəniz də heç bir şeyə baxmayaraq, dediyiniz kimi, yaranmış şərait sizə öz məqsədinizə nail olmağa imkan vermir və həyatınızı əvvəl-cədən müəyyən edilmiş bir yola sürükləyir.

– Bu, adamın öz-özünü aldatmasıdır. İnsan sadəcə olaraq təsə-düflərdə və öz səhvlərində zorla, süni surətdə bir qanunauyğunluq axtarıb tapmağa çalışır. Əgər hər hadisəyə dərindən baxsaq, uğur-suzluğun səbəbini çox da çətinlik çəkmədən həmişə taparıq. Kon-kret, təbii səbəbi.

– Sizcə, mənim burada, sizinlə birlikdə salda olmağım taleyin həkmü deyilmə?

– Yalnız təsadüfdür.

– Təsadüf? Necə deyim... Mən çox asanlıqla məhv ola bilərdim. Məhv olmalı idim? Partlayış baş verən yerin çox yaxınlığında idim, amma sağ qaldım. Qabağıma sal çıxmasaydı, suda boğula bilərdim. Xilasedici qurşağım yoxdur, özəlmiş biləyim isə üzməyə imkan ver-mir. Hətta siz bu sala rast gəlməsəydiniz, mən suda boğulmalı idim, çünki sala qalxmağa gücüm çatmırdı. Şəraitin bu cür olması gümanı o qədər azdır ki, ona inanmaq çətinidir. Amma buna baxmayaraq, ölməmişəm, sağam!

– Bununla nə demək istəyirsiniz?

Kişi bir qədər doladı.

– Bilirsinizmi... Mən ölə bilməzdim... Mən ölə bilməzdim! – deyə o, səsində qeyri-təbii bir qətiyyətlə təkrar etdi. – Hər halda təklidə ölə bilmərəm. Ona görə ki, kömək gəlməzdən əvvəl ölsəm də, siz qalacaqsınız!

– Sizin təsadüflərinizin məhz mənə nə dəxli var?

– Bu saat heç bir dəxli yoxdur, – deyə naməlum şəxs cavab verdi; o, aramla, işgüzar ahənglə danışımağa açıqdan-açığa çalışırdı. – Amma məlum deyil... Bəlkə də, tezliklə... – Kişi sanki artıq söz deməkdən qorxaraq qəflətən səsini kəsdi.

İrena cavab vermədi. Həmin anda onun fikirləri naməlum şəxsin danışıqından çox uzaq idi. Vaxt keçdikcə qızın qəlbindəki narahatlıq yenə də artırdı. Kömək gəlmirdi!

Kişi də dalğalara baxa-baxa susurdu. O, gözlənilmədən dedi:

– Yaxşısı budur, siz yatın, mən isə müşahidə aparım.

Qız etiraz əlaməti olaraq başını tərpətdi.

– Axı sizə çətin olar. Əliniz...

– Elə buna görə də yata bilmirəm. Siz isə dincəlməlisiniz. Kömək gəcə gələ bilər. Hələ bilmək olmaz ki, o vaxtdək başıma nə gələcək...

O, bu sözləri elə ahənglə dedi ki, İrena etiraz etməyə ürək etmədi. İndi susuzluq daha çox əziyyət verirdi. Qızın getdikcə güclənən başağrısı kəsmək bilmirdi. İrena bir ovuc su götürüb ağzına apardı və xoşagəlməz acı-şor mayeni çətinliklə içdi. Susuzluğu heç də yatmadı, amma bir qədər sərinləndi. O, saçlarını isladaraq salın küncündə uzandı.

Tez yuxuya getdi, lakin yuxusu narahat və əzablı idi. Yuxuda gördü ki, parçalanmış gəminin tirlərindən, yaxud taxtalarından yapışmış dalğalarla təkbəşinə vuruşur. Naməlum məxluqlar ona baxır və caynaqlar yumağına oxşayan çoxbarmaqlı əllərini geniş açaraq onu hədələyirlər. Caynaqlar ona tərəf uzanır, sinəsinə, budlarına, boy-nuna dolanır.

İrena qəflətən oyandı. Şiddətli soyuqdan əsirdi. Günəşin çəpəki şüaları dalğalara qızılı-qırmızı qığılcım saçmışdı. Günəşin qürub etməsinə təxminən iyirmi-otuz dəqiqə qalırdı – deməli, qız altı saatdan çox yatmışdı. Aclıq və susuzluq ona əvvəlkindən çox əziyyət verirdi. İrena bir az dəniz suyu içdi, lakin bu, vəziyyətini yaxşılaşdırmadı.

Naməlum şəxs hərəkətsiz uzanaraq, geniş açılmış gözləri ilə günəşə baxırdı.

– Özünü necə hiss edirsiniz? – deyə İrena soruşdu.

Kişi dönmədən, qısa cavab verdi:

– Pis deyiləm.

İrena qalxıb öyləşdi və yalnız indi gördü ki, kişi pencəyini onun üstünə salmışdır. Bu, kişinin İrenada yaratdığı zidd duyğuları daha da gücləndirdi. Həmin adam ilk nəzərdə nə özünün görkəmi, nə də hərəkəti ilə hörmət doğurmurdu. Lakin bəzən zahiri quruluşun arxasından həm rəhmədillik, həm də atalıq qayğısı nəzərə çarpırdı.

İrena çömbəlmiş halda naməlum şəxsə yaxınlaşıb pencəyi ona verdi.

– Sağ olun.

Kişi geri dönüb qeyzlə ona baxdı.

– Özünüz geyinin. İndi gecələr sərin olur.

– Axı... – deyə qız onu pencək geyməyə məcbur edirmiş kimi yerindən tərpəndi.

– Gəlin, bu lazımsız alveri qurtaraq, – deyə kişi demək olar ki, qəzəblə qızın sözünü kəsdi və qəflətən onun əlindən yapışaraq bilyini elə bərk sıxdı ki, İrena ağrıdan ufuldadı. – Daha vacib işlər var. İrena qorxdu. O, əlini çəkmək istədi, amma kişi buraxmayıb diqqətlə qızın üzünə baxırdı.

– Siz nə istəyirsiniz? – deyə İrena mızıldandı.

Naməlum şəxs xeyli susdu. Ağır-ağır nəfəs alırdı. Nəhayət, zorla dilləndi:

– Mən sizə bir əhvalat danışmaq istəyirəm... Yer üzündə hələ heç kəsin axıradək eşitmədiyi qeyri-adi əhvalat...

Qız birçə kəlmə də deyə bilməyərək onun gözlərinə baxırdı. Kişi, deyəsən, İrenanın əsməyə başladığını gördüyündən qəflətən soruşdu:

– Nə əsirsən? Məndən qorxursan?

İrena başı ilə təsdiq etdi.

Kişi onun əlini buraxdı.

– Qorxma. Mən nə vəhşiyəm, nə də dəli. Tamamilə normal adamam. Bir azca qızdırmalıyam... Daha doğrusu, keşf haqqında, – deyə azacıq tərəddüddən sonra sözünü düzəltdi. – Qorxuram ki, qızdırmam artım. Əgər bizi bir-iki günə tapmasalar, ölə bilərəm... Deyəsən, qanımlı zəhərlənmişdir. Sənin isə xilas olmaq imkanın vardır. Həm sağlamsan, həm də cavan. Axı kömək gələcək... Gəlməlidir... Bizi tapmalıdırlar! Heç olmazsa sən!

O, bir dəqiqəlik fikrə getdi.

– Bir şeyin üzərində illərlə işləməyin nə demək olduğunu bilir-sənmi? Nəyinsə uğrunda inadla mübarizə aparmağın... və qələbəni görməməyin? Öz işini başa vurmada. Əməyinin nəticəsini, sənə tamamilə laqeyd olan bir kəsə vermək... İşin qeyri-adiliyini, bununla birlikdə real olduğunu onun başa düşəcəyinə qətiyyənlə ümid etmədən vermək. Axı dediklərimi dəli sayıqlaması kimi başa düşə bilər. Əgər başa düşsə, sənəni kəşfini oğurlamazmı? Altı illik gərgin mübarizənin bəhrəsini mənimsəməzmi?

Naməlum şəxsin sözlərində o qədər səmimiyyət, o qədər kədər və gücsüz şikayət, kor taleyə qarşı o qədər ümitsiz qiyam duyulurdu ki, İrena bu sözlərin qızdırmadan sayıqlama olduğuna əmin deyildi. Bu zaman naməlum şəxs qızda qorxu yox, maraqla qarışıq mərhəmət hissi oyadırdı.

– Siz kimsiniz? – deyə qız biləlxətiyar soruşdu.

Xəstənin sifəti yenə də gərgin və ciddi görkəm aldı. O, səsinde inadlı ahənglə cavab verdi:

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur. Vaxt gələr, bilərsiniz. Əgər kömək gəlməsə... məndən öyrənsiniz. Əgər gəlib çıxsalar, yaxın beş il ərzində qəzetlərdə oxuyarsınız... Bütün qəzetlərdə ... mütləq, dünyanın bütün qəzetlərində...

O, bircə anlıqla susaraq İrenanın sifətinə baxdı.

– Hər şeyi bərdən-bərdə danışmayacağımından inciməyin, mən hissə-hissə deyəcəyəm. Bir şeyi xahiş etmək istərdim. Əgər hər şeyi, yaxud demək olar ki, hər şeyi sizə danışdıqdan sonra bizi xilas etsələr... və sağ qalsam – məndən eşitdiklərinizin hamısını yaddan çıxarın.

Kişi fikrini cəmləşdirmək üçün susdu. İrena əsgini isladib, naməlum şəxsin gicqahlarını ehtiyatla ovmağa başladı.

– Əhvalat on bir il bundan əvvəl başlanmışdır, – deyə o, aramla dilləndi. – Radioaktiv elementlər yatağının istismarı ilə məşğul olan bir təşkilat – adını hələlik deməyəcəyəm – hökumətin tapşırığı ilə Afrikada geoloji-kəşfiyyat işləri aparırdı. Ərazini dəqiq deməyin də əhəmiyyəti yoxdur. Təkcə bunu göstərmək kifayətdir ki, ora az əhali yaşayan, rütubətli tropik iqlimi olan rayondur. Dağlıq yerdirdi. Yüzlərlə kilometr məsafədə ağı adamı rast gəlməzsən. Bu yer, havadan uran yataqlarının axtarışı zamanı diqqəti cəlb etmişdi. O zaman dərəclərdən birinin üzərində qamma-şüalanmanın xeyli gücləndiyi məlum olmuşdu. Güman edirdilər ki, orada zəngin uran, yaxud torium yataqları var. Lakin yerdə aparılan axtarışlar gözlənilən nəticəni

vermədi. Doğrudur, müəyyən miqdarda torium, tapıldı, amma onu çıxarmaq rentabelli deyildi. Buna baxmayaraq, kəşfiyyat işləri zamanı elə bir kəşf edildi ki, o, sensasiya yaratdı. Düzdür, çox dar dairədə. Əgər bu cür yataqların strateji əhəmiyyəti olmasaydı və hərbi sirt sayılmasaydı, bütün qəzetlər, radio bu barədə bar-bar bağırdılar. Sensasiya bundan ibarət idi ki, sintillyasiya sayğacının köməyi ilə torpağı “araşdırın” fəhlələrdən birinin tapdığı mineraldan xeyli miqdarda plutonium-242 aşkar edildi.

O, sözlərinin necə təsir buraxdığını bilmək üçün susdu, lakin İrena əvvəlki kimi hərəkətsiz oturub diqqətlə kişiye baxırdı.

– Bilmirəm, siz həmin tapıntının qeyri-adiliyini başa düşürsünüz mü? – deyə kişi bir qədər pərt halda dilləndi. Plutonium, transuran elementlər adlanan elementlərə məxsusdur. Onların atom çəkisi uranından çoxdur. Bütün transuran elementlər insanın atom reaktorlarında, yaxud sürətləndiricilərin köməyi ilə hazırladıqları süni elementlərdir.

– Bilmirəm harada oxumuşam ki, təbii plutonium tapılmışdır. Ona görə də elə güman edirdim ki, burada qeyri-adi bir şey yoxdur.

– Bəli tapmışlar. Bəzi mineralarda. Lakin bu, həmin kəşfin əhəmiyyətini azaltmır. Təbiətdə plutonium çox yavaş-yavaş yaranır, amma nisbətən sürətlə parçalanır. Buna görə də yataqlarda ona yalnız kiçik miqdarda rast gəlmək mümkündür. Halbuki dərədə... – onun dili topuq vurdu. – Sizə dediyim həmin dərədə vulkan mənşəli mineralda tapılan plutonium oksidinin miqdarı onun təbii olduğunu sanki istisna edirdi. Üstəlik, plutonium-239 yox, plutonium-242. İndi siz kəşfin nə qədər gözlənilməz olduğunu başa düşürsünüz mü?

– Bəli, – deyə qız başını tərpətdi.

– Dərhal yeni axtarışlar təşkil edildi. Lakin yalnız iki aydan sonra bulaq başında əvvəlkindən azacıq balaca olan bu cür mineral parçası tapıldı. Həmin vaxtadək ilk şübhələr də yaranmağa başlamışdı. Daha dəqiq analiz göstərirdi ki, bu, əslində vulkan mənşəli daş deyil, süni yolla hazırlanmış materialdır. Deyəsən, eridilmiş qum, yaxud buna bənzər şeydir. Tapıntının kosmosdan düşməsi imkanı da nəzərə alınmırdı – o, adi meteorit də ola bilərdi. Lakin bu barədə çox fikirləşmədilər. Mineralda özbaşına nüvə dəyişiklikləri nəticəsində plutonium – 242 əmələ gəldiyini iddia etməyə əsas yox idi. Uran və torium demək olar, tapılmamışdı. Bəs təmiz plutonium oksidi erimmiş mineral kütləyə necə düşə bilərdi? Qərara alındı ki, mineral

qəsdən hazırlanmış və ekspedisiyanı çəkdirməyə üçün bura atılmışdır. Dərhal xüsusi yoxlama komissiyası göndərildi. Bir neçə nəfər həbs edildi. Sonra yaşlı bir mühəndisi tutdular. İstintaq müəyyən etdi ki, mineral axtarıqların istiqamətini çəkdirməyə və mütəxəssislərimizi ələ salmaq məqsədi ilə hazırlanmış bura atılmışdır. Bəziləri mütləq sübut etmək istəyirdilər ki, cinayətkar, yaxud cinayətkarlar xarici kəşfiyyatın göstərişi ilə işləmişlər.

Xəstə fikrə getdi.

– Bu mühəndisi, – deyə o, bir dəqiqədən sonra sözə başladı, – tutaq ki, adı B. idi – on il müddətinə məhkum etdilər. Zavallı buna dözmə bilməyib, bir ildən sonra öldü. Ölənədək heç nəyi boynuna almadı...

Kişi arabir suyun yayıldığı salın səthinə baxa-baxa bir müddət kədərlə susdu.

– Doğrudur, – deyə sözüne davam etdi, – plutonium 242-nin sirri axıradək açılmadı, lakin uydurma cinayətkar öldüyünə görə, məsələnin həll edilmədiyini, ittihamnamədə göstərilən ittihamın işə sübut olunduğunu qət etdilər. Mətbuatda çox qısa məlumat verildi: demək olar ki, bütün proses dövlət sirrinin qorunması bəhanəsi ilə bağlı qapılar arxasında gərdirdi.

– Hamı da inandı ki, bu mineralı mühəndis B. atıb?

– Hamı yox. Sirrin bu cür izah edilməsi qəbul oluna bilən yeganə yol kimi görünsə də, mühəndis B.-nin dostları inanırdılar ki, onun təqsiri yoxdur.

Kişi şübhə ilə İrenaya baxdı. Bir qədər susduqdan sonra dedi:

– Mən mühəndis B.-ni şəxsən tanıyırdım. Amma onun dostlarının olduğunu bildirdim. Özü də elə dostlar ki, indi belələrini əliçirəqlə axtarıb tapmaq mümkün deyildir. Dostlardan Qrey adlı birisi mühəndis B. kimi geoloq idi. O, kiçik, xüsusi bir işə başlanmışdı. Qrey prosesdən xəbər tutan kimi dərhal gəldi. Düzdür, ittihamın təfərrüatı siri kimi saxlanılırdı, lakin mühəndis B.-nin həmkarlarından kimsə hər şeyi ona danışmışdı. Görünür, Qrey işin asan olmadığını başa düşmüşdü, ona görə də hökmdən şikayət etməklə kifayətlənməyib, dostunun təqsirli olmadığını sübut tapmaq qərarına aldı. O, özünün müəssisəsini satıb, arvadı ilə birlikdə Afrikaya getdi. Mühəndis B. onların gəlişini gözləyə bilmədi. Həbsdə öldü.

Onun ölümündən iki il yarım sonra, yəni düz altı il bundan əvvəl, şəhərimizdəki xəstəxanalardan birinin xidmətçi qadını mənə qadın zərflərini gətirdi. Zərflər göndərənin familiyasından heç nə məlum

olmurdu. Xidmətçi qadın da az şey bilirdi. Xəstəxanada ağ qan xəstəliyindən ölənlər qadın, can verən zaman bu məktubu şəxsən ünvan sahibinə verməyi xahiş etmişdi. Zərflərin içində mənim adıma yazılmış uzun məktub, ona qədər fotosəkil, xəritə, sahənin üç planı, habelə tapılan şeylərin öllə çəkilmiş yeddi şəkli vardı. Ölənlər qadın Qreyin arvadı idi.

Naməlum şəxs qaşlarını çatdı. Sifətinin ifadəsindən görünürdü ki, o, nəyə işə qulaq verir. Külək bir qədər güclənmişdi. Alçaq dalğalar bir yerdə duran sala aramla çarpılır, oradakı adamların üstünə su sıçradırdı.

– Yox, mənə elə gəldi, – deyə naməlum şəxs bir neçə dəqiqədən sonra dilləndi.

– Nə elə gəldi?

– Elə gəldi ki, atəş açıldı və fit verildi.

– Kömək tezliklə gəlməlidir.

– Gəlməlidir, – deyə qaralan səmada getdikcə daha aydın görünən gümüşü aya baxan xəstə, təkrar etdi. O, əsgini suya salıb alını islatdı, sonra salın küncündə yerini rahatladı və özünü mürgüləyən kimi göstərdi.

Beləliklə, hər ikisi on-on beş dəqiqə susdu. Sonra kişi gözlərini açıb bir müddət İrenaya baxdı, nəhayət, gizli ah çəkərək dedi:

– Hə, Qrey və arvadı öləndən sonra nələr baş verdiyini danışım. Çünki Qrey də ölmüşdü. Arvadından qabaq. Hələ orada, Afrikada. Ola bilər ki, qeyri-sağlam iqlim, yaxud tropik xəstəliklər, bəlkə də, başqa bir şey Qreyin axırına çıxmışdı... hər halda ölmüşdü. Öz məktubunda Qrey etiraf edirdi ki, məsələni həll edə bilməmişdir. O da bir neçə parça qeyri-adi qaya qırıqı tapmış, lakin dəqiq tədqiqatdan sonra ekspertlərin rəyindən fərqlənməyən belə nəticəyə gəlmişdi ki, bu, süni materialdır. Lakin o, mənə – yalnız elmi-kütləvi jurnallardan tanıdığı adama məktubu buna görə yazmamışdı. Məsələ burasındadır ki, o, həmin siri filizin yatağını səmərəsiz surətdə axtaran zaman, arvadı ilə birlikdə arxeoloji kəşf etmişdi. Həmin kəşf mühəndis B.-nin işi ilə əlaqədar ola bilərdi. Ona mütəxəssisin rəyi gərək idi. Dərənin şimal və daha yüksək hissəsində Qrey və arvadı qədim mədəniyyətin izləri olan kiçik mağara tapmışdılar. Mağaranın ağzı daş-kəsəklə tutulmuşdu. Görünür, daş-kəsək zəlzələ zamanı bura tökülmüşdü. Qrey və arvadı bir neçə həftə, hətta bir neçə ay işləmiş, mağaranın ağzındakı deliyi böyüdü bilməmişdilər.

– Bəs onlar mağaranı necə görmüşdülər?

– Sallanan böyük qayanın altında üç düzgün çevrə onların diqətini cəlb etmişdi. Çevrələr qayada qazılmamış, yaxud çəkil-məmişdi, çox möhkəm qayaya elə bil geydirilmişdi – sanki kimsə üç həlqəni yumşaq betona salmışdı. Onlar qayanın boz fonunda açıq sarı rəngləri ilə seçilirdi. Daha dəqiq analiz göstərdi ki, həlqələr qayada yad cisim deyildir. Sadəcə olaraq, bu yerdə daşın rəngi başqadır və həmin rəng qayanın içinə təxminən qırx santimetr uzanır. Çevrələr elə yerləşmişdi ki, onlardan radiusu altı metrədən böyük olan ən böyüyünün içərisində iki kiçik çevrə – radiusu təxminən altı santimetr olan biri lap mərkəzdə, təxminən dörd dəfə kiçik olan ikincisi mərkəzdən 180 santimetrə qədər aralı yerləşmişdi. Bu yerdə qayanın səthi hamar idi, görünür, süni surətdə hamarlanmışdı, lakin yağışın və küləyin təsirindən çox korlanmışdı. Qaya talvarın altındakı dəlikdən başlanan dolanbac dar dəhliz, kvadrat döşəməli, düzgün piramida formalı salona gedib çıxdı. Dəhliz kimi salonu da yarasaların və mağaraların digər sakinlərinin bərkimiş qalın zılı basmışdı. Dərinlikdə, şübhəsiz ki, ibtidai insana məxsus sümüklər tapılmışdı. Bu, onu göstərirdi ki, salon adamların məskəni, yaxud sitayiş etdikləri yer olmuşdur.

– Doğrudanmı, mağara süni surətdə yaradılmışdır?

– Yalnız dəhlizin təbii olduğu şübhə doğurmurdu. Özüm diqətlə ölçmüşəm. Salonun bütün divarları 60 dərəcə bucağı olan düzbucaqlı üçbucaq şəklində idi.

– Siz orada olmusunuz?

– Olmuşam. Məktubla birlikdə göndərilən fotosəkillər və esizlər həmin məsələyə ciddi yanaşmaq üçün kifayət idi. Lakin Qreyin məktubu üzərinə qayıdaq! Qrey və arvadı mağaranın divarlarında həndəsi cəhətdən düzgün çevrə və nöqtələr görmüşlər. Məlum olmuşdu ki, bunlar güclü radioaktiv şüalanma mənbələridir.

İnşaatçılar özləri də bilmədən, tərkibində radioaktiv maddələr olan materialardan istifadə edə bilərdilər, – deyər İrena öz fikrini bildirdi.

– Bəli. Ətraf torium və uranla nisbətən zəngin olduğuna görə, bu fakt özlüyündə təəccüb doğurmazdı. Qreyin kəşfinin gözlənilməzliyi orasında idi ki, həmin materialdakı metalların oksidinin analizi, xeyli miqdarda transuran elementlərinin olduğunu göstərmişdi. Sonralar mən müəyyən etdim ki, bunlar plutonium-244,

neptunium-237, plutonium-242, habelə çox az miqdarda kürüm-245, plutonium-239 və amerisium-243-dür, yəni hazırda məlum olan bütün elementlərdən yarıparçalanma dövrü daha uzun hesab edilən izotoplardır. Qrey və arvadı tez gözə dəyən radioaktiv elementlər damarını tapa bilməmişdilərse də, hələ mağaranın, keçidi təmizlənərkən sayğaclar radiaktivlik səviyyəsinin xeyli yüksək olduğunu göstərirdi. Onların tədqiqatlarının bütün nəticələrini özüm yoxlamışam. Zənnimcə, istər Qrey, istərsə də arvadı güclü şüalanmaya məruz qalmışlar və bu, onların ölmələrinin əsas səbəbi olmuşdur. Qreyin vəziyyəti lap ağırlaşanda və pulları qurtarmağa az qalanda, onlar geri, qayıtmağı qərara almışdılar. Qrey yolda ölmüşdü. Ola bilər ki, uğrunda hər şeyini qurban verdiyi dostunun ölüm xəbəri Qreyin axırına çıxmışdı. Demək çətindir. Qreyin arvadı vətənə tək qayıtmışdı. Götürülmüş nümunələr qadının analize verməyə macal tapıb-tapmadığını, yaxud nümunələrin xəstəxanada itirildiyini bilmirəm. Hər halda mən onları tapmadım. Zənnimcə, qadın nümunələri yalnız ən yaxın dostu etibar edə bilərdi, – axı səhbət hərbi əhəmiyyətə malik xammaldan gedir. Hər halda heç kəs mənə müraçət etmədiyindən, kəşfin yeganə varisi oldum.

O, susub fikrə getdi.

– Sizin dedikləriniz o qədər qeyri-adi dir ki... – İrena söhbətinə ona çox böyük təsir göstərdiyini gizlətmirdi.

Naməlum şəxsin gözləri parıldadı. Dodaqlarında, özündən razı olduğunu bildirən təbəssüm yarandı.

– Qeyri-adi dir? – deyər təkrar edib güldü. – Qeyri adı, gözlənilməz kəşflər hələ irəlidə idi! Qreyin və arvadının kəşfi yalnız izo düşməyə imkan verdi. Dahi kəşfin zorla sezilən yaygın izinə!

Onun üzü yenə də xəstə, narahat görkəm aldı.

– Bunu yalnız məndən öyrənə bilərsiniz. Məndən başqa heç kəsdən. Bütün yer üzündə heç kəsdən! Bu kəşfin ixtiyarı ancaq mənədir! Məndə və Qreylə arvadında! Lakin onlar ölmüşlər...

İrenada etiraz hissi oyandı.

– Əgər siz həmin mağaranı kəşf etməsəydiniz, onu əvvəl-axır başqası tapacaqdı.

Kişi qəzəblə İrenaya baxdı.

– Ola bilər... Amma həqiqəti təkcə mən bilirəm. Onlar mağaranı alt-üst etsələr də, heç nə tapmazlar.

– Bəs əgər biz ölsək?

Xəstənin gözlərində qorxu əlaməti görünür.

– Sən ölməyəcəksən! Sən ölməməlisən! Kömək gələcək. Bu gün də olmasa, sabah. Biri gün. Mən sənə hər şeyi danışacağam. Açağı da verəcəyəm...

O, yavaş-yavaş sakitləşirdi.

– Həmin il Afrikaya getdim, – deyər demək olar o, sakit səsle söhbətinə davam etdi. – Qreyin planları və təsviri əsasında mağaramı asanlıqla tapdım. Hər şeydən əvvəl mənim üçün vacib olan bir problemdən baş çıxarmaq istəyirdim. Qreyin fotosəkillərinin arasında mağarada tapılmış insan kəlləsinin təsvir edildiyi iki şəkil vardı. Kəllə Şteynheymd¹ tapılmış kəlləyə çox oxşayırdı. Mağaradakı salonun yaşını müəyyən etmək vacib idi. Məsələ burasındadır ki, müasir tədqiqatların göstərdiyi kimi, öz inkişafına görə neandertaliyalıdan² çox aşağı duran məxluqların yüksək mədəniyyət yaradıcıları ola bilmələri ağılaşımdır. Qayada salon inşaatçılarının həndəsənin sirlərinə nə dərəcədə bələd olduqlarını da müəyyən etmək istəyirdim. Qreylə arvadının fotosəkilləri və təsvirləri bu suala kifayət qədər aydın cavab vermirdi. Tədqiqatların nəticələri gözlədiyimdən də əhəmiyyətli oldu. Mən pitekantropla neandertaliyalı arasındakı formaya aid edilə bilən insan sümükləri tapdım. Beləliklə, salon şübhəsiz ki, yüz min illər bundan qabaq tikilmişdir. Lakin elə ilk ölçü və hesablamalar salonun inşaatçılarının texniki və riyazi biliyinin qeyri-adi dərəcədə yüksək səviyyədə olduğunu göstərdi. Özümün ilk qeydlərimdə yazdım ki, hətta Misir ehtimalları inşaatçılar bu cür tikildən utanmazdılar. O zaman bu ifadəni çox cəsarətli hesab edib, qeyd dəftərimdən pozdum. Heç cür dərk edə bilmirdim ki, müqayisə üçün düzgün miqyas müəyyən etmək... sadəcə olaraq mümkün deyildir.

– Bu mağaranı öz inkişafına görə neandertaliyalılardan aşağıda duran adamlar yarada bilməzdilərimi?

– Məsələ də bundadır! Axı belə bir hipotezin təsdiq edilməsi bəşər nəslinin inkişafına baxışımızı dəyişmək demək olardı. Bu cür

nəticə çıxarmaq üçün hələ əlimdə əsas yox idi. Ona görə də ilk növbədə mağarada, xüsusilə salonda toplanmış qatları diqqətlə öyrənməyə başladım. Əsas qayaya çatmaq və mağaranın yenidən qurulmasına aid olan materiallar tapmaq istəyirdim. Bu zaman ilk gözlənilməz kəşfi etdim. Məlum oldu ki, salonun döşəməsi əvvəllər hamar olmayıb, düzgün oktaedr şəklində imiş. Çöküntüləri təmizləyəndən sonra mən, formasına görə çevrilmiş piramidaya oxşayan çuxur, yaxud hovuz gördüm. Oraya yığılmış üzvi qalıqların dəqiq tədqiqatı göstərdi ki, salon, sümüklərini tapdığım adam və heyvanlardan çox-çox əvvəl tikilmişdir.

– Bəs onu kim yaratmışdır?

– Belə nəticə çıxardı ki, bəşər mədəniyyəti, indiyədək güman edildiyindən çox qədimdir. Çox güman ki, pitekantrop və neandertaliyalı bizim bilavasitə əcdadlarımız deyil, geneoloji əsasın budaqları, insanın təkamülündə döngə olmuşdur. Bu cür hipotezi qəbul etmək əldadıcı idi. Bəs onda Misir tikililəri ilə səkkizbucaqlı salon arasında yarım milyon ildən çox olan boşluq nə ilə doldurulan? Bu zaman Atlantida haqqında əfsanə yadıma düşdü.

– Atlantida... – deyər İrena astadan təkrar etdi. Səsi həyəcədən titrəyirdi. – Deməli, Atlantida, doğrudan da, mövcud olmuşdur?

Kişi sualı eşitmədi.

– İki ildən sonra Afrikadan getdim, – deyər söhbətinə davam etdi. – Yüklümün arasında maraqlı tapıntılar, mineral nümunələri, eskizlər, fotosəkillər var idi. Qayıdan kimi işə başladım. Bədbəxtlikdən yerli mətbuat mənim Afrikadan necə maraqlı materiallarla qayıtdığımdan xəbər tutdu. Evimə reportyorlar göndərdilər. Aydın ki, onlara nə kəşfin təfərrüatı, nə də qazıntılar aparılan yer haqqında danışmaq istəyirdim. Mən hələ bu əhvalatın tarixini deməyirdim. Axı yalnız dəli adam Təhqiqat bürosu istintaqına düşər olmaq istərdi. Bundan başqa, məndə ən yaxşı tikələri başqasına vermək adəti yoxdur. Müstəqil surətdə hər şeyi yoxlamaq, bütün şübhələri dağıtmaq, sonra həmiyə bildirmək istəyirdim.

Buna baxmayaraq, səhv bir addım atdım. İnsan daş deyil... Öz assistentimlə söhbət zamanı ehtiyatsızlıq edərək dedim ki, Atlantidanın sirlərini açmaq yolundayam, əlimdə, hələ Yer üzərində pitekantroplar dolaşan zaman bəşər mədəniyyətinin mövcud olmasına dair sübut vardır. Assistent dilini saxlaya bilmədi. Bu barədə mətbuatda xəbər dərc edildi. Üzərimə suallar yağdırdılar. Həmin sual-

¹ Şteynheymlərin kəlləsi – çox ehtimal ki, ikinci buzlaqlararası dövrə – 300000 il bundan əvvəllə aid olan tapıntı. Bu pitekantrop ilə neandertaliyalı arasındakı inkişaf səviyyəsində duran insan kəlləsidir.

² Neandertaliyalı – son buzlaqlararası dövrədə və son buzlaşma dövrünün əvvəlində yaşamış ibtidai insandır. Skeletin böyüklüyünə, qasları üzərində çıxışları olan alınının enizliyinə, belinin və ayaqlarının öyriliyinə görə müasir insandan fərqlənir.

lara cavab vermək istəmirdim. Həmkarlarım mənimlə əlaqəni kəs-
dilər. Bəzi alimlər açıq sualla mənə müraciət etdilər. Aydınır ki,
mümkün qədər ümumi səciyyəə daşıyan cavablar verməyə çalışdım.
Lakin tezliklə başa düşdüm ki, müəyyən dairələr həqiqəti axtarıb
tapmaq əvəzinə, təəssüf ki, öz siyasi nəzəriyyələrini elmi cəhətdən
təsdiq etmək üçün sübut axtarırlar. Kampaniyanı irqçi televiziya-
nəşriyyat təşkilatı başladı. Verilənlərdən birində, bir elmi icmalçı
adımı çəkərək dedi ki, guya mən ağ irqin qara və sarı irqdən yüz
minlərlə il qədim olduğunu sübut etmişəm. O, iddia edirdi ki, mənə
qədər tapılan skeletlər, guya, aşağı olan həmin iki irqə mənsubdur.
İcmalçı, hətta işlərimi davam etdirmək üçün fond yaratmağa çağırırdı.

Atlantida xəbəri ilə əsas etibarilə bulvar mətbuatı maraqlandı.
Elmi dairələrdə, rəsmi surətdə, müəyyən bir fəlakət nəticəsində
həlak olmuş "əsas geneoloji budağın" mədəniyyətindən danışılırdı.
Mətbuat, radio və televiziya mənə daha amansız hücumlar edirdi.
Müəllimi olduğum məktəbin müdiriyyəti vasitəsi ilə mənə təzyiç
göstərməyə başladılar.

– Bəs siz nə etdiniz?

– Mən? Heç nə. Susur, yalan deyir, özümdən uydurur, yaxud
sadəcə olaraq inkar edirdim. Özümü, könüllü surətdə çayın axımının
ixtiyarına verən, çayın onu hara aparıb çıxaracağını bilməyən, sahi-
lədək üzməyə isə gücü çatmayan bir adam kimi hiss edirdim. Afrika
ekspedisiyasına getmək üçün çox şeyimi satmağa məcbur olmuş-
dum. İkinci belə bir səfərə pulum yox idi. Buna baxmayaraq, götür-
diyim materialları daha dəqiq öyrəndikcə aydın başa düşürdüm ki,
oraya bir də getməliyəm. Qayıdandan yarım il sonra başa düşdüm
ki... heç nə başa düşmürəm. Hər addımda qarşısızlanmaz ziddiyyət-
lərə və maneələrə rast gəlirdim. Məsələn, qazıntıların yaşını müəy-
yən etməyin, materialların, paleontoloji, yaxud arxeoloji tapıntıların
mütləq yaşını müəyyənləşdirməyin ən dəqiq metodu radioaktiv
izotopların dəyişikliyinə tədqiq etmək metodudur. Təəssüf ki, tapın-
tıların yaşı 40000 ildən çox olanda radioaktiv karbon metodu yaramır.
Həm də qurğusun və stronsium metodları on milyon ildən az olanda
dövrələrin tədqiqi üçün yaramır. Mağaranın qayaları hava buraxdı-
ğına görə helium metoduna arxayın ola bilməzdim. Tarixin radioaktiv
saatı ya saniyələri, ya da saatları göstərirdi, mənə isə vaxtı dəqiqə-
lərlə ölçmək lazım idi. Düzdür, transuran elementlərinin çevrilməsini
təhlil edərkən belə bir nəticəyə gəldim ki, həmin tikilinin yaşı

500000 ildən çox, lakin iki milyon ildən azdır. Amma öz hesablama-
larımın dəqiqliyinə dürüst əmin deyildim. Transuran elementləri ilə
ilk dəfədir ki, məşğul olurdum.

– Siz, mütəxəssisləri özünüzlə əməkdaşlıq etməyə dəvət edə
bilməzsiniz?

Alimin üzündə narazılıq əlaməti göründü. O cavab vermədi,
qızın qeydini eşitməmiş kimi söhbətinə davam etdi.

– Məni hər şeydən çox narahat edən cəhət o idi ki, otaq inşa-
atçıların bilik səviyyəsinin qeyri-adi dərəcədə yüksək olmasına
dair addımbaşı sübut tapırdım. Mağaranın girəcəyi üzərindəki üç
çevrə yadınızdadırmı? Onların əhəmiyyətini xeyli vaxt aydınlaşdırı
bilmədim. Bir dəfə astronomiyaya dair kütləvi kitabçaya baxarkən
Günəşin, Yer in və Ayın nisbət böyüklüyü təsvir olunan şəkllə diq-
qət yetirərək, tapmacaların cavabını təsadüfən orada tapdım.

– Doğrudanmı?..

– Bəli, – deyər qaranlıqda kişinin gözləri parıldıdı. Bu, təsadüf
ola bilməzdi! Bütün proporsiyalara çox böyük dəqiqliklə riayət
edilmişdi. Hətta Aydan Yerədek orta məsafə göstərilmişdi. Mağara-
nın inşaatçıları səma cisimlərinin əsl həcmi və onların arasın-
dakı məsafəni bilirlərmiş. Bu kəşfdən sonra dalbadal yeni kəşflər
gəldi. Məlum oldu ki, otağın divarlarındakı dairə və nöqtələr, qar-
şılıqlı proporsiyalarına dəqiq əməl edilən planetlərin modelləridir.
Orada hətta Pluton və təəssüf ki, indiyədək haqqında heç bir şey
bilmədiyimiz bir planet göstərilmişdi. Mən möcüzəyə inanmağa
başlayırdım. Axı adama elə gəlirdi ki, elementlərin parçalanması,
təsadüf, yaxud ilqıma qətiyyət yol vermir. Veneranı bildirən dairə
məni xüsusilə maraqlandırdı. Onun diametri infraqırmızı şualarda
fotoqrafiya yolu ilə çəkilmiş Veneranın bizə məlum olan diamet-
rinə uyğun gəlirdi. Doğrudanmı, yüz minlərlə il bizdən əvvəl
yaşamış astronomlar, Venerada atmosferin qalınlığını bizdən yaxşı
bilmişlər? Tapılmış transuran elementlərini də onların texnikasının
nailiyyəti olduğuna inanmağa hazır idim! Özü də ibtidai insan adlan-
dırdığımız məxluqun daşdan ad çıxarmağı öyrəndiyi vaxtdan yüz
minlərlə il əvvəl əldə edilən nailiyyət!

– Axı Atlantida...

– Atlantida olmamışdır! – deyər kişi onun sözünü elə çilgünlüqlə
və səsində elə xəstə ehtirasla kəsdirdi ki, İrena, hətta diksindi.

Araya sükut çökdü.

Namələm şəxs sanki razılıq hissi ilə təkrar etdi:

– Atlantida olmamışdır.

– Axı indicə özünüz deyirdiniz ki, bir neçə yüz min il bundan əvvəl...

Kişi bu dəfə daha təmkinlə onun sözünü kəsd:

– Bu, atlantların mədəniyyəti olmamışdır. Mənim ilk nəticələrim səhv idi.

– Məsələ adda deyildir. – İrena əsəbiləşməyə başlayırdı. – Hər halda, burada danışdıqlarınız fantaziyanızın bəhrəsi deyilsə, siz yüksək inkişaf etmiş bəşər mədəniyyətinin izlərini tapmısınız.

– Bəşər mədəniyyətinin? – deyər kişi astadan dilləndi. Ətraf qaranlıq olsa da, İrena onun gülümsüdüyünü hiss etdi.

– Başa düşürəm. Siz güman edirsiniz ki, Yer üzərində bəşər mədəniyyətindən başqa mədəniyyət də mövcud ola bilərdi...

O, sözünü qurtarmadı. Zəif qırmızımtıl işıq alimin qaranlığa qərç olmuş üzünü birdən işıqlandırdı. Qız gördü ki, xəstənin göz-ləri təəccübəndən qəflətən bərəldi. Ağzını sevinclə açıb qışqırdı:

– Orada! Bax! Orada!

İrena geri döndü. Uzaqda, üfünün üzərində qırmızı işıq yavaş-yavaş sönürdü.

– Paket!

– Bəli! Paket, – deyər xəstə qızıxdı. – Xilasetmə qayıqları orada olmalıdır! Gəmilərdən biri köməyə gəlmişdir! “Littl Meri” gəmisini dənizçilərinin qayıqda fişəng siqnalçıları var!

İrenanın ürəyi bərk döyünürdü. Deməli, hər halda kömək gələcəyinə bəslədiyi inam əsassız deyildi. Axı son iyirmi saat ərzində o, qəlbinin dərinliklərində özünə dəfələrlə bu cür sual vermişdi: gəminin, yaxud təyyarənin onları görə biləcəyinə ümid varmı?

Həmin fikir onu narahat edirdi.

– Onlar bizi görəcəklərmi? – deyər qız astadan soruşdu. – İndi? gecə?

– Ağlım kəsmir ki, onlar yalnız gecə axtarışı ilə kifayətlənsinlər. Aydınadır ki, onlar əvvəlcə qayıqlardakı adamları götürmüşlər. Bizi də mütləq götürəcəklər. Səhər...

Səma yenə də işıqlandı. Üfünün arxasından bircə anlığa qırmızı, ondan bir qədər uzaqda, qərbə tərəf yaşıl ulduz göründü. Demək olar ki, eyni zamanda onlar uzaqdan kəşik-kəşik verilən gəmiyi fitinin səsinə eşitdilər.

Onlar xilas olunacaqlarını bildirən səsə hərisliklə qulaq verirdilər. Dalğalanan dənizin uğultusunun tezliklə fit səsinə batırmasına baxmayaraq, hər ikisi sonsuz intizar içərisində quruyub qalmışdı.

Ensiz aypara üfünədəki duman, yaxud zəif tüstü içərisində yavaş-yavaş yox olurdu.

Salın üzgəcinə söykənmiş namələm şəxs zədələnmiş əlini ovxalamağa başladı.

– Ağrıyır?! – deyər İrena sükutlu pozdu.

O, yalnız xeyli susduqdan sonra kobudcasına, qəzəblə cavab verdi:

– Heç yerim ağrıyır! Səhərədək dözə bilərəm! Lazım gələrsə lap səhər axşamədək! Bəlkə, siz söhbətin ardını gözləyirsiniz? Hə? maraqlıdır?

– Çox.

– Amma axırını özünüzdən uydurmalıyıq. Daha fantaziya çatdır... Doğrudanmı, danışdıqlarımızın hamısını ciddi hesab etdiniz? İşə bir bax! – deyər kişi süni sevinclə qəhqəhə çəkdi. Görünür, mənə istedad vardır. Gərəkdir yazıçı olam. Hə, nə oldu? Görürəm səni dil-xor elədim. Çox təəssüf...

Xoşagəlməz boğuc gülüş eşidildi.

İrena susurdu. Beynində hərc-mərclik yaranmışdı. O, hava işıqlanmazdan azacıq əvvəl yuxuya gedə bildi. Həm də çox yatmadı. Ayağından dartıb oyatdılar. O, qaranlıqda namələm şəxsin sala sərilmiş bədəninə gördü. Deyəsən, kişi ona tərəf sürünmək istəyir, amma gücü çatmırdı.

Qız onu çətinliklə geri, salın küncünə apardı və yerini rahatladı. Qızdırması xeyli artmışdı, lakin huşunu itirməmişdi.

– Qulaq asın, – deyər kişi qızın əlindən yapışdı. – Mütləq... Bil-mirəm, səhərə çıxacağam ya yox... Qulaq asın. Onlar öz təkliflərini təkrar edirdilər... Bir neçə dəfə... Sonra zərbə endirdilər. Alçaq-cısına... altıdan-altıdan... – deyər kəşik-kəşik danışır, ağzını geniş açır hava udurdu.

– Kim? Siz nə barədə danışırırsınız?

– Onlar. Fond yaratmaq istəyənlər... Evimə gəlmişdilər... İki plyonka yoxa çıxdı... Bir də həmin kəllə parçası... Sizə demişdim – Şteynheymdə tapılmış kəlləyə oxşayan... Nəyi götürmək lazım olduğunu bildirdilər... Görünür, məni daim izləyirlərmiş... Xoşbəxtlikdən səfəh deyiləm, Afrikadan qayıdan kimi bütün xəritə və sxemləri tələf etmişdim...

Bədəni əsdi.

İrena pencəyini çıxarıb onun üstünə salmaq istədi.

– Lazım deyil... Məno heç nə kömək etmər, – deyər kişi çılğın-
lıqla pıçıldayırdı. Yaxşısı budur, qulaq asın. Polis idarəsinə müraciət etdim... Məsləhət gördülər ki, mətbuatda elan verməklə şəkil-
lərin reproduksiyanı hüququnu özümdə saxlayım. Belə də etdim...
Bu vaxt imzasız məktub aldım. Materialları pulla geri almağı mənə təklif edirdilər... Pul tapmaq haqqında fikirləşməyə dəyməzdi...
Ertəsi gün nəşriyyat nümayəndəsi mənə müraciət etdi... O, irqlərin mənşəyi haqqındakı məcmuəyə məqalə yazmağı təklif etdi. Deyim ki, bunun üçün heç bir xüsusi tələb irəli sürmürdülər. Axtarışların nəticələrini təsvir etməyim kifayət idi... Dedim ki, işi başa çatdırmamışam və buna görə də kəşfin yerini deyər bilmərəm... O mənə inandırmağa başladı ki, boş şeydir və onlar işi qurtarmağı gözləyə bilərlər... Pulun məbləği böyük idi. Müqaviləni imzaladım. Bundan sonra Afrikaya nə vaxt gedəcəyimi soruşdu... Gizlətməyimə ehtiyac yox idi. Deyəndə ki, məsələ pul üstüdür, başa düşdüm ki, o, məhz bunu gözləyirmiş... Dedi ki, kəşfiyyat ekspedisiyanın pulunu verməyə hazırdır... Əvəzində onlar üçün həmin kəşflər haqqında kitab yazmalıydım... Bütün tapıntılar ümumi əmlakımız olmalıdır – mənim və onların...

O, susdu, ağır-ağır nəfəs alırdı. İrena nəzərlərini xəstədən ayıra bilməyərək onun üzərinə əyildi.

Hava işıqlaşdı.

– Siz də imzaladınız?

O, başını tərpətməklə “hə” dedi və qurumuş dodaqlarını zorla tərpətdi.

– Onlar bir şərtimlə razılaşmağa məcbur oldular... Mənimlə zərərət etmək asan deyil... Ekspedisiyada yalnız mənim seçdiyim adamlar iştirak etdilər... Bir də... Onlar bir il ərzində heç bir ... məlumat dərc etməyəcəklər...

– Onlar sizin keçmiş tədqiqatlarınızın təfərrüatından xəbərdar idilər?

– Yalnız ümumi şəkildə... Transuran elementlərindən bir kəlmə də... Bu, mənə onların əlinə verə bilərdi... İki gənc assistentlə yola düşdüm. Sonralar məlum oldu ki, onlar həmin nəşriyyata satılmışlar... Bir ildən sonra Afrikadan qayıdanda mən onlara lazım deyildim... Dəqiqini desəm, mane olurdu... Nəşriyyat istəyirdi ki, kəşflərim

ağ irqin üstünlüyü nəzəriyyəsini əsaslandırın. Mən yalnız faktlara əsasən, sövdə deməyə razılaşa bilərdim. Bu işə onları qane etməirdi... Faktlar əvvəlki kəşfləri qətiyyənlə təkzib etməirdi. Yalnız erkən paleolitdə irqlər bir-birindən ayrılmışdır. Yalnız buzlaşma dövrünün son mərhələsində. Lakin başqaları nəşriyyata lazım olan materialları toplamağa razılıq verdilər. Mənim xərçimi ödədilər... Geri çəkilməyə, bundan sonra öz kəşfimlə maraqlanmamağa məcbur etdilər... Öz kəşfimlə!!! Başa düşürsünüzmü?

– Necə yəni “məcbur etdilər?!”

– Transuran elementlərinin izinə düşdülər. Ondən mənim əleyhimə istifadə etməyə cəhd göstərdilər... Guya müqavilənin şərtlərini pozmuşdum. Mən o qədər də səfəh deyildim. Onlar heç nə sübut edə bilmədilər... Transuran elementlərindən xəbərdar olmağa məcbur deyildim. Mən arxeoloqam! Yaxşı ki, belə oldu... Transuran elementlərinin tapılması, onların elmi materiallardan istifadə etmələrini çox çətinləşdirdi. Kəşfin yeri göstərilmədikdə axtarışların xeyri nədir? Müdafiə Nazirliyi yenidən işə qarışdı. Yeni axtarışlar başlandı. Nə demək olar... Çox maraqlı şeylər tapdılar. Müəyyən etdilər ki, mağarada yaşayanlar minlərlə il əvvəl dərədə nə işə tikmişlər. Tikililərin yalnız izi qalmışdır. Çox az idi. Lakin onlar yatağı nahaq yerə axtarırdılar. O vaxt mən Afrikada deyildim. Əslində mənə çox da dəyib-dolaşmışdılar. Onsuz da xeyli material ələ keçirmişdilər! Mənə soymuşdular. Kəşfimi oğurlamışdılar. Lakin... – deyər o, titrək barmaqları ilə İrenanın çiyindən yapışdı. – Bilmirdilər... ki... onları aldatmışam... Tapıntılardan birini gizlədib özümü aparmışam... həm də necə tapıntını. Onun dəyəri dünyanın bütün sərvətlərindən çoxdur.

Xəstənin nəfəsi fısıltı salmağa başladı. O yalnız bir müddətdən sonra özünə gəldi.

– Salonun divarlarını özüm yoxlayırdım, – deyər qüvvəsini toplayaraq sözüne davam etdi. – Siz ultrasəs aparatının necə işlədiyini bilirsinizmi? Sıxlığı və bərkliyi başqa cür olan hər hansı cismi həmin aparatın köməyi ilə tapmaq çox asandır. Hiss edirdim ki... Tədqiq olunmamış yerlərə heç kəsi buraxmırdım... Assistentlər yalnız məndən sonra işləyə bilərdilər... Onlar Yer bildirən çevrənin altındakı divarlardan birindən boru tapdığımdan xəbərdar deyildilər. Karandaş kimi nazik, on santimetr uzunluğunda boru. O, qayada açılmış və metal tıxacla bağlanmış deşiyə qoyulmuşdu. Gecə

borunu çıxarıb izləri itirdim. Bunu birinci dəfədir ki, sənə deyirəm... Ona görə deyirəm ki, yalan danışmadığımı biləsən... Assistentlər sağdırlar... Onlardan biri indi professorudur... Həmin dəşik onun şübhəsiz ki, yadına düşəcək... O zaman assistentlər məndən soruşmuşdular, amma heç nə öyrənə bilməmişdilər. Məni izləmələrinə və daim iz itirməyə məcbur olduğuma baxmayaraq, indiyə qədər heç kəs heç nə bilmir...

– Bəs bu, nə idi?

– Mən başqa yerlərdə də üç ədəd bu cür boru tapdım... Onlar şüşə kimi şəffaf idilər... Amma şüşə deyildilər... İçərisində diametri bir millimetrdən böyük olmayan həlqələr vardı... Amma mən bu boruları tədqiq etməklə məşğul ola bilmirdim... Şübhə doğurmaq istəmədim... Boruları gizlətdim...

– O susdu. İrenanın əlini buraxıb köynəyinin altında nə isə axtarmağa başladı, nəhayət, açarı tapdı. Amma açarı ovcunda sıxaraq bütün iradəsini toplayıb kəsik-kəsik danışdı:

– İl yarım bu borularla əlləşdim. Onları mişarlayıb, hərəsindən papiros kağızı naziklikdə 864 lövhə tapdım. Lövhələrdən birini ilk dəfə mikroskopun altına qoyanda heyrətimdən az qaldı özümdən gedəm... Bunlar şəkil idi?! Rəngli şəkillər!.. Rəng çalarları necə gözəl seçilmişdi! Şəkillər hər hansı plastik kütlədən hazırlanmış şəffaf lövhələrin üstündə çəkilmişdi... Bu kəşfdən heyrtlənmişdim, eyni zamanda məni dəhşət bürümüşdü. Fikirləşirdim ki, çox bacarıqla düzəldilmiş kələyin qurbanı olmuşam... Amma nəhaq yere qorxurdum. Boruların qayıldığı materialın analiz edilməyə də ehtiyacı yox idi. Çox mürəkkəb kimyəvi tərkibi olan bu şəffaf maddənin yarım milyondan artıq yaşı vardı... Rəngli şəkillərin məzmunu hər şeyi aydın sübut edirdi. Bu, məktub idi. 500000 yaşlı olan məktub! Bizə, XX əsrin adamlarına yazılmış məktub!

İndi İrena əmin idi ki, xəstə sayıqlayır. Düzdür, o, naməlum şəxsin qərribə söhbətinin arxasında, doğrudan da, baş vermiş bir hadisənin durduğuna şübhə etmirdi. Lakin İrena xəstə beyinin fantaziyasını, can verən bu adamın tanış olmadığı qıza demək istədiyi həqiqətdən necə ayıra bilərdi?

Qız xəstənin gicgahlarını yaş əsgisi ilə isladır, kişi isə İrenanın fikirlərini oxuyurmuş kimi, onun üzünə baxır və təkrar edirdi:

– Qulaq as... Mənə qulaq as... Görürəm ki, mənə inanmırsan. Bu, ağınlınıza heç cür sığışmır... Sən mənə inanmırsan?

– Nə danışırırsınız, sizə inanıram, – deyər qız mexaniki surətdə cavab verdi.

– Əsgini bura, üzümə qoy... İndi halım yaxşıdır... Vaxta az qalıb... Amma hiss edirəm ki, təfərrüatsız inanmayacaqsan. Həmin lövhələrdə bizə məlum olmayan üsulla çəkilmiş müxtəlif şəkillər vardı. Onların əksəriyyəti təbiət mənzərələri, bitki, heyvan təsvirləri idi... Düz demədim – bunlar, indi insanabənzər meymunlar adlandırduğumuz canlılar idi. Əslində nəinki yalnız onlar, eləcə də bütün təbiət mənzərələri sübut edirdi ki, bu, birinci buzlaqlararası dövrdür. Qünts interqlyasial! Başa düşürsünüzü?!
O, gözlərini yumdu.

– Lakin mən şəkillərdən ibarət olan bu məktubu asanlıqla oxuya bilmədim, – deyər fasilə verdikdən sonra sözü davam etdi. – Düzdür, ayrı-ayrı lövhələrin sırasını müəyyənləşdirmək çətin deyildi...

– Hansı yol ilə! Doğrudanmı, nömrələr qoyulmuşdu?!

– Yox. Onlar bunu əvvəlcədən necə biləydilər? O zaman hələ meymun-insan səviyyəsinə çatmış olan canlıların yazısının hansı yollarla inkişaf edəcəyini haradan biləydilər?

– Hansı canlıların?

– Bizim. Adamların. Axı o zaman Yer üzərində indi bizim homo sapiens adlandırdığımız adam yox idi. Onlar bəşəriyyətin yalnız ilk rüçeymlərinə rast gəlmişdilər. Yüz minlərlə ildən sonra əmələ gəlmiş olan və özünü bu gün dünyanın hakimi adlandıran canlının rüçeymlərinə.

Adama elə gəlirdi ki, sənən orqanizmə yenidən qüvvə gəlir.

– Onlar əvvəlcədən görürdülər! Öz biliklərinin gücü ilə görürdülər ki, xəstəliklərin qırdığı və təbiətlə ölüm-dirim mübarizəsi aparan bu zəif canlılar bir vaxt ağıllı məxluq olacaqlar. Böyük mədəniyyət və texnika yaratmağa qadir olan adamlara çevriləcəklər! Lakin onlar yazının və nitqin inkişaf yollarını əvvəlcədən görə bilməzdilər. Axı onlar sehrbaz deyildilər!.. Şəkillərin sırasını paralel olmayan iki xətlə göstərmişdilər. Lövhələrin tilləri ilə gedən iki kəşik... Axı onlar gələcəkdə həmin məktubları oxumalı olacaq canlıları görürdülər, tanıyırdılar. Onlar bu canlıların gözlərinin, beyinlərinin quruluşunu, elektromagnit dalğalarının diapazonuna torlu qişanın həssaslığını bilirdilər! Şəkillər buna görə də bizim gözlərimizlə bütövlükdə qavranılır. Sadəcə olaraq onlar, öz fikirlərini qəsdən bizim orqan-

larımızın qavraya biləcəyi vasitələrlə ifadə etmişdilər. Bu, digər canlıların psixikasının dərinə öyrənilməsinə, bütün Kainatdakı ağıllı canlıları birləşdirən əlaqəyə dair təəccüb doğuran sübutdur.

– Bəs onlar kim olmuşlar? Niyə qırılmışlar?

– Onlar qırılmamışlar. Onlar çıxıb getmişlər. Harasa başqa aləmə çıxmışlar. Bəlkə də, gəldikləri yerə qayıtmışlar?

– Deməli, güman edirsiniz ki, onlar başqa planetlərdən gələn canlılar olmuşlar?

– Güman etmirəm, dəqiq bilirəm! Üstəlik, onlar Marsdan, Venəradan, ümumiyyətlə, bizim Günəş sisteminin planetindən gəlməmişlər. Belə olsaydı, tez-tez gələrdilər... Onlar ulduzlardan gəlmiş qonaqlar idi. Təəssüf ki, haradan gəldiklərini müəyyən edə bilmədim...

– Bəs siz nə əsasla güman edirsiniz ki, lövhələri ulduzlar aləminin sakinləri düzəltmişlər?

– Şəkillərin bir hissəsində Günəş sisteminə yaxınlaşmaq, oradan keçib səfərə getmək təsvir olunur. Nəhayət, Yerin, yarım milyon il bundan əvvəlki Yerin şəkli çəkilmişdir!

– Niyə! Onlar Yerə niyə gəlmişdilər?

Can verənin sifətində xəlif təbəssüm görünür.

– Məgər kosmik qonaqlar mütləq biz məhz evdə olan zaman gəlməlidirlər? Biz onları qəbul etməyə hazır olamıyıq? Yer kürəsi üç milyard ildən çoxdur ki, mövcuddur. Bəşəriyyətin isə cəmi bir neçə min illik tarixi vardır. Ulduzlar aləmindən qonaqların indi gələcəklərinə ümid etmək səhv olardı... Məhz XX, yaxud XXI əsrdə gələcəklərinə!

Xəstənin sifəti ağrıdan əyildi. O, əsəbi halda gözlərini yumdu. Nəfəsi yenə də fişildəməyə və qırılmağa başladı.

– Siz mikroşəkillərdə həmin canlıların təsvirinə rast gələ bilərsinizmi?

Can verən zorla udqundu. İrenaya elə gəldi ki, kişi nəvazişlə ona baxır. Görünür, xəstə gücdən düşürdü. O, başını və göz-qaşlağını azacıq tərpətməklə "hə" cavabı verdi.

– Onlar bizə oxşayırlarmı?

Xəstə narahat halda tərpəndi. İrena bununla onun inkar etdiyini, yaxud sadəcə olaraq çiyinini çəkdiyini başa düşmədi. Kişi ümitsizliklə qızın üzünə baxırdı. Gicgahlarında damarlar şişmişdi. Lakin pıçılısı dənizin gurultusunda eşidilmirdi. Qız qulağını can verənin dodaqlarına demək olar ki, yapışdıranda qırıq ifadələr eşitdi:

– ...Əllərin vəzifəsini yerinə yetirən... Lakin bunlar insan əlləri deyil... Onların eyni vəzifələri yerinə yetirən gözləri var, amma bizim gözlərimiz kimi deyil... Başqa cür olsa da, bir az oxşayır... Onlar pitekantropların mədəniyyət yaradacaqlarını bildirdilər, əvvəlcədən gümrükdülər... İzlər... Məktub... duyğularımızın dili ilə... Ağıllı canlılar. Onların əqli... Heyvan deyildilər! Təbiətin qanunları... Təbiət vahiddir. Onlar başa düşməlidirlər...

Səsi getdikcə eşidilməz olurdu. Birdən o, sanki yenidən var qüvvəsini topladı.

– Başqa yerlər də var, – deyər xırıldadı. Üç... yaxud dörd... işarə nöqtələri... Asanlıqla gedib çıxmaq olar... Tapmağı bacarmaq lazımdır... Həmin mağara kimi... Orada, Kaa...

Səsi qırıldı. Lakin bir dəqiqədən sonra danışmaq üçün daha bir şey göstərdi.

– Axtarmaq lazımdır... Braziliya... Neqro... Amma ən başlıcası... İki... On min metr... okeanın dibində... Və Ay... O biri tərəfində... Materiallar... Biliklər xəzinəsi... Yalnız yüksək səviyyəyə məxsus... Mədəniyyət lazımdır... Fayda götürməklə...

İndi onun dodaqları səssiz tərpənirdi. Nəhayət, tamamilə susdu. İrena can verənin əlindən yapışdı.

– Familiyanız!!! Adınız nədir? Materialları harada axtarmaq lazımdır?! Harada...

Ona elə gəldi ki, naməlum şəxs ölmüşdür, lakin kişi elə bu dəmdə gözlərini açdı.

Bu gözlər indi əvvəlki kimi parıldamırdı.

– Adınız nədir?!

– Hə?! Hə?! – deyər kişi xırıldaya-xırıldaya ingilis dilində mızıldandı.

Birdən sönük nəzərlə səmaya baxdı.

– Təyyarə... Təyyarə... Kömək...

Qız onun çiyinlərini silkələyərek qışqırdı:

– Materialları harada axtarmaq lazımdır?

– Rədd ol! Deməyəcəyəm! Heç nə deməyəcəyəm! Açarı verməyəcəyəm!

Qəflətən dəhşətdən sifəti əyildi.

– Sən bilirsen! Məni qarət etməsən!

O, qeyri-insani səslə dizi üstə qalxdı və sol əli ilə İrenanın saçından yapışdı.

– Bilirsən! – deyə qışqırdı. – Sən ölməlisən! İndicə uçub gələcəklər!.. Açarı verməyəcəyəm!

O, bədəninin bütün ağırlığı ilə qızın üstünə yığıldı. İrena cold geri çəkilib onu kənara itələdi.

Kişi bir dəfə də ayağa qalxdı, lakin bu zaman güclü dalğa salı yellətdi. O, inilti ilə üzüstə yerə sərildi. Birce anın içərisində bədəni dənizə sürüşdü. İrena irəli atılıb, suda boğulanı lap sonuncu anda tutdu. Kişi tamamilə gücdən düşmüşdü. Qız böyük çətinliklə onu dartıb sala çıxartdı.

Deyəsən, ölmüşdü.

Qız başını onun sinəsinə qoydu.

Doğrudanmı, bu, ürəyin zəif döyüntüsüdür?

Qız əsəbi hərəkətlə onun çiyinlərini və boynunu ovxalamağa başladı.

Nəhayət, kişi udqunmuş kimi dodaqlarını tərptədi.

– Materialları harada axtarmaq lazımdır? – deyə İrena ümitsiz halda soruşdu.

Can verən gözlerini açdı. Göyərmiş dodaqları titrədi. Qız əyildi və sözün yalnız bir hissəsini eşitdi.

– Harada axtarmalı?!

Can verən dodaqlarını səssiz tərptədi. Sonra yenə də. O, ucadan nə isə demək istəyirdi, amma gücü çatmırdı. Kişi sol əlini sinəsinə qaldırmaq istəyirmiş kimi barmaqlarını yumdu. Doğan günəşin şəfəqləri cırılmış köynəyin altındakı açarı parılatdı.

İrena bu metal parçasını ehtiyatla götürdü.

O, can verənin üzünə baxdı. İrenaya elə gəldi ki, kişinin dodaqlarına zəif təbəssüm qondu.

Alim öldü.

Gəmi qəzası qurbanlarını axtaran vertolyot “Littl Meri”nin qəzaya uğradığının yalnız dördüncü günü İrenanı tapdı. Qız huşunu itirsə də, parıldayan kiçik açarı əlində möhkəm tutmuşdu.

İrena batmış gəminin tapılan sonuncu sərnişini idi.

Naməlum şəxsin meyitini dəniz udmuşdu.

Qız gözlerini açanda, yatağının yanında “Littl Meri”nin kapitanı dayanmışdı. İrenanın ailəsinə xəbər vermək lazım idi. Məlum oldu ki, ölənlərin sayı İrenanın güman etdiyindən azdır. Dörd dənizçidən başqa, yalnız üç qadın və on səkkiz yaşlı gənc həlak olmuşdu. Vəssalam.

Qız təkidlə suallar verilməsinə baxmayaraq, arxeoloq haqqında heç nə öyrənmə bilmədi. “Littl Meri” gəminin sərnişinləri arasında zahiri görkəminə görə onun saldakı tanışına oxşayan kişini heç kəs görməmişdi. Heç kəs xatırlamırdı. Bəlkə də, qəza zamanı həlak olmuş dənizçilərdən biri onu gəminin anbarında gizli saxlamışdı.

Lakin fikirləşdikcə belə bir hiss İrenaya daha çox hakim kəsilirdi ki, həmin qərribə adamların görüş, onun etirafı və qeyri-adi hekayəti yalnız qızdırma zamanı sayıqlamanın nəticəsidir.

Əlində isə açar vardı...

SİNİTİ XOSİ

(1926)

(Yaponiya)

BAHAR NƏ VAXT GƏLƏCƏK

Raket buz təkisi soyuq kosmosun gecə zülmətini iynə kimi deşir. Raket... Zərif xətlər... Axın şırmaqlarında balıq... Sürətlə sıçrayıb yerə sərələnen bəbir... Çox itilənmiş biçəğin uzun ağzı...

Onun forması nə qədər mükəmməldir! Bəs rəngi! Uyğunsuzluğa bax! Raketin korpusu və quyruq pərləri reklamlarla bəzədilmişdir.

Burun hissəsində əlvan etikətli butulka çəkilmişdir: sərindənici sular için! Onun yanında qırmızıdodaq, gözlərinə sürmə çəkilmiş gülümsəyən gözəl qız. Yaşasın kosmetika! Raketin quyruğu elektrik şirkətinin gerbə oxşayan ticarət markasını iftixarla aparır. Elə buradaca başqa reklamlar var: optik cihazların, hazır paltarların, ərzaq məhsullarının reklamları.

Yox, reklamlar pis çəkilmişdir. Hər biri ayrılıqda götürüldükdə lap yaxşıdır. Birlikdə isə... Başa düşürsən – bu, kosmik raketdir, yaxud əyləndirici parkda reklam stendi?

Zülməti qovan və işıq saçan rənglər, yanıb-sönən hərflər...

Gəminin komandiri professor N soruşdu:

– İşıq qurğuları necə işləyir?

Onun assistenti pilot cavab verdi:

– Çox əla... Amma professor, raketimizi bu kökə salacağıları heç yuxuma da girməzdi.

– Mən nə edə bilərdim?

Professor N kədərlə gülümsündü. O, yüksək sürət sahəsində orijinal nəzəriyyənin banisi idi. Həmin nəzəriyyəni təcrübədə tətbiq edərək bu gözəl raketin layihəsini yaratmışdı. Lakin layihə üzərində iş onu var-yoxdan çıxarmışdı. Raket qurmağa pulu qalmamışdı. Necə məyus olduğunu təsəvvür etmək çətin deyil.

Əlbəttə, layihəni satmaq olardı. Nəinki əvvəlki xərclərin əvəzi çıxar, hətta böyük gəlir götürülərdi. Lakin o, layihəni satsaydı, – bütün arzuları puça çıxacaqdı: Raketlərdən artıq özü istədiyi kimi istifadə edə bilməyəcəkdə; o, bunu – uzun illər işlədikdən sonra nail olduğu şeylərdən əl çəkməyi ağılına da gətirə bilmirdi. Nəhayət, başına yaxşı fikir gəldi. Professor N bir çox firmaya baş çəkdi, hər yerdə də eyni bəyanatı verirdi.

– Mənim layihəmlə tanış olmaq istəyirsinizmi? Çox sürətli raket ixtira etmişəm. Bəli, bəli, tamamilə yeni prinsip əsasında. Necə? Deyirsiniz ki, kifayət qədər planet gəzmişik? Lakin bütün bunlar uşaq oyuncaqlarıdır. Mənim raketim çox uzaqlara uçaçaq. Mən firmanızın məhsullarını məşhurlaşdırmağa və satmağa hazırım... Amma elə güman etməyin ki, yalnız sizin firmanızın mallarını yaymaq istəyirəm. Bir çox ticarət şirkəti təklifimdən döndürülüb. Nə üçün də yapışmasın! Görün necə imkanlar vardır.

Qeyri-adi müvəffəqiyyət qazanıldı. Professor özü də bunu gözlemirdi. Pul səli kimi axırdı. Raket real-məsələ oldu. İndi o, kosmosa qalxmışdır. Əvəzində korpusunu reklamlarla bəzəmək və bütün bölmələrini mal ilə doldurmaq lazım gəlmişdi. Professor yalnız assistentini özü ilə götürə bilməmişdi. Başqalarına yer çatmamışdı.

– Planet görürəm! Planet görürəm! Qırmızı günəşin yaxınlığında – deyə həyəcədən duruxa-duruxa danışan assistent məlumat verdi.

Professor xahiş etdi:

– Planeti təsvir edin!

– Videoskopu işə salıram... Atmosfer Yerdəkinə oxşayır...

Mənzərə də... Adamlar da...

– Əhalinin mədəni səviyyəsini müəyyən edin!

– Bu saat... Mədəni səviyyələri bizdəkindən bir az aşağıdır.

– Şükür olsun Allaha! Yüksək səviyyəli planetə düşsəydik, vəziyyətimiz necə olardı? Bu cür mallarımızla! Yerli adamlar gülməkdən ölərdilər. Biz isə bu cür uzaq planetə nəhaq gəlmiş olardıq... Planetə tərəf istiqamət götürün.

Əmr verəndən sonra professor xüsusi stenddəki düyməni basdı. Bütün reklamlar daha da işıqlandı. Professor təmiz adam idi! O, firmalara verdiyi vədi vicdanla yerinə yetirməyə hazırlaşdı.

Raket planetə yaxınlaşdı və tədriclə sürətini azaldaraq kiçik şəhərin yaxınlığındakı geniş çəməndə yerə endi. Professor digər düy-

məni basdı, güclü radiodan reklam məhəməsi çəşildirdi. Məhəmənin yüngül, şən melodiyası tanış olmayan ölkənin üzərinə yayıldı.

Planetdə ilin fəslı görünür, Yerdəki payıza uyğun gəlirdi. Sarı yarpaqlar ağaclardan sakitce tökülürdü. Bu yad, eyni zamanda tanış mənzərəni seyr edən professor dodaqaltı:

– Əhalini bir yere necə yığacaq? – dedi.

– Siz narahat olmayın, professor. Budur, özləri qaça-qaça bizə tərəf gəlirlər. Baxın, baxın! – Assistent əli ilə göstərdi. – Necə məhrıban adamlardır...

Doğrudan da, əhali dinc və sakit idi. Heç kəs silah götürməmişdi; vəhşilərə qətiyyətlə oxşamırdılar. Onlar məhrıbanlıqla gülüm-sünürdülər.

Professor bir qədər də nəzər saldı, heç bir təhlükə olmadığını yəqin edəndən sonra raketdən çıxdı. Assistent və professor söhbətə başladılar, daha doğrusu bu, söhbət deyil, bir növ pantomima idi. İki nəfər əllərini tərpətməklə, mimika ilə bədənlərini qoribə tərəfdə əsdirməklə yerli adamlara başa salmağa çalışırdı ki, digər günəş sisteminin planetindən, Yer adlanan planetdən gəlmişlər.

– Demək, belə... – deyər professor öz çıxışına yekun vurdu. – Biz sizlə əbədi dost olmaq istəyirik. Aydındır? Dost! Əbədi!

Yerli adamlar razılıq əlaməti olaraq başlarını tərpədir və öz növbələrində izah edirdilər:

– Çox şadıq. Bizdə məhsul yığımları yenice qurtarmışdır. Bunu yaxşı bayram etmək lazımdır. Sizi bayrama dəvət edirik.

Professor və assistent fərəhlə gülümsünərək bir-birlərinə baxdılar. Onlar yerli adamların nə üçün sevindiklərini başa düşdülər: məhsul yığımları qurtarmışdır! Ticarət üçün bu, lap yerinə düşdü. Bəxtləri yaman gətirmişdi! Yarım ay əvvəl gəlsəydilər, zəhmətləri hədəf gedəcəkdı. Məhsul yığımlarının qızğın dövründə qonaqlara kim fikir verər?

Professor vəcdlə:

– Çox gözəl! Çox gözəl! – dedi və dərhal ticarət haqqında danışmağa başladı: – Cənablar, elə bilməyən ki, biz bura boş əl ilə gəlmişdik. Raketimizdə birinci növ və əla mallar çoxdur. Burada dostlara rast gələcəyimizi əvvəlcədən görürdük. Dosta kömək etmək isə Yerimizin qanunudur. Ümidvaram ki, mallarımız xoşunuza gələcək və biz ticarət münasibətləri yaradacağıq. Başa düşürsünüz mü? Uzun illər boyu ticarət münasibətləri! Bunu öz öhdəmə götürürəm. Narahat olmayın, buna tam təminat verirəm!

Professor assistentə əmr etdi ki, raketin qapağını açsın və hamını içəri, xüsusi bir sərgiyə dəvət etsin.

Necə gözəl sərgidir! Möhkəm, qəşəng hazır paltarlar. Evdə işlənən, məişətdə əvəzi olmayan əşyalar. Çox qidalı və dadlı ərzaq məhsulları. Əlbəttə, Yerdə çoxdan bədbənd düşmüş və həddindən artıq istehsal edilədiyinə görə, satılmayan xeyli mal da vardı. Lakin həmin mallar planetin sakinlərinə əfsanəvi, çox qiymətli bir şey kimi görünürdü. Onlar gözllərini bərəldərək heyran qaldıqlarını gizlətmədən baxır və bu nadir şeylərə hərədən bir əllərini vurur, öz aralarında nə isə danışırdılar.

– Hə, necədir? Xoşunuza gəlir? Hamısı yüksək keyfiyyətli mallardır!

Professor qürurla var-gəl edir və malları yorulmadan tərifləyirdi. O başladığı işin uğurlu olacağına şübhə etməirdi. Lakin yerli adamların cavabı gözənilməz oldu.

Onlar başlarını tərpədə-tərpədə, əllərini oynada-oynada izah etdilər ki, onlara heç nə lazım deyil. Professor və assistent özlərini tamamilə itirdilər. Nə olub? Axı açıq görünür ki, planetin sakinləri bu şeyləri almaqdan ötrü lap əldən gedirlər. Bəs onlar niyə bir şey almırlar?.. Bunu aydınlaşdırmaq lazımdır.

– Niyə ləngiyirsiniz? Şübhə etməyin. Malın yaxşılığına başımla cavabdehəm!

– Hm...m... Bilirsinizmi, mal almağı çox istəyirik. Lap çox. Amma indi əla bilmərik... Gələnlərdə gözləmək lazımdır.

Onların cavabı belə idi.

– Gələnlərdə?! Əzizlərim, sizin üçün nə fərqi var – indi, yaxud bir ildən sonra? Niyə uzadaq?

– Planetimizdə tezliklə qış girecək. Qışda isə... qışda bunlar bizə gərəkdir deyil. Amma bahar girdəndə başqa məsələ.

Amma professor elə axmaq deyildi ki, bu cür dəlillər onu çaşdırırsın. O, yerli adamları qızğın surətdə dilə tutmağa başladı:

– Qış girir? Çox gözəl, qoy girsin! Burada məhz qış üçün çox şey var. Məsələn, budur, elektrik adyaltı. Astarına atom batareyası qoyulmuşdur. Saz işləyir. Həmişə yeriniz isti olacaq. Bəs kosmetik vasitələr? Ah, şiddətli soyuqlar düşsəndə onların tayı-bərabəri yoxdur. Baxın! Sizə təklif edirdim ki...

Lakin yerli adamlar yenə də əllərini yellətdilər və etiraz əlaməti olaraq başlarını tərpətdilər.

– Bilirsinizmi, planetimizdə qış girəndə, hamımız qış yuxusuna gedirik. Ona görə də qışda bizə belə şeylər lazım olmur.

– Aha, demək səbəb budur! Qoribədir! Bizim Yerdə bu cür adət yoxdur. Məni bağışlayın, heç vaxt ağıma gəlməzdi ki... Yaxşı... Bəs lazım olan şeyləri nə üçün əvvəlcədən almayırsınız. Hə? Axı bu lap əla olar: yuxudan ayılanda hər şey əlinizin altında olar, heç bir şeyin fikrini çəkməzsiniz.

– Hə, məmnuniyyətlə alardıq... Əlbəttə, bu rahat olardı! Amma qışa hazırlaşarkən bütün məhsulu anbarlara yığmışıq. Sizinlə haqq-hesabı çürütmək üçün anbarların hamısını açmaq və məhsulu çıxarmaq lazım gələcək. Buna isə gücümüz çatmaz, çünki bu çox zəhmət tələb edən işdir.

Professor başını tərpətməklə, başa düşdüyünü bildirib assistentlə məsləhətləşdi.

– Hə, nə edək? Neyləyək? Mənə elə gəlir ki, buranın adamları namuslu, etibarlı adamlardır.

– Zənnimcə, onlara etibar etmək olar, – deyə assistent razılaşdı.

– Mənim də fikrim belədir. Görün bir, necə planetdir! Böyük gələcəyi var. Tayı-bərabəri yoxdur! Bir də malları yenidən Yere aparmayacağıq ki! Görün, nə qədər maldır! Yaxşı. Qoy haqqını baharda versinlər. Doğrudan da öz planetləri ilə bizdən qaçmayacaqlar ki!

– Haqlısınız, professor. Mehriban xalqdır, heç də davakar deyildir. Mədəniyyətləri də o səviyyədə deyil ki, belə qısa müddət ərzində müharibəyə başlayıb bir-birlərini qırınsınlar...

Professor N öz lütfkarlığından ləzzət alaraq, fəxrlə danışımağa başlayıb yerli adamlara aşağıdakı təkliflə müraciət etdi:

– Cənablar, biz sizə inanırıq. Qərara aldığımız ki, malları sizə indi verək. Haqqını sonra ödəyirsiniz. Gözləyirik. Gələn baharda yenə uçub yanınıza gələcəyik. O zaman borcumuz müqabilində planetinizin əsas məhsullarını bizə verərsiniz.

– Ah, təşəkkür edirik, minnətdarıq. Nə yaxşı oldu! Gələn il bahar giren kimi borcumuzu mütləq verəcəyik. Buna şübhə etməyin.

Onlar necə sevinirdilər! Bu namuslu, safqəlblilə adamlar yalançılığı bacarmırlar. Yüksək mədəniyyətin pozucu təsiri hələ onlara toxunmamışdır! Onların sözü möhkəmdir. Bu cür danışıqdan sonra hər şey yerli-yerində olacaq. Firmalar razı qalacaq. Professor bütün anbarları açıb malları yerli adamlara verərək dedi:

– Budur, buyurun götürün! Alın! Aparın! Gələn il görüşürük. Sizə daha çox mal götərəcəyəm!

– Sağ olun! Çox sağ olun! Mütləq gətirin! Sizi gözləyəcəyik. Xudahafiz!

Xoşbəxt yerli adamlar əllərini fərəhlə yellədirdilər. Əlvida nidalarını eşidildi. Assistent qapağı ördü, idarəetmə pultunun düyməsini basdı və boşalmış yüngül raket səmaya qalxdı. Budur, o, yenə də kosmik fəzada sütüyür...

Professor illüminatora yaxınlaşıb qonaqpərvər planetə son dəfə baxdı.

Necə gözəl xalqdır! Baharda görüşümüz xoş olacaq. Hə, yeri gəlmişkən bu planetin hərlənmə dövrünü hesablayın. Nahaq yerə gəlməmək üçün. Yoxsa yenə də mövsüm vaxtına düşmərik. Birdən onların dedikləri qış yuxusu qurtarmamış gəlmiş olarıq... Araya pərtlik düşər...

– Baş üstə, – deyə cavab verən assistent hesablamağa başladı. Onun bu işi lap çox çəkdi.

– Nə oldu? Niyə məlumat vermirsiniz? Yoxsa hesablama çox çətindir?

– Necə deyim... Çətin bir şey yoxdur... Fərəhləndirici şey də... Deyəsən, planetin hərlənmə dövrünü ora enməzdən əvvəl hesablamalı idik.

– Deyin görüşün niyə?

– Bilirsinizmi... Bu planetin orbiti çox dartılmış ellips şəklindədir. Bizim Qalaktikanın planetləri kimi o da indi öz günəşindən uzaqlaşır... və tezliklə kosmik zülmətə, soyuğa düşəcək, orada hər şey donacaqdır. Əlbəttə, belə şəraitdə qış yuxusu olmasa, heç kəs sağ qala bilməz...

– Yəni bununla demək istəyirsiniz ki, planetdə qış çox uzundur?

– Bəli, belə çıxır...

– Planetin günəşə yaxınlaşması və orada baharın girməsi üçün nə qədər vaxt görkədir?

– Hm... bizim Yer vaxtı ilə hesablasaq, təqribən beş min il...

NAMİQ ABDULLAYEV

(1928)

(Azərbaycan Respublikası)

UZAQ DÜNYANIN ÇİÇƏYİ

Ramo yuxudan ayılanda gözlərinə inanmadı. Serera onun çarpayısının ayaq tərəfində dayanıb gülümsəyirdi. Ramo diksindi, qalxıb yatağında oturdu, gözlərini sildi. Serera heykəl kimi onun qarşısında donub qalmışdı. Qızın əynində 5 il bundan əvvəl geydiyi paltar vardı... Oğlan dolabçanın üstündəki stəkanı başına çəkdi. Dönüb Sereranın divara vurulmuş şəklinə baxdı. Bəli, həmin paltar idi. Ramo qorxa-qorxa nəzərlərini şəkildən ayırdı, yenə çarpayının aşağı tərəfinə baxdı. Serera orada idi. Beş il əvvəl ölmüş gözəl Serera... O, əlləri ilə üzünü örtüdü. "Məni qara basır? Yoxsa ağılım çəşib, dəli oluram?" Oğlan donub qalmış xəyala bir-iki addım yaxınlaşdı. Xəyal təpənmirdi. O, qızın əlinin hərarətini hiss etdi. Qız sevindi, gözlərində xoşbəxt bir ifadə canlandı. Ramonu soyuq tər basdı. Qız əlini oğlanın saçlarında gəzdirdi. Ramo artıq dözə bilmədi. Cəld öz kayutundan çıxdı. Gəmi həkimi Elvinin yanına gəldi. Əlindən yapışdı:

– Xahiş edirəm, tez mənim kayutumaya gədek.

Elvi söz deməyə macal tapmadı. Oğlan onu çəkö-çəkö öz kayutuna gətirdi. Ancaq içəri girəndə Sereranı görmədi. Onun üzü döhşətli bir ifadə aldı.

– Elvi, mən dəli oluram, məni qara basır-nədir? Bu saat Serera burada idi.

Elvi Ramonun çəşqinliyinin səbəbini başa düşmədi.

– Sakit ol, Ramo. Özünü ələ al.

Elvi bildirdi ki, gəmidə Ramo kimi möhkəm iradəli adam azdır. Ramo qorxunun nə olduğunu bilmir. Onu təəccübləndirmək də çətindir. Ramo beş il əvvəl sevgilisinin ölümünə də mətanətlə dözmüşdü. Bəs indi ona nə olub? Axı illər keçdikcə dörd unudulur. Son zamanlar o, Elviyə tez-tez yaxınlaşır, hər kiçik bəhanədən istifadə edib, onunla bir yerdə qalmağa can atırdı. Elvi də ona laqəyd deyildi.

– Bəlkə, yatmamışdan əvvəl Serera haqqında çox düşünmüsən?
– Qızın səsindən və üzündəki ifadədən incikliyini duymaq çətin deyildi. Ancaq Ramo bunu hiss etmədi.

Elvi onu müayinə etdi.

– Bir şey yoxdur. Azacıq həyəcanlanmışsan.

Birdən Elvinin gözü Ramonun çarpayısı üzərindəki çiçəyə sataşdı.

– Deyəsən, çiçəyi mənə bağışladığımız üçün peşman olmusunuz?

Ramo təəccüb etdi.

– Mənim bundan xəbərim yoxdur.

– Bəs bu çiçək hardandır?

Ramo çiyinlərini çəkdi.

– Bilmirəm. Nə isə anlaşılmaz hadisələr baş verir. Özü də mənim kayutumda.

Elvi istehza ilə soruşdu:

– Bəlkə, bunu da Serera gətirmişdir?

Ramo sərt hərəkətlə başını qaldırdı. Dik Elvinin gözlərinə baxdı. Qız dediyi sözdən utandı. Ramo çiçəyi Elviyə uzatdı. Qız onu iylədi. Qərribə idi. Çiçəyin valehedici ətri yox olmuşdu.

Elvi kayutuna qayıtdı. Onun da kefi pozulmuşdu. Ramonun hələ də Sereranı unutmaması qızı çox düşündürdü. "Yox, biz xoşbəxt ola bilmərik, o, həmişə Sereranı xatırlayacaq. Bir də ki xatırlamağı ona qadağan etmək olmaz. Əslinə qalsa, Ramonun bu hərəkəti mənim xoşuma gəlməlidir. Demək, o, möhkəm sevir, Sereranı unutmur. İnsanlığın ən nəcib keyfiyyətlərindən biri niyə mənim xoşuma gəlməsin? Əgər sevgilisini tez yaddan çıxarsaydı, ona yaxşı adam demək olardımı? ...Ancaq hər halda o, iki adamı sevə bilməz. Yəqin ki, Ramo Sereranı sevir, mənimlə isə yalnız evlənin. Bəziləri deyir ki, sevgi ötürəkdir. Bəs onun üçün bu, niyə ötüb keçmir?!"

Qızın başı öz fikirlərinə qarışmışdı. O, hiss etdi ki, kayutu tünd sirkə iyi bütyüb. Hər yeri axtarmağa başladı. Çiçəyin yanından keçəndə iyin ondan gəldiyini duydu. Çiçəyin rəngi də dəyişmişdi. Əvvəlki rəngdən əsər-əlamət qalmamışdı. Sanki onu tünd-göy boyamışdılar. Elvi düşündü ki, yəqin xarab olub, atmaq lazımdır. Ancaq qız ona toxunanda ələ bil əlini yandırdı. "Bu hərarət hardan?" – Elvi düşündü. Sirkə iyi get-gədə bütün kayutu bürüdü, lap dözülməz oldu. Qız çiçəyi atmağı qərara aldı. Onu götürüb qapıdan

çıxanda çiçək yenə də əvvəlki kimi qırmızı rəngə boyandı. Sirkə iyi bir anda yox oldu. Kayutu xoş ətir bürüdü. Qız çiçəyi güldana qoyub tələsik, Ramonun yanına getdi.

– Bilirsenmi, o çiçək deyil, bitki deyil. Mənə elə gəlir ki, onun şüuru var. O, bizi başa düşür.

– Kim?

– Lalə. Mən öz kayutumda sənin haqqında fikirləşirdim...

Elvi çiçəklə əlaqədar olan hər şeyi Ramoya danışdı.

Ramo Elvinin kayutuna gəlib bu gözəl çiçəyə yaxınlaşdı. Təəccüblə baxdı.

– Mənə elə gəlir ki, o sənin... – qız sözünü tamamlaya bilmədi.

– Nə demək istəyirsən?

– Ramo, o səni sevir.

Ramonun iti baxışları Elvinin üzünə zilləndi. Bu baxışlar mətin bir iradəni, ağılı, zəkani əks edən güzgü idi. Bəzən Elviyə elə gəlirdi ki, Ramonun baxışları soruşur, cavab verir, danışır.

– Bir ona bax, – deyə qız laləni göstərdi.

Ramo üzünü laləyə çevirdi. O, gözlərinə inanmadı. Bu gözəl və iri çiçək rəngdən-rəngə çalır, boyadan-boyaya keçirdi. Lalədə təkcə bəlli olan spektrin yeddi rəngi dəyişmirdi. Burada rəng çalarlarını da aydın görmək olurdu. Bu rənglər və rəng çalarları müxtəlif fasilələrlə dəyişirdi. Bunların arasındakı fasilə bəzən qısa, bəzən uzun olurdu. Hər dəfə rənglər fasiləsiz dəyişirdi. Ayrı-ayrı çalarlar qırılmaz bir rəng axını yaradırdı.

Ramo və Elvi çiçəkdə gedən bu maraqlı prosesə təəccüblə tamaşa edirdilər. Hər ikisi heyratdan donub qalmışdı. Birdən Ramonun qəlbinə qəribə bir hiss bürüdü. Ramo möhkəm iradəli olsa da, həyatında çox şey onu həyəcanlandırmış, kədərləndirmiş, sevindirilmiş, güldürmüşdü. Lakin heç vaxt belə hiss keçirməmişdi. Onlardan heç biri danışmaq istəmirdi.

Elvi güclə pıçıldadı.

– Ramo, bu, nədir?

Oğlan əli ilə qızdan susmağı xahiş etdi.

Get-gədə lalənin rəngləri tündləşir, sürətlə dəyişirdi.

Birdən Ramo başa düşdü ki, bu, musiqidir. Lakin həmin musiqini eşitmək yox, görmək və dərk etmək lazımdır. Yeddi not və onların qammaları, yeddi rəng və onların çalarları. Ramo güldanı götürüb, pianoya oxşayan elektron musiqi alətinin üstünə qoydu. Özü isə

alətin arxasında oturub gözünü laləyə dikdi. Oğlan onun rəng dəyişmələrinə baxa-baxa elektron pianonu çalmağa başladı. O, rənglərlə notlar arasındakı uyğunluğu tuta bildi. Onların bu vaxta kimi eşitmədikləri bir musiqi sədası kayutu doldurdu. Ramo get-gədə lalənin rəngləri ilə musiqi dili arasındakı uyğunluğu daha yaxşı tuta bildirdi.

Elvi yerində donub qalmışdı. Qıza elə gəlirdi ki, sədaqəti tərənnüm edən gözəl bir məhəbbət dastanına qulaq asır. Bu məhəbbət xahiş etmirdi, yalvarmırdı. Sanki kiminsə ürəyi bu kiçik kayutda çırpınır, məhəbbətdən alışıb yanır və sevdii adamdan onu başa düşməsini tələb edirdi. Rənglərin və səslərin içərisindən qız sanki bu sözləri eşitdi: “Mən səni sevirəm, sevirəm, sevirəm!”

Ramo da bu rənglərə uyğun olaraq pianonu ahəstə-ahəstə diləndirirdi. Otağı həsrətli məhəbbətin həzin sədaları burumuşdu. Nəhayət, lalə tünd-qırmızı rəng alıb qaldı. Hələ də musiqinin və rənglərin təsiri altında olan Elvi pıçıldı ilə dedi:

– Bəlkə də, o, mahni oxuyurdu.

– Bəlkə də...

Ramo xahiş etdi ki, hələlik bu haqda başqalarına heç nə deməsin.

* * *

Bu qəribə hadisədən cəmi üç gün keçmişdi. Birdən qapı açıldı. Ramo içəri girdi. Qıza yaxınlaşıb başını qaldırmadan:

– Elvi, məni bağışla, sənə bir söz deməyə gəlmişəm.

Qız onun həyəcanlı olduğunu, utana-utana danışdığını hiss etdi.

– Danış, Ramo, sənə qulaq asıram.

– Bilirsenmi, Elvi, mən elə düşünürəm ki, bu haqda qəti danışmaq lazımdır. Mənə elə gəlir ki, daha doğrusu, hiss edirəm ki... yox, yox, deyəsən, mən düz danışmıram.

– Açıq danış, Ramo. Bəlkə, bir hadisə baş verib?

– Hə, hadisə... yox, hadisə baş verməyib... Mən elə düşünürəm ki, biz birlikdə xoşbəxt ola bilmərik.

Elvinin qəlbi çırpındı. O, gözlərini Ramonun üzünə zilləyib sət və qəti bir səsle soruşdu:

– Biz nə vaxt məhəbbət haqqında danışmışıq? Mənə elə gəlir ki, biz heç vaxt bu haqda söhbət açmamışıq.

– Hə... elədir. Ancaq... Mənə elə gəlir ki...

– Yox, Ramo, başqa fikrə düşmə. Xahiş edirəm ki, mənə bağışladığın laləni də özünü aparasan...

Qız çiçəyi götürüb ona vermək istədi. Ancaq gülqabı boş idi. Elvi çevrilib Ramoya baxmaq istəyəndə, onun qapıdan çıxdığını gördü. Qız əsəbiləşdi. Tez Ramonun kayutuna getdi.

– Elvi, yaxşı ki, gəldin, o, yenə burada idi.

– O, kimdir?

– Serera.

– Ramo, sən Sereranı istədiyən vaxt yuxuda və ayıqlıqda görə bilərsən... Bu, sənin öz işindir. Ancaq məni rahat burax. Bir də xahiş edirəm ki, mənə bağlılığın gözəl laləni götür. Sənə xəbərdarlıq etmək istəyirəm ki, mən səni heç vaxt sevməmişəm.

Qız kayutdan çıxmaq istəyəndə, Ramo onun qolundan yapışdı.

– Mən səni sevirəm, Elvi.

Elvi qulaqlarına inanmadı. Axı, bir neçə dəqiqə bundan qabaq Ramo onu sevmədiyini söyləyirdi. O, indi doğrudan da, Ramonun ağlının yerində olmadığına inanmağa başladı.

***

Elvi çarpayıda uzanıb xəyala dalmışdı. O, xeyli əvvəl ayrılıqları dünya haqqında fikirləşdi. Kosmonavtlar həmin dünyaya enəndə necə də sevinirdilər. Bu dünya bütün əlamətlərinə görə doğma yeri xatırladırdı. Onun atmosferi də yerinki kimi idi, ancaq buranın iqlimi bir az isti idi. Planetin bütün quru hissələri, demək olar ki, keçilməz meşələrlə örtülmüşdü. Onlar yəqin etdiklər ki, burada mütləq şüurlu məxluqa rast gələcəklər. Axı cəngəlliklər əcaib heyvanlarla dolu idi. Ancaq onlar heç yerdə şüurlu canlıya rast gəlmədilər. Kosmonavtlar burada xeyli qaldıqdan sonra geri qayıtmağı qərara aldılar.

Ramo yad dünyanı tərk etməzdən bir gün əvvəl Elviyə həmin çiçəyi bağışladı. Əslində kapitan bunu qadağan etmişdi. Gəmiyə gətirilən hər bir nümunə hermetik bağlanmış qutularda yerləşməli idi. Bu, ehtiyat tədbiri sayılırdı. Çünki nümunələrlə birlikdə gəmiyə həmin dünyanın mikroorqanizmləri daxil ola bilərdi. Qərribə idi: yeni dünyada Ramo hara gedirdisə, həmin laləyə rast gəlirdi. Sanki bu çiçək onun qabağına yerin altından çıxırdı. Ramo bu gözəl və iri çiçəyə heyran-heyran tamaşa edirdi. O, son dəfə çiçəyi görəndə ürəyində qərribə hiss baş qaldırdı: "Bu çiçəyi bir də görməyəcəyəm, ancaq o, necə də gözəldir...". İri ləçəklərində şəh damlaları parlayır. Bu damlalar da çiçəyin rəngində idi. Lalə ətrafa məstedici ətir saçırdı. O, kapitanın ömrünü pozub çiçəyi gəmiyə gətirməyi qət

etdi. Onu Elviyə bağışladı. Elvi çiçəyi yaraşıqlı güldana qoydu. Qərribə olsa da, çiçək solmadı. Günlər, həftələr, aylar keçdi, çiçək isə yenə əvvəlki kimi idi...

***

Elvi, Ramo haqqında düşündürdü. Görəsən, nə üçün o, belə dəyişmişdir? Doğrudanmı, o, xəstələnmişdir? Bəlkə, buna səbəb elə lalənin özüdür? Yox, yox, bu adi çiçək deyil, onun rəngli musiqisi... Elvi gülümsədi. Bəlkə, buna rəng musiqisi demək lazımdır? Ancaq onun rəngi ilə bərabər ətri də dəyişirdi. "Ətirli rəng musiqisi!" – deyə xəyalından keçirdi. Birdən qızın yadına qərribə bir şey düşdü. O, qalxıb yatağında oturdu. "Bayaq Ramo məni sevmədiyini deyəndə ağzını da açmadı. Yox, yox, o, danışmadı. Mənim lap yaxşı yadımdadır. Mən onun səsinə eşitmədim. Bəs, onun fikirlərini haradan başa düşdüm? Fikirlər sanki onun başından birbaşa mənim beynimə yerişirdi. Təhqir olunduğumu düşündüyüm üçün o vaxt buna fikir verməmişəm. Bunu yoxlamaq lazımdır".

O, yenə də Ramonun kayutuna qaçdı. Bütün bunları ona danışdı. Ramo deddi ki, Elvinin otağında olmayıb və onunla belə söhbət etməyib.

– Deməli, belə çıxır ki, mənə də qara basır?..

– Bilmirəm. – Ramo əlləri ilə başını tutdu. Sonra o, başını qaldirib qarşısında durmuş Elviyə nə isə demək istədi. Ancaq elə bil söz onun boğazında ilişib qaldı. Oğlanın baxışları, onun üzündəki gərginlik Elvini qorxutdu.

– Sənə nə oldu, Ramo?

Oğlan dinmədi. Elvi qeyri-iradi onun baxdığı tərəfə çevrildi. Elə bil qız ildırım vurdu. O, qışqırıb yerindən dik atıldı... Serera, beş il bundan qabaq ölmüş gözəl Serera gülümsəyirdi. Yanaqlarında iki xırda batıq əmələ gəlmişdi...

Elvi və Ramo birdən hiss etdilər ki, Serera cildinə girən bu varlıq onlarla danışır. Lakin Serera ağzını açmırdı. Sözlər, bəlkə də, fikirlər birbaşa Elvinin və Ramonun beyninə süzülürdü. Bu gözəl varlıq onlardan üz istəyirdi. O, bilmirdi ki, müxtəlif şəkllə düşməklə buradakı adamları təəccübləndirə bilər. Xarici görkəmini dəyişmək onun dünyasında yaşayan canlıların çoxusuna məxsusdur. Bu keyfiyyət canlılara düşməndən qorunmaqda kömək edir.

– İndi ki, siz belə inkişaf etmiş şüurlu məxluqsunuz, bəs nə üçün biz orada yüksək mədəniyyətin izlərini görmədik? – deyə Ramo soruşdu.

– Yüksək mədəniyyətin izləri nə deməkdir?

Ramo bizim dünyamıza xas olan keyfiyyətləri çətinliklə də olsa ona izah etdi.

Serera dedi ki, bizim cəmiyyətdə belə şeylərə ehtiyac yoxdur. Orada sanki hər şey zəhmətsiz başa gəlir. Həmin dünyada yaşayan şüurlü canlıların qəribə duyğu üzvləri var. Hətta bunun sayını da bilmirlər. Onlar ultra və infrasəsələri də, infraqırmızı və ultrabənövşəyi şüaları da hiss edirlər. Ən kiçik canlı orqanizmlərin varlığını belə duyurlar. Onlar qidanı yaşadıkları mühitdən sintez edirlər. Sereranın danışdıqlarından belə nəticə çıxırdı ki, onların rəng musiqisi var. Əlbəttə, buna musiqi demirlər...

Ramo səbirsizliklə ondan soruşdu:

– Axı sən necə Serera ola bilmisən? O ki sizin dünyaya heç gəlməyib?

– Şəklinə baxıb, onun cildinə girdim...

Qüvvətli bir zərbə raketə silkələdi. Onların söhbətini yarımcıq qoydu. Otaqda reproduktordan kapitanın əmri eşidildi: "Gəminin üçüncü bölməsi zədələnmişdir, onu kiçik meteor deşmişdir. Tez təmirə başlamaq lazımdır".

Ancaq tez təmir edə bilmədilər. Çünki raketdə elə tərkibdə metal qarışığı almaq mümkün deyildi. Zədələnən bölmədə gəmi heyətini qida ilə təmin edən müxtəlif su yosunları yetişdirilirdi. Gəmidə üç belə bölmə vardı. İndi onlardan biri sıradan çıxdığına görə adamlar ərzaq cəhətdən çətinlik çəkəcəkdilər. Daha bir neçə gün keçdi... Təmirçilər skafandr geyib, zədələnmiş bölməyə gəldilər. Hamı təəccübləndi. Gəmini kimsə təmir etmişdi. Adamlar gözəlinə inanmadılar. Bunu kim etmişdir? Necə etmişdir? Ramo yaxınlaşdı təmir olunmuş yerə baxdı. Ona elə gəldi ki, həmin yer bir qədər qızardı. Sanki onu ildırım vurdu. Üzünü Elviyə çevirib dedi:

– Elvi bu, o deyilmi?

Qızı dəhşət bürüdü. Doğrudanmı, o, tanımadığı, yad dünyadan gəlmiş adamların köməyinə çatıb? Özünü qurban verib? Axı, bəs o, metala necə çevrilib.

Ramo bir parça metala çevrilmiş bu varlıqdan gözünü çəkə bilmir, başında müxtəlif fikirlər dolaşırdı. Bəlkə, bir zaman o, yenə də bu cansız raketin metal divarından ayrılıb, gözəl Sereranın görkəmini alacaq?

ALEKSANDR BELYAYEV

(1884-1942)

(Rusiya)

PROFESSOR DOUELİN BAŞI

İLK GÖRÜŞ

– Buyurun əyləşin.

Mari Loran özünü yumşaq meşin kresloya saldı.

Professor Kern zərfi açıb, məktubu oxuduğu müddətdə qız kabineti tələsik gözəndən keçirdi.

Otaq son dərəcə darıxdırıcı olsa da, məşğul olmaq üçün rahat idi – diqqəti heç nə yayındırmırdı. Qalın abajurlu lampa ancaq əlyazmaları, kitablar və korrektura səhifələri qalaqlanmış yazı stolunu işıqlandırır. Qara palıd ağacından düzəldilmiş möhkəm mebel adamın diqqətini cəlb etmirdi. Tünd divarlar, tünd pərdələr. Yarıqaranlıqda yalnız ağır şkaflardakı kitabların qızılı cildləri parıldayırdı. Qədim divar saatının uzun kəfkiri yeknəsək və aram-aram hərəkət edirdi.

Loran Kernə nəzər saldıqda bilaixtiyar gülümsündü: professorun özü kabinetin stilinə tamamilə uyğun idi. Kernin palıd ağacından yonulmuş kimi görünən ağır gövdəli sərt fiquru mebelin bir hissəsinə bənzəyirdi. Bağa sümüyü sağanaqlı iri çəsməyi bir cüt saat siferblatını xatırladırdı. Onun qonur gözləri məktubun sətirləri üzərində saat kəfkiri kimi hərəkət edirdi. Düzbucaq burun, düzgün quruluşlu gözlər və ağız, irəli çıxmış kvadrat çənə onun sifətinə kubist¹ heykəltəraş tərəfindən hazırlanmış dekorativ maska görkəmi verirdi.

“Belə maska ilə buxarını bəzəyəsən”, – deyərək Loran düşündü.

– Həmkarım Sabatye sizin bərenizdə mənə demişdi. Mənə, doğrudan da, köməkçi lazımdır. Həkimsiniz? Çox yaxşı. Gününüzü

¹ Kubist – Kubizm tərofdarı (*rassamlıqda*)

qırx frank. Maaş həftədən bir olacaq. Üstəlik səhər yeməyi, nahar. Amma indidən sizinlə bir şərt kəsirəm...

Professor Kern arıq barmağı ilə stolu xeyli döyüclədikdən sonra gözlənilməz bir sual verdi:

– Susmağı bacarırsınız mı? Bütün qadınlar boşboğaz olurlar. Siz qadınınsız – bu, heç məni çəmir. Siz gözəlsiniz – bu isə daha bətər.

– Axı bunun işlə nə əlaqəsi?..

– Çox sıx əlaqəsi var. Gözəl qadın, qadın olduğunu daha çox hiss edir. Bu isə qadına məxsus qüsurlara ikiqat malik olmaq deməkdir. Sizin əriniz, nişanlınız, yaxud da dostluq etdiyiniz bir adamınız ola bilər. Onda bütün sirlər ələmə yayılır.

– Axı...

– “Axı”sı–zadı yoxdur! Balıq kimi lal olmalı, burada görəcəyiniz, eşidəcəyiniz hər şey barədə susmalısınız. Bu şərtimi qəbul edirsiniz mi? Xəbərdar etməliyəm ki, şərtə əməl etməsəniz, başınıza böyük bəlalər atacaq, son dərəcə ağır nəticələrlə üzləşməli olacaqsınız. Son dərəcə.

Loran tutuldu və maraqlandı...

– Mən razıyam... ancaq əgər bütün bunlarda...

– “Cinayət yoxdursa”, demək istəyirsiniz? Tamamilə arxayın ola bilərsiniz. Siz heç bir məsuliyyət daşımayacaqsınız... Əsəbləriniz necə, qaydasındadırmı?

– Mən sağlamam...

Professor Kern başını tərpətdi.

– Nəslinizdə ayyaş, sinirləri pozğun, ürəkkeçməli, dəli olubmu?

– Xeyr.

Keri başını bir də tərpətdi.

Onun quru, iti barmağı elektrik zənginin düyməsini basdı.

Qapı səssizcə açıldı.

Otağın qarqaranlığında, Loran aşkarlanan fotoplyonkada olduğu kimi, əvvəlcə yalnız ağaran gözbəbəkləri gördü, sonra tədricən zəncinin yağlı sifəti seçilməyə başladı. Qara saçlar və qara kostyum qapının tünd pərdəsindən fərqlənmirdi.

– Con! Madmazel Loranı laboratoriya ilə tanış edin.

Zənci başının işarəsi ilə Lorpana ardınca gəlməyi təklif edərək, ikinci qapını açdı.

Loran tamamilə qaranlıq bir otağa daxil oldu.

Elektrik açarı şıqqıldadı, süd rəngli dörd yarım kürə otağı parlaq işığa qorq etdi. Loran biixtiyar gözlərini qapadı. Darıxdırıcı kabinetin qarqaranlığından sonra divarların azlığı onun gözlərini qamaşdırdı... Parıldayan cərrahiyyə alətləri düzülmiş şkafların şüşələri bərq vururdu. Lorana tanış olmayan polad və alüminium cihazlar soyuq işıq saçırdı. Cilalanmış mis hissələrə düşən işığın iplik sarı parlıtısı görünürdü. Borular, kolbalar, şüşə silindrlər... Şüşə, kauçuk, metal...

Otağın ortasında böyük proyektor stolu vardı. Stolun yanında qoyulmuş şüşə qutuda canlı insan ürəyi döyünürdü. Ürək, boruçuqlar vasitəsilə balonlara birləşdirilmişdi.

Loran üzünü yana çevirəndə birdən elə bir şey gördü ki, elektrik cərəyanı vurmuş kimi diksinməyə məcbur oldu.

Ona bir insan başı baxırdı – bədənəndən ayrılmış baş!

Bu baş dördkunc şüşə lövhəyə bərkidilmişdi. Lövhə dörd parlaq, hündür metal ayaq üzərində dururdu. Kəsilmiş arteriya və venalara qoşa-qoşa keçirilmiş boruçuqlar şüşə lövhənin dəliklərindən keçib, balonlara gedirdi. Nisbətən yoğun bir borucuq isə boğazla iri bir silindri birləşdirirdi. Silindr və balonlar kran, manometr, termometr və Lorana məlum olmayan başqa cihazlarla təchiz edilmişdi.

Baş, kirpiklərini qırpa-qırpa diqqət və kədərlə Lorana baxırdı. Bədənəndən ayrılmış başın sərbəst və şüurlu həyatla yaşadığına əsla şübhə ola bilməzdi.

Son dərəcə sarsılmasına baxmayaraq, bu başın, yaxın zamanlarda vəfat etmiş, sağlığında, təzəlikdə ölənlərin cəsədlərindən kəsilmiş bədən üzvlərini diriltməkdə məşhur olan görkəmli alim – cərrah professor Douelin başına çox oxşadığı Loranın nəzərindən qaçmadı. Loran onun gözəl, kütləvi mühazirələrində dəfələrlə olduğundan, bu geniş alnı, xarakterik profili, dalğalı, sıx gümüşü saçları, mavi gözləri yaxşı yadında saxlamışdı... Bəli, bu, həqiqətən, professor Douelin başı idi, yalnız burnu və dodaqları bir qədər nazılmış, gicgah və yanaqları dartılmış, gözləri çuxura düşmüş, ağ dərisi boğucq, sarımtıl rəng almışdı. Bununla bərabər gözlərində həyat, şüur vardı.

Loran sehrlənmiş kimi, nəzərlərini bu mavi gözlərdən ayıra bilmirdi.

Baş, səs çıxarmadan dodaqlarını tərpətdi.

Bu, Loranın əsəbləri üçün hoddindən artıq oldu. O, az qala hüsunu itirəcəkdə. Zənci onu tutub laboratoriyadan çıxardı.

Loran kresloya oturaraq:

– Bu dəhşətdir, əsil dəhşət... – deyər təkrar edirdi.

Professor Kern barmaqları ilə dimməzə stolu döyəcəliyirdi.

– Deyin görək, doğrudanmı, bu baş...

– Professor Douelindirimi? Bəli, bu – onun başıdır. Vəfat etmiş möhtərəm həmkarım Douelin yenidən həyata qayıtdığı başdır. Təəssüf ki, təkcə baş dirildə bilməmişəm. Hər şeyə birdən nail olmur-lar. Yazıq Douel çarəsi hələ tapılmamış azara mübtələ olmuşdu. Ölərkən bədəninə, birlikdə apardığımız elmi təcrübələr üçün vəsiyyə-yət etdi. “Bütün həyatımı elmə həsr elədim. Qoy elə ölümüm də elmə xidmət etsin. Qəbir evində cəsədimi qurd-quş yeyincə, alim dostumun əli altında olmağı üstün tuturam” – professor Douel belə bir vəsiyyətlə dünyadan köçdü. Mən də meyit üzərində işə başla-dım. Təkcə ürəyini deyil, loru dildə deyiləntək “ruhunu” da, şüurun-u da dirildə bildim. Burada dəhşətli nə var ki? İndiyə kimi insanlar ölümü dəhşətli sayırdılar. Məgər ölümləri diriltmək min illərdən bəri bəşəriyyətin ən böyük arzusu olmamışdır?

– Mən belə dirilməkdənsə, özümə ölüm arzuladım.

Professor Kern elini anlaşılmaz tərzdə tərpətdi.

– Düzdür, belə dirilmə dirilənin özü üçün narahatlıqdır. Zavallı Douelə bu cür... natamam görkəmdə camaat qarşısında görünmək yaxşı düşməzdi. Elə ona görə də təcrübəni gizli saxlayırıq. “Saxla-yırıq” ona görə deyirəm ki, Douelin özünün arzusu belədir. Bunun-la yanaşı, təcrübənin özü də hələ axıra çatdırılmamışdır.

– Baş professor Douel, daha doğrusu, başı bu arzunu necə ifadə etdi? Baş danışa bilirmi?

Professor Kern bir anlığa tutulan kimi oldu.

– Yox... professor Douelin başı danışmır. O, eşidir, anlayır və üzünün mimikası ilə cavab verir.

Söhbətin mövzusu dəyişmək üçün professor Kern soruşdu:

– Demək, təklifimi qəbul edirsiniz? Çox gözəl. Sabah səhər saat doqquz üçün sizi gözləyirəm. Ancaq yadınızdan çıxarmayın: sus-malisiniz, susmalısınız, yenə də susmalısınız.

Mari Loranın həyatı asan keçməmişdi. Atası öləndə qızın cəmi on yeddi yaşı vardı. Sonra xəstə anasının qayğıları üzərinə düşdü. Atadan qalma cüzi vəsait çox tez qurtardığından, oxumaqla yanaşı, ailəni saxlamaq da lazım gəldi. Bir neçə il qəzetdə gecələr kor-rektor işlədi. Həkim adı aldıqdan sonra xeyli müddət iş axtarırdı. Ona sarı qızdırmanın tüğyan etdiyi Yeni Qvineyanın fəlakətli yer-lərinə getməyi təklif etdilər. Lakin Mari nə xəstə anasından ayrıl-maq, nə də onu özü ilə aparmaq istədi. Professor Kernin təklifi Loran üçün vəziyyətdən çıxış yolu oldu.

İşin qəribəliyinə baxmayaraq, o, demək olar ki, tərəddüd etmə-dən razılıq verdi.

Loran bilmirdi ki, işə qəbul etməzdən əvvəl Kern onun haq-qında soylə məlumat toplayırmış.

İki həftə onları ki, qız Kernin yanında işləyirdi. Görməli olduğu iş o qədər də çətin deyildi. O, gün ərzində başın həyatını təmin edən cihazlara nəzarət etməli idi. Gecələr onu Con əvəz edirdi.

Professor Kern balonların kranlarını işlətməyi ona izah etmişdi. Başın boğazına gedən nisbətən yoğun borunun çıxdığı böyük silindri göstərəkən işə Kern onun kranını açmağı ciddi qadağan etmişdi.

– Kran açılırsa, baş dərhal həlak olar. Başın qidalanmasının bütün sistemini və bu silindrin vəzifəsini yaxın vaxtlarda sizə izah edərəm. Hələlik işə bu cihazlarla necə işləməyi bilməyiniz kifayətdir.

Bununla belə, Kern vəd olunmuş izahatı verməyə nədənsə tələsmirdi.

Başın burun deşiklərindən birində yerləşdirilmiş kiçik termo-metri müəyyən saatlarda çıxarmaq və hərəratı qeyd etmək lazım idi. Balonlar da həmçinin termometr və manometrlərlə təchiz edil-mişdi. Loran balonlardakı mayelərin hərəratı və təzyiqini də izlə-məli idi. Yaxşı tənzimlənmiş cihazlar saat mexanizmi dəqiqliyi ilə işlədiklərindən, əziyyət vermirdilər. Başın gigcahlarına birləşdiril-miş xüsusi həssas cihaz mexaniki əyrilər cızaraq, nəbz qeyd edirdi. 24 saatdan bir lent müntəzəm olaraq dəyişdirilirdi. Balonlardakı maye Loranın gəlişinə qədər doldurulurdu.

Mari tədricən başa alışıq, hətta onunla bir qədər dostlaşmışdı da.

Səhərlər Loran təmiz havadan yanaqları qızarmış halda labora-toriyaya daxil olanda, baş zəifcə gülümsünər və göz qapaqlarınıla salam verib titrəyirdi.

Baş danışı bilmirdi. Az sonra Loran ilə onun arasında, çox məhdud olsa da şərti bir dil yarandı. Göz qapaqlarını endirməsi “hə”, yuxarı dartması isə “yox”u bildirirdi: Dodaqlarını səssiz tərpənməsi də bir azca kömək edirdi.

– Bu gün özünü nə hiss edirsiniz? – deyə Loran xəbər alardı.

Baş gülümsəyər və kirpiklərini tərpədərdi: “yaxşıyam, təşəkkür edirəm”.

– Gecəni necə keçirmisiniz?

Yenə həmin mimika.

Sual verməklə yanaşı, Loran səhər işlərini tələsik yerinə yetirirdi. Cihazları, temperaturu, nəbzi yoxlayardı. Jurnalda qeydlər edərdi. Sonra çox ehtiyatla süngərlə başın üzünü su qarışıq spirtlə yuyar, qulaq seyvanlarını hiqroskopik pambıqla silər, kirpiklərə ilişib qalmış pambığı götürərdi. Gözləri, qulaqları, burnu, ağzi (ağız və buruna bunun üçün xüsusi borucuqlar daxil edilirdi) yuyardı. Saçlarını qaydaya salardı. Loranın əlləri cold və ehmalca başa toxunardı. Bu təmasdan başın sifətində razılıq ifadəsi yaranardı.

– Bu gün hava çox xoşdur, – deyə Loran danışardı. – Səma gömgöydür. Hava təmiz, şaxtalıdır. Adam köksü dolusu nəfəs almaq istəyir. Bir baxın, günəş necə şəfəq saçır, lap yazda olduğu kimidir.

Belə anlarda professor Douelin dodaqları kədərlə büzülürdü. Qəmli nəzərləri pəncərəyə dikilər, sonra isə Loranın üzündə dayanardı.

Qızın özünə acığı tutar, yüngülcə qızardı. Loran həssas qadın instinkti ilə, fiziki varlığın qüsurlarını bir daha xatırlatmamaq üçün, başın imkanı xaricində olan hər hansı bir şey barədə danışmaqdan özünü saxlayardı.

Mari bu başa köməksiz, təbiətin özü tərəfindən incidilmiş bir uşağı olduğu kimi, bir analıq şəfqəti ilə yanaşardı.

– Hə, gəlin məşğul olaq! – deyə Loran səhvini düzəltmək üçün tələsik dillənərdi.

Səhərlər professor Kern gələne qədər baş müaliə ilə məşğul olardı. Loran təbabətə aid çoxlu son jurnal və kitablar gətirib, başa göstərərdi. Baş onları gözdən keçirər, lazımı məqalədə qaşlarını tərpədərdi. Loran jurnalları pyupitr üzərinə qoyar, baş isə oxumaqla məşğul olardı. Loran başın gözələrini izləyərkən, onun hansı sətri oxuğunu müəyyən etməyə öyrəşdiyindən, səhifələri vaxtında çevirərdi.

Səhifələrin kənarında işarə qoymaq lazım gələndə baş işarə edər, Loran barmağını sətirin üstü ilə gözdürər və başın nözərlə-

rini gözdən qaçırmadan, karandaşla kənarında qeyd edərdi. Başın onu nə səbəbə səhifənin kənarında qeydlər aparmağa məcbur etdiyini anlamayan Loran, miskin mimika dili və izahat alacağına ümid etmədiyinə görə heç nə soruşmurdu.

Lakin bir dəfə, professor Kern olmayanda, Loran onun kabinetindən keçərkən, Kernin yazı stolu üzərində, başın göstərişi ilə özünün qeydlər etdiyi jurnalları gördü. Həmin işarələnmiş yerlər professor Kernin xətti ilə bir vərəq kağız üzərinə köçürülmüşdü. Bu, Loranı düşünməyə məcbur etdi.

İndi Mari yenidən bu fikir üzərinə qayıdarkən, sual verməkdən özünü saxlaya bilmədi. Bəlkə, baş bir təhər cavab verə bildi.

– Biz elmi məqalələrin bəzi yerlərini nə məqsədlə işarələyirik?

Professor Douelin cöhrəsində narazılıq və səbirsizlik ifadəsi göründü. Baş ifadəli nəzərlə əvvəl Lorana, sonra isə öz boğazına gedən borunun kranına baxdı və qaşlarını iki dəfə qaldırdı. Bu, xahiş demək idi. Loran anladı ki, baş qadağan edilmiş kranın açılmasını istəyir. Artıq birinci dəfə deyildi ki, baş həmin xahişlə Lorana müraciət edirdi. Ancaq Loran başın arzusunu özü bildiyi kimi izah edirdi: “Görünür, baş öz fərəhsiz varlığına son qoymaq istəyir”. Odur ki, Loran qadağan olunmuş kranı açmağa cürət etməirdi. O, başın ölümünə bais olmaq istəmir, məsuliyyətdən və yerini itirəcəyindən qorxurdu.

– Yox, yox, – deyə Loran başın xahişinə qorxa-qorxa cavab verdi.

– Kranı açsam, ölərsiniz. İstəmirəm, bacarmaram, sizi öldürməyə cürət etməm.

Səbirsizlikdən və çarəsizlikdən başın sifəti rəşə ilə əsdi.

O, göz qapaqlarını və bəbəklərini üç dəfə dalbadal qaldırdı...

“Yox, yox, yox. Mən ölmərəm!” – Loran belə başa düşdü. O, tərəddüd içində idi.

Baş dodaqlarını səssizcə tərpətməyə başladı. Lorana elə göründü ki, onlar: “Açın, açın, yalvarıram!..” – demək istəyirlər.

Loranın marağı son həddə çatdı. O, burada nə isə bir sirt gizləndiyini duyurdu.

Başın gözələrində sonsuz kəder göründü. Gözlər yalvarır, rica, tələb edirdilər. Sanki insan zəkasının bütün gücü, iradəsinin bütün gərginliyi bu baxışda cəm olmuşdu.

Loran qət etdi.

O, kranı ehtiyatla açarkən ürəyi şiddətlə vurur, əlləri əsirdi.

Dərhal başın boğazından fişilti eşidildi. Loran zəif, boğuş, xarab olmuş qrammofon kimi xıriltılı, titrək və fişiltılı səs eşitdi.

– Tə-şək-kür... edi-rəm...

Qadağan edilmiş kran silindrdəki, sıxılmış havanı buraxırdı. Boğazdan keçən hava səs tellərini hərəkətə gətirir, başa danışmaq imkanı verirdi. Səs telləri və boğazın əzələləri artıq normal işləyə bilmirdi; hava, hətta baş susuduqda belə, fişilti ilə boğazdan keçirdi. Boyun sinirləri kəsilmiş olduqlarından və səs tellərini hərəkətə gətirən əzələlər normal işləmədiklərindən alçaq tembrli boğuş səs alınırdı.

Lakin elə bu anda kabinetdə addım səsləri və açılan kilid şıqqılı-tısı eşidildi (laboratoriyamın qapısı həmişə kabinet tərəfdən açarla bağlı olurdu). Loran kranı bağlamağa güclü fürsət tapa bildi. Başın boğazından gələn fişilti kəsildi.

Professor Kern içəri daxil oldu.

BAŞ DANIŞIR

Loranın, qadağan olunmuş kranın sirrini açdığı vaxtdan bir həftə-yə qədər keçmişdi. Həmin müddət ərzində Loranla baş arasında daha sıx münasibətləri yaranmışdı. Professor Kern universitetdə və ya klinikada olduğu saatlarda Loran kranı açaraq boğaza bir qədər hava buraxırdı ki, baş pıçiltı ilə aydın danışa bilsin. Loran özü də alçaqdan danışdı. Zəncinin eşidə biləcəyindən ehtiyat edirdilər.

Onların söhbətləri professor Douelin başına yaxşı təsir göstərirdi. Gözlər canlanmış, qaşlar arasındakı kədərlər qırışları itib getmişdi.

Baş həvəslə və uzun-uzadı danışır, sanki məcburi sükutun əvə-zini çıxmaq istəyirdi.

Keçən gecə Loran professor Douelin başını yuxusunda görmüşdü, oyandıqda: “Professor Douelin başı yuxu görürmü?” – deyər düşün-müşdü.

– Yuxu?.. – deyər baş astaca pıçıldadı. – Bəli, görürəm. Həm də dərk edə bilmirəm ki, onlar mənə daha çox sevinc, yoxsa kədərlər gətirir. Özümü yuxuda sağlam və güclü görür, oyanarkən isə özüm-ü ikiqat bədbəxt hiss edirəm. Fiziki və ruhi cəhətdən bədbəxt. Axı mən canlı adama xas olan hər şeydən məhrumam. Mən yalnız düşünmək imkanına malikəm. “Mən düşünürəm, deməli, yaşayı-

ram”, – baş, filosof Dekartın sözlərini acı təbəssümlə sitat gətirdi.

– Yaşayıram...

– Yuxuda nə görürsünüz ki?

– Özümü heç vaxt indi olduğum şəkildə görməmişəm. Həmişə vaxtilə olduğum kimi... dostların, qohumların yuxuma girir. Bu arada mərhum arvadımı gördüm, onunla məhəbbətimizin baharını yaşadım. Betti bir vaxt mülalicə olunmaq üçün yanıma gəlmişdi. Avtomobildən düşəndə qıçını zədələmişdi. İlk tanışlığımız mənim qəbul kabinetimdə oldu. Nədənə onunla birdən-birə yaxınlaşdıq. Dördüncü vizitindən sonra mən ona nişanlımın yazı stolu üstündəki portretinə baxmasını təklif etdim. Razılıq versə, onunla evlənəcəyəm”, – dedim. O, stola yaxınlaşanda xırdaca bir güzgü gördü; ona baxanda qəhqəhə çəkib güldü və: “Elə bilirəm... imtina etməz”, – dedi. Bir həftədən sonra ailə qurduq. Həmin səhnəni lap bu yaxınlarda yuxuda gördüm... Betti burada, Parisdə vəfat etdi. Bilirsiniz, mən buraya Amerikadan Avropa müharibəsi zamanı cərrah kimi gəlmişdim. Mənə burada kafedra təklif etdilər, arvadımın əziz məzarını tez-tez ziyarət edə bilmək üçün qaldım. Arvadım füsunkar bir qadın idi...

Bu xatirələrdən başın eyni açılırsa da, o saatca tutuldu.

– Həmin günlər indi nə qədər uzaqdadır!

– Baş xəyala daldı. Hava boğazında astaca fişıldayırdı.

– Keçən gecə oğlum yuxuma girmişdi. Çox istərdim ki, bir də onu görüm. Ancaq belə bir imtahana məruz qalmasına heç vəchlə razı deyiləm... Mən onun üçün artıq ölmüşəm.

– O, yaşlıdır mı? İndi haradadır?

– Hə, böyük kişidir. Sizinlə bir yaşda olar, ya da bir az böyük.

Universiteti bitirib. Hal-hazırda gərək ki, İngiltərədə, xalasınm yanında olmalıdır. Yox, yuxu görməmək daha yaxşı olardı. Lakin məni narahat edən təkə yuxular deyil, – deyər baş bir qədər sükutdan sonra davam etdi. – Məni yalançı hisslər incidir. Təəccüblü olsa da, hərdən mənə elə gəlir ki, öz bədənimə hiss edirəm. Bəzən köksüm dolusu nəfəs almaq, qollarımı geniş açmaq, bir yerdə çox oturub qalmış adamlar kimi gərnəşmək istəyirəm. Bəzən sol ayağım da kəskin ağrı da duyuram. Gülməli deyilmi? Gərək ki, bu, bir həkim kimi sizə aydın olsun. Ağrını o qədər dərinəndən hiss edirəm ki, özüməndən asılı olmadan baxışlarımı aşağı dikirəm, gördüyüm şey şüşə lövhənin arxasındakı boşluq, döşəmənin daş plitələri olur... Hərdən elə bilirəm ki, həmişəki tənəffəslərim başlamaq istəyir;

həmin anlarda tənqəfəslikdən yaxamı qurtarmış “dirilməmədən” demək olar ki, razı qalırım. Bütün bunlar, vaxtilə bədənimin həyatı ilə əlaqədar beyin hüceyrələrimin sırf reflektor fəaliyyətidir...

– Dəhşətdir!.. deyə Loran özünü saxlaya bilmədi.

– Bəli, dəhşətdir... Qəribə burasıdır ki, sağlığında mənə elə gəlirdi ki, təkcə zəhnim işlədiyi ilə yaşayıram. Bütünlüklə elmi fəaliyyətə qapıldığımdan, bədənim yadıma düşmürdü. Nədən məhrum olduğumu yalnız bədənimi itirdikdən sonra hiss etməyə başladım. İndi, bütün ömrüm boyu heç vaxt olmadığı qədər çiçəklərin, meşə talasındakı küləşin qoxusunun, uzun-uzadı piyada gəzintilərin, sahilə dəyən ləpələrin xışıltısı üçün xiffət edirəm. Mən təmas, duyğu və başqa hissələrimi itirməsəm də, rəngarəng duyğular dünyasından kənarda qalmışam. Tarlada, zəmidə küləşin qoxusu o vaxt xoşdur ki, meşənin iyi ilə, meşə qışlarının nəğmələri ilə, dan yerinin qızırtısı ilə birlikdə olsun. Süni qondarma qoxular mənim üçün haqiqilərinə əvəz edə bilməz. Çiçəyin yerinə bir şüşə “qızılgül” ətrimi? Bu məni, qovurmanın təkcə qoxusunu duyan ac adamı qane etdiyi qədər qane edərdi. Bədənimi itirməklə – əvvəllər duymadığım toxunmaq və ələ götürmək mümkün olan əsrarəng şeylər ələmini, eyni zamanda bədənimi – özümü hiss etmək iqtidarını itirdim. Ah, xəyali mövcudluğumu böyük məmnuniyyətlə adi bir çaydaşımın ağırlığını əlimdə hiss etmək sevincinə dəyişərdim! Bilsəniz səhərlər məni yuyunduranda süngərin üzümə təmasından necə həzz alıram. Axı real şeylər ələmini hiss etmək üçün təmas mənim yeganə imkanımıdır... Dilimin ucu ilə qurumuş dodaqlarımın kənarlarına toxunmaqdan başqa, əlimdən heç nə gəlmir.

Həmin gecə Loran evə çox pərişan və həyəcanlı qayıtdı. Qoca anası adətli üzrə onun üçün çay və soyuq qəlyanaltı hazırladı, lakin bu dəfə Mari buterbrodlara toxunmadan, limonlu çayı tələsik içdi və otağına keçmək üçün ayağa qalxdı. Ana diqqətli nəzərlərini onun üzünə dikdi.

– Niyə kefin yoxdur, Mari? – deyə qarı xəbər aldı. – Olmaya, işdə bir şey baş verib?

– Heç nə olmayıb, ana, elə-belə, yorulmuşam, həm də başım ağrıyır... Erkən yataram, hər şey keçib gedər.

Ana onu saxlamadı, köksünü ötürdü və tək qalıb fikrə getdi.

İş girəndən bəri Mari çox dəyişilmişdi. Qaradınmız, əsəbi olmuşdu. Ana-bala həmişə səmimi yaşamışdılar. Aralarında gizli

heç nə olmamışdı. Budur, birdən birə ortaya sirr çıxmışdı. Qarı qızının nəyi isə ondan gizlətdiyini hiss edirdi. İş yeri bərəsində anasının suallarına qız çox qısa və qeyri-müəyyən cavablar verirdi.

– Professor Kernin mənzilində, təbətət nöqtəyi-nəzərinə xüsusilə maraqlı olan xəstələr müalicə olunan xəstəxanası vardır. Mən də həmin xəstələrə xidmət edirəm.

– Nə xəstələrdir ki, bunlar?

– Hər cür. Çox ağırları da var... – deyə Mari qaş-qabağını tükər, söhbətin mövzusunu dəyişdirirdi.

Bələ cavablar zavallı qarını təmin etmədiyindən, kənardan bir şey öyrənməyə cəhd göstərmiş, ancaq qızının dediklərindən savayı, heç bir əlavə məlumat əldə edə bilməmişdi.

“Bəlkə, qızım ümitsiz, qarşılıqsız məhəbbətlə Kernə vurulmuşdur?..” – deyə qarı düşünürdü. Lakin dərhal da özünü qınayırdı: qızı hissələrini ondan gizlətməzdi. Bir də, məgər Mari gözəl deyildimi? Kern isə subaydır. Bu halda Mari onu sevmiş olsaydı, o da əlbəttə, laqeyd qalmazdı. Bütün dünyada Marinin tayı-bərabəri yoxdur. Yox, burda nə isə başqa bir iş olmalıdır... Qarı qu tükündən hazırlanmış yatağında qurdalanır, uzun müddət yata bilmirdi.

Mari də oyaq idi. Anasının zənnini yanıltmaq üçün işığı keçirib, çarpayısında oturmuşdu. O, başın dediklərini xatırlayır, özünü onun yerində təsəvvür etməyə çalışırdı. Dilini dodaqlarına, dişlərinə və damağına toxundururdu.

“Baş bundan başqa heç nə edə bilmir. Dodaqları da, dilin ucunu da dişləmək olar. Qaşları da tərpətmək olar. Bəbəkəri oynatmaq, gözləri yumub-açmaq mümkündür. Ağız və gözlər. Başqa heç bir hərəkət. Yox, alını qırıqdırmaq da olar. Vəssalam...”

Mari gözlərini yumub-açır, ağız-burnunu öyişdirirdi. Həmin anda anası onu görseydi!.. Qarı uşağının başına hava gəldiyini zənn edərdi.

Sonra birdən Mari ciyinlərini, dizlərini qucaqladı, əlini sinəsinə çəkdi, barmaqlarını saçlarına keçirib pıçıldadı:

– İlahi! Mən nə qədər xoşbəxtəm! Mənim imkanlarım nə hüdudsuzdur! Mən nə dövlətlüyəm! Mən bunu bilmir, hiss etmirdim!

Cavan vücudun yorğunluğu özünü hiss etdirirdi. Marinin gözləri qeyri-ixtiyari olaraq qapandı. Bu zaman o, Douelin başını gördü. Baş kədər və diqqətlə ona baxırdı. Baş öz stolundan qopub, havaya uçdu. Mari başın qabağınca qaçdı. Haradansa özünü yetirən Kern,

qırğı kimi başın üzərinə atıldı. Dolanbac dəhlizlər... Kip örtülmüş qapılar... Mari onları açmağa tələsir, lakin qapılar açılmırdı. Kern başı təqib etməkdə idi. Baş, artıq qızın qulağının dibində vıyılırdı, fışılırdı... Mari nəfəsinin kəsildiyini hiss edirdi. Üroyi az qala ağzından çıxırdı, üroyinin sürətlənmiş çırpıntıları bədəninə əks-səda verirdi. Tükləri biz-biz dururdu. O elə hey yeni-yeni qapılar açırdı... Ah, nə dəhşətlidir!..

– Mari! Mari! Sənə nə olub? Oyan, ayıl, Mari! İnildeyirsən...

Bu artıq yuxu deyildi. Anası başının üstündə dayanıb saçlarını təlaşla sığallayırdı.

– Heç nə, ana. Elə belə pis yuxu görürdüm.

– Mənim balam, axır vaxtlar çox tez-tez pis yuxular görməyə başlamısən...

Qarı köksünü ötürüb çıxır, üroyi hələ də ağzından çıxan Mari isə hələ xeyli müddət gözləri açıq halda uzanıb qalır.

– Deyəsən əsəblərim sıradan çıxmağa başlayır, – deyər qız pıçıldayır və bu dəfə dərin yuxuya gedir.

ÖLÜM, YOXSAX QƏTL?

Bir dəfə Loran yatmadan əvvəl tibb jurnallarını gözədən keçirərək, professor Kernin yeni elmi tədqiqatlar barədə məqaləsini oxudu. Məqalədə Kern, həmin sahədə işləyən digər alimlərin işlərinə əsaslanırdı. Bütün bu çıxarışlar elmi kitab və jurnallardan götürülmüşdü. Onlar, səhər məşğələləri zamanı başın göstərişi ilə Loranın nişanladığı yerlərin eyni idi.

Ertəsi gün Loran başla söhbət etməyə imkan tapan kimi soruşdu:

– Mən gedəndən sonra professor Kern laboratoriyada nə işlə məşğul olur?

Xeyli tərəddüddən sonra baş cavab verdi:

– Biz onunla elmi işlərimizi davam etdiririk.

– Belə çıxır ki, etdiyiniz bütün bu qeydlər həmin məqsədə xidmət edir. Bəs sizin işinizi onun təkcə öz adından dərc etdirdiyi sizə məlumdurmu?

– Ağılıma gəlirdi.

– Bu ki dözülməz haldır! Buna necə yol verirsiniz?

– Əlimdən nə gələr ki?

– Siz bacarmasınız mən edərdəm! – deyər Loran qeyzlə dilləndi.

– Sakit olun... Əbədir... Bu vəziyyətdə müəlliflik hüququ tələbləri irəli sürmək gülünc olardı. Pulmu? Nəyimə gərəkdir? Şöhret? Şöhret mənə nə verə bilər?... Həm də məsələnin üstü açılarsa, iş axıra çatdırılmayacaq. Amma axıra çatdırılmasında mənim özümün də marağım vardır. Düzünü desəm, zohmətimin nəticəsini görmək istəyirəm.

Loran fikrə getdi.

– Doğrudan da, Kern kimi bir adam hər şeyə qadirdir, – deyər Loran astadan dilləndi. – Professor Kern hələ mən işə girəndə sizin çarəsi olmayan xəstəlikdən vəfat etdiyinizi və bədəninizi elmi iş üçün istifadə olunmasını vəsiyyəət etdiyinizi demişdi. Bu doğrudurmu?

– Bu barədə bir söz deməyə çətinlik çəkirəm. Özümə əmin deyiləm. Bu, ümumiyyətlə, doğrudur, ancaq ola da bilsin ki, tamamı yox. Biz onunla təzə insan cəsədlərindən götürülmüş orqanları diriltmək üzərində işləyirdik. Kern mənim assistentim idi. O zaman işlərimin son məqsədi, gövdədən kəsilməmiş insan başını diriltmək idi. Bütün hazırlıq işlərini özüm başa çatdırmışdım. Biz heyvanların başlarına həyat verməyə nail olmuşduqsa da, məhz insanın başını dirildib, nümayiş etdirməyincə təcrübələri gizlin saxlamağı qərara almışdıq. Müvəffəqiyyətinə şübhə etmədiyim bu son təcrübədən əvvəl, apardığım elmi işin öljazmasını Kernə verdim ki, çapa hazırlasın. Eyni zamanda həllinə yaxın olduğumuz başqa bir elmi problem üzərində də baş sındırırdıq. Bu vaxt bir alim olmaq etibarilə qalib gəlmək istədiyim xəstəliklərdən biri olan tənq-nəfəslik xəstəliyim şiddətləndi. Xəstəliklə mənim aramda çoxdan mübarizə gedirdi. Məsələ vaxtda idi: bizlərdən kim birinci olaraq qalib gələcəkdik? Onun da mənə üstün gələ biləcəyi mümkün idi. Mən bədənimə anatomik işlər üçün vəsiyyəət etsəm də, məhz öz başımın dirildiləcəyini qətiyyəən ağılıma gətirmirdim. Hə... sonuncu dəfə tutmam tutanda Kern başımın üstünü kəsdirib mənə tibbi yardım göstərirdi. O, mənə adrenalini inyeksiya vurdu. Bəlkə, doza yüksək olub, bəlkə də, astma işini görmüşdü.

– Bəs sonra?

– Asfiksiya¹, qısa canvermə və mənim üçün huşumu itirməkdən başqa heç bir şey olmayan ölüm... Sonra isə çox qoribə keçid halları başlandı. Şüurüm özümə çox ləng qayıtmağa başladı. Mənə elə

¹ Asfiksiya – boğulma

gəlirdi ki, şüurum, boyun nahiyəsində hiss etdiyim kəskin ağrı hissindən oyanmışdı. Ağrı tədricən azalırdı. Onda bunun nə demək olduğunu hələ başa düşmədim. Kernlə itlərin bədənlərindən kəsilmiş başlarını diriltmək təcrübələri apardığımız zaman heyvanların, oyandıqdan sonra fəvqəladə kəskin ağrılara məruz qaldıqları diqqətimizi cəlb etmişdi. Qabdakı baş elə qüvvətlə çırpınırdı ki, bəzən qida məhlulu axıdılmaq üçün qan damarlarına keçirilmiş borular çıxıb düşürdü. Onda mən kəsilmiş yeri keyitməyi təklif etdim. Bakteriyaların təsirinə məruz qalmaması və quruması üçün itin boynu "Rengen-Lokk-Douel" adlı xüsusi məhlulə daxil edilirdi. Bu məhlulun tərkibində qidalandırıcı, antiseptik və keyidici maddələr var idi. Mənim öz boynumun kəsiyi də həmin məhlulə salınmışdı. Belə bir qoruyucu tədbir olmasaydı, mən ilk təcrübələrimizdəki itlərin başları kimi, oyandıqda dərhal həlak olardım. Amma dediyim kimi, o zaman mən bütün bunlar haqqında düşünmürdüm. Hər şey dumanlı, hələ alkoqolun təsiri getməmiş bərk sərxoş vəziyyətdən qəflətən özünə gələn adamda olduğu kimi idi. Bununla belə beynimdə artıq xoş bir fikir dolayırdı: "Dumanlı olsa da, şüurum özümə qayıtmışdısa, deməli, ölməmişdim". Gözlərimi açmadan, sonuncu tutmanın qaribəliyi barədə düşüncələrim. Adətən təngnəfəslik məndə hirsən kəsilirdi. Düzdür, təngnəfəsliyin zəiflədiyi vaxtlar da olurdu, ancaq hər halda tutmadan sonra hələ heç vaxt hüsumu itirməmişdim. Bu, nə isə təzə bir şey idi. Boynumda hiss etdiyim ağrı da həmçinin yenilik idi. Təəccüblü burası idi ki, nə nəfəs aldığımı hiss edir, nə də boğulma duyurdum. Nəfəs almaq istədim, ancaq ala bilmədim. Bundan savayı, mən köksümü də hiss etmirdim. Sinə əzələlərimi gərginləşdirməyimə baxmayaraq, döş qəfəsini genişləndirə bilmirdim. "Əcəb işdir, – deyər düşüncələrim, – ya yuxu görürəm, ya da mənə qara basır..." Böyük çətinliklə gözlərimi açdı. Qaranlıq idi. Qulaqlarımda anlaşılmaq gürultü vardı. Yenidən gözlərimi yumdum... Bildiyiniz kimi, insan ölürkən bütün hissiyyat orqanlarının fəaliyyəti eyni vaxtda dayanır. Əvvəlcə adam dərəcəli duyğusunu itirir, sonra görmə qabiliyyətindən məhrum olur, daha sonra eşitməkdən qalır. Görünür, dirilmə zamanı həmin ardıcillıq əksinə olur. Xeyli müddətdən sonra göz qapaqlarımı yenidən qaldırdım, tutqun işıq görünürdü. Sanki suyun çox dərin qatlarına enmişdim. Sonra yaşıltoxor duman tədricən çökildikdə qarşımda Kernin çətinliklə seçilən sifətini gördüm,

eyni zamanda xeyli aydın səsi eşitdim: "Özünüzdə gəldinizmi? Sizi yenidən sağ görməyimə çox-çox şadam". İradəmin qüvvəsini toplayıb şüurumu sürətlə aydınlaşmağa məcbur etdim. Aşağıya baxdıqda düz çənəmin altında stol gördüm. – o vaxt bu stol hələ yox idi, əvəzinə Kern tərəfindən, tələsik olaraq təcrübə üçün uyğunlaşdırılmış, mətbəx stoluna bənzər bir şey var idi. Kernə baxmaq istədim, lakin başımı döndərə bilmədim. Həmin stolla yanaşı ondan daha hündür bir stol – prozektor stolu durmuşdu. Onun üstündə, kiminsə, başsız bədəni düşüb qalmışdı. Mən ona nəzər saldım, meyitin başı olmadığına və döş qəfəsi yarıldığına baxmayaraq, mənə olduqca tanış gəldi. Oradaca, yaxınlıqdakı şüşə qutuda kiminsə ürəyi döyünürdü... Mən heyrətə Kernə baxdım. Bədənimə nə üçün görə bilmədiyimi və başımın niyə stol üzərində ucaldığını hələ heç cür anlamırdım. Əlimi uzatmaq istədim, ancaq o, yox idi. "Bu, nə işdir?" – deyər Kerndən soruşmaq istədim, yalnız dodaqlarım səssizcə tərpanədi. O isə mənə baxır və gülümsəyirdi. "Taniyə bilmirsiniz? – deyər başı ilə prozektor stoluna işarə etdi. – Bu sizin bədəninizdir. İndi canınız birdəfəlik təngnəfəslikdən xilas oldu". O, hələ zarafat da edirdi!.. Mən hər şeyi başa düşdüm. Boynuma alıram ki, ilk anda bağırmaq, stoldan qopub özümü və Kerni öldürmək istədim... Yox, tamamilə belə deyil. Başa düşürdüm ki, qəzəblənməli, qışqırmalı, özümdən çıxmalı idim, lakin mənə hakim kəsilmiş soyuqqanlılıq özümü də heyrətə gətirmişdi. Ola bilsin ki, hiddətlənmişdim. Ancaq özümü və vəziyyətdən konardan baxanda psixikamda dəyişikliklər baş verdi. Yalnız qaşqabağımı tökübsüzdüm. Həqiqi ürəyi şüşə qabda çırpınan, yeni ürəyi isə motor olan mən, indi də əvvəllərdə olduğu kimi hoyocanlıca bilirdimmi?

Loran dəhşətlə başa baxırdı.

– Bütün bunlardan sonra... bunlardan sonra siz yəni onunla işləməkdə davam edirsiniz? O olmasaydı, siz təngnəfəsliyə qalib gələr və indi sağlam adam olardınız. Oğru və qatil olduğu halda, şöhrət zirvəsinə qalxmaqda ona kömək edirsiniz? Siz ona işləyirsiniz. O, tufeyli kimi, sizin beyninizin fəaliyyəti ilə qidalanır, başınızı yarıdıcı fikir akkumulyatoruna çevirib, şöhrət və pul qazanır. Bəs siz!.. O, sizə nə verir? Bu, nə hoyatdır? Hər şeydən məhrumsunuz. Bədəxtlikdən arzuladığınız ölməyən bir kötüksünüz. Kern sizdən bütün dünyanı oğurlamışdır. Məni bağışlayın, amma sizi başa düşmərim. Doğrudanmı, siz ona itaətli, etiraz etmədən işləyirsiniz?

Baş qəmli təbəssümlü gülümsündü:

– Başın üsyanı? Bu – effektiv olardı. Əlimdən nə gələrdi? Axı mən son imkandan – intihar etməkdən belə məhrumam.

– Axı siz ona işləməkdən boyun qaçıra bilərdiniz!

– Açığını bilmək istəyirsinizsə, bunu da sınaqdan çıxarmışam. Ancaq mənim üsyanım, Kernin mənim zəka aparatından istifadə etməsindən irəli gəlməmişdi. Bir də axı bu müəlliflik iddiasının nə əhəmiyyəti vardır? Başlıca şey ideyanın meydana gəlməsi və öz işini görməsidir. Narazılığımı isə yalnız öz yeni varlığımıza öyrənməyin mənim üçün ağır olduğunu görə bildirdim. Belə yaşamaqçansa, ölümü üstün tuturdum. O zaman başıma gəlmiş bir əhvalatı sizə danışacağam. Bir dəfə laboratoriyada tək qalmışdım. Birdən iri, qara bir böcek pəncərədən içəri uçdu. Böyük şəhərin mərkəzinə haradan uçub gəlmişdi? Bunu bilmirəm. Bəlkə də, şəhərə gələnlər avtomatın gətirmişdi. Böcek dövrəmdə dolandıqdan sonra mənim stolumun şüşə lövhəsinə qondu. Gözlərimi qıyaraq kənara tullamağa iqtidarım çatmayan bu murdar həşəratı izlədim. Böcəyin pəncərələri şüşə səth üzərində sürüşsə də, vızıldaya-vızıldaya başıma yaxınlaşmaqda idi. Bilmirəm, məni başa düşəcəksinizmi... bu cür həşəratə həmişə nə isə xüsusi bir ikrah hissilə yanaşmışam. Həç vaxt özümü, hətta barmağımla belə, bu cür şeylərə toxunmağa məcbur edə bilməzdim. Budur, hətta əhəmiyyətsiz bir düşmənlə qarşısında belə aciz qalmışdım. Onun üçün isə mənim başım uçmaq üçün gözəl bir trampolin idi. O, vızıldaya-vızıldaya yaxınlaşmaqda davam edirdi. Xeyli səydən sonra saqqalının tüklərinə ilişməyə müvəffəq oldu. Tüklər arasında uzun müddət çapalasa da, hey yuxarı qalxırdı. Beləliklə, kip sıxılmış dodaqlara qədər dırmaşdı, burnun sol tərəfindən keçdi, qapağı örtülmüş gözün üstündən süründü və nəhayət, alına çatdı, oradan şüşənin üstünə yox, döşəməyə düşdü. Mənasız hadisə olsa da, mənə sarsıdıcı təsir etdi. Professor Kern gələndə elmi işi davam etdirməkdən qətiyyətlə boyun qaçırdım. Başımı camaat qarşısında nümayiş etdirməyə cürəti çatmayacağımla bildirdim. Özünü işə edən başı isə faydasız yerə saxlamayacağımdı. Məni öldürməli idi. Hər halda belə ehtimal edirdim. Aramızda mübarizə başlandı. Ən qəddar tədbirlərə əl atdı. Bir dəfə gecədən xeyli keçmiş özü ilə elektrik cihazı gətirdi, elektrodları gigahartlarına bərkətdi, cərəyan buraxmazdan əvvəl nitqlə mənə müraciət etdi. Əllərini sinəsində çarpazlaşdırmış halda dayanaraq,

əsil inkvizitor kimi son dərəcə mülayim, yumşaq tonla danışdı. "...Əziz həmkar, biz bu qalın divarlar arasında təkliddəyik. Qəzəb, əgər nazik də olsaydılar, qışqıra bilmədiyinizdən mətləbə dəxli olmazdı. Siz tamamilə mənim ixtiyarımdasınız. Sizə ən dəhşətli işgəncələr verər və cəzasız qala bilərəm. Axı işgəncə nəyə lazımdır? Hər ikimiz alim olduğumuzdan, bir-birimizi anlaya bilərik. Həyatımızın ağır olduğunu biliərəm, ancaq bu, mənim günahım deyil. Mənə lazım olduğunuz üçün sizi bu ağır həyatın iztirablarından xilas edə bilmərəm, özünüz isə həç vaxtla mənə yaxınlaşmaq üçün dünyasına qaça bilməzsünüz. Odur ki, bu işi sülhlə qurtarmaq daha yaxşı olmazmı? Siz elmi məşğələlərimizi davam etdirəcəksiniz..." İnkər əlaməti olaraq qaşlarını tərptədim, dodaqlarım isə səssizcə "yox!" pıçıldadı. "Məni məyus edirsiniz, həmkar. Bəlkə, papiros çəkəsiniz? Biliərəm ki, nikotini qana daxil edəcək ciyərləriniz olmadığından papirosdan tam zövq almayacaqsınız. Hər halda tanış duyğular..." Bu halda qutudan iki papiros çıxardı, birini özü yandırdı, ikincisini isə mənim ağızıma dürtüdü. Həmin papirosu necə ləzzətli tüpürdüm! O, tövrünü pozmadan eyni nəzakətli səslə: "Hə, həmkar, görürəm məni təsirli tədbir görməyə məcbur edirsiniz..." – dedi. Bu sözlərlə o, elektrik cərəyanı buraxdı. Elə bil közərməyi şüşə beynimi deşdilər... "İndi necəsiniz?" – deyə həkim xəstədən soruşduğu kimi qayğı ilə xəbər aldı. – "Başınız ağrıyır? Bəlkə, onu müalicə etdirmək istəyirsiniz? Bundan ötrü təkçə..." "Yox!" deyə dodaqlarım tərptəndi. "Heyif, çox təəssüf. Cərəyanı bir qədər gücləndirmək lazım gələcək. Siz məni olduqca məyus edirsiniz". O, elə şiddətli cərəyan buraxdı ki, elə bildim başım alovlanır. Ağrı dözülməz idi. Dişlərim şaqıldayırdı. Şüurum tutunlaşdı. Onu itirməyi necə də arzulayırdım! Lakin əfsuslar olsun ki, itirmədim. Yalnız gözlərimi yumub dodaqlarımı sıxmışımdım. Kern papiros çəkir və üstününüzümü üfürürək, başımı vama odda qızdırmaqda davam edirdi. O, artıq məni dilə tutmağa çalışmırdı. Bu vaxt gözlərimi açdım və göstərdiyim inaddan onun quduzlaşdığını gördüm. "Lənət şeytana! Beyniniz mənə lazım olmasaydı, bu saat onu qızardıb pinçerimlə yedizdirərdim. Tərsin biri!" Nezakətsiz-filansız elektrodları başımdan qoparıb uzaqlaşdı. Amma sevinmək hələ tez idi. O, tezliklə geri qayıtdı və başımı qidalandıran məhlulə, özəbli ağrılar verən qüvvətli maddələr daxil etdi. Qeyri-ixtiyari olaraq sifətimi turşudanda soruşdu. "Hə, həm-

kar, qərara gəlirsiniz? Hələ yox?" Mən tərəddüd etmədim. Lənətlər yağdıra-yağdıra çıxıb getdi. Qələbəmə sevinirdim. Bir neçə gün Kern laboratoriyada görünmədi, mən isə hər gün ölüb xilas olacağımı gözləməkdə idim. Beşinci gün o, heç bir şey olmamış kimi, fitlə şon mahmı çala-çala gəldi. Mənə baxmadan işi davam etdirməyə başladı. İki və ya üç gün ona göz qoydum. Lakin iş məni maraqlandırmaya bilməzdi. Onun təcrübələr apararkən, işimizin nəticələrini tamamilə korlaya biləcək səhvlərə yol verdiyini gördükdə dözə bilmədim. Ona işarə etdim. Kern razılıq ifadə edən təbəssümlə: "Çoxdan belə olmalı idi!" – dedi və boğazına hava buraxdı. Səhvlərini ona izah etdim və o vaxtdan işə rəhbərlik etməkdə davam edirəm... O, mənə kələk gəldi.

BÖYÜK ŞƏHƏRİN QURBANLARI

Başın sirtini öyrənəndən sonra Loran Kernə nifrət etməyə başlamışdı. Həmin hiss gündən-günə güclənməkdə idi. O, bu hisslə yatıb-durdu. Yuxuda Kerni heybətlə ocaib şəklində görürdü. Loran nifrətdən özünə yer tapa bilmirdi. Son günlər Kernlə qarşılaşanda "Qatil!" deyə bağırmaqdan özünü güclə saxlayırdı.

Loran onunla rəsmi və soyuq davranırdı.

Başla təkləkdə qalanda Mari:

– Kern dənşətli qatildir! – deyirdi. – Bu barədə məlumat verə-cəyəm... Tərətdiylə cinayəti aləmə yaymayınca, oğurladığı şöhrəti geri qaytarmayınca sakitləşməyəcəyəm. Mən ona göstərəm!

– Sakit olun... özünüzlə ələ alın, – deyərək Douel onu dilə tuturdu.

– Artıq sizə demişəm ki, məndə qisas hissi yoxdur. Ancaq bir halda ki, vicdanın səsi sizi intiqam almağa çağırır, sizi dilə tutmaya-çağam... amma tələsməyin. Rica edirəm, təcrübələrimiz qurtarana qədər gözləyin. Bu saat Kernin mənə ehtiyacı olduğu kimi, mənim də ona ehtiyacım var. Nə o, mənsiz işi başa çatdırıb bilər, nə də mən onsuz. Axı mənə qalan da elə budur. Mən daha heç nə yarada bilmərəm, başlanmış elmi işi isə axıra çatdırmaq lazımdır.

Kabinetdən addım səsləri gəldi.

Loran tez krani bağladı, ölinə keçən ilk kitabı götürüb əyləşdisə də, qəzəbdən hələ özünə gəlməmişdi. Douelin başı isə mürgüləyirmiş kimi, göz qapaqlarını endirdi.

Professor Kern içəri girdi.

O, şübhəli nəzərlərlə Loranı süzdü.

– Nə olmuşdur? Olmaya, nə isə sizi narahat edir? İşlər öz qaydasındadırmı?

– Yox... heç... Hər şey öz yerindədir... ailədə söz söhbət...

– Hələ bir nəbzinizi yoxlayım.

Loran könülsüz halda ölini uzatdı.

– Şiddətlə vurur... Əsəbləriniz gərgindir... Əlbəttə, əsəbi adam üçün bu, ağır işdir. Bununla belə, sizdən razıyam. Maaşınızı ikiqat artıraram.

– Təşəkkür edirəm, mənə lazım deyil.

– "Mənə lazım deyil". Pul kimə lazım deyil? Axı ailəniz var.

Loran cavab vermədi.

– Hə, məsələ belədir. Hazırlıq görmək lazımdır. Professor Douelin başını laboratoriyanın arxasındakı atəyə keçiririk... Müvəqqəti olaraq, həmkar. Yatmamısınız ki? – deyərək, başa müraciət etdi. – Sabah bura iki təzə meyit gətirəcəklər, onlardan bir cüt qəşəng, danışan baş düzəldib elmi cəmiyyətdə nümayiş etdirərik. Koşfimizi ortaya çıxarmaq vaxtı gəlib çatmışdır.

Kern təzədən sinəyici nəzərlərlə Lorana baxdı.

Nifrətini vaxtından əvvəl bürzə verməmək üçün, Loran özünü laqeyd görkəm almağa məcbur etdi və ağılna gələn ilk sualı verdi:

– Kimlərin meyitləri gətiriləsidir?

– Bilmirəm, qabaqcadan bunu heç kəs bilmir. Ona görə ki, onlar hələ meyit deyil, dimdiri, səndən, məndən sağlam adamlarıdır. Mən bunu xatircəmliklə deyərək bilərəm. Çünki mənə tamamilə sağlam adamların başları lazımdır. Ancaq sabah həmin adamları ölüm gözləyir. Bir saat keçməmiş isə, bu cəsədlər artıq burada – prozekturu stolu üstündə olacaqlar. Bu, mənim boynuma.

Kerndən hər şey gözləyən Loran, ona elə qorxmuş nəzərlərlə baxdı ki, professor bir anlığa çaşdı, sonra isə qəhqəhə çəkdi.

– Burada çətin nə var ki? Mən meyitxanaya bir cüt təptəzə meyit sifariş vermişəm. Məsələ burasındadır ki, bu şəhər hər gün insan qurbanı tələb edən müasir dava Allahıdır. Mən hələ zavod, fabrik və tikintilərdəki bədbəxt hadisələri demirəm. Hər gün dəyişilməz təbiət qanunlarına əsasən şəhərdə küçə hərəkətindən bir neçə adam tələf olur. Budur, ölümlə məhkum olunmuş bu güllərlüzlü, sağlam adamlar sabah başlarına nə gələcəyini ağıllarına gətirmədən bu axşam arxayınca yerlərinə girəcəklər. Sabah tezdən oyana-

caq, şən zümzümə ilə geyinəcək, elə düşünəcəklər ki, işə gedirlər, əslində isə öz labüd ölümləri ilə qarşılaşmağa yollanacaqlar. Həmin vaxtda, şəhərin o biri başında, eynilə qayğısızcasına mızıldayamızıldaya onların qeyri-ixtiyarı cəlladları – şofer və ya vaqonsürən geyinməyə başlayacaqlar. Sonra qurban öz mənzilindən, cəllad isə qərbindən və ya tramvay parkından çıxacaq. Bir-birindən xəbərsiz, küçələri keçərək, yollarının kəsişəcəyi fəlakət nöqtəsinə çatana qədər, inadla yaxınlaşacaqlar. Sonra hansınınsa diqqəti bir anlığa yayınacaq və buyurun! Statistik hesablamalarda küçə hərəkəti qurbanlarının miqdarı daha bir nəfər artacaq. Mən cür təsadüf onları fəlakətli kəsişmə yerinə yetişdirməlidir. Bu müxtəlif sürətlərlə eyni müstəvi səth üzərində hərəkət edən saat əqrəblərinin görüşməsi kimi labüd, saat mexanizmi kimi dəqiq fəlakətdir.

Professor Kern hələ heç vaxt Loranla belə söhbətçil olmamışdı. Bu gözənlənməz açıq danışmaq nə iləsə əlaqədar olmalı idi. “Maaşınızı ikiqat artırırım”.

“Məni öz tərəfinə çəkmək, satın almaq istəyir, – deyər Loran fikirləşdi. – Görünür, bəzi şeyləri bildiyimdən, ya da dərk etdiyimdən şübhələnir. Məni satın ala bilməyəcək”.

LABORATORİYANIN YENİ SAKİNLƏRİ

Səhər professor Kernin laboratoriyasındakı prozektor stolu üzərinə, həqiqətən, iki təzə meyit qoyulmuşdu.

Kütləvi şəkildə nümayiş etdirilmək üçün nəzərdə tutulmuş bu iki yeni başdan, professor Douelin varlığını gizli saxlamaq lazım idi. Odur ki, professor Kern professor Douelin başını, özünə xas olan uzaqgörənliklə yan otağa keçirmişdi.

Kişi meyiti, küçə qəzasından həlak olmuş otuz yaşlı bir fəhləyə məxsus idi. Onun qüvvətli gövdəsi əzilmişdi. Yarıcaq, şişşələmiş gözələrində qorxu donub qalmışdı.

Professor Kern, Loran və Con ağ xalatlarda meyitlər üzərində işləyirdilər.

– Daha bir neçə meyit də vardı, – deyər professor Kern arabir dilləndi. – Bir fəhlə ağacdan yıxılmışdı. Beyni zədələnmiş ola bilərdi. Zəhər içib intihar cəmişləri də götürməli olmadım. Bu oğlan daha münasib çıxdı. Bu biri də... gecə gözəli.

Kern başı ilə yaraşlıq, lakin solğun sifətli qadın meyitinə işarə etdi. Üzündə ənlək-kirşən, qrim karandaşının izləri hələ qalmışdı. Cöhrəsi sakit idi. Çatılmış qaşları və yarıcaq ağzı, nə isə bir uşaq heyreti andırırdı.

– Bar müğənnisidir. Sərxoş apaşların¹ mübahisəsi zamanı bircə güllə ilə öldürülüb. Düz üroyəndən dəymişdir, görürsünüz mü? İstə-sən, heç belə vura bilməzsən.

Professor Kern cəld və qətiyyətlə işləyirdi. Tezliklə başlar gövdələrdən ayrıldı, bədənlər aparıldı.

Daha bir neçə dəqiqə də ötdükdən sonra, başlar hündür stol-larda yerləşdirildi. Xirtdəyə, vena və yuxu arteriyalarına borucuqlar keçirildi.

Professor Kern sevincək bir hal keçirirdi. Onun təntənəsi yaxınlaşırdı. Müvəffəqiyyət qazanacağına əsla şübhə etmirdi.

Başların nümayişinə və professor Kernin elmi cəmiyyətdə edəcəyi məruzəyə görkəmli alimlər dəvət edilmişdilər. Professorun bacarığı sayəsində mətbuat irləcədən, professor Kernin dühasını tərifləyən məqalələr verirdi. Jurnallar onun portretini dərc edirdilər. Kernin çıxışına və ölü insan başlarının dirilməsinə aid hey-rətlili təcrübələrinə milli elmin təntənəsi kimi qiymət verirdilər.

Şən halda fit çalan professor Kern əllərini yudu və sıqar yandı-rıb, razılıqla qarşısındakı başları seyr etdi.

– Hə, məcməiyə təkcə İohanın deyil, Solomeyanın özünün də başı düşmüşdür. Görüş pis olmayacaq. Təkcə kranları açmaq qalır ki... başlar dirilsin. Hə, buyurun madmazel! Dirildin. Hər üç kranı açın. Bu böyük silindrdəki zəhər deyil, sıxılmış havadar...

Loran üçün bu çoxdan bəri idi ki, yenilik deyildi. Lakin qız, demək olar ki, qeyri-ixtiyarı bicliklə özünü o yerə qoymadı.

Kern birdən-birə qaşqabağını töküüb, ciddi görkəm aldı, Loranla lap yaxın gələrək, sözləri uzada-uzada:

– Ancaq professor Douelin kranını açmağa icazə vermirəm, – dedi. – Onun... səs telləri zədələnmişdir və...

Loranın şübhəli nəzərlərini duyub, əsəbi halda əlavə etdi:

– Qadağan edirəm... vəssalam! Başınıza böyük bələlər açmaq istəmirsinizsə, sözə qulaq asın.

O, yenidən şənleşdi və “Təlxöklər” operasından bir havanı uzada-uzada zümzümə elədi.

¹ A paş – açıq yaxalı köynək geyən doloduz (Fransada)

– Hə, başlayırıq.

Loran kranları açdı.

Əvvəlcə fəhlənin başı həyat əlamətləri bürüzə verməyə başladı. Göz qapaqları güclə hiss ediləcək qədər titrədi. Bəbəkləri şəfəfləşdi.

– Dövrən vardır. İşlər yaxşı gedir...

Qəflətən gözlər öz istiqamətini dəyişdirərək, pəncərənin işığına tərəf çevrildi. Şüur ləng halda qayıdırdı.

– Yaşayır! – deyə Kern şadlıqla çığırdı. – Hava axınımı daha çox buraxın.

Loran kranı bir az da çox açdı.

Hava boğazda fişildadı.

– Bu nədir?.. Hardayam? – deyə baş anlaşılmaz tərzdə dilləndi.

– Xəstəxanadasınız, əziz dost, – deyə Kern dilləndi.

– Xəstəxanada? – Baş gözlərinin dolandırdı, nəzərlərini aşağı saldı və öz altında boşluq gördü.

– Bəs ayaqlarıma nə olub? Hanı əllərim? Bədənimə də görmürəm. Bu, nə həngamədir?

– Yoxdur, quzum. Xurd-xəşil olub. Bircə baş salamat qaldı, bədəninizi kəsib atmalı olduq.

– Necə yəni “kəsib atmalı olduq?” Mən razılıq vermirəm! Bu, nə cür əməliyyatdır! Belə vəziyyətdə mən kimə lazımam? Tək bir başla çörək qazana bilməzsən. Mənə qollarım lazımdır. Əlsiz-ayaqsızlara kim iş verir?.. Tutaq ki, xəstəxanadan da çıxdım... Tfu! Bəs sonra? Sonra necə olsun? Yemək-İçmək lazımdır. Bizim xəstəxanalara yaxşı bələdəm. Az-maz saxlayanadan sonra “sağalmısan” deyib, atacaqsınız küçəyə. Yox, razı deyiləm, – deyə baş israr etdi.

Onun danışıq tərzini, geniş qarayanız çil-çil sifəti, saçının darıxma tərzini, sadələvh nəzərlərlə baxan mavi gözləri kənd adamı olduğuna dəlalət edirdi.

Ehtiyac onu doğma çöllərdən ayırdı, şəhər isə cavan, sağlam canını məhv etdi.

– Bəlkə, bir çarə oldu?.. Bəs o hanı?.. – birdən kimisə xatırlayaraq gözlərini geniş açdı.

– Kim?

– O da-a, məni basan... Bu yandan bir tramvay, o yandan o biri, bu tərəfdən də avtomobil... Lənətə gəlmiş avtomobili düz üstümə sürdü...

– Narahat olmayın, payını alacaq. Yük maşınının nömrəsi götürülüb. Maraqlanırsınızsa: dörd min yeddi yüz on bir. Adınız nədir? – deyə professor Kern soruşdu.

– Mənim? Toma çağırırdılar. Toma Buş.

– Məsələ belədir, Toma... Siz heç nədən korluq görməyəcəksiniz, nə aclıqdan, nə də isti-soyuqdan əzab çəkməyəcəksiniz. Narahat olmayın, sizi küçəyə də atmayacaqlar.

– Başa düşürəm ki, havayı yemləyəcəksiniz, yoxsa pulla yarmarkalarda göstərəcəksiniz.

– Göstərməyinə göstərəcəyik, amma yarmarkalarda yox. Alimlərə göstərəcəyik. Hə, indi isə dincəlin. – Kern qadın başına tərəf baxıb, qayğılı halda: – Salomeya nədənsə özünü gözəltməyə məcbur edir, – dedi.

– Bu nədir belə, olmaya, bu da bədənsiz başdır? – deyə Tomanın başı soruşdu.

– Görürsünüz də, darıxmayasınız deyə, yanınıza xanım dəvət etmək qayğısına da qalmış... Loran, onun kranını bağlayın ki, boşboğazlığı ilə mane olmasın.

Kern qadın başını burun deşiyindən termometri çıxartdı.

– Hərərət meytinkindən yüksəkdirsə də, hələ aşağıdır. Dirilmə ləng gedir...

Vaxt keçirdi. Qadının başına isə həyat gəlmirdi. Professor Kern həyocanlanmağa başlayırdı. Laboratoriyada gəzişir, tez-tez saata baxırdı. Daş döşmədə addım səsləri böyük otaqda cingilti ilə əksədə verirdi.

Tomanın başı heyrətlə baxır, dodaqlarını səssizcə tərpedirdi.

Nəhayət, Kern, qadın başına yanaşdı və yuxu arteriyalarına keçirilmiş kauçuk borularla nəhayətlənən şüşə borucuqları diqqətlə gözədən keçirdi.

– Gör məsələ nədə imiş. Bu borucuq olduqca laxdır, ona görə də dövrən ləng gedir. Bir qədər geniş borucuq verin.

Kern borucuğu dəyişirdi və bir neçə dəqiqədən sonra baş cana gəldi.

Brikenin başı dirilərkən – qadının adı belə idi, – daha çoxsun bir səhnə baş verdi. Tamamilə özünə gəlib, danışmaq iqtidarını öləd edən kimi xırıltılı səsə yalvarmağa başladı ki, onu belə eybəcər şəkildə saxlamaqdansa, öldürmək daha yaxşıdır.

– Ah, ah, ah!.. Mənim bədənim... Mənim bədbəxt bədənim!.. Siz mənim başıma nə oyunlar açmısınız? Məni xilas, ya da məhv edin. Mən bədənsiz yaşaya bilmərəm!.. Qoyun heç olmasa bədənimə baxım, yox, yox, lazım deyil. Onun başı yoxdur... nə böyük dəhşət!

Bir qədər sakitləşdikdən sonra dedi:

– Deyirsiniz məni diriltmisiniz? Kəmsavadlığım ilə hətta mən özüm belə, bədənsiz başın müstəqil yaşaya bilməyəcəyimi qanıram. Elə isə bu sehrdi, yoxsa əfsun?

– Heç biri. Bu, elmin nailiyyətidir.

– Elminiz belə möcüzələrə qadirdirsə, niyə mənə başqa bir bədən calamağa müqtədir olmasın? Eşşək Jor güllə ilə sinəmi dəlik-deşik etdi... Ancaq məgər gülləni almına sıxan qızlar azdır? Onlardan birinin bədənini kəşib, mənim başıma bitişdirin. Amma bədənləri əvvəlcə mənə göstərməlisiniz. Qəşəng bədən seçmək lazımdır. Bu şəkildə isə qala bilmərəm... Bədənsiz qadın... Bu başsız kişidən bətərdir.

Sonra isə Lorana müraciət etdi:

– Zəhmət olmasa mənə güzgü verin.

Brike güzgüdə özünə xeyli, ciddi şəkildə tamaşa etdi.

– Dəhşətdir!.. Sizdən saçlarıma düzəltməyi xahiş edə bilərəmmi?

Başımı özüm daraya bilmərəm...

– Loran, işiniz artdı, – deyər Kern qımıışdı. – Müvafiq olaraq mükafatınız da artırılacaq. Getməliyəm.

O, saata baxdı və Lorana yaxınlaşıb, pıçılı ilə dedi:

– Onların yanında, – gözləri ilə başları göstərdi, – professor Douelin başı barədə birçə kəlmə də deməyin.

Kern laboratoriyanı tərk etdikdən sonra, Loran professor Douelin başını yoluxmağa getdi.

Douelin gözləri kədərlə baxırdı. Qəmgin təbəssümdən dodaqları əyildi.

– Yazıq, mənim zavallım... – deyər Loran pıçıldadı. – Tezliklə intiqamınız alınacaq!

Başın işarəsi ilə Loran hava kranını açdı.

– Yaxşısı budur, siz təcrübələrin necə keçdiyi barədə danışın, – deyər baş fıçılı ilə dilləndi və zəifcə gülümsündü.

Tomanın və Brikenin başları üçün öz yeni varlıqlarına alışmaq Douelin başına nisbətən daha çətin idi. Douelin beyni indi də əvvəllər onu maraqlandıran elmi işlərlə məşğul idi. Toma və Brike isə sadə adamlar olduqlarından, bədənsiz yaşayışın onlar üçün heç bir mənası yox idi. Təbii ki, onlar çox tez darıxmağa başladılar.

– Məgər bu da həyatdır? – deyər Toma şikayətlənirdi. – Kötük kimi bir yerdə bitib qalmısan. Divardakı hər dəlmə-deşiyyə azı min dəfə baxmışam...

Kerni, zarafatla “elm əsirləri” adlandırdığı başların əhvali-ruhiyyələri narahat edirdi. Başlar xiffətdən, nümayiş ediləcəkləri günə qədər tələf ola bilərdilər.

Odur ki, professor Kern hər vasitə ilə onları əyləndirmək üçün doridən-qabıqdan çıxırdı. Loran ilə Con onun əldə etdiyi kinoaparata vasitəsilə axşamlar kinematografiya seansları düzəldirdilər. Laboratoriyanın divarı ekranı əvəz edirdi.

Tomanın başını Çarli Çaplin və Monti Benksin iştirak etdikləri komik səhnələr xüsusilə açırdı. Onların işləklərinə tamaşa edirkən, Toma bir müddətə öz miskini varlığını unudurdu. Boğazından nə isə qəhqəhəni andıran xırıltılı bir şey qopur, gözlərində isə yaş görünürdü.

Lakin budur, Benks tullandı və otağın divarında ferma mənzərəsi canlandı. Balaca bir qızçıq cücələrə dön verir. Tüklərini qabartmış anac toyuq qayğı ilə cücələrini yedirir. Mal-qara damının fonunda cavan, sağlam bir qadın dirsəyi ilə başını irəli uzadan buzovü kənar edərək inək sağır. Şələ quyruğunu şən halda yelləyən tənbel it qaça-qaça keçdi, sonra fermer göründü. O, atını suvarmağa aparırdı.

Toma, qeyri-adi uca, saxta səslə xırıltıdı və birdən çığırdı:

– Lazım deyil! İstəməz!..

Aparatın yanında əlleşən Con, işin nə yerdə olduğunu dərhal anlamadı.

– Seansı dayandırın! – deyər Loran səsləndi və işığı yandırmamağa tələsdi. Ekrandakı ağarmış xəyal hələ bir qədər də sayrışdı və nəhəyət, qeyb oldu. Con profeksiya aparatını dayandırdı.

Loran Tomaya diqqət verdi. Onun gözləri yaşarmışdı, lakin bu, gərəkdir, gülüsdən yaranan yaşlar deyildi. Şişkin üzü incidilmiş uşaq simasını andırırdı, ağzı büzülmüşdü.

– Eyni ilə bizim... kənddəki kimidir... – deyə sızıldadı. – İnk...
toyuq... Məhv oldu. artıq hər şey məhv oldu.

Cihazın önündə bu dəfə Loran əlləşirdi. Tezliklə işıq söndürüldü və ağ divarda kölgələr qaçırdı. Harold Lloyd təqibçi polislərdən canını qurtarmağa çalışırdı. Lakin Tomanın əhvalı artıq prozulmuşdu. İndi hərəkət edən adamların görünüşü ona daha böyük kədər gətirirdi.

– Lap dəli kimi qaçır. – deyə Toma mızıldandı. – Mənim halıma salsaydılar, belə atılıb-düşməzd.

Loran proqramı dəyişdirməyə bir də cəhd etdi.

Kübar cəmiyyətinin təmtəraqlı bal səhnəsi Brikeni kökündən sarıtdı. Gözlə qadınlar və zinətli geyimlər onu əsəbiləşdirirdi.

– Lazım deyil... Başqalarının dəbdəbə ilə yaşadığına baxmaq istəmirəm.

Kinematograf rədd edildi.

Radioqəbuledici onları xeyli çox məşğul etdi.

Musiqi xüsusilə rəqs və oyun havaları hər ikisini həyəcanlandırır.

– İlahi, mən bu havanı bilirsiniz necə rəqs edərdim! – deyə bir dəfə Brike göz yaşları içərisində çığırdı.

Başqa əyləncələrə keçməli oldular.

Brike şiltaqlığına ara vermir, hər dəqiqə güzgü tələb edir, yeni-yeni saç düzəltmə üsulları kəşf edir, gözlərinə karandaşla sürmə çəkilməsi, sifətinin ağardılması, yanaqlarının qızardılması barədə saysız-hesabsız sərəncamlar verirdi. Kosmetikanın sirlərinə heç cür bələd ola bilməyən Loranın bacarıqsızlığı onun ovqatını təlx edirdi.

– Məgər sağ gözün soldakından tünd rəngləndiyini görmürsünüz? – deyə Brikenin başı əsəbi halda irad tuturdu. – Güzünüzü yuxarı tutun!

O, moda jurnallarını və parçalar gətirilməsini xahiş edir və başının bərkidildiyi stolun alt tərəfini pərdələtdirirdi.

O, özünü qərribə aparır, qəflətən bürüzə verilən gecikmiş həyə hissələ deyirdi ki, kişi ilə bir otaqda yata bilmir.

– Gecələr məni arakəsmə, ya da heç olmasa kitabla ayırın.

Buna görə də Loran, böyük bir kitabı açaraq, Brigenin başı ilə yanaşı, şüşə lövhə üzərində yerləşdirməklə, arakəsmə kimi bir şey düzəldirdi.

Toma da az oyun açmırdı.

Bir dəfə o, şorab tələb elədi. Professor Kern, onun qida məhluluna, kiçik dozada sarıoxşuq zövqü verən kəfləndirici maddələr daxil etməyə məcbur oldu.

Bəzən isə Toma ilə Brike birgə duet oxuyurdular. Zəifləmiş sə telləri işə yaxşı yaramırdı. Bu dəhşətli duet idi.

– Zavallı səs... Əvvəllər oxuduğumu eşitmiş olsaydınız! – deyə Brike səslənər, qaşları iztirabla çatırdı.

Axşamlar onları düşüncələr bürüyərdi. Mövcudluğun qeyri-adiliyi hətta bu zavallı, sadə məxluqları belə həyat və ölüm məsələləri barədə fikirləşməyə məcbur edirdi.

Brike ölməzliyə inanırdı. Toma isə materialist idi.

– Biz əlbəttə, ölməzlik, – deyə Brikenin başı inandırardı.

– Əgər ruh da bədənlə ölsəydi, başa qayıtmazdı.

– Bəs, sizin ruhunuz harada idi: başınızda, ya bədəninizdə, – deyə Toma bic-bic soruşardı.

– Əlbəttə, bədəndə... hər yerdə... – deyə Brikenin başı inamsızlıqla bildirir, sualın arxasında kələk olacağından ehtiyat edərdi.

– Belə çıxır ki, başsız bədəninizin ruhu o dünyada gəzir.

– Özünüzsünüz başsız, – deyə Brike incidi.

– Mənim başım özümdədir. Varım da belə budur, – deyə Toma dilini saxlamırdı. – Bəs sizin başınızın ruhu o dünyada qalmadı? Yoxsa rezin borudan keçib bu dünyaya qayıtdı? Yox, – deyə bu dəfə artıq ciddi danışdı, – biz maşın kimi şeyik. Buxar buraxdın – yenə işə düşdü. Çilik-çilik oldusa, daha heç bir buxardan-filandan fayda yoxdur...

Sonra da hər kəs öz düşüncələrinə qərq olardı...

YER VƏ GÖY

Tomanın dəlilləri Brikeni qane etmirdi. Qayğısız həyat tərzinə baxmayaraq, o, səmimi katolik idi. Olduqca coşqun həyat keçirdiyindən, nöinki axirət barədə düşünməyə, hətta kilsəyə getməyə belə macalı olmamışdı. Bununla belə, uşaqlıqda beyninə yeridilmiş dindarlıq onda möhkəm kök salmışdı. İndi isə, sanki dindarlıq toxumlarının cücərməsi üçün ən olverişli məqam gəlib çatmışdı. Onun indiki həyatı dəhşətli idi, lakin ölüm – ikinci dəfə ölmək –

ehtimalı onu daha çox qorxudurdu. Gecələr axirət dünyasının dəhşətləri ona əzab verirdi.

Gözləri qarşısında cəhənnəm alovunun dilləri canlanırdı. O, öz günahkar bədəninə nəhəng tavada qızardığını görürdü.

Brike dəhşət içərisində oyanar, dişləri bir-birinə dəyib şaqqıldayar, nəfəsi təngiyərdi. O, aşkar-aydın boğulma hiss edərdi. Həyəcanlanmış beyni güclü oksigen axını tələb edərdi. Lakin bu, ürəkdən – bütün bədən üzvlərinə lazımı miqdarda qan verilməsini ideal dəqiqliklə tənzim edən canlı mühərrikdən məhrum olmasından irəli gəlirdi. O, otaqda növbə çəkən Conu oyada bilmək üçün qışqırmağa cəhd edərdi. Lakin Con, tez-tez baş verən çağırışlardan bezdiyindən heç olmasa bir neçə saat arxayın yatmaq üçün, professor Kernin tələblərinin ziddinə olaraq, hərdən başların hava kranlarını bağlayardı. Brike, sudan çıxarılmış balıq kimi ağzını açar və bağırmaya cəhd edərdi, ancaq bu çağırışlar balığın ölüm qabağı əsnəməsindən uca olmazdı... Sifətləri cəhənnəm alovlarından işıqlanan cinlərin qara kölgələri isə otaqda meydan sulamaqda davam edərdi. Onlar, heybatlı caynaqları olan müdhiş pəncələrini uzadaraq ona yaxınlaşdılar. Brike gözlərini yumardısı da, bu kömək etməzdi: onları görməkdə davam edərdi. Qəribə olsa da, üreyinin vahimədən donduğunu duyardı.

– İlahi, ilahi, doğrudanmı, sən öz zavallı bədənə təqsirindən keçməyəcəksən, sən ki hər şeyə qadirsən, – deyər onun dodaqları səssizcə tərpəşərdi, – sənə mərhəmətin hədsizdir. Mən çox günahlara batmışam, ancaq məgər təqsir məndədimi? Bütün bunların necə baş verdiyini ki özün bilirsen. Anam yadıma gəlmir, xeyirxahlığı kimdən öyrənə bilirdim?.. Mən əcliq çəkirdim. Neçə dəfə səni köməyə çağırışam. Mənə qəzəbin tutmasın, ilahi, səni təqsirləndirmirəm, – deyər o, qorxa-qorxa lal duasına davam edərdi, – demək istəyirəm ki, o qədər də müqəssir deyiləm. Mərhəmətin sayəsində mənə qıl körpüdən keçir... Təki cəhənnəmə vasil etmə! Mən dəhşətdən öləyəm... Nə sarsağam, axı orada ölmürlər! – Bu minvalla o, öz sadələşməsinə yalvarışlarına yenidən başlayardı.

Toma da pis yatırdı. Ancaq onu cəhənnəm dəhşətləri təqib etməzdi. Onu üzən dünya həsrəti idi. Cəmisi bir neçə ay əvvəl, yol üçün bir çanta çörək götürmüş, kiçik bir torpaq sahəsi almaq üçün pul qazanmaq arzusu ilə, özü üçün əyiz olan hər şeyi atmış və doğma kəndi tərk etmişdi. O zaman alyanaq, sağlam Mari ilə evlənmə bilirdi. Onda qızın atası onların evlənməsinə mane olmamalı idi...

Budur, hər şey alt-üst oldu... Gözlənilməz həbsxananın ağ divarında o, ferma gördü, şən, sağlam, Mariyə olduqca bənzəyən, inək sağan bir qadın gördü. Ancaq onun – Tomanın əvəzinə başqa bir yad kişi, quyuğu ilə milçəkləri qovan atını, yan cüceli kürt toyuğun gəzişdiyi həyətdən keçirdi. O – Toma isə öldürülmüş, məhv edilmiş, başı, qarğa hürküdən müqəvva kimi payaya keçirilmişdi. Hani onun qüvvətli qolları, sağlam bədəni? Toma ümitsizliklə dişlərini qıcaı. Sonra səssizcə ağladı, göz yaşları gilə-gilə şüşə altlığa düşdü.

– Bu nədir? – deyər Loran səhər yır-yığış zamanı xəbər aldı: – Bu su hardandır?

Ehtiyatlı Con, artıq hava kranını açmışdısa da, Toma cıncırını çəkmədi. Qaşqabaqlı və nifrətli nəzərlərlə Lorana baxdı, onun Brikeyə tərəf yönəldiyini gördükdə arıncı alçaqdan:

– Qatıl! – deyər xırıldadı. Toma, artıq onu basmış sürücünü unutmuş və bütün qəzəbini əhatəsindəki adamlara keçirmişdi.

– Toma, siz nə isə dediniz? – deyər Loran ayaq saxlayıb ona tərəf döndü. Ancaq Tomanın dodaqları yenidən möhkəm sıxılmış, gözləri isə aşkar nifrətlə ona zillənmişdi.

Təəccüblənmiş Loran Condan Tomanın əhvali-ruhiyyəsinin pis olmasının səbəbini soruşmaq istəyirdi ki, Brike diqqətini özünə cəlb etdi.

– Zəhmət olmasa, burnumun sağ tərəfini qaşayın. Bu kömək-sizlik dəhşətlidir... Orada sızanaq yoxdurmu? Bəs niyə belə qaşınır? Zəhmət çəkib güzgünü bir bura verin.

Loran güzgünü başa yaxınlaşdırdı.

– Sağa döndərin, görmürəm. Bir az da... Belə. Qızartı vardır. Bəlkə, koldkrem sürük?

Loran səbirlə kremi çəkdi.

– Belə. İndi xahiş edirəm, pudralayasınız. Təşəkkür edirəm... Loran, sizdən bir şey barədə soruşmaq istəyirdim...

– Buyurun.

– Deyin görüm, əgər... çox günahkar bir adam keşişin yanında tövbə etsə və günahlarından peşman olsa, təqsirləri bağışlanıb cənnətlik ola bilirmi?

– Əlbəttə, – deyər Loran ciddi halda cavab verdi.

– Cəhənnəm əzablarından yaman qorxuram... – deyər Brike etiraz etdi. – Rica edirəm, bura küre¹ dəvət edəsiniz... istəyirəm xristian kimi ölmə...

¹ Küre – Fransada və bir sıra başqa qorb ölkələrində katolik keşiş

Bu sözlərlə Brikenin başı, əzabla can verənlər kimi gözlərini yuxarı qaldırdı. Nəzərlərini endirəndə:

– Paltarınızın ecəb gözəl fasonu var! – deyə vəcdə gəldi. – Bu son modadır? Çoxdandır mənə moda jurnalları gətirmirsiniz.

Brike dünyəvi işlərlə məşğul olmağa başladı.

– Qısa ətək... Gözəl ayaqlara qısa yubka yaxşı yaraşır. Mənim ayaqlarım! Mənim bədbəxt ayaqlarım! Siz onları görmüsdünüzü? Ah, mən rəqs edərkən bu ayaqlar kişiləri məftun edirdi!

Professor Kern otağa daxil oldu.

– İşlər necədir? – deyə şən səsle soruşdu.

– Bir baxın, cənab professor, – deyə Brike ona müraciət etdi, – mən belə qala bilmərəm... Siz mənə kiminsə bədəni calamalısınız... Bu barədə bir dəfə sizdən rica etmişəm, indi bir də xahiş edirəm. Çox xahiş edirəm. Əminəm ki, istəsəniz bunu edərsiniz...

“Lənət şeytana, axı niyə də yox?” – deyə professor Kern düşündü. Bədəndən ayrılmış başları diriltmək şöhrətinə bütünlüklə öz adına çıxsada, bu müvəffəqiyyətli təcrübənin tamamilə professor Douelin xidməti olduğunu özündə dərk edirdi. Axı nə üçün də Doueli ötüb keçməsin? Həlak olmuş iki adamdan bir dirisini təşkil etmək – bu xariqələdə bir şey olardı! Təcrübə müvəffəqiyyətlə keçdikcə onun bütün şöhrəti, həqiqətən, təkə Kernə məxsus olardı. Hər halda, Douelin başının bəzi məsləhətlərindən istifadə etmək mümkündür. Hə, bu barədə qəti düşünmək lazımdır.

– Olmaya, könlünüzdə rəqs etmək düşüb? – deyə professor Kern gülümsədi və Brikenin başına tərəf siqar tüstüsü buraxdı.

– Könlünüzdə düşüb nədir? Səhərdən axşama qədər yel dəyirmanı kimi rəqs edəcəyəm, kəpənək kimi pərvaz edəcəyəm... Təki mənə cavan, yaraşlıq qadın bədəni verin!

– Axı niyə hökmən qadın bədəni? – deyə Kern şux əda ilə soruşdu. – Ürəyinizdən keçsə lap elə kişi bədəni də verə bilərəm.

Brike təccüb və dəhşətlə ona baxdı.

– Kişi bədəni? Qadın başı kişi bədəni üzərində! Yox, yox bu dəhşətli eybəcərlik olardı! Hətta kostyum düşünmək belə çətindir...

– Lakin onda siz artıq qadın olmayacaq, kişiyə çevriləcəksiniz. Biğ-saqqalınız çıxacaq, səsiniz də dəyişəcək. Məgər kişiyə çevrilmək istəmirsiniz? Çox qadınlar var ki, kişi doğulmadıqlarına təəsüf edirlər.

– Bu, yəqin, kişilərin qətiyyətlə vermədikləri qadındır. Belələri, çox güman ki, kişiyə çevrilməklə udmuş olardılar. Mən isə... Mənim buna ehtiyacım yoxdur. – Bu sözlərlə Brike öz gözəl qaşlarını qürurla çatdı.

– Yaxşı, siz deyən olsun. Qadın olaraq qalarsınız. Mən də çalığaram ki, sizin üçün münasib bədən axtarım.

– Ah, professor, sizə son dərəcə minnətdar olaram. Bunu elə bu gün etmə olarmı? Yenidən “Şa-nuara” qayında necə təsəvvürat yaradaçağımı təsəvvürümə gətirirəm.

– Bu, tezliklə olan iş deyil.

Brike hələ də çərənleyirdisə də, Kern artıq onun yanından çəkilib Tomaya müraciət edirdi:

– Halımız necədir, dost?

Toma, professorla Brike arasında gedən söhbəti eşitməmişdi. O, öz düşüncələri ilə məşğul ikən qaş qabaqla Kernə baxdı və bir söz demədi.

Professor Kernin yeni bədən barədəki vədindən sonra Brikenin əhvalı kəskin dəyişdi. Cəhənnəm dəhşətləri artıq onu təqib etməirdi. Daha öz axirəti haqda fikirləşməirdi. Xəyalı tamamilə qarşısındakı təzə, dünyəvi yaşayış qayğılarına həsr olunmuşdu. Güzgüyə baxdıqca, sifətinin sınıxması və üz dərisinin sarılıq gətirməsi barədə narahat olmağa başlayırdı. O, saçlarını burdurub, xüsusi tərzdə yığdırmaq və qrimləməklə Loranı əldən salırdı.

– Professor, doğrudanmı mən artıq və saralmış qalacağam? – deyə o, tez-tez həyəcanla Kerndən soruşardı.

– Yox, siz əvvəlkiyəndən də gözəl olacaqsınız, – deyə Kern onu sakitləşdirirdi.

– Yox, rəng yaxmaqdan bir şey çıxmıyacaq, bu, özünü aldatmaqdır, – deyə Brike professor gedəndən sonra deyirdi. – Madmazel Lorən, biz soyuq su ilə yuyunacaq və masaj edəcəyik. Gözlərimin kənarlarında və burnumdan dodaqlarıma tərəf yeni qırıqlar əmələ gəlib. Elə bilirm ki, yaxşı masaj ediləsə, onlar yox olurlar. Mənim bir rəfiqəm... Hə, az qala unutmuşdum, paltarlıq üçün boz ipək tapa bildinizmi? Boz rəng mənə çox yaraşır. Moda jurnalları da gətirmisinizmi? Çox əla! Heyf ki, hələ paltar biçmək mümkün deyil. Bədənimin necə olacağı hələ mənə məlum deyil. Boyca uca, bədən nazik bədən əldə etsəydi yaxşı olardı... Jurnalı açın.

Sonra isə o, qadın geyimləri gözəlliyinin sirlərini öyrənməklə məşğul olardı.

Loran professor Douelin başını unutmurdu. Əvvəlki kimi, başa qağı göstərir, səhərlər qıraqla məşğul olurdu. Söhbət üçün vaxt qalmırsa da, hələ çox şeylər barədə Douelle danışmaq istəyirdi. Loran getdikcə daha çox yorulur və əsəbiləşirdi. Brikenin başı ona bircə dəqiqə belə rahatlıq vermirdi. Loran bəzən müzakəni dayandırır, özünü Brikenin yanına çatdırırdı ki, onun üzünə düşmüş saç burumunu düzəltsin ya alt paltarları mağazasında olub-olmadığı haqda verilən suala cavab versin. Brikenin ilk çağırışı ilə özünü yetirməli idi.

– Axı siz ki bədəninizin ölçülərini hələ bilmirsiniz, – deyə qəzəbini boğan Loran, Brikenin başındakı saç qıvrımını düzəldir və Douelin başına doğru tələsirdi.

Cəsarətli əməliyyatı həyata keçirmək fikri Kerni aludə etmişdi.

Kern gərgin işləyir, mürəkkəb əməliyyata söylə hazırlaşır. O, professor Douelin başı olan otağın qapısını içəridən kilidləyir və saatlarla onunla məşvərət edirdi. Douelin məsləhətləri olmadan heç cür keçinə bilməzdi. Douel Kernin ağılına gəlməyən, lakin təcrübənin nəticəsinə təsir edə biləcək bir sıra çətinlikləri göstərir, heyvanlar üzərində qabaqcadan bir neçə təcrübə aparmağı məsləhət görür və həmin təcrübələrə rəhbərlik edirdi. Doueli – intellektinin gücü belə idi, – qarşıdakı təcrübə onun özünü fəvqəladə dərəcədə maraqlandırır. Douelin başı, sanki bir qədər gümrəhləşmişdi. Zehni qeyri-adi aydınlıqla işləyirdi.

Kern Douelin belə geniş yardımından həm razı, həm də narazı idi. İş irəli getdikcə Kern, daha artıq inanırdı ki, o, Douelsiz bu işin öhdəsindən gələ bilməyəcəkdi. O, öz məniyyətinə ancaq bununla təsəlli verirdi ki, yeni təcrübəni şəxsən özü həyata keçirəcəkdir.

– Siz mərhum professor Douelin layiqli xələfisiniz, – deyə Douelin başı bir dəfə necə oldusa, güclə duyulacaq istehzalı təbəssümlə səsləndi. – Ah, kaş mən bu işdə daha fəal iştirak edəydim!

Bu nə xahiş, nə də işarə idi. Douelin başı çox gözəl bilirdi ki, Kern ona yeni bədən verməyə nə razı olar, nə də cürət edirdi.

Kern qaşqabağını töküüb, özünü çəitməməzliyə vurdu.

– Beləliklə, heyvanlarla təcrübə müvəffəqiyyətli oldu, – deyə o bildirdi. – Əməliyyatı iki it üzərində apardım. Bir itin başını kəsin başı kəsilməmiş başqa itin bədəninə tikdim. Hər ikisi sağlamdır, tikiş yerləri bitişməkdədir.

– Bəs qida? – deyə baş xəbər aldı.

– Hələlik sünidir. Ağızdan yalnız yodlu dezinfeksiya məhlulu verirəm. Ancaq tezliklə normal qidaya keçəcəyəm.

Bir neçə gündən sonra Kern bildirdi:

– İtlər adı qayda ilə qidalanırlar. Sarğılar açılmışdır. Elə bilərəm, bir-iki gündən sonra yeriyib-yüyürə biləcəklər.

– Bir həftə gözləyin, – deyə baş məsləhət verdi. – Cavan itlər, adətən, başları ilə kəskin hərəkətlər edirlər, tikişlər açıla bilər. Lovğalanmayın. – “Şöhrət qazanmağa vaxt taparsınız” – deyə baş əlavə etmək istədisə də, özünü saxladı. Həm də itləri müxtəlif yerlərdə saxlayın. Bir yerdə qalsalar, oynaqlaşar, bununla da işləri korlaya bilərlər.

Nəhayət, professor Kernin qara başlı, ağ gövdəli iti təntənəli görümlə Douelin otağına gətirdiyi gün gəlib çatdı. Göründüyü kimi, it özünü yaxşı hiss edirdi. Gözləri parıldayıb, quyruğunu şənsən bulayırdı. Birdən it professor Douelin başını görüb, tüklərini qabartdı, mırıldandı və vəhşi səslə hüddü. Yəqin, mənzerənin qeyri-adiyi onu sarsıtmış və qorxutmuşdu.

– İti otaqda gözəldir, – deyə baş dilləndi.

Kern iti otaqda gözəldirdi. Douelin iti və diqqətli gözlərindən heç nə qaçmadı.

– Bəs bu, nədir? – deyə Douel soruşdu. – İtin sol tərəfdən dal ayağı bir qədər axsayır. Səsi də qaydasında deyil.

Kern pərt oldu.

– İt əməliyyatdan əvvəl də axsayırdı, – dedi. – Ayaq zədəli idi.

– Deformasiyanı gözlə görə bilmirəm, toxunmağa iso, əfsuslar ki, imkanın yoxdur. Məgər bir cüt sağlam kiçük tapa bilməzdinizmi? – deyə baş şübhəli səslə soruşdu. – Elə bilirəm ki, öziz həmkar, mənimlə tamamilə açıq olmalısınız. Yəqin diriltmə əməliyyatı ilə çox qurdalanmış, ürək fəaliyyətinin və tənəffüsünün “ölmə pauzasını” həddən artıq ləngitmişsiniz. Bu iso, bilməli olduğunuz kimi, əsəb sisteminin funksiyalarının pozulmasına gətirib çıxarıb. Ancaq sakit olun, belə hallar keçib gedə bilər. Çalışın ki, sizin Brikenin hər iki ayağı axsamasın.

Kern quduzlaşsa da, ürəyindəki qəzəbi bürüzə verməməyə çalışdı. O, başın, həmin qətiyyətli, tələbkar və özünə arxayın professor Douel olaraq qaldığını görürdü.

– “Əcəb işdir!” – deyə Kern düşünürdü. – Deşilməmiş şin kimi fışıldayan bu baş, məni öyrətməkdə və səhvlərimə rişxənd olməkdə davam edir, mən də məktəblitlə onun dərslərinə qulaq asmalıyam... Krani döndərsəm, bu çürük boranın nəfəsi kəsilər...”

– Lakin Kern, öz əhvali-ruhiyyəsini heç bir şeylə hiss etdirmədən, diqqətlə daha bir neçə məsləhətə qulaq asdı.

– Göstərişlərinizə görə təşəkkür edirəm, – deyər Kern başını tərpedib otaqdan çıxdı.

Qapı arxasında o, yenidən şənləndi.

“– Yox, – deyər Kern özünə təskinlik verirdi, – iş çox əla aparılmışdır. Doueli qane etmək o qədər də asan məsələ deyil. Axsayan ayaq və itin çıxardığı qeyri-təbii səs, görülmüş işlərin müqabilində boş şeydir”.

O, Brikenin başı qoyulmuş otaqdan keçərkən dayandı və iti göstərərək dedi:

– Madmazel Brike, sizin arzunuz tezliklə həyata keçəcəkdir. Bu küçüyü görürsünüz mü? O da eynilə sizin kimi bədəniz başdan ibarət idi. İndi isə bir baxın, yaşayır və heç nə olmamış kimi tullanıb düşür.

– Mən küçük deyiləm, – deyər Brikenin başı incimmiş halda cavab verdi.

– Axı bu lazımlı təcürəbədirdi. Yeni bədənlə it başı dirilmişsə, deməli, siz də diriləcəksiniz.

– Başa düşürəm ki, itin bura nə dəxli var, – deyər Brike inad etdi. – İt-zad bilmirəm. Yaxşısı budur deyin görüm, nə vaxt öz əvvəlki halıma düşürəm? Məni tezliklə diriltmək əvəzinə itlərlə əlləşirsiniz.

Kern ümitsiz halda əlini yellədi, şən təbəssümlə gülümsəməkdə davam edərək dedi:

– Lap bu yaxınlarda. Təkcə münasib meyt... daha doğrusu bədən tapmaq qalır və siz, necə deyərlər, öz tam formanıza düşəcəksiniz.

Kern iti geri aparandan sonra, əlində santimetrlə qayıtdı və Brikenin boyun çəvrəsini diqqətlə ölçməyə başladı.

– Otuz altı santimetr.

– İlahi, doğrudanmı, bu qədər arıqlamışam? – deyər Brikenin başı səsləndi. – Əvvəllər otuz səkkiz idi. Tufillərimin ölçüsü isə...

Lakin Kern ona qulaq asmadan dərhal otağına getdi. Öz stolunun arxasına keçməyə macal tapmamış, kabinetinin qapısı döyüldü.

– Gəlin.

Qapı açıldı. Loran içəri keçdi. O, özünü sakit saxlamağa çalışırdı, lakin üzü həyəcanlı idi.

– Xeyir ola? Yoxsa başlara bir şey üz verib? – deyər kağızlardan başını qaldıran Kern xəbər aldı.

– Yox... Sizinlə danışmaq istərdim, cənab professor.

Kern qəddini düzəldib, kresloya söykəndi.

– Qulağım sizdədir, madmazel Loran.

– Deyin görək, Brikenin başına bədən vermək istədiyiniz ciddidir, yoxsa sadəcə olaraq onu sakitləşdirirsiniz?

– Tamamilə ciddidir.

– Əməliyyatın müvəffəqiyyətinə əminsinizmi?

– Əlbəttə. Məgər iti görmədiniz?

– Bəs, Tomanı necə... onu da ayağa qaldırmağı nəzərdə tutursunuzmu? – deyər Loran mətləbə yaxınlaşmağa başladı.

– Niyə də yox? O, özü bu bərdə artıq məndən xahiş etmişdir. Hamıya birdən olmaz axı.

– Bəs, Douelə... – Loran birdən tez-tez və həyəcanla danışmağa başladı. – Əlbəttə, hər kəsin yaşamağa hüququ var, normal insan həyatı ilə yaşamağa. Həmçinin Tomanın da, Brikenin də. Ancaq siz, məlum işdir ki, professor Douelin başının, digər başlarımızdan daha qiymətli olduğunu anlayırsınız... Bu halda əgər Toma və Brikeni normal həyata qaytarmaq fikrindəsinizsə, həmin normal həyatı professor Douelin başını bəxş etmək daha vacibdir.

Kern qaşqabağını tökdü. Üzünün bütün ifadələrindən ehtiyatı və qəddarlıq yağırdı.

– Professor Douel, daha doğrusu, onun professor başı sizin simanızda füsunkar bir müdafiəçi tapıb, – deyər o, istehza ilə qımışdı.

– Lakin belə bir müdafiəçiyə, əcəba, heç bir zərurət olmadığını, nəhaq yerə özünüzdən çıxır və həyəcanlanırsınız. Məlum işdir ki, mən Douelin başını diriltmək barəsində də düşünmüşəm.

– Bəs niyə təcürəbənə elə ondan başlamırırsınız?

– Məhz, Douelin başının minlərlə başqa insan başından daha qiymətli olduğuna görə. Brikenin başını bədənə birləşdirməzdən əvvəl, itdən başladım. Brikenin başı, itin başından nə qədər qiymətlidir, Douelin başı da Brikeninkindən bir o qədər dəyərlidir.

– İtlə insan həyatı müqayisə olunmazdır, professor...

– Həmçinin Douelə Brikenin başları kimi. Başqa nə sözünüz var?

– Heç nə, cənab professor, – deyər Loran qapıya tərəf yönəldi.

– Elə isə, madmazel, mən sizdən bəzi şeylər soruşmalıyam. Gözləyin, madmazel.

Loran sualedici nəzərlərlə Kernə baxaraq, qapıda dayandı.

– Rica edirəm, stola yaxınlaşb öyləşəsiniz.

Loran anlaşılmaz bir həyəcanla yumşaq kresloya çökdü. Kernin sifəti heç bir yaxşı şey vəd etmirdi. Kern kürəyini kreslosuna söykəyərək, uzun müddət sinayıcı nəzərlərlə qızın gözlərinin içinə baxdı. Loran dözməyib, kirpiklərini endirdi. Sonra Kern qəfləten qəddini düzəldib sıxılmış yumruğunu möhkəmcə stola dayadı, başını Lorana tərəf əydi, alçaq, lakin nüfuzedici səslə xəbər aldı:

– Dayan görüm, Douelin başının hava kranını açmısınızmu? Onunla danışımsınızımı?

Loran barmaqlarının uclarının soyuduğunu hiss etdi. Fikirlər fırtına kimi başında dolaşdı. Kernin qızda doğduğu hiddət coşur, özünü bürüzə verməyə az qalırdı.

“Həqiqəti ona desin, ya deməsin!?” – Loran tərəddüd edirdi. “Qatil” sözünü bu adamın üzünə çırpmaq ona böyük zövq verərdi. Lakin belə açıq hücum hər şeyi alt-üst edə bilərdi.

Kernin, professor Douelin başına yeni bədən calayacağına Loran inanmırdı. Loran professor olduqca yaxşı bələddi, ona görə də belə imkana inanmırdı. O, yalnız bir şeyi, Douelin əməyinin bəhrəsini mənimsəmiş Kerni cəmiyyət qarşısında ifşa etməyi, onun cinayətinin üstünü açmağı arzulayırdı. Loran Kernin heç nədən çəkinməyəcəyini bildiyi halda, özünü ona açıqca düşmən elan etməklə, həyatını təhlükə qarşısında qoyur. Lakin onu dayandıran özünü-qoruma hissi deyildi. Kernin etdiyi cinayətin üstü açılmazdan övvəl həlak olmaq istəmirdi. Bundan ötrü yalan danışmaq lazım idi. Yalan deməyə isə vicdanı, aldığı tərbiyə yol vermirdi. İndiyə qədər ömründə yalan bilmədiyindən, dəhşətli həyocan keçirirdi.

Kern gözlərini onun üzündən çəkmirdi.

– Yalan danışmayın, – deyər istehza etdi, – vicdanınızı yalançılıqla günaha batırmayın. Baş ilə danışımsınız, imtina etməyin, xəbərim var. Çox hər şeyə qulaq veriridi...

Loran başını aşağı dikib susurdu.

– Məni yalnız başla nə barədə danışıdığınız maraqlandırır.

Loran yanaqlarının yandığını duydu. Başını qaldırıb düz Kernin gözlərinə baxdı.

– Hər barədə.

– Belə, – deyər Kern əlini stolun üzərində saxlamaqda davam edirdi. – Mən də bu cür fikirləşirdim. Hər barədə.

Araya sükut çökdü. Loran yenidən gözlərini endirdi. İndi o, artıq hökm gözləyən adam görkəmi ilə oturmuşdu.

Birdən Kern sürətlə qapıya yaxınlaşdı və onu açarla bağladı. Əlləri arxasında, kabinetə döşənmiş xalça üzərində xeyli var-gəl etdi. Sonra səssizcə Lorana yaxınlaşb soruşdu.

– Bəs indi nə tədbir görmək ifkrindəsiniz, əziz qızıcığaz? Bu qaniçən bədhəybət Kerni məhkəməyəmi vermək? Onun adını çirkəblər içindəmi tapdılamaq? Cinayətini ifşamı etmək? Yəqin ki, Douel sizdən bunları xahiş etmişdir.

– Yox, yox, – deyər qorxunu unudan Loran coşğunluqla dilləndi, – sizi inandırırım ki, professor Douelin başı qisas hissindən məhrumdur. Ah, bu, nəcib bir qəlbdir! O həтта... məni dilə tutmaq istəyirdi. O, sizin kimi deyil, fikriniz özünüzə getməsin! – Gözləri parıldayan Loran artıq qeyzlə sözünü bitirdi.

Kern qınıxdı və yenidən kabinetdə gəzişməyə başladı.

– Belə... çox gözəl. Deməli, hər halda sizin intiqam almaq niyyətiniz varmı. Douelin başı olmasaydı, professor Kern artıq həbsxanada idi. Xeyir qalib gələ bilmirsə, heç olmasa Şər cəzasını almaldır. Oxuduğunuz bütün xeyirxah romanlar belə qurtarıq, clə deyilmi, əziz qızıcığaz?

– Şər cəzalanacaqdır da! – deyər artıq öz üzərində nəzarəti itirməkdə olan Loran çığırdı.

– Hə, əlbəttə, orada, göylərdə. – Kern qara palılda işlənmiş tavanın iri damarlarına baxdı. – Ancaq qoy sizin kimi məsum bir məxluqa məlum olsun ki, burada – yerdə Şər qalib gəlir. Xeyir isə... Xeyir ya Şərdən köpük-quruş dilənmək üçün əl açıb durur, ya da qarğa hürküdən müqəvva kimi orada bitib qalır, – deyər Kern Douelin başı olan otağa işarə etdi, – dünyanın faniliyi barədə düşünür.

O, düz Loranın qarşısında durub, alçaqdan dedi:

– Siz bilirsiniz ki, mən sizi və Douelin başını, müstəqim mənada külə döndərərəm, heç kəs də bundan xəbər tutmaz.

– Hər şeyə hazır olduğunuzu bilirəm.

– Cinayətəmi? Çox yaxşı ki, bilirsiniz.

Kern təzədən otaqda gəzişməyə başladı və artıq adi səslə, danışa-danışa düşünürmüş kimi, davam etdi:

– Gözəl qisasçı xanım, indi de görək, sizinlə nə edək? Təəssüf ki, siz heç bir şey qarşısında dayanmadan, hətta işgəncələr bahasına belə həqiqəti üzə çıxarmamış sakit olmayan adamlar qəbiləndəsiniz. Siz zərif, əsəbi, təəssüratlısınız, bununla belə sizi qorxutmaq mümkün deyildir. Sizi öldürməmi? Elə bu gün, bu saat? Mən qətlin izini itirə bilərəm, amma hər halda buna da vaxt lazımdır. Vaxtım isə çox qiymətlidir. Bəlkə, sizi satın alım? Bu, sizi qorxutmaqdan daha çətindir... Hə, deyin görək, axı sizinlə nə edim?

– Qoyun hər şey olduğu kimi qalsın... Mən ki indiyə qədər sizi ələ verməmişəm.

– Verməzsiniz də?

Loran cavab verməyə tələsmədi, sonra sakit, lakin qəti səsle cavab verdi:

– Verəcəyəm.

Kern ayağını yerə vurdu.

– Tərs qızcıqaz! Görün sizə nə deyirəm. Bu saat mənim yazı stolumun arxasına keçin... Qorxmayın, hələ sizi nə boğmağa, nə də zəhərləməyə hazırlaşmıram. Keçin deyirəm sizə.

Loran heyətlə ona baxdı, bir qədər düşündü və yazı stolunun yanındakı kresloya keçdi.

– Bir də ki, siz mənə lazımsınız. Sizi indi öldürsəm, özümə köməkçi tapmalı olacağam. Mən heç də əmin deyiləm ki, sizi əvəz edəcək adam, Douelin sirrini öyrənəndən sonra, əvvəl-axır məni ələ verincə karlı pullar qoparmayacaq hər hansı bir fırıldaqçı olmayacaq. Sizi mən heç olmasa az-çox tanıyıram. Odu ki, yazın: “Əziz ana, yaxud öz bildiyiniz tərzdə, yazın, – qulluq etdiyim xəstələrin vəziyyəti daim professor Kernin evində qalmağımı tələb edir...”

– Məni azadlıqdan məhrum etmək, öz evinizdə saxlamaq istəyirsiniz? – deyə Loran yazmağa başlamadan qəzəblə səsləndi.

– Düz tapmışınız, mənim xeyirxah köməkçim.

– Mən belə bir məktubu yazmayacağam, – deyə Loran qətiyyətlə bildirdi.

– Bəsdir! – deyə Kern birdən ələ bağırdı ki, saatın yayı cingildədi. – Başa düşün ki, mənim başqa çarəm yoxdur! Nəhayət, qanmaz olmayın!

– Mən nə sizdə qalacaq, nə də bu məktubu yazacağam!

– Bəs belə! Qoy olsun. Hara istəyirsiniz gedin. Ancaq buradan getməmişdən əvvəl, Douelin başını öldürəcəyimin və kimyəvi

məhlulda əridəcəyimin şahidi olacaqsınız. Onda gedib aləmə yayın ki, məndə Douelin başını görmüsünüz. Sizə heç kim inanmayacaq. Sizə rişxənd edəcəklər. Ancaq özünüzü gözləyin! Xəyanətinizi intiqamsız qoymayacağam. Ardımca gəlin!

Kern Loranın ölindən yapışib, qapıya tərəf çəkdi, belə kobud özbaşnalığa müqavimət göstərmək üçün Loran fiziki cəhətcə çox zəif idi.

Kern qapının kilidini açdı, Toma və Brikenin başları olan otaqdan sürətlə keçib, professor Douelin başı qoyulmuş otağa daxil oldu.

Douelin başı bu gözlənilməz gəlişdən heyətləndi. Kern isə ona əhəmiyyət vermədən, tez cihazlara yanaşdı və qan verən balonun kranını kəskin hərəkətlə çevirdi.

Başın gözləri bir şey anlamadan, lakin sakit halda krana tərəf çevrildi, sonra Kernə və özünü itirmiş Lorana baxdı. Hava kranı açıq olmadığından, baş dodaqlarını tərpətsə də danışa bilmədi. Başın mimikalarına alışmış Loran, bu lal sualı dərhal anladı: “Axırımdımı?”

Sonra başın Lorana zillənmiş gözləri təcridən dumanlanmağa başladı, eyni zamanda göz qapaqları geniş açıldı, bəbəkləri hədə-qəsindən çıxdı, sifəti əsəbi halda titrəməyə başladı. Baş boğulma əzabı keçirirdi.

Loran dəhşətlə çığırdı. Sonra səndələyə-səndələyə Kernə yaxınlaşdı, ölindən yapışdı və huşunu itirə-itirə həyəcədən qırılan boğuş bir səslə kökələdi:

– Açın, tez kranı açın!.. Hər şeyə razıyam!

Kern güclü duyulacaq istehza ilə kranı açdı. Həyat mayesi borucuqla Douelin başına axdı. Üzün əsəbi səyriməsi kəsildi, gözləri normal şəkildə baxışları işıqlaşdı. Sönməkdə olan həyat, Douelin başına qayıtdı. Şüuru yerinə gəldi, çünki Douel yenidən heyət və hətta ümitsiz nəzərlərlə Lorana baxmağa başladı.

Loran həyəcədən səndələyirdi.

– İcaza verin qolunuza girim, – deyə Kern lütfkarcasına dilləndi və onlar uzaqlaşdılar.

Loran yenidən stol arxasında öyləşəndə, Kern heç nə olmamış kimi davam etdi:

– Deməli, harda qaldıq? Hə... “Xəstələrin vəziyyəti mənim daim burada... yaxud belə yazın: – Professor Kernin evində qalmağımı tələb edir. Professor Kern o qədər mərhəmətlidir ki, mənim ixtiyarıma, pəncərəsi bağçaya açılan xudmani bir otaq da vermişdir.

Bundan olavə, iş günüm uzandığmdan, professor Kern maaşımı da üç qat artırmışdır”.

Loran tənə ilə Kernə baxdı. Kern dedi:

– Bu yalan deyil. Başqa çarəm olmadığından, sizi azadlıqdan məhrum edirəm, bununla bərabər, sizi bir şeylə mükafatlandırmayıam. Maaşınızı həqiqətən artırırım. Ardını yazın: “Burda adamın qayğısına qalırlar, iş çox olsa da, özümü ola hiss edirəm. Yanıma gəlmə – professor burda heç kimi qəbul eləmir. Darıxma, sənə yazacağam...” Beləcə, həmişə yazdığımız mehriban sözlərdən yazın ki, məktub heç bir şübhə doğurmasın.

Kern, artıq Loranı unudubmuş kimi, danışa-danışa düşünməyə başladı.

– Əlbəttə, bu, çox davam edə bilməz. Ancaq ümid edirəm ki, sizi çox saxlamayacağam. İşiniz axıra yetdikdən sonra... Yəni demək istəyirdim ki, baş əbədii deyil. O, öz varlığını başa vuranda... Daha nə deyim, özünüza hər şey molumdur. Sadəcə olaraq, biz Douello işimizi qurtaranda Douelin başı da öz ömrünün bitirəcək. Başın küllü də qalmayacaq, onda siz öz möhtərəm anacyözinizin yanına qayıda biləcəksiniz. Siz daha mənim üçün təhlükəli olmayacaqsınız. Bir də qulağımızda qalsın, boşboğazlıq etmək fikrinə düşsünüz... mənə də şahidlər var ki, lazım gəlsə, professor Douelin meyitinin başı, ayaqları və bütün başqa professor qalıqları ilə birgə, anatomik omo-liyyatdan sonra mənim tərəfimdən krematoriyada yandırıldığına and içirlər. Belə hallar üçün krematoriya çox münasib şeydir.

Kern zəngi basdı. Cən daxil oldu.

– Cən, madmazel Loranı pəncərəsi bağçaya açılan ağ otağa apararsan. Qarşıda böyük işlər nəzərdə tutulduğundan madmazel Loranı mənim evimə köçür. Rahat yerləşməsi üçün nə lazım olduğunu madmazelədən soruş və vəcib olan hər bir şeyi öldə et. Telefonla mənim adımdan mağazalara sifariş verə bilərsən. Hesabı mən ödəyəcəyəm. Madmazelə nahar sifariş etməyi də unutma.

Kern başının işarəsi ilə xudahafizləşib çıxdı.

Cən, Loranı onun üçün ayrılmış otağa apardı.

Kern yalan demirdi: otaq, həqiqətən, çox yaxşı – işıqlı və geniş olub, gözəl döşənməmişdi. Böyük pəncərə bağa açılırdı. Lakin ön qaranlıq həbsxana belə Loranı bu xoş, yaraşığı otaq qədər məyus edə bilməzdi. Loran, ağır xəstələr kimi, pəncərəyə yanaşib, bağa baxdı.

“İkinci mərtəbə... hündürdür... buradan qaça bilməzsən...” – deyə düşündü. Lakin imkan olsaydı da qaçmazdı, çünki bu, Douelin başı üçün ölüm hökmünə bərabər olardı.

Loran əzgin halda özünü taxtın üstünə yığıb ağır düşüncələrə qorq oldu. O, bu vəziyyətdə nə qədər qaldığını müəyyən edə bilmədi.

– Yemək hazırdır, – deyə Conun səsinə o, sanki yuxuda eşidərək göz qapaqlarını yorğun-yorğun qaldırdı.

– Təşəkkür edirəm, acliğim yoxdur, stolu yığırdırım.

Müti xidmətçi ömrü danışsız yerinə yetirib uzaqlaşdı.

Loran yenidən düşüncə aləminə daldı. Qarşıdakı evdə işıqlar yananda özünü elə təhna hiss etdi ki, dərhal gedib, başları yoluxmaq qərarına gəldi. Xüsusilə Douelin başını görmək istəyirdi.

Loranın bu gözəllənməz gəlişi Brikenin başını fəvqəladə dərəcədə fərohləndirdi.

– Nəhayət! – deyə o səsləndi. – Nə oldu? Götürdülər?

– Nəyi?

– Mənim bədənim, – deyə Brike elə bir tonla diləndi ki, sanki söhbət tozo paltardan gəlirdi.

– Yox, hələ gətirməyiblər, – deyə Loran könülsüz halda gülüm-sünörək, cavab verdi. – Amma tezliklə gətirəcəklər, azca səbir etməlisiniz.

– Ay, kaş bu tez olaydı!..

– Mənə də başqa bədən tikəcəklərmi? – deyə Toma soruşdu.

– Hə, əlbəttə ki, – deyə Loran onu sakitləşdirdi. – Siz də ov-volki kimi sağlam və qüvvətli olacaqsınız. Siz pul yığacaq, kondi-nizo qayıdacaq və Marinizlə evlənəcəksiniz.

Loran daha başın bütün gizli arzularından xəbərdar idi.

Toma dodaqlarını marçıldatdı.

– Kaş tez olaydı.

Loran, Douelin başı olan otağa keçməyə tolosdı.

Hava kranı açılan kimi, baş Lorandan xəbər aldı:

– Bütün bunlar nə deməkdir?

Loran Kernlə olan söhbət və öz dustaqlığı haqqında başa danışdı. Baş dedi:

– Bu, düzəlməzdir! Sizə kömək edə bilsəydiniz... Əslində bu mümkündür, siz özünüz mənə kömək etsəniz...

Başın gözlərindən qəzəb və qətiyyət yağdı.

– Hər şey çox sadədir. Qida borularının kranlarını bağlayın, onda mən ölərəm. İnanın ki, Kern kranı açıb, məni yenidən həyata qaytaranda, hətta peşman oldum. Mən ölərəm, Kern isə sizi evə buraxar.

– Mən heç vaxt bunun bahasına evə qayıtmaram, – deyər Loran səsləndi.

– Mən Siseronun natiqlik məharətinə malik olmaq istərdim ki, bu işi tutmaq üçün sizi razı salım.

Loran inkaredici tərzdə başını yırğaladı.

– Hətta Siseronun özü belə məni razı sala bilməzdi. Mən heç vaxt insan həyatını dayandıрмаğa cürət etmərim...

– Axı məgər mən insanam? – deyər baş kədərli təbəssümlə soruşdu.

– Yadıңызdadır, siz özünüz Dekartın sözlərini təkrarlayardınız: “Mən düşünürəm. Deməli, mövcudam”, – deyər Loran cavab verdi.

– Olsun ki, lap belədir, onda bura baxın. Mən daha Kerni təlimatlandırmayacağam. O artıq heç bir işgəncə ilə məni ona kömək etməyə məcbur edə bilməyəcək. Onda o, özü mənim axırına çıxacaq.

– Yox, yox, yalvarıram sizə, – deyər Loran başa yaxınlaşdı. – Qulaq asın. Mən əvvəllər intiqam haqqında fikirləşirdim, indi isə başqa şey düşünürəm. Kern meyitin bədəninə Brikenin başına birləşdirməyə müvəffəq olsa və əməliyyat uğurlu keçsə, sizi də həyata qaytarmağa ümid olacaq... Kern olmur, başqası olsun.

– Bədbəxtlikdən buna ümid çox azdır, – deyər Douel cavab verdi. – Hətta Kernin özü belə, bu təcrübəyə çətin ki, nail olsun. O, qəddar və cinayətkar bir adamdır, Herostrat qədər şöhrətpərəstdir. Lakin bununla yanaşı, istedadlı cərrahdır. Etiraf etməliyəm ki, bütün assistentlərimdən ən bacarıqlısıdır. Bu günə qədər məsləhətlərimdən istifadə edən Kern bu işin öhdəsindən gələ bilməzse, başqa heç kim bacarmaz. Lakin onun özünün belə, bu cür misli görünməmiş əməliyyatı müvəffəqiyyətlə başa çatdıracağına şübhə edirəm.

– Bəs itlər?..

– İtlər başqa məsələdir. Hər iki heyvan, başlarının dəyişdirilməsi ərəfəsində sağlın və gümrah halda cərrahiyyə stolu üstünə uzandırılmışlar. Bütün bu iş çox sürətlə baş vermişdi. Buna baxmayaraq, Kern itlərdən yalnız birini həyata qaytara bilmişdir, yoxsa lovğalanmaq üçün hər ikisini yanıma gətirərdi. Meyitin bədəni, ölüm baş verəndən bir neçə saat sonra götürüldü çıxarıla bilər, halbuki, o zaman çürümə prosesi, bəlkə də, artıq başlanmış olacaq.

Əməliyyatın özünün mürəkkəbliyi barədə isə bir təbib kimi özünü mühakimə yürüdə bilərsiniz. Bu, yarıkəsilmiş barmağı bitirdirmək deyil. Bütün arteriya və venaları söylə tikib, calamaq lazımdır. Başlıca iş əsəblər və onurğa beynidir, yoxsa çolaqlıq olacaq, sonra qan dövrənini bərpa etmək... Yox, bu, zamanımızın cərrahları üçün olduqca çətin məsələdir.

– Yəni siz özünüz də bu əməliyyatın öhdəsindən gələ bilməzsiniz?

– Mən hər şeyi fikirləşmişdim, itlərlə xeyli təcrübə aparmışdım: ehtimal edirəm ki, bacardım...

Qəflətən qapı açıldı. Kern astanada durmuşdu.

– Sui-qəsdçilər müşavirə edirlər? Mane olmayacağam, – deyər qapını çırpdı.

ÖLÜ DIANA

Brikenin başı elə bilirdi ki, onun üçün seçiləcək yeni bədənin calanması təzə paltar biçmək və tikmək kimi asan bir işdir. Boyunun ölçüsü götürülmüşdürsə, demək təkəcə bu cür boyun olan meyit tapmaq qalır.

Ancaq tezliklə o, bu işin elə də asan olmadığını yəqin etdi.

Səhər, xalatlın professor Kern, Loran və Con ona yanaşdılar. Kern, Brikenin başını şişə atlıqdan çıxarmaq və boyun kəsiyinin bütünlüklə görünməsi üçün üzü yuxarı qoymaq barədə sərəncam verdi. Başın fasiləsiz olaraq, oksigenli qanla qidalanmasının arası kəsilmirdi. Kern tədqiq edir, ölçürdü.

– İnsan anatomiyasının eyniliyi ilə yanaşı, hər adamın bədəni özünəməxsus fərdi xüsusiyyətlərə malikdir, – deyər Kern danışmağa başladı. – Bəzən xarici və daxili yuxu arteriyalarını forqləndirmək çətin olur. Hətta boyunlarının diametri eyni olan adamlarda belə, arteriya damarlarının qalınlığı, tonəffüs borusunun eyni müxtəlif olur. Sinirlərin özləri ilə də çox əlləşmək lazım gələcək.

– Bəs əməliyyatı necə aparacaqsınız? – deyər Loran soruşdu. – Boyun kəsiyini bədən kəsiyinə dayamaqla, kəsiklərin səthlərini tamamilə örtmüş olmayacaqsınız?

– Elə iş də bundadır. Biz Douellə bu məsələni həll etmişik. Mərkəzdən periferiyaya doğru, bir sıra uzununa kəsiklər etmək

lazım gələcək. Bu, son dərəcə mürəkkəb işdir. Başın və gövdənin boyunlarından bir lay kəşib götürmək lazımdır ki, hələ ölməmiş hüceyrələr bir-birinə qovuşsunlar. Ancaq əsas çətinlik heç bunda da deyil. Başlıca iş meyitin bədənində yenidən başlamış çürümə məhsullarını məhv etmək, damarlarda laxtalanmış qanı təmizləyib əvəzinə təzə qan doldurmaq və orqanizmin “müərrəki” olan ürəyi hərəkətə gətirməkdir... Bəs onurğa beyni? Ona, hətta yüngülcə toxunmaq belə, çox vaxt sonradan ən ağır nəticələr törədəcək güclü reaksiyalara səbəb olur.

– Bəs bütün bu çətinliklərin öhdəsindən necə gəlmək fikrinizdəsiniz?

– Bu, hələlik mənim sirrimdir. Təcrübə baş tutsa, mən ölümlərin dirildilməsi işini bütün təfəssilatı ilə dərc etdirəcəyəm. Hə, bu gün üçün kifayətdir. Başı yerinə qoyun. Hava axını buraxın. Özünüzdə necə hiss edirsiniz, madmazel? – deyər Kern Brikenin başına müraciətlə xəbər aldı.

– Təşəkkür edirəm, yaxşıyam. Ancaq, cənab professor, mən çox narahatam... Siz burada cürbəcür anlaşılmaz şeylərdən danışdınız, amma bir şeyi başa düşdüm ki, deyəsən, mənim boynumu eninə-uzununa doğramağa hazırlaşsınız. Axı bu ki tamamilə biabırçılıq olacaq. Kotleə oxşayan belə boyunla mən adamlar arasında necə çıxı biləcəyəm?

– Çalışaram ki, çapıqlar gözə az dəysin. Ancaq aydın məsələdir ki, əməliyyatın izlərini tamamilə gizlətmək mümkün olmayacaq. Ruhdan düşməyin, madmazel, boynunuzda məxmər lent, hətta kolye¹ gəzdirə bilərsiniz. Mən özüm şəxsən “anadan olan” gündüzdə onu sizə bağışlarım. Hə, onu deyəcəkdim, başınız bir qədər qurumuşdur. Normal həyatla yaşayanda, baş kökəlməlidir. Boynunuzun normal ölçüsünü bilmək üçün sizi indidən “yemləmək” lazımlı gələcək, əks təqdirdə xoşagəlməz hallar baş verə bilər.

– Mən ki yeyə bilmirəm, – deyər baş şikayətlə bildirdi.

– Sizi borucuqdan qidalandıraraq. Mən xüsusi tərkib düzəltmişəm. – Sonra Lorana müraciətlə: – Bundan savayı, qanverməni də gücləndirmək lazımlı gələcək, – dedi.

– Qida məhluluna yağ maddələri əlavə edəcəksinizmi? Kern əli ilə anlaşılmaz bir hərəkət etdi.

– Əgər baş piylənməsə, heç olmasa köpür, bizə də elə bu lazımdır. Beləliklə, – deyər Kern sözünü qurtardı, – başlıca iş qalır: madmazel Brike, Allaha dua edin ki, öləndən sonra öz yaraşıqlı bədənini sizə verəcək hər hansı bir gözəl tezliklə həlak olsun.

– Belə deməyin, bu dəhşətlidir! Mənim bədəni almağım üçün bir adam ölməlidir... Bilirsinizmi, doktor, mən qorxuram. Axı bu ölünün bədənidir. Bəs birdən o gəlib, öz bədənini qaytarmağı tələb etdi?

– Kim?

– Ölü.

– Axı onun gəlmək üçün ayaqları olmayacaqdır, – deyər Kern gülə-gülə cavab verdi. – Lap əgər işdir gəlsə, ona deyərsiniz ki, o, sizə öz bədənini deyil, siz onun bədənində öz başınızı vermişiniz. O isə yəqin ki, belə bir hədiyyə üçün minnətdar olacaq. Meyitxanada keçik çəkməyə gedirəm. Mənə uğurlar diləyin!

Təcrübənin müvəffəqiyyəti, mümkün qədər təzə meyit tapmaqdan çox asılı olduğu üçün, Kern hər işini atmış və bütünlüklə meyitxanaya keçərək, xoşbəxt bir təsadüf gözləyirdi.

O, damağında siqar, binada elə arxayın gəzişirdi ki, sanki bulvarda idi. Mərmər stolların uzun sıralarına tavandan donuq işıq düşürdü. Hər stolun üstündə artıq soyundurulmuş və yuyundurulmuş meyitlər uzandırılmışdı.

Əllərini paltosunun ciblərinə dürtmüş Kern, siqarını tüstülədə-tüstülədə stolların uzun sıraları arasında var-gəl edir, üzlərə baxır və ara-sıra bədənəri nəzərdən keçirmək üçün dəri örtükləri qaldırırdı.

Həlak olanların qohum-əqrəbaları da onunla bərabər gəzirdilər. Münasib meyitin öldən çıxacağından qorxan Kern, bu adamlara ədavətli nəzərlə baxırdı. Kern üçün meyit öldə etmək o qədər də asan deyildi. Üç gün başa çatana qədər, hər bir meyit qohumları tərəfindən tələb olunub, üç gündən sonra isə yarıçürümüş cəsədin, Kern üçün heç bir əhəmiyyəti ola bilməzdi. Ona tamamilə təzə, mümkün olsaydı, hətta hələ heç soyumamış meyit lazım idi.

Təzə meyit öldə etmək üçün Kern rüşvət verməyə belə hazır idi. Cəsədin nömrəsi dəyişdirilə, hər hansı bir zavallı “xəbər-ötərsiz” itə bilirdi.

“Hər halda, Brikenin zövqünə uyğun Diana¹ tapmaq asan iş olmayacaq” – deyər Kern cəsədlərin iri pəncələrini və döyənək

¹ Kolye – boyunbağı (frans.)

¹ Diana – qədim yunanlarda ölüm ilahəsi

bağlamış əllərini gözdən keçirə-keçirə düşünürdü. Burada uzananların əksəriyyəti avtomobildə gözənlərin meyitləri deyildi. Kern ölüxananı bu başdan-o başa qədər gözdü. Bu müddət ərzində, bir neçə meyiti qohumları tanıyib apardılar, onların yerlərinə artıq başqalarını gətirdilər. Lakin təzələr arasında da, Kern, əməliyyata yaranan bir şey tapa bilmədi. Bəzi meyitlər başsız idi, bəzilərinin bədən quruluşu uyğun gəlmirdi, bəzilərinin bədənində yara vardı, digərləri isə ümumiyyətlə, artıq çürüməyə başlamış olurdu. Günün axırı idi. Kern aclıq hiss edirdi, məmnuniyyətlə, buğlanan toyuq şorbasını təsəvvürünə gətirirdi.

“Uğursuz gündür” – deyər cibindən saatını çıxaran Kern fikirləşdi. O, tam ümitsizlik, kədər və dəhşət içində meyitlərin arası ilə hərəkət edən adamlara qarışıq qarıya tərəf getdi. Bu vaxt işçilər başsız bir qadın cəsədini ona tərəf gətirdilər. Yuyulmuş cavan bədən ağ mermər kimi parıldayırdı.

“Bu elə mən deyəndir” – deyər o düşündü və gözətçilərin ardınca düşdü. Cəsəd yerə qoyulandan sonra, Kern onu tələsik gözəndən keçirdi və özünə lazım olan şeyi tapdığına bir daha əmin oldu. Kern meyiti bir kənara çəkmək bərədə xidmətçilərə piçildamaq istəyirdi ki, çoxdan üzünü qırxmamış, nimdəş geyimli bir qoca kişi meyite yaxınlaşdı.

– Odur, Martadır! – deyər qoca səsləndi və əli ilə alınının tərəfini silirdi.

“Bu hansı cəhənnəmdən çıxdı?!” – deyər Kern qeyzə donquldandı və qocaya yaxınlaşıb dedi:

– Meyiti necə tanıdınız? Axı, onun başı yoxdur?

Qoca ölünün sol çiyindəki iri xalı göstərərək:

– Bundan, – dedi.

Kern qocanın belə arxayın danışmasına təəccübləndi.

– Nəyiniz idi? Arvadınız, yoxsa qızınız?

– Allah rəhmət eləsin, – deyər söhbətçil qoca dilləndi. – Bacım qızı idi, özü də ögey. Əmim qızının üç uşağı qaldı, əmim qızı öldü, bunlar da mənim boynumda qaldı. Dördü də özümün var. Ehtiyac içindəyik. Nə etməli, möhtərəm cənab? Pişik balaları deyil ki, hasar dibinə atasan: günümüz belə keçib. Bu yandan da bədbəxtlik üz verdi. Köhnə evdə oluruq, çoxdan bizi qovurlar, axı hara gedəsən. Axırda da belə oldu. Evin tavanı uçuldu. O biri uşaqlar yüngülcə əzilməklə canlarını qurtardılar, bunun isə başı tamam üzüldü.

Qarımla evdə deyildik, biz qovrulmuş şabalıd satırıq. Mən evə gələndə qəndər Martanı meyitxanaya aparmışdılar. Axı niyə meyitxanaya? Deyirlər başqa mənzillərdə də tələfat olmuşdur. Bəziləri tək yaşayırdı, odur hamısını da gətirib atıblar bura. Evə gəldim, qıyamət idi, elə bil ki, zəlzələ olmuşdu.

“Baş tutan işdir” – deyər Kern düşündü və qocanı bir kənara çəkdi:

– Olacağa çarə yoxdur. Bilirsiniz, mən həkiməm, mənə meyit lazımdır. Açıq danışacağam. Yüz frank almaq istəyirsinizsə çıxın gedin evinizə.

– Aparıb yaracaqsınız? – deyər qoca narazı halda başını buladı və fikrə getdi. – Onun üçün əlbəttə, fərqi yoxdur... Biz kasıb adamlarıq... Hər halda qız da özgə deyil axı...

– İki yüz.

– Ehtiyacımız böyükdür, uşaqlar ac-yalavacdırlar... amma yenə də heyfim gəlir... Yaxşı qız idi, çox həlim, xoşxasiyyət... yanaqları lələ kimi al idi, daha bu cür zir-zibilin tayı deyildi, – deyər o, meyitlər yığılmış stollara ikrakla işarə etdi.

“Ay səni qoca! Deyəsən, malını tərifləməyə başlayır” – deyər Kern düşündü və taktikasını dəyişmək qərarına gəldi.

– Qərəz ki, özünüz bilin, – deyər Kern laqeyd halda bildirdi. – Burada sizin bacınız qızından heç də pis olmayan meyitlər çoxdur. – Bu sözlərlə Kern qocadan uzaqlaşdı.

– Canım, bir dayanın, aman verin fikirləşim... – deyər sövdələşməyə aşkar meyil göstərən qoca Kernin ardınca yönəldi.

Kern artıq sevinirdi ki, vəziyyət gözənlənmədən bir də dəyişdi.

– Gəlib çıxmısan? – deyər həyəcanlı bir qoca səsi eşidildi.

Kern çevrilib geri baxanda sürətlə yaxınlaşan tərtemiz ağ lələkli kök bir qarı gördü. Qoca onu görərkən qeyri-ixtiyari diksindi.

– Tapmısan? – deyər qarı vəhşi nəzərlərlə ətrafı gözəndən keçirərək dodaqaltı dua oxuya-oxuya soruşdu.

Qoca dinməzəcə əli ilə meyiti göstərdi.

– Əziz bala, bu nə bədbəxtlikdir başına gəldi? – deyər qarı başsız meyite yanaşdı.

Kern qarı ilə dil tapmağın çətin olacağını hiss etdi.

– Mənə baxın, madam, – deyər Kern mehribanlıqla qarına müraciət etdi. – Mən burada ərinizlə söhbət əsnasında öyrəndim ki, siz ehtiyac içindəsiniz.

– Ehtiyac içində olduq, olmadıq, özgələrə əl açmırıq, – deyə o, qürurla Kernin sözünü ağzında qoydu.

– Elədir, ancaq... Bilirsinizmi, mən xeyriyyə dəfn cəmiyyətinin üzvüyəm. Mən sizin bu qohumunuzun dəfnini cəmiyyətin hesabına keçirə bilərəm. Əgər istəyirsinizsə, bunu mənə həvalə edin, özünüz iş-gücünüzdən qalmayın, sizi uşaqlarınız və yetimlər gözləyirlər.

– Burada nə boşboğazlıq edibsən, – deyə qarı qocanın üstünə düşdü. Sonra Kernə sarı dönərək dedi: – Təşəkkür edirəm, cənab, ancaq mən hər şeyi lazım olduğu kimi yerinə yetirməliyəm. Sizin xeyriyyə cəmiyyətinizsiz də birtəhər keçinərik. Nə gözlərinə döyürsən? – deyə qarı əri ilə danışıdığı adi tona keçdi. – Rəhmətliyi götür gedək. Araba da götürmüşəm.

Bütün bunlar elə qəti ahənglə deyilmişdi ki, Kern quruca təzim edərək kənara çəkildi.

“Heyif! Yox, doğrudan da, bu gün çox uğursuz gündür”.

O, qapıya doğru getdi və qapıçını kənara çəkib, yavaşca ona dedi:

– Mənə baxın, əgər münasib bir şey olsa, dərhal evimə zəng edin.

– Baş üstə, cənab, – deyə Kerndən yaxşı pul almış qapıçı başını tərpətdi.

Kern restoranda möhkəmcə nahar etdikdən sonra evə qayıtdı.

Brikenin otağına daxil olanda, son zamanlar üçün adi olmuş sualla qarşılandı.

– Tapdınız?

– Tapmışdım, amma bəxtim götürmədi, – deyə o cavab verdi.

– Səbir edin.

– Doğrudanmı, babat bir şey olmadı, – deyə Brike əl çəkmirdi.

– Bir cür ayrıyaq eybəcərlər vardır. Əgər istəyirsinizsə, onda mən...

– Ah, xeyr, yaxşısı budur dözümlü. Eybəcər olmaq istəmirəm.

Kern, tezdən oyanıb, yenidən meyitxanaya gedə bilmək üçün erkən yatmağı qəti etdi. Lakin gözlərinə yuxu getməmiş, çarpayısı yanında qoyulmuş telefon səsləndi. Kern mızıldayıb, dəstəyi götürdü.

– Allo! Əsdirirəm. Bəli, professor Kerndir. Nə olub? Lap vağzalı yanında qatar qəzası? Çoxlu meyit? Əlbəttə! Bu saat özümü yetirirəm. Təşəkkür edirəm.

Kern tez geyinməyə başladı. Conu çağırıb:

– Maşın! – deyə qışqırdı.

On beş dəqiqə keçməmiş o, artıq küçələrdən şimşək kimi keçirdi.

Qapıçı aldatmamışdı. Həmin gecə əzrayılın qurbanı çox olmuşdu. Meyitləri fasiləsiz olaraq daşıyırdılar. Bütün stolların üstü dolmuşdu. Bir azdan meyitləri yerə qoymağa başladılar. Kern vəcdə gəlmişdi. O, bu fəlakətin gündüz baş vermədiyinə şükür edirdi. Çox güman ki, şəhərə hələ xəbər yayılmamışdı. Meyitxanada hələ kənar adam yox idi. Kern hələ soyundurulmamış, yuyundurulmamış meyitləri gözəndən keçirirdi. Onların hamısı təpəzə idi. Olduqca uğurlu bir hadisə. Bircə şey pis idi ki, bu “xeyrixah” hadisə, Kernin xüsusi tələblərlə o qədər də hesablaşmırdı. Bədənlərin əksəriyyəti əzilmiş, çox yerdən zədələnmişdi. Lakin fasiləsiz olaraq təzə meyitlər gətirilirdi üçün Kern ümidini üzürdü.

– Bunu mənə göstərin, – deyə o, boz kostyumlu bir qızın meyitini aparən xidmətçiyə müraciət etdi. Qızın kəlləsinin ənsə tərəfi dağılmışdı. Saçları və paltarları qan içində idi. Lakin geyim əzilməmişdi. Görünür, bədəni az zədələnib... yarayar. Bədən quruluşu plebeycəsinədir, yəqin hər hansı bir kameristkadır¹, “nə etməli, başqası yoxdursa belə bədən də yarayar”. – deyə Kern fikirləşdi. – Bəs bu? – Kern başqa xərəyə baxdı. Bu ki əsl tapıntıdır! Lap xəzinədir! Lənət şeytana, hər halda, əfsus ki, belə bir qadın həlak olub!

Qeyri-adi dərəcədə gözəl, aristokratik üzündə təkcə dərin hey-rət donub qalmış gənc bir qadın meyitini döşəməyə qoydular. Kəlləsi sağ qulağının üstündən parçalanmışdı. Görünür ki, ölüm onu qəflətən haqlamışdı. Ağ boynunda mirvari boyunbağı görünürdü. Zərif qara ipək paltar çiyindən və ətdən azacıq cınlmışdı. Çılpaq çiyində xal var idi.

“O birindəki kimi, – deyə Kern düşündü. – Lakin bu... necə də gözəldir! – Kern tələsik meyitin boynunu ölçdü. Elə bil sifarişlədir”.

Kern əsil iri mirvarilərdən olan bahalı boyunbağını açıb, xidmətçilərə atdı və dedi:

– Bu meyiti götürürəm! Ancaq seçməyə vaxtım olmadığından hər ehtimala qarşı bu birini də aparıram, – deyə birinci qızın meyitini göstərdi. – Tez olun, tez olun. Onları kətana böküb buradan çıxarın. Əsdirirsinizmi? Camaat yığışır. Bir azdan meyitxanaya açmalı olacaqsınız. Bir neçə dəqiqədən sonra burada əsil mərəke baş verəcək.

Meyitlər çıxarılıb, avtomobilə qoyuldu və tezliklə Kernin evinə çatdırıldı.

¹ Kameristka – keçmişdə xanımların xüsusi xidmətində olan qulluçu

Əməliyyat üçün lazım olan hər şey artıq əvvəlcədən hazır edilmişdi. Brikenin dirilmə günü, daha doğrusu, gecəsi gəlib çatmışdı. Kern birçə dəqiqə belə itirmək istəmədi. Hər iki meyit yuyulmuş və ağ mələfəyə bükülü halda, əməliyyat stoluna qoyulmuşdu.

Brikenin başı öz yeni bədəninə baxmaq arzusu ilə yanırdı, lakin Kern qəsdən stolu elə qoymuşdu ki, bütün hazırlıq işləri qurtarmamış baş meyitləri görməsin.

Kern meyitlərin başlarını bədənlərdən cəld ayırırdı. Con bu başları kətana büküb apardı. Kəsiklərin kənarları və stol yuyuldu, bədənlər qaydaya salındı.

Bədənləri bir də diqqətlə gözdən keçirən Kern qayğılı-qayğılı başını yırğaladı. Çiyində xalı olan bədən olduqca gözəl qamətli olub, "kameristka"nın iri sümüklü, kələ-kötür, biçimsiz, ancaq möhkəm bədəni ilə müqayisədə aşkar üstünlüyə malik idi. Brike, əlbəttə bu aristokratik Diananın bədəninə seçəcəkdə. Bununla belə, diqqətlə aparılan yoxlamadan sonra Kern, özünün Diana adlandırdığı bədəndə qüsurları gördü; sağ ayağının altında demir parçasının açdığı kiçik bir yara vardı. Bunun böyük qorxusu ola bilməzdi. Kern yaralı dərmanla yandırdı, qanın zəhərlənməsindən ehtiyat etməyə hələlik əsas yox idi. Lakin hər halda, "kameristka"nın bədəni ilə aparılacaq əməliyyatın müvəffəqiyyətinə Kern daha arxayın idi.

– Brikenin başını çevirin, – deyə Kern Lorana müraciət etdi. Hazırlıq işləri gedəndə çərənçiliyi ilə işə mane olmasın deyə, Brikenin ağzını "yummşudular", yəni sıxılmış hava olan balonun kranını bağlamışdılar. – İndi hava axını buraxmaq olar.

Brikenin başı cəsədləri görəndə elə çağırdı ki, elə bil qəflətən dərisinə dağ basdılar. Dəhşətdən gözləri hədəqəsindən çıxdı. Bu meyitlərdən biri onun öz bədəni olmalı idi. İlk dəfə olaraq əməliyyatın qeyri-ədiliyini bütün ciddiliyi ilə hiss etdiyi üçün tərəddüdə başladı.

– Hə, nə oldu? Meyitləri... bədənləri bəyənirsinizmi?

– Mən... qorxuram... – deyə baş xırıldadı. – Yox, yox, mən bilirdim ki, bu, belə qorxuludur... istəmirəm...

– İstəmirsiniz? Elə isə meyitə Tomanın başını tikərəm. Toma qadın olar, Toma, bu saat bədənə malik olmaq istəyirsinizmi?

– Dayanın, – Brikenin başı diksindi. – Razıyam. Mən o bədəni istəyirəm... çiyində xalı olanı...

– Mən isə sizə bunu seçməyi məsləhət görürəm. Siz deyən qədər gözəl deyilsə də, birçə yeri belə cızılmayıb.

– Mən paltaryuyan deyil, aktrisyam, – deyə Brikenin başı qürurla səsləndi. – Gözlə bədən istəyirəm. Çiyində də xal. Bu, kişilərin elə xoşuna gəlir ki...

– Qoy istədiyiniz kimi olsun, – deyə Kern cavab verdi. – Madmazel Loran, madmazel Brikenin başını əməliyyat stoluna keçirin. Ehtiyatlı olun, başının süni qan dövrəsi son ana qədər davam etməlidir.

Loran Brikenin başının sonuncu hazırlığı ilə məşğul idi. Brikenin sifətində son dərəcə böyük bir gərginlik və əzab əlamətləri vardı. Baş əməliyyat stoluna keçiriləndə, Brike dözə bilməyib, ömründə heç vaxt çıxarmadığı son dərəcə uca səslə bağırırdı:

– İstəmirəm! İstəmirəm! Lazım deyil. Yaxşısı budur öldürün mənə! Qorxuram! A-a-a!..

Kern öz işini dayandırmadan kəskin səslə Lorana qışqırdı:

– Hava kranını tez bağlayın. Qida məhluluna hedonal məhlulu əlavə edin ki, yuxuya getsin.

– Yox, yox, yox!

Kran bağlandı, baş susdu, lakin dodaqları tərənməkdə, gözləri dəhşət və yalvarış ifadə edən nəzərlərlə baxmaqda davam edirdi.

– Cənab professor, biz onun arzusunun ziddinə olaraq əməliyyat aparı bilərsinizmi? – deyə Loran soruşdu.

– İndi etika problemləri ilə məşğul olmaq vaxtı deyil, – deyə Kern cavab verdi. – Sonra o özü minnətdarlıq edəcək. Ya öz işinizi görün, ya da çıxıb gedin, mənə mane olmayın!

Lakin Loran bilirdi ki, gedə bilməz – onun köməyi olmadan əməliyyatın nəticəsi daha da şübhəli ola bilərdi. O, özünü güclə saxlayıb Kernə kömək etməkdə davam edirdi. Brikenin başı elə çırpınırdı ki, borucuqlar qan damarlarında güclə dururdu. Con özünü yetirərək, əlləri ilə başı tutdu. Tədrisən başın titrəyişi kəsildi, gözlər yumuldu: hedonal öz təsirini göstərirdi.

Professor Kern əməliyyata başladı.

Sükutu yalnız Kernin, bu və ya başqa cərrahiyyə alətini tələb edən qısa əməlləri pozurdu. Gərginlikdə hətta Kernin alınıdakı damarlar da şişmişdir. O, özünün parlaq cərrahiyyə texnikasını bütünlüklə işə salaraq, cəldliyini qeyri-adi səy və ehtiyatlılıqla birləşdirmişdi. Loran özünün bütün nifrəti ilə yanaşı, həmin dəqi-qələrdə Kernə valeh olmaya bilmirdi. O, ilhamlanmış aktyor kimi işləyirdi. Onun cəld, həssas barmaqları möcüzələr yaradırdı.

Əməliyyat bir saat əlli beş dəqiqə davam etdi.

– Qurtardı, – deyə nəhayət, Kern qəddini düzəltdi, – bu gündən Brike artıq bədsənsiz baş deyildir. Onu təkçə canlandırmaq qalır: ürəyi döyülməyə məcbur etmək və qan dövrəsinə işə salmaq. Ancaq bunların öhdəsindən özüm təkliddə gələrəm. Siz gedib istirahət eləyə bilərsiniz, madmazel Loran.

– Mən hələ işləyə bilərəm, – deyə qız cavab verdi.

Əldən düşməsinə baxmayaraq, ürəyindən bu qeyri-adi əməliyyatın son hissəsini görmək keçirdi. Lakin Kern, görünür, öz diriltmə sirtini ona bildirmək istəməirdi. O, qıza istirahət etməsi barədə bir də təkidlə təklif etdi, Loran onun təklifinə tabe oldu.

Kern bir saatdan sonra qızı yenidən çağırdı. Kern daha yorğun görünürdüsə də, sifəti razılıq ifadə edirdi.

– Nəbzini yoxlayın, – deyə o, Lorana təklif etdi.

Qız daxili ikrahla Brikenin, cəmi üç saat bundan əvvəl soyuq bir meyitə məxsus olan əlini ovcuna aldı. Əl artıq isti idi, nəbzın vurulması duyulurdu, Kern, Brikenin üzünə güzgü tutdu. Güzgünün səthi tərlədi.

– Nəfəs alır. İndi bizim körpəni yaxşıca bələməliyək. O, bir neçə gün tamamilə hərəkətsiz uzanıb qalmalıdır.

Tənzifin üstündən Kern Brikenin boynunu gips halqaya saldı. Bütün bədən tənziflənmiş, ağız isə möhkəmcə sarınmışdı.

– Bu onun üçündür ki, danışmasın, – deyə Kern izah etdi. – Ürəyi imkan versə, ilk günlər onu yuxulu vəziyyətdə saxlayacağıq.

Brikeni, Loranın otağına bitişik otağa gətirdilər, ehtiyatla çarpayya uzandırdılar və elektronarkoza məruz qoydular.

– Tikişlər sağalana qədər onu süni surətdə qidalandıracağıq. Onun qayğısına artıq siz qalmalı olacaqsınız.

Yalnız üçüncü gün Kern Brikeyə “özünə gəlməyə” icazə verdi.

Gündüz saat dörd idi. Günəşin çəpəki şüaları pəncərədən içəri düşərək, Brikenin üzünü işıqlandırır. O, qaşlarını yüngülcə çatıb gözlərini açdı. Şüuru hələ də dumanlı ikən işıqlanmış pəncərəyə baxdı, sonra nəzərlərini Lorana keçirdi, nəhayət isə aşağı endirdi. Orada artıq boşluq deyildi. O, zəifcə qalxıb–ənən köksünü və bədəninə – mələfə ilə örtülmüş bədəninə gördü. Zəif bir təbəssüm onun üzünü işıqlandırdı.

– Danışmağa çalışmayın, sakit uzanın, – deyə Loran dilləndi. – Əməliyyat çox yaxşı keçdi və indi hər şey sizin özünüzdə necə aparacağınızdan asılıdır. Nə qədər sakit uzansanız, bir o qədər tez ayağa

qalxacaqsınız. Hələlik işarələrlə danışacağıq. Göz qapaqlarınızı aşağı endirməyiniz “hə”, yuxarı qaldırmanız isə “yox” mənası verəcək. Bir yerinizdə ağrı hiss edirsinizmi? Burada. Boyun və ayaqlarda. Bu, keçib gedəcək. Su istəyirsinizmi? Bəs yemək?

Brike aclıq hiss etməirdi, ancaq uzamışdı.

Loran Kernə zəng vurdu. O, dərhal öz kabinetindən gəldi.

– Hə, təzə dünyaya gələn özünü necə hiss edir? – O, Brikeni göz-dən keçirəndən sonra razı qaldı. – Hər şey yaxşıdır. Səbir edin, madmazel, tezliklə rəqs edəcəksiniz. – O, bir neçə soruncam verib getdi.

“Sağalma” günləri Brike üçün çox ləng keçirdi. O, nümunəvi xəstə idi: səbir edir, sakitcə uzanıb və bütün göstərişləri yerinə yetirirdi. Nəhayət, bələkdən azad ediləyi gün gəlib çatdı, danışmağa isə hələ icazə vermirdilər.

– Öz bədəninizi hiss edirsinizmi? – deyə Kern bir qədər həyəcanla soruşdu.

Brike göz qapaqlarını endirdi.

– Ayaq barmaqlarınızı çox yavaşca tərpətməyə çalışın.

Brike, yəqin ki, tərpətmək istəmişdi, çünki üzündə gərginlik duyulurdu, lakin barmaqlar tərpənmirdi.

– Çox güman ki, mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyəti hələ tamamilə bərpa olunmamışdır, – deyə Kern qət etdi. – Amma ümid edirəm ki, tezliklə bərpa olunacaq və beləliklə, hərəkət etmək də mümkün olacaqdır. – Özlüyündə isə: “Kaş Brikenin hər iki ayağı axsamayaydı” – deyə fikirləşdi.

“Bərpa olunacaq – bu sözlər nə qədər qəribə səslənir” – deyə Loran əməliyyat stolundakı meyiti xatırlayıb düşündü.

Brike üçün yeni qayğılar meydana gəlirdi. İndi saatlarla məşğul olur, ayaq barmaqlarını hərəkətə gətirməyə çalışırdı. Loran böyük maraqla onun hərəkətini izləməkdə idi.

Bir dəfə Loran sevincle çığırdı:

– Tərpənil! Sol ayağın baş barmağı tərpənil.

Sonra işlər daha sürətlə getməyə başladı. Ayaq və əllərin o biri barmaqları da hərəkət etdi. Az sonra Brike əl və ayaqlarını bir qədər qaldıra bildi.

Loran sarsılmışdı. Onun gözləri qarşısında möcüzə baş verirdi.

“Kern nə qədər cinayətkar olsa da, – deyə o düşündü, – qeyri-adi adamdır. Düzdür, Douelin başı olmasaydı, ölünün bu təkrar dirilməsinə nail olmazdı, ancaq hər halda Kernin özü də istedadlı

adamdır, axı Douelin başı özü də bunu etiraf edirdi. Ah, kaş Kern onu da dirildəydi! Ancaq bunu o, heç vəchlə etməz”.

Daha bir neçə gündən sonra Brikenin danışmasına icazə verildi. Onun səsi xeyli məlahətli, lakin bir qədər sınıq tembrli idi.

– Düzülcək, – deyər Kern inamla bildirdi. – Hələ oxuyacağımız da.

Tezliklə Brike oxumağı da sınıadı. Bu oxu Lorana çox dərin təsir bağışladı. Yuxarı notları Brike xeyli ciyiltili və xoşagəlməz səslə götürür, orta registrdə səsi çox tutqun və həttə xırıltılı çıxırdı. Lakin bunun əvəzində aşağı notlar əla alınırdı. Bu, çox gözəl, sinədən gələn kontralto idi.

“Axı səs telləri kosik yerindən yuxarıda olduğundan, Brikenin özünə məxsusdur, – deyər Loran düşündürdü, – bəs bu qoşa səs, yuxarı və aşağı registrlərin müxtəlif tembrləri hardandır? Fizioloji tapmacadır. Məgər bu, öz yeni bədənindən yaşlı olan Brikenin başında gedən cavaylaşma prosesi ilə olaqadar deyildirmi? Bəlkə, mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyətindəki hər hansı bir pozulmaya görə idi? Qaranlıq məsələdir... Bu gənc, gözəl bədənin kimə, hansı bədbəxt başa məxsus olduğunu bilmək maraqlı olardı...”

Loran, Brikeyə heç nə demədən, qatar qəzasında həlak olanların siyahısı dərc edilmiş qəzet nömrələrinə baxmağa başladı. Tezliklə qəzaya uğramış qatarda olmuş məşhur İtalyan artisti Anjelika Qayın izsiz, soraqsız yoxa çıxması barədə yazıya rast gəldi. Onun cəsədi tapılmadığından, qəzet müxbirləri həmin tapmacanın həlli üzərində baş sındırırdılar. Loran Brikenin başının həlak olmuş həmin bədbəxt aktrisanın bədənini sahib olduğuna, demək olar ki, əmin idi.

QAÇMIŞ EKSPONAT

Nəhayət, Brikenin həyatında ən əlamətdar gün gəlib çatdı. Onun sonuncu sarğıları açıldı və professor Kern, ayağa durmaq üçün ona icazə verdi.

O, Loranın olından tutaraq ayağa qalxdı və otaqda gəzişməyə başladı. Onun hərəkətləri nizamsız və bir qədər coşqun idi. Bəzən olli ilə qərribə jestlər edirdi: qolu müəyyən həddə qədər mülayim hərəkətə gəlir, sonra bir anlığa durur və sanki məcburi bir tərpənişdən sonra yenidən yumşaq hərəkətə keçirdi.

– Bütün bunlar keçib gedəcək, – deyər Kern inamla bildirirdi.

Brikenin tokə ayağının altındakı kiçik yara Kerni bir qədər narahat edirdi. Yara gec sağalırdı. Lakin yara tədricən o qədər yaxşılaşırdı ki, Brike həttə öz ağırlığını xəstə ayağı üzərinə saldıqda belə ağrı hiss etmirdi. Bir neçə gündən sonra Brike artıq roqs etməyə cəhd göstərirdi. O deyirdi:

– Başa düşürəm nə işdir, bozi hərəkətlər çox asanlıqla, digərləri isə bir qədər çətin alınır. Görünür, tozə bədənimə idarə etməyə hələ yaxşı alışmamışam... Amma necə də yaraşlıq bədəndir! Ayaqlarına baxın, madmazel Loran. Boyum da əladır. Bircə boyundakı bu cırıqlar olmasaydı... Örtmək lazım gələcək. Bunun əvəzində çiyindəki xalın misli-bərabəri yoxdur, deyilmi? Mən elə paltar tikdirəcəyəm ki, xalın görünsün... Hə, mən öz bədənimdən tamamilə razıyam.

“Öz bədənimdən! – deyər Loran düşündü. – Yazıq Anjelika Qay!”

Bu vaxta qədər özünü saxlamış Brike birdən-birə özünü göstərdi. O, Lorandan kostyumlar, alt geyimləri, şlyapalar, moda jurnalı, kosmetika lovazimatı xahiş, sifariş, tələb edirdi.

Kern onu tozə boz ipək paltarda professor Douelin başına təqdim etdi. Qarşısında kişi başını gərən Brike əzilib-büzülməyə bilməzdi. Ona görə də Douelin başı:

– Əladır! Siz öz işinizin öhdəsindən çox gözəl gəldiniz, həmkar, təbrik edirəm! – deyər xırıltıdadıqda, Brike olduqca məmnun qaldı.

Kern isə, tozəboz kimi, Brikenin qoluna girib, şadlıqdan üzü gülgülə otaqdan çıxdı.

Onlar kabinetə daxil olanda Kern novazişlə dedi:

– Əyloşin, madmazel.

– Bilmiyəm sizə necə təşəkkür edirəm, cənab professor, – deyər o, göz qapaqlarını ağır-ağır endirdi, sonra isə naz-qəmzə ilə yenidən Kernə baxdı: – Siz mənə ölinizdən gələnə etdiniz... Heç bilmiyəm xocalətinizdən necə çıxım.

– Bu, heç lazım deyil. Mən sizin düşündüyünüzədən daha çox mükafatlanmışam.

– Çox şadam. – Bu sözlərlə Brike Kernə daha məhrəban nəzərlərlə baxdı. – İndi mənə gəlməyə... daha doğrusu, xəstəxanadan çıxmağa icazə...

– Necə yəni gəlməyə? Hansı xəstəxanadan? – deyər Kern həttə övvələ başa düşməyən kimi oldu.

– Evə getməyə. Təsəvvür edirəm ki, rəfiqələrim arasında yeni-dən görünməyim nə kimi böyük müvəffəqiyyətə səbəb olacaq!

O getməyə hazırlaşır! Kern bu barədə heç düşünmək belə istə-mirdi. Məgər o, belə böyük işin öhdəsindən gəlib ən mürəkkəb məsələni həll edərək mümkün olmayan bir şeyi bircə ona görəmi həyata keçirmişdi ki, Brike gedib özü kimi yüngülbeyin rəfiqələri arasında müvəffəqiyyət qazansın? O, özü Brikeni elmi cəmiyyətdə nümayiş etdirməklə müvəffəqiyyət yaratmaq istəyirdi. Düzdür, bəlkə də, ona müəyyən dərəcə azadlıq verə bilərdi, ancaq indi bu barədə heç fikirləşməyə belə dəyməzdi.

– Təəssüf ki, sizi buraxa bilməyəcəyəm, madmazel Brike. Hələ bir müddət mənim evimdə, müşahidə altında qalmahsınız.

– Axı nə üçün? Mən ki özümü əla hiss edirəm, – deyər o, əlini oynadaraq etiraz elədi.

– Orası elədir, amma halınız pisləşə bilər.

– Onda özüm yanınıza gələm.

– Elə bilirəm, burdan nə vaxt gedə biləcəyiniz mənə daha yaxşı məlumdur, – deyər bu dəfə sətir halda bildirdi. – Yadımdan çıxar-mayın ki, mənsiz nə idiniz!

– Bundan ötrü mən artıq sizə minnətdarlıq etdim. Mən sizin üçün əluşağı, ya da qul-zad deyiləm. Nə edəcəyimi özüm bilirəm! “Oho, sən demə bunun tərsliyi də varmı!” – deyər Kern təəc-cüblə düşündü. O dedi:

– Bu barədə hələ danışacağıq. Hələlik isə zəhmət çəkib öz otağınıza gedin. Yəqin ki, Con artıq sizə bulyon gətirmişdir.

Brike dodaqlarını büzərək ayağa qalxdı və Kernə baxmadan kabi-neti tərk etdi.

Brike Loranla birlikdə onun otağında nahar edirdi. Brike içəri girəndə Loran artıq stolun arxasında öyləmişdi. Brike öyləşərkən sağ əlinin biləyi ilə laqeyd, gözəl bir hərəkət etdi. Loran dəfələrlə bu hərəkətə fikir vermiş, onun Brikeyə, yoxsa Anjelikeyə məxsus olduğu üzərində düşünmüşdü. Məgər Anjelika Qayın bədəninin hərəkət sinirlərində möhkəm qərar tutmuş hərəkət avtomatizmləri qala bilməzdimi?..

Bütün bu suallar Loran üçün çox mürəkkəb idi.

– Bununla, yəqin, fizioloqlar maraqlanlar!” – deyər o düşündü.

– Yenə də bulyon! Bu xəstəxana yeməkləri lap zəhləmi aparıb, – deyər Brike şıltaq-şıltaq dilləndi. – Bu saat məmnuniyyətlə bir

düjin istridyo¹ yeyib üstündən bir stəkan şabli² də nuş edərdim. – O, bulyondan bir neçə qurtum içərək davam etdi: – İndicə professor Kern məni hələ bir neçə gün də evə buraxmayacağını bildirdi. Belə şey olmaz! Mən ev quşları cinsindən deyiləm. Burda adam qüs-sədən ölər. Yox, mən elə bir həyat sürməyi xoşlayıram ki, damı işıq, müsiqi, güllər, şampən şərabi olsun...

Fasiləsiz çənə işlədən Brike, naharı tələsik qurtarıb stuldan qalxdı və pəncərəyə yanaşaraq, diqqətlə aşağı baxdı.

– Geconiz xeyrə qalsın, madmazel Loran, – deyər ona tərəf döndü. – Mən bu gün tezdən yatacağam. Xahiş edirəm, sabah səhər məni tez oyatmayın. Bu evdə yuxu vaxtı keçirmək üçün ən yaxşı vasitədir.

O, başını tərpədən öz otağına keçdi. Loran isə anasına məktub yazmağa oturdu.

Onun bütün məktublarını Kern yoxlayırdı. Loran nəzarətin nə qədər ciddi olduğunu bildiyi üçün ondan xəbərsiz məktub göndər-məyə cəhd belə etməirdi.

Bunu da deyək ki, Loranın anasını höyəcənləndirməyə üçün, hətta Kerndən xəlvət məktub göndərmək imkanı olsaydı da, bundan istifadə etməməyi, qeyri-ixtiyari dustaqlığı barədə həqiqəti yazma-ğı qət etmişdi.

Həmin gecə Loran, xüsusilə pis yatdı. Gələcək haqda düşün-ərək uzun müddət çarpayıda qurdalandı, onun həyatı qorxu altında idi. Görəsən, onu “təhlükəsizləşdirmək” üçün Kern nə kimi tədbir görəcəkdir?

Brike də, görünür, yata bilmirdi. Onun otağından nə isə bir xışıltı gəlirdi.

“Təzə paltarımı yoxlayır” – deyər Loran fikirləşdi. Sonra hər şey sakitləşdi: yuxu içində Loran dumanlı halda, nə isə boğuc bir çığırtı eşidib oyandı. “Deyəsən, əşbələrım sradan çıxıb” – deyər düşündü və yenidən möhkəm sübh yuxusuna getdi.

O, adətə üzrə səhər saat yeddiddə oyandı. Brikenin otağında hələ də sakitlik idi. Loran onu narahat etmək istəməyərək, Tomanın başı olan otağa keçdi. Tomanın başı həmişəki kimi qaşqabaqlı idi. Kern, Brikenin başına bədən “calayandan” sonra Tomanın kədəri daha da artmışdı. O, xahiş edir, yalvarır, tələb edirdi ki, ona da tezliklə təze

¹ İstridyə – yeyilən dəniz ilbizi

² Şabli – ağ şorab növü

bədən versinlər, nəhayət kobud söyüslərə əl atırdı. Loran onu çox çətinliklə sakit edə bilirdi. O, Tomanın səhər yuyunmasını bitirib, dərinə nəfəs aldı və Douelin başı olan otağa yönəldi. Baş onu mehriban təbəssümlə qarşıladı.

– Bu həyat qərribə şeydir! – deyər professor Douelin başı diləndi. – Lap bu yaxınlarda ölmək istəyirdim. Ancaq beynim işləməkdə davam edir və üç-cə gün keçməmiş ağılıma qeyri-adi cəsarətli və orijinal bir fikir gəldi. Fikrimi həyata keçirə bilsəydim, bu təbəbətə bütöv bir çevriliş əmələ gətirərdi. Mən fikrimi Kernə bildirəndə gözlərinin necə alışıb-yandığını görsəydiniz! Yəqin, gözlərinə xeyrixah müasirləri tərəfindən sağlığında ucaldırılacaq heykəli görünürdü... Budur, mən onun üçün, ideyalar üçün, deməli, həm də özüm üçün yaşamalıyam. Bu, nə işə bir tələdir.

– Axı bu nə ideyadır ki?

– Bir gün sizə danışaram, bütün bunlar başımda yetkinləşəndən sonra...

Saat doqquzda Loran Brikenin qapısını döyməyi qərara aldı, ancaq cavab gəlmədi. Loran narahat olub qapını açmağa çalışdı, lakin qapı içəridən bağlı idi. Loranın bu barədə professor Kernə xəbər verməkdən başqa, əlacı qalmadı.

Kern həmişəki kimi cəld və qəti hərəkət edirdi.

– Qapını sındırın! – deyər o, Cona əmr etdi.

Zənci çiyini ilə təkən vurdu. Ağır qapı silkələnib rəzəsindən qopdu. Kern, Loran və Con otağa keçdilər.

Brikenin əzilmiş yatağı boş idi. Kern pəncərəyə tərəf qaçdı. Çərçivənin dəstəyindən aşağı, cırlmış döşəkağıllarından və iki dəsmaldan düzəldilmiş ip sallanırdı. Pəncərənin altındakı çiçək löki əzilmişdi.

– Bu sizin işləklərinizdir! – deyər Kern zəhmli üzünü Lorana tutub bağırırdı.

– Sizi inandırırım ki, madmazel Brikenin qaçmasında mənim heç bir iştirakım olmayıb, – deyər Loran qətiyyətlə bildirdi.

Loranın qəti cavabı Kerni, Brikenin tək, başqalarının köməyi olmadan hərəkət etdiyinə inandırsa da, o:

– Sizinlə hələ sonra danışarıq, – deyər əlavə etdi. – İndi qaçqını tutmağa çalışmalıyıq.

Kern öz kabinetinə keçdi və həyəcanla buxarıdan stola tərəf addımladı. Ağılına gələn ilk fikir polis çağırmaq oldu. Ancaq bu

fikirdən dərhal vaz keçdi. Polisi bu işə qarışdırmaq olmazdı. Xüsusi axtarış agentliklərinə müraciət etmək lazım gəlirdi.

“Lənət şeytana, mən özüm müqəssirəm... Onu qorumaq üçün tədbir görmək lazım idi. Ancaq kimin ağılına gələrdi ki, dünyanın ölü qaçsın! – Kern qəzəblə güldü. – İndi başına gələnləri kimə oldu danışacaq... Axı o, camaat arasında çıxan kimi yaradacağı böyük müvəffəqiyyətdən danışdı. ...Bu əhvalat qəzet müxbirlərinə çatacaq və onda... Onu Douelin başına göstərmək də lazım deyildi... Başına oyun açdı... Bu da onun təşəkkürü!”

Kern telefonla xüsusi axtarış kontorundan agent çağırdı. Çəkəcəyi xərclər üçün ona böyük məbləğ pul verdi, axtarışın müvəffəqiyyətlə başa çatacağı təqdirdə daha çox pul verəcəyini vəd etdikdən sonra itkin düşənin müfəssəl təsvirini verdi.

Agent qaçış yerini və bağın dəmir hasarına aparən izləri gözdən keçirdi. Hasar çox uca olub, iti uclu çubuqlarla nəhayətlənirdi. “Aferin, qızıcığaz!” – deyər agent başını buladı. Çubuqlardan birində ilişib qalmış bir parça boz ipəyi görüb onu çıxardı və ehtiyatla cibinə qoydu.

– Qaçan günü əynində bu paltar var imiş. Boz paltarlı qadını axtaracağıq.

Agent “Boz paltarlı qadını” bir sutkadan tez tapacağına Kernə əmin edəndən sonra çıxıb getdi.

Xəfiyyə öz işində təcrübəli bir adam idi. O, Brikenin axırıncı mənzilinin ünvanını və onun bir neçə keçmiş rəfiqəsinin yaşadığı yerləri öyrəndi, onlarla tanış oldu, onlardan birindən Brigenin fotosəklini tapdı. Brikenin hansı kabarelərdə çıxış etdiyini öyrəndi. Qaçqın qızı axtarmaq üçün həmin kabarelərə bir neçə agent göndərildi.

Xəfiyyə inamla deyirdi:

– Quşcuğaz uzağa uça bilməz.

Lakin bu dəfə o, səhv edirdi. İki gün keçsə də Brikenin izinə düşmək hələ də mümkün olmamışdı.

Yalnız axtarışın üçünü günü Monmartrdakı meyxanalardan birinin həmişəki müştərisi xəbər verdi ki, qaçış gecəsi “dirilmiş” Brike haman meyxnada idi. Ancaq sonra onun hara yox olduğunu heç kəs bilmirdi.

Kern getdikcə daha çox həyəcanlanırdı. İndi o, təkəcə sirlərinin Brikenin aləmə yayacağından deyil, həm də bu qiymətli “eksponat”ı birdəfəlik itirəcəyindən qorxurdu. Düzür, o, Tomanın başından

ikincisini düzəldə bilirdi, amma buna vaxt və böyük qüvvə sərf etmək tələb olunurdu. Bundan əlavə, yeni təcürübə bu qədər müvəffəqiyyətlə baş tutmaya da bilirdi. Dirildilmiş itin nümayiş etdirilməsi məlum işdir ki, o cür effekt verə bilməzdi. Yox, Brike nəyin bahasına olursa-olsun tapılmalı idi. O, "qaçmış eksponat"ı tapmaq üçün verəcəyi mükafatı iki, hətta üç qat artırdı.

Agentlər hər gün ona axtarışın nəticələrini bildirirdilər, lakin bu nəticələr təsəlliverici deyildi. Brike, sanki yerin altına qeyb olmuşdu.

MAHNI AXIRACAN OXUNDU

Öz təzə, çəvik, oynaq və güclü bədəni ilə hasarı aşib küçəyə çıxdıqdan sonra, Brike taksi tutdu və qərribə bir ünvan verdi:

– Per Laşez qəbiristanı.

Ancaq Bastiliya meydanına çatar-çatmaz taksini dəyişdirdi və Monmartra doğru istiqamət aldı. O, ilk xərclər üçün Loranın içəri-sində on-on beş frank pul olan çantasını götürmüşdü. "Bir günah da artıq işlətməklə dünya dağılmaz, üstəlik bu, vacib idi", – deyə Brike özünü sakitləşdirirdi. Batdığı günahların tövbəsi uzun müddətə təxirə salınmışdı. O, yenidən özünü kamil, qıvrıq, hətta əvvəllər olduğuna nisbətən daha cavan hiss edirdi. Özünün qadın hesablamalarına görə onun yaşı cərrahlıq əməliyyatına qədər, otuzə yaxın idi. Təzə bədənin yaşı isə iyirmidən azca artıq olardı. Bu bədənin vəziləri Brikenin başını cavanlaşdırmışdı: üzündəki qırıqlar yox olmuş, rəngi yaxşılaşmışdı. "İndi yaşa ki, yaşayasan", – deyə Brike, çantadan tapdığı xırdaca güzgüyə baxaraq, xoş xəyal-lara daldı.

– Burada saxlayın, – deyə o, şöfərə əmr verdi və onunla hesab-ladıqdan sonra, qalan yolu piyada getdi.

Səhər saat dördə yaxın idi. O, tanış "Şa-nuar" kabaresinə yaxın-laşdı. Bu yer həmin məşum gecədə atılan təsadüfi güllənin yarım-çiq qoyduğu şən şansonetka oxunduğu yer idi. Kabarenin pəncə-rələrindən hələ də parlaq işıq gəlirdi.

Brike tanış vestübülə girərkən həyəcanlı idi. Yorgun qapıçı, görünür, onu tanımadı. Yan qapıdan cəld ötüb, dəhlizi keçdi, səh-nənin arxasında artistlər üçün ayrılış binaya daxil oldu. Əvvəlcə onu Kürən Marta qarşıladı. Marta qorxmuş halda çığırıb, öz geyim

otağında gizləndi. Brike gülə-gülə, qapını döydü, lakin Kürən Marta qapını açmırdı.

Brike, "cho, Qaranquş!" deyən bir kişi səsi eşitdi. Brike qaran-quş etiketli konyaka meyli olduğundan kabaredə bu ləqəblə tanınırdı.

– Deməli, dirisən? Biz isə səni çoxdan ölmüş hesab edirdik!

Brike geri çevrildə qəşəng geyinmiş, solğun üzü qırxılmış gözəl bir kişi gördü. Belə solğun üz, nadir halda günəş görəndə adamlarda olurdu. Bu, Kürən Martanın əri Jan idi. O, öz peşəsi barədə danışmağı xoşlamazdı. Dostları və həmqədəhləri Jandan, hansı və-saitlə yaşaması barədə soruşmağı yersiz hesab edirdilər. Təkcə bu kifayət idi ki, o, həmişə sağa-sola pullar sovurur. Bir sözlə, "can-lara dəyən oğlan" idi. Janın cibləri dolu olan gecələrdə, şərab sel kimi axıdılar və hamının yemək-içmək hesabını Jan ödəyərdi.

– Haradan uçub gəldin, Qaranquş?

– Xəstəxanadan, – deyə Brike cavab verdi.

Öz yeni bədəninin, keçmiş sahibinin qohumları və dostları tərə-findən geri alınacağından qorxan Brike, qeyri-adi cərrahlıq əməliyyatı barədə heç kəsə bir söz deməməyi qərara almışdı.

– Vəziyyətim çox ciddi idi, – deyə o özündən quraşdırmaqda davam edirdi. – Məni ölmüş bilib, hətta meyitxanaya göndərmişdilər. Amma orada meyitləri gözdən keçirən bir tələbə mənim əlimdən tutur və nəbzimin zəif vurduğunu hiss edir. Mən hələ sağ idim. Güllə ürəyimin düz yanından keçmiş, ancaq ona toxunmayıbmış. Məni dərhal xəstəxanaya göndərdilər, hər şey yaxşı qurtardı.

– Əladır! – deyə Jan səsləndi. – Bizimkilərin hamısı təəccüblə-nəcəqlər. Sənin dirilmənin şərifinə içmək lazımdır.

Qapının kilidi şıqıldadı. Kürən Marta qapının dalından söhbətə qulaq verərək, Brikenin xəyal deyil, həqiqi Brike olduğuna əmin olandan sonra qapını açdı. Rəfiqələr qucaqlaşdılar və bərk-bərk öpüşdülər.

– Sən elə bil zərifləşib gözəlləşmişən. Boyun da, dəyəsen, bir az uzanıb, Qaranquş, – deyə Kürən Marta belə gözəlilmədən gəl-miş rəfiqəsinin qədd-qamətini maraqla və bir qədər də heyrətlə göz-dən keçirirdi.

Brike bu sınaıçı qadın nəzərlərindən bir qədər pört oldu..

– Məlum işdir ki, ariqləmişəm, – deyə o cavab verirdi. – Mənə ancaq bulıyon verirdilər. Boyuma gəldikdə isə, özümə dikkədən tuflı almışam. Paltarımın fasonu da...

– Bəs niyə gecənin bu vaxtı gəlib çıxmısan?

– Bu uzun əhvalatdır... Sən artıq çıxış etmişəm? Bir dəqiqə mənimlə qala bilərsənmi?

Marta başı ilə təsdiq etdi. Rəfiqələr, bədənnüma güzgüsü olan stolun qarşısında əyləşdilər. Onun üstü qrim karandaşları, rəng qutuları, ötir şüşələri, pudraqabları və sancaqlarla dolu idi.

Misir papirosu tüstülədən Jan da onlarla yanaşı oturdu.

– Mən xəstəxanadan qaçmışam, – deyərək Brike bildirdi.

– Axı niyə?

– Bulyonlardan bezmişdim. Başa düşürsən, bulyon, bulyon, yenə də bulyon... Mən lap bulyonda boğulacağımın qorxurdum. Həkim isə məni buraxmaq istəmirdi. O, məni hələ tələbələrində də göstərməli idi. Qorxuram ki, polis məni axtarmağa başlasın... Mən öz evimə qayıda bilmədiyim üçün sənənlə qalmaq istərdim. Parisdən bir neçə günlüyə tamamilə çıxıb getsəydim, daha yaxşı olardı... Ancaq pulum lap azdır.

Kürən Marta hətta əllərini oynatdı. Bütün bunlar çox maraqlı idi.

– Hə, əlbəttə, sən bizdə qala bilərsən, – dedi.

– Qorxuram, məni də polis axtarsın, – deyərək Jan tüstü burumları buraxa-buraxa fikirli halda bildirdi. – Mən də bir neçə gün gözə dəyməsəydim, pis olmazdı.

Qaranquş özününkü idi deyərək, Jan ondan öz peşəsini gizlətmirdi. Janın hansı yuvanın quşu olduğu qaranquşa yaxşı məlum idi. Onun sənəti seyf sındırmaq idi.

– Qaranquş, gəl bizimlə cənuba uçaq. Sən, mən və Marta. Rivyeraya, dəniz havası udmağa. Bir yerdə çox oturub qalmışam, havaya çıxmaq lazımdır. İnanırsanmı, günəş üzünə həsrətəm, iki aydan artıqdır ki, hətta onun necə olduğunu da unutmağa başlamışam.

– Lap əla, – deyərək Kürən Marta çəpik çaldı.

Jan bahalı qolbaq-saatına baxdı.

– Hələ bir saat vaxtımız var. Lənət şeytana, axı niyə sən öz yarımcıq mahnını bizim üçün oxuyub qurtarmayısan?.. Sonra isə uçub buradan gedərik, qoy sən axtarsınlar.

Brike həmin təklifi məmnuniyyətlə qəbul etdi.

Onun çıxışı özünün gözlədiyi böyük müvəffəqiyyət yaratdı.

Jan konfrensya rolunda estradada görünərək, bir neçə ay qabaq burada Brikenin başına gəlmiş faciəvi əhvalatı xatırlatdı, sonra isə

guya şəxsən madmazel Brikenin boğazına “Qaranquş” konyakı tökdükdən sonra onun, kütlənin arzusu ilə dirildiyini bildirdi.

– Qaranquş! Qaranquş! – deyərək adamlar çıxdılar.

Jan əli ilə işarə verdi və səs-küy kəsildikdən sonra davam etdi:

– Qaranquş şansonetkanı gözlənilmədən yarımcıq qalmış yerindən oxuyacaqdır. Orkestr, başlayın!

Orkestr səsləndi və Brike gurultulu alqışlar altında mahnını, kupletin yarısından oxumağa başladı. Doğrudur, səs-küyün çoxluğundan, o, öz səsini belə eşitmirdi, ancaq bu heç lazım da deyildi. O, özünü heç vaxt olmadığı qədər xoşbəxt hiss edir, unudulmadığından və belə hərarətlə qarşılandığından son dərəcə nəşələnirdi. Bu hərarətin şərab buxarları ilə bərk isindirilməsi onu əsla narahat etmirdi. Nəğməni qurtararkən, o, sağ əli ilə gözlənilmədən gözəl bir hərəkət etdi. Bu, yeni bir şey idi. Camaatdan daha sürəklil alqışlar qopdu.

“Bunu hardan öyrənib? Əcəb gözəl maneralardır. Bu hərəkəti ondan təqlid etmək lazımdır...” – deyərək Kürən Marta düşündü.

Brike estradadan zala düşdü. Rəfiqələri onu öpür, tanışlar bədələrinin onun bədəsinə toxuşdururdular. Brike vəcdə gəlir, gözləri parıldayırdı. Müvəffəqiyyət və şərab onun başını gicəlləndirirdi. O, təqib olunmaq təhlükəsini unudaraq, bütün gecəni burada keçirməyə hazır idi. Lakin başqalarından az içməmiş Jan, öz üzərində nəzarəti itirmirdi.

O, hərdən bir saata baxırdı. Nəhayət, Brikeyə yaxınlaşıb qoluna toxundu.

– Vaxtdır!

– Mən fikrimi dəyişdim. Siz tək gedə bilərsiniz. Mən qalırım, – deyərək Brike gözlərini xumar-xumar endirərək cavab verdi.

İşin belə şəkli aldığı görünən Jan onu dinnməzəcə qaldırdı və çıxış qapısına tərəf apardı.

Camaatdan narazı səslər eşidildi.

– Səns qurtarmışdır! – deyərək Jan artıq qapıda qışqırdı. – Gələn bazar gününədək!

O, çırpınmaqda olan Brikeni küçəyə çıxarıb avtomobilə mindirdi. Əz sonra Marta da əlində xırdaca çamadanlarla gəlib çıxdı.

– Respublika meydanına, – deyərək sən məntəqəni bildirmək istəməyən Jan şofərə göstəriş verdi. O, minikləri dəyişdirməklə mənzil başına çatmağa adət etmişdi.

Aralıq dənizin dalğaları qumlu sahilə ahənglə döyəcəyirdi. Xəfif külək ağ yaxtaların, balıqçı gəmilərinin yelkənlərini güclə şişirdirdi. Adamların başı üzərindəki səmanın mavi ənginliklərində uğuldayan boz hidroplanlar Nitse və Mentona arasında əyləndirici qısa reyslər keçirirdi.

Ağ tennis kostyumu geymiş cavan oğlan toxunma kreslodə oturub, qəzet oxuyurdu. Kreslonun yanındakı torda tennis raketkəsi və bir neçə təzə ingilis elmi jurnalı vardı.

Onunla yanaşı, iri ağ çətirin altında molbertin önündə rəssam dostu Arman Lare qurdalanırdı.

Mərhum professor Douelin oğlu Artur Douel və Arman lare ayrılmaz rəfiqlər idilər. Bu dostluq uzun illərdən bəri davam etməkdəydi.

Artur Douel bir qədər qaraqabaq və soyuqqanlı, səliqə seven və uzun müddət bir yerdə oturub müntəzəm halda məşğul olmağı bacaran adam idi. Universiteti bitirməsinə hələ bir il qalsa da, universitetin biologiya kafedrasında saxlanılacağı indidən məlum idi.

Lare, əsil cənublu fransızlar kimi, tez qızıandı, anlaşılmasız, dəli-sov idi. O, bəzən firça və rənglər həftələrlə bir kənara atar, bəzən də bütün varlığını ilə işə girişəndə heç bir qüvvə onu molbertdən ayıra bilməzdi.

Təkcə bir cəhət dostları bir-birinə bənzədirdi: hər ikisi istedadlı olub, qarşılarına qoyduqları məqsədlərə müxtəlif yollarla olsa da – biri sıçrayışlarla, digəri isə rəvan addımlarla – çatmağa qabil idilər.

Artur Douelin bioloji işləri böyük mütəxəssislərin diqqətini cəlb edir, gələcəkdə parlaq alim olacağına ümid doğururdu. Larenin rəsmləri isə sərgilərdə çox söz-söhbətə səbəb olmuşdu, bəzi əsrləri artıq bir sıra ölkələrin məşhur muzeyləri tərəfindən alınmışdı.

Artur Douel qəzeti qumun üstünə atdı, başını kreslonun arxasına söykədi və gözlərini yumub:

– Anjelika Qayın meyiti tapılmadı ki, tapılmadı, – dedi.

Lare ümidlərlə başını bulayıb dərinə ah çəkdi.

– Hələ də onu unuda bilmirsən? – deyər Douel xəbər aldı.

Lare elə cəld bir hərəkətlə Artura sarı çevrildi ki, Arturun istəməz dodaqları qaçdı. Artıq onun qarşısında coşqun rəssam deyil, palitra qalxanlı, mustəbəl nizəli və firça qılınçlı, təhqir edənələrə ölümcül cəza verməyə qadir olan təhqir olunmuş bir cəngavər durmuşdu.

– Anjelikanı unutmaq olar?! – deyər Lare silahını silkələyə-silkələyə bağırırdı. – O Anjelikanı ki...

Qəflətən hücum edən dalğa onun dizlərinə qədər qalxdı və o, malxulya gətirmiş adam kimi sözünü belə bitirdi:

– Məgər Anjelikanı unutmaq olar? Onun nəğmələri susandan bəri dünya qəm içindədir...

Anjelikanın həlak olması, daha doğrusu, izsiz yoxa çıxması xəbəri Londona Lareyə çatmışdı. O, buraya Londonun "Duman simfoniyası"nı çəkməyə gəlmişdi. Lare, müğənni qızın istedadının təkə pərəstişkarı olmayıb, həm də dostu, havadarı idi. O, nahaq yerə Cənubi Provansda – orta əsr qalalarının xarabaları arasında doğulmamışdı.

Qayın başına gələn fəlakət xəbəri onu o qədər sarsıtırmışdı ki, ömründə ilk dəfə, həm də yaradıcılığının ən qızgın dövründə "rəssamlıq düşkünlüyü"ndən əl çəkdi.

Kembridcəndə Londona gəlmiş Artur, dostunu qəmli düşüncələrdən ayırmaq üçün bu Aralıq dənizi səyahətini düşünüb tapmışdı.

Lakin Dare burada da özünü yer tapmırdı. O, çimərlikdən mehmanxanaya qayıdan kimi paltarını dəyişib, ən izdihamlı yerlərdən biri olan Monte Karlo qumarxanasına yollandı. O, dərindən dağıtmaq istəyirdi.

Xeyli erkən olmasına baxmayaraq, alçaq binanın qarşısı adamlar dolu idi. Lare birinci salona daxil oldu. Burada az adam vardı.

– Oyunu davam etdirin, – deyər pulları toplamaq üçün əlində xırdaca kürek tutmuş krupye dəvət edirdi.

Lare burada ayaq saxlamayıb, divarları ov etməklə, cıdırıla, qılinc oynatmaqla, bir sözlə, ehtiras doğuran hər bir şeylə məşğul olan yarılpaq qadın rəsmləri ilə bəzədilmiş başqa bir salona keçdi. Rəsmlər ehtiraslı mübarizə gərginliyi, şövq və tamahkarlıq doğururdu. Lakin bu hisslər, qumar stolunun ətrafına toplanmış canlı adamların üzlərində daha aydın-aşkar görünürdü.

Budur, solğun çəhrəli kök bir tacir titrək, koppuş, sarı tük basmış çil-çil əllərilə pulları uzadır. O, tənqəfəslik xəstəliyinə tutulmuş adamlar kimi ağır-ağır tövsüyyür, diyirlənməkdə olan kürəciyi gərgin nəzərlərlə izləyir. Lare, səhv etmədən, kök kişinin böyük məbləğ pul ududuğunu, indi isə udmaq ümidi ilə artıq sonuncu pullarını qoyduğunu müəyyən edir. Ümidinin boş çıxacağı təqdirdə əldən düşmüş bu qoca, bəlkə də, intihar edənlər xiyabanına gedib orada həyatla haqq-hesabı birdəfəlik çürüdəcəkdik...

Kök kişinin arxasında, üzü səliqə ilə qırılmış, lakin pis geyimli, pırtlaşlıq çalsaçlı, gözlərindən dəlilik yağan bir qoca durmuşdu. O, əlindəki karandaşla uduşları və çıxan nömrələri dəftərçəsinə qeyd edir, müəyyən hesablamalar aparır... O, bütün var-yoxunu çoxdan udubuz, ruletkanın qulu olmuşdur. Qumarxananın müdiriyyəti hər ay ona yaşamaq və qumar oynamaq üçün vəsait verirdi ki, bu da özünəməxsus bir reklam idi. İndi bu qoca öz "ehtimal nəzəriyyəsi"ni qurur, müvəffəqiyyətin şıltaq xasiyyətini öyrənirdi. Ehtimallarında səhv etdikdə karandaşı hirsə dəftərçəsinə vurur, bir ayağı üzərində hoppanır, nə isə mızıldayır və yenidən öz hesablamalarına dalırdı. Ehtimalları etzlərini doğrultduqda isə çöhrəsi gülür, üzünü qonşularına çevirərək sanki: "görürsünüzümü, nəhayət ki, təsadüfün qanunlarını kəşf edə bildim", – demək itəyirdi.

İki lakey, qara ipək paltarlı, qırışmış boynunda briyantan boyunbağı olan bir qarının qoluna girib stolun yanındakı kreslodə oturdu. Onun üzü qar kimi ağarmışdır. Hər dəfə kədar və sevinci müəyyənləşdirən səhrli kürəciyi görəndə qarının çuxura düşmüş gözləri tamahkarlıq alovu ilə yanmağa, üzükler taxılmış nazik barmaqları titrəməyə başlayır.

Yaraşlıq tünd yaşıl kostyumlu, gözəl qədd-qamətli gənc bir qadın, stolun yanından ötürkən laqeyd hərəkətlə oraya min franklıq bir əskinas atır, udubuz və qayğısız halda gülümsəyərək o biri salona keçir.

Lare ortaya yüz frank qoyub uddu.

"Mən bu gün udmalıyam", – deyərək düşündü, bu dəfə min frank qoyaraq uddu. Lakin əvvəl-axır udacağına inam onu tərk etmirdi. Çılğınlıq artıq onu bürümüşdü.

Ruletka olan stola üç nəfər: son dərəcə solğun üzlü ucaboy bir kişi və iki qadın yaxınlaşdı. Qadınlardan biri kürən saçlı idi, o biri qadın isə boz kostyum geymişdi... Lare gözcü bu qadına baxan kimi özündə nə isə bir həyəcan duydu. Nədən həyəcanlandığını hələ anlamayan rəssam, boz geyimli qadının ardınca göz qoymağa başladığı qadının sağ əli ilə etdiyi bircə hərəkətdən sarsıldı. "Nə isə tanış şeydir! Ah, belə hərəkəti Anjelika Qay edirdi!" Bu fikir onu elə sarsıtdı ki, daha oynamaq iqtidarında olmadı. Bu üç naməlum adam gülə-gülə stoldan uzaqlaşdıqda Larpe udduğu pulları stolun üstündən götürməyi unudaraq, onların ardınca yönəldi.

Səhər saat dördə kim isə Artur Douelin qapısını bərk-bərk döydü. Douel hirsə xalatına bürünərək qapını açdı.

Lare səndələyə-səndələyə otağa daxil oldu, özünü yorğun halda kreslonun üstünə salıb:

– Deyəsən, ağılım itirirəm, – dedi.

– Bu, nə əhvalatdır, dostum? – deyərək Douel soruşdu.

– Məsələ burasındadır ki... bilmirəm sizə necə izah edim... Dünən, gecə saat ikiyə qədər qumar oynayırdım. Gah udur, gah da uduzurdum. Birdən bir qadın gördüm, onun bircə hərəkəti məni o qədər sarsıtdı ki, oyunu atıb, onun ardınca restorana getdim. Stolun arxasında əyləşdim və bir fincan tünd qəhvə istədim. Əsəblərim çox şıltaqlıq edəndə qəhvə həmişə dadıma çatır... Naməlum qadın qonşu stol arxasında oturmuşdu. Onu, yaxşı geyinmiş, lakin çox da qədər doğurmayan cavan bir kişi və xeyli şitməcaz, kürən qadın müşayiət edirdi. Mənim stol qonşularım şərab içir və şən-şən laqqırtı vururdular. Boz paltarlı yad qadın şansonetka oxumağa başladı. Onun səsi cır və o qədər də xoşa gələn tembrli deyildi. Ancaq gözlənilmədən bir neçə sinə notu götürdü... – Lare başını əlləri arasında sıxdı. – Douel! Bu – Anjelikanın səsi idi. Mən minlərlə səsin arasında bu səsi asanlıqla tanıyırdım.

"Zavallı! Gör nə vəziyyətə gəlib çatdı", – deyərək Douel düşündü və əlini mehribancasına Larenin çiyinə qoyub dedi:

– Sizə belə görünüb. Özünüzlə ələ alın, Lare. Təsadüfi oxşarıdır...

– Yox, yox! İnanıram sizi, – deyərək Lare qızğın etiraz etdi. – Mən müğənni qıza diqqətlə baxmağa başladım. O, çox gözəldir, düzgün profili və mehribancasına baxan hiyləgər gözləri vardır. Ancaq fiqurası, bədəni! Douel, bu müğənni qızın bədən quruluşu Anjelika Qayın fiqurasına, iki damcı su kimi oxşamırsa, məni lənətə gəlim.

– Bura baxın, Lare, brom için, soyuq duş qəbul edin və yatmağa gedin. Sabah, daha doğrusu, bu gün yuxudan oyananda...

Lare danlayıcı nəzərlə Douelə baxdı.

– Yoxsa başıma hava gəldiyini zənn edirsiniz? Qəti nəticə çıxarmağa tələsməyin. Axıra qədər qulaq asın. Bu, hələ hamısı deyil. Müğənni qız məhnısını bitirəndə, sağ əlinin biləyi ilə bax belə bir hərəkət etdi. Bu, Anjelikanın sevimli jestidir, tamamilə fərdi və təkrarlanmaz.

– Yaxşı, indi sözünüz nədir? Yoxsa elə fikirləşirsiniz ki, Anjelikanın bədəni naməlum müğənni qadındadır?

Lare alının tərini sildi.

– Bilmirəm... bütün bunlar adamı, həqiqətən, dəli edə bilər. Ancaq ardına qulaq asın. Müğənni qadın boynunda müəmmalı bir boyunbağı, daha doğrusu, xırda mirvarilərlə bəzədilmiş, təxminən dörd santimetr enində əlavə yaxalı gözdirir. Paltarının sinəsində geniş bir kəsik var. Kəsikdən çiyindəki xal – Anjelika Qayın xalı görünür. Boyunbağı sarğıya bənzəyir. Boyunbağıdan yuxarı tanımadığım qadın başı, aşağı isə, ən xırda detallarına, cizgi və fərdi xüsusiyyətlərinə bələd olduğum Anjelika Qayın bədəni idi. Unutmayın, Douel, axı mən rəssamam. Mən təkrarolunmaz cizgiləri və insan bədəninin fərdi xüsusiyyətlərini yadda saxlamağı bacarıram... Mən Anjelianın eskiz və portretlərini o qədər çox çəkmişəm ki, heç cür səhv edə bilmərəm.

– Yox, bu, mümkün deyil! – deyə Douel səsləndi. – Axı Anjelika ha...

– Həlak olub? Elə məsələ də orasıdır ki, bu, heç kimo məlum deyil. Ya özü, ya da meyiti izsiz-soraqsız yoxa çıxıb. Budur indi də...

– Anjelianın dirilmiş meyiti ilə üz-üzə gəlinirsiniz?

– Ah! – Lare inildədi. – Mən elə məhz bu barədə düşüncürdüm.

Douel yerindən qalxıb, otaqda var-gəl etməyə başladı. Bu gün daha yata bilməyəcəyi ona aydın idi.

– Gəlin soyuqqanlıqla oturub fikirləşək, – deyə Douel təklif etdi. – Siz deyirsiniz ki, naməlum müğənniniz iki səsə – özünün və Anjelika Qayın səsinə malikdir?

– Aşağı registr – onun təkraredilməz kontraltosudur! – deyə Lare başı ilə təsdiq etdi.

– Axı bu, fizioloji cəhətdən mümkün deyildir. Siz ki insanın yuxarı notları boğazındakı səs tellərinin üst kənarları, aşağı notları isə alt kənarları ilə çıxardığını ehtimal etmirsiniz? Səsin yüksəkliyi, səs tellərinin bütünlüklə az və ya çox gərginlənməsindən asılıdır. Bu, simdə olduğu kimidir, tarımlıq artıqca ehtizaza gətirilən sim daha çox rəqs edərək yüksək səs çıxarır, həmçinin də əksinə. Bundan başqa, belə bir əməliyyat aparılırsa, səs telləri qısalır, deməli, səs də çox yüksək çıxardı. Həm də də çətin ki, belə bir əməliyyata məruz qalan adam oxuya biləydi: kəsik yerləri səs tellərinin düzgün vibrasiyasına mane olmalı, ən yaxşı halda, səs çox xırıltılı çıxmalı idi... Yox, bu, qətiyyən mümkün deyildir. Nəhayət, Anjelianın bədənini “diriltmək” üçün kiminsə bədənsiz başı olmalı idi.

Douel qəfildən susdu, çünki Larenin ehtimalının müəyyən dərəcədə doğru olduğunu xatırladı.

Artur özü, atasının bəzi təcrübələrində iştirak etmişdi. Professor Douel, həlak olmuş itin damarlarına, 37 dərəcə Selsiyə qədər qızdırılmış qıcıqlandırıcı maddə – adrenalin qatılmış qida məhlulu daxil edirdi. Bu maye müəyyən təzyiqlə ürəkdən keçərkən onun fəaliyyətini bərpa edir, ürəyi döyünərək qanı damarlara qovmağa məcbur edirdi. Qan dövrəni tədricən bərpa olur və heyvan dirilirdi.

O vaxt Arturun atası demişdi:

– Orqanizmin məhv olmasının başlıca səbəbi, üzvlərin qan ilə və onda olan oksigenlə təmin edilməsinin arası kəsilməsidir.

– Deməli, bu qayda ilə insanı da diriltmək olar? – deyə Artur atasından soruşmuşdu.

– Hə, – deyə atası gülə-gülə cavab vermişdi. – Mən bu dirilməni həyata keçirməyi öz boynuma götürürəm və bir vaxt bu “mücüzə”ni edəcəyəm. Təcrübələri aparmaqda məqsədim budur.

Meyiti diriltmək, demək, mümkündür. Ancaq başı bir, bədəni isə başqa adama məxsus olan meyiti cana gətirmək əqləbatan şey idimi? Belə bir əməliyyat baş tuta bilərdimi? Artur buna şübhə edirdi. Doğrudur, o, atasının, toxuma və sümükləri köçürmək kimi qeyri-adi cəsarətli əməliyyatları müvəffəqiyyətlə apardığını görmüşdü. Lakin bütün bu işlər o qədər də mürəkkəb olmadığından o, bunları edirdi.

“Atam sağ olsaydı, bəlkə də Larenin, “Anjelika Qayın bədəni üzərində başqa qadın başı” tapmacasının həqiqətə uyğunluğuna inana bilərdim. Təkcə atam belə mürəkkəb və qeyri-adi əməliyyatlar aparmağa cürət edərdi. Bəlkə, bu təcrübələri onun assistentləri davam etdirirdilər? – deyə Douel düşündü, – ancaq bir adamın başını başqasının bədəninə calamaq hara, başı, yaxud da bütöv bir cəsədi diriltmək hara?”

– Bəs indi nə etmək fikrindəsiniz? – deyə Douel soruşdu.

– İstəyirəm, bu boz geyimli qadını axtarıb tapım, onunla tanış olum və sirri açım. Bu işdə mənə kömək edərsinizmi?

– Əlbəttə, – deyə Douel cavab verdi.

Lare onun əlini möhkəmcə sıxdı və planlarını müzakirə etməyə başladılar.

Bir neçə gündən sonra Lare artıq Brike ilə, onun rəfiqəsi və Janla tanış olmuşdu. Larenin yaxtada seyrə çıxmaq təklifini qəbul etdilər.

Jan ilə Kürən Marta göyörtədə Arturla söhbət etdikləri müddətdə, Lare Brikeyə aşağı enib kayutları gözdən keçirməyi təklif etdi. Cəmi iki kiçik kayut vardı, onlardan birində piano qoyulmuşdu.

– Oho, burada hətta musiqi aləti də var! – deyə Brike səsləndi.

O, pianonun arxasında əyləşib fokstrot çalmağa başladı. Yaxta dalğalar üzərində aram-aram yırğalanmaqda idi. Lare pianonun önündə durub, diqqətlə Brikeyə baxır, öz istintaqını nədən başlayacağını düşünürdü.

– Bir şey oxuyun, – deyə o, xahiş etdi.

Brike ikinci xahişi gözləmədən, işvə ilə Lareyə baxaraq oxumağa başladı. Bu gənc Brikenin xoşuna gəlirdi.

– Sizin səsiniz... nə qədər də qəribədir, – deyə Lare sınaqçı nəzərlə onun üzünə baxdı: – Sizin boğazınızda sanki iki səs vardır – iki qadın səsi.

Brike şaşıran kimi oldu, lakin dərhal özüne gəlib, güclə gülümsədi.

– Hə!.. Bu məndə uşaqlıqdandır. Bir nəğmə professoru məndə kontralto tapmışdı, başqası isə – metsosoprano. Hər biri səsimə istədiyi kimi yanaşırdı, axırda... hə, bir də bu yaxınlarda soyuqlamışdım...

“Bircə sual üçün bu qədər izahət çox deyilmi? – deyə Lare düşündü. – Həm də niyə o, belə tutuldu? Mənim ehtimalım yavaş-yavaş özünü doğruldu. Burada nə isə var”.

– Siz aşağı notlarda oxuyarkən, – deyə o, kədərlə dilləndi, – mən, sanki yaxşı tanışlarımdan birinin səsinə eşidirəm... O, məşhur müğənni idi. Zavallı qız dəmiryol qəzasında həlak oldu. Hamını təəcübləndirən burasıdır ki, bədəni tapılmadı... Onun fiquru fəvqəladə dərəcədə sizinkini xatırladı, iki damla su kimi... Elə düşünmək olar ki, bu – onun bədənidir.

Brike Lareyə, artıq, açıq-aşkar bir qorxu ilə baxırdı. O, Larenin bu söhbəti boş yerə başlamadığını anlamışdı.

– Bir-birinə çox oxşayan adamlara rast gəlmək olur... – deyə Brike titrək səslə dilləndi.

– Burası belədir, ancaq mən hələ indiyə qədər bu cür tam oxşarlığa təsadüf etməmişdim. Bundan əlavə... sizin hərəkətləriniz... bax, biləyinizin bu cür hərəkəti... Bundan savayı... Siz indi, gur saç-

larınızı qaydaya salmaq istəyirmiş kimi, əlinizi başınıza apardınız. Anjelika Qayın saçları da bu cür idi. Bu jestlə isə o, gicgahına düşən şiltəq hövrüyünü düzəldərdi... halbuki sizdə belə uzun hövrük yoxdur. Sizin saçlarınız son moda ilə, qıscaca vurulmuşdur.

– Əvvəllər mənim də uzun saçlarım vardı, – deyə Brike yerindən qalxdı. Onun bənizi ağarmış, barmaqlarının ucları aşkara titrəyirdi. – Bura boğanaqdır... Yuxarı çıxacaq...

– Dayanın, – deyə həyəcanlanmış Lare onu saxladı. – Mən mütləq sizinlə danışımalıyam.

O, qadını güclə illüminatorun yanındakı kresloya oturtdu.

– Özümü pis hiss edirəm... Yırğalanmaya adət etməmişəm! – deyə Brike getməyə can atırdı. Lakin Lare guya təsadüfən əli ilə onun boynuna toxundu və bu halda boynubağının kənarını qaldırmış oldu. O, al rəngli çapıq yerlərini gördü.

Brike səndələdi. Lare onu güclə tuta bildi; qız huşunu itirmişdi.

Rəssam nə edəcəyini bilmədən, qrafından onun üzünə su çilədi. O, az sonra özüne gəldi. Gözləri təsvirgəlməz bir dəhşətlə yanırdı. Uzun görünən bir neçə an ərzində onlar dimib-danışmadan, bir-birlərinə baxırdı. Brikeyə elə gəldi ki, intiqam saati gəlib çatmışdır. Başqasının bədənini mənimsədiyi üçün ondan dəhşətli qıscac alacaqlar. Brikenin dodaqları əsdi, güclə eşidiləcək səslə pıçıldadı:

– Məni məhv etməyin!.. Rəhmimiz gəlsin...

– Sakit olun, mən sizi məhv etməyə hazırlaşmıram... ancaq mən bu siri bilməliyəm. – Lare qızın, qamçı kimi sallanan qolunu qaldırıb, qüvvətlə sıxdı. – Boynunuza alın ki, bu, sizin bədəniniz deyildir. O, sizə haradandır? Bütün həqiqəti açıb mənə deyin!

– Jan!.. – deyə Brike çığıрмаğa çalışarkən, Lare ovcu ilə onun ağzını qapayaraq, lap qulağına pıçıldadı:

– Bir də çığırsanız, bu kayutdan çıxmayacaqsınız.

Sonra Brikeni buraxıb, cəld kayutun qapısını açarla bağladı və illüminatorun çərçivəsini möhkəmcə ördü.

Brike uşaq kimi ağlamağa başladı. Lakin Lare amansız idi.

– Göz yaşları sizə kömək etməyəcək! Nə qədər ki, hövsələdən çıxmamışam, tez danışın.

– Mənim heç bir günahım yoxdur, – deyə Brike hıçqıra-hıçqıra dilləndi. – Məni öldürdülər... Sonra dirildim... Təkcə başım... şüşə altılıqda... Bu, o qədər qorxunc idi ki!.. Tomanın başı da elə oradaydı... Mən bilmirəm bu, necə oldu... Professor Kern məni diriltirdi... Mən

ondan bədənimin qaytarılmasını xahiş etdim. O da söz verdi... Sonra hardansa həmin bu bədəni götdirdi... – O, demək olar ki, dəhşət içində öz çiyinlərinə və qollarına baxdı. – Amma mən, ölü bədəni görəndə imtina etdim... Mən belə qorxurdum ki... Mən istəmirdim, yalvarırdım ki, başıma meyit bədəni calamasınlar... Bunu Loran da təsdiq edə bilər – o, bizə baxırdı – ancaq Kern qulaq asmadı. O, məni yuxuya verdi və aylarda özümü bu şəkildə gördüm. Kernin yanında qalmaq istəməyib, Parisə qaçdım, sonra isə bura... Kernin məni təqib edəcəyini bildirdim... Yalvarıram siza, məni öldürməyin və bunu heç kimə deməyin... Mən daha bədənsiz qalmaq istəmirəm, o artıq mənim olmuşdur... Mən heç vaxt özümü belə çəvik hiss etməmişdim. Təkcə ayağım ağrıyır. Bu, keçib-gedər... Kernin yanına qayıtmaq istəmirəm!

Bu rabitəsiz nitq dinləyən Lare düşündü: “Brike, görünür, doğrudan da, müqəssir deyildir. Ancaq bu Kern... O, Qayın bədəninin haradan əldə edib, belə bir dəhşətli eksperimentdə istifadə edə bilərdi? Kern! Mən bu adı Arturdan eşitmişəm. Kern, görək ki, onun atasının assistenti olmuşdur. Bu sirri açmaq lazımdır”.

– Kiriyni və diqqətlə mənə qulaq asın, – deyə Lare ciddi halda təklif etdi. – Bu daqiqəyə qədər başınıza gələnlər barədə susub heç kimə bir söz deməməyə, mən sizə kömək edəyəm. Ancaq indicə bura gələcək adamanı başqa, heç kimə. Bu, Artur Doueldir, siz artıq onu tanıyırsınız. Siz hər işdə mənə itaət etməlisiniz. Sözə baxmasanız, dəhşətli cəzaya düşər olacaqsınız. Siz ölüm cəzasına layiq cinayət işləmişiniz. Öz başınızı və mənimsədiyiniz özgə bədəninizi heç yerdə gizlədə bilməzsiniz. Sizi tapıb gilyotina¹ çəkəcəklər. Odur ki, mənə qulaq asın. Əvvəla, bir sakit olun. Hə, indi də pianonun arxasına keçib oxuyun. Bacardığınız qədər ucadan oxuyun ki, orada, yuxarıda eşidilsin. Sizin kəlfiniz kökdür və göyərtpəyə qalxmağa tələsmirsiniz.

Brike pianonun arxasında oylşdı, güclü özünə tabe olan barmaqları çalib özü isə oxumağa başladı.

– Ucadan, həvəslə, – deyə Lare illüminatoru və qapını aç-aça əmr etdi.

Bu, İya-majör pərdəsinə keçirilmiş naümidlik və dəhşət bağırısından ibarət, çox qəribə bir mahnı idi.

– Dilləri borkdən döyəcəyiniz! Belə! Çalmağımıza davam edin və gözləyin. Siz Parisə bizimlə gedəcəksiniz. Qaçmağı aqlınıza belə

götürməyin. Parisdə siz tam təhlükəsizlikdə olacaqsınız. Sizi gizlədə biləcəyik.

Lare üzü gül-gülə göyertpəyə qalxdı.

Sağ yan üstə öylmiş yaxta, yüngül dalğalar üzərində sürətlə sütiyürdü. Rütübətli dəniz havası Larenin nəfəsini təzələdi. O, Artura yanaşaraq, onu hiss edilmədən kənara çəkdi və:

– Kayuta enib, madmazel Brikeni, mənə dediklərinizi sizin üçün də təkrar söyləməyə məcbur edin, – dedi. – Mən qonaqlarla məşğul olaram.

– Hə, madam, yaxta xoşunuza gəlirmi? – deyə Lare Kürən Martaya müraciət etdi və sıxılıb-çəkinmədən onunla söhbətə girişdi.

Jan, toxunma kresloya yayılaraq, polis və xəfiyyələrdən uzaqlarda kef çəkirdi. O, nə düşünmək, nə də müşahidə etmək arzusundaıy, ehtiyatlılığı həmişəlik unutmaz istəyirdi. Kiçik bədələrdə əla konyakdan vura-vura, gətdikcə daha çox öz bayğın, yarım-yuxulu vəziyyətinə dalırdı. Bu, Lare üçün olduqca əlverişli idi.

Kürən Marta da özünü həmcinin əla hiss edirdi. Rəfiqəsinin kayutdan gələn səsinə eşidərək, sözlərarası fasilələrdə, öz səsinə də eşitdiyini mahnının əhənginə qatırdı.

Çaldığına görə sakitləşdiyindənmi, ya Arturun daha az təhlükəli müsahib olduğundanmi, Brike bu dəfə daha rabitəli danışaraq öz ölümü və dirilməsi əhvalatını ona ətrafı nəql etdi.

– Vəssalam. Məgər mən təqsirkaram? – deyə Brike artıq təbəssümlə soruşdu və Marta tərəfindən dərhal göyertpədə təkrar olunan “Günahkarammı mən?” şansonetkasını oxudu.

– Professor Kernin evində yaşayan üçüncü başı mənə təsvir edin, – deyə Douel təklif etdi.

– Tomanımı?

– Yox, professor Kernin sizi göstərdiyini! Bununla belə...

Artur Douel tələsik yan cibindən dəftərcəsinə çıxardı, xeyli qurdağından sonra bir fotosəkil tapıb Brikeyə göstərdi.

– Deyin görək, bu şəkildəki kişi sizin Kerndə gördüyünüz mənim... dostumun başına oxşayırmı?

– Əlbəttə, bu, onun özüdür! – deyə Brike dilləndi. O, hətta çalmağınə da ara verdi. – Təəccüblüdür! Çiyinləri də var... Bədəni baş. Doğrudanmi, artıq ona da bədən calayıblar? Sizə nə oldu, özizim, – deyə o, qorxmış halda xəbər aldı.

Douel sənələdi. Onun rəngi ağarmışdı. O, çətinliklə özünü ələ alıb, bir neçə addım atdı, özünü ağır-ağır kreslonun üstünə salıb, əlləri ilə üzünü örtüdü.

¹ Gilyotin – fransalı hökim J.Gilyotin tərəfindən ixtira olunmuş edam dozğahi

– Sizə nə oldu? – deyə Brike bir də soruşdu. Ancaq cavab almadı. Douelin dodaqlarını pıçıldadı: “Zavallı atam”. Lakin Brike bu sözləri yaxşı eşitmədi.

Artur Douel özünü çox tez ölə aldı. Başını qaldıranda üzü, demək olar ki, sakit idi.

– Bağışlayın, mən görək ki, sizi bir qədər qorxutdum, – dedi.

– Məndə hərdən yüngül ürəkkeçmə olur. Boş şeydir, keçib getdi.

– Axı bu adam noyinizdir? O, elə oxşayır ki... Qardaşınızdır? – deyə Brike maraqlandı.

– Kim olursa olsun, siz bu başı tapmaqda bizə kömək etməlisiniz. Siz bizimlə gedəcəksiniz. Sizi elə bir xəlvət guşoda yerləşdirərək ki, heç kəs tapa bilməz. Nə vaxt yola düşə bilərsiniz?

– Lap bu gün, – deyə Brike cavab verdi. – Bəs siz... təzə bədənimizi ölimdən almazsınız mı?

Douel əvvəlcə başa düşmədi, sonra isə gülümsəyib dedi:

– Əlbəttə, yox... Ancaq bizə qulaq assanız və kömək etsəniz.

Gəlin göyörtəyə qalxaq.

O, göyörtəyə qalxdıqdan sonra şən halda:

– Hə, necə üzürük? – deyə soruşdu. Sonra təcrübəli dənizçi görkəmi ilə üfünə baxdı və qayğılı-qayğılı başını bulayaraq: – Dənizdən xoşum gəlmir... – dedi. – Üfünədəki qara zolağı görürsünüzmü?.. Vaxtında qayıtmasaq, ola bilsin ki...

– Onda tez gəriyə! Mən batmaq istəmirəm, – deyə Brike yarızarafat-yarıciddi sösləndi.

Əslində heç bir tufan gözlənilmirdi. Sadəcə olaraq, Douel, quruya alışmış qonaqlarını qorxutmaq istəmişdi ki, tez sahilə qayıtsınlar.

Lare, “fırtına olmasa”, nahardan sonra tennis meydanında görünmək barədə Brike ilə şərtləşdi. Onlar cəmi bir neçə saatlığa ayrıldılar.

Douel mehmanxanaya çatanda dedi:

– Mənə bax, Lare, biz gözlənilmədən böyük sirlərin izinə düşmüşük. Kəndəki başın kimin başı olduğunu bilirsinizmi? Mənim atamın – professor Douelin başıdır!

Lare oturduğu stuldan top kimi sıçradı.

– Baş? Sizin atanızın diri başı? Bu, mümkündürmü? Yəni həmin bu Kern! O... mən onu parça-parça edərdim! Biz sizin atanızın başını tapacağıq!

– Qorxuram ki, onu diri görə bilməyək, – deyə Artur kodorlu cavab verdi. – Atam özü, bədəndən ayrılmış başların yaşaya bilməsinin mümkünliyünü sübut etmişdir, lakin həmin başlar, saat yarımından çox yaşamayaraq, tolof olurdular. Çünki qan laxtalanır, süni qida məhlulları isə həyatı yalnız qısa müddət saxlaya bilərlər.

Artur Douel atasının, ölümündən əzə əvvəl özünün “Douel – 217” adlandırıldığı preparat yaratdığından və bu adın Kern tərəfindən dəyişdirilib, “Kern – 217” qoyulmasından xəbərsiz idi. Qana daxil edilən bu preparat, onu laxtalanmağa qoymur, başların daha uzun müddət yaşaya bilmələrinə imkan yaradır.

– Ancaq atamın diri, ya ölü başını axtarıb tapmalıyıq. Tez Parisə! Lare şeylərinizi yır-yığış etmək üçün öz nömrəsinə atıldı.

PARİSƏ!

Lare tələsik naharını yeyib tennis meydançasına qaçdı.

Bir qədər gecikmiş Brike, gəncin onu gözlədiyini görcək çox sevindi. Lare onu çox qorxutsa da, Brike bu adamı çox yapışıqlı kişi sayırdı.

– Bəs sizin raketkanız hansı? – deyə Brike məyus halda soruşdu. – Məgər siz məni bu gün öyrətməyəcəksiniz?

Lare bir neçə gün idi ki, Brikeyə tennis oynamaq öyrədirdi. Demo, bu qız istedadlı şagird imiş. Ancaq Lare bu istedadın sirrini Brikenin özündən yaxşı bilirdi: o, vaxtilə ola tennisçi olmuş Anjelikanın məşq görmüş bədəninə malik idi. Vətilə Larenin özünü də elə Anjelika öyrətmişdi. İndi Lareyə təkcə Qayın yaxşı məşq keçmiş bədəni, Brikenin məşq keçməmiş beyni arasında əlaqə yaratmaq, beynində bədənin vordişkar hərəkətlərini möhkəmlətmək işi qalırdı. Hərdən Brikenin hərəkətləri inamsız və yöndəmsiz olurdu. Lakin çox vaxt özü üçün də gözlənilməz olan qeyri-adi çevik hərəkətlər edirdi. Məsələn, “əyri uçan” topları qaytararkən o, Larenin son dərəcə hey-rətləndirdi, çünki belə şeyləri ona heç kim öyrətməmişdi. Cəldlik tələb edən bu çətin hərəkətlər, vaxtilə Anjelikanın iftixarı idi. Brikenin hərəkətlərinə baxan Lare, Anjelika ilə oynamağın bözən unudurdu. Məhz tennis oyunu zamanı, “yenidən canlanmış Anjelikaya” (bözən Brikeni o, belə adlandırır) qarşı Laredə incə hiss yaranmışdı.

Doğrudur, bu hiss onun Anjelicaya bəslədiyi məftunluq və pərəstiş-dən çox-çox uzaq idi.

Brike Larenin yanında dayanıb özünü batmaqda olan günəşin şüasında raketka ilə qoruyurdu, – bu, Anjelicanın hərəkətlərindən biri idi.

– Bu gün oynamayacağıq.

– Çox heyif! Ayağım həmişəkəndən daha bərk ağrısa da, həvəslə oynayırdım, – deyə Brike bildirdi.

– Mənimlə gedək. Biz Parisə yola düşürük.

– İndi?

– Dərhal.

– Axı mən heç olmasa paltarımı dəyişməli və bəzi şeylərimi özümə götürməliyəm.

– Yaxşı. Yır-yığış eləməyinizə qırxca dəqiqə vaxt verirəm. Dalmızca avtomobillə gələcəyik. Gedin, tez yola hazırlaşın.

“O, həqiqətən, axsayır” – deyə Lare uzaqlaşmaqda olan Brikenin arxasınca baxaraq düşündü.

Parisə gedərkən, yolda Brikenin ayağı bərk ağrıyırdı. Brike öz kupesində uzanaraq, həzin-həzin inildəyirdi. Lare onu bacardığı qədər sakitləşdirirdi. Bu səyahət onları daha da yaxınlaşdırmışdı. Doğrudur, Lare Brikeyə deyil, Anjelika Qaya qayğı göstərdiyini zənn etsə də, Brike bu qayğını tamamilə özünə aid hesab edirdi.

– Siz necə də mehribansınız, – deyə o, ürəklə dilləndi. – Ancaq orada yaxtada mənə qorxutdunuz. İndi isə daha sizdən qorxmuram. – O, elə məftunluqla gülümsədi ki, Lare buna təbəssümsüz cavab verməməyi bacarmadı. Bu cavab təbəssümü bütünlüklə başa aid idi: axı gülümsəyən Brikenin başı idi. O, özü də hiss etmədən müvəffəqiyyət qazanırdı.

Parisə az qalmış kiçik bir hadisə baş verdi, bu hadisənin özünün səbəbkarını təəccübləndirib Brikeni daha çox sevindirdi. Ağrı xüsusilə şiddətlənərkən Brike əlini uzadaraq dedi:

– Kaş siz mənim nə qədər əzab çəkdiyimi biləydiniz...

Lare ona sarı uzanmış əli qeyri-ixtiyari olaraq əlinə alıb öpdü.

Brike qıpqırmızı qızardı, Lare isə tutuldu.

“Lənət şeytana, – deyə o düşündü, – deyəsən, mən onu öpdüm.

Axı bu ancaq əl idi – Anjelicanın əli. Ancaq axı ağrını baş hiss edir, deməli, əli öpməklə mən başın halına acımışam. Lakin baş möhöz Anjelicanın ayağı ağrıdığı üçün əzab çəkir. Anjelicanın ağrısını Brikenin başı çəkir...” O, tamamilə dolaşdı və bir az da çox pərt oldu.

– Gözlənilmədən yola düşməyinizi rəfiqənizə necə başa saldınız? – deyə Lare pis vəziyyətdən tez çıxmaq üçün soruşdu.

– Heç cür. O, mənim gözlənilməz hərəkətlərimə adət etmişdir. Elə o özü də tezliklə əri ilə Parisə qayıtmalıdır. Mən onu görmək istəyirəm... Zəhmət olmasa, onu mənim yanıma dəvət edərsiniz. – Bu sözlərlə Brike, Kürən Martanın ünvanını Lareyə verdi.

Lare ilə Artur Douel, Brikeni dyü Men avenyünün qurtaracağımda Larenin atasına məxsus boş evdə yerləşdirməyi qərar aldılar.

– Qəbiristanla yanaşıyıq! – deyə avtomobil Monparnas qəbiristanlığının yanından ötürkən Brike qorxu hissilə dilləndi.

– Deməli, çox yaşayacaqsınız, – deyə Lare onu sakitləşdirdi.

– Məgər belə bir əlamət var? – deyə xürafata inanan Brike soruşdu.

– Şübhəsiz.

Brike arxayın oldu.

Xəstənin xeyli rahat otaqdakı talvarın altında iri çarpayıda uzandırıldı.

Brike yumşaq yastıqlara söykənərək köksünü ötürdü.

– Sizin üçün həkim çağırmaq və xidmətçi qadın tutmaq lazımdır, – deyə Lare bildirdi. Lakin Brike buna qəti surətdə etiraz edirdi. Təzə adamların onu ölə verəcəklərindən qorxurdu.

Lare, Brikeni çətinliklə yola gətirdi ki, ayağını öz dostu olan cavan bir həkimə göstərsin və konserjin¹ qızının qulluq etməsinə razılıq alındı.

– Bu konserj iyirmi ildir ki, bizdə xidmət edir. Ona və qızına tamamilə bel bağlamaq olar.

Dəvət olunmuş həkim Brikenin şişmiş və bərk qızarmış ayağını yoxladı, kompres qoymağı təklif etdi, Brikeni sakitləşdirdi və Lare ilə birlikdə o biri otağa keçdi.

– Hə, necədir? – deyə Lare həyəcanını gizlətmədən soruşdu.

– Hələlik ciddi heç nə yoxdur, ancaq nəzarət etmək lazımdır. Mən ona iki gündən bir baş çəkərəm. Xəstə tam sakit uzanmalıdır.

Lare hər səhər Brikeyə dəyirdi. Bir dəfə səssizcə otağa girdi. Qulluqçu qız yox idi. Brike ya mürgüləyir, ya da gözüyumulu uzanmışdı. Qərribə iş idi, onun üzü, sanki getdikcə cavanlaşırdı. İndi Brikeyə iyirmi yaşdan artıq vermək olmazdı. Üzünün cizgiləri bir qədər mülayimləşmiş, daha da zərifləşmişdi.

¹ Konserj – qapıcı

Lare barmaqlarının ucunda çarpayıya yanaşdı, əyildi və uzun müddət bu simaya tamaşa etdi. Sonra onun alnından öpdü. Bu dəfə Lare Anjelianın qalıqlarını, Brikenin başını, yoxsa bütöv Brikeni öpdüyünü araşdırmadı.

Brike göz qapaqlarını aram-aram qaldırıb Lareyə baxdı, dodaqlarından solğun bir təbəssüm keçdi.

– Özünüzi necə hiss edirsiniz? – deyərək Lare soruşdu. – Sizi oyaatdımı?

– Mən yatmamışdım. Təşəkkür edirəm, yaxşıyam. Bu ağrı olmasaydı...

– Həkim deyir ki, ciddi bir şey yoxdur. Arxayın uzansanız, tezliklə sağalarsınız...

Xidmətçi qız içəri daxil oldu. Lare başını tərpedib otaqdan çıxdı. Brike onu nəvazişli nəzərlərlə ötürürdü. Onun həyatına nə isə yeni bir şey daxil olurdu. Tezliklə sağalmaq istəyirdi. Kabere, rəqslər, şansonetkalar, “Şa-nuar”ın şən və sərxoş müştəriləri – bütünü bunlar qiymət və mənasını itirərək, haradasa uzaqlarda qalmışdı. Brikenin ürəyində səadət haqqında yeni arzular baş qaldırırdı. Bəlkə də, bu varlıqından özünün də, Larenin də xəbər tutmadığı “dəyişikliyin” ən böyük möcüzəsi idi! Anjelika Qayın pak bakir bədəni, Brikenin başını təkcə cavanlaşdırmamış, həm də fikirlərinin gedişini dəyişdirmişdi. Kabarenin pozğun müğənnisi həyalı qıza çevrilirdi.

KERNİN QURBANLARI

Lare tamamilə Brikenin qulluğunda idi. Artur Douel Kernin evi haqqında məlumat toplayırdı. Dostlar vaxtaşırı, bu ev və onun sakinləri barədə bildiklərini xəbər verən Brike ilə məşvərət edirdilər.

Artur Douel son dərəcə ehtiyatla hərəkət etməyi qət eləmişdi. Brikenin yoxa çıxdığı vaxtdan, Kern sayıq olmalı idi. Onun başının üstünü qəfildən almaq çətin ki, mümkün olmaydı. İşi elə qurmaq lazım idi ki, Kern sonuncu ana qəddər özünə qarşı hücumla keçiləcəyindən şübhələnməsin.

– Mümkün qədər hiylə ilə hərəkət etməliyik, – deyərək o, Lareyə bildirdi. – Əvvəlcə madmazel Loranın harada yaşadığını öyrənməliyik. Əgər o, Kernlə əlbir deyilsə, Brikeyə nisbətən bizə daha çox köməyi dəyə bilər.

Loranın ünvanını əldə etmək o qədər də çətin bir iş deyildi. Ancaq mənzilə gəldikdə Doueli məyusluq gözləyirdi. Loranın əvəzinə onu təmiz geyimli, xoşsima, göz yaşlı, inamsız və qəmə batmış bir qarı qarşıladı.

– Madmazel Loranı görmək olarmı? – deyərək Douel soruşdu.

Qarı heyətlə ona baxdı:

– Mənim qızımı? Məgər siz onu tanıyırsınız?.. Mən kiminlə danışmaq şərəfinə nail oluram? Həm də qızım nəyinizə lazımdır?

– İcaza versəydiniz...

– Buyurun içəri. – Bu sözlərlə Loranın anası gələn adamı, ağ krujeva örtükləri olan qədim, yumşaq mebelli kiçik qonaq otağına buraxdı. Divarda iri bir portret asılmışdı. “Qəşəng qızdır”, – deyərək Artur düşündü.

– Mənim familiyam Radyedir, – deyərək o, sözə başladı. – Əyalət həkimiyəm. Tulondan elə dünən gəlmişəm. Vaxtilə madmazel Loranın universitet rəfiqələrindən biri ilə tanış olmuşdum. Yaxın günlərdə burada – Parisdə həmin xanıma rast gəldim və madmazel Loranın professor Kernlə işlədiyini ondan öyrəndim.

– Qızımın universitet rəfiqəsinin familiası nədir?

– Familiası? Riş!

– Riş! Riş!.. Beləsinə heç eşitməmişəm, – deyərək Loranın anası şübhə ilə soruşdu: – Olmaya, elə siz özünüz Kernin yanından gəlmisiniz?

– Yox, mən Kernin yanından gələn deyiləm, – deyərək Artur təbəssümlə cavab verdi. – Amma çox istərdim ki, onunla tanış olum. Məsələ burasındadır ki, o, məni olduqca maraqlandıran bir səhədə işləyir. Təcrübələrinin bir qismini, həm də ən maraqlılarını öz evində keçirdiyi mənə məlumdur. Ancaq çox qapalı adam olduğundan bir kəsi öz müqəddəs kəndərindən içəri buraxmaq istəmir.

Qarı bu sözlərin həqiqətə uyğun olduğunu qət etdi: Kernin yanında xidmətə girəndə qızı onun çox qapalı olub, heç kimi qəbul etmədiyini anasına demişdi. “O, nə işlə məşğul olur?” – deyərək qızından soruşmuş və qeyri-müəyyən bir cavab almışdı: – “Hər cür elmi təcrübələrlə”.

– Odur ki, – deyərək Douel davam etdi, – əvvəlcə madmazel Loranla tanış olub, öz məqsədimə necə yetişə biləcəyim barədə ondan məsləhət almağı qət etdim. O, qabaqcadan professor Kernlə söhbət edərkən zəmin yarada və tanış olmaq üçün məni onun evinə apara bilər.

Cavan oğlanın görkəmi etibar doğursa da, Kernin adı ilə bağlı hər şey madam Loranın qəlbində elə bir narahatlıq və həyəcan oyadırdı ki, söhbətin ardını necə aparacağını bilmirdi. Qarı dərindən köksünü ötürdü, ağlamaqdan özünü güclə saxlayaraq dedi:

– Qızım evdə yoxdur. Xəstəxanadadır.

– Xəstəxana? Hansı xəstəxanada?

Madam Loran dözə bilmədi. O, uzun müddət öz müsibəti ilə tənha qaldığına görə, hər cür ehtiyatı unudaraq, hər şeyi: qızının ağır xəstələrə qayğı göstərmək üçün Kernin evində qalmağa məcbur olduğu barədə gözlənilmədən məktub göndərdiyini, Kernin evində qalan qızını görmək üçün səmərəsiz cəhdlər etdiyini, daim həyəcan keçirdiyini, nəhayət, Kernin ona, qızının əsəblərinin pozulduğunu və ruhi xəstələr üçün olan xəstəxanaya göndərildiyini xəbər verdiyini açıb öz qonağına danışdı.

– Mən bu Kernə nifrət edirəm, – deyə qarı göz yaşlarını yaylıqla sildi. – Qızımı dəli olmaq dərəcəsinə o çatdırdı. Kernin evində qızımın nələr gördüyündən xəbərim yoxdur, bu barədə o, mənə heç nə danışmamışdır, ancaq onu bilirəm ki, Mari bu işə girəndən sonra əsəbiləşməyə başladı. Mən onu tanıya bilmirdim. Həyəcanlı və bənizi ağarmış halda gəlirdi. İştaha və yuxusunu itirmişdi. Gecələr onu vahimə boğurdu. Yuxuda Kernin və hansı professor Douelinə başının onu təqib etdiyi barədə danışır, çığırdı... Kern qızımın xeyli məbləğ olan məvacibini, demək olar ki, bütünlüklə poçtla mənə göndərir. Ancaq pullara əlimi də vurmuram... Cansağlığımı heç bir pulla əldə edə bilməzsən... Mən öz qızımı itirmişəm... – bu sözlərlə qarı gözlərinin yaşını axıtmağa başladı.

“Yox, bu evdə Kernin müttəfiqləri ola bilməz” – deyə Artur qət etdi və gəlişinin əsil məqsədini gizlətməmək qərarına gəldi.

– Xanım, – deyə o səsləndi. – İndi açıqca boynuma alıram ki, Kernə nifrət etmək üçün əlimdə sizdən az əsasım yoxdur. Mənə sizin qızınız ona görə lazımdır ki, Kernlə müəyyən haqq-hesabı çürüdü... Unun cinayətini işfə edim.

Madam Loran çığırdı.

– Ancaq qorxmayın, qızınızın bu cinayətlərdə əli yoxdur.

– Mənim qızım cinayət işləyincə özü ölümə gedər, – deyə Loran iftixarla bildirdi.

– Mən, madmazel Loranın xidmətindən istifadə etmək istəyirdim, amma indi məlum olur ki, onun özünə kömək etmək vacibdir.

Ehtimal ki, qızınız ağılı itirməmişdir, professor Kern onu ruhi xəstələr evində həbs etmişdir.

– Axı niyə? Nəyə görə?

– Məhz ona görə ki, sizin qızınız, özünüz buyurduğunuz kimi, cinayət törətməkdənsə, ölümə gedər. Görünür, o, Kern üçün təhlükəli olmuşdur.

– Axı siz hansı cinayətlərdən danışsınız?

Artur Douel Loranı hələ kifayət qədər tanımadığından və bütün qarılara xas olan çərənciliyindən ehtiyat etdiyi üçün hər şeyi təfərrüatı ilə açıb danışmamağı məsləhət bildi.

– Kern qeyri-qanuni əməliyyatlar aparırdı. Zəhmət olmasa, deyin görək Kern qızınızı hansı xəstəxanaya göndərmişdir.

Mütəəssir olmuş Loran, rabitəli danışa bilmək üçün özünü güclə topladı. Sözlərini hiçqırıqlarla qıra-qıra cavab verdi:

– Kern uzun müddət bunu bildirmək istəmir, məni öz evinə buraxmırdı. Ona məktub yazmaq lazım gəlirdi. Kern cavabında mətləbdən uzaqlaşır, məni sakitləşdirməyə və qızımın sağalmağa üzrə olub, tezliklə yanıma qaydacağına əmin etməyə çalışırdı. Mənim səbrim tükənəndə, qızımın harada olduğunu dərhal bildirməyə şikayət edəcəyimi yazdım. Yalnız bundan sonra o, xəstəxananın ünvanını verdi. O, Parisin ətrafında – Skoda yerləşir. Xəstəxana, özü üçün işləyən həkim Ravinoya məxsusdur. Ah, mən ora da gedib çıxdım! Amma məni həyəətə belə buraxmadılar. Bu, daş hasara alınmış əsil həbsxanadır... Gözətçi mənə: “bizdə qayda belədir ki, qohum-əqrəbanı, hətta doğma ananı belə buraxmırıq”, – deyə cavab verdi. Mən növbəti həkimi çağırırdım, lakin o da bu cür cavab verdi. “Xanım, qohumların gəlişi xəstələri həmişə həyəcanlandırır və ruhi vəziyyətlərini pisləşdirir. Sizə təkcə bunu deyə bilərəm ki, qızınız xeyli yaxşılaşıb”. Bu sözlərlə o, qarımı üzümə çırpdı.

– Bununla belə, qızınızla görüşməyə çalışacağam. Bəlkə, onu azad edə bildim.

Artur diqqətlə ünvanı yazdıqdan sonra xudahafızlaşdı.

– Əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. İnanın ki, bu işdə mənim marağım çox böyükdür, elə bilirəm ki, madmazel Loran bacımdır.

Qarı Doueli hər cür məsləhət və xoş arzularla yola saldı.

Artur Lare ilə dərhal görüşməyi qət etdi. Dostu günlərini bütünlüklə Brike ilə keçirdiyindən, Douel dyü Men avenyüə yollandı. Larenin avtomobili evin qarşısında dayanmışdı.

Douel tələsik ikinci mərtəbəyə qalxıb, qonaq otağına daxil oldu.
– Artur, başımıza bir fəlakət gəlib! – deyərək Lare onu qarşıladı. O, fəvqəladə pərişan halda otaqda vurnuxur və qıvrım qara saçlarını qarışdırırdı.

– Nə olub, Lare?

Onun dostu zərriyib dedi:

– O!.. O qaçmışdır...

– Kim?

– Necə kim, madmazel Brike!

– Qaçıb? Axı niyə? Ətrafını danışım bir görək!

Lakin Lareni danışmağa məcbur etmək asan deyildi. O, vurnuxmaqda və inləyib ah çəkməkdə davam edirdi. Lare danışana qədər on dəqiqədən az keçmədi.

– Madmazel Brike dünən səhər ayağındakı ağrının şiddətliyindən şikayətlənirdi. Ayağı bərk şişmiş və göyərmişdi. Mən həkim çağırıdım. O, ayağı müayinə etdikdən sonra vəziyyətin qəflətən pisləşmiş olduğunu bildirdi. Qanqrena¹ başlanmışdı. Təcili əməliyyat aparmaq lazım idi. Həkim, əməliyyatı evdə keçirməkdən boyun qaçıraraq, xəstənin təcili surətdə xəstəxanaya qoyulmasını təkid etdi. Lakin madmazel Brike heç vaxt razılıq vermədi. Xəstəxanada boynundakı çarığa diqqət veriləcəyindən ehtiyat edirdi. O, göz yaşları töküür və Kernin yanına qayıtmalı olacağını deyirdi. Kern tam “sağalana” qədər onun evində qalması barədə vaxtilə onu xəbərdar edibmiş. Ona elə gəlirdi ki, Kernin sözüne qulaq asmasının cəzasını indi çəkirdi. Brike Kernə bir cərrah kimi inanırdı. “Əgər o, mənə dirildib, təzə bədən veribsə, onda ayağımı da sağalda bilər. Bu, onun üçün boş şeydir”. Mənim onu dilə tutmaq cəhdlərimin heç bir səmərəsi olmadı. Onu Kernin yanına buraxmaq istəmədim. Odur ki, hiyləyə əl atmaq qərarına gəldim. Əslində xəstəxanaya nəzərdə tutaraq, guya Kernin yanına aparacağımı vəd elədim. Lakin mən sizin haqqımızda düşündüyümdən, öziz Artur, Brikenin “dirilmə” sirrinin vaxtından əvvəl açılmaması üçün mütləq tədbir görməli idim. Buna görə mən bir saatlığa, tanış həkimlərlə danışmağa getdim. Brikeyə kələk gəlmək istəyirkən o özü mənə də, xidmətçi qıza da kələk gəldi. Mən evə qayıdanda o artıq yox idi. Ondən qalan yeganə şey, çarpayısının yanındakı xırdaca

stolun üstündə qalan həmin bu məktubdur, – Lare, karandaşla tolosik surətdə yazılmış bir kağızı Artura verdi:

“Bağışlayın Lare, ancaq başqa cür hərəkət edə bilmədim. Kernin yanına qayıdacağam. Yanıma gəlməzsiniz. Kern artıq bir dəfə etdiyimi, mənə ayağa qaldırır. Yaxın vaxtlarda görüşənə qədər – bu fikirlə təsəlli taparam”.

– Hətta imza belə yoxdur.

Lare dedi:

– Xəttinə diqqət verin. Bu, bir qədər dəyişmiş olsa da, Anjeliqanın xəttidir. O, qas qaralan vaxt, ya da əli ağrısaydı belə iri və aralı yazı bilərdi.

– Hər halda bu, necə baş vermişdir? O, necə qaça bilərdi?

– Siz bir işə baxın, Kerndən mənim yanına qaçmış ki, indi tələdən mənim yanımdan Kernin yanına qaçsın. Bura qayıdıb, qəfəsi boş görəndə, az qala xidmətçi qızı öldürəcəkdim. Lakin o, özü də aldandığını izah etdi. Brike yerindən qalxmış, telefonla mənə çağırıbmış. Sən demo, bu, kələk imiş. Əslində o, mənə zəng etməmiş. Telefonla danışdıqdan sonra, xidmətçi qıza bildirmişdir ki, guya mən hər şeyi təşkil etmişəm, ondan dərhal xəstəxanaya gəlməsini xahiş edirəm. Bu halda xidmətçi qızdan avtomobil tutmağı xahiş etmiş, sonra onun köməyi ilə özünü avtomobilə yetirmiş və xidmətçi qızın yardımından imtina edərək aradan çıxmışdır. – “Bu çox da uzaqda deyil, orada mənə sanitariyalar götürürlər” – demişdir. Xidmətçi qız da hər şeyin mənim səmərəm və icazəmlə ediləyənə əsla şübhə etməmişdir. Artur! – deyərək Lare birdən yeni həyəcanla çağırırdı. – Mən bu saat Kernin yanına gedirəm. Mən Brikeni orada qoya bilmərəm. Mən artıq telefonla öz avtomobilimi çağırıram. Mənimlə gedək, Artur!

Artur otaqda var-gəl etməyə başladı. Nə qədər gözlənilməz çətin vəziyyət! Tutmaq ki, Brike, artıq, Kernin evi barədə bildiklərinin hamısını danışmışdı. Özünün Kernə qarşı dəlil olması bir yana qalsın, işin gedişində onun məsləhətləri hər halda zəruri idi. Bu yandan da ağılı itirmiş Lare. İndi o, artıq yaxşı köməkçi deyildi.

– Qulaq asın, dostum, – deyərək Artur əlini rəssamın çiyinə qoydu. – Düşüncəsiz hərəkətlərə yol verməmək üçün, indi özümüzlə əvvəlkindən daha möhkəm olmalıyıq. İş bitmişdir. Brike Kernin əlindədir. Yirtici heyvanı, vaxtından əvvəl yuvasında təşvişə salmağa dəyərmi? Necə bilirsiniz, Brike qaçdıqdan sonra başına

¹ Qanqrena – qan dövranının pozulması notisiyində toxuma və ya bədənin bir yerinin çürüməsi

gönləri, bizimlə olan tanışlığını və ondan Kern barədə çox şeylər soruşduğumuzu Kernə danışarmı?

– Zəmin ola bilərəm ki, o heç nə deməz, – deyər Lare qətiyyətlə cavab verdi. – O, sirri açmayacağı barədə yaxtada mənə söz vermiş və bunu dəfələrlə təkrar etmişdi. İndi sirri təkcə qorxunun təsiri altında deyil, həm də... başqa motivlərə görə açmaz.

Həmin motivlər Artura məlum idi. O, Larenin Brikeyə getdikcə daha çox diqqət verdiyini artıq çoxdan duymuşdu.

“Zavallı romantik, – deyər Douel düşündü, – faciəvi məhəbbətdə onunku gətirir. Bu dəfə təkcə Anjelika deyil, təzəcə yaranan məhəbbət də əlindən getdi. Bununla belə, hələ hər şey itirilməmişdir”.

– Səbirlə olun, Lare, – deyər o dilləndi. – Məqsədlərimiz cyniləşir. Səylərimizi birləşdirib, ehtiyatlı oyun aparacağıq. İki yolumuz var: ya Kernə ani zərbə vurmaltı, ya da əvvəlcə dolayı yollarla atamın başının və Brikenin taleləri haqqında məlumat əldə etməyə çalışmalıyıq. Brikenin qaçmasından sonra, Kern sayıqlaşmalıdır. Atamın başını hələ məhv etməmişsə, ehtimal ki, onu yaxşıca gizlətməmişdir. Başını məhv etmək üçün ona, bir neçə dəqiqə vaxt tamamilə kifayətdir. Polis qapısını döyməyə başlasa, Kern qapını açana qədər cinayətlərinin izini tamamilə itirəcəkdir. Biz də heç nə tapmayacağıq, Lare, Brikenin özünün də “cinayətin izi” olduğunu unutmayın. Kern qeyri-qanuni əməliyyatlar aparmışdır. Bu, bir yana dursun, qanunsuz olaraq Anjelikanın bədənini oğurlamışdır. Kern heç bir şeydən çəkinməyən bir adamdır. Məgər hamıdan gizlin mənim atamın başını cana gətirməyə cürət etməmişdirmi? Atamın, öz bədənini anatomik işlər üçün vəsiyyət etdiyi mənə məlumdur, ancaq öz başının dirildilməsinə aid təcrübəyə razılıq verdiyini heç vaxt eşitməmişəm. Nə üçün Kern hamıdan, hətta mənim özümdən belə, başın varlığını gizlin saxlayır? Bunu o, nə məqsədlə edir? Bəs, Brikeyə onun nəyinə lazımdır? Bəlkə, adamlar üzərində viviseksiya¹ aparmaqla məşğul olur? Əgər belədirsə, məgər Brikeyə onun üçün təcrübə dövsənini rolunu oynamırmı?

– Elə buna görə də onu təcili xilas etmək lazımdır, – deyər Lare qızğınlıqla israr etdi.

– Bəli, xilas etmək, daha ölümünü sürətləndirmək yox. Bizim Kernin evinə getməyimiz isə bu fəlakətli sonu ancaq sürətləndirə bilər.

– Bəs nə edək?

– Daha ləng olan ikinci yolla getməliyik. Bu yolu da mümkün qədər qısaltmağa çalışırıq. Mari Loran bizə Brikeyə daha faydalı məlumatlar verə bilər. Loran evin vəziyyətini daha yaxşı bilir, o başlara qulluq etmişdir. Çox güman ki, o mənim atamla... daha doğrusu, onun başı ilə danışmışdır.

– Onda tez olun Lorandan başlayaq.

– Təəssüf ki, onu hələ azad etmək lazımdır.

– O, Kernin əlindədir?

– Xəstəxanadadır. Yəqin ki, güclü pullar müqabilində, sizdən və məndən daha sağlam “xəstələr”in kilid altında saxlanıldığı xəstəxanalardan birində. Çox iş görməli olacağıq, Lare. – Bununla da Douel Loranın anası ilə olan görüşünü dostuna danışdı.

– Lənətə gəlmiş Kern! O, ətrafına fəlakət və dəhşət toxumları səpir. Bircə əlimə keçsəydi...

– Çalışacağıq ki, keçsin... Bunun üçün atacağımız ilk addım Loranı görmək olacaq.

– Mən bu saat ora gedirəm.

– Bu, ehtiyatsızlıq olardı. Biz yalnız başqa olacağımız qalmadıqda meydana çıxmalıyıq. Hələlik isə başqa adamların xidmətindən istifadə edə bilərik. Biz etibarlı adamların fəaliyyətinə rəhbərlik edən düşmənlər üçün gizli qalan bir növ gizli komitə təşkil etməliyik. Sadıq bir adam tapmaq lazımdır ki, Skoya gedib, sanitarlar, xidmətçilər, əspazlar, gözətçilər və ya kiminlə mümkün olarsa tanışlıq yaratsın. Heç olmasa bircə nəfəri satın ala bilsək, işin yarısı görülmüş kimi olacaq.

Lare dözə bilmirdi. O, özü dərhal fəaliyyətə başlamaq istəsə də, nəhayət, daha mühakiməli olan Artura tabe oldu və ehtiyatlı hərəkət etmək siyasəti ilə barışdı.

– Axı kimi dəvət edəcəyik? Aha, Şaub! Bu yaxınlarda Avstraliyadan qayıtmış cavan rəssam. Çoxdankı tanışımıdır, gözəl insan, əla idmançısıdır. Onun üçün bu tapşırıq bir növ idman kimi şey olardı. Lənət şeytana, – deyər Lare səsəndi, – axı niyə bu işi öz öhdəmə gətirməyim?

– Olmaya, bunda da romantika görürsünüz? – deyər Douel təbəssümlə soruşdu.

¹ Viviseksiya – elmi məqsəd üçün heyvanların yarılması

İyirmi üç yaşlı, pəhləvan bədənlı, al yanaqlı sarışın gənc olan Şaub, "qəsdçilər"ın təklifini sevinclə qəbul etdi. Hələlik ona bütün təsərrüatı açmasalar da, dostlara böyük xidmət göstərə biləcəyini bildirdilər. O, Larenin və dostunun səmimiyyətinə inandığından, hətta Laredən bu işdə qəbahətli bir şey olub-olmadığını belə xəbər almayaraq, şəhər halda başı ilə razılıq verdi.

– Lap ola! – deyə Şaub səsləndi. – Mən bu saat Skoya yollanırım. Etüd qutusu, kiçik şöhrətkidə tozə adamın peyda olmasına yaxşıca bəraət qazandırır. Mən sanitarların və qadın xidmətçilərin portretlərini çəkəcəyəm. Çox eybəcər olmasalar, bir az nazları ilə də oynayaram.

– Tələb olunarsa, sevgi elan etməkdən də çəkinməyin, – deyə Lare ruh yüksəkliyi ilə əlavə etdi.

– Belə iş üçün mən kifayət qədər gözəl deyiləm, – deyə cavab oğlan təvazökarlıqla bildirdi. – Hər halda lazım gəlsə, yağlı dili həvəsli işə salaram.

"Qəsdçilər"ın təzə müttəfiqi yola düzəldi.

– Yadda saxlayın ki, mümkün qədər cəld və son dərəcə ehtiyatla hərəkət etməlisiniz, – deyə Douel ona son məsləhətini verdi.

Şaub üç gündən sonra qayıdacağını vəd etmişdi. Lakin elə ertəsi günü axşam tamamilə ovqatı təlx halda Larenin yanına qayıtdı. O dedi:

– Mümkün deyil. Xəstəxana yox, daş hasara alınmış həbsxanadır. Xidmətçilərdən heç kim divarın bu üzünə çıxmır. Ərzaq gətirən podratçılar heç həyətə də buraxmırlar. Təsərrüfat müdiri darvazaya çıxır və özünə lazım olan şeyləri qəbul edir... Mən bu həbsxananın dövrəsini, qurd qoyun ağılının ətrafında dolandığı kimi gözdəm. Ancaq barının içərisinə gözümün ucu ilə də olsa baxa bilmədim.

Larenı kədər və naümidlik bürüdü.

– Mən də ümid edirdim ki, – deyə o, açıqdan-açığa hirsələndi, – siz böyük zirəklik və bacarıq göstərə bilərsiniz, Şaub.

– Bəlkə, bu zirəkliyi özünüzdə buyurub nümayiş etdirəsiniz, – deyə Şaub da hirsələ cavab verdi. – Şəhərə və müalicəxanaya yaxşı bələd olan bir rəssamla təsadüfən tanış olmasaydım, öz söylərimdən belə tez əl çəkməzdim. O, mənə bunun başqalarından fərqli müalicəxana olduğunu, divarları arasında çox sirt və cinayətlər gizlətdiyini dedi. Varislər, uzun müddət ömür sürüb ölməyə tələsmə-

yon qohumlarını ruhi xəstə elan edərek, orada yerləşdirir və onların üzərinə qəyyumluq tələblərini qoyurlar. Həddi-büluğa çatmamış uşaqların qəyyumları da bu uşaqları, həddi-büluğa çatmadan övvəl ora atırlar ki, "qəyyumluq"larını davam etdirib onların kapitallarından öz istədikləri kimi istifadə etsinlər. Bu zindan, ömürlük həbs cəzasına məhkum edilmiş dövlətli adamlar – bədbəxt ərvad və orən, sinni ötmüş valideynlər və azyaşlı varislər üçündür. Müalicəxananın cəmi zamanda baş həkimi olan sahibı, buradakı cinayətlərdə mənfəətli olan şəxslərdən külli miqdarda mədaxil alır. Bütün ştata yaxşı məaaş verilir. Burada, qanun belə gücsüzdür, ona görə ki, buranı qanunun müdaxiləsindən daş divarlar deyil, qızıl məhkəmə qoruyur. Burada hər şey pulla ələ almaq xristipəsi üzərində qurulmuşdur. Razılışın ki, belə bir şəraitdə mən xəstəxanaya birco santimetr belə yaxınlaşmadan, bütün ili Skoda oturmaq qala bilirdim.

– Oturmaq yox, hərəkət etmək lazım idi, – deyə Lare quruca cavab verdi.

Şaub öz ayağını qaldırıb, şalvarının cırılmış balağını göstərdi.

– Gördüyünüz kimi, fəaliyyət göstərmişəm, – deyə o, acı istehza ilə dilləndi. – Keçən gecə hasarı aşmışam istədim. Bu, mənim üçün çətin iş deyildi. Ancaq o biri tərəfə tullanmağa macal tapmamış, iri köpəklər üstümə atıldılar, – bu da noticəsi... meymun kimi zirok və çəvik olmasaydım, mənı parça-parça etmişdilər. Ucsuz-bucaqsız bağın hər tərəfində gözətçilər səs-səse verdilər, elektrik fənərləri yandı. Bu, hələ harasıdır. Mən geri döndəndə dustaqbanlar itləri hasarın bayır tərəfinə buraxdılar. Heyvanlar, vaxtilə Cənubi Amerika plantasiyalarında qaçqın zənciləri tutmaq üçün təlim olunmuş itlər kimi təlim görmüşlər... Lare, siz ki sürətli qaçış yarışlarında neçə-neçə prizlər aldığınız bilirsiniz. Əgər ovvollor də keçən gecə məlun köpəklərin əlindən canımı qurtarmaq üçün yüyürdü-yüm kimi qaçsaydım, çoxdan dünya çempionu olardım. Təkcə bunu deməyim kifayətdir ki, on azı saatda otuz kilometr sürətlə şütüyən təsadüfi bir avtomobilə əsla çətinlik çəkmədən sıçramaqla özümü xilas etdim.

– Lənətə gəlsinlər! Bəs indi nə edək? – deyə Lare saçlarını qarışdıraraq-qarışdıraraq səsləndi: – Arturu çağırılmalı olacağıq. – Bu sözlərlə o, telefona tərəf yollandı:

Bir neçə dəqiqədən sonra Artur artıq dostların ölünü sıxdı.

Artur işin baş tutmadığından xəbər tutub:

– Bunu gözləmək lazım idi, – dedi. – Kern öz qurbanlarını etibarlı yerlərdə gizlətməyi bacarır. Bəs indi biz nə etməliyik? – deyə o da Larenin sualını təkrar etdi. – Qorxub çəkinmədən Kernin üsulu ilə işə başlamalı, baş həkimi pulla ələ almalı və...

– Mən bütün var-yoxumdan keçməyi əsirgəmərəm, – deyə Lare səsləndi.

– Qorxuram bu, azlıq eləsin. Məsələ bundadır ki, möhtərəm doktor Ravinonun müəssisəsi, onun öz müştərilərindən aldığı böyük rüşvətlərə istinad edir. Bir tərəfdən də, yaxşı rüşvət verdiklərindən, mənafelərinin Ravino tərəfindən heç vəchlə satılmayacağına əmin olan müştərilər də ona etibar edirlər. Ravino şöhrətini əldən vermək və bununla da müəssisəsini laxlatmaq istəməz. Ağlım kəsmir ki, iyirmi illik gəlirinə bərabər bir məbləği əvvəlcədən almasa, bu şərti qəbul etsin. Buna isə qorxuram ki, bütün kapitallarımızı cəmləsək belə, vəsaitimiz çatmasın. Ravino milyonçularla iş görür, bunu unutmayın, onun xırda xidmətçilərindən birini satın almaq daha asan və ucuz başa gələrdi. Ancaq əsil bədbəxtlik bundadır ki, Ravinonun öz işçiləri üzərinə qoyduğu nəzarət, xəstələr üzərindəki nəzarətdən heç də az deyildir. Şaub haqlıdır. Mən özüm də bu müalicəxana barədə bözi məlumatlar əldə etmişəm. Kənar bir adamın katorqa həbsxanasına girib oradan birisinin qaçışını təşkil etməsi Ravinonun bu xəstəxanasına girməkdən daha asandır. Ravino adamları qulluğa götürərkən onları ətraflı yoxlayır, daha çox halda isə qohum-əqrəbası olmayanları işə götürür. Hətta qanun əleyhinə hərəkət etmiş və polislin sayıq nəzərlərindən gizlənən adamları belə qəbul etməkdən çəkinmir. O, işə qəbul etdiyi adamlara yaxşı maaş verir, onlardan iltizam alır ki, xidmət etdikləri müddətdə xəstəxanadan kənara çıxmasınlar, bu müddət isə on, iyirmi il deməkdir.

– Axı özünü təqribən ömürlük olaraq azadlıqdan məhrum etməyi qətdən adamları o, haradan tapa bilər? – deyə Lare xəbər aldı.

– Tapır. Bir çoxlarını öz qocalığının təmin olunması fikri çəlb edir. Çoxlarını isə ehtiyac qovub buraya gətirir. Amma aydın işdir ki, buradakı şəraitə hamı dözmür. Çox nadir halda olsa da, hər neçə ildən bir Ravinonun xidmətçiləri arasında qaçanlar da olur. Bu yaxınlarda azad həyat üçün darıxmış bir xidmətçi aradan çıxmışdı. Elə həmin gün onun meyitini Skonun ətrafında tapmışdılar. Skonun polisi Ravinoya satılmışdır, xidmətçinin intihar etdiyi barədə dərhal protokol tərtib edildikdən sonra Ravino cəsədi götürüb, öz müali-

cəxanasına gətirmişdir. Ardını özümüz də fikirləşib tapa bilərik. Ravino, çox güman ki, meyiti xidmətçilərinə göstərmiş və lazımı nitq söyləyərək, şərti pozan hər kəsin aqibətinin belə olacağına işarə etmişdir. Vəssalam.

Lare çaşib qaldı.

– Siz belə bir məlumatı haradan alıbsınız?

Artur Douel özündən razı halda gülümsündü.

– Hə, görürsünüz? – deyə Şaub şənləndi, – sizə demirəm məndə təqşir yoxdur?

– Lənətə gəlmiş belə bir yerdə Loranın necə şən yaşadığını təsəvvür edirəm. Yaxşı bəs nə eləyək, Artur? Divarları dinamitlə partladacağımı? Lağım atacağımı?

Artur kresloya oturub, fikrə getdi. Dostlar dinmir, ona baxırdılar.

– Evrika! – deyə birdən Artur çığırdı.

“DƏLİLƏR”

Pəncərəsi bağa açılan kiçik bir otaq. Boz divarlar. Üstünə açıq boz rəngli xovlu adyal örtülmüş boz çarpayı. Kiçik ağ stol və iki ağ stul.

Loran pəncərənin qarşısında oturub, dalğın nəzərlə bağa baxır. Günəşin şüaları onun sarışın saçlarına qızılı rəng verir. O xeyli sınıxmış, bənizi qaçmışdır.

Pəncərədən, dəstə-dəstə xəstələrin gəzişdiyi xiyaban görünürdü. Onların aralarında tibb bacılarının qara haşiyəli ağ xalatları gözə çarpır.

– Dəlilər... – deyə Loran gözişməkdə olan xəstələrə baxa-baxa pıçıldayır. – Mən də dəliyəm... Nə mənasız işdir! Bu da axırım...

O, əllərini sıxıb barmaqlarını şaqıldatdı:

– Bu necə olmuşdu?

Kern onu öz kabinetinə çağırıb dedi:

– Madmazel Loran, mən sizinlə danışmalıyam. İşə girmək arzusu ilə ilk dəfə bura gəldiyiniz zaman aramızda olmuş söhbət yadınızdadırımı?

Qız başını tərpətdi.

– Siz bu evdə görüb eşidəcəkləriniz barədə susmağa söz vermişdiniz, deyilmi?

– Bəli.

– Həmin vədi indi bir də təkrar edib, ananızı yoluxmağa gedə bilərsiniz. Görürsünüzmü mən sizin sözüünüzə necə inanıram?

Kern Loranın zəif damarını çox möharətlə tutmuşdu. Qız bərk tutulmuşdu. O, bir neçə dəqiqə dınmədi. Loran, dediği sözün üstündə durmağa alışmışdı, lakin burada gördükləri... Kern onun tərəddüdünü görür və onda gedən daxil mübarizənin nəticəsini həyəcanla izləyirdi.

– Elədir, susacağım haqda sizə söz vermişdim, – deyə Loran, nəhayət, astadan dilləndi. – Ancaq siz mənə aldatmışsınız. Bir çox şeyləri məndən gizlətmisiniz. Hər şeyin düzünü desəydiniz, sizə belə bir vədi verməzdim.

– Belə çıxır ki, özünüzü, verdiyiniz vəddən azad hesab edirsiniz?

– Bəli.

– Açıq danışdığınıza görə təşəkkür edirəm. Sizinlə iş görmək, heç olmazsa ona görə yaxşıdır ki, biclik etmirsiniz. Doğru danışmaqda mərdsiniz.

Kern, bu sözləri yalnız Loranı tərifi etmək məqsədi ilə demirdi. Kern düzlüyü sarsaqlıq hesab etsə də, həmin dəqiqələrdə Lorana mərd xasiyyətlə və mənəvi cəhətdən mətin olduğunu görə hörmət edirdi. “Lənət şeytana, bu qızın başını batırmaq lazımdır gəlsə, heç də yaxşı iş olmayacaq. Bəs onunla nə etməliyəm?”

– Madmazel Loran, deməli, əlinizə düşən ilk imkandan istifadə edib, mənə ələ verəcəksiniz? Belə hərəkət edəcəyiniz təqdirdə aqibətim sizə məlumdur. Mənə edam edirlər. Daha betəri isə adımnı rüsvay olacağıdır.

– Bu barədə siz qabaqcadan düşünməli idiniz, – deyə Loran cavab verdi.

– Qulaq asın, madmazel, – deyə Kern qızın sözlərini eşitmirmiş kimi davam etdi. – Mənasız prinsipliliğinizdən əl çəkin. Başa düşün, mən olmasaydım, professor Douel çoxdan torpağın altında çürümüş, yaxud da krematoriyada yandırılmışdı. Onun işi də dayandırılmış olardı. Başın hazırda gördüyü işlər əslində onun ölümündən sonrakı yaradıcılığıdır. Bunu isə mən yaratmışam. Razılışın ki, belə vəziyyətdə Douelin başının “məhsulu”na mənə müəyyən qədər ixtiyarım vardır. Douel, daha doğrusu, onun başı, öz kəşflərini mənə sənə həyata keçirə bilməzdi. Özünüz bilirsiniz ki, beynin əməliyyata və calağa gəlmir. Bununla belə, Brikenin başının bədəne “birləşdi-

rilməsi” əməliyyatı çox gözəl baş tutdu. Boyun fəqərələrindən keçən onurğa beyni də bitişdi. Bu məsələnin həlli üzərində Douelin başı ilə Kernin əlləri işləmişdir. Bu əllərin isə – Kern onları irəli uzadıb, xeyli baxdı – bunların da özlərinə görə qiyməti vardır. Bu əllər yüzlərlə insan həyatını xilas etmişdir, intiqam qılıncını başıma endirməmişiniz, hələ yüzlərlə insanı da xilas edəcəkdir. Ancaq bu hələ hamısı deyildir. Bizim son işlərimiz təkcə tibb elmində deyil, həmçinin bütün bəşəriyyətin həyatında çevriliş etməlidir. Tibb elmi artıq məhv olmuş insan həyatını bərpa edə bilər. Nə qədər dahini öləndən sonra diriltmək, bəşəriyyətin rifahı üçün onların ömrünü uzatmaq mümkün olacaqdır! Mən dahilərin həyatlarını uzadacaq, uşaqlara atalarını, qadınlara örlərini qaytaracağam. Vaxt gələr ki, belə əməliyyatları sırası cərrah da apara bilər. İnsan kədərinin sayı azalar...

– Başqa bədbəxtlərin hesabına.

– Qoyun lap ələ olsun. Əvvəllər iki adamın ağladığı yerdə biri ağlayacaqdır. İki ölü olmalı yerdə biri olacaq. Məgər bu, böyük nailiyyət deyilmi? Mənim şəxsi işlərimi, hətta cinayət olsa belə, bununla müqayisə etmək mümkündürmü? Totalım, xəstəni xilas edən cərrahın ürəyində cinayət yatıb. Bundan xəstəyə nə var? Siz təkcə mənə deyil, gələcəkdə həyata qaytara biləcəyiniz minlərlə adamı da öldürəcəksiniz. Siz bu haqda fikirləşibsinizmi? Siz mənim işlədiyim cinayətdən, əlbəttə, əgər işləmişəmsə, min qat artığını törədəcəksiniz... Bir də düşünüb, cavabınızı mənə deyın. İndi isə gədin. Sizi tələsdirməyəcəyəm.

– Mən artıq cavabımı demişəm. – Loran bu sözlərlə kabinetə tərk etdi.

O, professor Douelin başı olan otağa gəlib, Kernlə danışdıqlarının məzmununu ona çatdırdı. Douelin başı fikrə getdi.

– Məqsədinizi gizlətsəydiniz, ya da heç olmasa qeyri-müəyyən cavab versəydiniz, daha yaxşı olmazdı? – deyə, nəhayət, baş pıçıldadı.

– Yalan danımağı bacarmıram, – deyə Loran cavab verdi.

– Bu sizin ləyaqətinizi artırır, ancaq... özünüzü bəlaya salırsınız. Siz burda məhv olarsınız, bəda getməyiniz isə kimsəyə faydası dəyməz.

– Mən... başqa cür edə bilmirəm, – deyə Loran kədərlə başını tərpədid oradan uzaqlaşdı.

– Qərar, qəbul edilmişdir, – deyə o, öz otağının pəncərəsi önündə oturaraq eyni kəlməni təkrar edirdi.

“Zavallı anam” – deyə qız birdən düşündü. – “Ancaq o, özü də belə hərəkət edirdi” – deyə Lorən öz-özünə cavab verdi. O, anasına məktub yazmaq, başına gələnlerini hamısını ona bildirmək istəyirdi. “Sonuncu məktub”. Amma onu göndərmək üçün heç bir imkan yox idi. Lorən həlak olacağına şübhə etmirdi. Ölümünü sakit qarşılamağa hazır idi. Onu təkcə anasının qayğıları və Kernin cınayətinin qisasız qalması fikri möysu edirdi. Buna baxmayaraq, gec-tez ondan qısa alınacağına inanırdı.

Gözlədiyi hadisə ehtimal etdiyindən daha tez baş verdi.

Lorən işığı söndürüb çarpayıya uzandı. Əsəbləri gərgin idi. Birdən divarın yanındakı şəkafin arxasından xışıltı eşitdi. Bu xışıltı onu qorxutmaqdan daha çox heyətləndirdi. Qapının kilidi içəridən açarla bağlanmışdı. Onun otağına elə giro bilməzdilər ki, o, özü bunu eşitməsin. Bu, nə xışıltıdır? Bəlkə, şıçanlardır?

Sonrakı hadisə qeyri-adi sürətlə baş verdi. Xışıltının ardınca cırıltı səsi gəldi. Kim isə iti addımlarla onun çarpayısına yaxınlaşdı. Lorən diksinmiş halda dirəkləri üzərinə qalxdı, lakin elə həmin anda kiminsə qüvvətli əlləri başını baldıca basıb xloroformlu maskanı üzünə sıxdı.

“Ölüm!..” – deyə anı olaraq düşündü, sövqi-təbi ilə çapalamağa başladı.

– Sakit, – deyə Kernin adı əməliyyatlar zamanı eşidilən arxayın səsi gəldi, sonra isə Lorən huşunu itirdi.

Ayılanda o, artıq müalicəxanada idi...

Professor Kern, sirri saxlamayaacağı təqdirdə həyata keçirəcəyi “fövqəladə ağır tədbirlər” ol atmışdı. Qız Kerndən hər şey gözləyirdi. O, özü cəzalanmadan qısa alırdı. Mari Lorən özünü somərəsiz qurban vermişdi. Bunu dərk etdikcə onun ruhi müvazinəti daha da pozulurdu.

O, ümidsizliyə qapılmaq üzrə idi. O hətta burada da Kernin nüfuzunu hiss edirdi.

İlk iki həftə ərzində Lorənə, hətta “sakit” xəstələrin gözişikləri iri, kölgəli bağa çıxmağa belə icazə vermirdilər. Sakitlər – həbs olunanlarına etirazlarını bildirməyən və tamamilə sağlam olduqlarını həkimlərə sübut etməyən, ifşa edəcəkləri ilə hədələməyən və qaçmağa cəhd göstərməyənlərə deyirdilər. Müalicəxanadakı həqiqi ruhi xəstələr, bütün xəstələrin on faizindən çox deyildi, elə onların özlərini də müalicəxanada dəli eləmişdilər. Bu məqsədlə Ravino, mürəkkəb “psixi zəhərləmə” sistemi işləyib hazırlamışdı.

Doktor Ravino üçün, Mari Lorən “çötin obyekt” idi. Düzdür, Kernlə işlədiyi müddət ərzində Lorənə öz-özünə bərk sarsılımdısa da, iradəsi hələ tamamilə qırılmamışdı. Ravino da bu işi öz üzərinə götürmüşdü.

Hələlik o, Lorənə psixikasını “təkmilləşdirməyə” əsaslı surətdə girişmir, yalnız uzaqdan onu diqqətlə öyrənirdi. Professor Kern Ravinoya, Lorənə vaxtından əvvəl qəbrə göndərmək və ya dəli ələmək barədə hələlik müəyyən bir direktiv verməmişdi. Hər halda ikinci halı müəyyən dərəcədə Ravinonun psixiatrik “müalicəxanasının” sistemi özü tələb edirdi.

Lorən öz müqəddəratının qəti surətdə həll ediləcəyi anı həyəcanla gözləyirdi. Ölüm və ya dəlilik. Buraya düşmüş başqa adamlar kimi, onun da ayrı çıxış yolu yox idi. O, monəvi qüvvələrini bütün-lüklə səfərbərliyə almışdı ki, heç olmazsa dəli edilməsinə qarşı mübarizə apara bilsin.

O, çox həlim, sözsə qulaq asan, hətta zahirən belə sakit idi. Lakin böyük təcrübəyə və əsil psixiatr məharətinə malik olan doktor Ravinonu bununla aldatmaq çötin idi. Lorənə belə itaətkarlığı onda daha böyük narahətlik və şübhə oyadırdı.

“Çötin obyektidir”, – deyə Ravino adı səhər yoxlaması zamanı Lorənə söhbət edərkən fikirləşdi:

– Özünü nəcə hiss edirsiniz? – deyə o soruşardı.

– Təşəkkür edirəm, yaxşıyam, – deyə Lorən cavab verirdi.

– Biz xəstələrimiz üçün əlimizdən gələni edirik, ancaq hər halda alınmadıqları şərait və nisbətən azadlıqdan məhrumiyyət bozi xəstələrə özici təsir göstərir. Tənhəliq hissi, qüسس.

– Mən tənhəliqə öyrəşmişəm.

“Onu açıq danışmağa çağırmaq, qolbındokini bilmək elə də asan deyilməmiş”, – deyə Ravino düşünüb sözü davam etdi:

– Sizdə, necə deyirlər, hər şey tamamilə öz qaydasındadır. Əsəbləriniz bir qədər pozulmuşdur, vossalam. Professor Kern sağlam insanda olduğca ağır təəsüurlar buraxacaq elmi təcrübələrdə iştirak etdiyiniz barədə mənə danışmışdır. Siz çox gəncsiniz. Həddindən artıq yorulmaq və bir az da əsəb pozğunluğu... Sizi olduğca qiymətləndirən professor Kern, sizə istirahət vermək qərarına gəlmişdir...

– Mən professor Kernə olduqca minnətdaram.

“Qapalı adamdır”, – deyə Ravino qəzəblənirdi. – Onu başqa xəstələrlə qarışdırmaq lazımdır. Bəlkə, onda qəlbindəkiləri açar və beləliklə, də xasiyyətini tezəcə öyrənmək olar”.

– Bir yerdə çox oturursunuz? Nə üçün gedib bağı gəzmirsiniz? Bizim bağımız çox gözəldir, özü də bağ nədir, on hektarlar sahəni tutan əsil parkdır.

– Gəzintini mənə qadağan etmişlər.

– Doğrudanmı? – deyə Ravino təəccüblə soruşdu. – Bu, mənim assistentimin diqqətsizliyidir. Siz gəzintidən zərər çəkə bilən xəstələrdən deyilsiniz. Buyurun havaya çıxın, gəzin. Bizim xəstələrlə tanış olun, onların arasında maraqlı adamlar vardır.

– Çox sağ olun, icazənizdən istifadə edəməm.

Ravino getdikdən sonra, Loran öz otağından çıxdı və qara haşiyəli tutqun boz divarları olan uzun dəhlizlə qapıya tərəf yönəldi. Bağlı qapılardan hər hansı mənhus uluşma səsləri, çığırtı, laübalı gülüş, donqultu eşidilirdi...

Sağdan gələn:

– O... O... O... – səsinə.

Soldan:

– U-u-u... Ha-ha-ha-ha, – deyə cavab verirdilər.

“Əsil heyvanxanadır” – deyə Loran düşünür və bu cansız xicəni şəraitə təslim olmamağa çalışırdı. O, addımlarını bir qədər sürətləndirərək binadan çıxmağa tələsdə. Qarşısında, bağın içərilərinə gedən hamar və dar bir yol uzanırdı. Loran həmin yolla getməyə başladı.

Doktor Ravinonun “sistemi” burada da hiss olunurdu. Hər şeyin üzərinə nə isə bir tutqunluq çökmüşdü. Bağda təkə tünd yaşıl iynəyarpaq ağaclar gözə dəyirdi. Söykənəksiz taxta skamyalar tünd boz boya ilə rənglənmişdi. Güllüklər Loranı xüsusilə müttəssir elədi. Ləklər qəbir şəklində düzəldilmiş, güllərin arasında üstünlük təşkil edən tünd göy, demək olar ki, qara bünövlələri ağ çobanyastığı çiçəkləri zolağı ağ matəm lenti kimi haşiyəyə almışdı. Tünd rəngli mazi ağacları bu ürəksizliyə mənəzərni tamamlayırdı.

“Əsil qəbiristanlıqdır. Burada, qeyri-ixtiyari olaraq ölüm haqda fikirlər yaranmalıdır. Ancaq cənab Ravino, sirtinizi anlamışam. “Effektləriniz” məni qəfildən yaxalaya bilməz, – deyə Loran özünə ürək-dirək verə-verə “qəbiristan güllüyünü” sürətlə ötüb şam

ağacları xiyabanına girdi. Ehmrlərin sütunları kimi ucalan hündür gövdələr tünd-yaşıl çətirlərlə nəhayətlənirdi. Şam ağaclarının təpələri rəvan, yeknəsəq, quru-quru xışıldaırdı.

Parkın müxtəlif yerlərində xəstələrin boz xalatlari gözə dəyirdi.

“Onlardan hansı dəli, hansı normal idi?” Bunu, hətta onlara bir qədər göz qoyduqdan sonra da yanılmadan müəyyən etmək olardı. Hələ ümidətsiz olmayanlar, maraqla “təzəyə” – Lorana baxırdılar. Şüurları dumanlanmış xəstələr isə, bir şey görməyən gözləri ilə baxdıqları xarici aləmdən əlaqələrini kəsin özləri ilə məşğul idilər.

Uzun saqqalı çallaşmış ucaboy, arıq bir qoca Lorana yaxınlaşdı. Qoca öz qalın qaşlarını qaldırdı, Loranı görüb, sanki, öz-özü ilə ucadan danışmaqda davam edirmiş kimi dedi:

– On bir il saydım, sonra hesabı itirdim. Burada təqvim yoxdur, zaman da dayanıb. Bu xiyabanda nə qədər gəzişdiyimi özüm də bilmirəm. Bəlkə, iyirmi, bəlkə də min ilə. Allah üçün min il bir gün kimidir. Vaxtı dürrüst təyin etmək çətindir. Bəlkə, siz özünüz də min il daş hasara qədər gedib min il də geri qayıdacaqsınız. Burdan çıxış yoxdur. Cənab Dante demişkən, bura hər cür ümidi, ey bura daxil olan! Ha-ha-ha! Gözləməyirsiniz? Elə düşünürsünüz ki, mən dəliyəm? Mən hiylə işlədirəm. Burada yaşamağa təkə dəlillərin ixtiyarı vardır. Amma mənim kimi siz də buradan çıxma bilməyəcəksiniz. Sizinlə biz... – Vəzifəsi xəstələrin danışıqına qulaq vermək olan sanitarlardan birinin yaxınlaşdığını gördükdə, qoca bic-bic göz vuraraq, tonunu dəyişmədən davam etdi: – Mən Napoleon Bonapartam və hələ mənim yüz günüm başlamayıb... Məni başa düşdünüzümü? – deyə o, sanitar ötüb getdikdən sonra xəbər aldı.

“Zavallı, – deyə Loran qocanın halına acıdı, – doğrudanmı o, ölmüş hökmündən qurtarmaq üçün özünü dəliliyə vurub? Belə çıxır ki, xilasedici qiyafə taxan təkə mən deyilməmiş”.

Daha bir xəstə – qara keçisaqqal bir cavan da Lorana yanaşdı və dairənin sahəsindən kvadrat kök çıxarmaq haqqında mənasız cəfəngiyyat kəkələməyə başladı. Lakin bu dəfə sanitar Lorana yaxınlaşmadı, görünür müdiriyyət bu cavadan şübhələnmirdi. O, Lorana daha çox yaxınlaşdı, ağızının suyunu sıçrada-sıçrada, get-gedə daha cəld və inadla danışırdı:

– Dairə – sonsuzluqdur. Dairənin kvadratı isə sonsuzluğun kvadratıdır. Diqqətlə qulaq asın. Dairənin kvadratından kvadrat kök

almaq, sonsuzluqdan kvadrat kök almaq deməkdir. Bu, en dərəcəsinə qaldırılmış sonsuzluq hissəsidir, beləliklə, müəyyən etmək olar ki... Ancaq siz mono qalaq asırsınız! – deyə cavab oğlan birdən hirsənib Loranın qolundan yapışdı. Qız dartıb qolunu azad edərək, yaşadığı korpusa tərəf az qala qaçmağa başladı. Qapıdan bir az aralı, onu doktor Ravino qarşıladı. Ravino məmnun-məmnun gülümsəməkdən özünü güclü saxlayırdı.

Loran özünü otağma yenice salmışdı ki, qapı döyüldü. O, məmnuniyyətlə qapını içəridən bağlaydı, ancaq daxilədən qapının heç bir kilidi yox idi. Loran cavab verməmək qərarına gəldi. Buna baxmayaraq qapı açıldı, doktor Ravino astanada görünürdü.

Onun başı adətə üzrə dala öyülmüş, bir qədər borolmuş donba gözləri burnuna keçirdiyi şüşənin şüşələri arxasından diqqətli baxırdı, qara bıqları və qısa, sivri uclu saqqalı dodaqları ilə birlikdə tərpənirdi.

– Bağışlayın ki, otağa icazəsiz girdim. Nə etməli, həkimlik vəziyyətimə mono belo ixtiyarı verir...

Doktor Ravino Loranın “mənovi sorvotlarını dağıtmaq” üçün olverişli məqamın gəlib çatdığını düşünmüşdü. Onun arsenalında olo almaq üçün səmimiyyətdən, nozakət və qolboxşayan diqqətdən tutmuş, kobudluq və ədəbsiz açıqlığa qədər ən müxtəlif təsir vasitələri vardır. O, noyın bahasına olursa-olsun Loranı əsobiləşdirib özündən çıxarmağı qərar etdi və birdən sort bir istehza ilə dedi:

– Niyə “buyurub gəlin, bağışlayın ki, sizi içəri dəvət etmədim, qapını taqıldatdığımızı eşitmədim, fikrə gətmişdim...” və ya bu qəbildən olan başqa bir şey demirsiniz?

– Xeyr, qapını taqıldatdığımızı eşitmişdim, cavab isə ona görə vermirdim ki, tok qalmaq istəyirdim.

– Doğrudanmı? – deyə doktor istehza ilə diləndi.

– Doğruculuq – istehza üçün pis obyektidir, – deyə Loran bir qədər əsəbi halda cavab verdi.

“Görək ki, tora düşür” – deyə Ravino sevinclə düşündü. O, Loranın qarşısında saymazlıya öyölşdü və xərçəng gözlərinə oxşayan qırpılmış gözlərini qıza zillədi. Loran bu baxışlara davam etməməyə çalışdı, nəhayət, xəcalət çəkdi, özünə acığı tutduğundan yüngülcə pörtüb göz qapaqlarını endirdi.

Güman edirsiniz ki, – deyə Ravino eyni istehzalı tonla diləndi, – doğruculuq istehza üçün pis obyektidir? Mono isə elə hesab edirik ki, on münasibdir. Siz belo doğruçu olsaydınız moni qovardınız, ona görə ki, məndən zəhləniz gedir, ancaq buna baxmayaraq, çəhrizlə qonaq-porvər ev sahiblərinə məxsus xoş təbəssümü saxlamağa çalışırsınız.

– Bu... ancaq torbiyonin aşladığı nozakətdir, – deyə Loran qurca cavab verdi.

– Nozakət olmasaydı qovardınız? – deyə Ravino birdən uca qəhqəho ilə güldü. – Çox ola! Çox gözəl! Nozakət doğruculuğa qarşı. Belo çıxır ki, nozakət xətrinə doğruculuqdan vəz keçmək olar. Bu bir. – O, barmaqlarından birini qatladı. – Bu gün sizdən özünüzi necə hiss etdiyinizi soruşdum və “çox yaxşıyam” cavabını aldım, lakin gözlərinizdən hələ də pis olduğu görünürdü. Belo çıxır ki, onda da yalan danışmışsınız. Nozakət xətrinəmi?

Loran nə cavab verəcəyini bilmirdi. O, ya bir də yalan danışmaq, ya da ki, öz hisslərini gizlətmək qərarına gəldiyini etiraf etməli idi. Buna görə də susurdu.

– Mono sizo kömək edərm, madməzəl Loran, – deyə Ravino davam etdi. – Bu, oğor belo ifadə etmək mümkündürsə, özünü-qoruma maskasıdır. Belədir, ya yox?

– Doğrudur, – deyə Loran qəzəblə cavab verdi.

– Demək, siz nozakət xətrinə yalan danışmışsınız – bir, özünü-qoruma xətrinə yalan danışmışsınız – iki. Əgər bu söhbəti davam etdirsək, qorxuram barmaqlarım azlıq ələsin. Siz bir də rohm, şof-qot üzündən yalan danışmışsınız. Məgər ananızə sakitləşdirici məktəblər yazmırdınız?

Loran sarsıldı. Doğrudanmı Ravininin hər şeydən xəbəri var? Bəli, ona həqiqətən, hər şey məlum idi. Bu da həqiqətin onun sistemində daxil idi. Ravino yalançı xəstələrini onun yanına gətirən müştərilərindən, həmin xəstələrin nə sobobə bu müalicəxanaya yerləşdirilməsinə aid hər cür məfəssəl məlumat tələb edirdi. Müştərilər bunun onların öz xəyrinə olduğunu bildiklərindən, on dərəcəli sirləri belo Ravinodan gizlətmirdilər.

– Siz professor Kernə, təhqir edilmiş ədalət naminə, qəbahətli cəzalandırmaq istədiyiniz üçün yalan danışmışsınız. Siz həqiqət

xatirə yalan danışdınız. Acı paradoksdur! Beləliklə, hesaba vursaq, sizin həqiqətinizin daim yalanla qidalandığı məlum olar.

Ravino hədəfi çox sərrast vururdu. Loran sarsılmışdı. Öz həyatında yalanın belə böyük rol oynadığını, Loran nədənsə, heç vaxt ağılna gətirməmişdi.

– Odur ki, mənim həqiqətpərəstim, asudə vaxtınızda fikirləşin, görün nə qədər günaha batmışsınız. Axı bu doğruluğunuzla nəyə nail olmuşunuz? İstəyirsiniz mən deyim: həmin bu ömürlük həbsə. Sizi buradan heç bir qüvvə – nə yer, nə göy qüvvələri qurtara bilər. Bəs yalan? Əgər möhtərəm professor Kern cəhənnəm övladı və ya yalanın atası hesab edilsə də, hər halda çox gözəl yaşamaqda davam edir.

Lorandan gözlərini çəkməyən Ravino birdən susdu. “Birinci dəfə üçün bəsdir”, – deyər məmnuniyyətlə düşündü və xudahafizləşmədən otaqdan çıxdı.

Loran onun gedişini hətta hiss etmədi də. O, oturub əlləri ilə üzünü örtmüşdü.

Həmin axşamdan başlayaraq Ravino öz rəzil söhbətlərini davam etdirmək üçün hər axşam onun yanına gəlirdi. Lorani sarsıtmaq və əsəblərini sıradan çıxartmaq Ravino üçün bir peşəkar xudbinlik idi.

Loran, həqiqətən və dərinədən iztirab çəkirdi. Dördüncü gün o özünü saxlaya bilmədi, sifəti alışıb-yanarkən:

– Çıxın gedin buradan! Siz insan deyil, iblissiniz! – deyər çığırdı.

Bu səhnə Ravinoya, həqiqətən, ləzzət verdi.

– Sizdə dəyişiklik baş verir, – deyər Ravino yerindən tərpanmədən qımışdı. – Əvvəlkindən daha doğruçu olmağa başlamısınız.

– Gedin! – deyər Loran nəfəsi tutula-tutula qışqırdı.

“Çox əla, bir azdan döyüşməyə də başlayacaq” – deyər doktor fikirləşdi və şən halda fit çala-çala otaqdan çıxdı.

Doğrudur, Loran hələ dalaşmırdı və çox güman ki, yalnız şüurunun tam tutqunlaşacağı şəraitdə dalaşa bilərdi, buna baxmayaraq, ruhi sağlamlığı böyük təhlükə qarşısında idi. O, tək qaldıqda, uzun müddət bu cür davam gətirməyəcəyini dərək edirdi.

Ravino isə nəticəni sürətləndirə bilən bircə imkanı belə əldən buraxmırdı. Axşamlar Lorani ona məlum olmayan alətdə çalınan həzin musiqi səsi təqib edirdi. Elə bil haradasa violençel sızıldayı, bəzən səslər skripkanın yuxarı registrlərinə qədər qalxır, sonra isə ara vermədən səsin hündürlüyü və tembrini də dəyişib, sanki təmiz, gözəl,

amma son dərəcə kədərli insan səsi ilə əvəz olunurdu. Sızılıtlı melodiya özünəməxsus dövrə vurur, kəsilmək bilmədən təkrar edilirdi.

Loran ilk dəfə eşidərkən, bu musiqi hətta bir qədər xoşuna da gəlmişdi. Musiqi o qədər incə və sakit idi ki, Loran haradasa, doğrudan da, musiqi çalındığına və ya onun eşitmə duyğusunun korlandığına şübhə etməyə başladı. Ancaq dəqiqələr bir-birinin ardınca ötür, musiqi isə öz səhrli dairəsində hərlənməkdə davam edirdi. Violençeli skripka, skripkanı isə fəryad qoparan insan səsi əvəz edirdi... Səsi müşayiət edən musiqidə bir not xüsusilə qəmgin səslənirdi. Bir saatdan sonra Loran bu musiqinin həqiqətdə deyil, ancaq öz başında səsləndiyinə artıq inanırdı. Bu qəmli musiqidən yaxa qurtarmaq mümkün deyildi. Loran qulaqlarını qapasa da, musiqi səsini eşitməkdə davam edirdi. Violençel, skripka, insan səsi...

– Bu, adamı dəli edə bilər, – deyər Loran pıçıldadı. O, özü oxumağa, musiqini batırmaq üçün öz-özü ilə ucadan danışmağa başladı, lakin heç nə kömək etmədi. Musiqi onu hətta yuxuda da təqib edirdi. “Adamlar fasiləsiz çalıb oxuya bilməzlər. Yəqin ki, bu, mexaniki musiqidir... Ya da mənə qara basır” – deyər o, uzanmış halda düşünür və ara vermədən nəhayətsiz səslənən violençel, skripka, insan səsi... violençel, skripka, insan səsini dinləyirdi.

O, səhərin açılmasını gözləyə bilməyib, parka qaçmağa tələsdi, lakin melodiya artıq başından çıxmırdı, onu aramsız təqib edirdi. Loranın qulaqlarında əslində eşidilməyən musiqi səslənməyə başlayırdı. Yalnız parkda gəzişən dəlilərin çığırtı, zarlıt və gülüşü bu səsi bir qədər batırırdı.

“TƏZƏ ADAM”

Mari Loranın əsəbləri get-gedə elə pozuldu ki, ömründə ilk dəfə olaraq intihar barədə düşünməyə başladı. Gəzintilərin birində, özünü öldürmək üsulları haqqında olan düşüncələrinə o dərəcədə qorq olmuşdu ki, yaxınlaşb yolunu kəsən bir dəlini görmədi.

– Bilinməyənlər barədə bilməyənlər yaxşıdır. Bütün bunlar, əlbəttə, sentimentallıqdır...

Loran gözlənilməzlikdən diksinib xəstəyə baxdı. Xəstə də hamı kimi boz xalat geymişdi. Şabalıdı saçlı, uca boylu, yaraşıqlı sifətli bu adam qızın diqqətini dərhal cəlb etdi.

“Görünür, təzədir, – Loran düşündü. – Üzünü axırıncı dəfə qırmasından beş gündən çox keçməyib. Ancaq niyə onun üzü mənə kimisə xatırladır?..”

Birdən cavan oğlan tez-tez pıçıldadı:

– Mən sizi tanıyıram, siz madmazel Loransınız. Portretinizi ananızgildə görmüşəm.

– Məni haradan tanıyırsınız? Siz kimsiniz? – deyə Loran təəcüb ilə soruşdu.

– ...Dünyada az tapılar. Mən qardaşımın qardaşyam. Qardaşım isə mənəm! – deyə gənc ucadan çığırdı.

Hiss olunmadan, oradan ötən bir sanitar diqqətli nəzərlərlə ona baxdı. Sanitar uzaqlaşdıqdan sonra cavan oğlan tez-tez pıçıldadı:

– Mən Artur Doueləm, professor Douelin oğlu. Mən ağlımı itirməmişəm, özümü dəli kimi qələmə verməkdə məqsədim...

Sanitar yenidən onlara yaxınlaşdı.

Artur birdən çığıra-çığıra Lorandan uzaqlaşdı:

– Bu da mənim rəhmətlik qardaşım! Sən – mənşən, mən – sənəm. Sən mənə öləndən sonra daxil olmusan. Biz əkiz olmuşuq. Ancaq ölən sənşən, mən yox...

Douel bu gözlənilməz hücumdan qorxuya düşmüş hansı dəlinisə qovmağa başladı. Sanitar, bu balacaboy cılız dəlini bu azğın xəstədən qorumaq üçün onların ardınca atıldı. Onlar parkın qurtarağına çatdıqda, Douel öz qurbanını buraxıb geriye, Loranın yanına qayıtdı. O, sanitardan daha sürətlə qaçırdı. Loranın yanından keçərək addımlarını yavaşadıb, sözünü bitirdi:

– Mən buraya sizi xilas etmək üçün gəlmişəm. Bu gecə qaçmağa hazır olun. – Sonra birdən kənara sıçrayıb, ona qətiyyətlə əhəmiyyət verməyən ağıldan kəm bir qarının ətrafında rəqs etməyə başladı. Sonra skamyada əyləşdi, başını aşağı salıb fikrə daldı.

O, öz rolunu o qədər məharətlə oynayırdı ki, Loran, Douelin özünü dəliliyə yalandan vurduğuna heç cür inana bilmirdi. Lakin ümid, artıq onun qəlbinə yol tapmışdı. Bu gəncin professor Douelin oğlu olduğuna Loran şübhə etmirdi. Tərəş edilməmiş üz və boz xəstəxana xalası Doueli “şəxsiyyətsiz”ləşdirsə də, atasına oxşarlığı indi göz qabağında idi. Bundan başqa bu gənc Loranı portretdən tanımışdı. Aydın iş idi ki, Douel Loranın anasının yanında olmuşdu.

Bütün bunlar həqiqətə bənzəyirdi. Hər halda Loran bu gecə soyunmamağı və öz gözlənilməz xilaskarının yolunu gözləməyi qərar aldı.

Xilas olmaq ümidi onu ruhlandırılmış və ona yeni qüvvə vermişdi. O, sanki birdən-birə dəhşətli yuxudan oyanmışdı. Hətta zəhləsini tökən musiqi belə daha alçaqdan səslənməyə, uzaqlaşmış getməyə, havada əriməyə başlamışdı. Loran qararıqlı lağımdan təmiz havaya buraxılmış adam kimi, dəridən nəfəs aldı. Onda həyat eşqi birdən-birə görünməmiş qüvvə ilə çağlamağa başladı. O, sevincdən gülmək istəyirdi. Lakin indi, hər hansı bir vaxtdan daha çox ehtiyatlı olması vacib idi.

Zəng xəstələri səhər yeməyinə çağıranda o, sifətinə son günlər üçün adi olan kədər ifadəsi verərək, evə tərəf getməyə başladı.

Doktor Ravino həmişəki kimi gəriş qapısının ağzında durmuşdu. O, gəzintidən sonra kameralarına qayıdan dustaqlara göz qoyan dustaqlardan kimi xəstələrə nəzarət edirdi. Xırda bir şey də onun diqqətindən qaçmırdı: nə xalatin altında gizlədilmiş daş, nə xalatin cırılması, nə də xəstələrin əl və üzlərinin cızılması. Onların üzlərindəki ifadəni isə o, xüsusilə diqqətlə izləyirdi.

Loran Ravinonun yanından keçərkən ona baxmamağa çalışdıqından başını aşağı salmışdı. Ravino tezəcə sivişib keçmək istəyən qızı bir dəqiqəliyə saxladı və daha böyük bir diqqətlə onun üzünə baxdı.

– Özünü necə hiss edirsiniz? – deyə Ravino soruşdu.

– Həmişəki kimi, – Loran cavab verdi.

– Bu, neçənci yalandır və nəyin xətirinə? – deyə Ravinə istehza ilə soruşaraq dalınca əlavə etdi: – Axşam sizinlə hələ söhbətimiz olacaq.

“Mən sarsıntı gözləyirdim. Görəsən, onu özündən çıxmağa vadar edə bilməyəcəyəm? Görünür, mən onun düşüncə və əhvali-ruhiyyəsinin gedişində nəyisə gözdən qaçıracağam. Bunun əslini axtarıb tapmaq lazım gələcək...” – deyə Ravino düşündü.

Axşam o, işin əslini axtarıb tapmağa gəldi. Loran bu görüşdən olduqca çox qorxurdu. Davam gətirə bilsəydi, bu, axırıncı görüş olacaqdı. Davam gətirə bilməsəydi, məhv olacaqdı. O, indi doktor Ravinonu özlüyündə “böyük inkvizitor”¹ adlandırırdu. O, bir neçə

¹ Inkvizitor – inkvizisiya məhkəməsinin üzvü; zəlim, cəllad

əsr bundan əvvəl yaşamış olsaydı, bu adı şəərəflə daşıya bilərdi. Qız onun səfəstəsindən, istintaqından, arxasında tələ gizlənmiş suallarından, psixologiyanı gözəl bilməsindən, ibliscəsinə təhlillərindən qorxurdu. Bu əsil "dahi məntiqçi", bütün mənəvi sərvətləri dağıtmağa və dəyişməz həqiqətləri şübhələrlə məhv etməyə qabil olan müasir Mefistofel idi.

Özünü ələ verməmək, məhv olmamaq üçün qız bütün iradəsini toplayıb susmağı, hər nə demiş olsa da, susmağı qərara aldı. Bu, özü də təhlükəli addım idi. Bu, açıq müharibə elan etməyə bərabər olub, axırncı hücumu daha da gücləndirəcək son özünüqoruma tədbiri idi. Lakin başqa yol yox idi.

Ravino gəlib çıxdı və adəti üzrə girdə gözlərini ona zilləyərək soruşdu:

– Beləliklə, nəyin xatirinə yalan danışdınız?

Loran səsinə çıxarmadı. O, dodaqlarını möhkəm sıxmış, gözlərini yerə zilləmişdi.

Ravino öz inkvizitor sorğu-sualına başladı. Loran gah ağarır, gah da qızarırdı, lakin susmaqda davam edirdi. Ravino hövsələdən çıxmağa, qəzəblənməyə başlayırdı, – belə bir hal onda nadir hallarda baş verərdi.

– Susmaq qızıldır, – deyər o, istehza etdi. – Öz qiymətinizi itirdikdən sonra, heç olmazsa dilsiz heyvan və əsil idiot ləyaqətinizi hifz etmək istəyirsiniz, lakin buna müvəffəq olmayacaqsınız. Susmaqdan sonra partlayacaqsınız. Bir də, axı susmağın nə mənası? Guya mən sizin fikirlərinizi oxuya bilmirəm? "Sən mənə dəli etmək istəyirsən, – siz indi belə düşünürsünüz, – ancaq bunu edə bilməyəcəksən". Gəlin açıq danışaq. Xeyr, möhtərəm xanım, mən bunu edəcəyəm. İnsan qəlbini korrılmaq mənim üçün cib saatının mexanizmini sıradan çıxarmaqdan çətin deyildir. Bu sadə maşının bütün vintlərini əzbər bilirəm. Nə qədər çox müqavimət göstərsəniz, düşəcəyiniz dəlilik girdəbi bir o qədər ümitsiz və dərin olacaq.

"İki min dörd yüz altmış bir, iki min dörd yüz altmış iki..." – deyər Loran. Ravinonun ona dediklərini eşitməmək üçün saymaqda davam edirdi.

Xidmətçi qapını astaca taqqıldatmasaydı, bu işgəncənin nə qədər davam edəcəyi məlum deyildi.

– Gəlin, – Ravino narazı halda səsləndi.

– Yeddinci palatadakı xəstə qadın deyəsən can verir, – deyər xidmətçi bildirdi.

Ravino yerindən həvəssiz qalxdı.

– Can verir, daha yaxşı, – deyər Ravino yavaşca mızıldandı.

– Sabah bu maraqlı söhbəti qurtarıq, – deyər o, Loranın çənəsindən tutub, başını qaldırdı və istehzal güllüşlə finxırıb otaqdan çıxdı.

Loran dərindən köks ötürərək tələtsiz halda stolun üzərinə əyildi.

Divarın arxasında isə ümitsiz, qüssə ilə dolu musiqinin fəryadı eşidilirdi. Bu sehrli musiqinin hökmü o qədər qüdrətli idi ki, Loran dərhal onun əhvali-ruhiyyəsinə təslim oldu. Ona artıq elə gəlirdi ki, Artur Douelle görüş, onun xəstə şüurunun sayıqlamasıdır, hər cür mübarizə faydasızdır. Ölüm, təkcə ölüm onu əzablardan qurtara bilər. O, ətrafına baxdı... Lakin xəstələrin intihar etməsi doktor Ravinonun sisteminə daxil deyildi... Burada adamın özünü asmağa da bir yer yox idi. Loran diksindi. Birdən anasının siması onun gözləri önündə canlandı.

"Yox, yox, mən bunu etməyəcəyəm, bircə onun xatirinə etməyəcəyəm... Heç olmasa bu son gecədə... Mən Doueli gözləyəcəyəm. Əgər o gəlməsə..." – O, fikirlərini sona çatdırmasa da, Douelin öz vədini yerinə yetirməyəcəyi təqdirdə aqibətinin necə olacağını bütün varlığı ilə hiss edirdi.

QAÇIŞ

Bu, Loranın doktor Ravinonun xəstəxanasında keçirdiyi ən üzücü gecə idi. Dəqiqələr otaqda eşidilən tanış musiqi kimi nəha-yətsiz və cansıxıcı keçirdi.

Loran əsəbi halda pəncərə ilə qapı arasında var-gəl edirdi. Nəha-yət, dəhlizdən oğrun addım səsləri eşidildi. Qızın ürəyi çırpındı. Çırpınbı sakitləşdi. O, deşikdən baxmağa gələn növbətçi qulluqçu qadının addımlarını tanıdı. Otağın iki yüz şamliq lampası bütün gecəni sönməzdə: "Bu, yuxunun qabağını alır", – deyər doktor Ravino qət etmişdi. Loran soyunmadan tələsik çarpayıya uzanıb, yorğanı başına çəkdi və özünü yatmış kimi göstərdi. Onda qeyri-adi bir hal

baş verdi: bir neçə gecə yatmadığından və bütün bu çökdikləri özabdan son dərəcə əldən düşdüyündən dərhal yuxuya getdi. Yuxusu bir neçə dəqiqə çəksə də, ona elə gəldi ki, bütün gecəni yatmışdır. O, qorxmuş halda yerindən sıçrayıb, qapıya tərəf qaçdı və birdən içəri girən Artur Douelle toqquşdu. Douel onu aldatmamışdı. Qız çığırmaqdan özünü güclə saxladı.

– Tələsin, – deyə Artur pıçıldadı. – Növbətçi qadın qərb tərəfdəki dəhlizdədir. Gedək.

O, qızın əlindən tutub ehtiyatla ardınca çəkdi. Yuxusuzluqdan özab çəkən xəstələrin nalə və feryadları onların addım səslerini batırırdı. Nəhayətsiz dəhliz sona yetdi. Budur, bu da binanın çıxışı qapısı.

– Parkda keşikçilər növbə çəkirlər, ancaq biz onların yanlarından sürüşəcəyik... – deyə Douel tələsik pıçıldadı və Lorani öz ardınca parkın içərilərinə apardı.

– Axı itlər...

– Mən daim onları nahardan qalan yeməklərlə yemləyirdim, mənə tanıyırlar. Mən bir neçə gündür ki, burdayam, özüm sizdən uzaq gəzirdim ki, şübhə oymatmayım.

Park zülmətə qərç olmuşdu. Lakin daş hasarın yanında, həbsxanada olduğu kimi, bir-birindən aralı fənərlər qoyulmuşdu.

– Odur, orada kollar vardır... oraya...

Birdən Douel onların üzərinə uzanıb Loranın əlindən dardtı. O da Douel kimi yerə uzandı. Gözətçilərdən biri qaçqınların lap yanından keçdi. Gözətçi uzaqlaşanda onlar divara yaxınlaşmağa başladılar.

Haradasa köpək zingildədi, onlara yaxınlaşdı və Doueli gördükdə quyruğunu buladı. Douel itə bir tikə çörək atdı.

– Görürsünüzmü, – deyə Artur pıçıldadı, – başlıca iş görülmüşdür. İndi birçə hasarı aşmamız qalır. Mən sizə kömək edəərəm.

– Bəs siz? – deyə Lorani həyəcanla soruşdu:

– Narahat olmayın, ardınca gəlirəm, – deyə Douel cavab verdi.

– Bəs hasarın o tayında mən nə edəəcəyəm?

– Orada bizi mənim dostların gözləyir. Hər şey hazırdır. Hə, xahiş edirəm, bir azca gimnastika ilə məşğul olaq.

Douel divara söykənib, bir əli ilə Lorana divara dırmanmaqda kömək etdi.

Elə həmin anda gözətçilərdən biri qızı görüb həyəcan qaldırdı. Bağ birdən-birə çıraxban oldu. Gözətçilər bir-birlərini və itləri haylaya-haylaya qaçqınlara yaxınlaşdılar.

– Tullanın! – deyə Douel ömr etdi.

– Bəs siz? – deyə Lorani dərəcələ çığırıldı.

– Tullanın deyirəm! – deyə Artur bu dəfə lap bağırıldı. Lorani tullandı. Kiminsə əlləri onu havada tutdu.

Artur Douel atılıb, divarın üst kənarından yapışdı və yuxarı dərəcəyə başladı. Lakin iki sanitar özünü yetirib onun qollarından sallandı. Douel o qədər güclü idi ki, onları da qolları ilə yuxarı qaldırdı. Ancaq əlləri sürüşdü və aşağı yıxılıb, sanitarları altında özdi.

Divarın dalında, işə salınıb avtomobil motorunun uğultusu eşidildi. Görünür dostları Doueli gözəlyirmişlər.

– Tez sürüb gedin! Tam sürətlə! – deyə o, sanitarlarla vuruşma vuruşma bağırıldı.

Buna cavab olaraq avtomobil uğuldu və onun necə şütüyüb uzaqlaşdığı eşidildi.

– Buraxın mənə, özüm gedərəm, – deyə Douel müqavimət göstərməkdən əl çəkdi.

Buna baxmayaraq, sanitarlar onu buraxmır, qollarını möhkəm burub binaya tərəf aparırdılar.

Doktor Ravino əynində xalat qapının önündə durub, papirosunu fışkırdırdı.

– İzolyasiya kamerasına. Dəli köynəyi geydirin! – deyə o, sanitarlara göstəriş verdi.

Doueli, divarlarına, döşəməsinə və tavanına döşək vurulmuş pəncərəsiz kiçik bir otağa gətirdilər. Bura dəlillikləri şiddətlənən xəstələri salırdılar. Sanitarlar Doueli döşəməyə atdılar. Onların ardınca kameraya Ravino özü girdi. O daha papiros çəkmirdi. O, əllərini xalatının ciblərindən çıxarmadan Douelin üzərinə əyilib, öz girdə gözələrini ona zillədi. Douel bu baxışa davam getirdi. Sonra Ravinonun başının işarəsi ilə sanitarlar otaqdan çıxdılar.

– Siz pis simulyant¹ deyilmişsiniz, – deyə Ravino Douelə müraciət etdi, – amma mənə aldatmaq çətindir. Buraya gəldiyiniz ilk gündən mən sizin ürəyinizi oxumuşdum, ancaq ardınca göz qoyur-

¹ Simulyant – özünü yalandan xəstəliyə vuran

dumsa da, boynuma alıram ki, əsil məqsədinizi bilmirdim. Bu sizo və Lorana çox baha oturacaq.

– Sizə oturacağından da baha yox, – deyə Douel cavab verdi.

Ravino ocaqqurdu bıgına oxşar bıgını torpətdi.

– Hədə?

– Hədəyə qarşı, – deyə müxtəsrəcə cavab verdi.

Ravino dedi:

– Mənimlə mübarizə aparmaq çətindir. Mənim əzdiklərim sizin kimi südəmərlər olmayıblar. Hökumətə şikayət edə bilərsiniz? Köməyi olmayacaq, dostum. Hökumət özünü yetirincə siz yoxa çıxıb bilərsiniz. İziniz-tozunuz da qalmaz. Mənə baxın, sizin əsil familiyanız necədir? Dyübarri – bu ki, qondarmadır.

– Artur Douel, professor Douelin oğlu.

Ravino aşkarca təəccübləndi.

– Tanış olmağına şadam, – deyə o şaşırtdığını istehzalı təbəssümlə gizlətməyə çalışdı. – Mən vaxtilə hörmətli atanızla tanış olmaq şərəfinə nail olmuşam.

– Allaha şükür edin ki, əllərim sarınmışdır, – deyə Douel cavab verdi, – yoxsa işiniz pis olardı. Atamı xatırlamayın... əclaf!

– Allaha çox şükür edirəm ki, çox möhkəmcə, həm də uzun müddətə sarınmışsınız, əziz qonaq!

Ravino serti hərəkətlə çevrilib otaqdan çıxdı. Qapının kilidi cingilti ilə şıqqıldadı. Douel tək qaldı.

O, özü barədə o qədər də narahat deyildi. Dostlarının onu darda qoymayacağına, bu qaranlıq zindandan xilas edəcəklərinə ümidini itirməmişdi. Amma hər halda vəziyyətinin təhlükəli olduğunu dərk edirdi. Ravino, müəssisəsinin gələcək taleyinin özü ilə Douel arasındakı mübarizənin nəticəsindən asılı olduğunu çox gözəl başa düşməli idi. Ravino söhbəti qırıb, gözlənilmədən kameradan nahaq yərə çıxmamışdı. Yaxşı psixoloq olan Ravino kiminlə qarşı-qarşıya gəldiyini dərhal anladığından, hətta "inkvizitor" istedadını belə tətbiq etməyə soy göstərmədi.

Artur Douelə qarşı psixoloji sözlə deyil, yalnız qəti hərəkətlərlə mübarizə aparmaq lazım idi.

Artur sarındığı ipləri boşaltdı. Bu, doli köynəyi ilə sarınarkən özölələrini qəsdən şişirtmiş olduğuna görə mümkün oldu. O, yavaş-yavaş öz bələyindən azad olmağa başladı. Lakin ona göz qoyurdular. O, ölini tozocə çıxartmaq istəyirdi ki, kilid şıqqıldadı, qapı açıldı və iki sanitar içəri girib, bu dəfə kondirlərin üstündən daha bir neçə qayıq da doladılar. Sanitarlar onunla kobud rəftar edir, özünü azad etməyə soy göstərəcəyi təqdirdə döyməklə hədələdilər. Douel dinmirdi. Sanitarlar onu möhkəm-möhkəm sarıyıb getdilər.

Kameranın ponçerosi olmadığından və o, tavadakı elektrik lampası ilə işıqlandırıldığından Douel səhərin açılıb-açılmadığından xəbərsiz idi. Saatlar ləng keçirdi. Ravino hololik qorax qəbul etmir və görünmürdü. Douel su içmək istəyirdi. Bir azdan o, açlıq da hiss etməyə başladı. Lakin kameraya nə gələn olur, nə də su, yemək gətirildilər.

"Doğrudanmı, o, məni acından öldürmək istəyir?" – deyə Douel düşündü. Açlıq ona getdikcə daha çox əzab versə də, o, xahiş edib yemək istəmirdi. Ravino onu acından öldürməyi qot etmişdisə, yemək xahişi ilə özünü alçaltmasının nə monası vardı? Douel bilmirdi ki, Ravino onun iradəsinin gücünü sınaqdan keçirir. Ravinonu qəzəb boğsa da, Douel bu imtahanıdan çıxırdı.

Açlığına və susuzluğuna baxmayaraq, uzun müddət yuxusuz qalmış Douel, özü də hiss etmədən yuxuya getdi. O, dərin və sakit yuxuya gedib, bununla Ravinonun yeni narahatlığına səbəb olduğunu təsəvvürünə də gətirmirdi. Nə lampanın parlaq işığı, nə də Ravinonun musiqi eksperimenti Douelə heç bir təsir etmirdi. Onda Ravino, güclü naturalara qarşı tətbiq etdiyi daha qüvvətli təsir vasitələrinə əl atdı. Qonşu otaqda sanitarlar dəmir təbəqələri ağac toxmaqlarla döyəcləməyə və xüsusi şax-şaxlar silkələməyə başladılar. Bu cəhənnəm gurultusundan adətən, ən möhkəm yuxuya getmiş adamlar belə oyanar və dərindən içində ətrafa baxardılar. Lakin Douel, görünür, möhkəmlərin möhkəmi idi. O, körpə uşaq kimi yatmışdı. Bu qeyri-adi hadisə, hətta Ravinonu heyrətə gətirdi.

"Təəccüblüdür, – deyə Ravino məəttəl qalırdı, – axı bu adam həyatının bir tükəndən asılı olduğunu bilir. Onu İsrailin suru belə oyada bilməz".

– Kifayətdir! – deyə o, sanitarlara bağırdı və cəhənnəm musiqisinin səsi kəsildi.

Ravino, Douelin bu qeyri-adi gurultudan oyandığını bilmirdi. Lakin böyük iradə sahibi olan Douel huşu özünə gələndən sonra birçə qımlı, birçə hərəkətlə belə, artıq yatmış olmadığını bürüzə vermədi.

“Doueli təkçə fiziki surətdə məhv etmək olar” – Ravinonun hökmü belə idi.

Douel isə gurultu kəsildikdən sonra təzədən əsil yuxuya getdi və axaşama qədər yatdı. Yuxudan oyanarkən o özünü gümrə hiss edirdi. Aclıq onu nisbətən əz incidirdi. Gözləri açıq halda uzanaraq, gülümsəyən nəzərlərlə qapının dəşiyinə baxırdı. Oradan onu diqqətlə izləyən girdə bir göz baxırdı.

Düşməni cinləndirmək üçün Artur şən bir mahnı oxumağa başladı. Bu, hətta Ravino üçün həddindən artıq idi. O, ömründə ilk dəfə, başqasının iradəsinə əl əlmaq iqtidarında olmadığını hiss edirdi. Əl-ayağı bağlanıb döşəməyə atılmış bu köməksiz adam onu dolayırdı. Qapının dalından nə isə bir fışılta eşidildi. Göz yox oldu.

Douel daha ucadan oxumağa davam edirdi ki, birdən çəçədi. Nə isə boğazını qıcıqlandırdı. Douel burnunu çəkdikdə acı qoxu hiss etdi. Boğazı və burnunun yolu göynədi, tezliklə gözləri də ağrımağa başladı. İy gücləndirdi.

Douel üşüdü. O, ölüm saatının çatdığını başa düşdü. Ravino onu xlorla zəhərləmişdi. Douel sarıdığı qayıq və kəndirlərdən xilas ola bilməyəcəyini bilirdi. Lakin bu dəfə özünüqoruma instinkti idrakin mühakiməsindən daha güclü idi. Douel azad olmaq üçün fəvqəladə cəhdlər etməyə başladı. O, soxulcan kimi bütün bədəni ilə qıvrılır, əyilir, eşilir, bu divardan o divara yumbalanırdı. Lakin o çıxırmır, kömək üçün yalvarmır, yalnız dişlərini bir-birinə sıxaraq susurdu. Tutqunlaşmış şüur daha bədəni idarə edə bilmirdi. O qeyri-ixtiyari olaraq özünü müdafiə edirdi.

Sonra işıq söndü və Douel, sanki harayasa düşdü...

O, saçlarını qarışdıraraq sorin küləkdən ayıldı. İradəsinin qeyri-adi qüvvəsi ilə gözlərini açmağa çalışdı, bir anlığa qarşısında kiminsə tanıf sifətini gördü; bu Lareyə oxşasa da, polis geyimində idi. Qulağına avtomobil motorunun səsi gəldi. Baş, ağrıdan partlayırdı.

“Sayıqlayıram, deməli, hələ sağam” – deyə Douel düşündü. Onun göz qapaqları yenə örtüldü də, dərhal təzədən açıldı. Gündüz işığı gözlərini qamaşırdı. Artur gözlərini qıydı və birdən qadın səsi eşitdi.

– Özünü nə hiss edirsiniz?

Douelin şişmiş göz qapaqlarını yaş pambıqla silirdilər. Artur gözlərini birdəfəlik açan kimi üzərinə öyilmiş. Loranı gördü. O, qıza gülümsədi və ətrafına diqqət yetirdikdə özünü, vaxtilə Brikenin qaldığı yataq otağında gördü.

– Deməli, ölməmişəm? – deyə Douel alçaqdan soruşdu.

– Xoşbəxtlikdən ölmədiniz, ancaq həyatınız bir tükə bənd idi, – deyə Loran cavab verdi.

Qonşu otaqdan sürətlə addım səsləri gəldi. Artur Larenı gördü. O, əllərini ölçə-ölçə qışqırırdı:

– Qulağıma söhbət dəyir! Deməli, dirilmisiniz. Salam, dostum! Necəsiniz?

– Təşəkkür edirəm, – deyə Douel cavab verdi və köksündə ağrı duyaraq dedi: – Başım ağrıyır... bir də sinəm...

– Çox danışmayın, – deyə Lare onu xəbərdar etdi, – sizə zərərdir. Bu cəllad Ravino az qalmışdı ki, sizi, gəmi anbarındakı siçovulu zəhərləyən kimi zəhərləsin. Amma Douel, biz ona yamanca kələk gəldik!

Bu vaxt Lare elə bərkədən gülməyə başladı ki, Loran, belə ucadan sevinib gülməsi ilə xəstəni narahat edəcəyindən ehtiyat edərək, tərs-tərs Lareyə baxdı.

Lare qızın nəzərlərini duyub:

– Daha eləməyər, – dedi. – Mən bu saat sizə hamısını birçə-birçə danışaram. Madmazel Loranı xilas etdikdən və bir əz gözledikdən sonra, başa düşdük ki, siz onun ardınca gələ bilməyibsiniz...

– Siz... mənim qışqırtımı eşitdinizmi? – deyə Artur soruşdu.

– Eşitdik. Susun! Ravino dalmızca adam göndərməmişdən qabaq aradan çıxmağa tələsdik. Sizinlə əlləşməsi onun adamlarının başını qatdı, bununla xəlvəti aradan çıxmaqda bizə kömək etdiniz. Başa düşürdük ki, orada sizin işiniz pis olacaq. Açıq oyuna keçməliyik. Biz, yəni mənimlə Şaub bacardığımız qədər tez köməyinizə çatmaq istəyirdik. Lakin sizi xilas etmək planını, yalnız madmazel Loranı yərböyer etdikdən sonra düşünə və həyətə keçirə bilərdik. Axı sizin

əsir düşəcəyiniz qabaqcadan nəzərə alınmamışdı... İndi bizim özümüz də, necə olursa olsun, daş hasarın içəri tərəfinə keçməli idik, bu isə, özünüz də bilirsiniz ki, asan iş deyildi. Onda biz belə hərə-kət etməyi qət etdik: Şaubla mən hələmiz bir dəst polis paltarını əldə etdik, avtomobilə minib oraya getdik və dedik ki, sanitariya baxışı keçirmək üçün gəlmişik. Şaub özündən hətta möhürlü-filanlı mandat da düzəltmişdi. Bəxtimizdən darvazada, daimi qarçıçı deyil, göründüyü kimi, Ravinonun, kimi olursa olsun içəri buraxmazdan əvvəl telefonla zənglənməyi tələb edən qaydasına bələd olmayan adi bir sanitar dayanmışdı. Biz özümüzü rəsmi vəziyyətdə aparırdıq və...

– Deməli, mənə qara basmırımı... – deyər Artur onun sözünü kəsdi. – Yadıma gəlir ki, sizi polis paltarında görür və avtomobil səsi eşidirdim.

– Hə, avtomobildə sizi sərin külək vurdu, özünüzə gəldiniz, ancaq sonra huşunuzu yenidən itirirsiniz. Ardına qulaq asın. Sanitar qapını bizim üçün açdı, içəri girdik. Sonrakı işlər, güman etdiyimiz qədər asan olmasa da, o qədər də çətin olmadı. Tələb etdim ki, bizi Ravinonun kabinetinə aparsınlar. Lakin mürciət etdiyim ikinci sanitar, görünür, təcrübəli adam idi. O, şübhəli nəzərləri bizi göz-dən keçirdikdən sonra, dedi ki, gedib xəbər verməlidir. O, binaya girdi. Bir neçə dəqiqədən sonra yanımıza ağ xalat geyinmiş, donqar burmuna bağa sümüyü sağanaqlı çəsmək taxmış bir adam gəldi.

– Ravinonun assistenti, doktor Buş.

Lare başını tərpədən davam etdi:

– O bizə bildirdi ki, doktor Ravino məşğul olduğu üçün biz onunla – Buş ilə danışı bilərik. Mən məhz Ravinonun özünü görməyin bizim üçün vacib olduğunu inadla israr etdim. Buş, təkrar edib dedi ki, bu saat bu mümkündür deyil, ona görə ki, Ravino, ağır xəstə yanındadır. Onda Şaub çox fikirləşmədən Buşun bax beləcə əlindən yapışdı. – Lare sağ əlinin biləyini sol əli ilə tutdu – və belə çevirdi. Buş ağrıdan bağırdı, biz isə onun yanından ötüb binaya girdik. Lənətə gəlmiş Ravinonun harda olduğunu bilmədiyimizdən, böyük çətinlik qarşısında qalmışdıq. Xoşbəxtlikdən o özü bu vaxt dəhlizlə gedirdi. Mən onu sizi öz ruhi xəstə dostum kimi təqdim edərkən görmüş olduğumdan dərhal tanıdım. “Nə lazımdır?” – deyər o, sərt ədə ilə soruşdu. Artıq komediya oynamağın mənasız

olduğunu başa düşdük və Ravinoya çatar-çatmaz, cəld tapançalarını çıxarıb onun alınına tuşladıq. Elə bu vaxt yekəburun Buş, – kim bu əfəldən belə canfəşanlıq gözləyirdi! – Şaubun əlinə elə qüvvətli və gözlənilməz bir zərbə endirdi ki, tapança yerə düşdü, Ravino isə mənim qolumdan yapışdı. Burada elə bir həngamə başlandı ki, adam danışmağa çətinlik çəkir. Hər tərəfdən sanitarlar Ravino ilə Buşun köməyinə tökülüşüb gəldilər. Onların sayı çox olduğundan, bəlkə də, bizim öhdəmizdən asanlıqla gələrdilər. Amma xoşbəxtliyimizdən, çoxunu polis mundiri qorxudurdu. Onlar, polisə müqavimət göstərmək üstündə verilən ağır cəzadan xəbərdar idilər, xüsusilə əgər bu, hökumət nümayəndələrinə qarşı zorakılıq hərəkətləri ilə əlaqədar olarsa, Ravino nə qədər bağırsa da, sanitarlardan çoxu müşahidəçi rolunu daha üstün tutdu, yalnız bir neçəsi müqəddəs və toxunulmaz polis mundirinə əl qaldırmağa cürət edirdi. İkinci üstünlüyümüz, sanitarlarda olmayan odlu silaha malik olmamız idi. Əlbəttə, bundan az olmayan üstünlüyümüz qüvvə, cəldlik və cürətiliyimiz idi. Bütün bunlar qüvvələri bərabərləşdirirdi. Sanitarlardan biri tapançasını götürməyə əylən Şaubun küreyinə mindi. Sən demə Şaub hər cür güləmə fəndlərinin böyük ustası imiş. O, düşməni üstündən aşırırdı və ona sərrast zərbələr endirməklə eyni vaxtda ayağı ilə, götürmək üçün artıq kiminsə əlini uzatdığı tapançanı kənar etdi. İnsafa qalsa, onun fəvqəladə soyuqqanlıqla və başını itirmədən mübarizə apardığını qeyd etmək lazımdır. Mənim çiynimdən də iki sanitar sallanmışdı. Şaub olmasaydı, bu döyüşün nə ilə qurtaracağı məlum deyildi. Şaub çox qoçaq imiş. Nəhayət, tapançası əlinə keçən kimi, o, çox düşünmədən onu işə saldı. Onlardan biri qana bulaşmış çiyindən yapışaraq bağırən kimi, o birilərin üstünə sanki su ələndi. Ancaq Ravino təslim olmurdu. Tapançalarının onun hər iki gicgahına dirəndiyinə baxmayaraq, o, bağırdı: “Məndə də silah tapılar. Bu saat buradan çıxıb getməsəniz, adamlarıma atəş çəməq əmri verərəm!” İş bu yerə çatanda Şaub birçə kəlmə də danışmadan, Ravinonun qolunu burmağa başladı. Bu fənd elə şiddətli ağrılar əmələ gətirir ki, hətta ən zirpi quldurlar belə kərgədan kimi böyürür, həlimləşir və sözbəxan olurlar. Ravino sümüklərinin saqqıldamasına, gözlərindən yaş axmasına baxmayaraq, təslim olmurdu, “Hə durub baxırsınız? – deyər o, kənar da yan-

mış sanitarlara qışqırdı. –Silah başına!” Bir neçə sanitar, görək ki, silah üçün cumdu, başqaları isə təzədən bizo tərəf atıldılar. Mən bir anlığa tapançanı Ravinonun başından uzaqlaşdırıb, iki dəfə atəş açdım. Boğuc inilti ilə döşəməyə yıxılan bir nəfərdən başqa, qalan qulluqçular yerlərində donub qaldılar.

– Lare nəfəsini dördikdən sonra davam etdi;

– Hə, qızığın iş gedirdi. Dözlülmöz ağrı Ravinonu get-gədə daha çox taqətdən salır, Şaub isə elə hey onun qolunu bururdu. Nəhayət, ağrıdan qovrulən Ravino xırlıdadı: “Nə istəyirsiniz?” – “Artur Douelin bizo dərhal verilməsini”, – deyə mən bildirdim. “Bunu anlamışam, – Ravino dişlərini xırçıldadı cavab verdi. – Sizi üzdən tanıdım. Əlimi buraxın, lənətə gəlmişlər, sizi onun yanına apararam” Şaub onun ölünü yalnız bir az özünə gəlməsi üçün lazım olan qədar buraxdı: Ravino, artıq huşunu itirməkdə idi. O, bizi sizin salındığınız kameraya gətirdi və gözlərinin işarəsi ilə açarı göstərdi. Mən qapını açıb, Ravino ilə Şaubun müşayiətilə kameraya keçdim. Gözlərimiz önündə kədərli mənzərə canlandı: siz körpə uşaq kimi bədənmiş halda, yarızılmış soxulcan kimi, sonuncu rəşələr içərisində çapalayırdınız. Boğucu xlor iyi kameranı basmışdı. Ravino ilə çox əlləşməmək üçün Şaub onun çənəsinin altından, doktoru çuval kimi yerə sərəcək yüngül bir zərbə endirdi. Özümüz də boğula-boğula sizi sürüyüb kameradan çıxardıqdan sonra, qapını örtükdük.

– Bəs Ravino? O...

– “Boğulub ölsə də böyük bir müsibət olmaz” – deyə biz qət etdik. Ancaq çox güman ki, biz çıxandan sonra onu xilas edib huşa gətirmişlər... Qalan güllələrimizi itlərə çaxmalı olduğumuzu hesaba almasaq, bu ilan yuvasından sağ-salamat çıxdıq... Budur, siz də burdasınız.

– Mənim huşsuz qalmağım çoxmu çəkdi?

– On saat. Həkim elə indicə – nəbziniz və tonəffüsünüz bərpa olduqdan və təhlükənin souvduğunu yəqin etdikdən sonra getdi. Hə, öziz dost, – deyə Lare əllərini ovuşdura-ovuşdura davam etdi, – gurultulu məhkəmə prosesi olacaq. Ravino müttəhimlər kürsüsündə professor Kernlə yanaşı əyləşəcək. Mən bu işi belə qoymaram.

– Ancaq əvvəlcə atamın ölü və ya diri başını tapmalıyıq, – deyə Artur yavaşca dilləndi.

Professor Kern Brikenin gözlənilmədən qayıtmasına o qədər sevindi ki, hətta onu danlamağı belə unuttu. Bir də bunun heç vaxtı da deyildi. Con, Brikeni qolları üstə alıb aparmalı oldu, qız ağrıdan inildöyürdü.

– Doktor, moni bağışlayın, – deyə o, Kerni gördükdə dilləndi. – Sizo qulaq asmadım...

– Buna görə də öz-özünü cəzalandırdınız, – deyə Kern qızı çarpayına qoymaqda Cona kömək edə-ədə cavab verdi.

– Aman Allah, heç paltomu da soyunmamışam.

– İcazə verin paltonuzu soyunmaqda sizo kömək edim.

Kern Brikenin paltosunu ehtiyatla çıxarmağa başlayıb eyni zamanda təcrübəli adam kimi ona diqqət yetirirdi. Onun üzünü qeyri-adi cavanlaşmış və tərəvatlonmuşdu. Qırıqlardan əsər-olamət qalmamışdı. “Daxili sekresiya vəzilərinin işidir, – deyə o düşündü. – Anjelika Qayın gənc bədənini Brikenin başını cavanlaşdırmışdır”.

Professor Kern meyitxanadan çırpışdırıldığı bədənini kimə məxsus olduğunu artıq çoxdan bilirdi. O, qəzetləri diqqətlə izləyir, “soraqsız itmiş” Anjelika Qayın axtarıqları barədə yazılara istehza ilə güllürdü.

Kern onu o biri böyrü üstə çevirəndə:

– Ehtiyatlı olun... Ayağım ağrıyır, – deyə Brike üz-gözünü turşuttu.

– Bu da atlıb-düşməyin axırı! Axı mən ki, sizi xəbərdar etmişdim.

Xəstə baxıcısı kütsifət, ahlı bir qadın içəri girdi.

Kern Brikeni göstərib:

– Onu soyundurun, – dedi.

– Bəs madmazel Loran hardadır? – deyə Brike təəccüblə xəbər aldı.

– O, burada yoxdur. Xəstədir.

Kern çevrildi, barmaqları ilə çarpayının söykənəciyini döyəcəli və otaqdan çıxdı.

– Siz professor Kernin yanında çoxdanmı xidmət edirsiniz? – deyə Brike təzə xidmətçidən soruşdu.

O, ağzını göstərərək, böyürtüyə oxşar bir səs çıxardı.

“Laldır, – deyə Brike başa düşdü. – Danışmağa adam da olma-
yacaq...”

Xidmətçi qadın dinməzcə paltonu götürüb getdi. Kern yenidən
otağa qayıtdı.

– Ayağınızı göstərin.

– Mən çox rəqs etdim, – deyə Brike etirafına başladı. – Ayağı-
mın altındakı yara bir azdan açıldı. Mən buna əhəmiyyət vermədən...

– Rəqs etməkdə davam etdiniz?

– Yox, rəqs edəndə ağrı şiddətlənirdi. Ancaq mən hələ bir neçə
gün də tennis oynadım. Bu, elə gözəl oyundur ki!

Kern Brikenin danışdığı cəfəngiyyatı dinləyə-dinləyə ayağı
diqqətlə müayinə edir və getdikcə qaşqabağını tökürdü. Ayaq, dize
qədər şişmiş və qaralmışdı. O, ayağı bir neçə yerdən basdı.

– Ah, ağrıyır!.. – deyə Brike çığırdı.

– Qızdırmanız varmı?

– Hə, dünən axşamdan qalxıb.

– Belə... – Kern siqar çıxarıb yandırdı. – Vəziyyət çox ciddidir.

Sözə qulaq asmamaq gör nəyə gətirib çıxarır. Tennisi kiminlə oyna-
yırdınız?

Brike utandı.

– Bir nəfər... tanış cavan oğlanla.

– Mənim yanımdan qaçdıqdan sonra başınıza nə gəldiyini danış-
bilməzsinizmi?

– Mən öz rəfiqəmgildə idim. O, məni sağ gördükdə olduqca
heyrləndi. Mən ona dedim ki, yaram ölümcül deyilmiş, ona görə
məni, xəstəxanada müalicə edib sağaldılar.

– Mənim və... başın bərsində bir şey danışmışınızmi?

– Əlbəttə ki, yox, – deyə Brike qəti cavab verdi. – Bu bərədə
danışmağım qərribə görünürdü. Məni dəli hesab edərildilər.

Kern rahat nəfəs aldı. “Hər şey mənim ehtimal etdiyimdən daha
yaxşı qurtarıb” – deyə düşündü.

– Bəs mənim ayağıma nə olub, professor?

– Qorxuram ki, onu kəsmək lazım gələcək.

Brikenin gözləri dəhşətlə parıldıadı.

– Ayağınızı kəsmək! Mənim ayağımı? Məni çolaq etmək?

Kern özü də belə çətinliklə əldə edib diriltiyi bədəni eybəcər-
ləşdirmək istəmirdi. Şikəst bir adamı nümayiş etdirməyin effekti də
çox az olardı.

– Bəlkə, mənə təzə ayaq calamaq mümkün oldu?

– Narahat olmayın, sabaha qədər gözləyirik. Mən sizi bir də
yolucumağa gələcəyəm, – deyə Kern otaqdan çıxdı.

Onun əvəzinə otağa dilsiz xidmətçi qadın daxil oldu. O, ət suyu
və qızardılmış çörək tükələri gətirmişdi. Brikenin iştahası yox idi.
Qızdırmalı olduğundan, xidmətçinin mimikası israrına baxmayaraq,
iki qaşıqdan artıq yeyə bilmədi.

– Aparın, yeyə bilmirəm.

Xidmətçi qadın otaqdan çıxdı.

– Əvvəlcə qızdırmasını ölçmək lazım idi, – Brike Kernin qonşu
otaqdan gələn səsinə eşitdi. – Doğrudanmı, siz belə sadə şeyləri
bilmirsiniz? Mən ki sizə demişdim.

Xidmətçi təzədən otağa girib termometri Brikeyə uzatdı.

Xəstə termometri dinməzcə qoltuğuna qoydu. Onu çıxarıb
baxanda qızdırması otuz doqquz dərəcə idi.

Xidmətçi qadın qızdırmanı: qeyd edib, xəstənin yanında oturdu.
Brike xidmətçi qadının küt və laqeyd sifətini görmək üçün başını
divara tərəf çevirdi. Hətta bu əhəmiyyətsiz hərəkət belə qamının
aşağı hissəsində və ayağında ağrı əmələ gətirdi. Brike yavaşdan
zarıyıb gözlərini yumdu. O, Lare bərədə düşündü: “Əzizim, səni
nə vaxt görəcəyəm?..”

Axşam saat doqquzda qızdırma şiddətləndi, sonra sayıqlama baş-
landı. Brikeyə elə gəlirdi ki, yaxtadadır. Dalğa güclənir, yaxtanı
yırğalayır və sinəsindən ürəkbulandırıcı bir şey qalxıb boğazını
tutur... Lare onun üzərinə atılıb, boğmağa başlayır. O çığırır, çar-
payıda çapalayır... Dodaqlarına və sifətinə nə isə sərən bir şey toxun-
ur. Kabuslar yox olur.

O, Lare ilə bərəbər özünü tennis meydançasında görür. Zərif tor
arəksmənin arxasından mavi dəniz görünür. Günəş yandırır-yaxır,
başı ağrıyır və fırlanır. “Başım belə ağrımasaydı... Bu dəhşətli
günəş!.. Mən topu buraxa bilmərəm...” – o, zərbə üçün raketkasını
qaldıran Larenin hərəkətlərini gərginliklə izləyir. Lare qızmar
günəş altında dişlərini parıldadaraq, “pley”¹ deyə qışqırır və Brike
cavab verməzdən əvvəl topu atır. “Aut” – deyə Larenin səhvindən
sevinən Brike ucadan cavab verir...

¹ Pley – oyna (ing.)

– Tennis oynamaqda davam edirsiniz? – o, kiminsə kobud səsinə eşidərək gözlərini açır. Qarşısında, əyilib onun ölündən tutmuş Kern durmuşdur. O, nəbzini döyüntülərini sayır. Sonra ayağına baxır və başını narazılıqla yırğalayır.

– Saat neçədir? – deyər Brike dilini güclə tərpedərək soruşur.

– Gecə saat ikidir. Bilirsiniz nə var, mənim öziz rəqqasəm, ayağınızı amputasiya etmək lazım gələcək.

– Bu nə deməkdir?

– Kəsmək.

– Nə vaxt?

– Elə indi. Bircə saat da ləngimək olmaz, yoxsa ümumi zəhərlənmə başlanacaq.

Brikenin fikirləri qarışır. O, Kernin səsinə, sanki yuxuda eşidir, sözlərini çətinliklə başa düşür.

– Yuxarıdan kəsiləcək? – deyər Brike laqeydliklə soruşur.

– Buradan. – Kern əlinin yanını sürətlə Brikenin qanının aşağısına çəkir. Bu hərəkətdən Brikenin əl-ayağı soyuyur. Şüuru getdikcə aydınlaşır.

– Yox, yox, yox! – deyər o, dəhşətlə səslənir. – Mən qoymaram. İstəmirəm!

– Ölmək istəyirsiniz! – deyər Kern sakitcə xəbər alır.

– Yox.

– Onda ikisindən birini seçin.

– Bəs Lare necə olsun? Axı, o məni sevir... – Brike mızıldanır.

– Yaşamaq və sağlam olmaq istəyirəm. Siz isə hər şeyi əlimdən almaq istəyirsiniz... Siz dəhşətlisiniz, mən sizdən qorxuram! Xilas edin! Məni xilas edin!..

O artıq təzədən sayıqlayır, çığırrı və qalxmaq üçün çırpınırdı. Xidmətçi qadın onu güclə saxlayırdı. Az sonra Con da köməyə çağırıldı.

Bu vaxt Kern qonşu otaqda cəld işləyir, əməliyyata hazırlaşdı.

Gecə saat iki tamamda Brikeni əməliyyat stoluna keçirdilər. O, huşa gəldi və dinnmədən, ölümə məhkum edilənlər cəllada baxan kimi Kernə baxdı.

– Mənə rəhm edin, – deyər nəhayət, pıçıldadı.

– Məni xilas edin...

Onun üzünə maska salındı. Xidmətçi qadın nəbzini tutdu. Con maskanı getdikcə daha möhkəm sıxırdı. Brike huşunu itirdi.

Brike, çarpayıda özünə gəldi. Baş gicəllənir, ürəyi bulandı. Əməliyyatı dumanlı halda xatırladı, son dərəcə zəifliyinə baxmayaraq, başını qaldırdı, ayağına baxıb, alçaqdan inlədi. Ayağı dizdən yuxarı kəsilmiş və möhkəmcə sarınmışdı. Kern sözünün üstündə durmuş, Brikenin bədəninə mümkün qədər az cybacorləşdirmək üçün, ölündən gələnə etmişdi. O, risk edərək, amputasiyanı elə hesabla aparmışdı ki, protez geydirmək mümkün olsun.

Əməliyyatdan sonra qızdırma aşağı düşməsə də, Brike özünü babat hiss edirdi. Bu isə Kerni narahat edir, o hər saatdan bir gəlib ayağı yoxlayırdı.

– Ayaqsız indi mən nə edəcəyəm? – deyər Brike soruşurdu.

– Narahat olmayın, sizə əvvəlkindən daha yaxşı ayaq düzələcəyəm, – deyər Kern onu sakit edirdi. – Hətta rəqs edəcəksiniz. – Lakin onun qaşqabağı tutuldu: Brikenin ayağı amputasiya yerindən yuxarıdan qızdırır və şişirdi.

Axşamüstü Brikenin hərəti artdı. O, çırpınmağa, inləməyə və sayıqlamağa başladı.

Axşam saat on birdə qızdırma qırx tam onda altıya qalxdı.

Kern hirsələ söydü. Ona aydın oldu ki, qanın zəhərlənməsi başlayır. Kern Brikenin bədəninə xilas etmək barədə düşünməyib, heç olmazsa eksponatın bir hissəsini ölümün pəncəsindən qurtarmağı qət etdi. “Damarları antiseptik, sonra isə fizioloji məhlulla yuyulsa və təzə, sağlam qanla doldurulsa, baş yaşayar”.

O, Brikeni yenidən əməliyyat stoluna keçirməyi əmr etdi.

Brike huşunu itirmiş olduğundan, iti skalperin birinci əməliyyatdan qalmış qırmızı tikiş yerindən daha yuxarıdan sürətlə kəsiyindən xəbər tutmadı. Bu kəsik Brikenin başını təkə öz gözəl bədəninə deyil, həm də bütün ələmdən, yaşadığı bütün sevinc və ümidlərindən ayırdı.

TOMA İKİNCİ DƏFƏ ÖLÜR

Tomanın başı gündən-günə solmaqda idi. Toma təkə zehni fəaliyyətlə yaşamağa alışmamışdı. Özünü yaxşı hiss etmək üçün işləməli, hərəkətdə olmalı, ağırlıq qaldırmalı, qüvvətli bədəninə yormalı, sonra isə doyunca yeməli və bərk yatmalı idi.

O, tez-tez gözlərini yumur və elo təsəvvür edirdi ki, belini gorginləşdirərək ağır kisələri qaldırır. Ona elo gəlirdi ki, hər bir görülmüş özələsini hiss edir. Duyğu o qədər real olardı ki, qüvvətli bədəninə görmək ümidi ilə gözlərini açardı, ancaq altında övvləki kimi stolun ayaqları gözünə dəyər.

Toma dişlərini qıcıdar və gözlərini yenidən yumardı.

O, özünü məşğul etmək üçün kəndləri barədə düşünməyə başlayardı. Dərhal da əbədi itirmiş olduğu nişanlısı yadına düşərdi. Dəfələrlə Kerndən xahiş etmişdi ki, ona təzə bədən versin, lakin o, hər dəfə istehza ilə bəhanə gətirmişdi.

– Hələlik münasibini tapmaq mümkün olmayıb, bir az da döz.

– Zəif bədən də tapılsa, cybi yoxdur, – deyər Toma xahiş edər, həyata qayıtmaq həsrəti ilə çırpınardı.

– Zəif bədənə zay olarsan. Sənə sağlam lazımdır, – deyər Kern cavab verərdi.

Günlər bir-birini əvəz edir, Toma gözəloyir, başı isə hələ də hündür stolda dikəlib qalır.

Yuxusuz gecələr xüsusilə özəbli idi. Onu qara basırdı. Otaq başına hərənlər, dumana bürünür, dumanın içindən at başı görünürdü, gün çıxırdı. Həyətdə itlər qaçışır, toyuqlar qaçqıldaşır... Birdən haradansa, gurultu ilə bir yük avtomobili çıxır və düz Tomanın üstünə gəlirdi. Bu səhnə ara vermədən təkrarlanır. Toma ara vermədən hey ölürdü.

Qarabasmalardan yaxa qurtarmaq üçün, Toma mahını mızıldamağa və ya saymağa başlayırdı, – ona elo gəlirdi ki, mahını oxuyur.

Necə oldusa bir əyləncə onu cəlb etdi. Toma ağız ilə hava axımını dayandırmağı sınadı. Ağızını birdən açıqda hava məzəli bir fişilti ilə çıxmağa başladı.

Bu, onun xoşuna gəldiyindən oyunu təkrar etməyə başladı. O, havanı sıxılmış dodaqları arasından özünə yol açıb çıxana qədər saxlayırdı. Bu vaxt Toma dilini də çevirir, çox gülməli səslər alınırdı. Bəs o, havanı ən çoxu neçə saniyə saxlaya bilər? Toma saymağa başladı. Beş, altı, yeddi, səkkiz... “Ş-ş-ş”, – hava fişilti ilə özünə yol açdı. Bir az da... on ikiyə çatdırmaq lazımdır... Bir... iki... üç... yeddi, səkkiz... doqquz... on bir, on iki...

Sıxılmış hava birdən damağına elə zərbə vurdu ki, Toma başını altıq üzərində bir qədər qalxdığını hiss etdi.

“Bu cür yerəndən qopub havaya uçmaq olar” – deyər o fikirləşdi.

Gözlərini qıydıqda qanın şüşə altlığın üstünə axıb, oradan döşəməyə damcıladığını gördü. Görək ki, hava axımı onun başını qaldırmış, boynunun qan-damarlarına keçirilməsi borucuqları boşaltmışdı. Tomanın başı dəhşətə gəldi: “doğrudanmı, axırımdır?” Şüuru, doğrudan da, dumanlanmağa başladı. Tomaya elo göründü ki, ona hava çatmır. Bu, başı qıdalandıran qanın beyinə daxil olan və kifayət qədər həyatverici oksigen gətirə bilməməsi nəticəsində idi. O, öz qanını görür, həyatının tədricən sönüyünə hiss edirdi. O, ölmək istəyirdi. Şüuru həyatdan ol çöküməyə çalşırdı. Nə olur olsun yaşamaq, Kernin və etdiyi bədəni qovuşmalı idi!

Toma boyun ozoletlərini qısaldaraq başını aşağı salmağa can atır, yırgalanmağa çalşır, lakin vəziyyətini daha da pisləşdirirdi: borucuqların şüşə ucları venalardan gəldikcə daha çox çıxırdı. Toma şüurunun son işarantısı ilə elo çığırmağa başladı ki, ömründə heç vaxt belə çığırmamışdı.

Lakin bu, artıq çığırtdı deyil, ölümqabağı xırıltı idi...

Sayıq yatmış Con bu anlaşılmaz səslərdən oyanıb otağa yüyürdükdə Tomanın dodaqları güclə tərpənirdi. Con, başı özü bildiyi kimi yerinə basdı, borucuqları dərin oturdu və professor Kernin gecəki hadisəni görməməsi üçün qanı söyləyib təmizlədi.

Səhər Brikenin bədənindən ayrılmış başı yenidən artıq öz övvləki yerində – şüşə lövhəli hündür metal stol üzərində qoyulmuşdu, Kern onu huşa gətirirdi.

O, xarab olmuş qanın qalığıları yuyub, başa otuz yeddi dərəcəyə qədər qızdırılmış təzə, sağlam qan axını buraxdıqdan sonra, Brikenin yanaqlarını qızardı. Bir neçə doqquzodən sonra Brike gözlərini açıb hələ bir şey anlamadan Kernə baxdı. Sonra hiss olunacaq çətinliklə aşağı baxdıqda gözləri böyüdü.

– Yəni bədənə... – deyər Brikenin başı pıçıldadı və gözləri yaşla doldu. İndi o, yalnız fişiltiyə bilirdi. Boğaz telləri köhnə yerindən bir qədər yuxarıdan kəsilmişdi.

“Əladır, – deyər Kern düşündü, – bu, göz yaşları kanallarında qalmış su deyilsə, damarlar suyu sürətlə mənimləyir. Ancaq hər halda qiymətli maye göz yaşına sərf olunmamalıdır”.

– Madmazel Brike, ağlamayın və kədərlənməyin. Sözsə qulaq asmadığınız üçün öz-özünüzi əmansızcasına cəzalandırmısınız.

Lakin mon sizə övvəlkindən daha yaxşı tozo bədən düzəldərəm, bir neçə gün də dözün.

Bu sözlərlə Kern Brikenin başından uzaqlaşdı, Tomanın başına yanaşdı:

– Ho, bizim fermer necədir?

Kern birdən qaşqabağını tökdü və diqqətlə Tomanın başına baxdı. Onun görünüşü olduqca pis idi. Dərisi qaralmış, ağzı yarıaçıq qalmışdı. Kern borucuqları nəzərdən keçirdikdən sonra Conu söyməyə başladı.

– Mon elə düşünürdüm ki, Toma yatıb, – deyə Con özünə bəraət qazandırır.

– Son özün yatıb qalmısan, eşşək!

Kern başın yanında əlloşdı.

– Ah, nə böyük dəhşət!.. – Brikenin başı fışıldadı. – O ölmüşdür. Mon əlülördən elə qorxuram ki... Özümün də öləcəyimdən qorxuram. O nədən ölmüşdür?

– Onun hava kranını bağla! – deyə Kern qəzəblə omr etdi.

Brikenin sözü ağzında qaldısa da, qorxaq və yalvarışlı nəzərlərlə xidmətçi qadına baxaraq kəməksiz halda dodaqlarını tərptəməkdə davam edirdi.

Kern dedi:

– İyirmi dəqiqəyə qədər başı həyata qaytarmasam, onu tullamaq lazım gələcək.

On beş dəqiqədən sonra başda bözi həyat olamətləri göründü. Göz qapaqları və dodaqları titrədi, amma gözlərinin baxışı küt və mənasız idi. Daha iki dəqiqə keçdi, baş bir neçə rabitəsiz söz dedi. Kern artıq bu qələbədən sevinirdi. Lakin baş birdən yenə susdu. Üzündə birə sinir belə səyrimədi.

Kern termometrə baxdı.

– Meyit temperaturu. İş bitdi!

O, Brikeni unudaraq başın sıx saçlarından yapışdı və hirsle stoldan qoparıb, böyük metal ləyənə atdı.

– Buzxanaya aparın... Kəlləni yarmaq lazım gələcək.

Zənci cəld ləyəni götürüb otaqdan çıxdı. Brikenin başı dəhşətdən böyümüş gözləri ilə ona baxırdı.

Kernin kabinetində telefon zəng çaldı. Kern yandırmamağa hazırlaşdığı siqarı qəzəblə döşəməyə tulladı və otağına keçərək, qapını bərk çırpdı.

Zəng edən Ravino idi. O, xəbər verirdi ki, qasidlə Kernə məktub göndərmişdir, yaqın ki, o artıq bu məktubu almışdır.

Kern aşağı endi, məktubu qapının poçt yeşiyindən şəxsən özü çıxartdı. Pəllələri qalxa-qalxa hirsle zorfi çırdı və məktubu oxumağa başladı. Ravino xəbər verirdi ki, Artur Douel özünü xəstə kimi qələmə verməklə müalicəxanaya girmiş, madmazel Lorani çaqırmış və özü də aradan çıxmışdır.

Kernin ayağı pillorə iləşdi və yıxılmaqdan özünü güclə saxladı.

– Artur Douel!.. Professorun oğlu... O, buradadır? O, öldü, hər şeydən xəbər tutmuşdur...

Ona aman verməyəcək yeni bir düşmən meydana çıxmışdı. Kern kabinetdə məktubu yandırdı və xalçanın üstündə gozişo-gəzişo hərəkət planı düşünməyə başladı. Professor Douelin başını məhv etsinmi? O, bunu birə dəqiqədə həmişə edə bilər. Lakin baş hələ ona lazımdır. Yalnız bu sübutun konar adamların gözünə möməsi üçün tədbir görmək lazımdır. Ola bilər ki, axtarış aparınlar, düşmənlər onun evinə girsinlər. Sonra... sonra isə Brikenin başını mümkün qədər tez nümayiş etdirmək lazımdır. Qalibləri mühakimə etmirlər. Onun adı ümumin ehtiram və hörmətinə layiq görüldükdən sonra Lorən və Artur Douel hər nə desələr də, Kern üçün onlara qarşı mübarizə aparmaq asan olar.

Kern telefonun dostəyini götürüb, elmi cəmiyyətin katibini çağırdı və özünün on yeni işlərinin noticolarını nümayiş etdirəcəyi iclasın təşkil ilə olaqədar danışıqlar aparmaq üçün onun yanına gəlməsini xahiş etdi. Sonra Kern on iri qəzetlərin redaksiyalarına zəng vurdu və müsahibə aparan müxbirlərin onun yanına gəndərilməsinə xahiş etdi.

“Professor Kernin ən böyük köşfi otəfəndə qəzetlərin həy-küyünü təşkil etmək lazımdır... Nümayiş üç-dörd günə – Brikenin başının özünə gəlməsindən və onun öz bədənini itirməsi faktı ilə barışmasından sonra düzəltmək mümkün olacaq... Ho, indi isə...”

Kern laboratoriyaya keçdi, kiçik dolablarda eşləndi, oradan şpris, bunzen qızdırıcısı çıxartdı, pambuq və üzərində “Parafin” yazılmış bir qutu götürüb, professor Douelin başının yanına getdi.

Larenin evi "sui-qəsdçilər" in: Artur Douelin, Larenin, Şaubun və Mari Loranın monzil-qorərgahı olmuşdu. Ümumi şurada belo qərara alınmışdı ki, Loranın öz monziline qayıtması təhlükəlidir. Lakin Loran anası ilə tez görüşmək istədiyi üçün Lare, madam Loranın yanına yollandı və onu öz evinə gətirdi.

Qızını sağ-salamat görən qarı sevincindən az qala huşunu itir-cəkdi; Lare onun qoluna girib kresloya oturtmalı oldu.

Ana-bala üçüncü mortobonin iki otağında yerləşdilər. Bir tərəfdən sevinən madam Loranı, digər tərəfdən qızının "xilaskarı" Artur Douelin hələ də xəstə yatması kədərləndirirdi. Xoşbəxt-likdən o, qazın boğucu təsirinə uzun müddət moruz qalmamışdı. Gəncin müstəsna sağlam orqanizmi də özünü göstərirdi.

Madam Loran ilə qızı növbə ilə xostenin yatağı yanında olur-dular. Həmin müddət ərzində Artur Douel Loranlarla möhkəm dostlaşmışdı. Mari Loran ona xüsusi diqqətlə yanaşırdı; atasının başına kömək edə bilmədiyindən, oğlunun qayğısına qalırdı. Hər halda ona belo gəlirdi. Lakin onu, xostəyə xidmət etmək üçün öz yerini ana-sına həvvəssiz verməyə məcbur edən daha bir səbəb də vardı. Artur Douel Loranı valeh etmiş ilk kişi idi. Onunla romantik bir şəraitdə tanış olmuşdu, – o, osil cəngəvərlər kimi onu Ravinonun dəhşətli evindən azad edib gətirmişdi. Atasının faciəli taleyinin izi oğlunun əhvali-ruhiyyəsinə öz əksini tapmışdı. Onun şəxsi keyfiyyətlərinə – mərdliyinə, gücünə və gəncliyinə heyran qalmamaq çətin idi.

Artur Douel də Mari Loranı həmişin belo məhrəban nəzərlərlə qarşılayırdı. O, özü hissələrindən daha yaxşı baş çıxarıb və məhrəbanlığının, təkə xostəyə qayğı göstərən bir qadına qarşı borc olma-dığını özündən gizlətmirdi.

Cavanların bir-birinə məhrəban nəzərlərlə baxışmaları ətrafdə-kilərin diqqətindən yayınmırdı. Loranın anası üzə özünü bir şey hiss etməmiş kimi göstərsə də, qızının sevgisini, yəqin ki, ürəyində alqışlayırdı. İdmana meyli olan, qadınlara nifrət bəsləyən Şaub istəhsə ilə gülümsəyir, ürəyində Artura acıyırdı. Lare isə başqasının səadətini gördükdə dərindən köks ötürür, qeyri-ixtiyari olaraq Anjelikanın gözəl bədənini xatırlayıb; həm də xəyalında artıq bu bədən üzərində Qayın deyil, Brikenin başını canlandırır. O, hotta

özünü bu "əhdəxiləfliyinə" görə danlasa da, burada ancaq əssosia-siya qanununun rol oynadığı ilə özünə bəraət qazandırır: Qayın bədənini təsəvvürünə gətirincə Brikenin başı nəzərində canlandırdı.

Artur Douel hokimin ona ayağa qalxmağa icazə verəcəyi günü böyük səbirsizliklə gözləyirdi. Lakin Artura, cərpayından qalxmadan yalnız danışmağa icazə verilmədi və bundan əlavə, ətrafdakilərə Douelin ağ ciyərlərini qorumaq əmr olunmuşdu.

Douel başqalarının rəyinə qulaq asaraq, yalnız qısaca etiraz edən və "mübahisələrə" yekun vuran sədr rolunu istər-istəməz üzərinə götürməli oldu.

Mübahisələr isə qızgın keçirdi. Lare ilə Şaub xüsusilə əzə-ləndirən çıxarırdılar.

Ravino və Kernlə nə etməli? Şaub nədənsə, Ravinonu özü üçün hədəf seçmiş və ona qarşı "quldurcasına hücumlar" planını həyata keçirməyə soy əldirdi.

– Biz bu itin axırına çıxma bilmədik. Amma onu mütəlak məhyə etmək lazımdır. Bu köpəyin hər bir nəfəsi yer üzünü daha çox mur-darlayır! Onu öz əllərimlə boğmayınca sakit olmayacağam. Siz deyirsiniz ki, – deyə o qızışaraq Douelə müraciət edirdi, – bütün bu işi məhkəmə və cəlladın əlinə verməliyik. Axı Ravino özü bizə deyirdi ki, bütün hökuməti satın almışdır.

– Yerli hökuməti, – deyə Douel qısaca əlavə etdi.

– Dayanın, Douel, – deyə Lare səhəbə qarışdı. – Danışmaq sizə zərərdir. Siz də, Şaub, mətləbə keçimirsiniz. Ravino ilə hər vaxt hesablaşa bilərsiniz. Bizim ən yaxın məqsədimiz Kernin cinayətini əməl və professor Douelin başını aşkar etməkdir. Biz hər hansı üsulla olursa olsun, Kernin evinə soxulmalıyıq.

– Axı necə soxula bilərsiniz? – deyə Artur soruşdu.

– Necə? Öyrələr və evyaranlar necə soxulurlarsa, eləcə.

– Siz ki evyaran deyilsiniz. Bu iş özü də bacarıq tələb edir.

– Lare fikrə getdi, sonra birdən əlini şəppildatdı. – Biz qastrola Janı dəvət edirik. Axı Brike bir dost kimi, onun hansı peşə sahibi olduğunu mənə demişdi. Onu təvliyəli! Əmrində birinci dəfə olaraq qapı kilidlərini təmənənəsiz qırar.

– Birdən o qədər təmənənəsiz olmadı?

– Biz ona pul veririk. O, yalnız bizə yol açar və polis çağıracaq-mızdan daha əvvəl qeyb olar. Polisə isə mütəlak xəbər verməliyik.

Lakin elə burada Artur Douel onu həvəsdən saldı. O, aram-aram və astadan danışmağa başladı:

– Elə bilirəm ki, hazırkı vəziyyətdə bütün bu romantikaya ehtiyac yoxdur. Çox güman ki, artıq Ravino mənim Parisə gəlməyimi və madmazel Loranı qaçıрмаqda iştirak etdiyimi Kernə xəbər vermişdir. Deməli, özümü gizləndir saxlamağa daha heç bir ehtiyac yoxdur. Bu bir. Sonra, mən... mərhum professor Douelin oğlu olduğumdan, hüquqşünaslar demişkən, işə girişməyə, yəni məhkəmə təhqiqatı və axtarış aparmamağa ixtiyarım vardı...

– Yəni məhkəmə, – deyə Lare ümidsiz halda əlini yellədi. – Məhkəmə əngəlləri sizi dolaşdıracaq və Kern sudan quru çıxacaq. Artur öskürdü və ixtiyarsız olaraq sinosindəki ağrıdan üzgözünü turşutdu.

– Siz həddindən ziyadə danışsınız, – deyə Arturun yanında öyləşmiş madam Loran qayğılı halda dilləndi.

– Eybi yoxdur, – deyə o, sinosini ovuşdura-ovuşdura cavab verdi. – İndicə keçib gedər...

Həmin anda Mari Loran nədənsə bərk höyəcanlanmış halda otağa girdi.

– Alın oxuyun, – deyə əlindəki qəzeti Douelə uzatdı.

Birinci səhifədə iri şriftlərlə yazılmışdı:

PROFESSOR KERNİN FÖVQƏLADƏ KƏŞFİ

Nisbətən xırda şriftlərlə ikinci bir başlıq da dərc edilmişdi:

DİRİLMİŞ ADAM BAŞININ NÜMAYİŞ ETDİRİLMƏSİ

Məqalədə sabah axşam professor Kernin elmi cəmiyyətdə məruzə ilə çıxış edəcəyi bildirilirdi. Məruzə ilə birlikdə dirildilmiş insan başı nümayiş etdiriləcəkdə.

Daha sonra Kernin tədqiqatının tarixi barədə məlumat verilir, elmi işlərinin və apardığı parlaq əməliyyatların adları çəkilirdi.

Birinci yazının altında Kernin özünün imzaladığı məqalə yerləşdirilmişdi. Həmin məqalədə onun, əvvəl itlərin, sonra isə adamların başlarının dirildilməsi tarixi ümumi cizgilərlə şərh olunurdu.

Loran, Artur Douelin gah üzünün ifadəsini, gah da sətirdən-sotrə keçən nəzərlərinin gərgin diqqətlə izləyirdi. Douel xarici sakitliyini

hifz edirdi. Yalnız məqalənin sonunda onun simasında qəmli bir təbəssüm görünüb yox oldu.

– Bu, biabırçılıq deyilmi? – deyə Loran, Artur qəzeti dinməzcoə ona qaytaranda, həyəcanla səsləndi. – Bu yaramaz, “fövqəladə kəşf”də sizin atanızın rolunu birco kəlmə ilə də xatırlatmır. Yox, mən bunu belə qoya bilmərəm! – Loranın yanaqları yanırıdı. – Kern sizin atanızın, mənim, sizin, bədənsiz yaşamaq cəhənnəmi üçün dirildiyi o zavallı başların başına gətirdiyi oyunların müqabilində cəzalanmalıdır. O, tokco məhkəmədə deyil, cəmiyyət qarşısında da cavab verməlidir. Onun birco saat belə təntənə etməsinə yol vermək son doroco haqsızlıq olardı.

– Axı siz nə etmək istəyirsiniz? – deyə Douel sakitco soruşdu.

– Onun qələbəsini tokzib etmək! – deyə Loran qızğınlıqla cavab verdi. – Elmi cəmiyyətin müşavirəsinə gedib Kerni camaat qarşısında qatillikdə, cinayətkarlıqda və uğurluqda ittiham etmək...

Madam Loran, həqiqətdən, həyəcanlanmışdı. O yalnız indi qızının əsəblərinin neco pozulduğunu başa düşdü. Ana ilk dəfə idi ki, mülayim, ağırtəbiətli qızını belə həyəcanlı görərdi. Madam Loran onu sakitləşdirməyə çalışsa da, qız, sanki ətrafda heç nə görmürdü. O, qəzəb və intiqam hissi ilə yanırdı. Lare ilə Şaub ona heyrətlə baxırdılar. Loran öz qızğınlığı və sarsılmaz qəzəbi ilə onları ötüb keçmişdi. Loranın anası yalvarıcı nəzərlərlə Artur Douelə baxdı. Douel bu nəzərləri duyaraq dedi:

– Madmazel Loran, sizin görmək istədiyiniz iş, necib hissələrin təsiri altında olsa belə ağılsızlıq...

Loran onun sözünü kəsdi:

– Elə ağılsızlıq var ki, min ağıllılığa dəyər. Elə bilməyin ki, mən ifşaçı qəhrəman qadın rolunu oynamaq istəyirəm. Sadəco olaraq başqa cür hərəkət edə bilmərəm. Bunu mənim vicdanım tələb edir.

– Axı bununla nəyə nail olacaqsınız. Siz hər şeyi məhkəmə müstəntiqinə deyə bilməzsiniz axı.

– Yox, mən Kernin camaat arasında rüsvay olmasını istəyirəm! Kern başqalarının bədbəxtliyi, cinayətlər və qətlər hesabına şöhrət qazanır! Sabah o, qələbə çələngi taxmaq istəyir. Onu, layiq olduğu şərəfə nail etmək lazımdır.

– Mən bu əməlin öleyhinoyəm, madmazel Loran, – deyə Artur Douel dilləndi, o qorxurdu ki, Loranın çıxışı onun əsəb sistemini daha çox sarsıda bilər.

– Çox təəssüf, – deyə qız cavab verdi. – Ancaq mən hətta bütün dünya əleyhimə çıxsa belə, öz qərarımı dəyişməyəcəyəm. Siz hələ mənə tanımırınsız!

Artur Douel gülümsədi. Bu gənclik qızgınlığı onun xoşuna gəlirdi, yanaqları allanmış Marinin özünü o daha çox xoşlayırdı.

– Axı bu, düşünülməmiş addım olardı, – deyə o, yenidən sözbəşlədi. – Siz özünüzü böyük təhlükə qarşısında qoyursunuz...

– Biz onu müdafiə edəcəyik, – deyə Lare əlini, zərbəyə hazır qılınc tutmuş kimi qaldırdı.

– Bəli, biz sizi müdafiə edəcəyik, – deyə Şaub da yumruğunu havada silkələyərək, dostunu müdafiə etdi.

Bu havadarlığı görün Loran, məzəmmətli nəzərlə Artura baxdı.

Artur:

– Elə isə həmçinin mən də sizi müşayiət edəcəyəm, – dedi.

Loranın gözlərində sevinə görünəndə, dərhal qaşqabağı sallandı.

– Sizə olmaz... hələ sağlammamısınız, – dedi.

– Hər halda gedəcəyəm.

– Axı...

– Hətta bütün dünya əleyhimə çıxsa belə, fikrimdən dönməyəcəyəm! Siz hələ mənə tanımırınsız, – deyə təbəssümlə qızın sözlərini təkrar etdi.

KORLANMIŞ TÖMTƏRAQ

Elmi nümayiş günü Kern Brikenin başını xüsusi səylə gözdən keçirdi.

– Məsələ belədir, – deyə o, yoxlamayı qurtardıqdan sonra başa müraciət etdi. – Bu axşam saat səkkizdə sizi çoxlu adam iştirak edəcək yığıncağa aparacaqlar. Orada danışmalı olacaqsınız. Sizə veriləcək suallara qısa cavablar verin. Artıq çətinləməyin. Anladınızmı?

Kern hava kranını açıqda, Brike pıçiltı ilə:

– Anladım, – dedi. – Ancaq rica edirəm ki... zəhmət olmasa...

Kern ona axıradək qulaq asmadan otaqdan çıxdı.

Onun həyəcanı getdikcə artırdı. Qarşısında çətin bir məsələ – başı elmi cəmiyyətin iclas salonuna aparmaq dururdu. Xırdaca bir təkən, başın həyatı üçün fəlakət ola bilərdi.

Xüsusi təchiz olunmuş avtomobil hazırlandı. Bütün cihazla birlikdə başın yerləşdiyi kiçik stolu da hamar döşəmə ilə hərəkət etmək üçün tokərləri və pillələrlə aparılması üçün dəstəkləri olan xüsusi xərəyə qoydular. Nəhayət, hər şey hazır oldu. Axşam yeddidə yola düşdülər.

...Böyük ağ salon parlaq işığa qorq olmuşdu. Parterdə, qara frak və sürük geymiş alimlərin çallaşmış və daz başları üstünlük təşkil edirdi. Çəsmələrin şüşələri parlıdaydı. Loja və amfiteatrlar elm aləminə bu və ya digər münasibəti olan seçmə adamların ixtiyarına verilmişdi.

Xanımların zینətli geyimləri, bərk saçan brilyantlar, dünya şöhrəti qazanmış səhnə ustalarının çıxışları gedən konsert salonlarındakı şərəfli xatırladı.

Nümayişin başlanmasını gözləyən tamaşaçıların arasıköşilməz uğultusu zalı bürümüşdü.

Estradanın yanında, stolların arxasında stenoqrafiya yazısı üçün karandaşlarını çörtən qəzet müxbirləri qarışqa kimi qaynaşırdılar.

Kernin və dirildilmiş başın çıxışlarını yerli-yerində lentə çəkmək üçün sağ tərəfdə bir cərgə kinoaparət qurulmuşdu. Elm aləminin ən böyük simalarından təşkil olunmuş fəxri prezidium estradada yerləşmişdi. Estradanın ortasında kafedra ucalırdı. Onun üzərində qoyulmuş mikrofon, nitqləri radio vasitəsilə bütün dünyaya verməli idi. İkinci mikrofon Brikenin başı önündə dururdu. O, estradanın sağ tərəfində ucalırdı. Bacarıqla, yerli-yerində çökülmüş qrim, Brikenin başına tərəvət və cazibə verərək, hazırlıqsız tamaşaçılarda oyadacaq ağır təəssüratı bir qədər yumşaltmalı idi. Xidmətçi qadın ilə Con Brikenin stolu yanında durmuşdular.

Mari Loran, Artur Douel, Arman Lare və Şaub, birinci sırada – üzərində kafedra qoyulmuş altılığın ikinci addımlığında oturmuşdular. Yalnız heç kimin tanımadığı Şaub öz adı görkəmində idi. Loran axşam geyimində və şlyapada gəlmişdi. O, başını aşağı salıb, şlyapasının kənarları ilə özünü gizlətməyi ki, Kern təsadüfən baxdıqda onu tanımasın. Artur Douel ilə Lare qrimlənmişdilər. Onların qara saqqal və bığları, artistlərininki kimi möharətlə düzəldilmişdi. Konspirasiya məqsədi ilə bir-birini “tanınmadığı” qərara almışdılar. Hər biri dinnəzəcə öyləşərək, dalğın-dalğın qonşularını gözdən keçirirdi. Lare özünə vəziyyətdə idi; o, Brikenin başını gördükdə huşunu itirməkdən özünü güclə saxladı.

Saat səkkiz tamamdə professor Kern kafedraya çıxdı. Bənizi əvvəlkinə nisbətən daha çox ağarmış olsa da, təkəbbürlü görünürdü.

Salondakılar onu arası uzun müddət kəsilməyən alqışla qarşıladılar.

Kinoaparət şıqqıldadı. Qəzetçilər sakitləşdilər. Professor Kern öz yalançı kəşflərinə aid moruzoyə başladı.

Bu, formaca parlaq və möharətlə qurulmuş bir nitq idi. Kern, vaxtsız vəfat etmiş professor Douelin çox qiymətli ilkin elmi işlərini xatırlatmağı unutmadı. Ancaq mərhumun işlərinə haqq qazandırmək öz – “kiçik xidmətləri” barədə danışmağı da yaddan çıxarmadı. Dinləyicilərdə, kəşfi etmək şərəfinin, bütünlüklə professor Kernə məxsus olduğuna heç bir şübhə qalmamalı idi.

Onun nitqi bir neçə dəfə alqışlarla kəsildi. Yüzlərlə xanım durbin və lornetlərini¹ ona yönəlmişdi. Kişilərin durbin və monoklları isə maraqla, özünü gülümsəməyə məcbur edən Brikenin başına tərəf tuşlanmışdı.

Professor Kernin işarəsi ilə xidmətçi qadın kranı açıb, hava axını buraxdı və Brike danışa bilmək imkanı öldü.

– Özünüzü necə hiss edirsiniz? – deyər qoca alimlərdən biri başdan xəbər aldı.

– Təşəkkür edərim, yaxşıyam.

Brikenin sosi boğuc və xırıltılı idi, güclü hava axını fıslıtlı oməlo gətirirdi, səs, demək olar ki, modulyasiyadan² məhrum idi, bununla belə başın çıxışı qeyri-adi təəssürat yaratdı. Belə coşqun alqışları hətta dünya şöhrəti qazanmış artistlər belə az eşitməli olurdular. Lakin vaxtilə xırda məyxanalarda çıxışları ilə rəğbət qazanmağa alışmış Brike, bu dəfə yalnız göz qapaqlarını yorğun-yorğun aşağı endirdi.

Loranın həyəcanı getdikcə artırdı. Əsəbi qızdırma onu titrətdiyindən, bir-birlərinə dəyib saqqıldamamaları üçün, dişlərini möhkəmcə sıxmışdı. “Vaxtdır” – deyər o bir neçə dəfə öz-özünə təkrar etsə də, qətiyyəti çatmırdı. Vəziyyət onu sıxırdı. Buraxılmış hər bir fürsətdən sonra fikrən özünü bununla sakitləşdirməyə çalışdırdı ki, “professor Kern yüksəyər qalxdığı qədər də aşağı düşəcəkdir”.

Nitqlər başladı.

¹ Lornet – dostekli gözlük

² Modulyasiya – bir tondan digər tona keçmək

Ən böyük alimlərdən biri sayılan ağsaçlı bir qoca kafedrada görünürdü.

O, zoif, titrək səsli professor Kernin dahiyənə kəşfi, elmin qüdrəti haqda, ölüm üzərində qələbə çalmağın barəsində dünyaya ən böyük elmi nailiyyətlər bəxş edən belə zokalarla bir yerdə olmağın soadətindən danışdı.

Loranın özünün daha az gözlədiyi bir anda, uzun müddət saxlamış olduğu qəzəb və nifrət qarışığı onu qanadına aldı. O artıq özünü idarə etmək iqtidarında deyildi.

O, kafedraya atılaraq az qala şaşıb qalmış qocanı yıxacaqdı, sonra onu demək olar ki, konara itələyib yerini tutdu, ağarmış bənizi və qatili təqib edən qisas ilahəsinin gözləri kimi alov saçan gözləri ilə boğuc səsli dolaşığı alovlu nitqinə başladı.

Bütün salon onun görünməsi ilə bir-birinə döydü.

İlk anda, professor Kern port oldu və qeyri-ixtiyari olaraq Lorana tərəf hərəkət edib, sanki onu dayandırmaq istədi. Sonra cəld Cona tərəf çevrildi, onun qulağına bir neçə söz pıçıldadı. Con qapının dalında gözdən itdi.

Qarma-qarışıqlıqda bu, heç kimin nəzərinə çarpmadı.

– İnanmayın ona! – deyər Loran Kerni göstərərək qışqırırdı. – O, oğrudur, qatildir! O, professor Douelin elmi işlərini oğurlayib! O, Doueli öldürmüşdür. O, indi də professor Douelin başı ilə işləyir. O, əzab və işgəncə gücünə başı elmi təcrübələri davam etdirməyə məcbur edir, sonra isə onları öz kəşfləri kimi qələmə verir... Douel özü mənə deyib ki, Kern onu zəhərləmişdir...

Camaatın çaşqınlığı həyəcanla əvvəl olundu. Çoxları yerlərindən sıçrayıb qalxdılar. Hətta bəzi müxbirlər qələmlərini belə əllərindən salıb, şaşıq pozada donub qalmışdılar. Təkcə kinooperator, lentə böyük müvofiqiyyət qazandıracaq bu gözəlilməz trükdən sevinərək cihazın dəstəyini sayılı hərəkətdi.

Professor Kern özünü tamamilə ölə almışdı. O, sakitcə dayanaraq, üzündə təəssüf ifadə edən bir təbəssüm görünürdü. Əsəbi Loranın spazmadan boğazının tutulduğunu gözləyən Kern fasilədən istifadə edərək qapıda durmuş auditoriya nəzarətçilərinə tərəf çevrildi və amirənə səsli:

– Aparın onu! – dedi. – Dəliliyi tutduğunu görmürsünüz?

Nəzarətçilər Lorana tərəf atıldılar. Lakin onlar camaatı yarıb, özlərini qıza yetirənə qədər Lare, Şaub və Douel qızın yanına yüyü-

rüb onu dəhlizə çıxartdılar. Kern bütün bu dəstəni şübhəli nəzərlə süzdü.

Dəhlizdə polis nəfərləri Lorani saxlamaq istəsələr də, cavanlar onu küçəyə çıxarıb, avtomobilə mindirə bildilər. Avtomobil uzaqlaşdı. Ara bir qədər sakitləşdikdə professor Kern kafedraya qalxdı, "kədərəndirici hadisə"yə görə camaatdan üzr istədi.

– Lorən əsəbi və isteriyalı bir qızıdır. O, Brikenin süni surətdə diriltiyim başının yanında keçirdiyi günlərin güclü təəssüratına davam gətirə bilməmişdir. Loranın psixikası sarsılmışdır. O, ağılını itirmişdir...

Bu nitq salonda hökm sürən müdhiş sükutda dinlənilirdi.

Bir neçə adamın əl çalması eşidildi, lakin bu səslər hay-küy və fit səslərindən eşidilməz oldu. Sanki salonun üzərindən ölüm küləyi keçmişdi. İndi yüzlərlə göz artıq, Brikeyə qəbirdən çıxmış bir adama baxmış kimi dəhşət və mərhəmətlə baxırdı... Yığıncığa gələnlərin əhvali-ruhiyyəsi son dərəcədə pozulmuşdu. Camaatdan bir çoxu axıra qədər gözləmədən çıxıb getdi. Qabaqcadan hazırlanmış nitqləri, təbrik teleqramlarını, professor Kernin müxtəlif institut və akademiyalara fəxri üzv və doktor seçilməsi haqda aktları tələsik oxuyandan sonra iclas qapandı.

Professor Kernin arxasında zahir olan zənci onun işarəsilə Brikenin avazını, bərk qorxmış və öldən düşmüş başını geriye aparmaq üçün dərhal tələsik hazırlamağa başladı.

Üstüörtülü avtomobildə tək qalan professor Kern qəzəbinə meydan verdi. O, yumruqlarını sıxır, dişlərini qıcıdır və elə bərkdən söyləyirdi ki, sürücü dəfələrlə avtomobilin sürətini yavaşdıb, eşitmə borusuna deyirdi:

– Allo?

SON GÖRÜŞ

Kernin elmi cəmiyyətdə etdiyi uğursuz çıxışdan bir gün sonra Artur Douel polis rəisinin yanına gəlib, özünü nişan verdi və Kernin mənzilində axtarış aparılmasını xahiş etdiyini bildirdi.

– Professor Kernin mənzilində axtarış hələ keçən gecə aparılmışdır, – deyərək polis rəisi quruca cavab verdi. – Axtarış heç bir nəticə

verməmişdir. Madmazel Loranın dedikləri isə gözlənilmədi kimi, sarsılmış təxəyyülünün məhsulu imiş. Məgər siz bu barədə səhər qəzetlərinə oxumamısınız?

– Nə üçün siz belə asanlıqla güman edirsiniz ki, madmazel Loranın dedikləri sarsılmış təxəyyülünün məhsuludur?

– Çünki özünüz bir mühakimə edin, – deyərək polis rəisi cavab verdi, – bu, tamamilə aqlaşmış işdir; sonra da axtarış təsdiq etdi ki...

– Siz madmazel Brikenin başını dindirmisinizmi?

– Xeyr, biz heç bir başı dindirməmişik, – deyərək polis rəisi cavab verdi.

– Nahaq yerə! O da həmçinin, atamın başını gördüyünü təsdiq edə bilərdi. Bu barədə mənə o özü şəxsən xəbər vermişdir. Mən ikinci dəfə axtarış aparılmasını təkid edirəm.

– Buna heç bir əsasım yoxdur, – deyərək polis rəisi kəskin cavab verdi. "Doğrudanmı, bu da Kernə satılmışdır?" – deyərək Artur düşündü.

– Bundan başqa, – deyərək polis rəisi davam etdi, – təkrar axtarış ictimaiyyətin hiddətinə səbəb ola bilər. Cəmiyyət, onsuz da bu dəli Loranın çıxışından bərk hiddətlənmişdir. Professor Kernin adı dillərdə gəzir. Ona təsəlli vermək üçün Loranın hərəkətinə nifrət ifadə edən yüzlərlə məktub və teleqram gəlir.

– Hər halda, mən Kernin bir neçə cinayət işlədiyinə israr edirəm.

– Əsas olmadığı halda adamı belə təhminləndirmək olmaz,

– deyərək polis rəisi nəsihətverici ədə ilə dilləndi.

– Elə isə bu təhminləri əsaslandırmaq üçün mənə imkan verin, – deyərək Douel etiraz etdi.

– Belə bir imkan sizə artıq verilmişdir. Hökumət orqanları axtarış aparılmışlar.

– Siz bundan qəti surətdə boyun qaçırırsınızsa, mən prokurora müraciət etməyə məcbur olacağam, – deyərək Artur qətiyyətlə bildirdi yerindən qalxdı.

Polis rəisi də yerindən qalxa-qalxa:

– Sizin üçün mən heç nə edə bilmərəm, – deyərək cavab verdi.

Onun prokuroru xatırlatması rəisə öz təsirini göstərdi. Bir qədər fikirləşdikdən sonra:

– Mən necə deyərək, qeyri-rəsmi şəkildə təkrar axtarış barədə sərhənc verə bilirdim, – dedi. – Prokurora isə bu axtarış yeni bir nəticə verərsə, mən özüm məlumat verərəm.

– Axtarış, madmazel Loranın, mənim və dostum Larenin iştirakı ilə aparılmalıdır.

– Bu, çox deyilmi?

– Əlbəttə yox, bu adamların hamısının bizə böyük xeyirləri dəyə bilər.

Polis rəisi əllərini oynatdı və köksünü ötürüb dedi:

– Yaxşı! Mən bir neçə polis agentini sizin sərəncamınıza verərəm. Müstəntiqi də dəvət edərdəm.

Səhər saat on birdə Artur artıq Kernin qapı zəngini basırdı.

Zənci palıd ağacından düzəldilmiş qapını, zəncirini açmadan araladı.

– Professor Kern qəbul etmir.

İrəli çıxan polis nəfəri Conu, çağırılmamış qonaqları mənzilə buraxmağa məcbur etdi.

Onları öz kabinetində qarşılayan professor Kern, özünü təhqir olunmuş xeyirxah adam kimi aparırdı.

Kern laboratoriyanın qapısını taybatay açaraq Lorana hiddətli bir nəzər salandan sonra soyuqqanlıqla:

– Buyurun, – dedi.

Müstəntiq, Loran, Artur Douel, Kern, Lare və iki polis nəfəri içəri daxil oldular.

Keçirmiş olduğu bir bu qədər ağır günlərlə əlaqədar olan tanış şərait Loranı həyəcanlandırdı. Ürəyi şiddətlə çırpınmağa başladı.

Laboratoriyada təkə Brikenin başı gözə deyirdi. Onun allığını itirmiş çöhrəsi tünd sarı mumiya rəngi almışdı. Brikenin başı Loranı və Larenı gördükdə gülümsəyib göz vurdu. Lare titrəyib, dəhşətə gəlmiş halda üzünü yana çevirdi.

Laboratoriya ilə bitişik otağa keçdilər.

Orada saç təmiz qırılmış, iri ötlü burmu olan ahl bir adam başı dururdu. Həmin başın gözləri, qara çəsmək arxasında tamamilə görünməz idi. Dodaqları yüngülçə əsməkdə idi.

– Gözləri ağrıyır... – deyə Kern izahat verdi. – Bunlar sizə göstərə biləcəyimin hamısıdır, – istehzalı təbəssümlə əlavə etdi.

Həqiqətən də, ev ikinci dəfə zirzəmidən taxtapaşa qədər yoxlandıqda heç bir başqa baş tapılmadı.

Qayıdanbaş yenidən iriburunlu başın yerləşdiyi otaqdan keçməli oldular. Məyus olmuş Douel, o biri qapıya doğru getmək istədi, müstəntiq ilə Kern onun ardınca qapıya tərəf yollandılar.

– Dayanın! – deyə Loran onları saxladı.

O, ötlü burunlu başa yaxınlaşdı, hava kranını açıb soruşdu:

– Siz kimsiniz?

Baş dodaqlarını törpötə də səs çıxmadı. Loran daha güclü hava axını buraxdı.

Fışıldayan bir pıçıtılı eşidildi:

– Kimdir bu? Sizsinizmi, Kern? Qulaqlarımı açsanız! Mən sizi eşitmirəm...

Loran başın qulaqlarına nəzər saldı və oradan möhkəm dürtülmüş pambiq parçalarını çıxartdı.

– Siz kimsiniz? – deyə Loran sualı təkrar etdi.

– Mən professor Douel idim.

– Axı sizin üzünüz... – Loran həyəcədən boğuldu.

– Üzüm?.. – Baş çətinliklə danışdı. – Hə... Məni hətta üzəndən belə məhrum etdilər... Xirdaca bir əməliyyat... burnumun dərisi altına parafin yeridilmişdir... Eh... mənim ixtiyarımda təkə bu eybəcər-ləşdirilmiş kəllə qutusunda beyin qalmışdır... O da işləməkdən imtina edir... Mən ölürem... bizim təcrübələrimiz bitmədi... başım, nəzəri cəhətdən hesabladığımdan daha çox yaşadı...

– Bu çəsmək nəyinizə görəkdir? – deyə müstəntiq irəli yeriyib xəbər aldı.

– Axır vaxtlar həmkarım mənə etibar eləmir, – deyə baş gülüm-səmək istədi. – O məni görmək və eşitmək imkanından da məhrum edib... Eynək şəffaf deyil... Arzu olunmayan qonaqlara özümün kim olduğumu bildirməyəyim üçün... Bu eynəkləri çıxarın bir...

Loran titrək əli ilə eynəyi götürdü.

– Madmazel Loran... sizsiniz? Salam, mənim dostum!.. Kern isə deyirdi ki, siz çıxıb getmisiniz... Mənim halım pisdır... daha işləyə bilmirəm... Həmkarım Kern ancaq dünən axşam lütfən mənə amnisi-tiya elan etdi... Əgər bu gün özüm ölməsəm, səhər məni azad edə-cəyini vəd edib...

Qəflətən, sifəti kağız kimi ağarmış, daşa dönmüş halda bir kənarda dayanmış Arturu gören baş, sevinclə səsəndi:

– Artur!.. Oğlum!..

Bir anlığa tutqun gözlər aydınlaşdı.

– Ata, əzizim! – Artur başa tərəf addımladı. – Sənin başına nə bəlalər gətirmişlər?..

O səndələdi. Lare onu tutub yıxılmağa qoymadı.

– Bu, lap yaxşı oldu... Biz səninlə bir də görüşə bildik... Mənim ölümümdən sonra... – deyə professor Douelin başı fıslıdadı.

Səs telləri təqribən işləmir, dili çətinliklə hərəkət edirdi. Pauzalarda hava boğazdan fişilti ilə çıxırdı.

– Artur, alnımdan öp... əgər... əgər... iyronmirsonsə...

Artur öyilib öpdü.

– Bax belə... indi yaxşıdır...

– Professor Douel, – deyə müstəntiq dilləndi, – ölümünüzün hansı şəraitdə baş verdiyini bizə danışa bilərsinizmi?

Baş sönməkdə olan nözərlərini müstəntiqə yönəltdi, görünür, işin nə yerdə olduğunu yaxşı dərk etmirdi. Başa düşəndən sonra gözlərini aram-aram Lorana tərəf çevirib pıçıldadı:

– Mən ona... demişəm... o hamısını bilir...

Başın dodaqları daha tərponmədi, gözləri donuqlaşdı:

Loran:

– Bitdi!.. – dedi.

Bir müddət hamı baş vermiş hadisədən mütəəssir halda dinməzçə donub qaldı.

– Hə, nə etməli, – deyə müstəntiq ağır sükutu pozdu və üzünü Kernə tutub dedi: – Xahiş edirəm mənimlə öz kabinetinizə keçəsiniz! Sizi istintaq etməliyəm.

Onların ardınca qapı örtülən kimi, Artur, ağır-ağır atasının başı yanındaki stola çöküb, üzünü əlləri ilə örtüdü.

– Zavallı, yazıq atam!

Loran əlini yavaşca onun çiyinə qoydu. Artur coşqunluqla yerindən qalxıb, onun əlini möhkəmcə sıxdı.

Kernin kabinetindən atəş səsi eşidildi.

HERBERT UELLS

GÖRÜNMƏZ ADAM

I FƏSİL

NAMƏLUM ADAMIN GƏLİŞİ

Naməlum adam fevralın əvvəlində, soyuq bir qış günü gəldi. Şiddətli külək əsir, çovğun getdikcə artırdı. Bu, ilin axıncı çovğunu idi.

Buna baxmayaraq, o, Bremlherst dəmiryolu stansiyasından piyada gəlmişdi. Onun qalın ölcəkli əlində balaca qara bir çanta vardı. O, başdan-ayağa qədər bürünmüşdü. Fetr şlyapasının geniş kənarları onun üzünü tamam örtmüşdü. Yalnız burnunun pırıldayan ucu görünürdü. Çiyinləri və sinəsi də çantası kimi tamam qar içində idi. O, donmuş halda, yorğun ayaqlarını güclə çəkərək, özünü "Arabaçı və atlar" mehmanxanasına saldı. Çantasını yerə atdı.

– Ocaq qalayın, – deyə bağırdı. – Siz Allah! Mənə isti otaq verin!

O, üstünün qarını çırpıb, otaq barədə danışmaq üçün missis Xollun dalınca qəbul otağına keçdi. Söhbət qısa oldu. Naməlum adam missis Xollun qabağına iki soveren¹ atıb mehmanxanada qaldı.

Missis Xoll buxarını qalayıb, şəxsən özü yemək hazırlamaq üçün onu tərək etdi. Qış vaxtı Aypınqədə kirayəçi tapmaq, həm də pul üçün danışmayan bir kirayəçi tapmaq çox böyük xoşbəxtlik idi. Missis Xoll da özünü bu səadətə layiq göstərməyi qərara almışdı.

Vetçinə hazır idi. Solğun bənizli xidmətçi qız Milini bir az hərəkətə götürmək məqsədilə ona bir neçə kinayəli sözlə məzəmmət etdikdən sonra missis Xoll müsafirin otağına süfrə, qab-qacaq, stəkan apardı və stolun üstünə xüsusi təmtəraqda düzməyə başladı. Buxarı çiriltilya yanırı. Müsafirin hələ də şlyapasını və paltosunu

¹Soveren – İngiltərədə bir funt sterlinqə bərabər qızıl

çıxarmaması missis Xollu son dərəcə heyrətə salmışdı. O, pəncərədən yağan qara tamaşa edərək arxasını missis Xolla çevirib dayanmışdı. O, hələ də ölcəkli əllərini dalına qoymuşdu. Sanki nə barədə isə çox dərinən düşündürdü. Missis Xoll onun çiyindən əriyən qarın damla-damla xalçanın üstünə töküldüyünü gördü.

Missis Xoll:

– İzin verirəm, cənab, sizin palto və şlyapanızı aparım, – deyərək ona müraciət etdi. – Mən onları mətbəxə aparıb asaram, quruyar.

Naməlum adam çevrilmədən:

– Lazım deyil, – cavabını verdi.

Missis Xoll, cavabı yanlış eşitdiyini zənn edərək, sualını təkrar etməyə hazırlaşdı.

Naməlum adam başını çevirib, çiyinin üstündən ona baxdı:

– Mən onları soyunmağı münasib bilmirəm, – dedi.

Bu zaman mehmanxana sahibəsi onun yanları torlu böyük göy gözlük taxdığını və qalın bakenbardlı üzünün tamam örtülüb olduğunu gördü.

– Yaxşı cənab, – dedi, – kefiniz necə istəyir, elə olsun, otaq bu saat isinər.

Naməlum adam heç bir cavab vermədi və yenə pəncərəyə tərəf çevrildi. Missis Xoll söhbətin baş tutmadığını görüb stolun üstünü tələsik düzəltdi və otaqdan çıxdı.

Sahibə geri qayıdarkən onu yenə də pəncərənin qabağında gördü; yaxası qaldırılmış, üzünü və qulaqlarını örtən şlyapasının kənarları sallanmış halda, daş bir heykəl kimi dayanmışdı. Sahibə qayğanağı və vətçinani stolun üstünə qoyub ucadan dedi:

– Yemək hazırdır, cənab.

O, haman saat:

– Təşəkkür edirəm, – deyərək cavab verdi, lakin sahibə otaqdan çıxıb qapını örtməyinəcə yerindən tərpənmədi. Sahibə getdikdən sonra, tez çevrilib stola yanaşdı.

Mehmanxana sahibəsi mətbəxə qayıdarkən yeknəsəq bir səs eşitdi. Mətbəxdən çiqqıltı səsi gəlirdi. Kim isə qaşığı boşqaba vururdu.

Mehmanxana sahibəsi:

– Uf, bu qız! – deyərək düşündü. – Bu, lap yadımdan çıxmışdı. Hər şey onun long iş görməsindəndir. – O, özü xardalı əzməyə başlayaraq Milliyyə işi asta gördüyü üçün bir neçə acı söz atdı. Sonra

vətçinə çığırması bışirdi, yemək stolunu düzəltdi və lazım olan bütün işləri görüb qurtardı, Milli isə – üzərdən iraq olsun belə köməkçi – qonağa xardal vermədi. Görünür ki, yeni kirayəçinin də hələ bir müddət burada qalmaq fikri var. Missis Xoll deyincə xardal qabını doldurdu və qəribə bir təmtəraqla onun qızılı naxışlı qara çay padnosuna qoyub qonaq otağına apardı.

O, qapını taqqıldadıb o saat içəri girdi: içəri girərkən qəribə adam elə cold hərəkət etdi ki, qadın stolun altında ağ bir şeyin yox olduğunu güclə seçə bildi. O, yerdən, sanki nə isə götdürdü. Sahibə xardal qabını stolun üstünə qoydu, bu zaman qonağın palto və şlyapasının buxarının qabağındakı stuldan asıldığını gördü, buxarının polad barmaqlığında isə bir cüt yaş çökmə vardı. Əlbəttə, barmaqlıq pas-lana bilirdi.

Missis Xoll qəti addımlarla buxarıya yaxınlaşdı və etiraza səbəb olmayan bir tərzdə dedi:

– Zənn edirəm, indi bu şeyləri qurutmaq üçün aparmaq olar.

Müsafir boğuc bir səsle:

– Şlyapama dəyməyin, – dedi.

Qadın çevriləndə müsafirin dümdüz oturub ona baxdığını gördü.

Gözləri alacalanmış və heyrdən dili tutulmuş qadın bir dəqiqə sanki quruyub qaldı.

Müsafir üzünün aşağı hissəsini nə isə ağ bir şeylə örtmüşdü, bu, deyəsən, onun özü ilə gətirdiyi dəsmal idi, belə ki, onun ağzı və çənəsi heç görünmürdü. Bunun üçün də səsi belə boğuc çıxırdı. Lakin missis Xollu heyrətə salan tək bu deyildi. Müsafirin alnı, böyük gözlüyünün yanından başlayaraq ağ bintlə sarınmışdı. Hətta qulaqları da sarıqlı idi. Belə ki, bütün üzündə sarıqlı olmayan yalnız çəhrayı burnu idi. İlk dəfə gələndə naməlum adamın çəhrayı və parlaq burnu necə idisə, eləcə də qalmışdı. Naməlum adam astarı ağ kotlandan olan yaxalılıq, qəhvəyi məxmər gödəkəçə geymişdi. Gödəkəçənin yaxası qaldırılmışdı. Qara qalın saçları çarpazlanmış bintin altından pırtlaşmış halda ordan-burdan çıxaraq naməlum adama son dərəcə qəribə bir görkəm verirdi. Bu sarmıb bintlənmiş baş, missis Xollu o qədər heyrdənləndirdi ki, o, bir dəqiqəliyi elə bil donub qaldı. Naməlum adam qəhvəyi ölcəkli əli ilə dəsmal üzünə tutaraq, tünd göy gözlüyü arxasından mehmanxana sahibəsinə baxmaqda davam edirdi.

Ağ dəsmalın dalından boğuc səsle:

– Mənim şlyapama dəyməyin, – deyər naməlum adam təkrar etdi.
Missis Xoll bir qədər özünə gəlib, şlyapanı yenə də buxarının qabağındakı stulun üstünə qoydu.

– Mən bilmədim, cənab ki... – sahibə sözə başladı və karıxmış halda susdu.

Naməlum adam sört səsle: – Təşəkkür edirəm, – deyib qapıya mənalı nəzər saldı.

Sahibə paltarları götürüb dedi:

– Bu saat hamısını qurudaram.

Sahibə otaqdan çıxarkən yenə də onun ağ bintlə sarınmış başına və tünd göy gözlüyünə baxdı. Qadın qapını örtərkən bütün vücudu titrəyirdi. Üzündən tamamilə karıxdığı aşkar görünürdü.

O, mətbəxə gedə-gedə: “Belə də şey olar, mən hələ ömrümdə...” – pıçıldadı. Missis Xoll dinnməzcə mətbəxə qayıtdı, hətta Millidən nə iş gördüyünü xəbər almağı belə unutdu.

Bu zaman naməlum adam, mehmanxana sahibəsinin uzaqlaşan addımlarına diqqətlə qulaq asırdı. Dəsmalı kənara qoyub yenidən yeməyinə davam etməzdən əvvəl o diqqətlə pəncərəyə baxdı. Bir tikə yeyib yenidən şübhə ilə pəncərəyə nəzər saldı, sonra əlində dəsmal ayağa qalxıb, pəncərəyə yaxınlaşdı və yaylı pərdəni, pəncərənin aşağı hissəsini örtən ağ pərdəyə qədər endirdi. Otaq aləqaranlıq oldu. Bir qədər sakitləşərək stolun yanına qayıtdı və yeməyinə davam etdi.

Missis Xoll fikirləşdi: – “Yazığın başına bir iş gəlmişdir. Ya onu operasiya etmişlər, ya da ki, başqa bir şey olmuşdur. Tamam sarıqlıdır, adam baxanda qorxur. – Sahibə sobaya kömür atdı, paltarlarını yaxına qoydu və müsafrin paltosunu oradan asdı. – Hələ eynəyi! Nə deyim! O, bu eynəkdə adamdan çox dalgıca oxşayır. Üzünü dəsmalla örtür. Özü də danışanda dəsmal ağzından götürür... – O, şərfi paltarasandan asaraq düşünməkdə davam edirdi. – Bəlkə, ağzı da ağrıyır”.

Birdən o, nə işə xatırlayaraq döndü:

– Aman Allah! – deyər dərhal çıxdı: – Milli, bilinçliklər hələ də hazır deyil?

Missis Xoll stolun üstünü yığışdırmağa gəlmiş zaman bədbəxt bir hadisə nəticəsində naməlum adamın ağzının zədələndiyi ya da tamamilə şikəst olduğu xüsusdakı təxmininə daha yeni bir yəqinlik hasil etdi.

Naməlum adam çubuq çəkirdi, lakin missis Xoll otaqda olduğu müddətdə bir dəfə də olsun müştüyü ağzına almaq üçün üzünün aşağı hissəsindəki sarğını törpətmədi. Halbuki öz çubuğunu yaddan çıxarmamışdı, çünki qadın görürdü ki, onun gözü obos yerə külə döndürən tütündədir. Naməlum adam arxasını pərdəli pəncərəyə çevirərək küncdə oturmuşdu. O, yeyib doyduqdan və isindikdən sonra görünür ki, özünü yaxşı hiss edirdi, artıq əvvəlki kimi kəsik-kəsik və açıqlı danışmırdı. Onun böyük gözlüyü, ocağın qırmızımtıl işığında sanki canlanmışdı. O:

– Bremblherst stansiyasında mənim bəzi şeylərim qalmışdır, onların dalınca adam göndərmək olmazmı? – dedi.

Qadın cavab verdikdə, o sarıqlı başını nəzakətlə aşağı əyib:

– Ancaq sabah! – dedi. – Ondan tez mümkün deyilmi?

Sahibə mümkün olmadığını dedikdə o, çox narazı qaldı. Naməlum adam:

– Heç cür mümkün deyil? – deyər israr etdi. – Bəlkə, stansiyaya gedə biləcək bir adam tapılar?

Missis Xoll bu yolla onu söhbətə cəlb etmək ümidilə onun suallarına həvəslə cavab verirdi.

Sahibə:

– Stansiyaya gedən yol çox diki, – deyər fürsətdən istifadə edərək əlavə etdi:

– Keçən il bu yolda bir ekipaj çevrilmişdi. Sərnişin və arabaçı yıxılıb ölmüşdü. Bədbəxtlik insandan uzaq deyildir. Bir dəqiqə işində insana hər şey üz verə bilər, düz deyilmi, cənab?

Lakin qonağı söhbətə cəlb etmək o qədər də asan deyildi.

O, tünd rəngli gözlüyünün arxasından qadına sakitcə baxaraq:

– Haqlısınız, – dedi.

– Bədbəxtlikdən tezliklə yaxa qurtarmaq olmur, elə deyilmi? Misal üçün, mənim bacım oğlu Tom, ot biçini vaxtı doryazla əlini kəsmişdi, inanırsınızmı cənab, düz üç ay əli sarıqlı gözdi. O vaxtdan bəri mən doryazdan yaman qorxuram.

Müsafr:

– Əlbəttə, aydın məsələdir, – dedi.

– Bir vaxt qorxurdun ki, onu operasiya etmək lazım gələcəkdir, halı çox pis idi.

Müsafr kəsik-kəsik güldü. Onun gülüşü boğuc it hürüşünə oxşayırdı.

– Doğrudanmı, halı elə ağır idi? – deyə təkrar etdi.

– Bəli, cənab, ona qulluq etməli olurdum, çünki bacım balaca uşaqları ilə məşğul idi. Sarğını tez-tez açıb bağlamaq lazım gəlirdi, odur ki, mənə icazə versəniz...

Naməlum adam:

– Zəhmət olmasa mənə kibrit verin, – deyə birdən-birə onun sözünü kəsdi. – Çubuğum sönmüşdür.

Missis Xollun sözü ağzında qaldı. Qadın bütün əhvalatı danışdıqdan sonra onun sözünü kəsmək, əlbəttə, olduqca kobud hərəkət idi. Qadın bir an ona açıqlı-acıqlı baxdı, lakin iki sovereni yadına salıb kibrit götürməyə getdi.

Qadın kibriti stolun üstünə qoyduqda, o:

– Təşəkkür edirəm, – dedi və arxasını ona çevirib yenidən pəncərəyə baxmağa başladı. Görünür ki, operasiya və bint haqqındakı söhbət ona pis təsir edirdi. Qadın bir də bu mövzuda danışmamağı qərara aldı. Naməlum adamın nozakətsiz hərəkəti onun kefini pozdu və bunu Milli özü də hiss etdi.

Müsəfir, yanına gəlmək üçün qətiyyətlə heç bir bəhanəyə yol vermədən saat dördə kimi mehmanxanada qaldı. Demək olar ki, bütün bu vaxt ərzində otaq sükut içində idi: yəqin ki, o, yarıqaranlıq otaqda buxarının qabağında oturub çubuğunu çəkir, bəlkə də, elə-belə mürgüləyirdi.

Lakin ona bir adam diqqət versəydi, onun kömürü qurdaladığını anlayar, sonra isə beş dəqiqəyə qədər otaqda gəzib öz-özünə danışdığını və nəhayət, oturduqda onun altındakı kreslonun yavaşca cırlıdığını eşidə bilərdi.

II FƏSİL

MİSTER TEDDİ HENFRİNİN İLK TƏƏSSÜRATI

Saat dördə, hava qaranlıqlaşanda missis Xoll cürətlənərək kirayəçinin otağına gedib ona çay təklif etməyi qət etdi. Elə bu vaxt mehmanxanaya saatsız Teddi Henfri girdi:

– Missis Xoll, necə murdar havadır, – dedi, – mən isə yüngül ayaqqabı geymişəm. Bayırda bərk qar yağır.

Missis Xoll saatsızın sözünü təsdiq etdi və onun alət torbasını da özü ilə gətirdiyini görürək sevincək dedi:

– Bir halda ki, burdasınız, zəhmət çəkib bizim qonaq otağındakı saata bir baxaydınız. Yaxşı işləyir, zongı də düz vurur, lakin əqrəbləri altının üstündə durub yerindən tərpənmək istəmir.

Qadın saatsızı qonaq otağına apardı, qapını döydü və içəri girdi. Qadın qapını açarkən müsəfirin buxarı qabağında kreslodə oturduğunu və elə bil ki, mürgülediğini gördü... Onun bintlə sarınmış başı yana öyülmüşdü. Otağı yalnız buxarının qırmızı alovu işıqlandırirdi. Burada hər şey missis Xolla qırmızımtıl, qoribə və tutqun görünürdü. Həm də indicə piştaxtanın yanında yandığı lampanın işığı göz-lərini qamaşdırırdı. Bir an ona elə gəldi ki, kirayəçinin üzünün bütün aşağı hissəsi dəhşətli, geniş açılmış ağızdan ibarətdir. Bu ani bir görkəm idi; ağ bintlə sarınmış baş, göz əvəzinə böyük gözlük və gözlüyün altında, sanki əsnəyirmiş kimi açılmış geniş bir ağız.

Birdən naməlum adam tərpəndi, kreslodə gormoşdı və əlini qaldırdı. Qadın qapını taybatay açdı: otağın işığı artdı. Bu zaman qadın ona daha diqqətlə baxa bildi, onun üzünün indi dərman əvəzinə şorflə örtülüb olduğunu gördü. Qadın belə zənn etdi ki, bunlar hamısı yalnız kölgələrin dəyişməsindən onun gözüne görünmüşdür. Mehmanxana sahibəsi özünə gələrək:

– Cənab, izin versoydiniz, saatsız saata baxardı, – dedi.

Qonaq yuxulu halda ətrafına nəzər saldı:

– Saata baxsın? – deyə soruşdu. Sonra yuxudan ayılmış kimi əlavə etdi: – Buyursun!

Missis Xoll lampanı götürməyə getdi. Müsəfir kreslodən qalxıb gormoşdı. Lampa götürüldü və mister Teddi Henfri otağa girib, bintlə sarınmış adamları üz-üzə göldü. Öz sözünə görə, o lap “mat qalmışdı”. Naməlum adam, Teddinin dediyinə görə, ona “dəniz xərçəngi” kimi baxaraq: – Axşamınız xeyir olsun, – dedi. – Yəqin ki, belə bir müqayisəyə onun tünd gözlüyü səbəb olmuşdu.

Mister Henfri:

– Ümidvaram ki, sizi narahat etməyəm, – dedi.

Müsəfir:

– Qətiyyətlə yox, – deyə cavab verdi. Sonra Missis Xolla müraciət edərək əlavə etdi: – Hərçənd, güman edirdim ki, bu otaq mənim şəxsi istifadəmə üçün ayrılmışdır.

Mehmanxana sahibəsi:

– Mən fikirləşdim ki, cənab, – deyə qeyd etdi, – sizə də saatın yaxşı işləməsi lazım... – Naməlum adam onun sözünü kəsdi:

– Əlbəttə, əlbəttə... mən ümumiyyətlə, yalnız qalmağı sevirəm və mənə rahat etdikdə xoşuma gəlir.

O, arxasını buxarıya tərəf çevirib, əllərini dalına qoydu:

– Saat təmiri qurtardıqdan sonra mən çay içəcəyəm, – dedi.

– Ancaq əvvəlcə qoyun saatsız işini qurtarsın.

Missis Xoll artıq otaqdan çıxmağa hazırlaşdı, bu dəfə o, müsafirlə söhbətə girişmək üçün heç bir təşəbbüs etmədi, çünki mister Henfrinin yanında sözünün kobudcasına kəsilməsini istəmirdi – bu zaman birdən-birə naməlum adam ondan şeylərinin götürülməsi üçün bir tədbir görüb-görmədiyini xəbər aldı. Qadın, bu barədə poçtalyona xəbər verdiyini və yeşiklərin sabah bura gətiriləcəyini ona bildirdi.

Müsafir bir daha soruşdu:

– Siz onların daha tez gətirilməsinin mümkün olmadığına əmin-sinizmi?

Qadın:

– Tamamilə əminəm, – deyə olduqca soyuq cavab verdi.

– Mənim kim olduğum haqda sizə əvvəlcədən məlumat verməli idim. Lakin soyuqdan elə donmuşdum və elə yorğun idim ki, dilim söz tutmurdu. Mən tədqiqatçıyam...

– Belə söylə! – deyən missis Xolla bu sözlər son dərəcə böyük təsir etdi.

– Mənim şeylərim cürbəcür cihaz və aparatlardan ibarətdir.

Missis Xoll:

– Çox faydalı şeylərdir, – dedi.

– Mən öz tədqiqatımı davam etdirmək üçün səbirsizliklə imkan gözləyirəm.

– Aydındır, cənab.

Naməlum adam deyəcəyi sözləri götür-qoy edərək, astadan dedi:

– Mənim Aypinqə gəlməyimə səbəb, əsas etibarilə yalnız qalmaq arzusudur. Məşğələ zamanı istərdim ki, mənə rahat edən olmasın. Bundan başqa bir də bədbəxt hadisə...

Missis Xoll öz-özünə “mən də elə bunu düşünürdüm”, – dedi:

– Məni yalnız qalmağa məcbur edir. Məsələ burasındadır ki, mənim gözlərim bəzən o qədər zəifləyir və o qədər şiddətlə ağrımağa başlayır ki, mən saatlarla qapını bağlayıb qaranlıq otaqda

qalmalı oluram. Bu, hərdən bir olur. İndi, əlbəttə, belə şey yoxdur. Bu ağrılar başlayanda, ən kiçik bir narahatlıq zamanı başqa bir adamın otağa girməsi mənə ağır əzablar verir. Mənə elə gəlir ki, bu haqda sizi qabaqcadan xəbərdar etməyim yaxşıdır.

Missis Xoll:

– Əlbəttə, cənab, – dedi. – Cəsarət edib sizdən soruşmaq istəyirəm ki...

Müsafir etiraza yol verməyən bir tərzdə onun sözünü kəsdi:

– Mənim sizə demək istədiyim yalnız bunlardır.

Görünür, o, bu tərzdə danışmağı çox sevirdi. Missis Xoll sualını daha əlverişli vaxta saxlamağı qərara alıb susdu.

Qadın otaqdan çıxdı, müsafir isə yenə də buxarının qabağında dayanaraq saatı təmir edən mister Henfriyə acıqlı-acıqlı baxırdı (Mister Henfri özü sonra belə danışmışdı). Mister Henfri lampanı yaxın qoyub işləyirdi. Yaşıl abajur onun əllərinə və saat mexanizminə parlaq bir işıq salıb, bütün otağı kölgədə buraxırdı. O, başını qaldıran zaman gözləri qarşısında rəngbərəng kölgələr dolaşırdı.

Mister Henfri təbiətən hər şeylə maraqlanan adam olduğu üçün heç bir ehtiyac olmadığı halda mexanizmi saatın içindən çıxartdı ki, işi uzatsın və bəlkə də, naməlum adamı söhbətə cəlb edə bilsin. Lakin naməlum adam yerindən tərpənmədən səssiz dayanmışdı. Müsafir o qədər səssiz dayanmışdı ki, bu hal mister Henfrinin əsəblərinə toxunmağa başlamışdı. Mister Henfriyə, hətta elə gəldi ki, o, otaqda təkdir, lakin gözlərini qaldırarkən oynayan yaşıl kölgələr içində, boz toranılıqda başı sarıqlı, böyük, qabarıq, tünd gözlüklü bir vücudun hərəkətsiz durduğunu gördü. Bu elə vahiməli bir səhnə idi ki, mister Henfri ilə naməlum adam bir dəqiqə hərəkətsiz dayanıb gözlərini bir-birinə zillədi. Sonra mister Henfri gözlərini yerə diki. Nə çıxılmaz vəziyyətdə idi! Hər halda, bir şey haqqında danışmaq lazımdır, havanın soyuq olub fəslə uyğun olmadığını desə, görəsən, necə olar?

O, sanki ilk atəş üçün hədəf axtarı kimi yenə də gözlərini qaldırdı.

– Hava... – deyə sözə başladı.

Hərəkətsiz vücud görünür ki, qəzəbini zorla saxlayaraq:

– Siz nə üçün qurtarıb getmirsiz? – dedi. – Görəcəyiniz iş təkcə saatın əqrəbini oxu bərkitməkdən ibarət idi. Siz isə burda boş yere qurdalanırsınız.

– Əlbəttə, cənab, bir dəqiqə... Mən nəzərdən qaçırmışdım ki...

Mister Henfri tez işini bitirdi və bərk incimmiş halda çıxıb getdi. Mister Henfri qarlı küçə ilə gedə-gedə, burnunun altında – lənət şeytana, – deyə mızıldanırdı, – axı bu saati bir zaman yoxlamaq lazım gələcəkdir, ya yox? Bilməmişdik, deməli, ona baxmaq da olmazmış! Qərübə işdir! Görünür, olmazmış da. Elə bürünüb sarımb ki, elə bil onu polis axtarı.

Tinə çatanda o, Xolla rast gəldi. Xoll bu yaxınlarda, naməlum adamın düşdüyü “Arabacı və atlar” mehmanxanasının sahibəsi ilə evlənmişdi. O, Sidderbriç stansiyasından qayıdırdı, təsadüfi səmişinləri Aypinqdən oraya aparmışdı. Atı sürməsindən məlum olurdu ki, o Sidderbriçdə bir azca “vurmuşdu”. O, Henfrinin yanına çatdıqda:

– Necəsən, Teddi? – deyə xəbər aldı.

Teddi:

– Sizə şübhəli bir şəxs düşmüşdür, – dedi.

Xoll söhbət etmək həvəsilə atları dayandırdı.

– Necə? – deyə soruşdu.

– Allah haqqı, sizin mehmanxanınıza şübhəli bir şəxs düşmüşdür, – deyə Teddi təkrar etdi və həvəslə qərübə qonağı Xolla təsvir etməyə başladı.

– Görkəmindən mütrüblərə oxşayır. Əgər mənim evimə düşmüş olsaydı, ondan üzünü göstərməsini tələb edərdim. Lakin qadınlar hamıya inanırlar, xüsusilə özgələ çox etibar edirlər. Xoll, o adam sizə düşüb, ancaq heç öz adını belə deməyib.

O qədər də dərrakəli olmayan Xoll soruşdu:

– Doğrudanmı?

– Bəli, – deyə Teddi təsdiq etdi. – Otağı bir həftəliyə kirayə götürmüşdür. Deməli, kim olursa olsun, siz bir həftədən tez ondan yaxa qurtara bilməyəcəksiniz. Öz dediyinə görə çoxlu şeyi vardır, sabah gəlməlidir. Bu şeylər içi daşla dolu yeşiklərdən ibarət olmasa yaxşıdır.

Bu zaman o, Xastingdə boş çamadanları olan yad bir adamın onun xalasını necə aldatmasını nəql etdi.

Teddi ilə söhbət, Xoll da qeyri-müəyyən bir şübhə doğurdu.

– Hə, tərəpən görək, ay qoca, – deyə atı səslədi. – İşləri sahmana salmaq lazımdır.

Teddi işə ürəyini boşladıb kefi kök halda yoluna davam etdi.

Ancaq Xoll, işləri sahmana salmaq əvəzinə, Sidderbrincdə bu qədər çox ləngidiyi üçün arvadının dolu kimi yağdırdığı töhmətlə-

rinə tab gətirməli oldu. Yeni kirayəçi haqqında qorxa-qorxa verdiyi suallara işə köskin, lakin qeyri-müəyyən cavablar aldı. Saatsızın əkdüyü şübhə toxumları Xollun ürəyində cücərməyə başladı.

Mister Xoll:

– Siz arvadlar heç nə anlamırsınız, – dedi və fürsət düşən kimi qonağın şəxsiyyətini daha müfəssəl öyrənməyi qərara aldı.

Naməlum adam yataq otağına gətirdikdən sonra, – təxminən saat doqquzun yarısı olardı, – mister Xoll olduqca ötkəm bir tövrlə qonaq otağına girib, arvadının mebelini diqqətlə gözdən keçirməyə başladı, elə bil bununla demək istəyirdi ki, buranın sahibkarı müsafiri deyil, mən özüməm. O, naməlum adamın qoyduğu, üzərinə riyazi hesablamalar yazılmış kağız parçasına saymazyanə bir nəzər saldı.

Yatağına girdikdə mister Xoll, müsafirin sabah gələcək şeylərinə diqqətlə göz yetirməsini arvadına məsləhət gördü.

Missis Xoll:

– Rica edirəm özgənün işinə burnunu soxmayasın, – deyə onun sözünü kəsdi. – Yaxşısı budur, öz işinlə məşğul ol, mən sənəz də keçinərəm.

Missis Xoll örinə ona görə daha çox acıqlanırdı ki, müsafir, doğrudan da, qərübə adam idi və buna özü də çox narahat idi. Gecə yuxusunda ona tərəf boylanan uzun boğazlı, yekə gözlü, şalgama oxşar başlar görüb ayıldı. Lakin dərrakəli qadın olduğundan qorxuya üstün gəlib o biri böyrü üstə çevrildi və yenidən yuxuya getdi.

III FƏSİL

MİN BİR ŞÜŞƏ QAB

Bu qərübə naməlum adam fevralın doqquzunda, havalar yenidən yumşalmağa başlayan zaman Aypinqə gəlmişdi. Ertəsi günü onun nəm çəkmiş, pəlçıqlı şeyləri mehmanxanaya gətirildi. Onun yükü adı deyildi. Lakin iki çamadan adı səyahətçi çamadanından fərqlənirdi. Bundan başqa, içərisində bir hissəsi çap edilməmiş, qarışıq xətlə cızmaqara edilmiş böyük və qalın kitablar olan bir yeşik, bir düjündən artıq səbət, yeşik və qutu vardı ki, bunlar samanla qablaşdırılmış idi. Samanın içindəkiləri ölləşdirməyi nəzərdən qaçırmadan Xoll bunların şüşə qablar olduğunu zənn etdi. Xoll yükü eve

daşımağa kömək etməzdən qabaq Firesaydla boşboğazlıq etdiyi zaman, qapıda başında şlyapa, əynində paltosu, əlcəyi, şərfi olan naməlum adam göründü. O, evdən çıxdı, Xollun ayağını laqeydliklə iyləyən Firesaydın itinə fikir belə vermədi.

O:

– Yeşikləri otağa aparın, – dedi. – Mən onları çoxdan gözləyirəm.

Bu sözləri deyib pilləkəndən aşağı düşdü və sanki kiçik səbəti özü götürmək üçün arabanın dal tərəfinə keçdi.

Firesaydın iti, onu görəndə kimi acıqlı-acıqlı hüddü və tükrləri pırpırlandı. Naməlum adam pilləkəndən düşən kimi it atılıb onun əlindən qapdı.

Xoll, özü itdən qorxduğu üçün geri çəkilərək:

– Sus! – deyə çığırdı.

Firesayd da itə: – “Rədd ol!” – deyə qışqırdı və qamçını qapdı.

Onlar naməlum adamın əlinin üstündə itin dişlərinin ağardığını gördülər. O, iti təkliklə vurdu. İt atılıb onun ayağından yapışaraq şalvarını cırdı. Bu zaman Firesayd qamçını itə ilişdirdi, it hirsindən və ağrıdan zingildəyərək, qaçıb arabanın altında gizləndi. Bunlar hamısı cəmi yarım dəqiqə vaxt apardı, heç kəs heç bir söz demir, yalnız çığırdı. Naməlum adam tez parçalanmış əlcəyinə və şalvarına baxıb, sanki öyilmək istədi, lakin dönüb tələsik evə yüyürdü. Onlar naməlum adamın koridordan keçdiyini, taxta pilləkənləri dabanları ilə döyə-döyə öz otağına girdiyini eşitdilər.

Firesayd əlində qamçı arabadan düşüb:

– Ay, səni murdar heyvan! – deyə söydü, it təkərin dalından diqqətlə ona baxırdı.

Firesayd:

– Bura gəl! – deyə itə çığırdı, – yoxsa işin pis olar.

Xollun ağzı açılı qalmışdı, tamam çəmşmişdi.

– İt onu qapdı. Gedim görüm nə olub? – deyə naməlum adamın ardasına getdi. Koridorda arvadına rast gəlib dedi:

– Bizim kirayəçini Firesaydın iti qapdı.

O, yuxarı çıxdı. Naməlum adamın otağının qapısı yarıaçıq olduğu üçün o, öz hüsn-rəğbətini bildirməyə tələsərək, icazə almadan qapını açıb içəri girdi.

Yaylı pərdə salınmışdı, otaq yarıqaranlıq idi, Xoll çox qoribə bir şey – üstünə qaldırılmış biləksiz ələ oxşar bir şey və ağ fon üzərində

solğun bənövşəyə bənzər üç böyük dumanlı ləkədən ibarət üz gördü. Sonra sinəsinə endirilən güclü bir zərbə onu itələdi, qapı lap onun burnunun qabağındaca örtüldü və açarla bağlandı. Bunlar hamısı elə sürətlə baş verdi ki, Xoll heç bir şey anlaya bilmədi. O, indi – tutqun kölgələrin titrəyişi, zərbə, sinəsinin ağrısı – bütün bu gördükləri haqqında qapının qabağındakı qaranlıq artırmada dayanıb düşüncəyə dalmışdı.

Bir az fikirləşdikdən sonra o da küçədə, mehmanxananın qapısı qabağında yığılmış adamlara qarışdı. Bütün hadisəni döno-döno başdan ayağa qədər danışan Firesayd, onun itin kirayəçiləri dişləməyə heç bir haqqı olmadığını bildirən missis Xoll da burada idi: qarşıdakı dükanın sahibi Xaksters də onlara yanaşmış və hadisə baş verdiyini xəbər alırdı. Firesayd diqqətlə dinləyən dəmirçi Sendi Uocersi də burada görmək olardı. Bu şəxslərdən başqa, qadınlar və uşaqlar da buraya yığılmışdılar. Onlar: “Qoy it məni tutaydı, onda görərdin”, “Belə itləri saxlamağa dəyməz”, “İt onu nə üçün qapdı” – kimi müxtəlif fikirlər yürüdüürdülər.

Artırmada durub onlara baxan və onların danışmalarına qulaq asan mister Xolla elə gəlirdi ki, indicə yuxarıda heç bir qoribə hadisə olmamışdır, bunlar, yəqin ki, onun gözüne görünüb. Bundan əlavə, hisslərini tam dolğunluqla ifadə etməyə söz də tapmadı. Xoll arvadına dedi:

– O, mənə dedi ki, mənim başqasının köməyinə ehtiyacım yoxdur. Zənn edirəm ki, şeyləri içəri daşımaq lazımdır.

Mister Xaksters dedi:

– İt dişləyən yer şişməyə başlamışdırsa, o saat dağlamaq lazımdır. Qadınlardan biri dedi:

– Məni dişləsəydi, o iti güllələyirdim.

Birdən it yenə zingildəməyə başladı.

Qapıdan acıqlı bir səs eşidildi:

– Şeyləri daşayın.

Bürünmüş, yaxasını qaldırmış, şlyapasını alına qədər basmış naməlum adam kəndə dayanmışdı.

– Şeyləri nə qədər tez götürsəniz, o qədər yaxşıdır, – deyə davam etdi.

Bu zaman tamaşaçılardan kim isə naməlum adamın əlcəyini və şalvarını dəyişmiş olduğuna fikir verdi.

Firesayd:

– İt sizi bərk dişlədi, cənab? – deyər soruşdu. – Çox təəssüf edirəm ki, mənim itim sizi...

Naməlum adam:

– Boş şeydir, – deyər cavab verdi. – O, heç məni cırmaqlamağı da. Yaxşısı budur ki, siz şeyləri tez daşıyın.

Mister Xollun deməsinə görə o, bu yerə burnunun altında söydü.

Onun göstərişi ilə birinci səbət qonaq otağına aparılan kimi naməlum adam missis Xollun xalçasına qətiyyətlə əhəmiyyət vermədən samanı hər tərəfə dağıdaraq səbirsizliklə onu boşaltmağa başladı. O, səbətdən içində toz olan balaca yumru butulkalar, içində rəngli və su kimi şəffaf olan orta ölçülü dar butulkalar, üstündə “zəhər” sözü yazılan əyri şüşə qablar, nazik boğazlı dəyirmi butulkalar, yaşıl və ağ şüşədən qayrılmış böyük butulkalar, şüşə qapaqlı butulkalar, tıxaclı, taxta qapaqlı butulkalar, şərab və zeytun yağı butulkaları çıxarmağa başladı. O, bütün bunları cərgə ilə bufetin üstünə, buxarının taxçasına, stolun üstünə, pəncərənin qabağına, döşəməyə, etajerin üstünə – hər tərəfə düzdü. Breblherstin əcaz-xanasında, yəqin ki, bunların yarısı qədər butulka tapılmazdı. Bu çox maraqlı doğuran bir tamaşa idi. O, bir-birinin dalınca səbətləri açır, hamısından da butulka çıxırdı. Nəhayət, altı səbətin altısı da boşaldı; stolun üstünə bir qalaq saman yığıldı. Butulkadan başqa səbətlərdən bir keyli sınaq borusu və səliqə ilə qablanmış tərəzi çıxdı.

Naməlum adam səbətləri boşaltdıqdan sonra pəncərənin qabağına keçdi və saman yığınlarına, sönmüş buxarıya, küçədə qalan samanla dolu yeşiyə və yuxarıya çıxarılmış çamadanlara və başqa şeylərə heç bir fikir vermədən işə başladı.

Missis Xoll ona yemək gətirdiyi zaman, o mayeləri butulkadan sınaq borularına damcı-damcı süzmək işinə o qədər qızıxmışdı ki, hətta qadının burada olduğunu hiss etmədi. Yalnız qadın samanı yığışdırıb, otaqda döşəmənin pis vəziyyətdə düşdüyünü gördükdə həyəcanlanaraq podnosu stolun üstünə bir qədər taqqılı ilə qoyduğu zaman o, başını tez qadına tərəf çevirib yenə də aşağı saldı. Lakin qadın naməlum adamın gözlüksüz olduğunu sezmədi. Gözlük onun yanında, stolun üstündə idi. Qadına elə göründü ki, onun göz çuxurları olduqca dərinidir. O, gözlüyünü taxıb döndü və qadının üzünə baxdı. Qadın samanın yerə tökülməsinə narazılığını bildirməyə hazırlaşdı ki, naməlum adam onu qabaqladı. O, hirsli dedi:

– Mən sizdən rica edirəm ki, qapını döymədən mənim otağıma girməyiniz.

Görünür, o xırdaca bir səbəbdən özündən çıxırdı.

– Mən döydüm, lakin, yəqin ki...

– Bəlkə də, döymüşsünüz. Lakin mənim fəvqəladə mühüm və zəruri tədqiqatlarım zamanı ən kiçik bir narahatlıq, qapının cırtlması... Mən sizdən rica edirəm...

– Əlbəttə, cənab... əgər istərsiniz, hər zaman qapını açarla bağlaya bilərsiniz.

Naməlum adam:

– Çox gözəl fikirdir, – dedi.

– Lakin bu saman... cənab! Cəsarət edərək deyim ki...

– Bu barədə danışmağa dəyməz. Əgər saman sizi rahat edirsə, onu hesaba salın.

O, öz-özünə burnunun altında nə isə söyüş oxşar bir şey mızıldadı.

Bir əlində butulka, o biri əlində sınaq borusu tutub acıqlı bir halda qadının qarşısında dayanmış naməlum adamın o qədər qərribə bir görkəmi vardı ki, missis Xoll özünü itirdi.

Lakin o, çox qətiyyətlə bir qadın idi.

– Elə isə – dedi, – mən bilmək istədim ki, siz nə qədər...

– Şilling, bir şilling hesab edin. Zənn edirəm bu, kifayət edər.

Missis Xoll:

– Yaxşı qoy belə olsun, – dedi və stolun üstünü düzəltməyə başladı. – Əlbəttə, əgər siz razısınızsa.

Naməlum adam arxasını ona çevirib oturdu. Günortadan sonra qapını açarla bağlayaraq, missis Xollun dediyinə görə, tam bir sakitlik içərisində işlədi. Bir dəfə otaqdan butulkaların cingiltisi gəldi, stolu itələyib onları qəzəblə yerə atdılar, sonra naməlum adamın otaqda gəzişdiyini eşidildi. Qadın nə isə baş verdiyindən qorxaraq qapıya yanaşdı, qapını döymədən qulaq asmağa başladı.

Naməlum adam qəzəbli:

– Bir şey çıxmıyacaq, – deyər bağırırdı. – Çıxmıyacaq. Üç yüz min, dörd yüz min. Bu sonsuz ədədlər. Aldanmışam. Bütün ömrüm buna gedəcək... Səbir! Demək asandır. Axmaq, axmaq...

Bu zaman yeməcxanaya kimsə daxil oldu. Ağır addım səsləri gəldi, missis Xoll axıradək qulaq asa bilməyib getməli oldu. Geri

qayıtdığı zaman ara-sıra eşidilən butulka cingiltisi və kreslonun zəif cırtlısı nəzərə alınmasa, otaqda tam sakitlik hökm sürürdü. Görünür, naməlum adam yenidən işə başlamışdı.

Qadın ona çay gətirdiyi zaman küncdə güzgünün altında sınımsı butulkalar və seliqəsiz silinmiş qızılı bir ləkə gördü. Qadın müsəfirin diqqətini buna cəlb etdi.

Naməlum adam:

– Bunların hamısını hesaba salın, – deyər çəmkirdi. – Siz Allah, mənə mane olmayın. Mən sizə bir ziyan vurmuş olarsam, bunu mənim hesabıma salın.

O, yenə də qabağındakı dəftərə qeydlər yazmağa davam edərək susdu.

Firensayd:

– Mən sizə bəzi şeylər söyləyəcəyəm, – deyər pıçılıyla sözbəşlədi.

Bu söhbət həmin axşam pivəxanada gedirdi.

Teddi Henfri dedi:

– Deyin görək.

– O, mənim itimin qapdığı adam... Məsələ budur ki, onun dərisi qaradır, hər halda ayaqları qaradır. Mən bunu it onun şalvarını və əlcəyini cıranda gördüm. Elə güman edirdik ki, cırıqlardan çəhrayı bədən görünəcək, elə deyilmi? Əslində isə qətiyyənlə belə olmadı. Qapqara idi. Sizi inandırırım ki, o, mənim şlyapam kimi qara idi.

Henfri:

– Allah, sən saxla! – dedi. – Nə qəribə işdir. Axı onun burnu lap çəhrayıdır.

Firensayd:

– Doğrudur, – dedi. – Bu düzdür, ancaq görün mən sizə nə deyirəm. Bu oğlan alabuladır. Onun bədənini ağıl-qaralı ləkələrlə örtülmüş. O, bundan utanır. O, mələzdir, bədənində iki qan qarışmış, rəngbərəng olub. Mən belə şeylər haqqında qabaqdan eşitmişdim. Atlarda isə bu, çox olur, kimdən istəyirsən, xəbər al.

IV FƏSİL

MİSTER KASSIN NAMƏLUM ADAMLA MÜSAHİBƏSİ

Mən naməlum adamın Aypınqə gəldiyi zaman yaranan vəziyyəti belə müfəssəl təsvir etdim ki, oxucu onun buraya gəlməsindən doğan ümumi marağın səbəbini başa düşə bilsin. Məşhur klub baxramına qədərki müddətdə naməlum adamın orada yaşamasına gəlincə iki qəribə hadisə hesab alınmazsa bu barədə çox danışmağa dəyməz.

Təsərrüfat məsələləri üstündə missis Xoll ilə onun arasında bir sıra toqquşmalar olurdu, lakin naməlum adam hər dəfə əlavə pul təklif etməklə dərhal bu toqquşmadan qalib çıxırdı. Belə vəziyyət aprelin axırında, onda ilk pulsuzluq əlamətləri görünməyə başlayanadək davam etdi.

Xoll ona rəğbət bəsləmədi. Hər dəfə fürsət düşəndə, naməlum adamdan yaxa qurtarmaq lazım olduğunu təkrar edirdi. Lakin bu nifrət, əsas etibarilə Xollun öz kirayəçisi ilə mümkün qədər az görüşməyə çalışmasında ifadə olunurdu.

– Yaya qədər döz, – deyər missis Xoll örnini sakitləşdirdi. – Rəsamlar buraya gəlməyə başlayanda baxarıq. Söz yox, bir qədər ötkəmdir, ancaq nə deyirsən de, hesabımı müntəzəm ödəyir. Buna söz ola bilməz.

Naməlum adam kilsəyə getmir və adi günlərlə bazar günləri arasında heç bir fərq qoymurdu, hətta geyimini də dəyişmədi. Missis Xollun müşahidəsinə görə o, qeyri-müntəzəm işləyirdi. Bəzi günlərdə tezdən aşağı düşüb tədqiqatları üzərində əlləşdiyi halda, hərdən də yataqdan gec durur, saatlarca otaqda gəzişir, bərkdən donquldanır, papiros çəkir ya da buxarının qabağında kreslodə oturub mürgüləyirdi. Xarici aləmlə heç bir əlaqəsi yox idi. Onun əhvalruhiyyəsi əvvəlki kimi qeyri-sabit idi. Çox vaxt özünü son dərəcə narahat adam kimi aparırdı. Bir-iki dəfə dəli kimi tutması tutmuş və özündən çıxmışdı: o, əlinə keçən hər şeyi atmış, cırmış və sındırmışdı. Onun yavaşcadan öz-özü ilə danışmaq adətini gətirdikcə artırdı, lakin missis Xoll onun danışmalarına nə qədər diqqətlə qulaq verirdisə, bir şey anlaya bilmirdi.

Gündüzlər mehmanxanadan çox nadir hallarda çıxardı, qaranlıq düşəndə isə havanın soyuq və ya isti olmasına baxmayaraq, gəzməyə

çıxanda üzünü bərk-bərk bürüyərdi ki, tanınmasın. Gəzinti üçün ağaclarla kölgələnmiş, ya qum təpəcikləri ilə əhatə edilmiş lap tənha cığırnları seçərdi. Onun tünd gözlüyü və şlyapasının enli kənarları altında görünən sarıqlı, dəhşətli üzü hərdən bir qaranlıqdan evlərinə qayıdan fəhlələri vahiməyə salmışdı. Bir dəfə axşam saat doqquzun yarısında Teddi Henfri “Qırmızı arxalıq” meyxanasından səndələyə-səndələyə çıxdığı zaman, açıq qalmsı qapıdan düşən işıqda naməlum adamın kölləyə oxşayan başını görüb, bərk qorxmışdu. Naməlum adam şlyapasını çıxarıb gəzirmiş. Qaranlıqda ona rast gələn uşaqları, gecə yuxuda qara basırdı. Uşaqlar onu sevmirdilər: lakin uşaqların onu və ya onunmu uşaqları daha çox sevmədiyini təyin etmək çətin idi. Hər halda hər iki tərəfin nifrəti qarşılıqlı və şiddətli idi.

Bu qədər qeyri-adi görünüşü olan və özünü belə qoribə aparan bir adamın Aypinqdə bollu söz-söhbətə səbəb olması heç də təəcüblü deyildi. Onun məşğuliyyəti haqqında fikirlər müxtəlif idi. Bu məsələdə missis Xoll çox ehtiyatlı idi. Onun məşğuliyyəti haqqında suallara qadın hər zaman çox təmtəraqla – o, “eksperimental tədqiqatlarla” məşğuldur, – deyər cavab verirdi. O, dili dolaşacağından qorxurmuş kimi bu sözləri asta və ehtiyatla deyirdi. Ondan bunun nə demək olduğunu xəbər aldıqda, qadın, adətən, bir qədər təkəbbürlə bunun hər bir oxumuş adama məlum olduğunu söyləyir və izah edirdi ki, onun cürbəcür kəşfləri var. O, – kirayəçisinin başına bədbəxt hadisə gəlmişdir, – deyər nəql edirdi. – Bunun nəticəsində onun üzü və əlləri öz təbii rəngini itirmişdir; o, çox utancaq olduğu üçün bu görkəmdə adamların gözüne görünməməyə çalışır.

Belə bir şeyə yayılmışdı ki, missis Xollun kirayəçisi ədalət məhkəməsindən gizlənən və qoribə geyiminin köməyi ilə polislin gözüne dəyməməyə çalışan bir cinayətkardır. İlk dəfə bu fikir mister Teddi Henfrinin başına gəlmişdi. Lakin nə fevralın ortasında, nə də axırında az-çox səs-küyə səbəb olan bir cinayət baş verməmişdi. Buna görə də məktəb müəllimi mister Qould bu şeyi ondan az dəyişdirdi: onun fikrincə naməlum adam partlayıcı maddələr hazırlamaqla məşğul olan bir anarxistdir. Mister Qould boş vaxtlarını onu güdməyə həsr etməyi qərara aldı. Güdmək əsas etibarilə ondan ibarət idi ki, mister Qould naməlum adama rast gəldikdə üzünə dik baxır: Onun haqqında məlumat toplamaq üçün onu qətiyyətlə görməmiş adamları sorğu-suala tuturdu. Aydın şeydir ki, mister Qould heç bir şey öyrənə bilmədi.

Əhalinin bir qismi Firesaydla razılaşaraq, o fikirdə idi ki, naməlum adamın bədəni ala-taladır və ya buna oxşar bir şeydir. Belə ki Silas Derqan dönə-dönə qeyd etdi ki, əgər naməlum adam bazarlarda özünü nümayiş etdirsə, ən qısa bir zamanda dövlət qazana bilər. Derqan bu münasibətlə hətta istedadını yerə basdırmış İncildəki şəxsin əhvalatını da xatırladı. Bəziləri isə naməlum adamı adıca, ziyansız bir səfəh hesab edirdilər. Bu nöqtəyi-nəzərin üstünlüyü orasında idi ki, o, hər şeyi dərhal izah edirdi.

Aypinq əhalisi içərisində naməlum adam haqqında bu fikirlərin tərəfdarlarından başqa, əlbəttə, bir sıra müxtəlif başqa fikir yürüdənlər də var idi.

Sesseks qraflığının əhalisi çox da mövhumatçı olmadığı üçün naməlum adamın qeyri-təbii bir vücud olmasına dair ilk ehtimallar yalnız aprel hadisələrindən sonra ortaya çıxdı. Buna da yalnız qadınlar inanırdı.

Aypinqin ayrı-ayrı sakinlərinin naməlum adam haqqındakı fikirləri başqa-başqa olsa da, hamısı ona nifrət bəsləməkdə yekdill idilər. Onun zehni əməklə məşğuliyyəti, şəhərlilər üçün aydın olan əsəbilibi Sesseksin ağır təbiətli əhalisində xoşagəlməz bir heyrət doğurmuşdu, hərdən bir onun açıqlı-acıqlı əl-qol oynatması, sürətlə yol yerışı, gecə vaxtı tənha yerlərdə gəzintiləri, onunla söhbətə girişmək təşəbbüsünü kobudcasına kösməsi, onu qapıları bağlamağa, yaylı pərdələri salmağa, şam və lampaları söndürməyə məcbur edən, qaranlıqda olan ehtirası – bunlar hamısı o qədər qeyri-adi idi ki, heç kəs bununla barışa bilmirdi. Naməlum adam küçədən keçəndə rast gələnlər ondan üz döndörür, yerli məsxərəçilər paltolarının yaxasını qaldırıb şlyapalarının kənarını aşağı salır, onun dalınca düşür, əsəbi yerişini, sirlil davranışını yamsılayırdılar. O zaman “qarabasma adam” mahnisı çox geniş yayılmışdı. Bir dəfə məktəbdə verilən konsertdə (bu konsertdən yığılan pula kilsə üçün qəndillər alınacaqdı) miss Setçel bu mahniyə oxudu: bundan sonra naməlum adam harda görünməyirdi, ordakıların birisi dərhal bərkədən ya yavaşdan bu havanı fitlə çalmağa başladılar. Hətta axşamlar məktəbdən gec çıxıb evə tələsən uşaqlar, naməlum adamı gəndən gəndən götürülürdülər. Yerli həkim Kassı hər şeylə maraqlanmaq üzürdü. Naməlum adamın bintləri onda xalis peşəkar marağı oyadır, min bir butulka haqqında yayılan şeylər isə həsəd və ehtiram hissi doğururdu. Bütün aprel və may ayları

müddətində o naməlum adamla danışmaq üçün çox şey göstərib, bir fürsət axtarırdı. Nəhayət, özünü saxlaya bilməyib yerli xəstəxananın şəfqət bacısının nəfinə pul yığmaq vəərəqəsinə qol çəkəndə bəhanəsi ilə Troitsa bayramına yaxın onun yanına getməyi qərara aldı. Missis Xollun öz kirayəçisinin adını bilməməsinə eşitdikdə heyətdə qaldı.

Missis Xoll:

– O, adını söylədi, – dedi, – hərçənd bu, yalan idi, – ancaq mən anlaya bilmədim.

Kirayəçinin adını bilməməsi onu çıxılmaz vəziyyətdə qoymuşdu.

Kass qapını döyüb naməlum adamın otağına girdi. Oradan aydın seçilməyən süyüş səsləri eşidildi.

Kass:

– Otağımıza müdaxilə etdiyim üçün üzr istəyirəm, – dedi.

Bu zaman qapı örtüldü, sonrakı danışmaları missis Xoll artıq eşitmədi.

On dəqiqə müddətində qadın anlaşılmaz hay-küydən başqa bir şey eşidə bilmədi; sonra təəccüblü bir nida, atılmış stulun bərk taq-qıltısı, kəsik bir gülüş, qapıya tərəf tələsik addım səsi eşidildi. Kass rəngi qaçmış, gözləri bərelmiş halda otaqdan çıxdı. O, dalınca qapını örtmədən və sahibəyə baxmadan dəhlizdən keçdi, pilləkəndən düşdü və küçə ilə tələsik addımladı. Şlyapasını əlində tutmuşdu. Missis Xoll piştaxtanın dalına keçib naməlum adamın açıq qapısından otağa boylanmış çalışırdı. O, naməlum adamın yavaşca dan güldüyünü və otaqda gəzişdiyini eşitdi. Lakin onun üzünü görə bilmədi. Sonra qapı örtüldü və yenidən sakitlik oldu.

Kass birbaşa vikari¹ Bantiqin yanına getdi. O, vikarinin toz basmış kabinetinə girən kimi tərəddüdlə:

– Deyin görüm mən dəli olmamışam ki? – xəbər aldı. – Mən dəliyə oxşamıram ki?

Vikari balıqçulağından düzəldilmiş yazı qurulayanı növbəti moizəsinin dağımış vəərəqləri üzərinə qoyub:

– Nə olmuşdur? – deyər soruşdu.

– Bu subyekt, Xollun kirayəçisi...

– Hə?

Kass:

– Mənə bir şey verin içim, – dedi, özünü stulun üstünə saldı.

Mərhəmətli vikarinin evində olan yeganə içki ucuz xeresdən bir stəkan içib, bir qədər sakitləşən Kass yad adamla görüşü haqqında danışmağa başladı.

O, ağır-ağır nəfəs alaraq: – İçəri girdim, – dedi, – şəfqət bacısının nəfinə nə qədər yaza biləcəyini yazmasını rica etdim. O, mənə gördükdə əllərini cibinə qoydu, özünü kresloya basıb oturdu, hey burnunu çəkdi.

– Eşitmişəm ki, siz elmlə maraqlanırsınız, – deyər mən sözə başladım. “Bəli”, – deyər cavab verdi, yəne də burnunu çəkdi. O, ara vermədən burnunu çəkirdi. Görünür ki, bərk zökəm olmuşdu. Belə bərk bürünən adamın zökəm olması heç də təəccüblü deyildi. Mən şəfqət bacısı haqqında ətraflı danışmağa başladım. Özüm isə diqqətlə yan-yörəmə baxırdım, hər tərəf butulkalar, kimyavi maddələrlə dolu idi, buraya tərəzi, sınaq boruları qoyulmuşdu; otaqdan gecə bənövşəsinin ətri gəlirdi. Görəsən, o, ianə verməyə razı olacaqdımı? – “Fikirləşərəm”, – dedi. Elə bu zaman mən ondan elmi tədqiqatla məşğul olub-olmadığımı xəbər aldım... “Məşğulam”, – deyər cavab verdi. Uzun sürən tədqiqatdırmı? – soruşduqda mən onu təbən çıxartdım. “Çox uzundur”, – cavabını verdi. “Doğrudanmı?” – soruşdum. Hər şey buradan başlandı. O, hələ əvvəldən az qala partlayacaqdı, mənim sualim isə buna bəhanə oldu. Kim isə ona çox qiymətli bir resept vermişdi; – Təbabətə aid reseptirmi? – dedim. Reseptin nə məqsəd üçün olduğunu demək istəmədi:

– Lənət şeytana, sizin nə borcunuza qalıb axı.

Mən üzr istədim, o saymazına burnunu çəkdi, boğazını arıtladı və davam etdi. Resepti oxudu. Resept beş ünsürdən ibarət idi. Resepti stulun üstünə qoyub başqa tərəfə çevrildi. Birdən otaqda xıslı səsi gəldi, külək kağızları uçurdu. Otaqdakı buxarın ağzı açıq idi. Resept buxarıya düşdü. Alovlandı. O, özünü çatdırana qədər resept yandı, külü boruya sovruldu. O, buxarın yanına cumdu. Lakin artıq gec idi. Belə. Bu zaman ümidsizlikdən əlini yellədi.

– Hə, sonra?

– Onun qolu yox idi. Qolçağı tamam boş idi. “Allah, sən saxla”, – deyər düşündüm, – bu ki şikəstdir. Yəqin, qolu probkadandır, indi onu çıxarmışdır. “Bununla belə burada nə isə var”, – düşündüm. – Axı qolçağın içində bir şey yoxdursa, niyə o, dümdüz sallanıb? Sizi inandırırıram ki, onda heç bir şey yox idi. Qolçaq büküyəndə lap

¹ Vikari – xristianlıqda yepiskopun müavini

bomboşdu. Mən gördüm ki, o dirseyədək tamamilə boşdu, hətta bu boşluqdan işıq keçirdi. Mən “aman Allah” – deyə çığırdım. Bu zaman o susdu, gözlüyünün şüşələrini əvvəlcə mənə, sonra öz qolçağını dikdi.

– Sonra?

– Vəssəlam. Heç bir söz demədi, yalnız mənə baxıb tez qolçağını cibinə soxdu. Mən görə ki, reseptin yanmasından danışdım. Elə deyilmi? – Siz axı boş qolçağımızı nə təhər tərpedə bilirsiniz? – deyə xəbər aldım. “Boş qolçağımı?” – “Bəli, – dedim: boş qolçağı?”

– Demək, sizcə, bu, boş qolçaqdır? Qolçağın boş olduğunu özünüzdə gördünüzümü?

O, yerindən qalxdı, mən də ayağa durdum. O yavaş-yavaş üç addım atıb, mənə tərəf gəldi, lap yaxında dayandı. Acığından fısıldaırdı. Mən geri çəkilməyib yerimdəcə durmuşdum, ancaq namusuma and olsun ki, tünd gözlüyü, sarıqlı, eybəcər üzü hər kəsi qorxuda bilərdi. “Demək, siz qolçağın boş olduğunu təsdiq edirsiniz?” “Əlbəttə” – dedim. Bu zaman o bir kəlmə də söyləmədən qolçağını cibindən çıxardı, onu yenidən göstərmək istəyirmiş kimi, mənə tərəf uzatdı. Amma bunu yavaş-yavaş elədi. Mən qolçağa baxdım. Sanki bütün bir ömür keçdi. Mən zorla: – Bəli onda heç bir şey yoxdur, – deyə bildim. Mən axı bir şey deməli idim. Qorxu məni bürüdü. Qolunu bütünlüklə görə bildim. O, qolçağı yavaş-yavaş, bax belə, mənə tərəf uzatdı, belə ki, onun köbəsi mənim üzümədən yalnız altı düyüm aralı dayandı. Boş qolçağın yaxınlaşdığını görmək adama çox qərribə təsir edirdi... Sonra isə...

– Hə sonra?

– Nə isə, mənə elə gəldi ki, baş və şəhadət barmaqları ilə burnumdan darddı.

Bantinq güldü.

Kass:

– Orda heç bir şey yox idi, – dedi, – o “yox” sözünü deyərəkən səsinə çox ucaltdı: – Sizə nə var ki, gülərsiniz, sizi inandırırım ki, mən mat qalmışdım. Mən qolçağa bir zərbə ilişdirib, çevrildim və otaqdan çıxdım.

Kass susdu. Onun keçirdiyi dəhşətin süni olmadığına şübhə etməmək olardı. O, özünü itirmiş halda döndü, hörmətli vikarinin onu qonaq etdiyi dadsız xeresdən bir stəkan da içdi.

– Mən onun qolçağına vurduğum zaman, – Kass davam etdi, – sizi inandırırım ki, qola toxunduğumu hiss etdim. Ancaq orada qol yox idi. Heç qoldan əsər-əlamət belə yox idi.

Mister Bantinq fikrə getdi, şübhəli-şübhəli Kassa baxdı. Çox mənalı, ciddi bir tərzdə dedi:

– Bu, son dərəcə maraqlı doğuran bir hadisədir. Şübhəsiz, son dərəcə maraqlıdır, – deyə daha artıq təmkinlə təkrar etdi.

V FƏSİL

VIKARİNİN EVİNDƏ OĞURLUQ

Vikarinin evində baş verən oğurluq hadisəsi başlıca olaraq, vikarinin və onun arvadının dediklərindən məlum olmuşdu. Bu hadisə, Aypinq klubunun bayram etdiyi “Ruh günü” səhərə yaxın baş vermişdi. Məsələ belə olmuşdu, Sübh çağının sükutu içərisində missis Bantinq birdən-birə yuxudan oyandı, ona elə gəldi ki, yataq otağının qapısı cırıldı. O, əvvəlcə örnə oyatmamağı qərara alıb, çarpayıda oturdu və diqqətlə qulaq asmağa başladı. Qonaq otağından pilləkən tərəf gedən koridordan yalın ayaq səsinin gəldiyini aydınca eşitdi. Bu zaman ehmalca, möhtərəm mister Bantinqi oyatdı. Mister Bantinq oyanıb işin nə yerdə olduğunu öyrəndikdə, işıq yandırmamağı qərara aldı, gözlüyünü taxıb arvadının xalətını və öz hamam çustunu geydi, dəhlizə çıxıb qulaq asmağa başladı. Aşağıda, onun kabinetində kiminsə əlləşdiyini lap aydın eşitdi, sonra kim isə bərkdən asırdı. O, yataq otağına qayıdıb, olinin altında olan ən etibarlı silahı götürdü, Ayağını mümkün qədər astaca basmağa çalışaraq, pilləkənlə aşağı düşdü. Missis Bantinq dəhlizə çıxdı. Saat dördə yaxın idi, hava işıqlaşmağa başlayırdı. Zal yarıqaranlıq idi, ancaq qapıdan kabinetin zülmət içərisində olduğu görünürdü. Tam sükut içində mister Bantinqin ayaq basdığı pilləkənin zoif cırlıtısı və kabinetdə yüngül bir hərəkət səsi eşidilirdi. Sonra isə şaqqıldadı, yeşik açıldı və kağızlar xışıldadı. Kimsə söydü. Kibrit çirtildadı, kabinet sarı işığa büründü. Bu zaman mister Bantinq zalda idi, yarıcaq qapının arasından yazı stolunu, açıq yeşiyi, stolunun üstündə yanan şamı görə bildi. Lakin oğrunu görmədi, o, nə tədbir götürəcəyini bilməyərək zalda dayanmışdı. Arxa tərəfdə rəngi qaç-

miş, qorxmuş missis Bantiq pilləkəndən yavaş-yavaş düşürdü. Bir cəhət mister Bantiqı ürəkləndirdi: o, oğrunun yerli əhalidən olduğuna əmin idi.

Sonra onlar pulların cingiltisini eşidib, təsərrüfat xərcləri üçün ayrılmış yarım soverenlərdən ibarət iki funt on şilling pulu oğrunun tapdığını başa düşdülər. Pulların cingiltisi mister Bantiqı bir an cəsərə gətirdi. Maşanı əlində bərk-bərk tutub kabinetə girdi, arvadı da dalınca gəlirdi.

Mister Bantiq qəzəblə:

– Təslim ol! – deyə bağırdı və heyrət içində dayandı: otaqda heç kəs yox idi. Onlar, bir dəqiqə bundan əvvəl kabinetdə kiminsə hərəkət etdiyinə şübhə edə bilməzdilər. Olsun ki, heyrətdən yarım dəqiqə or və arvad ağızları açılıb dayanıb qaldılar: sonra missis Bantiq şirmanın dalına nəzər yetirdi, mister Bantiq isə həmin fikirlə yazı stolunun altına baxdı. Missis Bantiq öz növbəsində pəncərənin pərdələrini qaldırdı. Mister Bantiq isə buxarını gözdən keçirib maşa ilə içərisini yoxladı. Missis Bantiq zibil səbətini xeyli qurdaladı, mister Bantiq kömür yeşiyini yoxladı. Bunların hamısını etdikdən sonra, heyrət içində dayanıb baxışdılar.

Mister Bantiq:

– Mən and içməyə hazırım ki... – deyə sözə başladı: – Bəs şam! Şamı kim yandırdı?

Missis Bantiq:

– Bəs yeşik? – dedi. Bəs pullar necə olub? – O, tələsik qarıya tərəf yönəldi. – Mən ömrümdə belə şey...

Koridorda kim isə bərkəndən asırdı. Onlar otaqdan bayıra yüyürdülər, mətbəx qapısının çırpıldığını eşidilər. Mister Bantiq:

– Şamı gətir! – deyib qabağa düşdü.

Hər ikisi tələsik açılan cəftələrin səsinə aydın eşidirdi. Mister Bantiq mətbəx qapısını açdığı zaman, gördü ki, küçə qapısı açıqdır. Zəif səhər işığında bağın tünd yaşıllığı aydın görünürdü. O, əmin idi ki, qapıdan heç kəs çıxmayıb. Qapı açılıb, bir müddət beləcə qalıb, sonra çırpılıb, örtülüb. Missis Bantiqın əlindəki şamın işığı titrədi, sonra daha gur yandı.

Bir dəqiqəmi, ya bir az artıq vaxt keçdikdən sonra onlar mətbəxə girdilər. Orada heç kəs yox idi. Yenidən qapının cəftəsini çəkдилər. Mətbəxi, şkafları diqqətlə yoxlayıb zirzəmiyə düşdülər. Çox şey ilə axtarmalarına baxmayaraq, heç kəsə təsadüf etmədilər.

Şübhə təzədən vikari və arvadı, gecə paltarında evlərinin alt mərtəbəsində oturub fikrə dalmışdılar. İşığına daha ehtiyac olmayan şam hələ də yanırdı. Vikari iyirminci dəfə təkrar etdi:

– Ömrümdə buna oxşar şey...

Missis Bantiq onun sözünü kəsərək:

– Əzizim, Syuzi gəlir. O, mətbəxə keçəndən sonra, yuxarıya çıxtıb tez geyinərək.

VI FƏSİL

QUDURMUŞ MEBEL

Həmin səhər “Ruh günü”, hava işıqlaşan vaxt hələ Milli yuxuda ikən mister və missis Xoll – ikisi də təzədən durub yavaşca zirzəmiyə düşdülər. Onların oradakı işi tamamilə şəxsi xarakter daşıyırdı, bu onların pivəsinin çox tünd olması ilə müəyyən dərəcədə əlaqədar idi.

Yenicə zirzəmiyə girmişdilər ki, missis Xollun yadına düşdü ki, yataq otağındakı sarsaparel butulkasını götürməyi unutmuşdur. Bu işin ustası olduğu üçün butulkamın dalınca Xoll getdi. Artırmaya çıxarkən Xoll naməlum adamın otağının qapısını aralı görüncə təəcüb etdi. Yataq otağına keçib, arvadının dediyi yerdə butulkamı tapdı.

Geri qayıdarkən küçə qapısının cəftəsinin açıq, yalnız sürgünün bağlı olduğunu gördü. Ağılına qəfləton bir şey gəlmiş kimi, bu vəziyyəti, yəni naməlum adamın otağının açıq qapısını mister Teddi Henfrinin güman etdiyi şeylərlə tutuşdurdu. Gecə missis Xoll qapının cəftəsini bağlarkən o, şamı özü tutduğu yaxşı yadındadır. O, hey-rət içində dayandı, sonra əlində butulka yuxarı qayıtdı, kirayəçinin qapısını döydü, cavab verən olmadı. O, yenə də döydü. Sonra qapını taybatay açıb otağa girdi. Hər şey onun gözlədiyi kimi idi. Otaq boş, yataq toxunulmamış idi. Naməlum adamın bütün pal-paltarı və bintləri kresloda və çarpayının başında asılmışdı. Bu vəziyyət, o qədər də dərrakəli olmayan Xolla çox qoribə göründü, xüsusilə ona görə ki, onun bildiyinə görə, naməlum adamın başqa paltarı yox idi. O tam şəşqınlıq içində otağın ortasında dayanmışdı ki, birdən aşı-ğıdan, zirzəmidən arvadının səsinə eşitdi. Arvadı:

– Corc, – deyə qışqırdı. – Lazım olan şeyi tapdınmı?

Xoll geri dönüb arvadının yanına tələsdi.

O, pilləkəndən zirzəmiyə tərəf əyilib arvadını səslədi:

– Cenni! Henfri haqlı çıxdı. Kirayəçi otaqda yoxdur, küçə qapısı da açıqdır.

Əvvəlcə missis Xoll onun nə barədə danışdığını başa düşmədi. Lakin işin nə yerdə olduğunu dərk edəndə özü boş otağa baxmağı qərara aldı. Xoll əlində butulka aşağı düşdü.

Mister Xoll:

– Onun özü burada yoxdur, amma paltarı buradadır, – dedi. – Paltarsız o, hara gedə bilər? Qərribə işdir...

Onlar zirzəmidən pilləkənlə yuxarı çıxarkən ikisinə də – sonradan müəyyən etdiklərinə görə – elə gəldi ki, guya kim isə küçə qapısını açıb ötdü; lakin onlar qapını bağlı gördükləri üçün o zaman bu barədə bir-birinə heç bir söz demədilər. Dəhlizdə missis Xoll ərin-dən qabağa keçib yuxarıya qalxdı. Bu zaman pilləkəndə kim isə asqırdı. Arvadı ilə arasında altı pillə məsafə olan Xoll arvadının asqırdığını düşündü; bir az irəlində gedən arvadı isə asqırmanın əri olduğuna əmindir. O, yuxarı çıxaraq qapını taybatay açdı və namə-lu adamın otağını gözədən keçirməyə başladı.

O:

– Heç ömrümdə belə şey görməmişəm! – dedi.

Bu zaman daldı, onun lap qulağının dibində kimsə fısıldadı. Geri dönrək Xollun ondan on iki addım uzaqda, pilləkənin yuxarısında durduğunu görüb, lap mat qaldı. Xoll, o dəqiqə ona yanaşdı. Qadın əyilib yastığı və döşəkağını əli ilə yoxladı.

– Soyuydur... – dedi. – O, bir saatdan artıqdır ki, yoxdur.

O, bu sözləri deyib qurtarmamışdı ki, olduqca qərribə bir hadisə baş verdi. Döşəkağı burulub bir bağlama oldu və dərhal çarpayının başından atlandı. Elə bil ki, kimin isə əli onu bürməliyə atdı. Bunun daldınca, naməlu adamın şlyapası asıldığı yerdən sıçrayıb, havada qövs cızaraq düz missis Xollun sifətinə çırpıldı. Sonra əlüz-yuyaman üstündəki süngər də eyni sürətlə uçdu: bundan sonra kreslo naməlu adamın pencək və şalvarını saymazyana öz üstündən atıb eynilə naməlu adamın gülüşünə bənzər quru bir gülüşlə ayaqlarının dördünü də missis Xolla tərəf çevirdi. Onu nişan alaraq, üzünə hücum etdi. Qadın qışqırdı və qapıya tərəf döndü, bu zaman kreslonun ayaqları ehmalca, lakin qətiyyətlə onun dalına dirənərək Xoll ilə birlikdə onu otaqdan itələyib çıxartdı. Qapı tappılı ilə örtüldü,

açarın səsi eşidildi. Kreslo ilə çarpayı, öz qalibiyyətlerini bayram edirləmiş kimi bir qədər rəqs etdilər. Sonra birdən-birə hər şey susdu.

Missis Xoll huşunu itirərək ərinin qolları üstünə düşdü. Mister Xoll, bu hay-küyə oyanmış Millinin yardımını ilə çox çətinliklə missis Xollu aşağıya aparıb, sakitləşdirici damcı dərmanı verdi.

Missis Xoll, nəhayət, özünə gələrək:

– Bunlar cinlərdir, – dedi. – Mən bilirəm, bunlar cinlərdir. Mən onlar barədə qəzetlərdə oxumuşam. Stol və stullar tullanıb oynamağa başlayır...

Xoll, onun sözünü kəsərək:

– Bir az da iç, Cenni, – dedi, – bu səni sakit edər.

Missis Xoll:

– Qapını bağla, – dedi, – onu artıq içəri buraxma. Mən çoxdan şübhələnirdim... Necə də başa düşməmişəm. Gözləri görünür, baş sarıqlıdır, bazar günləri də kilsəyə getmir. Hələ butulkaları demirəm. Alicənab adam bu qədər butulkanı neyləyir? Bu qədər butulka olar? O, mebelə cin salmışdır. Mənim əziz köhnə mebelim. Mən hələ balaca qız olanda yazıq, əziz anam həmin bu kreslodə oturmağı sevərdi. Görün bir, indi o, mənə hücum edir!

Xoll:

– Bir az damcıdan iç, Cenni, – deyə təkid edirdi, – əsəblərin lap pozulmuşdur.

Artıq saat beş idi. Səhər günəşinin qızıl şəfəqləri küçələri bürümüşdü. Onlar üzbəüzdə yaşayan dəmirçi mister Sendi Uocersi oyatmaq üçün Millini göndördilər.

– Sahibim sizə salam yetirir, – deyə Milli sözə başladı. – Bizim mebelə nə isə olmuşdur, elə bil deli olubdur. Bəlkə, gəlib baxasınız?

Mister Uocers çox bilikli və ağıllı adam idi. O, Millinin dediklərinə çox ciddi yanaşdı.

– And içməyə hazırım ki, bu, cadu kələyidir, – dedi. – Belə kirayəçinin birəcə buynuzu əskikdir.

O, çox təlaş içində gəldi. Mister və missis Xoll onunla birlikdə yuxarı çıxmaq istədilər. O isə koridorda danışmağı daha münasib bilərək, yuxarı çıxmağa tələsmirdi. Xakstərsin bütün dükənin işçisi pəncərələri açmaq üçün bayıra çıxdı. Onu da baş verən hadisələrin müzakirəsində iştirak etməyə dəvət etdilər. Bir neçə dəqiqədən sonra mister Xakstərs özü də onun daldınca gəldi. Anqlosakson parlamentinin ruhu, burada özünü bütünlüklə büruzə verdi. Çox danışdılar, lakin hələ ki iş görməmişdilər.

Mister Sendi Uocers:

– Əvvəlcə faktları müəyyən edək, – deyərək təkid edirdi. – Müzakirə edək görək ki, yuxarıdakı qapını sındırmaq düzgün hərəkət olarmı? Bağlı qapını hər vaxt sındırmaq olar, ancaq onu sındırıldıqdan sonra, bərpa etmək mümkün deyil. Bu zaman naməlum adamın otağının qapısı gözlənilmədən öz-özünə açılıb, hamını heyrona saldı. Hamı yuxarıya baxıb naməlum adamın bürünmüş vücudunu gördü, o, pilləkəndən enərək öz əcaib şüşə gözlüyünün altından vahiməli baxışı ilə onlara diqqətlə nəzər salırdı. Sonra yavaş-yavaş öz müqəvva yerişilə pilləkəndən düşdü, koridordan keçib dayandı. Ələkli barmağını uzadaraq dedi:

– Baxın.

Onlar göstərilən tərəfə baxaraq zirzəminin qapısından sarsaparel butulkasını gördülər. Bu zaman qonaq otağına girib lap onların gözü qabağında açıqla qapını bərk çırpdı.

Çırpılan qapının səsi kəsilincəyədək heç kəs bir söz demədi, hamı dinməz-söyləməz bir-birinə baxdı.

Mister Uocers:

– Deyim sizə ki, bu daha lap ağ... – deyərək başladı, ancaq sözünü qurtarmadı. Sonra Xolla müraciətə: – Mən sizin yerinizə olsaydım, içəri girib bunların hamısının mənasını ondan xəbər alardım, izahat tələb edərdim, – dedi.

Ev sahibini razı salmaq üçün xeyli vaxt lazım gəldi. Nəhayət, o, qapını döyüb açdı və:

– Bağışlayın, – deyərək sözü başladı.

Naməlum adam qəzəblə bağırdı:

– Rədd olun cəhənnəmə! Qapını örtün!

İzahat bununla bitdi.

VII FƏSİL

NAMƏLUM ADAMIN İFŞA OLUNMASI

Naməlum adam, səhər saat altının yarısına yaxın “Arabaçı və atlar” mehmanxanasının qonaq otağına girdi və təxminən günüortaya qədər orada qaldı. Otağın yaylı pərdələri salınmış, qapısı bağlı idi. Xollun düşər olduğu müvəffəqiyyətsizlikdən sonra heç kəs oraya girməyə cürət etmədi.

Görünür ki, o, bütün bu müddət ərzində heç bir şey yeməmişdi. O, üç dəfə zəng çaldı, özü də üçüncü dəfə zəngi uzun və açıqlı çaldı: lakin heç kəs cavab vermədi.

Missis Xoll:

– Eybə yoxdur, “rədd ola cəhənnəmə” deməyi mən ona göstərərəm, – deyərək donqulandı.

Vikarinin evində, gecə baş vermiş hadisə haqqında səs artıq yayılmışdı. Hər iki hadisə arasında olaq görünür var idi. Xoll, Uocersin müşayiətilə, məsləhət üçün hakim mister Şeklforsun yanına getdi. Yuxarı çıxmağa heç kəs cürət etmədi. Bütün bu müddətdə naməlum adamın nə ilə məşğul olduğunu heç kim bilmirdi. Bəzən o, otaqda o baş-bu başa gedirdi, iki dəfə onun otağından söyüş səsi, cırılan kağız xışıltısı, sınaq butulkasının cingiltisi eşidildi.

Tələsə düşmüş, lakin marağdan içini yeyən adamların dəstəsi getdikcə böyüyürdü. Missis Xaksters gəldi. “Ruh günü” münasibətilə bəzən qara pəncək geyib, ağ qalstuk taxan bir neçə zirək cavan oğlan da gəlib yetişdi; onlar monasız suallar verməyə başladılar. Arçı Qarker hamıdan qoçaq çıxdı: o, höyəyə girərək, aşağı salınmış yaylı pərdənin altından içəri baxmağa çalışdı.

O, heç bir şey görə bilmədi, lakin özünü bir şey görmüş kimi göstərdi; Aypinq cavanlarından bir neçəsi də ona qoşuldu.

Bu bayram günü hava çox gözəl və aydın idi. Kənd küçəsi uzununa ona qədər tüləng atmaq üçün tir qurulmuşdu. Dəmirçixananın yanında, otun üstündə isə üç qəhvəyi, sarı zolaqlı furqon dayanmışdı, şux paltar geymiş bir neçə kişi və qadın hind qozu atmaq üçün cihaz hazırlayırdılar. Kişilər göy sviter geymiş, qadınlar isə ağ döşlük salıb modaya uyğun loləklə şlyapa qoymuşdular. “Qırmızı maral” mehmanxanasında işləyən Vidayer və köhnə velosiped alveri edən çəkməçi mister Ceqqers, hələ kraliçə Viktoriyanın 60 illik yubileyi bayramından qalmış milli bayraq və nişanlarla küçələri bəzəyirdilər.

Orada, yalnız günəş işığının zəif şüasının düşdüyü yarıqaranlıq qonaq otağında sarıqların içində istidən boğulan naməlum adam, yəqin ki, ac və əsəbi bir halda qara gözlüyünün dalından kağıza baxır, çirkli butulkaları cingildədir və pəncərənin dalında səs-küy salan uşaqları görməyə də, qəzəblə söyürdü. Kündə, buxarının yanında yarım dujin sınımsı butulkaların qırıqları tökülüb qalmışdı; hava xlor iyi ilə dolmuşdu. Bunlar hamısı şahidlərdən eşitdiklərimizdən və sonra otağa daxil olanların gördüklərindən məlumdur.

Günortaya yaxın naməlum adam birdən qapını açıb, kandarda dayandı və piştaxtanın yanında oturmuş üç-dörd adama diqqətlə baxdı:

– Missis Xoll, – deyə çıxırdı.

Kim isə sahibəni çağırmaq üçün istər-istəməz otaqdan çıxdı.

Missis Xoll tövşüyə-tövşüyə, lakin qətiyyətlə içəri girdi. Mister Xoll hələ qayıtmamışdı. Qadın artıq hər şeyi ölçüb-biçmiş və əlin-də balaca bir podnosla gəlmişdi. Podnosda pulu ödənilməmiş hesab kağızı var idi.

– Siz borcunuzu ödəmək istəyirsinizmi? – deyə qadın xəbər aldı.

– Nə üçün siz mənə səhər yeməyi vermədiniz? Nə üçün mənə yemək hazırlamırsınız və zəng çalanda gəlmirsiniz? Yoxsa siz elə düşüncünüzü ki, mən yeməksiz də keçinə bilərəm?

Missis Xoll:

– Nə üçün siz hesabı ödəmirsiniz? – deyə xəbər aldı. – Mən bunu bilmək istərdim.

– Üç gün bundan əvvəl sizə dedim ki, mən pul gözləyirəm...

– Mən də üç gün bundan əvvəl sizə demişdim ki, sizin pul gözləyib-gözləməyinizin mənə dəxli yoxdur. Madam ki, siz beş gündür pul vermirsiniz, yeməyi gecikdirəndə də danışmamalısiniz.

Naməlum adam qısa, lakin təsirli bir söyüş söydü.

Piştaxtanın dalından:

– Çox da özünüzdən çıxmayın, – deyə səs eşidildi.

Missis Xoll dedi:

– Xahiş edirəm, cənab, söyüşlərinizi özünüz üçün saxlayın.

Naməlum adam susdu, o, indi qəzəblənmiş dalğıca bənzəyirdi.

Piştaxtanın yanında duranlar hamısı missis Xollun ona üstün gəldiyini hiss edirdi. Naməlum adamın sözləri də bunu təsdiq etdi.

– Qulaq asın, əzizim... – deyə o sözə başladı.

Missis Xoll onun sözünü kəsərək:

– Mən sizin əziziniz deyiləm, – dedi.

– Mən sizə dedim ki, hələ pulu almamışam.

Missis Xoll istehza ilə:

– O, nə puldur elə?! – dedi.

– Lakin cibimdə...

– Sırağagün siz, mənə dediniz ki, pulunuz heç bir soveren də olmaz.

– Hə, indi isə bir qədər artıq tapmışam...

Piştaxtanın dalında:

– Brr! – deyə səs eşidildi.

Missis Xoll dedi:

– Mən bilmək istərdim ki, siz pulu hardan tapmışsınız?

Görünür, bu söz naməlum adamın heç xoşuna gəlmədi. Ayağını yerə vurub:

– Nə demək istəyirsiniz? – soruşdu.

Missis Xoll:

– Ancaq onu demək istəyirəm ki, sizin bu pulu haradan tapdığınızı bilmək olarmı? – cavabını verdi. – Bir də ki, yenə də hesab kağızı yazmazdan, sizə yemək hazırlamazdan və ya ümumiyyətlə, sizin üçün başqa bir iş görməzdən əvvəl rica edərdim ki, mənə və başqalarının başa düşə bilmədiyi, lakin hamımızın anlamaq istədiyimiz bəzi şeyləri, bizə izah edəsiniz. Mən bilmək istərdim ki, orada, yuxarıda mənə kreslomun başına nə gətirmişsiniz; mən bilmək istərdim ki, otağınız boş olduğu halda, siz yenidən orada necə peyda oldunuz. Bu evdə qalan kirayəçilər qapıdan girib çıxırlar, – bizdə qayda belədir, – siz isə başqa cür edirsiniz və mən bilmək istərdim ki, siz bunu necə edirsiniz. Bir də mən bilmək istərdim ki...

Bu zaman naməlum adam birdən ölcəkli yumruqlarını qaldırıb, ayağını yerə vurdu və “Bəsdir!” – deyə elə bərkdən bağırdı ki, missis Xoll o saat səsinə kəsdi.

– Siz mənə kim və nəci olduğumu anlamırsınız, – dedi. – Mən sizə göstərəm. Allaha and olsun, göstərəm.

O, bu sözləri deyə-deyə əlini üzünə tutdu və dərhal geri çəkdi. Üzün tən ortasında boşluq gördü.

O:

– Budur, – dedi və bir addım irəli ataraq, missis Xolla nə isə uzatdı.

Qadın gözlərini onun dəyişən üzündən ayırmadan ona uzadılan şeyi qeyri-ixtiyari aldı. Sonra həmin şeyə baxıb, bərkdən çığırdı, onu yerə atıb geri çəkildi. Naməlum adamın qırmızı və parlayan burnu boş karton qutusu kimi taqıldaya-taqıldaya döşəmənin üstüylə yuvarlandı.

Sonra gözliyünü çıxardı, heyrətdən oradakıların gözləri bərələmişdi. Şlyapasını başından götürdü, qəzəblə bakenbardını və bintləri qoparmağa başladı, onlar çox da asanlıqla qopmurdu. Hamı dəhşətdən donub qalmışdı.

Kim isə:

– Aman Allah! – deyə səsləndi.

Nəhayət, bintlər qopub düşdü.

Tamaşaçıların gözü önündə açılan mənzərə gözlənilən hər bir şeyi keçdi. İndiyə qədər ağzi açıla dayanmış missis Xoll indi dəhşət içərisində bağırır, qapıya tərəf qaçdı. Hamı yerindən sıçradı. Onlar yara, eybəcərlik, dəhşət gözləyirdilər. Bütün bunların əvəzində isə boşluq gördülər. Bintlər və parik bufetdə duranların lap yaxınlığından keçərək, oraya yağdı. Hamı bir-birini ayaqlayaraq, pilləkənlə aşağıya cumdu: qonaq otağının kənarında əl-qolunu oynadaraq anlaşılmaz şəkildə nə isə başa salmağa çalışan, paltarının yaxasınadək adama oxşayan yaxasından yuxarı isə heç bir şeyə, əsla heç bir şeyə benzəməyən heykəl dayanmışdı.

Şəhərciyin sakinləri "Arabaçı və atlar" mehmanxanasından gələn gurultunu, çığır-bağır eşitdilər, iştirakçıların oradan tələsik uzaqlaşdıqlarını gördülər. Onlar missis Xollun büzüdüyünü və mister Teddi Henfrinin, ayağı ona ilişməsin deyə, tullandığını gördülər. Sonra onlar bufetdəki səs-küyə mətbəxdən yüyürüb gəlmiş və başsız adamla üz-üzə çıxmış Millinin qulaqbatırıcı qışqırığını eşitdilər. Qışqırq birdən-birə kəsildi.

Bundan sonra küçədəkilərin hamısı – şirniyyatsatan, nişanatma cihazının sahibi və onun müavini – yelləncəklər sahibi, oğlanlar, qızlar, kəndin modabazları, yerli gözəllər, buluz geymiş qocalar və döşlülük qaraçılar mehmanxanaya doğru yüyürdülər. Bir dəqiqə keçməmiş, onun qabağına qırx nəfərədək adam yığıldı. İzdiham sürətlə çoxalır, onlar səs-küy salır, bir-birini itələyir, çığırır, müxtəlif suallar verir, cürbəcür uydurmalar söyləyirdilər. Heç kim heç kimə qulaq asmırdı, hamı birdən danışırdı; qarmaqarışlıq düşmüşdü. Bir neçə adam, huşsuz halda yerdən qaldırıldıqları missis Xollu tutmuşdu.

Ümumi qarışıqlıq içərisində, hər şeyi gözü ilə görənlərdən biri, hamıdan bərk qışqırmağa çalışaraq lap ağılasıgmaz şeylər danışırdı.

– Qulyabanıdır.

– Görün, nə işlərdən çıxmışdır?

– Deyəsən, qulluqçu yaralanmışdır.

– Görək ki, onların üstünə bıçaq çökmüşdür.

– Yox, məcazi mənada yox, əsil mənada başı yoxdur. Həqiqətən, deyirəm: – O, başsız adamdır!

– Boş şeydir. Yəqin ki, bir fənd işlədir.

– O bintləri açan kimi...

Adamlar açıq qapıdan baxmağa çalışaraq, canlı bir paz əmələ gətirmişdilər, onun mehmanxananın lap qapısına yönəlmiş iti ucunu nisbətən cürətli olanlar təşkil edirdilər:

– O, kandarda dayanmışdı. Birdən qız qışqırdı. O, geri döndü. Qız qaçmağa üz qoydu, o da qızın dalınca qaçdı, bir dəqiqə keçmədi, bir əlində bıçaq o birində çörək qayıtdı, bir şeyə baxırmış kimi dayandı. Bunların hamısı bir anda oldu. Həmin bu qapıya girdi. Sizi andırıram ki, onun başı yoxdur. Bircə dəqiqə tez gəlsəydiniz, özünüz...

Dal sıralarda qarışıqlıq düşdü. Danışan adam, qətiyyətlə evə tərəf gedən kiçik dəstəyə yol verərək susdu. Bu dəstənin başında qızarıb pötrmüş və döyüşə hazır görünən mister Xoll, onun dalınca Konstobl mister Bobbi Caffers və nəhayət, ehtiyat üçün dalda mister Uocers addımlayırdı. Onlar naməlum adamı həbs etmək haqqında əmr almışdılar.

Camaat onlara son xəbərləri çatdırmağa çalışırdı, biri bir şey, başqası, tamam ayrı şey qışqırırdı.

Mister Caffers:

– Başımın olub-olmamasının mənim üçün fərqi yoxdur, – deyə bildirdi. – Mən onu həbs etmək əmrini almışam və bu əmri yerinə yetirəcəyəm.

Mister Xoll pilləkənlə yuxarı qalxdı, düz qonaq otağının qapısına tərəf gedib, qapını açdı.

– Konstebl¹, – deyə o, Caffersə müraciət etdi, – vəzifənizi yerinə yetirin.

İçəriyə əvvəlcə Caffers, onun dalınca da Xoll, lap axırda isə Uocers girdi.

Onlar ala qararıqlıq otaqda qabaqlarında başsız bir heykəl gördülər, onun əlcək taxılmış əlində yarısı yeyilmiş bir parça çörək, o biri əlində isə bir parça pendir var idi.

Xoll:

– Budur o, – dedi.

Heykəlin yaxası üstündəki boşluqdan:

– Bu nədir belə? – deyə acıqlı səs eşidildi.

Caffers:

– Sizin kimisini mən hələ görməmişdim, cənab, – dedi, – lakin başımız olsa da, olmasa da fərqi yoxdur, əmrə göstərilmişdir ki, həbs edilsin, vəzifə borcu isə hər şeydən üstündür...

¹ Konstebl – İngiltərədə, ABŞ-da polis nəfəri

Heykəl bir neçə addım geri çəkilərək:

– Yaxın gəlməyin! – deyə çığırdı.

O, bir saniyədə cərəyi və pendiri yerə atdı; mister Xoll tez stolun üstündəki bıçağı götürdü. Naməlum adam sol əlindəki əlcəyi çıxarıb Caffersin üzünə çırpdı. Bir saniyə sonra Caffers, həbs əmri haqqındakı izahatlarını kəsib, bir əli ilə görünməz boğazdan yapışdı. Bu zaman onun ayağına elə güclü bir zərbə dəydi ki, onu çığıрмаğa məcbur etdi. O, əlinə keçən adamı buraxmadı. Xoll bıçağı futbol komandasının hücumu keçən qapıçısı kimi çıxış edən Uocersə verib özü Caffersə kömək etmək istədi. Caffers naməlum adamdan bərk yapışmışdı, onlar bir-birilə süpürləşərək stula toxundular. Stul gurultu ilə bir tərəfə düşdü və hər ikisi yerə yıxıldı.

Caffers dişlərinin arasından: – Onun ayaqlarından yapışım, – deyə fisildədi.

Mister Xoll bu əmri yerinə yetirməyə çalışarkən, sinəsindən bərk bir zərbə alıb, bir doqquzluq sıradan çıxdı. Mister Uocers isə başsız adamın Caffersi əzizlədiyini və üstün gəldiyini görəncə əlində bıçaq qapıya tərəf çəkildi, orada, qayda-qanun nümayəndələrinə köməyə tələsən mister Xaksters və Sidderbric arabaçısı ilə toqquşdu. Bu vaxt rəfdən üç-dörd butulka düşdü, onlar sınıb, havanı üfunətli iylə doldurdu.

Naməlum adam, Caffersi altına basdığına baxmayaraq: – Təsəlim oluram! – deyə çığırdı.

O, ağır-ağır nəfəs alaraq qalxdı. Onun nə başı, nə də ki əlləri var idi. Vuruşma zamanı sağ və sol əlindəki əlcəyi də çıxarmışdı.

O, zorla nəfəsini dərərək:

– Onsuz da, heç bir şey çıxmıyacaq, – deyə əlavə etdi.

Sanki boşluqdan qopub gələn bu səsi eşitmək son dərəcə qərribə idi, ancaq Sesseksin əhalisi, görünür, dünyada ən ayıq adamlardır. Caffers də haman saat ayağa qalxıb bir cüt əl qandalı çıxardı. Lakin o saatca tam şəşqinliq içində dayandı. Baş verən hadisənin uyğun-zufluğuna mat qalaraq:

– Əcəb işə düşdük! – deyə səsləndi. – Lənət şeytana! Mən bunları nəyə taxacağam?

Naməlum adam boş qolçağını pencəyinin üzərində gözdirdi, düymələr sanki sehrlənərək açıldı. Sonra ayaqları barəsində nə isə deyib əyildi, görünür, öz çəkmə və corabları ilə əlləşirdi.

Xaksters:

– Dayanın, – deyə birdən çığırdı: – Axı bu ki, əsla adam deyil. Bu yalnız boş paltardır. Baxım, onun yaxasından içəri baxmaq olar. Pencəyin astarı da görünür. Oraya əl də salmaq olar. O, bu sözləri deyib, əlini uzatdı. Görünür, əli havada nəyə isə toxundu, çünki qışqırıb dərhal əlini geri çəkdi.

Kəskin bir səs:

– Sizdən rica edərdim ki, barmaqlarınızı mənim gözümdən uzaqda tutasınız, – sözləri eşidildi. – Məsələ belədir ki, mənim başım, qollarım, ayaqlarım və bütün başqa üzvlərim hamısı öz yerindədir. Ancaq mən gözəgörünməz adamam. Bu, çox narahat bir vəziyyətdir, nə etmək olar? Bu vəziyyət Aypinqdəki hər bir axmağa məni dürtmələmək haqqı vermir!

Onların qarşısında əlləri belində, düymələri açılmış, havadan görünməz bir dayaq üstündə sərbəst salınan kostyum durmuşdu. Bu müddət ərzində küçədən bir neçə adam da otağa girdi, otaq demək olar ki, camaatla doldu.

Xaksters naməlum adamın təhqiramiz tərzdə danışığına inanmayaraq:

– Nə? Görünməz adam? – dedi. – Belə şey əsla ola bilməz.

– Bu, bəlkə də, qərribədir, lakin burada heç bir cinayətkarlıq yoxdur. Konstebel nəyə əsasən mənim üzərimə atılır?

Caffers:

– Bu tamamilə başqa məsələdir, – dedi. – Doğrudur, bura bir az qaranlıqdır, sizi görmək çətin, ancaq mənə sizi həbs etmək haqqında əmr var, əmr qaydasınca tərtib olunub. Siz görünməz olduğunuz üçün yox, qarət etdiyinizə görə həbs edilməlisiniz. Bu yaxın cvlərin birində qarət olmuş və pul oğurlanmışdır.

– Sonra?

– Bəzi cəhətlər göstərir ki...

Görünməz adam:

– Uydurmadır, – deyə çığırdı.

– Ümidvaram ki, belədir, cənab, – lakin əmr almışam.

Naməlum adam:

– Yaxşı, – dedi, – mən sizinlə gedərəm. Gedərəm, ancaq qandalsız.

Caffers:

– Qayda var axı, – deyə etiraz etdi.

Naməlum adam:

– Qandalsız, – deyə, israr etdi.

Caffers:

– Bağışlayın, bunsuz olmaz, – dedi.

Birdən vücud əyildi və hələ oradakılar heç bir şey dərk etməmiş ayaqqabı, şalvar və corablarını stolun altına atdı. Sonra özü sıçrayıb qalxdı və penceyini çıxardı.

Caffers birdən işin nə yerdə olduğunu başa düşüb:

– Dayan! Dayan – deyə çığırdı.

O, bu sözləri deyib, jiletədən yapışdı. Jilet müqavimət göstərdi; köynək onun içindən sıçrayıb çıxdı və Caffersin əlində boş jilet qaldı.

Caffers:

– Onu tutun! – deyə çığırdı. – Əgər o tamam soyunsa...

Hamı:

– Tutun onu! – deyə çığıraraq, havada uçan ağ köynəyin üstünə cumdu. Bu, naməlum adamın əynində görünən yeganə paltar idi.

Köynəyin qolçağı Xollun üzünə şiddətli bir zərbə endirdi; bu zərbə onun qəti hücumunu sarsıtdı, onu geriye, düz keşiş Tutsomon üstünə atdı. Daha bir dəqiqə sonra köynək havaya qalxdı və orada qərübə hərəkətlər etməyə başladı, sanki adam onu başından çıxarırdı. Caffers, köynəkdən bərk-bərk yapışdı, lakin bununla yalnız onun çıxarılmasına kömək etdi. Havadan nə isə düz onun alt çənəsinə zərbə vurdu: o, öz dəyənəyini qapıb var gücü ilə düz Teddi Henfrinin kəlləsinə ilişdi.

– Özünü gözlə, – deyə çığırtırdı. Hamı əllərini havaya qaldırıb haraya gəlsə çırpırdı: – Tutun onu, qapını örtün! Qoymayın qaçsın! Mən nə isə tutmuşam! Budur o!

Otaqda hərc-mərclik düşdü. Zərbələr sanki birdən hamının üstünə enirdi. Həmişə ağıllı olan və indi burnunu əzən şiddətli zərbədən daha da ayıq düşən Sendi Uocers qapını açdı və birinci bayıra atıldı. Dərhal hamı, onun dəhşətli səsini eşidib, qapının ağzında bərk basabas başladı. Zərbələr enməkdə davam edirdi. Təriqətçi Fippsin qabaq dişini sıxmış, Henfrinin qulağı cırılmış, Caffersin çənəsinə zərbə endirilmişdi. O, geri dönüb özü ilə Xakstersin arasında, nə isə görünməz bir şeydən yapışdı, əli kiminsə əzələli sinəsinə toxunduğunu hiss etdi. Bu zaman vuruşda qızarmış, pörmüş adamlar yağmla dəhlizə dolmuşdu.

Caffers tövsüyə-tövsüyə:

– Tutdum! – deyə çığırdı. O, görünməz düşməni əldən buraxmadan adamların içərisində fırlanırdı. Üzü qıpqırmızı qızarmış, görünməz damarları qabarmışdı. Camaat aralanıb yol verdi. Nəhayət, hamı yerə döşəndi. Caffers, boğuş səslə nə isə çığırdı, o, düşməni əldən buraxmadan var gücü ilə onu təpikləyirdi. Sonra o səndələyib arxası üstə yerə yıxıldı və peysəri qolçağa dəydi. Yalnız bu zaman o, əllərini boşaltdı.

“Onu tut!”, “Görünməz adam!” və sair bu kimi çığırtılar eşidildi. Aypınq sakinlərdən olmayan – şəxsiyyətini təyin etmək mümkün olmayan bir cavan oğlan yüyürüb, əlinə nə isə bir şey götürdü, lakin buradaca yerə sərilmiş konsteblin üstünə yıxıldı; küçədəki qadınlardan birisi ayağının nəyə isə dolaşaraq yıxıldığını hiss edib qışqırdı; bir it, görünür ki, təpik yeyib zingildədi və ulaya-ulaya Xakstersin həyətinə cumdu. Görünməz adamın qaçması bununla bitdi. Adamlar bir müddət heyrət və təlaş içində donub qaldılar. Sonra hamı küləyin şiddətindən tökülən solmuş yarpaqlar kimi dəhşət içində dağılırdı. Yalnız Caffers mehmanxananın pilləkəni yanında dizləri bükülmüş, arxası üstə hərəkətsiz halda düşüb qalmışdı.

VIII FƏSİL

ÖTƏRİ SƏS

Səkkizinci fəsil çox qısa olacaq. O, aşağıdakı hadisəni təsvir edir. Yerli həvəskar naturalist Cibbins qum təpəsinin üstündə uzanıb mürşüləyirdi; ömin idi ki, ətrafda heç olmasa iki millik bir məsafədə heç bir kəs yoxdur. Birdən o lap yaxında kimin isə ayaq səslərini eşitdi; kimsə öskürür, asqırır, qəzəblə söyüş söyürdü. Cibbins ətrafına baxıb, heç kəsi görmədi. Bununla belə səs lap aydın eşidilirdi. Görünməz yolçunun belə sürətlə müxtəlif söyüşlər yağdırmasından onun savadlı adam olduğunu yəqin etmək olardı; səs ən yüksək notlara qədər ucaldı. Sonra aşağı düşməyə başladı və nəhayət, Cibbinsin zənninə, Edderdin tərəfə uzaqlaşaraq kəsildi. Bir dəfə də bərk asqırmaq səsi eşidildi, sonra ətrafa tam sakitlik çökdü. Cibbins səhərkə hadisələr haqqında heç bir şey bilmirdi. Lakin bu hadisə onu, o qədər heyrətə saldı və çaşdırdı ki, bütün fəlsəfi sakitliyi yox oldu. O, tələsik ayağa qalxıb, sürətlə təpədən əli və qəsəbəyə tərəf yollandı.

MİSTER TOMAS MARVEL

Mister Tomas Marveli təsəvvür etmək üçün gözünüzün qarşısına kök, bürüyük üz, uzun, yastı burunlu, həmişə selikli olan iri ağızlı, topa-topa cod saqqallı bir adamı gətirməlisiniz. O, köklüyə meyil edən adam idi, bu onun əl-ayağının olduqca gödək olmasından aşkar görünürdü. Başına həsir silindr qoyurdu, libasının ön mühüm yerlərində düymələrin çox zaman çəkmə bağı və vəişlə əvəz edilməsi onun əbədi subaylardan olduğuna dəlalət edirdi.

Mister Tomas Marvel, Aypinqdən təxminən bir mil yarım uzaqda, Edderdinə gedən yolun kənarında ayaqlarını arxa sallayıb oturmuşdu. Ayaqlarında tamam süzlülüb getmiş corabdan başqa, heç bir şey yox idi, ayaqlarının, deşiklərdən çıxan enli baş barmaqları itin şəkllənmiş qulaqlarına oxşayırdı, hər şeyi tələsmədən, asta-asta edən bu adam indi ayağına ölçmək istədiyi bir cüt çəkməni gözdən keçirirdi. Bu, çox möhkəm çəkmə idi. O, çoxdan beləsini görməmişdi, ancaq çəkmələr ayağına böyük idi. Quru hava üçün çox əlverişli olan əvvəlki çəkmələri isə yağışlı havada yaramırdı, çünki altı çox nazik idi. Mister Marvelin yekə ayaqqabından zəhləsi gedirdi, ancaq nəmişliklə də arası yox idi. Əslinə baxsan o, hələ hansından, yekə ayaqqabıdanmı, yoxsa nəmişlikdənmi daha çox xoşu gəlmədiyini müəyyən etməmişdi. Hava xoş idi, başqa bir işi olmadığından bu bərədə fikirləşməyi qərara aldı. Buna görə də alabəzək çəkmələrin dördünü də qrup şəkllində yerə düzdü, onlara tamaşa etməyə başladı. Çəkmələrin onların arasında necə durduğunu görünə, birdən-birə hər iki cütün çox yöndəmsiz olduğunu qət etdi. O, dal tərəfdən kimin isə səsinə eşitdikdə qətiyyən təəccüblənmədi.

Səs:

– Necə olsa, yenə çəkmədir də, – dedi.

Mister Tomas Marvel başını yana əyib, narazılıqla çəkməyə baxaraq:

– Bu çəkmələri mənə bağışlayıblar – dedi, – lənət şeytana, iki cütədən hansının daha pis olduğunu da demək olmur.

Səs:

– Hmm, – dedi.

– Mən bundan da pis ayaqqabı geymişəm. Doğrusunu deyim ki, çəkməsiz gəzdiyim vaxtlar da olmuşdur. Ancaq bu cür, əgər belə

demək olarsa, yöndəmsiz eybəcərləri heç vaxt geyməmişəm. Çoxdan özümə çəkmə axtarıram, özümünkilər lap zəhləmi töküblər. Onlar söz yox ki, möhkəmdir, ancaq həmişə ayaq üstə olan adam üçün ayaqqabının çox əhəmiyyəti var. İnanırsınız ki, mən bütün bu ətrafda nə qədər çalışdımsa, bunlardan başqa, çəkmə tapa bilmədim. Siz bircə bunlara baxın, axı ümumiyyətlə, bu yerlərdə yaxşı ayaqqabı olur, mənəm bəxtim belədir. Mən artıq on ildir ki, buranın ayaqqabısını geyirəm, görün bir necə zirzibil verirlər.

Səs:

– Bura çox pis yerdir, – deyə təsdiq etdi. – Buranın əhalisi də pisdir.

Tomas Marvel:

– Elə deyilmi? – dedi. – Ayaqqabıya bir bax! Zəhrimara qalsın belə ayaqqabını! – O, bu sözləri deyib öz ayaqqabısı ilə müqayisə etmək üçün çiyininin üstündən müsahibinin ayaqqabısına baxmaq istədi. Bir cüt ayaqqabı görəcəyini gözlədiyi halda, nə ayaqqabı, nə də ayaq görüb son dərəcə heyrətdə qaldı. O sol tərəfə baxdı, ancaq orada da nə ayaq, nə çəkmə gördü. Mister Tomas Marvel təəccüb etdi:

O, cəld çevrilərək:

– Bəs siz hardasınız? – deyə xəbər aldı.

Qarşıda təpəli geniş çöllük uzanırdı. Yalnız uzaqda ardıc kolları tərpəniirdi.

Mister Tomas Marvel:

– Görəsən, mən kefli deyiləm ki? – dedi, – gözümə göründü, nədir? Mən öz-özümümlə danışırıdım? Bu nə işdir!..

Səs:

– Qorxmayın! – dedi.

Tomas Marvel yerindən sıçrayaraq:

– Rica edirəm, zarafatı buraxasınız, – dedi. – Siz hardasınız? Bir buna baxın, mənə: “Qorxmayın”. – deyir!

Səs:

– Qorxmayın! – deyə təkrar etdi.

Mister Tomas Marvel:

– Sən özün indi qorxarsan, axmağın biri, axmaq! – dedi. – Hardasan? Qoy bir səni tapım! Susdu. – Yerim altıdasan, nəsen? – deyə yenidən xəbər aldı.

Cavab gəlmədi. Mister Tomas Marvel heyrət içində ayaqqabısız, yaxası açıq pencəkdə dayanmışdı. Uzaqdan çalı quşunun səsi eşidildi: pi-uit.

Mister Tomas Marvel:

– Siz, doğrudan da, özünüzlü olə salmışsınız? – dedi.

Hər tərəf bomboş idi. Hansı tərəfə baxırdısa, heç kos görünmürdü. Kənarlarında arxlar qazılmış və ağ sütunlar basdırılmış hamar və izsiz yol şimala və conuba doğru uzanıb gedirdi. Buludsuz göy üzündə də çalı quşundan başqa, heç bir şey görünmürdü.

Mister Tomas Marvel pencəyini düymöləyörək:

– Allah, özün kömək ol! – deyə sosləndi. – Hamısı araq zohrimardandır? Mən elə də bilirdim.

Sos:

– Bu, araqdan deyildir, – dedi, – hoyocanlanmayın!

Mister Marvel rəngi qaçmış bir halda:

– Ah! – dedi.

Onun dodaqları yavaşcadan:

– Hamısı araqdandır, – deyə pıçıldadı.

O, bir müddət yerindən tərponmoyib düz qabağına baxdı, sonra yavaş-yavaş yan-yörosinə nozor saldı.

– And içə bilərəm ki, sos eşitdim, – deyə pıçıldadı.

– Əlbəttə, eşitdiniz.

Mister Marvel gözələrini yumub, dəhşət içində başından yapışaraq:

– Bax, yənə də, – dedi.

Birdən kim isə onun yaxasından yapışib elə silkolədi ki, fikirləri lap qarışdı.

Sos:

– Özünüzlü səfehliyə qoymayın, – dedi.

Mister Marvel:

– Mən... dəli... olmuşam... – dedi. – Buna oləc yoxdur. Hamısı bu zəhrimar çəkmələrdəndir. Ağlım başımdan çıxmışdır! Bəlkə, bu, cinlərdir?

Sos:

– Heç birisi deyildir, – dedi. – Qulaq as!

Mister Marvel:

– Əlbəttə, mən dəli olmuşam, – deyə təkrar etdi.

Sos hirsini zorla saxlayaraq tokidlə:

– Birçə dəqiqə dayanın, – dedi.

Mister Marvel qoribo bir vəziyyətdə hiss etdi ki, kimin isə barmaqları sanki onun sinəsinə toxunur.

– Yaxşı, – deyə cavab verdi.

– Sən elə zənn edirsən ki, mən sonin ancaq xoyalına gəlmişəm? Bu, yalnız xoyaldır?

Tomas Marvel boynunun ardını qaşıyaraq:

– Daha nə ola bilər axı? – deyə cavab verdi.

Sos:

– Çox gözəl! – dedi. – Elə isə siz rəqibinizin olduğuna inanana qədər mən sizə daş atacağam.

– Axı sən hardasan?

Sos heç bir cavab vermədi. Vıyıldı eşidildi və sanki havadan atılmış bir daş Mister Marvelin çiyinə az qala toxunaraq lap yanından ötdü. Mister Marvel geri dönrək, başqa bir daşın yuxarıya uçduğunu, sonra qövs cızaraq bir an havada qalıb süfrələ ayaqlarının yanına düşdüyünü gördü. Onu elə bir heyrot bürüdü ki, özünü qorumağa təgəbbüs belə etmədi. Daş, onun yalnız barmağına dəyib arxı düşdü. Mister Tomas Marvel ağrıdan çıxıraraq yerindən sıçradı, qaçmaq istədi, lakin ayağı noyo isə ilişdi, aşıb oturmaq vəziyyətə qaldı.

Sos:

– Buna nə sözlün var? – deyə xəbor aldı, üçüncü daş qövs cızaraq havaya qalxdı və avaranın başı üzərində horokotsiz bir halda asıla qaldı. – Mən noyom? Yalnız xoyalammı?

Mister Marvel cavab vermək ovəzinə ayağa qalxdı. Lakin haman saat yənə də yerə yıxıldı. O, bir dəqiqə horokotsiz uzanıb qaldı.

Sos:

– Sakit otur! Yoxsa daş sonin başına vuraram, – dedi.

Mister Marvel oturub daş döymis barmağını oli ilə ovxalayaraq, bir dəqiqə də olsa gözünü daşdan ayırmadan:

– İşə düşdük ki! – dedi. – Heç bir şey başa düşmürəm. Daşlar özləri uçur. Daşlar danışıq. Atma! Yox ol! Mənim işim bitdi...

Daş yerə düşdü.

Sos:

– Hər şey aydın və sadədir, – mən görünməzəm.

Mister Marvel zarıldaıyib, ağrıdan iktiqat olub soruşdu:

– Məni başa salın. Siz harada gizlənirsiniz, bunu necə edirsiniz? Heç nə başa düşə bilmirəm. Təslim oluram.

Sos:

– Mən görünməzəm. Vəssalam. Anlayırsan, ya yox? – dedi.

– Hə, bu aydındır. Siz heç hirsənməyin, conab. Yaxşısı budur, deyin görün, necə gizlənirsiniz.

– Mən görünməzəm, məsələ də burasındadır. Başa düş...
– Axı siz hardasınız? – deyə Marvel, onun sözünü kəsdı.
– Əşi, burada səndən beş addım aralı.
– Nağıl danışmayın! Mən kor deyiləm ki! Hələ, bəlkə, deyəsən ki, sən havasan. Mən savadsız-zad deyiləm ki...
– Bəli, mən havayam, mən şoffafam...
– Hə? Yeni sənın içində heç bir şey yoxdur? Təkcə elə bir çərənleyen səsin var, vossalam?
– Mən də başqaları kimi bir insanam, ətim, qanıam var, mən yeməli, içməliyəm ki, bədənim zəifləməsin. Ancaq mən görünməzəm, aydındırımı? Görünməzəm. Bu, çox sadə şeydir. Görünmürəm.
– Demək, siz əsil adamsınız?
– Bəli.
Marvel:
– Əgər elə isə, – dedi, – əlinizi verin. Heç olmasa bu, bir şeydir.
– O, birdən: – Vay! – deyə çığırdı. Siz mənı necə də qorxutdunuz! Bir az yavaş olmazmı?
Marvel, onun biləyindən yapışmış ələ toxundu, sonra qorxa-qorxa əlini onun çiyində, özəlölü sinəsində və saqqalında gəzdirdi. Onun üzündən heyrət oxunurdu.
O:
– Əntiqədir! – dedi. – Bu xoruz döyüşündən də əladır. Lap hey-rətəamizdir. Mən sizin dalınızda lap bir mil uzaqdakı dovşanı da görə bilərəm! Sizin özünüzdən isə bir parça da olsa görünmür... Yox, dayan...
Bu zaman Marvel, sanki qarşısındakı boş sahəyə diqqətlə bax-mağa başladı.
O, görünməz əli buraxmayaraq:
– Siz pendir-çörək yemişsiniz, deyə xəbər verdi.
– Düzdür. Bu qıdanı orqanizməim hələ həzm etməmişdir.
Mister Marvel:
– Belə de... – dedi. – Hər halda bu çox qəribədir.
– Sizi inandırırım ki, bu, sizə göründüyünün yarısı qədər də qəribə deyildir.
– Mənim sadə düşüncəm üçün bu, kifayət qədər qəribədir, – deyə mister Tomas Marvel cavab verdi. – Axı siz bunu necə düzəl-dirsiniz? Siz bunu necə edə bildiniz?

– Bu, çox uzun məsələdir. Həm də ki...
Mister Marvel:
– Mən heç özümə gələ bilmirəm – dedi.
– İndi görün, mən sizə nə demək istəyirəm: mənım köməyə ehti-yacım var. Məni bu hala gətirmişlər. Mən sizə təsadüfən rast gəl-dim. Qəzəbimdən ağılımı itirərək, çılpaq, yorğun bir halda gedir-dim. Mən adam öldürməyə hazırdım... Sizi gördüm...

Mister Marvel:
– Aman Allah! – dedi.
– Mən dal tərəfdən sizə yaxınlaşdım. Bir az fikirləşib, yoluma davam etdim...

Mister Marvelın üzü, onun hissələrini çox aşkar ifadə edirdi.
– Sonra ayaq saxladım. – “Bu da mənım kimi bir səfildir, – düşündüm, – bax mənə lazım olan adam elə budur”. Geri qayıdıb sizə yanaşdım. Və...

Mister Marvel:
– Ay Allah, – deyə səsləndi. – Başım gicəllənir. İcazə verin soruşum. Axı bu, nə işdir? Görünməz adam! Sizə nə kimi kömək lazımdır?

– İstəyirəm ki, siz paltar, sığınacaq yer və bəzi başqa şeylər tap-maqda mənə kömək edəsiniz... Artıq çoxdandır ki, mən bunlardan məhrumam. Əgər istəmirsinizsə... Ancaq siz mənə kömək edə-siniz, siz kömək etməlisiniz.

Mister Marvel:
– Dayanın! – dedi. – Qoyun bir fikrimi toplayım. Mənə ayağa durmağa mane olmayın. Toxunmayın mənə. Bir qədər sakitləşmə-liyəm. Axı siz, mənım ayaq barmağımı az qala sındırdınız. Bunlar hamısı elə ağılaşmışdır ki; boş təpələr, bomboş soma, ətrafda təbiətdən başqa heç bir şey görünmür... Qəfil bir səs. Göydən gələn səs. Daşlar, yumruq. Allah, sən saxla!

Səs:
– Yaxşı, sızdılmaq lazım deyil, – dedi, – siz mən deyənləri eləyin.

Mister Marvel yanaqlarını şişirdi; gözləri girdələşdi.

Səs:
– Mən sizi seçmişəm, – dedi. – Əgər bir neçə kənd axmağı hesabla alınmazsa, siz, görünməz adamın mövcud olduğunu bilən yeganə adamsınız. Siz mənə kömək etməlisiniz. Mənə kömək edin,

mən də sizin üçün çox iş görürəm Görünməz adamın əlində böyük qüdrət vardır. – O, bir dəqiqə susdu və bərkdən asırdı. – Ancaq siz məni ələ versəniz, – deyə o, davam etdi – sizə ömr etdiklərimi yerinə yetirməlisiniz...

O susdu və əlini mister Marvelin çiyinə bərk vurdu. Bundən dəhşətə gələn Mister Marvel çığırdı.

Mister Marvel görünməz adamdan kənara çökilməyə səy edərək:

– Mən qətiyyənlə sizi ələ vermək fikrində deyiləm, – dedi, – bu barədə heç söhbət ola bilməz. Siza həvəslə kömək edərdəm. Yalnız deyən görüm, mən nə etməliyəm. (Allah, sən saxla!) Sizin hər bir arzunuzun böyük məmnuniyyətlə yerinə yetirərəm.

X FƏSİL

MİSTER MARVEL AYPINQDƏ

Küy-kələk bir qədər sakitləşdikdən sonra Aypinqin sakinləri yavaş-yavaş özlərinə gəlib, yaranan vəziyyəti müzakirə etməyə başladılar. Gözlənilmədən skeptisizm başını qaldırdı. Bir qədər mütarəddid olmasına baxmayaraq, o hər halda skeptisizm idi. Axı görünməz adamın varlığına inanmamaq daha asan idi; onun havada yox olduğunu görənlərə və ya yumruğunun qüvvətini hiss edənlərə gəlincə, onları barmaqla saymaq olardı. Həm də hadisəni öz gözü ilə görənlərdən biri olan mister Uocers yox olmuşdu: o evinə girib qapını bağlayaraq, yanına heç kəsi buraxmırdı. Caffers isə “Arabaçı və atlar” mehmanxanasında hissisi bir halda düşüb qalmışdı. Təcrübədən kənara çıxan böyük, qeyri-adi ideyalar, çox zaman insana əhəmiyyətsiz, lakin seziyə bilən hadisələrdən daha az təsir edir. Aypinq bayraqlarla bəzənmişdi; əhali bayram paltarını geymişdi. Onlar bir aydan artıq idi ki, bu bayramın gəlməsini gözləyirdilər. Buna görə də görünməz adamın varlığına inananlar belə onun həmişəlik yox olduğuna ümid edərək, əylənməyə çalışırdılar. Skeptiklərə gəldikdə isə onlar üçün görünməz adam məzəli bir zarafata çevrilmişdi! Hər halda həm buna inananlar, həm də skeptiklər arasında bu gün böyük bir şənlik var idi.

Haysmen cəməninə çadır qurulmuşdu. Missis Bantinq və başqa xanımlar orada çay hazırlayırdılar, bazar günü məktəbinin şagirdləri

otun üstündə yüyürüşür, vikarinin, miss Kassın və miss Sekbatın rəhbərliyi altında müxtəlif oyunlar oynayırdılar. Doğrudur, nə isə yüngül bir narahatlıq hiss olunurdu. Lakin hamı o qədər idraklı idi ki, öz qorxularını gizlədirdilər. Çəpinə çökülmüş kəndir gənclərin diqqətini çox cəlb edirdi. Blokun dəstəyindən tutub həmin kəndirlə üzünə üzünə sürümlə sürüşərək o biri ucdaki saman kisəsinin üstünə düşmək olurdu. Yelləncəklərin və hindqozu ilə nişan alan fırlanğın böyük müvəffəqiyyəti vardı. Fırlanğın bənd edilmiş buxar orqanı hər ləndikcə havanı tünd yağ iyi və ondan daha kəskin musiqi ilə doldururdu. Səhər kilsəyə getmiş klub üzvləri döşlərinə olvan nişanlar taxıb qürurla gəzişirdilər; bir neçə şən cavan oğlan şlyapalarını şux lentlərlə bəzəmişdi. Bayram istirahəti haqqında olduqca sort anlayışa malik olan qoca Fletçer iki stula qoyulmuş taxtanın üstündə dayanıb, yemək otağının tavanını ağardır; bunu onun pəncərəsinin qabağındakı yasəmən budaqlarının arasından və ya da qapıdan (kimin kefi haradan istəsə) görmək olardı.

Saat dördə yaxın kəndin kənarı ilə uzanan tərəfdən Aypinqə yad bir adam gəldi. O, qısa boylu, yoğun bir adam idi, başında köhnə bir silindr vardı. O, bərk tövşüyür və ordunu gah çökəldir, gah da şişirdirdi; qırmızı ləkələrlə örtülü üzü qorxu ifadə edirdi; iti getdiyinə baxmayaraq, həvəssiz hərəkət edirdi: kilsənin tinindən burulub, “Arabaçı və atlar” mehmanxanasına tərəf yönəldi. Demək lazımdır ki, başqaları kimi qoca Fletçer də ona diqqət yetirdi. Yad adamın həyəcanlı görkəmi onu o qədər heyrətə saldı ki, Fletçer, sıyıq əhəngi fırcadan onun pəncərəsinin qoluna tökənədək, dayanıb ondan nəzərlərini ayırmadı. İçərisində hindqozu ilə oyun gedən tirin sahibinin dediyinə görə, yad adam öz-özü ilə danışırdı. Mister Xaksters də buna fikir vermişdi. Gələn adam mehmanxananın pilləkəni yanında dayandı və mister Xakstersin dediyinə görə, evə girmədən əvvəl görünür, uzun müddət tərəddüd etdi. Nəhayət, o, pilləkənlə qalxdı. Mister Xakstersin müşahidəsinə görə, sola döndü və qonaq otağının qapısını açdı. Mister Xaksters içəridən səslər eşitdi, sonra bufetdən yad adama yanıldığını bildiren səslər gəldi.

Xoll:

– Oraya yox! – deyə səsləndi. O zaman yad adam qapını örtüb, bufetə girdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra dodaqlarını əli ilə silə-silə, mister Xakstersə süni təsir bağışlayan sakit və məmnun bir halda yenə də

“ARABAÇI VƏ ATLAR” MEHMANXANASINDA

küçədə göründü. Bir müddət bir yerdə dayanıb ətrafına baxdı; sonra mister Xaksters onun oğrun-oğrun, qonaq otağının pəncərəsinin baxdığı həyət qapısına tərəf getdiyini gördü. Bir qədər tərəddüddən sonra yad adam darvaza sütunlarından birinə söykənərək, gildən qayrılmış qısa trubkasını tütünlə doldurmağa başladı. Onun əlləri əsirdi. Nəhayət, o, çubuğunu yandıra bildi, əllərini qoynuna qoyub işsiz bir adam kimi çubuq çəkməyə başladı. Lakin tez-tez həyətə saldığı tələsik nəzərləri onun nə isə gizlin bir niyyəti olduğunu göstərdirdi.

Mister Xaksters bunların hamısını tütün dükanının pəncərəsinə dəki qutuların dalından gördü. Yad adamın qərribə hərəkətləri, onu öz müşahidəsini davam etdirməyə məcbur etdi.

Birdən yad adam sütundan tələsik ayrıldı, çubuğunu cibinə soxdu və həyətə girərək yox oldu. Mister Xaksters gözünün qabağında oğurluq edildiyini qət edərək, piştaxtanın dalından sıçradı və oğrunun yolunu kəsmək üçün küçəyə qaçdı. Bu zaman naməlum adam yana əyilmiş silindrə yenidən göründü; onun bir əlində göy süfrəyə bükülmüş yekə bağlama, o biri əlində isə, sonradan aydın olduğu kimi, vikarinin çiyin bağı ilə bağlanmış üç kitab var idi. O, Xakstersi görünəcə içini çəkdi və sərt halda sola dönüb qaçmağa başladı.

Xaksters:

– Oğrunu tut! – deyə çığırdı və onun dalınca yüyürdü.

Mister Xakstersin sonrakı təəssüratı qüvvətli, lakin qısa oldu. O, qabağından qaçan oğrunun kilsəyə tərəf yüyürdüyünü gördü. O dalğalanan bayraqları və gəzintiyyə çıxan camaatı xatırlayırdı. İki-üç adamın onun qışqırığına döndüyü də yadında idi.

O, yad adamı cəsarətlə təqib edə-edə yenə də:

– Oğrunu tut! – deyə daha bərkdən çığırdı.

Lakin on addım atmamışdı ki, nə isə onun ayaqlarından yapışdı. Elə o andaca ayaqları yerdən üzüldü və o qeyri-adi bir sürətlə havaya uçdu. Özünə gəlməmişdi ki, yerdə yıxılı qaldığını gördü. Bütün dünya onun gözü qabağında milyonlarca hərflənən qığılcıma çevrildi və sonrakı hadisələr onu daha maraqlandırmırdı.

Mehmanxanadakı hadisələri aydın başa düşmək üçün biz mister Marvelin ilk dəfə mister Xakstersin pəncərəsi önündə görüldüyü vaxta qayıtmalıyıq.

Bu zaman mister Kass və mister Bantinq qonaq otağında idilər. Onlar səhərki hadisələri ciddi surətdə müzakirə edir və mister Xollun icazəsilə Görülməz adamın şeylərini diqqətlə tədqiq edirdilər. Caffers yıxıldıqdan sonra bir qədər özünə gəlib qayğıkeş dostların müşayiətilə evinə getdi. Missis Xoll, Görülməz adamın otağa səpələnmiş paltarlarını yığışdırıb, otağı səliqəyə salmışdı. Pəncərənin qabağında, adətən naməlum adamın çalışdığı stolun üstündə Kass “Gündəlik” başlığı altında əlyazmasından ibarət üç qalın kitabı o saat gördü.

Kass:

– Gündəlik! – deyə hər üç kitabı stolun üstünə qoydu. – İndi biz hər halda bəzi şeyləri öyrənərik.

Vikari əllərini stolun üstünə qoyub dayanmışdı.

Kass stolun dalında oturaraq:

– Gündəlik! – deyə təkrar etdi. O, dəftərləri bir-birinin üstünə qoyub, üstdəkini açdı.

– Hm... İlk vərəqdə heç bir sərəlvə yoxdur. Əcəb işdir! Rəqəmlər, çertyojlar...

Vikari stoldan ayrılıb Kassın çiyini üstündən dəftərə baxdı.

Kass sərəlvələri bir-birinin dalınca vərəqləyirdi: onun üzündə bir məyusluq oxunurdu.

– Təkcə rəqəmlərdir, Bantinq!

Mister Bantinq:

– İştıq ucu verən diaqramlar, şəkillər yoxdurmu? – deyə xəbər aldı.

Mister Kass:

– Özünüz baxın, – cavabını verdi. – Burada riyaziyyat və hərflərdən görüldüyü kimi, rusca və ya başqa bir dildə nə isə yazılmışdır. Yunanca da yazı var. Yunancamı isə yaqin ki, oxuya bilərsiniz...

Mister Bantinq:

– Əlbəttə, – deyə cavab verdi. O, gözlüyünü çıxarıb sildi. Özünü çox pis vəziyyətdə hiss etdi. Çünki yunan dilindən onun yadında az şey qalmışdı. – Hə, əlbəttə, yunan dili kələfin ucunu ölimizə verə bilər...

– Mən yerini sizə göstərərəm...

Mister Bantinq gözlüyünü silməkdə davam edərək:

– Yaxşısı budur ki, əvvəlcə kitabların hamısını gözədən keçirəm, – dedi. – Əvvəlcə ümumi təsvüvür əldə etmək lazımdır, Kass, kələfin ucunu isə sonra da axtarmaq olar.

O, düşdüyü pis vəziyyətdən qurtarmaq üçün bir hadisə baş verəməsin ürəkdən arzu edərək öskürdü; sonra eynəyini amla taxıb Kassın ona verdiyi kitabı götürdü. Bundan sonra, doğrudan da, bəzi şeylər baş verdi. Birdən qapı açıldı.

Mister Kass və vikari qəfildən diksindi, ancaq həsir silindrdə, qırmızı bir sifət gördülər.

Sifət xırıltılı bir səslə:

– Bura bufetdimi? – deyər gözlərini bərəldərək soruşdu.

Centlmenlərin ikisi də birdən:

– Yox, – deyər cavab verdi.

Mister Bantinq:

– Üzbəüzdədir, özizim, – dedi.

Mister Kass aqla:

– Qapını örtün, rica edirəm, – deyər əlavə etdi.

İçəri girən adam tamamilə başqa bir ahənglə yavaşdan:

– Yaxşı, oldu, – deyər əvvəlki kimi xırıltılı bir səslə bildirdi.

– Geriyə üz! – deyib öz-özünə əmr etdi, dalınca qapını örtüb yox oldu.

Mister Bantinq:

– Yəqin dənizçidir, – dedi. – Bu dənizçilər məzəli adamlardır? Geriyə üz! Görünür, bu onun otaqdan çıxmasına aid olan bir dəniz terminidir.

Kass dedi:

– Yəqin ki, elədir. Bu gün mənim əsəblərim lap pozulmuşdur. Qapı açılarda yerimdən dik atıldım.

Mister Bantinq özü yerindən sıçrayıbmiş kimi istehzayla gülümsədi. O, ah çəkərək:

– İndi isə kitablarla məşğul olaq, – dedi.

Kass:

– Bircə dəqiqə, – dedi. Qalxıb qapını bağladı. – İndi mənə elə gəlir ki, bizə heç kim mane olmaz.

Bu zaman kim isə burnun çəkdi.

Mister Bantinq öz kreslosunu Kassın kreslosuna tərəf çəkərək.

– Bir şey şübhəsizdir, – dedi, – axır günlər Aypinqdə olduqca qərübə hadisələr baş vermişdir. Əlbəttə, mən görünməz adam haqqında deyilən bu boş söhbətlərə inanmıram.

Kass:

– Bu ağılaşğan şey deyildir, – dedi. – Ağılaşğan deyildir. Lakin şübhəsiz, faktdır ki, mən onun qolçağınım içərisini gördüm...

– Siz əminsinizmi... bunu doğrudanmı, gördünüz. Bəlkə, burada güzğünün bir rolu olmuşdur... Axı insanda asanlıqla qara hallüsinasiya yaratmaq olar. Siz, əsl mahir sehrbaz görmüşsünüzmü?

– Mübahisə etməyə. Axı biz artıq bu barədə danışmışıq. Kitablara müraciət edə. Aha! Budur. Deyəsən, yunanca yazılan yer buradır. Hə, əlbəttə, bunlar yunan hərfliyədir.

O, səhifənin ortasını göstərdi. Mister Bantinq azca qızırtı üzünü kitaba yaxınlaşdırdı; görünür ki, onun gözlüyünə yenə nə isə olmuşdu. O, yunan dilini çox zəif bilirdi, bununla belə bilirdi ki, bütün kilsə ibadətçiləri onu yunan dilinin və hətta qədim yunan dilinin yaxşı bilicisi hesab edirlər. İndi isə... Olmaya öz avamlığını etiraf edəcək? Bəlkə, bir şey uydursun?

Birdən o, boynunun ardında qərübə bir şey hiss etdi. Başını qaldırmaq istədi, lakin nə isə bir maneəyə rast gəldi.

O, anlaşılmaz bir ağırlıq duydu, elə bil kiminsə möhkəm əli yenilməz bir qüvvəylə onun başını stola tərəf əyirdi, belə ki, onun çənəsi stola dəydi.

Qulağının dibində bir səs:

– Tərpənməyin, əzizlərim, – deyər pıçıldadı. – Yoxsa ikinizin də başınızı özəzəm.

Bantinq ona doğru əyilən Kassa baxdı, onun üzündə qorxu və hədsiz heyratın əks olunduğunu gördü.

Səs:

– Mən çox təəssüf edirəm ki, belə şiddətli ölçülər götürmək lazım gəlir, – dedi. – Lakin bu, labüddür. Siz nə vaxtdan bəri tədqiqatçıların xüsusi qeydlərinə göz yetirməyə öyrənmişsiniz? – İki çənə eyni vaxtda stola dəydi və hər iki əng eyni vaxtda şaqıldadı. – Bədbəxtliyə uğramış adamın mənzilinə soxulmağı siz nə vaxtdan öyrənmişsiniz?

Çənələrin stola dəyməsi və dişlərin şaqıldaması təkrar eşidildi.

Səs:

– Mənim paltarımı haraya dürtmüşsünüz? – dedi. – İndi qulaq asın. Pəncərələr bağlıdır, qapının açarını isə mən çıxartmışam. Mən

çox güclü bir adamam, maşa da əlimin altındadır; hələ görünməz olduğumdan danışmıram. Şübhə yoxdur ki, istəsəm, heç bir zəhmət çəkmədən sizin ikinizi də öldürər və rahatca çıxıb gedə bilərəm. Siz bunu başa düşürsünüzmü? Çox gözəl, əgər mən sizə dəyməsəm, heç bir axmaqlıq etmədən bütün ömrlərimi yerinə yetirəcəyinizə söz verirsinizmi?

Vikari ilə doktor bir-birinə baxdılar. Doktorun sifəti əyildi.

Vikari:

– Söz veririk, – dedi. Doktor da təsdiq etdi.

Bu zaman görünməz adam onların boynunu buraxdı və onlar dikəldilər. Hər ikisinin üzü qıpqırmızı idi, başlarını tez-tez o yana bu yana çevirirdilər.

Görünməz adam:

– Öz yerinizdə qalmağınızı xahiş edirəm, – dedi. – Maşanı görürsünüzmü? O, maşanı növbə ilə müsahiblərinin hər birinin burnuna yaxınlaşdıraraq davam etdi. – Mən, bu otağa girəndə burada adam görəcəyimi gözləmədim. Bundan başqa, mən burada yalnız öz kitablarımı deyil, paltarlarımı da tapacağuma ümid edirəm. Onlar hanı? Yox, yox, yerinizdən tərpənməyin! Görürəm ki, paltarımı buradan aparmışlar. Hərçənd indi gündüzlər hava isti olduğundan Görünməz adam çılpaq da gözə bilər, lakin axşamlar xeyli sərin keçir. Ona görə də mənim paltara və bəzi şeylərə ehtiyacım var. Bundan başqa, bu üç kitab da mənə lazımdır.

XII FƏSİL

GÖRÜNMEZ ADAM QƏZƏBLƏNİR

Burada biz, indicə aydın olacaq, çox xoşagəlməz bir hadisə üzündən hekayəni yenidən kəsməliyik. Qonaq otağında, təsvir etdiyimiz işlərin baş verdiyi və mister Xakstersin darvazanın qabağında durub, trubka çəkən mister Marvelə göz qoyduğu müddətdə, mister Henfri mister Xoll ilə oradan on iki yard uzaqlıqda dayanmışdılar. Onlar təəccüb və heyrət içərisində Aypinqdə baş vermiş günün yeganə maraqlı məsələsini müzakirə edirdilər.

Birdən qonaq otağının qapısına bərk bir zərbə dəydi, oradan qulaqbatırıcı bir çığırta eşidildi və yenidən sakitlik çökdü.

Teddi Henfri:

– Ey! – dedi.

Bufətdən:

– Ey – eşidildi.

Mister Xoll hadisələri ləng, lakin düzgün qavrayırdı.

O, piştaxtanın dalından çıxıb, qonaq otağının qapısına tərəf yönələrək:

– Orada nə isə olmuşdur, – dedi.

Üzlərində son dərəcə diqqət ifadə olunan Xoll və Teddi birlikdə qapıya yaxınlaşdı.

Xoll:

– Nə isə olmuşdur, – dedi. Henfri isə başı ilə təsdiq etdi.

Onları kimyəvi maddələrin ağır iyi vurdu; otaqdan çox tələsik, yavaş və boğuc danışq səsi eşidildi.

Xoll qapını döyərək:

– Orada nə olmuşdur? – deyərək xəbər aldı.

Boğuc danışq səsi dərhal kəsildi; bir dəqiqəlik ətrafi sükut bürüdü; sonra yenə də bərk pıçiltı eşidildi. Sonra kəskin çığırta səsi gəldi: “Yox, yox, lazım deyildir!” Sonra əlləşmə düşdü, yıxılan stulun taqılıtsı və qısa bir vuruşma hay-küyü eşidildi. Yenidən sükut çökdü.

Henfri yavaşcadan:

– Lənət şeytana! – dedi.

Mister Xoll yenidən:

– Orada nə olmuşdur? – xəbər aldı.

Vikari qəribə, kəsik-kəsik bir səslə cavab verdi:

– Hər şey qaydasındadır. Xahiş edirəm mane olmayın.

Mister Henfri:

– Qəribədir! – dedi.

– Qəribədir! – deyərək mister Xoll təkrar etdi.

Henfri dedi:

– Mane olmayın, deyirlər.

Xoll:

– Eşitdim, – cavabımı verdi.

Henfri dedi:

– Kim isə asqırdı.

Onlar otaqda baş verənlərə qulaq asaraq, qapının qabağında dayanmaqda davam edirdilər. Burada söhbət yenə də əvvəlki kimi təkrar olunurdu.

– Mən edə bilmərəm! – deyə mister Bantinqin səsi eşidildi. – Sizə deyirəm, cənab, mən istəmirəm!

Henfri:

– Bu, nə deməkdir? – deyə xəbər aldı.

Xoll:

– Deyir ki, istəmir. – Görəsən, bizəmi deyir?

– Bu, dözülməzdir! – mister Bantinqin səsi eşidildi.

Mister Henfri:

– “Bu dözülməzdir!” – deyə təkrar etdi. – Mən bunu lap aydın eşitdim.

Henfri:

– İndi danışan kimdir? – xəbər aldı.

Xoll:

– Məncə bu mister Kassdır – dedi. – Siz bir şey ayırd edə bilir-sinizmi?

Onlar susdular. Qapının dalındakı danışiq daha da qarışıq və anlaşılmaz olur.

Xoll:

– Deyəsən, süfrəni stolun üstündən sıyırb dartırlar. – dedi.

Missis Xoll piştaxtanın dalında göründü. Xoll, onun ehmal tər-pənməsini və onların yanına gəlməsini işarə edirdi. Bu hərəkət missis Xolla o dəqiqə etiraz ruhu doğurdu.

– Orada dayanıb nəyə qulaq asırsan, Xoll? – deyə o, ərindən xəbər aldı. – Bayram günündə başqa bir iş tapmırsan?

Xoll işarə və him-cimlə onu başa salmağa çalışdı, lakin missis Xoll heç bir şey başa düşmək istəməyib, səsini ucaldırdı. O zaman Xoll və Henfri pörtlənmiş halda barmaqlarının ucunda piştaxtaya tərəf gəlib işin ən yerdə olduğunu ona anlatdılar.

Əvvəlcə qadın, onların söylədiyində qərribə bir şey olduğunu eti-raf etmək istəmədi; sonra Xollun susmasını və əhvalatı təkcə Hen-frinin danışmasını tələb etdi. O, bunların hamısını boş bir şey hesab etmək fikrində idi. Bəlkə, onlar eləcə mebeli yerindən tərpedirdilər.

Xoll dedi:

– Mən, onun “Bu, dözülməzdir!” dediyini eşitdim. – Bunu aydın eşitdim.

Henfri dedi:

– Bunu mən də eşitdim.

Missis Xoll:

– Olsun ki... – deyə sözə başladı.

Henfri:

– Sss... – deyə onun sözünü kəsdi. – Eşidirsiniz, pəncərə?

Missis Xoll:

– Hansı pəncərə? – deyə xəbər aldı.

Henfri:

– Qonaq otağının pəncərəsi, – cavabını verdi.

Hamısı susub, diqqətlə qulaq asırdı. Missis Xollun dalğın nəzər-ləri mehmanxananın açıq rəngli dördkünc bayır qapısına, ağ yola və iyun günəşinin işıqlandırdığı Xakstersin dükanına yönəlmişdi. Birdən dükanın qapısı açıldı və Xaksters özü orada göründü, onun gözləri həyəcandan alacalanmışdı.

O:

– Oğrunu tut! – deyə çığırdı. Mehmanxananın darvazasına tərəf kəsə yolla yüyürüb gözdən itdi.

Həmin anda qonaq otağında bərk səs-küy və örtülən pəncərə-nin taqılıtsı eşidildi.

Xoll, Henfri və meyhanada oturanlar hamısı küçəyə yüyürüdü. Onlar kimin isə sürətlə tını burularaq çöllüyə doğru gedən yola düş-düyünü və mister Xakstersin sıçrayıb havada mayallaq əşaraq bərk yerə dəydiyini gördülər. Küçədə gəzişənlər heyrət içində donub qaldılar, bir neçə adam ona tərəf qaçdı. Mister Xaksters, onun üzə-rinə əyilən Henfrinin müəyyən etdiyinə görə, huşunu itirmişdi.

Xoll və mehmanxana fəhlələrindən ikisi, nə isə çıxırtıb tinə qədər qaçdılar və mister Marvelin kilsə hasarı arxasında yox olduğunu gördülər. Onun Görünməz adam olub, birdən-birə görünən adama çevrildiyini güman edərək dalınca qaçdılar.

Xoll, iyirmi yard¹ belə qaçmamışdı ki, heyrətdən bərk qışqıra-raq bir tərəfə düşdü, bu zaman fəhlələrin birindən yapışıb onunla birlikdə yerə dəydi.

Kimi isə cyni ilə futbol oyununda olduğu kimi onu yıxmışdı. İkinci fəhlə fəhlə geri dönüb, Xollun ayağı ilişdiyini güman edərək, mister Marveli təkcə təqib etməyə davam etdi. Ancaq o da Xaksters kimi nəyə isə ilişib yıxıldı.

Bu zaman artıq ayağa qalxmış birinci fəhlə böyründən elə bir zərbə aldı ki, bu zərbə ilə öküzdə yıxmaq olardı.

¹ Yard – ingilis ölçü sistemində uzunluq vahidi

O, yerə yıxıldığı anda, səhliklər keçirilən çəməndən yüyürüb gələn adamlar tində göründülər. Göy fufayka geymiş ucaboylu toy sahibi hamıdan qabaqda qaçırdı. O, yolda yöndəmsiz çapalayan üç adamdan başqa, bir kimsə görməyib çox təəccüb etdi. Həmin dəqiqədən onun ayaqlarına nə isə oldu, o da yixilib, tırtap bir tərəfə uzandı, dalınca gələn yoldaşının ayaqları altına yuvarlanıb onu da yerə yıxdı. Daldan yüyürənlər onlara ilişib yixilaraq bir-birinin üstünə düşdülər, ağızlarına gələn söyüşləri yağdırırdılar.

Xoll, Henfri və fəhlələr mehmanxanadan yüyürüb çıxdığı zaman, uzun illərin təcrübəsindən dərs almış missis Xoll piştaxtanın daldında kassanın yanında qaldı. Birdən qonaq otağının qapısı açıldı. Mister Kass oradan çıxdı, heç sahibonin üzünə baxmadan tələsik aşağı cumdu, evin tinini burulub qaçdı.

– Onu tutun! – deyə çığırdı. – Bağlamanı öləndən buraxmağa qoymayın. Nə qədər ki, bağlama öləndədir, onu görmək olar.

O, Marvel haqqında heç bir şey bilmirdi, çünki Görünməz adam kitabları və bağlamanı artıq həyətdə köməkçisinə vermişdi. Mister Kassın görkəmi acıqlı və qətiyyətli idi, ancaq kostyumunda bəzi şeylər çatışmırdı, doğrusunu desək, onun bütün kostyumu yüngül, ağ qadın tumanı kimi bir şeydən ibarətirdi ki, bu da yalnız, bəlkə, Yunanıstanda paltar hesab edilə bilərdi.

O: – Tutun onu! – deyə bağırdı. – O mənim şalvarımı və vikarini bütün paltarlarını apardı.

– Mən bu saat onu tutacağam! – deyə bağırdı, – yerə sərilmiş Xaksternin yanından yüyürüb keçdi, tını burularaq Görünməz adamın daldınca qaçan camaata qoşuldu. Ancaq buradaca biabırçı bir tərzdə yerə səndi. Kim isə bütün ağırlığı ilə onun əlini basdı. Ağrıdan bəyirdi, ayağa qalxmaq istədi, yenə də onu vurub yıxdılar. Nəhayət, Görünməz adamın təqibində deyil, geriyyə çəkilməkdə iştirak etdiyini başa düşdü. Hamı geri qaçırdı. O, yenə qalxdı, elə o saatca qulağından bərk bir zərbə alıb səntirləyə-səntirləyə evə tərəf qayıtdı, yolda hamının unudub getdiyi Xaksternin üstündən atıldı. Xaksters artıq ayılıra qaydın ortasında oturmuşdu. Mister Kass mehmanxanaya qalxarkən birdən daldan bir sille səsi və çılğın bir çığırtı eşitdi; bu səs, çığırtı, hay-küy səsləri içindən seçilirdi. O, Görünməz adamın səsinə tamdı. O, sanki şiddətli ağrıdan qəzəblənmiş kimi çığırdı. Mister Kass özünü qonaq otağına atdı. O, kandardan:

– Bantinq, o geri qayıdır! – deyə qışqırdı, – özünü xilas edin!

Mister Bantinq pəncərənin yanında dayanıb gışdən və “Qərbi səryə qəzeti” kağızından özünə paltar quraşdırırdı.

O:

– Kim geri qayıdır? – deyə xəbər aldı və elə diksindi ki, az qala kostyumunu yerə salacaqdı.

Kass:

– Görünməz adam, – deyə cavab verdi və pəncərəyə tərəf yüyürdü. – Biz buradan ökməliyik. O, dəli kimi vuruşur. Lap dəli kimi. Bir saniyədən sonra, o artıq həyətdə idi.

Bantinq:

– Allah sən saxla! – dedi və tərəddüd içində dayandı. Bu zaman mehmanxananın dəhlizindən vuruşma səsi gəldi. Bu, onun tərəddüdlərinə son qoydu, pəncərədən çıxıb tələsik paltarını qaydaya salıb, gödək ayaqları ilə gücü gəldikcə sürətlə, küçə boyu yüyürməyə başladı.

Görünməz adamın şivəni eşidildiyi vaxtdan və mister Bantinqin yüyürüb qaçmağa üz qoyduğu andan başlayaraq Aypinq hadisələrinin gedişində bir ardıcılıq müəyyən etmək mümkün deyildi. Belə ki, Görünməz adam əvvəlcə yalnız paltar və kitabları aparın Marvelin geri çəkilməsini tələb etmək fikrindəydi. Lakin o, ümumiyyətlə sakit təbiətli adam olmadığından, həm də təsadüfən ona dəyən zərbənin onu lap özündən çıxartdığından qəzəblənib sağa-sola zərbə vurur, qabağına gələnə döyürdü.

Qaçışın adamlarla dolu bir küçəni, çırpılan qapıları, daldalanmaq mümkün ola biləcək gizli yerlər üstündə gedən vuruşmaları təsəvvürünüzə gətirin. Bu hay-küyün, qoca Fletçerin iki stul üstünə qoyulmuş taxtasının davamsız müvazinətinə təsirini və onun tərətdiyi fəlakəti təsəvvürünüzə gətirin. Bu hadisə zamanı qorxub yelləncəkdə oturmş bir cüt cavanı təsəvvürünüzə gətirin.

Bir qədərdən sonra tufan dayandı. Bayram bəzəkləri və bayraqları ilə ziynələnmiş Aypinq küçəsi boşaldı, yerə tökülmüş hind qozlarının, sərilmiş boz lövhələrin, şirniyyat satanın qutusundan dağılmış malların qaldığı küçədə yalnız Görünməz adam tufan qoparırdı. Hər tərəfdən örtülən pəncərə taxtalarının və salınan cəftələrin taqılıtsı eşidilirdi. Yalnız hərdən bir, orda-burda eşidilən pəncərə taxtalarının və rəzələrinin taqılıtsı və pəncərənin bir küncündəki qorxudan dartılmış qaşlar altında görünən bərəlmış gözlər burada insanların olduğuna dəlalət edirdi.

Görünməz adam bir müddət mehmanxananın pəncərələrini sındırmaqla əyləndi, sonra küçə fanarlarını missis Qroqremın qonaq otağının pəncərəsinə saldı. Xiqqinsin evinin dalında, Edderdin yolunda, teleqraf məftilini də yəqin ki, o kəsmişdi. Nəhayət, öz qeyri-ədiliyindən istifadə edib yoxa çıxdı. Aypinqdə bir daha ondan heç bir şey eşitmədilər. O, həmişəlik qeyb olmuşdu.

Lakin bu hadisədən ancaq iki saat sonra ilk cəsurlar boş qalmış Aypinq küçəsinə çıxmağa cəsarət etdilər.

XIII FƏSİL

MİSTER MARVEL İSTƏFA ÜÇÜN ƏRİZƏ VERİR

Hava qaralmağa başlayanda Aypinq əhalisi baş tutmayan bayramlarının keçirildiyi yerin xarabalığına qorxa-qorxa baxarkən qayın meşəliyinin dalında, Bremblherstə gedən yol ilə başında kəhnaalmış silindr olan kök, gödərək bir adamın ağır-ağır addımladığını görürlər. O, rəngbəzəng elastik lentə oxşar bir iplə bağlanmış üç kitab və göy süfrəyə bükülmüş bir bağlama aparırdı. Onun qıpqırmızı üzündən məyusluq və yorğunluq oxunurdu, yerləşində əsəbi bir tələskənlik var idi. O, özgə bir səsin müşayiəti ilə gedir və görünməz əllərin təmasından qıvrılıb açılırdı.

Səs:

– Əgər sən, bir də məndən qaçsan, – deyirdi, – əgər məndən qaçmaq fikrinə düşsən...

Mister Marvel:

– Ay Allah! – deyə onun sözünü kəsdi, – çiyimdə salamat yer qalmadı ki...

– And olsun vicdanıma ki, səni öldürərəm, – deyə səs davam etdi.

Marvel az qala ağlayaraq:

– Mən sizdən qaçmaq istəməyirdim, – deyə cavab verdi. – Canınız üçün, mən bu fikirdə deyildim. Mən ancaq bilmirdim ki, bu xaraba döngəni nə zaman dönmək lazımdır, vəssalam. Mən bunu hardan biləydim? Bundan başqa, onsuz da mənimki mənə dəymişdir.

Səs:

– Əgər sözümə qulaq asmasan, bundan da pis günə düşəcəksən, – dedikdə mister Marvel o saat susdu, ordlarını şişirdi; onun gözlə-

rində bir ümidsizlik sezildi. – Bu axmaqların mənim sırımı bildikləri bəs deyil, bir tərəfdən də sən mənim kitablarımı götürüb qaçmaq fikrinə düşdün. Onların bəxti gətirdi ki, vaxtında gizləndilər, yoxsa... Mənim görünməz olduğumu heç kəs bilmirdi. İndi mən nə etməliyəm?

Mister Marvel:

– Mən nə etməliyəm! – deyə mızıldadı!

– İndi hər şey məlum oldu. Hələ qəzetlərə də düşəcək! İndi hamı məni axtaracaq, hamı göz-qulaqda olacaq...

Səs, bu sözləri möhkəm söyüşlə qurtarıb, susdu. Mister Marvelin üzündə daha böyük bir ümidsizlik ifadə olundu. O, sürətini azaltdı.

Səs:

– Di, tərən – dedi.

Mister Marvelin üzündəki qırmızı ləkələrin arası bozardı.

Səs acıqlı surətdə:

– Kitabları salma, səfeh, – dedi. – Bir sözlə, mən səndən istədiyimə etməli olacağam, – əlavə etdi: – Doğrudur, o qədər də yaxşı alət deyilsən, lakin mənim başqa imkanım yoxdur.

Marvel:

– Mən aciz bir alətəm, – dedi.

Səs:

– Doğrudur, – deyə cavab verdi.

Marvel:

– Mən sizin seçə biləcəyiniz alətlərin ən pisiyəm, – dedi. – Mən gücsüzəm, – əlavə etdi və cavab gözləmədən, – mən çox zəifəm, – təkrar etdi.

– Doğrudan?

– Mənim ürəyim də zəifdir. Sizin tapşırığı mən yerinə yetirdim, ancaq sizi inandırırım ki, hər an yıxılacağımı gözləyirdim.

– Hə?

– Mənim əsəblərim də, gücüm də sizə lazım olan qədər deyildir. – Mən səni ruhlandıraram.

– Siz bunu etməsəniz yaxşıdır. Mən sizin işlərinizi pozmaq istəmirəm, lakin belə də ola bilər: birdən özümü itirə və ya qorxa bilərəm.

Səs sakit və qəti:

– Çalış ki, belə olmasın, – deyə cavab verdi.

PORT-STOUDA

Ertəsi günü səhər saat onda, mister Marvel üzü qırılmamış, üstü-başı çirkli, başı pırtlaşq halda Port-Stounun yaxınlığında olan bir meyxananın qapısı ağızdakı skamyada oturmuşdu. O, əllərini cibinə soxmuş, tez-tez ordlarını şişirdirdi. Görünüşi özgün, pərişan və nıgaran idi. Yanında iplə bağlanmış kitablar var idi. Bağlamaları Bremblherst dalındakı şam meşəsində qoymuşdu, çünki Görünməz adam öz planlarını dəyişmişdi. Mister Marvel skamyanın üstündə oturmuşdu. Heç kəsin ona azca da olsa fikir vermədiyinə baxmayaraq onun həyəcanı artırdı. O, tez-tez əllərini narahat halda ciblərinə salıb nə işə araşdırırdı.

O, bir saata qədər burada oturmuşdu ki, meyxanadan əlində qəzet yaşlı bir matros çıxıb, skamyanın üstündə onunla yanaşı əyləşdi.

Matros:

– Bu gün hava xoşdur, – dedi.

Mister Marvel ətrafına baxdı:

– Bəli, çox gözəldir, – deyər təsdiq etdi.

Matros etiraza yol verməyən bir səsle:

– Hava lap fəslə uyğundur, – deyər sözüünə davam etdi.

Mister Marvel:

– Tamamilə, – deyər razılaşdı.

Matros diş təmizləyəni çıxarıb, bir neçə dəqiqə yalnız onunla məşğul oldu. Lakin bu zaman onun nəzərləri mister Marvelə dikilmişdi; matros, onun tozlu üst-başını və yanındakı kitabları diqqətlə gözdən keçirirdi. Matros, mister Marvelə yaxınlaşanda ona elə gəldi ki, onun cibində pul cingildədi. Mister Marvelin zahiri görünüşü ilə bu cingildəyən sərvət arasında təzad onu çox heyrətə saldı. O, yenə də bu yaxında, fikrinə hakim kəsilən mövzuya qayıtdı.

Matros diş təmizləyənlə, dişini qurdalayaraq birdən mister Marvelə müraciət etdi:

– Kitabdır?

Mister Marvel diksinib, yanındakı kitablara baxdı.

– Bəli! – dedi. – Bəli, bunlar kitabdır.

Matros:

– Kitablarda qeyri-adi şeylər tapmaq olur, – deyər əlavə etdi.

Marvel:

– Ölsəm bundan yaxşıdır, – dedi. – Axı bu, haqsızlıqdır, – o davam etdi. – Razılığın mənimlə, zənnimcə, burada tamamilə haqlıyam...

– İrəli! – deyər səs onun sözünü kəsdi.

Mister Marvel addımlarını sürətləndirdi. Onlar bir müddət dinməz yeridilər.

Mister Marvel:

– Çox ağır işdir! – dedi.

Bu mülahizə heç bir təsir buraxmadı. O zaman Marvel məsələni başqa cür qoymağı qərara aldı.

O, küskün bir səsle:

– Bunun mənə nə xeyri var? – deyər acı-acı gileyləndi.

Səs var qüvvəsi ilə:

– Bəsdir! – deyər çığırdı. – Mən səni təmin edərdəm. Yalnız deyilənə əməl et. Bunların öhdəsindən gələ bilərsən, axmaq olsan da bacarsan...

– Sizə deyirəm ki, cənab, mən bunun üçün münasib adam deyiləm. Sizə zidd getmək istəmirəm, lakin bu, belədir...

Görünməz adam:

– Əgər susmasan, mən yenə də sənin qolunu buracağam, – dedi. – Fikrimi dağıtma, qoy düşünüm.

Ağacların arasından iki sarı ləkə göründü, alaqaranlıqda dörd-künc kilsə qülləsinin cizgiləri sezilməyə başladı.

Səs:

– Biz kəndi keçənə qədər, mən əlimi sənin çiyində saxlayacağam, – dedi. – Yolunu düz get və axmaq iş tutmaq fikrinə düşmə. Yoxsa pis olar.

Marvel ah çəkərək:

– Bilirəm, bunu mən yaxış bilirəm, – deyər cavab verdi.

Başında zağarası getmiş silindr olan miskin vücut öz yükü ilə birlikdə kənd küçəsi ilə işıqlı pəncərələrin yanından ötüb keçdi və qararıqlıqda kəndin kənarında yox oldu.

Mister Marvel:

- Sizinlə tamamilə razıyam, – deyə cavab verdi.
- Yalnız kitablarda yox, – matros əlavə etdi.

Mister Marvel:

- Doğrudur, – deyə təsdiq etdi.

O, mü sahibinə və sonra isə ətrafına baxdı.

- Məsal üçün bəzən qəzetlərdə qəribə şeylər yazırlar, – deyə matros yenidən sözə başladı:

- Bəli, olur.

- Bax, elə bu qəzetdə də var.

Mister Marvel:

- A, – dedi.

Matros diqqətli və ciddi baxışlarını mister Marveldən ayırmayaraq:

- Məsal üçün, burada Görünməz adam haqqında danışılır, – deyə davam etdi.

Mister Marvel ağzını büzdü, yanağını qaşdı və qulaqlarının qızardığını hiss etdi.

- Nələr uydurmurlar, – deyə zəif səslə dilləndi: – Bu, haradadır? Avstraliyada, ya Amerikada?

Matros:

- Yox canım, buradadır – dedi.

Marvel diksinərək:

- Aman Allah! – çığırdı.

Matros:

- Burada deyəndə mən indicə olduğumuz yeri nəzərdə tutmuram.

Ümumiyyətlə, bu yaxın yerlərdə deyirəm.

Bu söz mister Marveli xeyli sakitləşdirdi.

Marvel dedi:

- Görünməz adam! O nə edir ki?

Matros diqqətlə Marveli gözədən keçirərək:

- Hər şey, hər nə istəsən, – deyə əlavə etdi.

Marvel:

- Dörd gündür ki, mən qəzet oxumamışam – dedi.

Matros:

- Əvvəlcə o, Aypinqdə görünmüşdür, – dedi.

- Bəs belə! – deyə Marvel səsləndi.

- Birinci dəfə orada görünmüşdür, – deyə matros əlavə etdi, – hardan gəldiyini isə görünür ki, heç kəs bilmir. Budur, “Aypinqdə qeyri-adi hadisə”. Qəzetdə deyilir ki, bunlar hamısı düzgün və həqiqətdir.

Marvel:

- Aman Allah! – deyə səsləndi.

- Doğrudan da, qəribə hadisədir. Həm vikari, həm də doktor onu tamamilə aydın gördüklərini, daha doğrusu, heç görmədiklərini təsdiq edirlər. Burada yazdıqlarına görə o, “Arabaçı və atlar” mehmanxanasında yaşayırmış. Bir dəfə mehmanxanada baş verən vuruşma zamanı onun başından açılan bintləri görməyincə kimsə onun bədbəxtliyindən xəbərdar deyilməmiş. Ancaq bu zaman onun başının görünməz olduğunu bilməşlər. Onu dərhal tutmaq istəyəndə paltarını öynindən çıxarıb yox olmuşdu. Doğrudur, o fədakarçasına vuruşmalı olmuşdur; bu vuruşma zamanı o ləyaqətli və möhtərəm konstebel mister Caffersə ciddi yaralar vurmuşdur. Bəli, burada hər şey belə aşkar yazılmışdır. Adlar və sairə bütünlüklə göstərilmişdir...

Mister Marvel səbəliliklə ətrafa göz gəzdirə-gəzdirə cibindəki pulları əli ilə saymağa çalışaraq:

- Allah! – dedi. – Onun ağlına qəribə və maraqlı bir fikir gəldi. – Bunlar necə də təəccüblüdür! – dedi.

- Doğru deyilmi? Sizə deyim ki, bu tamamilə qeyri-adi bir işdir. Mən ömrümdə görünməz adamlar haqqında eşitməmişdim. Nə deyəsən: indi elə qeyri-adi şeylər eşitməli olursan ki...

Marvel sakit görünməyə çalışaraq:

- Onun etdikləri elə bundanmı ibarətdir? – deyə xəbər aldı.

Matros:

- Bu, bəs deyilmi? – dedi.

- Bəs o, Aypinqə qayıtmayıb? – deyə Marvel xəbər aldı. – Eləcə gizləniib, vəssalam?

Matros:

- Vəssalam, – deyə cavab verdi, Məgər bu, kifayət deyilmi?

Marvel:

- Əlbəttə, kifayətdir, – dedi.

Matros:

- Yox bir kifayət olmasın, – dedi, – yox bir...

- Onun yoldaşları yoxmuş ki? Bu bərədə heç bir şey yazmırlar? – deyə Marvel nigaranlıqla əlavə etdi.

Matros:

- Olmaya, bir nəfər qoçaq sizə azlıq edir? – deyə cavab verdi. – Yox, xoşbəxtlikdən o, təkmış. – Matros başını buladı.

- Elə birco onun burada, bu yerlərdə dolaşdığını fikirləşəndə adanın ürəyi sıxılır. Bu saat o, azadlıqdadır, qəzet yazır ki, bəzi məlumatla

görə buraya, Port-Stouya tərəf yollanmışdır. Biz də tərs kimi buradayıq. Bu da sizin üçün bir Amerika möcüzəsi deyil. Siz təsəvvür edin o, burada nələr edə bilər! Birdən bir az artıq içib, bizim üstümüzə hücum etmək istədi? Tutuq ki, o, qarət fikrinə düşdü, ona kim mane ola bilər? O, hara istəsə girə bilər, oğurluq edə bilər, biz kora yol verdiyimiz kimi polislərin qaraul xəttində də ona asanlıqla yol açıla bilər, hətta o, sürətlə keçə bilər, çünki deyirlər, korların qulağı son dərəcə iti eşidir. Əgər bir yerdə onun xoşuna gələn şorab tapılsa...

Mister Marvel:

– Hə, əlbəttə, onun vəziyyəti çox əlverişlidir, – dedi. – Və...

Matros dedi:

– Düz deyirsiniz. Onun böyük üstünlüyü vardır.

Bütün bu danışq müddətində, mister Marvel zorla eşidilən ayaq səslərini tutmağa və sezilməz bir hərəkəti duymağa çalışmış kimi gerginliklə ətrafa baxmaqda davam edirdi. Görünür, o, mühüm bir qərar qəbul etməyə hazır idi. O, əlini ağzına tutub öskürdü, yenidən ətrafına baxdı, diqqətlə qulaq asdı, matrosa tərəf əyildi və səsinə alçaldaraq dedi:

– Məsələ burasındadır ki, mən təsadüfən bu Görünməz adam haqqında bəzi şeylər bilirəm. Şəxsi mənbələrdən.

Matros:

– Oho! – dedi. – Siz?

Mister Marvel:

– Bəli, – dedi. – Mən.

Matros dedi:

– Belə də! İcazə verin soruşum...

Mister Marvel ağzını əli ilə örtərək:

– Siz təəccüb edəcəksiniz, – dedi, – bu, heyrətamizdir.

Matros dedi:

– Əlbəttə!

Mister Marvel lap alçaqdan, pıçılıyla:

– Məsələ burasındadır ki... – deyərək sözə başladı.

Lakin üzünün ifadəsi birdən-birə sanki sehrlənərək dəyişdi. – Ay! – deyərək o inildədi və skamyada ağır-ağır qurdalandı: onun üzü ağrından əyildi. – Ay-ay-ay! – O, yenidən inildədi.

Matros qayğıkeşliklə:

– Sizə nə oldu? – deyərək soruşdu.

– Dişim ağrıyır, – deyərək mister Marvel əlini yanına qoydu. Sonra cəld kitabları götürüb, – mən artıq getməliyəm, – dedi və oturduğu yerdə qurdalana-qurdalana həmsöhbətindən uzaqlaşdı.

– Axı siz indicə mənə Görünməz adam haqqında danışmaq istəyirdiniz, – deyərək matros etiraz etdi.

Mister Marvel tərəddüd içində dayandı.

Səs:

– Yalandır, – dedi.

– Banlar hamısı yalandır, – deyərək mister Marvel təkrar etdi.

Matros:

– Axı qəzetdə yazılmışdır, – dedi.

– Boş şeydir, – Marvel etiraz etdi. – Mən bunların hamısını uyduramı tanımıram. Görünməz adam yoxdur. Bu, yalandır.

– Axı necə yəni? Bəs qəzetdə...

Mister Marvel:

– Hamısı yalandır. Başdan-ayağacan, – deyərək insrar etdi.

Matros öləndə qəzet ayağa qalxıb gözlərini bərəltirdi.

Mister Marvel əsəbiliklə ətrafına baxırdı.

Matros aram-aram:

– Bir dayan görün, – dedi. – Siz demək istəyirsiniz ki...

Marvel:

– Bəli, – dedi.

– Onda nə üçün siz oturub mənim danışdıqlarıma qulaq asırdınız? Mən sizin qabağınızda boşboğazlıq edəndə nə üçün siz susurdunuz hə?

Mister Marvel ordunu şişirdi. Matros birdən qıpqırmızı qızarıb, yumruqlarını düyünlədi.

– Bəlkə, on dəqiqə olar ki, mən bütün bu əhvalatı burada söyləyirəm, sən isə fətir sifət səfeh, qanmaz, deyərək bilmirdin ki...

Marvel:

– Rica edirəm, söyüş söyməyəsiz... – dedi.

– Söyüş söyməyəsiz! Sən dayan...

Səs:

– Gedək! – dedi.

Bu zaman nə işə mister Marveli qaldırdı, fırlatdı, o qərribə əsəbi addımlarla yerindən tərpendi.

Matros:

– Ağız-burmun əzişdirilməmiş itil buradan, – dedi.

Marvel:

– Mən itilim? – dedi.

O, bərk itələnməmiş kimi irəliyə tullana-tullana, müvazinetini itirmiş halda, tələsik yerləşlə uzaqlaşdı. O, yavaşca təqsirkar və eyni zamanda küskün bir ahənglə nə işə donquldandırdı.

Matros əllərini belinə qoyub, ayaqlarını geniş aralayaraq dayanmışdı:

– Səfeh! – dedi. – Mən sənə göstərəm, həyasız! Məni aldatmaq olmaz. Budur, qəzetdə hər şey yazılıb.

Mister Marvel, nə işə mənasız bir cavab verdi, sonra tinə dönüb matrosun gözündən itdi. Matros yenə də əvvəlki kimi qürurla, yolun ortasında dayanıb qalmışdı. Yalnız qəssabın arabası onu yerindən tərpənməyə məcbur etdi. O zaman o, Port-Stouya tərəf yönəldi.

Burnunun altında:

– Dünyada nə çox axmaq var, – deyə mızıldandı. – Görünür, mənə dolamaq istəyirmiş. Uzunqulağın biri! Axı bunlar qəzetdə yazılmışdır...

Təzliklə o, lap yaxınlığında baş verən qəribə bir hadisə eşitdi. Bir ovuc pul özü-özbaşına Sent-Maykle-leynin tinində divar boyunca baş götürüb gedirdi. Həmin gün səhər başqa bir matros da bu qəribə mənzərəni görmüşdü. O, əlbəttə, pulları tutmaq istəmiş, lakin oradaca vurulub yerə yıxılmışdı, qalxdığı zaman işə xəyal yox olmuşdu. Öz dediyinə görə, bizim matros çox şeyə inana bilərdi, lakin bu, lap ağ idi. Sonra o, fikrini dəyişməli oldu.

Uçan pullar haqqında söhbətlər tamamilə həqiqətə uyğun idi. O günü bütün ətraf yerlərdə, hava xoş olduğu üçün qapıları taybatay açıq olan dükan və meyxanaların kassalarından, hətta ən böyük London bankının əla kontorundan belə pullar asanlıqla və məhərətə əlavə ovuc-ovuc və dəstə-dəstə çıxaraq yaxınlaşan adamların nəzərindən sürətlə sivrilib, divar boyu və döngələrdən uçurdu. Pulların bu sirlə səyahəti, bunu heç kəs müşahidə edə bilməsə də, Port-Stou yaxınlığında, meyxananın qarşısında oturmuş başında zağarası gətirmiş silindri olan təlaşlı adamın cibində qurtarırdı.

Yalnız on gündən sonra Berdok hadisəsi hamıya məlum olan zaman, matros bütün bu faktları tutuşdurub anladı ki, qəribə Görünməz adama nə qədər yaxın imiş.

Doktor Kemp axşam düşəndən bəri otağında Berdokun mənzərəsi görünən tərənin üstündəki evində, öz kabinetində oturmuşdu. Bu şimala, qərb və cənuba açılan üç pəncərəli, üzərində kitablar və elmi jurnallar qoyulmuş çoxlu rəfləri və geniş yazı stolu olan səliqəli balaca bir otaq idi. Şimala tərəf pəncərənin qabağında kiçik bir stol qoyulmuşdu. Onun üstündə mikroskop, şüşələr, müxtəlif xırda alətlər, bir neçə basill kulturası və reaktiv kolbalar var idi.

Batan günəşin səmanı hələ parlaq şüaları ilə işıqlandırmasına baxmayaraq, kabinetdəki cıraç yandırılmışdı. Yaylı pərdələr qaldırılmışdı, onları salmağa lüzum yox idi, çünki kimsənin pəncərədən boylanıb içəri baxa biləcəyindən ehtiyat etmək lazım gəlmirdi. Doktor Kemp uca, boy-buxunlu cavan idi, onun açıq sarımtıl saçları, ağ bıqları var idi. O, indi məşğul olduğu işin sayəsində Kral elmi cəmiyyəti üzvlüyünə keçməyə ümid bağladığı üçün bu işə böyük əhəmiyyət verirdi.

İşləyən zaman təsadüfən başını qaldırıqda, qarşısındakı tərənin zirvəsində qürub edən günəşin şölesini gördü. Bir an, bəlkə də, fikri dağınıq halda barmağını dişlədi. O, tərənin zirvəsindəki qızılı şöleni seyr etdi; sonra nəzərini tərə tərəfdən onun evinə sarı gələn kiçik, qara bir fiqur cəlb etdi. Bu, silindri balacaboy bir kişi idi. O elə sürətlə yüyürdü ki, sanki ayaqları heç yerə dəymirdi.

– Bu da giclərdən birisi, – deyə doktor Kemp düşündü. – Lap bu gün səhər “Görünməz adam gəlir”, – deyə çığırb üstümə atılan zirramaya oxşayır. Anlaya bilmirəm, bu camaata nə olub. Elə bil biz on üçüncü əsrdə yaşayıyıq.

O qalxdı, pəncərəyə yaxınlaşdı, qaranlığa bürünməkdə olan tərəyə və qaçan adamın qaramtıl vücuduna baxmağa başladı.

– Görünür, bu adam çox tələsir, – deyə doktor Kemp öz-özünə diləndi. – Ancaq xeyri yoxdur, elə qaçır, elə bil cibləri qurğuşunla doludur. “Yeri, ser, cəld ol!” – deyə Kemp düşündü.

Yüyürən adam bir dəqiqədən sonra tərənin döşündəki villalardan birinin dalında gözden itdi. Bir dəqiqə sonra yenə də iki ev arasındakı boşluqda göründü, yenidən gözden itdi, beləcə üç dəfə görünməzdən sonra tamamilə gözden itdi. Doktor Kemp: – uzun qulaqlar! – deyib, geri döndü, yazı stolunun yanına qayıtdı.

Bu zaman yoldan keçərək yüyürən adamı yaxından görün, onun törli üzündəki dəhşətli ifadəni sezən adamlar, doktorun bu həqarətli skeptisizmi ilə razılaşmazdılar. Bu adam qaçdıqca bu tərəfdən o tərəfə atılan ağzınadək dolu pul kisəsi kimi, cingiltili səs çıxarırdı. O, sağa-sola baxmadan, bərəlmis gözlərini düz irəliyə, təpənin ötəyində, fənorlərin bir-bir yanmağa başladığı izdihamlı küçələr olan tərəfə zillənmişdi. Onun alt çənəsi sallanmışdı, dodaqları köpüklənirdi. Ucadan, xırıldaya-xırıldaya nəfəs alırdı. Yoldan keçənlər dayanıb, yolun yuxarisından aşağısına baxır, daxili bir təlaşla, bir-birindən onun belə tələsik qaçışının səbəbini düz irəliyə xəbər alırdılar. Birdən uzaqda, lap təpənin yuxarisindəki yolda it zingildədi və qapının ağzına atıldı. Yoldan keçənlər çəşqin halda dayanıb baxdıqları zaman, yanlarından qoribə bir şey ötüb keçdi, bilinmədi küləkdirmi, ayaq səsindərimi, yoxsa ağır nəfəsindərimi?

Adamlar qışqıra-qışqıra üzü aşağı qaçdılar, hələ Marvel təpədən enən yolu yarı etməmişdi ki, adamların səs-küyü artıq küçədən gəlirdi. Onlar evlərinə qaçaraq, tələsik qapıları bağlayıb, nəfəslərini dərmədən dəhşətli xəbər söyləyirdilər. Marvel qapıların çırpıldığını eşidərək son gücünü toplayırdı. Ancaq o, şəhərə çatmamışdan qabaq, qorxu oraya çatmış və bir anda şəhəri bürümüşdü.

“Görünməz adam gəlir! Görünməz adam!..”

XVI FƏSİL

“ŞƏN QUMARBAZLAR” MEHMANXANASINDA

“Şən qumarbazlar” mehmanxanası təpənin ötəyində konka xətti başlanan yerdedir. Mehmanxana sahibi kök, qırmızı ɵlləri ilə piştaxtaya söykənərək, cılız bədənli arabaçı ilə atlar barədə söhbət edirdi, boz paltarlı qarasaqqal bir adam isə şərab içə-içə suxarı ilə pendir yeyir və nəvbədən gəlmiş polismenlə söhbət edirdi. Tələffüzündən amerikalı olduğunu yəqin etmək ɵlardi.

Arabaçı birdən-birə söhbəti kəsib, mehmanxananın alçaq pəncərəsindəki çirkli sarı pərdənin üstündən, təpə yuxarı gedən yola baxmağa çalışaraq:

- Bu, nə çıxır-bağırır? - deyə soruşdu. Kim isə yüyürə-yüyürə qapının qabağından ɵtüb keçdi.

Mehmanxana sahibi:

- Olmaya, yangın var? - dedi.

Yaxınlaşan ayaq səsləri eşidildi. Kim isə ağır-ağır yüyürdü. Qapı gurultu ilə taybatay açıldı. Marvel hıçqıra-hıçqıra, saçları dağınıq halda, şlyapasız, yaxası cırlmış otağa soxuldu. Tələsik geri dönüb qapını kipi ɵrtmək istədi, ancaq qayıq qapının kipi ɵrtülməsə mane ɵlürdü.

O, zil səsle:

- Gəlir! - deyə böyürdü. - Görünməz adam gəlir! O mənim dalımcə düşmüşdür! Siz allah! Xilas edin! Xilas edin mən!

Polismen:

- Qapını ɵrtün, - dedi. - Kim gəlir? Nə ɵlub axı?

Bu sözləri deyib, bayır qapıya tərəf gətdi, qayıq çıxardı, qapı ɵrtüldü. Amerikalı ikinci qapını da bağladı.

Marvel titrəyib ağlayır, ancaq kitabları ɵlindən buraxmırdı:

- Məni piştaxtanın dalına buraxın - deyirdi. - Məni bir yerə gizlədin. Sizə deyirəm; o, mənə toqib edir. Mən ondan qaçmışam. O, dedi ki, mən ɵldürəcəm. ɵldürər də.

Qarasaqqal adam:

- Qorxmayın, - dedi, - siz təhlükəsiz bir yerdesiz. Qapılar bağlıdır. Axı nə olmuşdur?

Marvel:

- Məni gizlədin, - deyə təkrar etdi. Bu zaman giriş qapısı kimin isə bərk zərbəsindən titrədi. Marvel qorxudan bağırdı. Çöldən tap-pılıt və qışqırtq səsi gəldi.

Polismen:

- Ey! - deyə çıxırdı. - Kimdir o?

Mister Marvel dəli kimi otaqda vurmuxaraq çıxış yolu axtarırdı. - O, mənə ɵldürəcəm, - deyə Marvel çıxırdı. - Onun ɵlində bıçaq var! Allah xatirinə!..

Mehmanxana sahibi:

- Budur, buraya gəlin, - dedi. Taxtanı qaldırıb Marveli piştaxtanın dalına buraxdı. Qapını yenə döydülər.

Mister Marvel:

- Qapını ona açmayın, - deyə bağırdı. - Rica edirəm, açmayın. Mən harada gizlənim?

Qarasaqqal adam bir ɵlini dalına qoyub soruşdu:

– Deməli, bu, Görünməz adamdır? Deyəsən, ona baxmaq vaxtı çatmışdır.

Birdən pəncərə xıncım-xıncım olub yerə töküldü. Bayırdan çığırtı və qaçışma səsi gəldi. Polismen skamyanın üstə çıxıb, başını pəncərədən uzadaraq qapının yanında nə baş verdiyini görməyə çalışdı. Sonra yerə düşüb qaşını qaldıraraq dedi:

– Bu, odur.

Mehmanxana sahibi mister Marveli gizlətdiyi qonşu otağın qapısı önündə dayanıb sınımış pəncərəyə baxdı və müştərilərə yaxınlaşdı.

Birdən-birə sakitlik çökdü.

Polismen tərəddüd içində qapıya yaxınlaşaraq:

– Heyif ki, dəyəyəyim yanımda deyil, – dedi. – Qapını açan kimi, o içəri girəcək, onu heç cür saxlamaq olmayacaq.

Cılız bədənli arabaçı qorxa-qorxa:

– Siz qapını açmağa çox da tələsməyin, – dedi.

Qarasaqqal adam:

– Cəftəni açın! – dedi. – Qoy bircə içəri girsin... – deyə o əlində tutduğu tapançanı göstərdi.

Polismen:

– Belə yaramaz, – dedi, – arada adam öldürmək olar.

Qarasaqqal adam:

– Mən hansı ölkədə olduğumu bilirəm, – deyə etiraz etdi. – Mən onun ayağını nişan alacağam. Cəftəni açın.

Mehmanxana sahibi pəncərə pərdəsinin altından küçəyə baxaraq:

– Birdən mənim belimə dəydi? – Gözləyin, məni urmuyasınız! – dedi.

Qarasaqqal adam əyilərək:

– Yaxşı, – deyə cavab verdi, tapançanı hazır tutub, özü cəftəni çəkdi.

Mehmanxana sahibi, arabaçı və polismen qapıya tərəf çevrildilər.

Qarasaqqal adam cəftəsi açılmış qapıya baxa-baxa bir addım gəriyə çəkilərək yavaşca:

– Buyurun! – dedi.

O, tapançanı dalında tutmuşdu. Lakin içəriyə heç kəs girmədi, qapı örtülü qaldı.

Beş dəqiqədən sonra ikinci arabaçı üsulluca mehmanxanaya girdiyi zaman, hələ hamı intizarda dayanmışdı, qonşu otaqda solğun, qorxudan bənzi qaçmış adam göründü.

Marvel:

– Evin bütün qapıları bağlıdırmı? – deyə xəbər aldı. – O, yəqin ki, bu aralarda hərhlənir və içəri girmək üçün fürsət axtarır. O, şey-tan kimi hiyləgərdir.

Mehmanxana sahibi:

– Allah son saxla! – deyə səsləndi. – Bəs dal qapı! Siz burdan muğayat olun!.. Gör bir...
O, aciz bir halda otrafa göz gəzdirdi. Qonşu otağın qapısı örtüldü və açar şıqqıldadı.

– Hələ bir ayrıca yol da var. Həyəyə açılan qapı.

O, bu sözləri deyib, otaqdan götürüldü.

Bir dəqiqədən sonra əlində mətbəx bıçağı qayıtdı.

– Həyə qapısı açıqdır, – dedi. Onun qalın alt dodağı sallanmışdı. Birinci arabaçı:

– Bəlkə də, indi o, hardasa evin içindədir, – dedi.

– Mətbəxdə yoxdur, – deyə mehmanxana sahibi cavab verdi. –

Orada iki qulluqçu qadın var. Mən bu bıçaqla bütün mətbəxi gözdüm, baxmadığım bir künc də qoymadım. Qadınlar da bu fikirdədirlər ki, o mətbəxə girişməmişdir. Onlar heç nə hiss etməmişlər...
Birinci arabaçı:

– Siz qapını bağladınız mı? – deyə xəbər aldı.

Mehmanxanaçı:

– Uşaq deyiləm ki, əlbəttə, bağladım, – deyə cavab verdi.

Qarasaqqal adam tapançanı gizlətdi. Elə bu dəmdə piştaxtanın qapıcığı çırpıldı, cəftə səsləndi, qapının dəstəsi gurultu ilə yerindən qopub düşdü, qonşu otağa açılan qapı taybatay açıldı. Onlar mitser Marvelin tutulmuş dovşan kimi zingildədiyini eşidilər və piştaxtanın üstündən atılaraq ona köməyə yüyürdülər. Qarasaqqal adam tapançanı atdı, qonşu otaqdakı güzgü parça-parça oldu, qırıqları cingilti ilə döşəmənin üstünə töküldü.

Mehmanxana sahibi otağa girərək, Marvelin mətbəxə açılan qapının qabağında qəribə bir halda çapaladığını gördü, mehmanxana sahibi tərəddüd içində dayanıb qaldığı müddətdə qapı açıldı və Marvel mətbəxə sürükləndi. Oradan bağırta və yerə düşən qazanların cingiltisi eşidildi. Marvel başını əyib, inadla müqavimət göstərdirdi, lakin onu qapıya tərəf darturdılar. Cəftə açıldı.

Polismen mehmanxana sahibinin yanında arabaçılardan biri ilə mətbəxə yüyürdü. O, Marvelin yaxasından yapışan görünməz əlin

biləyindən tutdu. Lakin həmin dəmdə üzündən bir zərbə aldı və səndələyərək geri çəkildi. Qapı açıldı, Marvel var gücü ilə qapının dalında gizlənməyə çalışdı. Bu zaman arabaçı nədən işə yapışdı.

– Mən onu tutmuşam! – deyə çıxırdı. – Tutdum!

Görünməz əllərdən yaxa qurtaran mister Marvel yerə yıxıldı və sürünə-sürünə vuruşanların ayaqları arasından keçmək istədi. Vuruş qapının ağzında gedirdi. Birinci dəfə olaraq Görünməz adamın səsi eşidildi. O, bərkədən çıxırdı, çünki polismenin onun ayağını basmışdı.

Sonra Görünməz adam qəzəblə nərilədi və yumruqlarını işə salaraq, toppuz kimi hər tərəfə zərbələr endirməyə başladı. Birdən arabaçı, böyründən bir zərbə alaraq ağrıdan büzüdü. Qonaq otağına açılan qapının örtülməsi mister Marvelin geri çəkilməsinə səbəb oldu. Birdən mətbəxdə olanlar dərəcəlikdə vuruşduqlarını başa düşdülər.

Qarasaqqal adam:

– O, haraya getdi? – deyə çıxırdı.

Polismenin həyəətə çıxıb dayandı və:

– Buraya gəlin, – dedi.

Bir kirəmid parçası onun başının yanından sivrışıdi və üstünə qablar düzülüb mətbəx stoluna düşdü.

Qarasaqqal adam:

– Mən ona göstərəm! – deyə çıxırdı.

Polismenin çiyini üstündə tapançanın lüləsi parladı və qaranlıqda, kirəmidlər atılan tərəfə bir-birinin dalınca beş güllə açıldı.

Qarasaqqal adam atarkən əli ilə üfquə istiqamətdə qövs cızırdı, belə ki, güllələr yelpic şəkildə balaca həyəətə düzülürdü.

Sakitlik çökdü.

Qarasaqqal adam:

– Beş güllə, – dedi. – Əla qumar oyunundakı kimi. Fənər gətir, gedək cəsədini axtaraq.

DOKTOR KEMPİN QONAĞI

Güllə səsləri doktor Kempin diqqətini cəlb edənəcən o, öz kabinetində oturub yazı yazırdı. Bir-birinin dalınca partapart beş güllə səsi eşidildi.

Doktor Kemp: – Oho! – deyə səsləndi. O, qələmi ağzına apardı və qulaq verdi. Görəsən, Berdokda bu tapança atan kimdir? Bu eşşəklər yenə nə işdən çıxırlar?

O, cənub tərəfdəki pəncərəyə yaxınlaşdı onu açdı, boylanaraq şəhərin gecə mənzərəsinə – işıqlı pəncərələr düzümünə, qaz fənərlərinə, araları qara dam və həyətlərlə kəsilən vitrinlərə tamaşa etməyə başladı.

O, tamaşa edə-edə: – Deyəsən, orada, aşağıda “Qumarbazlar” mehmanxanasının yanında camaat yığışib, – deyə düşündü.

Sonra onun nəzəri liman və gömülərin işıqları gələn yerə yönəldi, parlaq işıqlı kiçik liman sarı almaz kimi işıq saçırdı. Təzə ay təpənin qabaq tərəfindən çıxırdı; ulduzlar tropik yerlərdə olduğu kimi parlayırdı.

Beş dəqiqə müddətində doktor Kemp gələcəyin ictimai şəraitini məsələsi fikrinə daldı, sonra zamanın intəhasızlığı haqqında düşüncələrə, ayağa qalxdı, yenidən pəncərəni örtüdü və yazı stolunun yanına qayıtdı.

Təxminən bundan bir saat sonra küçə qapısı döyüldü. Kempin güllə səsi eşitdikdən sonra işi ləng gedirdi, tez-tez işdən ayrılır, fikrə dalırdı. Qapının döyüldüyünü eşidib işi buraxdı, qulaq verməyə başladı. Xidmətçi qadının qapını açmağa gəldiyinin eşitdi. Qayıtmasını gözlədi, lakin o gəlmədi. Kemp düşündü: “Bu, kim ola bilər?”

Yenə işə başlamaq istədi. Lakin bu ona müyəsər olmadı. Ayağa qalxdı, kabinetdən çıxdı, pilləkənlə meydançaya düşdü, orada zəngi basdı, xidmətçi qadın aşağı mərtəbədə, zalda görüldüyü zaman Kemp pilləkən məhəccərindən əyilərək xəbər aldı:

– Məktub gətirmişlər?

Qadın:

– Xeyr, təsadüfi bir zəngdir, cənab, – deyə cavab verdi.

Kemp: “Mən, nədənsə bu gün əsəbiyəm”, – düşündü.

O, kabinetə qayıdıb qətiyyətlə işə girişdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra artıq tamamilə işə qapılmışdı. Otaq sakitlik idi; sükutu yalnız saatın tiqqılısı, stolun üstündəki lampadan düşən işıq dairəsinin lap ortasında kağızın üzərində hərəkət edən qələmin cırıltısı pozurdu.

Doktor Kemp bugünkü işi qurtarmağı qərara aldıqda artıq gecə saat iki idi. O, yerindən qalxıb esnədi və yataq otağına keçdi. Pencəyini və jiletini çıxarmışdı ki, susadığını hiss etdi. Şamı götürüb selter suyu və viski axtarmaq üçün yemək otağına endi. Elmi işlə məşğuliyət doktor Kempə müşahidəçi etmişdi. Yemək otağından qayıdarkən, lap pilləkənin qabağında, həsirin yanında linoleumun üstündə tünd bir ləkə gördü. O, artıq yuxarı qalxmışdı ki, birdən linoleum üzərindəki bu ləkənin haradan əmələ gələ biləcəyini öz-özündən sual etdi. Görünür ki, bu sual onun başına təsadüfəndə gəlmişdi. Hər halda o, otağa girib sifonu və viskini kiçik stolun üstünə qoydu, əylilib ləkəni yoxlamağa başladı. Kemp o qədər də təəccüblənmədən bu ləkənin qurumuş qan kimi yapışqan və tünd qırmızı olduğunu müəyyən etdi. Yəni də sifonu və viskini götürdü, ətrafa baxa-baxa bu qan ləkəsinin haradan düşə biləcəyini anlamağa çalışaraq yuxarı çıxdı. Artırmada o, yataq otağı qapısının dəstəyinin də qanlı olduğunu gördükdə heyrət içində dayandı.

Öz əllərinə baxdı. Əlləri tər-təmiz idi. Bu dəmdə, kabinetdən çıxdığı zaman, yataq otağının qapısının açıq olduğunu xatırladı, demək, dəstəyə əlini vurmamışdı. Qəti addımlarla düz yataq otağına girdi. Üzünün ifadəsi tamamilə sakit olsa da, həmişəkəndən bir qədər qəti idi. Diqqətlə bütün otağı seyr edərkən gözü çarpayırıya zilləndi. Yorğanın üstündə qan gölməçəsi var idi. Döşəkağı cırılmışdı. İlk dəfə otağa girdiyi zaman bunu görməmişdi, çünki düz əlüzyuyanın yanına getmişdi. Bir yerdə yataq əzilmişdi, indicə elə bil ki, onun üstündə oturan olmuşdu.

Birdən onun qulağına boğuc bir səs gəldi, sanki kim isə yavaş-cadan: "Bu ki, Kempdir!" – dedi.

Doktor Kemp qeybdən gələn səslərə inanmırdı.

O, dayanıb, əzilmiş yatağına baxırdı. Görünür, qulağına səs gəlmişdi. O, yenə ətrafa baxdı, lakin əzilmiş və qana bulaşmış yataqdan başqa, şübhəli heç bir şey görmədi. Bu zaman əlüzyuyanın yanında aydınca bir hənirti eşitdi. İnsan nə qədər yüksək savadlı olsa belə, onda yenə də bir qədər mövhumat qalqlıqlı olur. Doktor Kempə dəhşətli bir hiss bürüdü. Qapını bağladı, sifonu stolun üstünə qoydu. Birdən diksindi: onunla əlüzyuyan arasında havada qanlı bir kotan

parçadan bint sallanmışdı. O, heyrət içərisində baxmağa başladı. Bu, səliqə ilə dolanmış, lakin tamamilə boş sarıq idi. Yenə yaxınlaşıb binti tutmaq istədi, ancaq kim isə ona mane oldu. O, lap yaxınlığında: – Kemp! – deyə boğuc bir səs eşitdi. Kemp:

– Nə? – deyə cavab verdi və heyrətdən ağzı açıla qaldı.

– Qorxmayın, – deyə səs davam etdi. – Mən Görülməz adamam.

Bir müddət, Kemp heç bir cavab vermədən yalnız sarığa baxırdı.

Nəhayət:

– Görülməz adam? – deyə soruşdu.

Səs:

– Görülməz adam, – deyə təkrar etdi.

Kemp hələ bu gün səhər bu qədər söy ilə istehza edib güldüyü hadisəni xatırladı. Lakin bu zaman o, görünür, çox qorxub, təəccüblənmədi. Yalnız sonralar, öz hisslərini öz-özünə izah edə bildi.

– Mən bunların hamısını boş şey hesab edirdim, – dedi.

Bu zaman onun səhər irəli sürdüyü dəlillər başına dolanırdı.

– Siz sarıqlısınız? – deyə xəbər aldı.

Görülməz adam:

– Bəli, – cavabını verdi.

Kemp höyəcənlə:

– Oho! – deyə səsləndi və əlavə etdi: – Belə də şey olar! Sonra, boş şeydir. Bu yəqin bir foksdu!

O tez irəli addım atdı. Onun bintə doğru uzanan əli, görünməz barmaqlara rast gəldi.

Bu təmasdan geri sıçradı, rəngi dəyişdi.

– Siz allah, qorxmayın, Kemp! Mənim köməyə çox ehtiyacım vardır. Dayanın!

Görülməz əl Kempin dirsəyindən yapışdı. Kemp onu vurdu.

Səs:

– Kemp! – deyə səsləndi, – Kemp, sakit olun!

Görülməz adamın əli, onun dirsəyini daha bərk sıxdı.

Kempdə çılğın bir xilas olmaq arzusu oyandı. Bintlə sarınmış əl onun çiyindən yapışdı. Birdən onu itələyib arxası üstə çarpayırıya yıxdı. O, ağzını açdı ki, bağırsın, lakin haman anda döşəkağının konarı onun dişləri arasına dürtüldü. Görülməz adam onu bərk-bərk tutmuşdu, lakin o sərbəst olan əlləri ilə doli kimi hara gəldi, döşəyirdi.

Görülməz adam, üzərinə yağın zərbələrə baxmayaraq, onu bərk-bərk tutub:

– Ağlınızı başınıza yığın, – dedi. – Aman allah, mən özümdən çıxarmayın.

O, lap Kempin qulağına:

– Sakit olun, abdalın biri abdal! – deyə bağırdı.

Kemp bir dəqiqə daha çırpınıb-çapalamaqda davam etdi, sonra sakit oldu.

Görünməz adam döşəkağını Kempin ağzından çıxararaq:

– Əgər çıxırsanız, başınızı özəcəyem! – dedi. – Mən Görünməz adamam. Bu nə uydurmadır, nə də foksdur. Mən doğrudan da, Görünməz adamam. Mənə sizin köməyiniz lazımdır. Əgər siz özünüzü səfeh, nadan kimi aparmasınız, mən sizə heç bir zərər vurmaram. Siz mənə xatırlamırsınız mı? Kemp? Mən Qriffinəm. Biz universitetdə bir yerdə oxumuşuq.

– Buraxın mənə qalxım, – dedi. – Mən heç yerə qaçmaram. Qoyun bir dəqiqə sakit olum.

O, çarpayının üstündə oturub boynunu ovuşdurdu.

– Mən Qriffinəm, universitetdə sizinlə birlikdə oxumuşam. Mən özümü gözə görünməz etmişəm. Mən ən adi bir adamam, siz mənə tanıyırdınız, lakin mən görünməz olmuşam.

– Siz Qriffinsiniz mi? – deyə Kemp soruşdu.

Səs:

– Bəli, Qriffinəm – cavabını verdi. – Universitetdə sizinlə birlikdə oxumuşam, ancaq mən sizdən bir kurs aşağıda idim. Mən demək olar ki, albinosam, boyum altı fut, çiyinlərim enli, üzüm ağ-çəhrayı, gözlərim qırmızı idi. Mən hələ kimyaya dair yazdığım əsər üçün mükafat da almışdım.

Kemp:

– Heç bir şey başa düşmürəm, – dedi. – Ağlım lap çaşib. Qriffinin nə dəxli vardır?

– Qriffin mənəm.

Kemp fikrə getdi:

– Dəhşətdir! – dedi. – Bu nə şeytan əməlidir ki, siz gözə görünməz olmuşsunuz?

– Burada heç bir şeytan əməli yoxdur: bu, tamamilə məntiqi, həm də qeyri-mürəkkəb bir prosesdir.

Kemp:

– Dəhşətdir! – deyə onun sözünü kəsdi. – Axı bu, necə olmuşdur?

– Doğrudan da, dəhşətdir. Mən yaralıyam. Yaman ağrıdır, həm də yorğunam. Kemp, axı siz kişisiniz, qorxmayın! Mənə yemək-ichmək verin, hələlik isə qoyun oturma.

Kemp otaqda hərəkət edən sarığa baxdı: sonra həsir kreslonun döşəmənin üstü ilə sürünərək, çarpayının yanında dayandığını gördü. Kreslo cırlıdadı, oturmaq yeri dördü bir düyüm çökdü. Kemp gözlərini ovuşdurdu və yenə əlini boynuna çəkdi:

– Bu, xəyaldən də qərİbedir, – dedi və mənasız güldü.

– Bax, belə daha yaxşıdır. Siz ağıllanırsınız.

Kemp:

– Yaxud axmaqlayıram, – dedi və gözlərini ovuşdurdu.

– Mənə viski verin, mən taqətdən düşmüşəm.

– Mən bunu deməzdim. Siz hardasınız? Qalxsam, sizinlə toquşmaram ki? Aha! Siz burdasınız. Yaxşı. Budur viski... Belə... Onu sizə necə verim?

Kreslo cırlıdadı və Kemp hiss etdi ki, stəkanı onun əlindən alır-lar. O, qeyri-ixtiyarı, stəkanın düşüb sınmasından qorxaraq, bir növ çətinliklə əlindən buraxdı. Stəkan kreslonun qabaq kənarında iyirmi düyüm hündürlükdə, havada sakitcə dayandı. Kemp, şəşqınlıq içində stəkana baxırdı.

– Yəqin, yox, şübhəsiz bu hipnozdur. Siz, yəqin, mənə gözəgö-rünməz olduğunuzu təlqin etmişsiniz.

Səs:

– Boş sözdür! – dedi.

– Axı bu, ağılasıqmaz şeydir!

– Mənə qulaq asın!

Kemp:

– Hələ bu gün səhər, mən inamla isbat edirdim ki, gözə görün-məzlik... – deyə sözə başladı.

– Bütün isbatlara tüpürün, – deyə səs onun sözünü kəsdi, – mən acından ölüürəm, həm də tamamilə çılpaq olan adam üçün bura bir qəder soyuqdur.

Kemp öz-özünə:

“O, aclığımı hiss edir!” – dedi.

İçində viski olan stəkan boşaldı.

Görünməz adam stəkani taqqıltyyla stolun üstünə qoydu.

– Bəli, – dedi. – Sizin xatlatınız yoxdur mu?

Kemp nə isə mızıldadı və paltar şkaflına yanaşaraq oradan tünd qırmızı xalat çıxardı.

– Bu yarayarmı?

Xalata onun əlindən aldılar. Bir dəqiqə havada hərəkətsiz asılı qaldıqdan sonra xalat qərribə bir tərzdə tərpəndi. Boyu uzanınca uzandı və düymələnin kresloya oturdu.

Görünməz adam qırıq-qırıq:

– İndi tuman, corab və çəkmə də olsaydı, yaxşı olardı, – dedi.

– Bir də yemək.

– Buyurun, nə istəsəniz... Ancaq həyatımda başıma bundan qərribə əhvalat gəlməyib.

Kemp kamoddan Görünməz adamın istədiyi şeylərin hamısını çıxardı, yemək gətirmək üçün anbara getdi. Soyuq kotlet və çörək götürüb stolun üstünə düzdü, qonağın qabağına çəkdi.

Görünməz adam:

– Bıçaqsız da keçinərəm, – dedi. – Kotlet havadan asılı qaldı.

Çeynəmə səsi eşidildi. Görünməz adam ağzını doldurub yeməyi ağgözlüklə udaraq:

– Mən həmişə əvvəlcə geyinib, sonra yemək yeməyi sevirəm, – dedi. – Qərribə şıltaqlıqdır!

Kemp:

– Əliniz, deyəsən işləyir? – xəbər aldı.

– Narahat olmayın.

– Amma, hər halda çox qərribə işdir...

– Elədir ki var. Ancaq ən qərribəsi odur ki, mən yaramı bağlamaq istədikdə, məhz sizin evə gəlib çıxmışam. Bəxtim ilk dəfə burda gətirmişdir. Mən elə bu evdə gecələməyi qərara almışdım. Siz buna razı olmalısınız. Qanımın görünməsi çox pis oldu, elə deyilmi? Burada bir gölməçə əmələ gəlmişdir. Görünür, qan laxtalanmış kimi görünməyə başlayır. Mənə yalnız canlı toxumanı dəyişmək müyəssər olmuşdur. Mən ancaq sağ olduqda Görünməzəm. Artıq üç saatdır ki, mən buradayam.

Kemp əsəbiliklə:

– Axı siz bunu necə etmişiniz? – deyər xəbər aldı. – Lənət şeytana! Bütün bu hadisə başdan-ayağa cəfəngiyatdır.

Görünməz adam:

– Siz nəhaq yerə belə düşünürsünüz, – dedi. – Bunlar hamısı tamamilə ağlasığandır.

O, uzanıb viski butulkasını götürdü. Kemp içkini udan bu xalata heyrətlə baxdı. Xalata sağ çiyindəki deşikdən şamın işığı keçib, üçbucaq əmələ gətirirdi.

Kemp:

– Bu, nə partapart idi? – deyər xəbər aldı. – Atışma necə başladı?

– Orada bir axmaq var idi, o təsadüfən mənim köməkçim olmuşdu. Lənət olsun ona. O mənim pullarımı oğurlamaq istədi. Oğurladı da.

– O da Görünməz adamdırmı?

– Yox.

– Bəs sonra?

– Mənə yeməyə daha bir şey verə bilməzsinizmi? Sonra hamısını başdan-ayağadək danışaram. Mən acam, qolum da ağrıyır. Siz isə istəyirsiniz ki, bütün əhvalatı sizə nağıl edim!

Kemp ayağa qalxdı.

– Demək, güllə atan siz deyildiniz? – deyər xəbər aldı.

Qonaq:

– Yox, – deyər cavab verdi. – Heç tanıyıb-bilmədiyim bir səfəh gülləni havaya atırdı. Onlar hamısı yaman qorxdu. Hamısı məndən qorxur. Allahın qəzəbinə gəlsinlər! Bilirsinizmi nə var, Kemp, mən yemək yeməyirəm.

– Gedim aşağı, görün orada yeməli bir şey varmı? – deyər Kemp cavab verdi. – Qorxuram ki, çox şey olma.

Görünməz adam xeyli yeyib qarnını bərkitdikdən sonra siqar istədi. Kemp bıçaq axtarana qədər o, siqarın ucunu dişlədi və üst qatı qopduqda söydü.

Onun siqar çəkməyi də bir tamaşa idi. Onun ağzı, boğazı, qırtlağı və burun deşikləri tüstü burumlarına çevrilmişdi.

Dərin bir qullab vuraraq:

– Tütün gözəl şeydir, – dedi. – Mən xoşbəxtəm ki, sizin evinizə düşmüşəm, Kemp. Siz mənə kömək etməlisiniz. Bircə fikirləşin nə yaxşı vaxtda sizə rast gəldim! Mən yaman pis vəziyyətə düşmüşəm. Mənə artıq elə gəlirdi ki, dəli olmuşam. Nələr keçirməmişəm. Lakin indi işlərimiz düz gedəcək, inanın...

O, yenə sodalı viski içdi. Kemp ayağa qalxdı, o yan-bu yana boylandı, özü üçün qonşu otaqdan stəkan gətirdi.

– Bunlar hamısı çox əcaibdir, ancaq mən də bir az içərəm.

– Siz bu on iki il ərzində az dəyişmişiniz, Kemp. Sarışınlar az dəyişirlər. Siz yenə əvvəlki kimi soyuqqanlı və ehtiyatlısınız. Mən sizə hər şeyi başa salmalıyam. Biz bir yerdə işləyəcəyik!

GÖRÜNMEZ ADAM YATIR

Görünməz adam yorğunluğuna və yarasına baxmayaraq, azadlığına qəsd edilməsinə yol verməyəcəyinə dair Kempin verdiyi vədə bel bağlamırdı. Əgər lazım gələrsə bu yolla qaçmağın mümkün olub-olmadığına əmin olmaq üçün o, yaylı pordələri qaldırdı, pəncərə taxtalarını açıb, yataq otağının hor iki pəncərəsini gözəndən keçirdi. Əşikdə sakitlik idi. Təpələrin üzərində təzə ay doğmuşdu. Sonra Görünməz adam yataq otağının açarlarını, ayaqyoluna və hamamxanaya çıxan iki qapını gözəndən keçirdi ki, buradan da çıxıb qaça biləcəyinə arxayın olsun. Hor şeyi nəzərdən keçirdikdən sonra nəhayət, razı qaldığını bildirdi. Buxarının qabağında dayandı. Kemp onun əsnəməsinə əşitdi.

Görünməz adam:

– Çox heyfəsilənirəm ki, – dedi, – mən əşitdiklərimin hamısını indi sizə nəql edə bilməyəcəyəm. Mən lap gücdən düşmüşəm. Şübhə yoxdur ki, bu, cəfəngiyatdır. Bu, möcüzədir. Lakin mənə inanın, Kemp, sizin bu gün səhər gətirdiyiniz delillərin hamısına baxmayaraq, bu, mümkün şeydir. Mən bunu kəşf etmişəm. Mən bu kəşfi gizli saxlamaq fikrindəydim. Lakin bu, mümkün olmadı. Mənə köməkçi lazımdır. Siz isə... Biz bir yerdə nələrdə edə bilmərik!.. Bir sözlə bunların hamısını sabaha saxlayaq. İndi mən yatmalıyam, Kemp, yoxsa ölürəm.

Kemp otağın ortasında dayanıb başsız xalata baxırdı.

– Hə, sizə istirahət etmək lazımdır – dedi. – Lakin bunlar hamısı ağılaşmaz şeylərdir. Mənim bütün macərələrimi alt-üst edən daha üç-dörd belə əhvalat baş versə, mən dəli olaram. Bu, həqiqət olsa da, belədir! Sizə daha bir şey lazım deyilmi?

Qriffin:

– Yalnız gecənin xeyrə qalmasını arzu etməyinizdən başqa, heç bir şey, – cavabını verdi.

Kemp:

– Gecəniz xeyrə qalsın! – deyib görünməz əli sıxdı. Sonra yanpörtü qapıya tərəf yönəldi. Birdən xalat sürətlə ona yaxınlaşdı.

Görünməz adam:

– Yalnızdan çıxmasın, – dedi, – mənə tutmaq və ya saxlamaq təşəbbüsündə olmayasınız. Yoxsa...

Kemp:

– Axı bunların hamısı necə baş vermişdir? – deyər xəbər aldı. – Necə oldu ki, belə oldunuz?

– Siz allah, qoyun bir az siqar çəkim, sonra hor şeyi sizə danışaram.

Lakin bu gecə o heç bir şey danışmadı. Titrəyirdi. Onun əli sancırdı. Olduqca zəifləmişdi. Onun xəstə xəyalı təpədəki qaçışa və mehmanxanadakı savaşa üzərində qayırdı. Danışmaq istədi, lakin dərhal fikri dolaşdı. Marvel haqqında rəhbərsiz sözlər danışır, əsəbi siqar çəkir, səsində narahatlıq duyulurdu. Kemp onun danışdıqlarından mümkün qədər çox şeyi qavramağa çalışırdı.

Görünməz adam:

– O, məndən qorxurdu... Mən yaxşıca gördüm ki, o, məndən qorxur, – deyər təkrar edirdi. – Məndən qaçmaq istəyirdi, ancaq ələ bu barədə düşünürdü. Mən nə axmaqlıq etdim! Ah alçaq! Mən özüməndən çıxmışdım. Görək onu öldürəydim...

Kemp birdən:

– Siz pulu haradan tapmışdınız? – deyər xəbər aldı.

Görünməz adam bir neçə an susdu.

– Bu gün mən, bunu sizə deyər bilmərəm.

Birdən inildədi və görünməyən əlləri ilə görünməyən başını tutaraq irəli öyildi.

– Kemp, – dedi, – mən artıq üç gecədir ki, yatmıram; bütün bu müddət ərzində mən yalnız bir-iki saat mürgüloyə bilməmişəm. Mən yuxumu almıyam.

Kemp:

– Yaxşı, – deyər cavab verdi. – Burada, mənim otağında yatın.

– Lakin mən necə yata bilərəm? Axı yatsam o qaçar. Eh, cəhənnəm olsun.

– Yaranız ağrıdırmı?

– Boş şeydir, dərim bir az cızılmış, azca qanamışdır. Ah, necə yatmaq istəyirəm!

– Bəs nə üçün yatmırsınız?

Görünməz adam sanki Kempə baxırdı.

Aramla:

– Adamların məni tutmasını istəməməyimin xüsusi səbəbləri vardır, – dedi.

Kemp diksindi.

Görünməz adam yumruğunu stola vurub:

– Mən necə axmağam! – deyər çığırdı. – Bu sirri sizə özüm verdim.

Kempin üzünün ifadəsi bir qədər dəyişdi.

– Mən axı, deyəsən, sizə söz verdim.

Otaqdan çıxıb, yavaşca qapını örtüdü. Haman saat qapının açarı qaçqıldadı. Görünməz adam qapını açarla bağladı. Üzündə əlacsız bir təəccüb ifadəsi olan Kemp bir müddət hərəkətsiz dayandığı vaxt, tələsik addım səsləri eşidildi və hamamxana qapısı da açarla bağlandı. Kemp əlini alnına vurdu.

– Mən bunların hamısını yuxudamı görürəm? Mən aqlımı itirmişəm, yoxsa bütün dünya dəli olub? – O, güldü və əli ilə bağlı qapıya toxundu.

– Öz yataq otağımdan qovulmuşam, həm də kim qovub?.. Aşkar cəfəngiyat!

O, pilləkənin üst pilləsinə qalxdı, sonra dönüb bağlı qapıya bir də baxdı. Yüngülcə ağrıyan boynuna əlini vuraraq:

– Bu, inkaredilməz faktır, – dedi. – Bəli, inkaredilməz bir faktır. Lakin...

O, ümitsizcəsinə başını buladı, geri dönüb aşağı endi.

Yemək otağındakı lampanı yandırdı, siqar çıxardı, burnunun altında gah nə isə rabitosiz sözlər mızıldanaraq, gah də bərkdən öz-özünü mübahisə edərək otaqda gəzinməyə başladı.

– Görünməz adam. Görünməz heyvan mövcud ola bilərmə? Dənizdə ola bilər. Orada belə heyvanlar minlərlə, milyonlardır: bütün sürfələr, bütün mikroskopik varlıqlar gözə görünməzdir. Hələ meduzalar!.. Dənizdə gözə görünməyən varlıqlardır, gözə görünənlərdən çoxdur. Mən əvvəllər bu barədə heç düşünməmişdim. Bəs gölcüklərdə... Gölcüklərdə yaşayan mikroskopik orqanizmlərin hamısı rəngsiz, şəffaf selik parçalarıdır... Bəs havada! Yox, bu, mümkün deyil! – Bir tərəfdən də axı nə üçün olmasın? İnsan şüşədən belə qayırılmış olsaydı, yenə də görünərdi. Kemp dərin fikrə getdi. O, yenidən danışımağa başlayıncayadək üç siqar ağ külə dönerək xalçanın üstünə tökülmüşdü. Bu müddət ərzində o yalnız bir neçə dəfə içini çəkdi. Sonra otaqdan çıxıb, qəbul otağına getdi, orada qazı yandırdı. Bu, balaca bir otaq idi, çünki doktor Kemp evdə xəstə qəbul etmirdi; orada qəzetlər var idi. Qəzetlərin səhər nömrəsi stolun üstünə açıq sərilmişdi. O, qəzeti götürüb, səhifəni çevirdi və Port-Stouda matrosun böyük səylə Marvelə oxuduğu “Aypinqdə qəribə hadisə” xəbərini oxudu. Kemp bu sətirləri sürətlə gözəndən keçirdi.

– Bürünmüşdür! – deyə Kemp səsləndi. – Paltarımı dəyişdirmişdir! Sırrını gizlədir! Görünür ki, heç kəs onun bədbəxtliyindən xəbərdar deyil. Lənət şeytana, kim bilir özü nələr düşünür?

O, qəzeti əlindən saldı və gözləri ilə stolda nə isə axtarmağa başladı.

– Aha! – deyə səsləndi və hələ açılmamış “Sent-Cems” qəzetini götürdü.

– Bu saat bütün həqiqəti öyrənərik, – dedi və qəzeti açdı. Onun gözüne iki sütun yazı çarpdı. Sütunların başlığı belə idi. “Sesseksdə bütün kənd aqlımı itirmişdir”.

Kemp səbirsizliklə yuxarıda təsvir etdiyimiz Aypinq hadisələri haqqındakı skeptik bir məqaləni oxuyaraq:

– Aman allah! – deyə səsləndi. Məqalədən əvvəl səhər qəzetdən götürülüb çap edilən xəbərlər verilmişdir.

Kemp bunların hamısını bir daha oxudu. “O, sağa-sola zərbələr endirə-endirə küçə ilə yüyürdü. Caffers şüurunu itirmiş haldadır... Mister Xaksters ağır yaralanmışdır, gördükləri haqqında hələ heç bir şey deyə bilmir... Vikarinin ağır təhqir edilməsi... Qadın qorxudan xəstələnmişdir... Pəncərələr sındırılmışdır. Ehtimal ki, bütün bu qeyri-adi hadisə uydurmadır... Ancaq çox maraqlı olduğu üçün çap etməmək olmaz...”

Kemp qəzeti əlindən saldı və gözlərini döyə-döyə qaldı.

– Ehtimal ki, uydurmadır, – deyə təkrar etdi. Sonra yenidən qəzeti götürüb başdan ayaqacan oxudu. – Lakin səfil haradan çıxmışdır? Onun nə azarı varmış ki, səfilin dalınca qaçmış? – Kemp təqətsiz halda cərrahiyyə kreslosunda oturdu.

– O, yalnız görünməz deyil! – dedi. – O, dəliddir, cinayət düşgünüdür.

Dan yeri sökülür, zəif şüalar yemək otağını işıqlandırır, qaz lampasının işığı və siqar tüstüsü bir-birinə qarışmışdı, bu zaman Kemp ağılasıgmaz şeyi anlamağa çalışaraq hələ də otaqda o baş-bu başa gəzirdi.

O, yata bilmirdi, çünki çox həyəcanlı idi. Yuxulu xidmətçilər onu səhər bu vəziyyətdə görə düşündülər ki, həddindən artıq çox işləmək ona pis təsir edib. Kemp yuxarıda, kabinetdə iki adamlaq yemək hazırlamağı, sonra da aşağı enib bir daha yuxarı çıxmaqla qüsud qeyri-adi, lakin tamamilə aydın bir ömr verdi. Sonra o,

BƏZİ ƏSAS PRİNSİPLƏR

səhər qəzetləri götürülənə qədər yemək otağında var-gəl etməkdə idi. Görünməz adam haqqında olduqca çox yazılmışdı, lakin yeni bir şey yalnız dünən Port Berdokun "Şən qumarbazlar" mehmanxanasında olan hadisə haqqındakı xəbər idi. Burada əvvəlcə Marvelin adı Kempin gözünə dəydi. "O, tam iyirmi dörd saat məni güclə öz yanında qalmağa məcbur etdi". – deyər Marvel bildirirdi. Aypınq hadisəsi bir neçə xırda faktlarla tamamlanmışdı, Misal üçün, teleqraf xəttinin qırıldığı xəbər verilir. Lakin bütün xəbərlərdə Görünməz adamla səfil arasında əlaqələri aydınlaşdıracaq heç bir şey yox idi, çünki mister Marvel nə üç kitab, nə də ciblərini dolduran pullar haqqında qətiyyətlə bir şey deməmişdi, hadisəyə olan inamsızlıq əlaqəsi ortadan qalxmışdı. Qəzet artıq skeptik tərzdə yazmırdı. Böyük bir müxbir dəstəsi bu işi tədqiq etməyə başlamışdı.

Kemp hadisə ilə əlaqədar şeylərin hamısını sətir-sətir diqqətlə oxudu. O, xidmətçi qadını, əlinə keçən bütün səhər qəzetlərini almaq üçün göndərdi. Sonra onun alıb gətirdiyi bütün qəzetləri də oxudu.

Kemp öz-özünə: – O, gözə görünməzdir, – dedi, – qəzetlərin yazdıqlarından belə anlaşılır ki, onun qəzəbi lap dəliliyə çevrilmişdir. O, nələr edə bilər! Nələr edə bilər! Halbuki o indi yuxarıda, mənim otağımdadır, külək kimi sərbəstdir. Mən nə etməliyəm? Bu, xəyanət olmazmı, əgər... yox!

O, küncdə qoyulmuş, üstünə çoxlu kağız qalanmış balaca yazı stoluna yaxınlaşıb, kağız yazmağa başladı. Bir neçə sətir yazıb çıxdı və başqasını yazdı. Onu oxuyub fikrə getdi. Sonra konvert götürüb üstündə ünvanı yazdı: "Polkovnik Edaya. Port Berdok".

Kemp elə bu işlə məşğul idi ki, Görünməz adam yuxudan oyandı. O, yuxudan bikiyə oyanmışdı. Bütün səslərə diqqətlə qulaq asan Kemp yuxarıda, yataq otağında onun ayaqlarının əsəbi təpirlənməsini eşitdi. Sonra yıxılan stulun və sinən stəkanın səsi gəldi. Kemp yuxarı cumdu və tələsik yataq otağının qapısını döydü.

Görünməz adam Kempin otağa buraxıldığıda o:

– Nə olmuşdur? – deyər xəbər aldı.

Görünməz adam dedi:

– Heç bir şey.

– Bəs bu gurultu nədir?

Görünməz adam:

– Əsəbilik əlamətidir, – dedi. – Əlim yadımdan çıxmışdı, o isə ağrıyır.

– Sizin belə qəzəbləndiyiniz hallar tez-tez olurmu?

– Bəli.

Kemp otağın o biri başına keçib sınımış stəkanın qırıqlarını yığırdı.

Kemp:

– Sizin haqqınızdakı faktların hamısı – indi Aypınqda və yeməkxanada olanların hamısına məlumdur, – dedi. – Bütün dünya gözə görünməz vətəndaşın mövcud olduğundan xəbər tutmuşdur. lakin heç kəs sizin burada olduğunuzu bilmir.

Gözəgörünməz adam deyilməyə başladı.

– Sizin üstü açılmışdır, – deyər Kemp davam etdi. – Mən zənn edirəm ki, bu, sirr idi? Sizin nə etmək niyyətində olduğunuzu bilmirəm, lakin həvəslə sizə kömək etməyə hazırım.

Görünməz adam çarpayıda oturdu.

Kemp sərbəst danışmağa çalışaraq:

– Yuxarıda səhər yeməyi hazırdır, – deyər xəbər verdi. Bu sözləri deyəndə qoribə qonağın həvəslə yerindən qalxdığını görüb xoşalandı. Kemp, onu dar pilləkənlə yuxarı apardı.

Kemp:

– Bir tədbir tökmədən əvvəl, mən sizin gözə görünməz olduğunuzun səbəbini ətraflı bilmək istərdim, – dedi.

Kemp bu sözləri deyib pəncərəyə ani olaraq narahat bir nəzər saldı və ətraflı söhbət etməyə hazırlaşan bir adam kimi oturdu. Onda yenə də bütün bu baş verən hadisənin bir cəfəngiyat və dəli sayıqlaması olduğuna şübhə doğdu; lakin bu fikir, Qriffinin – başsız, əlsiz xalata – stolun dalında oturub, havada möcüzə kimi asılmış dəsmal ilə görünməyən ağzını sildiğini görəncə, haman saat yox oldu.

Qriffin dəsmalı bir tərəfə qoyub:

– Bu, çox sadə və tamamilə mümkün olan bir şeydir, – dedi.

– Sizin üçün, əlbəttə, lakin...

Kemp güldü:

– Əlbəttə, əvvəlcə bu, mənə möcüzə kimi göründü. İndi isə...

Aman Allah! Biz sizinlə hələ böyük işlər görəcəyik. İlk dəfə bu fikir mənim başıma Çezilstouda gəldi.

– Çezilstouda?

– Mən Londondan oraya köçdüm. Bilirsiniz, mən axı təbəbətədən əl çəkib fizika ilə məşğul oldum. Siz bunu bilmirdiniz? Demək, belə: mən fizika ilə məşğul oldum. Məni işıq problemi maraqlandırır.

– Hə-ə!

– Işıq keçirməmək qabiliyyəti. Bu məsələ başdan ayağa tapmacalar zənciridir ki, onların həlli çox tutqun şəkildə sezilir. Mənim isə o zaman cəmisə iyirmi iki yaşım var idi. Özüm də həvəslə idim, öz-özümə dedim: “Mən bütün həyatımı bu məsələyə həsr edəçəyəm”, burada üzərində işləyəcək şey çoxdur. Siz axı bilirsiniz ki, iyirmi iki yaşında biz necə axmaq oluruq. Kemp, deyə bilmərəm, bəlkə, indi daha axmağın, – əlavə etdi. – Sanki bilik insanı qanə edə bilər! Mən işə başladım. Gecə-gündüz işləyirdim. Altı aylıq gərgin iş və fikirdən sonra dumanlı pərdənin dalından birdən gözqamaşdırıcı bir işıq parladı. Mən piqmentlərin və işıq sınımasının ümumi qanunu düsturunun dörd ölçüdə ibarət olan həndəsi ifadəsini tapdım. Axmaqlar, yeni adi adamlar, hətta adi riyaziyyatçılar, molekulyar fizikanı öyrənən adam üçün bir ümumi qanunun nə qədər əhəmiyyəti ola biləcəyini heç təsəvvür etmirlər. Kitablarda, haman o səflin oğurladığı kitablarda möcüzələr, səhrli rəqəmlər vardır. Lakin bu hələ metod deyildir – bu, ona gətirib çıxara biləcək bir ideya idi. Bu metodun yardımı ilə isə məlum hallarda rəng müstəsna olmaqla, maddələrin xüsusiyyətini dəyişmədən (bəzi bərk və ya maye maddələrin) təcrübədə optik sınıma koefisientinə bərabərləşdirmək mümkün olardı.

Kemp fit çaldı:

– Bu, çox maraqlıdır. Lakin yenə də mənə tamamilə aydın deyildir... Mən belə başa düşürəm ki, bu yol ilə siz qiymətli daşı korlaya bilərsiniz. Lakin insanı gözə görünməz etmək bundan çox uzaqdır.

Qriffin:

– Elədir ki var, – dedi. – Bununla belə, bir düşünün ki, gözə görünmək görünən cisimlərin işığa reaksiyasından asılıdır. İzin verin,

elementar əsasları sizə izah edim, onda ardını daha yaxşı anlayarsız. Sizə yaxşı məlumdur ki, cisim ya işığı udur, ya əks etdirir, ya sındırır və ya da bunların hamısı eyni vaxtda baş verir. Əgər cisim işığı əks etdirmir, sındırmır və udmursa – o zaman o, görünə bilməz. Məsələn, siz qırmızı rəngli qeyri-şəffaf şeyi ona görə görürsünüz ki, o, rəng işığın müəyyən bir hissəsini udur və qalan hissəni, xüsusən qırmızı şüaları əks etdirir. Əgər yeşik işığın müəyyən hissəsini udmayıb, onu bütünlüklə əks etdirmiş olsaydı, o, ağ, parlaq bir yeşik olardı. Gümüşü xatırlayın! Almas yeşiyin səthi çox işıq udmaz və əks etdirməzdi, lakin onun ayrı-ayrı yerlərində işıq əks edər və sınırdı. Biz parlıtlı əkslərin və şəffaf səthlərin parlaq torunu görürdik, bu işıq skelet kimi bir şey olardı. Şüşə yeşik daha az parlaq olub, almas yeşik kimi aydın görünməz, çünki onda əks etmə və sınıma daha azdır. Başa düşürsünüz mü? Belə bir yeşik məlum nöqtələrdən şəffaf görünəcəkdir. Şüşələrin bəzi növləri o birlərindən daha çox görünəndir. Büllür yeşik adi pəncərə şüşəsindən olan yeşikdən artıq parlayır. Çox nazik, adi şüşədən olan yeşiyi zəif işıqda çətin seçmək olardı, çünki o, demək olar ki, heç bir şüa udmur və olduqca az işıq əks etdirir və sındırır. Əgər siz bir parça adi şüşəni suya və ya sudan qatı olan mayeyə salsanız, şüşəni demək olar ki, heç görməzsiniz, çünki işıq sudan keçərkən şüşədən çox zəif əks edəcək, sınacaqdır, ümumiyyətlə, demək olar ki, heç bir təsire məruz qalmayacaqdır. Həmin səbəbə görə də bu halda şüşə, havada karbon qazı şımağı və ya hidrogen kimi görünməz olacaqdır.

Kemp:

– Bəli, – dedi – bunlar hamısı çox sadə və zəmanəmizdə hər bir məktəbliyə yaxşı məlum olan şeylərdir.

– Budur, hər məktəbliyə yaxşı məlum olan daha bir fakt. Əgər bir parça şüşəni qırıb yaxşı əzsək, o, daha gözəçarpan olacaq və axırda ağ, qeyri-şəffaf toza çevriləcəkdir. Bu, ona görə baş verir ki, şüşənin toza çevrilməsi sınıma və əks etmə müstəvilərinin miqdarını artırır. Şüşə lövhəsinin cəmi iki səthi var, tozun isə hər bir zərrəsi işığı əks etdirmək və sındırmaq üçün bir müstəvi təşkil edir, tozun arasından isə olduqca az işıq keçir. Lakin əgər ağ şüşə tozunu suya salsanız, o, demək olar ki, heç görünməyəcəkdir. Şüşə tozunun və suyun sınıma koefisienti təxminən bərabərdir, belə ki, işıq bir mühitdən çıxıb o birinə keçərkən, çox zəif sınır və əks olunur.

Siz, şüşəni işığı sındırma koefisienti təxminən eyni olan bir maye-nin içində yerləşdirməklə onu gözə görünməz edirsiniz; hər bir şəffaf

şey, işığı sındırma koefisienti onunla eyni olan bir mühitə yerləşdirildikdə gözəgörünməz olur. Əgər bir az düşünsəniz, o zaman siz, şüşə tozunun havada da görünməz etməyin mümkün olduğunu başa düşərsiniz; bunun üçün yalnız ondakı işığı sındırma koefisientini havanın işığı sındırma koefisientinə çatdırmalısınız, çünki o zaman işıq havadan toza və əksinə, tozdan havaya keçərkən nə əks olunacaq, nə də sinəcəkdir.

Kemp:

– Bunlar hamısı belədir, – dedi. – Lakin axı insan şüşə tozu deyildir.

Qriffin:

– Yox, – dedi. – O daha şəffafdır.

– Boş sözdür!

– Özü də bunu həkim deyir! İnsanların yaddaşı nə qədər zəifdir!

Yoxsa siz, on il müddətində fizikadan bildiklərinizi unutmusunuz? Görün nə qədər şəffaf maddələr vardır ki, qətiyyənlə şəffaf görünür! Məsələn, kağız şəffaf liflərdən ibarətdir; əgər o, bizə ağ və qeyri-şəffaf görünərsə, bu, döyülmüş şüşəni, ağ və qeyri-şəffaf göstərən həmin səbəbdən irəli gəlir. Ağ kağızı yağlayın, kağızın bütün hissəcikləri arasındakı boşluqları yağla elə doldurun ki, sınıma və əskətmə yalnız səthdə olsun – o zaman kağız da şüşə kimi şəffaf olar. Həm də yalnız kağız deyil, pambığın, kətanın, yunun, ağacın və eləcə də, fikir verin, Kemp, sümüklərin, özələlərin, saçların, dırnaqların və əsəblərin lifləri də şəffafdır. Bir sözlə, qırmızı qan küreciklərindən və saçın tünd pigmentindən başqa, insanın bütün tərkib hissələri, şəffaf, rəngsiz toxumalardan ibarətdir. Baxın, bizim bir-birimizi görməyimiz üçün nə qədər az şey lazımdır! Canlı toxumaların çox hissəsi sudan az şəffaf deyildir.

Kemp:

– Doğrudur, doğrudur! – deyər səsləndi. – Hələ keçən gecə mən, dəniz ulduzları və meduzalar haqqında düşünürdüm.

– Hə, bax indi siz məni anladınız. Mən bunların hamısını altı il bundan əvvəl, Londondan gedəndən bir il sonra bilirdim və düşünmüşdüm. Lakin fikirlərimi heç kəsə deməmişdim. Mən çox ağır şərait içində işləməli oldum. Mənim professorum Hobbema elmdə kobud təbiətli, özgələrin ideyalarını oğurlamağa nail bir adam idi. O, həmişə məni güdərdi. Siz axı elm dünyasında nə qədər firılcaqlıq olduğunu bilərsiniz. Mən öz kaşfimi çap etdirmək və şöhrətimi onunla bölüşmək

istəməirdim. Mən işləməkdə davam edərdim, getdikcə öz nəzəri düşüncələrimin eksperimentə, real təcrübəyə çevrilməsinə daha çox yaxınlaşardım. İşləmə haqqında heç kimə bir söz demirdim. Mən öz kaşfimlə birdən-birə dünyanı heyətdə buraxmaq, məşhur olmaq istəyirdim. Bəzi əyər-əskiyyətləri tamamlamaq üçün piqmentlər məsələsi ilə məşğul olmağa başladım, gözəlilmədən, təsadüfi olaraq, fiziologiya sahəsində bir kaşf etdim.

– Nə?

– Sizə qanı boyayan qırmızı maddə məlumdur; o, özünün bütün xüsusiyyətlərini saxlamaqla, ağ və rəngsiz ola bilər.

Kemp heyətlə içini çəkdi.

Görünməz adam ayağa qalxdı və dərissə kabinetdə gəzişməyə başladı.

– Siz, əlbəttə, təəccüb edirsiniz. Mən o gecəni xatırlayıram. Çox gec idi: gündüz savadsız tələbələr ağızlarını açıb mənə baxır, işləməyə mane olurdular. Mən bəzən bütün gecəni səhərə qədər işləyirdim. Bu kaşf mənim başımda qəflətdən, tam kamilliyə və parlaqlığı ilə doğdu. Mən tək idim: laboratoriyada sakitlik idi. Yuxarıda parlaq lampalar yanırdı... Öz-özüm düşündüm. “– Heyvani, onun toxumasını şəffaf etmək olar! Onu gözə görünməz etmək olar! Piqmentlərdən başqa, onun bütün toxumasını görünməz etmək olar! Mən görünməz adam ola bilərəm”. Birdən albinos olduğumun indi mənə verdiyi üstünlüyü anladım. Mən tamamilə sarsılmışdım. O zaman məşğul olduğum süzmək işini bir tərəfə buraxıb böyük pəncərə qabağında dayandım. Pəncərədən ulduzlu göyə baxa-baxa “mən Görünməz adam ola bilərəm” – deyər təkrar edirdim.

Bunu bacarmaq səhri və tilsimi qırmaq deməkdir. Hər cür şübhədən azad, gözə görünməzliyin insana verə biləcəyi şeylərin – azadlıq, qüdrət və siri – qərübə mənəzərini təsəvvürümə gətirməyə başladım. Mən burada bir mənfə cəhət görmürdüm. Bir düşünün! Mən, qəza kollecində axmaqlara dərs verən yazıq və miskin bir assistent, qüdrətli bir adam ola bilərəm! Mən sizdən xəbər alıram. Kemp, əgər siz özünüz... İnanın, hər kəs olsa belə bu kaşfdan yapışardı. Mən üç il yəne işlədim. Böyük qətiyyətlə aradan qaldırdığım hər bir maneənin ardınca yenisi çıxırdı, həm də bir dəqiqə belə rahatlıq yox idi. Saysız-hesabsız xırda məsələlər! Ümidsizlik əlamətləri! Bu qəza professoru məni daima güdüdü. “Axı əsərinizi nə vaxt çap etdirəcəksiniz!” – deyər, zəhləmi töküdü. Bir yandan da tələbələr! Ehtiyac! Üç il belə həyat

sürdüm. Üç il daima tələş içində gizlənərək işlədikdən sonra bu nötiçəyə gəldim ki, təcrübəni bitirmək mənim üçün mümkün deyil...

Kemp:

– Nə üçün, – deyər xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Pul... – dedi və pəncərəyə baxmağa başladı.

Birdən kəskin hərəkətlə geri döndü.

– O zaman mən qoca atamı qarət etdim. Pul isə özgənini olduğu üçün atam özünü güllə ilə vurdu.

XX FƏSİL

QREYT-PORTLEND-STRİTDƏKİ EVDƏ

Kemp bu müddət, pəncərənin qabağında durmuş başsız vücudun küreyinə baxaraq dinnməz-söyləməz oturdu. Sonra ağlına gələn bir fikirdən sanki tələşə düşərək diksindi, ayağa qalxdı. Görünməz adamın qolundan tutub onu pəncərədən kənara çəkdi.

– Siz yoruldunuz, – dedi. – Mən oturmuşam, siz isə elə hey gəzirsiniz. Mənim kreslomda oturun.

Kemp özü Qriffinlə pəncərənin arasında oturdu.

Qriffin bir müddət dinnməz-söyləməz oturdu. Sonra yenə tez-tez danışmağa başladı:

– Bu hadisə baş verdikdə mən artıq Çezilstou kollecini buraxmışdım. Bu, keçən ilin dekabrında idi. Mən Londonda bir otaq tutdum; bu Qreyt-Portlend-Strit yanındakı tənha bir döngədə uçuşökük iri bir evdə, böyük meblətsiz bir otaq idi. Otaq tezliklə, atamın pullarına aldığı cürbəcür aparatlarla doldu. Mən böyük səy və müvəffəqiyyətlə öz işimi davam etdirirdim. Mən get-gedə məqsədə daha çox yaxınlaşdım. Qalın meşədən zorla çıxmış və qəflətdən hardansa üz verən əcaib anlaşılmaz faciəyə düşər olmuş bir adama bən-zəyirdim. Mən atamın dəfninə getdim. Başım öz tədqiqatlarımda qarışdığından, onun ad-sanını rüsvayçılıqdan qorumaq üçün heç bir iş görmədim. Mən dəfni, ucuz tabutu, miskin mərasimin tərənin döşü ilə qalxdığını və iliyə işləyən soyuğu... atamın meyiti üzərində axırın-cı duanı oxuyan, onun köhnə universitet yoldaşını, aciz, qara, beli bükülmüş, həmişə zökəm olan qocanı xatırlayıram.

Mən, vaxtı ilə kənd olmuş, indi isə tələm-tələsik eybəcər şəhər görkəminə salınmış yerlərdən keçib, qəbiristanlıqdan boşalmış evimizə qayıtmağımı xatırlayıram. Yolların hamısı xarabalığa çevrilmiş ətraf çöllərə gətirib çıxarırdı. Burada hər tərəfi daş-çınqıl və alaqları basmışdı. Yadımdadır, sürüşkən, parlaq səki ilə addımlayırdım, mən tərki-dünya vücud – ikiüzlülük və çirkinliklə dolu olan bu şəhərcikdə qəribə yalqızlıq hissi duyurdum.

Atamın ölümü məni heç kədərləndirmədi. Mən onu öz səfeh vəsvəşliyinin qurbanı hesab edirdim. Riyakar cəmiyyət qanunları mənim dəfndə iştirak etməmi tələb edirdi, həqiqətdə isə bunlar hamısı mənə az dəxli olan şeylərdir.

Hay-stritlə gedərkən bir an öz keçmiş həyatımı xatırladım. On il bundan əvvəl tanıdığım bir qızı gördüm. Gözlərimiz bir-birinə sataşdı.

Qeyri-ixtiyari qayıdıb onunla danışmağa məcbur oldum. O, ən adi bir vücud idi.

Mənim bu dədə-baba yurduna getməyim yuxuya bən-zəyirdi. Mən o zaman tamamilə yalqız olduğumu, canlı aləmdən çıxıb səhəraya qədəm qoyduğumu başa düşürdüm. Heç bir şeyə rəğbətım olmadığı hiss edirdim, ancaq bunu həyatın ümumiyyətlə, boş olduğundan irəli gəldiyini hesab edirdim. Öz otağıma qayıtmağım mənə, yenidən həqiqi həyata qayıtmağım kimi gəlirdi. Burada mən bildiyim və sevdiyim şeylər: aparatlar, hazırlanmış təcrübələr var idi. Bütün çətinliklər, demək olar ki, dəf edilmişdi; yalnız bəzi xırda şeyləri düşünmək qalırdı.

Sonra bütün mürəkkəb prosesləri sizə təsvir edərdəm, Kemp. İndi təfsilatı araşdırmıyaq. Yadımda saxlamağı lazım bildiyim bir neçə maddədən başqa, bunların hamısı o səfilin ögürldəyi kitablarda şifflə yazılmışdır. Biz onu tutmalıyıq. Bu kitabları geri qaytarmaq vacibdir. Əsas məsələ ondan ibarət idi ki, sınıma koefisienti azaldılmalı olan şəffaf bir cisim efir vibrasiyasının iki işıq buraxan mərkəzi arasında yerləşdirilsin; bu barədə mən sonra sizə müfəssəl danışaram... Yox, bu rentgen şüaları deyildir. Mənim danışdığım şüalar haqqında bir adamın yazıb-yazmadığını bilmirəm, lakin onların varlığı şübhəsizdir, mənim işimdə əsas rolunu ucuz qaz mütəhərrikinin yardımı ilə işlətdiyim iki balaca dinamomaşın oynayırdı. Mən birinci təcrübəmi kiçik ağ şal parçası üzərində etdim. Bu yumşaq, ağ parçanın buxar sütnu kimi yavaş-yavaş qəriməyə başladığını və sonra tamamilə yox olduğunu görmək çox qəribə idi.

Mən özüm bunu edə bildiyimə inanırdım. Mən əlimi boşluğa uzatdım, əlimlə parçanın əvvəlki kimi qalın olduğunu hiss etdim. Parçanı dardım, o qəflətən yerə düşdü, sonra onu tapmaq çətin oldu.

Sonra bir şey baş verdi: Arxamda miyoltu səsi eşitdim. Geri dönüb pəncərənin o biri tərəfindən su borusunun üstündə arıq, ağ və çox çirklili bir pişik gördüm. Ani olaraq beynimdə bir fikir doğdu: “Sənin üçün hər şey hazırdır”, – dedim. Mən pəncərəyə yaxınlaşb onu açdım və pişiyi mehribancasına çağırtdım. Pişik miyoldaya-miyoldaya otağa girdi. Yazıq heyvan az qala acından ölürdü, mən ona süd verdim. Mənim bütün ərzağım otağın küncündə şəkəfdə idi. Pişik südü yalayb otaqda gözünməyə başladı. O, şeyləri iyləyir və görünür, istəyirdi ki, bura onun evi olsun. Gözə görünməyən şal parça onu bir qədər təlaşa saldı. Siz onun necə mırıldadığını göröydünüz. Mən onu qurma çarpayıda çox rahat yerləşdirdim və yuyundurmağa mane olmasın deyə, ona yağ da verdim.

– Siz öz təcürübənizi onun üzərində etdinizmi?

– Bəli, etdim! Lakin pişiyə dərman içirmək zarafat deyildi, Kemp. Mənim təcürübəm baş tutmadı.

– Baş tutmadı?

İki şeydə: Bir dırnaqlarını, bir də gözünün dal divarındakı piqmenti ləğv edə bilmədim. Piqmentin adını unutmuşam. – Sizin yadırmınızda deyilmi?

– Tapetum.

– Elədir ki var – tapetum. Bu piqment yox olmurdu. Qanı ağardan bir dərman ona içirtdikdə və onun üzərində bir çox başqa əməliyyatlar apardıqdan sonra mən ona tiryək verdim və üstündə yatdığı yastıqla birlikdə onu aparatın qabağına qoydum. Lakin hər şey yox olduqdan, şəffallaşdıqdan sonra da onun gözlərinin yerində iki balaca ləkə qaldı.

– Maraqlıdır.

– Bunu izah edə bilmirəm. Pişik bintlə sarınıb bağlanmış olduğu üçün onun qaçacağından qorxmurdum. Lakin dönmə prosesi hələ tamamilə qurtarmamışdı ki, o, oyandı və yazıq-yazıq miyoldamağa başladı. Bu zaman qapım döyüldü. Qapını aşağıda yaşayan və mənim diri heyvanları yarmaqla məşğul olduğumdan şübhələnen qarı döyürdü. Bu içkiyə aludə qarının dünyada bu pişikdən başqa, heç kəsi və heç nəyi yox idi. Mən tez pişiyə xloroform iylətdim. Pişik susdu, mən qapını açdım. Qarı: “Deyəsən, burada pişik miyoldayırdı, – dedi. –

Olmaya, mənim pişiyimdir?” Mən çox nəzakətli: “Yox, siz yanılırsınız: burada pişik-zad yoxdur”, – deyə cavab verdim. O, mənim sözlərimə o qədər də inanmadı və otağa göz gözdirmək istədi. Yəqin ki, otaq ona qorxulu göründü: çıpaq divarlar, pərdəsiz pəncərələr, qurma çarpayı, işləyən qaz mühərriki, aparatın işığı və havadağı zəif məstedici xloroform iyi. Qarı, nəhayət, sakit olub getdi.

Kemp:

– Buna nə qədər vaxt getdi? – deyə xəbər aldı.

– Pişiklə təcürübəyə üç-dörd saat vaxt getdi. Lap axırda pişiyin sümükləri, damarları və piyi, eləcə də rəngli türklərinin ucları yox oldu. Dediym kimi, gözünün dal divarındakı küzahiyyə təbəqəsi yox olmadı. Mən hələ bunların hamısını qurtarmamış gecə düşdü. Otaqda pişiyin gözlərindəki tutqun nöqtələrdən və dırnaqlarından başqa heç bir şey görünmürdü. Mən mühərriki dayandırdım, hələ ayrılmamış pişiyi əlləyib tumarladım. Onu açdım, görünməyən yastığın üstünə yatmağa qoyub özüm ölümcül, yorgun halda yatağa uzandım. Lakin yata bilmədim. Başımın tutqun, rabitəsiz fikirlər keçirdi. İndicə etdiyim təcürübən təfsilatını yenidən götür-qoy edir, yuxuda qızdırmalı kimi sayıqlayırdım. Mənə elə gəlirdi ki, bütün ətrafdakılar tutqunlaşır, yox olur, hətta torpaq da ayağımın altından qaçır, yıxılırdım. Məni qara basırdı. Gecə saat ikiyə yaxın pişik oyandı, yazıq-yazıq miyoldayaraq otaqda qaçmağa başladı. Mən onu tumarladım, sakit etməyə çalışdım, sonra qovmağı qərara aldım. Kibriti yandıranda necə heyrətdə qaldığımı yadımdadır: qarşımda işıq saçan iki dəyirmi yaşıl göz var idi, ətrafında isə heç bir şey yox idi. Mən ona süd vermək istədim. Ancaq süd qurtarmışdı. Pişik sakit ola bilmirdi, qapının qabağında oturub miyoldayırdı. Onu pəncərədən buraxmaq üçün tutmaq istədim. O isə ələ keçməyib yox olurdu. Gah burda, gah orada, otağın müxtəlif yerlərində onun miyoltusu eşidilirdi. Nəhayət, pəncərəni açb otaqda vurmuxmağa başladım. Görünür, o, bundan qorxub pəncərədən bayıra qaçdı. O vaxtdan bəri mən onu görmədim və onun haqqında heç bir şey eşitmədim. Bundan sonra, Allah bilir, haradan mənim yaduma atamın dəfni, təpənin tətəyindən əsən sərin külək düşdü. Səhərə qədər fikirlərim beləcə dolandı. Yata bilməyəcəyimi yəqin edib qalxdım, qapını bağlayıb, sakit şəhər küçələrində gəzməyə getdim.

– Siz, görünməz pişiyin indi də haradasa gözdiyni düşünürsünüz-mü? – deyə Kemp xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Nə üçün görməsin? – deyər cavab verdi. – Əgər onu öldürməmişlərsə...

Kemp:

– Nə üçün görməsin? – deyər təkrar etdi və əlavə etdi: – Bağışlayın, sözünüzü kəsdim.

Görünməz adam:

– Yəqin ki, onu öldürmüşlər, – dedi. – Həmənin hadisədən dörd gün sonra o, hələ sağ idi, bunu bilirəm; o, görünür, Qreyn-Tiçfild-stritdə hasarın yanında oturmuşdu. Mən oraya bir dəstə avaranın yığışdığıni gördüm. Onlar miyoltunun haradan gəldiyini öyrənməyə çalışırdılar.

O, bir dəqiqə susdu, sonra davam etdi:

– Mən o sabahı çox yaxşı xatırlayıram. Mən, yəqin ki, bütün küçəni keçmişdim, çünki Olbeni-stritdəki kazarmalar və oradan çıxan süvarilər yadıma gəlir. Nəhayət, mən Primroz-hillin təpəsinə gəlib çıxdım. Özümü tamamilə xəstə hiss edirdim. Güneşli yanvar günü idi. O il qar yağmadan əvvəl aydın şaxtalı günlər keçirdi. Mənim yorğun beynim vəziyyəti anlamağa və necə hərəkət etməkləni təkmələməyə çalışırdı.

İndi artıq arzu etdiyim məqsədə, demək olar ki, çatdığım zaman, bunun məni sevindirmədiyini hiss edib heyrətdə qaldım. Çox yorulmuşdum, təxminən dördillik aramsız işin dəhşətli gərginliyi hissiyyatımı kütləşdirmişdi. Süstləşmişdim, işin birinci günlərində hiss etdiyim ehtirası – qoca atama soyuqqanlıqla zərbə endirmək üçün mənə qüvvət vermisi olan kəşflərə sonsuz həvəsimi nahaq yerə geri qaytarmağa çalışırdım. Məni artıq heç bir şey maraqlandırmırdı. Ancaq yaxşı anlayırdım ki, bu məndə yorğunluqdan və yuxusuzluqdan irəli gəlmiş müvəqqəti bir haldır, dərmanla olmasa istirahətlə öz əvvəlki enerjimi qaytara biləcəyəm.

Yalnız bir şey mənə aydın idi: işi axıra çatdırmaq lazımdır. Daima başımda dolayan fikir hələ də məndən əl çəkirdi. Bunu mümkün qədər tez etmək lazım idi, çünki artıq pullarım qurtarmaq üzrə idi. Ətrafda oynayan uşaqlar və onlara göz yetirən dayələrə baxıb, görünməz adamın bu dünyada istifadə edə biləcəyi fantastik üstünlüklər haqqında düşünməyə başladım. Evə qayıtdım, bir qədər üstünlüklər haqqında düşünməyə başladım. Evə qayıtdım, bir qədər yemək yedim, böyük dozada strixinin içdim və paltarımı soyunmadan yığışdırılmamış yatağıma yığılıb yatdım. Strixinin insanı canlandıran gözəl bir dərmandır, Kemp. O, adamı ruhdan düşməyə qoymur.

Kemp:

– Yaman şeydir, – deyər cavab verdi.

– Oyandım, canıma böyük bir qüvvə gəldiyini hiss etdim, ancaq bir qədər əsəbi idim. Bu vəziyyət sizə tanışdır mı?

– Bəli, tanışdır.

– Bu zaman kim isə qapımı döydü. Bu, ev sahibi idi, o məni hədələməyə və sorğu-sual etməyə gəlmişdi, o, qoca bir Polşa yehudisi idi, onun əynində uzun, boz pencək, ayağında dabanı getmiş çəkmə var idi. O, mənim gecə pişiyi incitdiyimi israr edirdi; görünür ki, qarı gecəki əhvalatı hamıya yaymışdı. Hər şeyi ona izah etməyimi tələb edirdi. Ölkənin qanunları diri heyvan üzərində təcrübə aparacağı qadağan edir; məsuliyyət onun da üzərinə düşə bilər. Mən burada heç bir pişik-filan olmadığını israr edirdim. Bu zaman o, bildirdi ki, evdə qaz mühərriki işlədikdə hiss olunur. Mən, əlbəttə, bunu inkar edə bilməzdim. O, otağa soxlumağa çalışaraq melxior sağanaqlı gözlüyünün dalından içəriyə göz gəzdirə-gəzdirə dövrəmədə fırlanırdı. Birdən onun sirrimi açma biləcəyi qorxusu məni bürüdü. Mən onunla aparatımın arasında durmağa çalışırdım. Lakin bu, onun marağını artırır. Suallar yağmağa başladı: mən nə ilə məşğul oluram, nə üçün həmişə təkəm və nə üçün adamlardan qaçıram, mən bir cinayət işi ilə məşğul olmuram ki, bu, qorxulu deyil ki. Axı mən yalnız adi ev kirayəsindən başqa pul vermərəm; onun evi yaxşı ad qazanmışdır, halbuki qonşu evlərə bununla müqayisə edilə bilməzlər. Nəhayət, mən özümün çıxıb buradan rədd olmasını tələb etdim. O, kefi istədiyi zaman mənim otağıma girməyə ixtiyarı olduğu xüsusda nə isə mızıldanaraq etiraz etməyə başladı. Bir saniyə də keçdi, mən onun yaxasından yarışdım, nə isə qırıldı və dehlizə yuvarlandı, onun dalınca qapımı çırpıb açarla bağladım, bütün vücudum əsə-əşə özümü stulun üstünə saldım.

Ev sahibi hələ bir müddət qapının dalında küy-külək saldı. Mən ona heç bir əhəmiyyət vermədiyim üçün o, tezliklə çıxıb getdi.

Bu hadisə məni qəti hərəkət etməyə vadar etdi. Mən ev sahibinin nə etmək istədiyini, nəyə ixtiyarı olduğunu bilmirdim. Yeni mənzilə köçmək işimi ləngidirdi. Mənim isə bankda cəmiisi iyirmi funt pulum qalmışdı. Yox, mən qətiyyətlə ləngiyə bilməzdim. Aradan çıxmaq lazım idi, vəssalam! Lakin bu zaman axtarış başlayar, otağımda qalmadığı ehtimaldır. İş axıra çatmaq üzrə ikən onu səsə sala biləcəkləri, işimi yarımcı qoya biləcəkləri fikri məni qəzəbləndirdi, mənə yeni qüvvə verdi. Qeydlərimi yazdığım üç kitab və çek kitab-

çasını götürüb tələsik evdən çıxdım – indi bunların hamısı, həmin səfil, avaranın ölüdür. Onları ən yaxın poçt şöbəsinə Qreyt-Portlend-stritdə məktub və sifariş saxlayan kontora yola saldı. Evdən mümkün qədər sessiz-səmirsiz çıxmağa çalışdım. Geri qayıdarkən ev sahibinin sakitcə pilləkənlə çıxdığını gördüm. Görünür, çıxıb getdiyim zaman qapını bağladığını eşitmişdi. Pilləkonin meydançasında ona yetişdiyim vaxt onun necə kənara sıçradığını görsəydiniz, gülməkdən özünü saxlaya bilməzdiniz. Yanından keçərək mənə məhvedici bir nəzər saldı. Otağıma girib qapını elə bərk çırpıd ki, bütün ev titrədi. Onun ayaqlarını sürüyə-sürüyə qapıma yanaşdığını, bir qədər qapının qabağında dayandıqdan sonra aşağı düşdüyünü eşitdim. O saat təcrübələrimə başlamağa hazırlaşdım.

Hər iş həmin axşam və gecə görülmüşdü. Qanı rəngsizləşdir-mək üçün qəbul etdiyim dərmandan gicəllənmiş halda oturduğum vaxt kim isə qapını döydü. Sonra tiqiltli ara verdi və ayaq səsləri uzaqlaşdı, lakin yenidən yaxınlaşdı, qapı təkrar döyüldü. Kim isə qapının altından içəriyə göy bir kağız dürtməyə çalışırdı. Bu məni özümdən çıxardı, qalxıb qapıya yanaşdım, onu taybatay açdım. “nə istəyirsiniz?” – deyə soruşdum. Bu, mənim ev sahibim idi, onun ölində mənim evdən çıxarılağım haqqında vəsiqə, yaxud buna bənzər bir şey vardı. Kağızı mənə uzatdı, görünür ki, əllərim onu nə səbəbdənsə təəccübləndirdi, üzümə baxdı.

Bir an ağzı açılı dayandı, sonra anlaşılmaz bir şey bağırdı, şamı və kağızı əlindən saldı, qaranlıq koridorla ayağı ilişə-ilişə pilləkə-nə tərəf yüyürdü. Mən qapını örtüb açarla bağladım və güzgünün qabağına keçdim. Bu zaman mən onun nə üçün dəhşətə düşdüyünü anlamıdım. Mənim üzüm ağappaq idi.

Mən belə əzab çəkəcəyimi gözləməirdim. Bu, dəhşətli idi. Bütün gecəm bərk ağrırlar, qusma və ürəkgetmələrlə keçdi. Bədənim od tutub yanırdı. Dışlərimi qıcıyıb ölü kimi hərəkətsiz uzanmışdım. İndi xloroform verənə qədər pişiyin nə üçün belə çığırıldığını başa düşdüm. Xoşbəxtlikdən tək yaşayırdım, qulluqçum yox idi. Elə dəqi-qələr olurdu ki, çığırır, inildəyir, öz-özümə danışırdım. Ancaq bun-ların hamısına dözdüm. Yalnız huşumu itirdim, gecəyarısı tamamilə zəifləmiş halda ayıldım, daha ağır hiss etmirdim. Qət etdim ki, özümü öldürərəm, lakin buna tamamilə laqeyd qaldım.

Həmin gün sübçağı əllərimin sanki tutqun şüşədən düzəlmiş olduqlarını, hava işıqlandıqca daha da şəffaflaşıb nazıldığını, göz qapaqlarımın örtülü olduğuna baxmayaraq, otaqda səliqəsiz halda

düşüb qalmış şeyləri əllərimin arxasından görə bildiyimi duyanda məni bürümüş dəhşəti heç zaman unutmayaçağam. Bədənim elə bil şüşəyə dönmüşdü; sümüklərim və damarlarım tədriclə solub yox olurdu. Ən axırda nazik əsəb tellərim yox oldu, mən ağrıdan dişlə-rimi qıcıyırdım, lakin axıra qədər dözdüm... Nəhayət, yalnız dirnaqlarımın keyləşmiş ağ ucları və barmağımın hansı bir turşunun isə tünd ləkəsi qaldı.

Yatağımdan zorla ayağa qalxdım. Görmədiyim ayaqlarımı yerə basarkən, əvvəlcə özümü körpə uşaq kimi aciz hiss etdim, çox zəif və ac idim. Həmişə qabağında üzümü qırxdığım güzgüyə yaxınlaş-və orada heç nə görmədim, yalnız gözün tor təbəqəsinin dalındakı pigmentin tutqun izlərini hələ ki, zorla seçmək olurdu. Mən stolun kənarından yapışıb alnımı güzgüyə dayadım. Yalnız fəvqəladə bir iradə gərginliyi ilə aparatın yanına qayıdıb özümü prosesi qurtar-mağa məcbur etdim. Gözlərimi işıqdan qorumaq üçün üzümü döşə-kağı ilə örtüb günüortaya qədər yatdım. Günortaya yaxın qapının tiqiltisindən yenə oyandım. Mənə yenidən qüvvət gəlmişdi. Oturub qulaq verdim, qapının dalından pıçılıtlı gəldiyini eşitdim. Yerim-dən sıçrayıb, aparatımı sökməyə başladım, onun ayrı-ayrı hissələri-ni künclərdə gizlədirdim ki, quruluşunu başa düşmək mümkün olmasın. Bunları mümkün qədər sessiz etməyə çalışırdım. Yenidən tiqiltli eşidildi. Səslər gəldi: əvvəlcə ev sahibinin, sonra da iki özge adamın səsi gəldi. Mən vaxt qazanmaq üçün onlara cavab verdim. Görünməyə cındır və yastıq əlimə keçdi; pəncərəni açıb onları qonşu dama atdım. Bu zaman qapı bərkədən cırıldı. Görünür ki, kim isə kilidi qoparmaq üçün çiniyi qapıya dayayıb itələyirdi. Amma bundan bir neçə gün əvvəl qapıya vurduğum möhkəm cəftələr müqavimət göstərirdi. Bədənim əsə-əsə mən yığılıb qurtar-mağa tələsirdim. Mən qeydlərimin dağıntı qaralamalarını, saman qırıntılarını və başqa şeyləri sarımaq üçün işlənən kağızları bir yerə toplayıb, yığışdırıb qazı açdım. Qapıya dalbadal ağır zərbələr dəyirdi. Kibriti tapa bilmirdim. Qəzəb içində divarı yumruğumla döyməyə başladım. Qaz turbasını yenidən bağlayıb, pəncərədən qonşu damın üstə çıxdım, yavaşca pəncərəni ördüm və tam bir təhlükəsizlik içində, gözə görünmədən, lakin acığımdan və səbirsizlikdən titrə-yərək oturub nə olacağını gözlədim. Qapının taxtasını qopardıqlar-ını gördüm, sonra cəftələrin bəndini sındırdılar, ev sahibi öz iki ögey oğlu – onlar iyirmi üç və iyirmi dörd yaşlarında sağlam oğlan-

lar idi – ilə birlikdə içəri girdi. Onların otağı boş görünce necə heyrləndiklərini təsəvvürünüzə gətirin. Oğlanlardan birisi dərhal pəncərəyə tərəf cumub onu açdı və ətrafa baxmağa başladı. Onun bərelmiş gözləri və qalın dodaqları, saqqallı sifəti məndən bir fut uzaqlıqda idi. Mənim bu axmaq sifətə bir yumruq ilişdirmək üçün lap əlim gicişirdi, lakin özümü saxladım. O və pəncərəyə yaxınlaşan başqaları da məni görə bilmədilər. Çünki şəffaflaşmışdım. Sonra qoca qayıdıb çarpayının altına baxdı, bundan sonra hamısı şkafa tərəf yüyürdülər; onlar yəhudi ləhcəsi ilə London küçə ləhcəsini qarışdıraraq baş verən hadisəni qızgın surətdə müzakirə etməyə başladılar. Bu qərara gəldilər ki, onlara cavab verməmişəm. Deyəsən onlara belə gəlib. Mən pəncərənin dalında oturub, onların dördünün də, hətta qarının da pişik kimi şübhəli-şübhəli ətrafa baxaraq otağa girdiyini – mənim davranışımın sirrini başa düşməyə çalışdıqlarını görünce qəzəblə sevinclə əvəz olundu.

Qocanın ikidilli ləhcəsindən başa düşdüyümə görə, o, mənim diri heyvan üzərində təcrübə apardığım xüsusda qarının irəli sürdüyü fikirlə razılaşdı. Oğlanları pozuq ingilis dilində etiraz edərək, mənim elektrotexnik olduğumu təsdiq edirdilər; onlar bunu isbat etmək üçün dinamomaşını və şüa verən aparatları göstərdilər. Onlar küçə qapısını bağladıklarına baxmayaraq, – mən bunu sonralar bildim – hamısı mənim qayıtmağımdan qorxurdu. Qarı şkafın içini və çarpayının altını yoxlayırdı. Pillokənin artırmasında mənim mənzil qonşularımdan birisi – qarışdakı otaqda qəssabla bir yerdə yaşayan meyvəsatən gördüdü. Onu da mənim otağıma çağırıb bir yığın sarsaq şey danışdı.

Ağılıma gəldi ki, əgər mənim mühərriklərim müşahidəli və məlumətli bir mütəxəssisin əlinə düşsə, ona çox şey açar. Ona görə mən fürsət tapıb pəncərədən otağa düşdüm, qarının yanından ötüb keçdim və dinamomaşınları bir-birindən ayırıb, ikisini də sındırdım. Onlar möhkəmcə qorxdular! Onlar bunun səbəbini öyrənməyə çalışsalar mən otaqdan sivişib yavaşca aşağı endim.

Qonaq otaqlarından birinə girib onların qayıtmasını gözlədim. Tezliklə onlar hadisəni müzakirə edə-ədə və onun səbəbini aydınlaşdırmağa çalışsalar gəldilər. Heç bir “dəhşətli” şey tapmadıqlarından bir qədər məyus olmuşdular, eyni zamanda mənə qarşı etdikləri hərəkətin nə dərəcədə qanuni olub-olmadığını bilməyərdik bir qədər pərt idilər. Onlar aşağı mərtəbəyə enən kimi, mən bir

qutu kibrit götürüb yenə öz otağıma qayıtdım, kağızları və zirzibilləri yandırdım, stulları və çarpayımı oda tərəf çəkdim, quttaperc borucuq vasitəsilə qazı alova yaxınlaşdırdım.

– Siz evi yandırdınız mı? – deyər Kemp səsləndi.

– Bəli, izi azdırmaq üçün bu yeganə vasitə idi, ev isə, yəqin ki, sığorta edilmişdi... Mən bayır qapısının cəftəsini ehmalca açıb küçəyə çıxdım. Gözə görünməz idim, bunun mənə verdiyi üstünlükləri yenidən dərk etməyə başlayırdım. Ağılıma min cür cəsarətli və fantastik planlar gəldi. Mən cəza almadan istədiyimi görə biləcəyim haqqında düşünərkən başım gicəllənirdi.

XXI FƏSİL

OXSFORD-STRİTDƏ

İlk dəfə pilləkəndən düşərkən mən gözəlilməz çətinliyə rast gəldim; ayaqlarını görmədən yerimək o qədər də asan deyilmiş, hətta bir-iki dəfə büdrədim, qarının cəftəsindən tutduğum zaman adət etmədiyim bir narahatlıq duydum. Bununla belə, yerə baxmadan düz yerdə gəzməyi bir babat öyrəndim.

Dediyim kimi, ürəyim sevincəndən uçurdu, özümü yumşaq çəkmə və xışıldamayan paltar geyib korlar şəhərinə düşən gözü görə bir adam kimi hiss edirdim. Mən adamları dolamaq, onların çiyinlərindən tutmaq, papaqlarını vurub salmaq və ümumiyyətlə, öz vəziyyətimin qeyri-adi üstünlüklərindən ləzzət almaq arzusunda idim. Portlendstritə yenidən çıxmışdım ki, (mən böyük mahud mağazasının yanında yaşayırdım) bir xışılı səsi eşitdim və arxadan dəyən güclü zərbəni hiss etdim. Geri dönüb əli səbətli bir adam gördüm; səbət, içərisi soda suyu olan sifonlarla dolu idi. Həmin adam öz yükünə heyrlə baxırdı. Onun heyreti o qədər gülcünc idi ki, mən zərbənin ağırlığına baxmayaraq, bərkənd güldüm. “Səbətə şeytan var”, – dedim və səbətə onun əlindən qapdım. O, müqavimət göstərmədən səbəti buraxdı, mən onu havaya qaldırdım.

Bu zaman pivexananın qapısında dayanmış bir səfəh arabaçı, səbətə sarı atılıb onu əlimdən dartmaq istədi, lakin səbətə tərəf uzanmış əl qulağımın dibinə dəyib məni bərk ağrıtdı. Səbətə əlimdən buraxdım, səbət gurultu və şappıltı ilə arabacının üstünə düşdü. Mən bağırtdım.

və tappılı ilə dükanlardan yüyürüb gəlmiş adamlar və ekipajlarla əhatə olunduğum zaman nə axmaq iş gördüyümü anladım. Öz ağılsızlığımıza lənət oxuyaraq mağazanın pəncərəsinə sıxıldım, bu qarışıqlıqdan çiməlcə çıxmağa fürsət gözlüyürdüm. Bir dəqiqə də keçsəydi, mənə adamların içində salardılar, mənim varlığımı, yəqin ki, aşkar olardı. Mən ot dükanında işləyən bir oğlanı itələyib, faytonun dalında gizləndim, xoşbəxtlikdən oğlan onu boşluğun itələdiyini hiss etmədi; onların bu hadisəni necə izah etdiklərini bilmirəm. Bəxtimdən mən küçəni keçərkən orada minik yox idi. İndicə baş vermiş qarışıqlıqdan qorxmış halda, haraya üz tutacağıma fikir vermədən gedirdim, gəlib həmişə axşamlar adamlarla dolu olan Oksford-stritə çıxdım.

İnsan axımı ilə birlikdə hərəkət etmək istədim, lakin izdiham çox sıx idi, bir dəqiqədən sonra dabanlarıma basmağa başladılar. Yalın ayaqlarım daşlara toxuna-toxuna səkinin qırağı ilə getdim. Bir dəqiqə keçməmiş arxa tərəfdən gəlib mənə yetişən iki çərxi ingilis karetasının taxtası kürəyimin lap ortasına, səbətini dəydiyi yərə toxundu. Mən birtəhər karetdən sıvışdım, cold bir hərəkətlə uşaq arabası ilə toqquşmadan güclü qurtardım və özümü başqa faytonun dalında gördüm. Xoşbəxt bir təsadüf mənə xilas etdi: yavaş-yavaş gedən bu təkəlti faytonun dalınca gedir, bir addım da ondan geri qalmırdım. Belə bir qərübə şəkildə almış sərgüzəştim, mənə qorxutmağa başladı: yalnız qorxudan deyil, eləcə də soyuqdan titrəyirdim. Aydın bir yanvar günü idi; yolun ortasında nazik palçıq təbəqəsi, demək olar ki, tamamilə donmuşdu, mən isə tamam çılpaq idim. Nə qədər axmaqlıq olsa da, mən yalnız burada başa düşdüm ki, şəffaf, yaxud gözəgörünməz olmağıma baxmayaraq, havanın təsirinə və soyuqlamaya eyni dərəcədə məruzam.

Burada mənim başıma ağıllı bir fikir gəldi, qabağa qaçıb faytona mindim. Soyuqdan titrəyə-titrəyə, qorxa-qorxa Oksford-strit və sonra Totenhem-Kort-rod ilə yavaş-yavaş gedirdim; zərəkəmin ilk əlamətləri özünü göstərirdi, kürəyimdəki qançırıların ağrısı getdikcə daha artıq hiss olunurdu. Kefim, on dəqiqə bundan əvvəl evdən çıxdığım zamandakına heç də bənzəməirdi. Bu da mənim gözə görünməzliyim. İndi mən yalnız bir fikir məşğul edirdi: Düşdüyüm bu pis vəziyyətdən necə qurtarım.

Biz Myudinun kitab mağazası yanından ötürdük. Bu zaman qol-tugunda sarı cildli beş-altı kitab olan ucaboylu bir qadın mənim

faytonçumu çağırdı; mən birtəhər faytondan yərə atıldım; az qala tramvayın altına düşmüşdüm. Muzeyin dalından şimala tərəf dönmək, beləliklə də az adam olan məhəllələrlə keçmək məqsədilə Blumsberi bağına tərəf yönəldim. Lap donmuşdum. Belə axmaq vəziyyətə düşməyim mənə o qədər ağır təsir etmişdi ki, yüyürə-yüyürə hüçürürdüm. Bağın qərb küncündə, Əzcəçilər cəmiyyətinin kontorundan bir ağ it çıxıb yeri iyləyə-iyləyə düz mənim üstümə yüyürdü.

Əvvəllər heç mənim ağılıma da gəlməmişdi ki, it üçün burun, insana göz kimi qiymətlidir. İnsanlar hərəkəti gözləri ilə görürlərsə, itlər onu burunları ilə duyurlar. It hümməyə və ətrafımda atılıb-düşməyə başladı. Bu murdar heyvan mənim varlığımdan xəbər tutmuş olduğunu aydın şəkildə göstərirdi. Mən çiyimin üstündən dala baxa-baxa Qreyt-Ressel-striti keçdim və yalnız Montekyu-stritlə xeyli getdikdən sonra qarşıma nə çıxsa yaxşıdır!

Qulağıma gur musiqi səsi çatdı; Ressel bağından böyük bir izdiham, qırmızı pəncəkli lələ və Nicat ordusunun bayraqlarını gördüm. Mən belə bir izdihamın içindən seziلمədən keçib gedə biləcəyimə ümid bağlaya bilməzdim; geriyo qayıdıb evimdən daha da uzaqlaşmağa isə qorxurdum. Buna görə tez bir qərara gəldim: muzeyin dəmir hasarının qabağındakı ağ evin artırımına çıxıb, izdihamın keçməsinə gözləməyə başladım. Xoşbəxtlikdən it musiqini eşidib, daha hümmədi, bir müddət tərəddüdlə dayandı, quyruğunu qısıb geriyo Blumsberi bağına tərəf qaçdı.

İzdiham yaxınlaşır, gur səsə mənə istehzaçı görünən bir himni oxuyurdu: "Biz onun üzünü nə vaxt görürük". İzdihamın yanından keçəyi müddət mənə nəhayətsiz görünürdü. Təbii qulaqbatırıcı bir səsle guruldayırdı: "Bum, bum, bum". Mən iki balaca oğlanın yanımda dayandığımı o saat görmədim. Onlardan biri: "Bax", - dedi. "Nədir ki?" - o birisi xəbər aldı. "Ayaq izlərini görmürsən; kim isə buradan ayaqlayın keçmişdir. Görünür, palçıqlı yerlərdən keçib gəlmişdir".

Mən aşağı baxıb, uşaqların gözlərini bərkələndirib, mənim ayaqlarının yenici ağardılmış pilləkənlərdə qoyduğu çirklilərlə zillədiklərini gördüm. Yoldan keçənlər onları kobudcasına itələyirdilər, lakin onlar tapdıqları izlərə maraqla baxa-baxa hələ də mənim yanımızda dururdular. "Bum, bum, bum, biz bum, onun üzünü, bum, nə vaxt görürük, bum, bum". Onlardan biri: "Düzünü deyirəm sənə, kim isə bu artırmadan ayaqyalın keçmişdir, amma geri qayıtmamışdır, - deyib əlavə etdi. - Ayağından da qan axıb".

Əsas kütlə artıq keçmişdi.

Fərasətli xəfiyələrdən kiçiyi heyrot içində: "Buraya bax, Teddi!" – deyə səsləndi və düz mənim ayaqlarımı göstərdi. Mən aşağı baxdım və dərhal ayaqlarımın, palçığa bulaşmış tutqun cizgisini gördüm. Mən bir an donuxub qaldım.

Xəfiyyənin böyüyü: – "Lənət şeytana, bu nə qərübə şeydir!" – deyə səsləndi. – "Əcəb işdir! Allaha and olsun, elə bil xəyaldır!"

Bir qədər tərəddüddən sonra o, mənə yaxınlaşdı, əlini uzatdı. Kim isə oğlanın nə tutduğuna baxmaq üçün yaxına gəldi; bir qız da ona qoşuldu. Bir an keçsəydi, uşaqlar mənə toxunacaqdı. Bu zaman mən nə edəcəyimi başa düşdüm. Cəld irəliləyib, – bu vaxt uşaq qışqırıb, geriyyə sıçradı, – tez hasardan atılaraq qonşu evin artırımına asdım. Lakin kiçik oğlan mənim hərəkətimi duydu, mən səkiyə düşməmiş o, bir dəqiqəlik özünü itirdikdən sonra çıxırmağa başladı ki, ayaqlar hasardan aşır.

Həm oraya cumdu, aşağı pillədə və yolun ortasında, ildırım sürəti ilə əmələ gələn yeni ayaq izlərini gördü.

Kim isə:

– Bu, nədir? – deyə xəbər aldı.

– Ayaqlar! Baxın, ayaqlar yüyürür!

Məni təqib edən üç nəfərdən başqa küçədəki camaatın hamısı "Nicat" ordusunun dəlincə gedirdi; bu axın yalnız məni deyil, məni təqib edənləri də ləngidirdi. Hər tərəfdən suallar yağır, heyrot səsləri eşidilirdi. Mən, bir cavan oğlanı vurub yıxdım, Ressel bağını burulub qaçdım. Yoldan keçən altı, ya yeddi nəfər adam heyrot içində mənim izimcə yüyürürdü. Xoşbəxtlikdən, onların izahat verməyə vaxtı yox idi, yoxsa bütün izdiham, yəqin ki, mənim dəlincə cumardı.

Mən iki dəfə tını buruldum, üç küçəni keçdim və haman yolla geri qayıtdım. Ayaqlarım qızıxdı, qurudu və daha küçədə iz qalmadı. Nəhayət, bir dəqiqə boş vaxt tapıb, əlimlə ayaqlarımı təmiz sildim və beləliklə, tamamilə gizləndim. Axırınıcə dəfə gördüyüm, on iki nəfərdən ibarət kiçik bir dəstə idi. Onlar heyrotlə Tavistok bağında hələ də qurumamış ayaq izini gözdən keçirirdilər – bu iz də Robinzon Kruzonun rast gəldiyi iz kimi anlaşılmaz idi.

Qaçmağım məni bir qədər isitdi, mən nisbətən daha qıvrıq bir haldə az adamlı küçələrdən, döngələrdən keçməyə başladım. Kürəyim bərk ağrıyırdı, arabaçının toxunduğu yer, qulağımın dibi sızıldayırdı, dərimi də onun dirnaqları cizmişdi, ayaqlarımda ağrı hiss

edirdim, ayağımın biri yaralandığı üçün axsayırdım. Bir kor mənə yaxınlaşdı, lakin mən onu vaxtında gördüm və qulağımın həssaslığından qorxub qaçdım. Bir-iki dəfə təsadüfən yoldan keçənlərə toxundum; onlar, naməlum tərəfdən yağın söyüşləri eşidərək, heyrot içində donub qalırdılar. Sonra üzümdə nə isə yumşaq bir şey hiss etdim; meydan yağın qarın nazik təbəqəsi ilə örtülməyə başladı; qar aramla yağdı. Mənə soyuq dəymişdi, arabir asqırmaqdan özümü saxlaya bilmirdim. Yolda qabağıma çıxan hər it, hiyləgər sifəti uzadaraq ayaqlarımı iyələdikdə canıma qorxu düşürdü.

Böyüklərdən və uşaqlardan ibarət bir izdihama rast gəldim; onlar çıxır-çıxır yüyürürdülər. Harada isə yanğın var idi. Onlar mənim əvvəlki mənzilimə tərəf qaçırdılar. Dönüb baxdım, damların və telefon məstillerinin üstündə qatı, qara bir tüstü buludu gördüm. Mənzilimin yandığına şübhə etmədim. Mənim bütün planların, aparatların, bütün var-yoxum orada qalmışdı. Yalnız çek kitabçam və üç cilddən ibarət qeydlərim Qreyt-Portlentstritdə məni gözləyirdi. Hər şey yanmışdı. Şübhəsiz, daha geriyyə yol yox idi. Bütün ev əlov içində idi.

Görünməz adam fikrə dalıb susdu. Kemp təlaş içində pəncərəyə baxdı. Sonra:

– Hə! – dedi. – Davam edin.

XXII FƏSİL

UNİVERSAL MAĞAZADA

Beləliklə, yanvarda, qar çovğununda qar bədönimə yapışsaydı, aşkara çıxmış olardım – yorğun, soyuqlamış, özgün, təsvir edilməz dərəcədə bədboxt, gözəgörünməzliyimə yavaş-yavaş inanaraq, özümü məhkum etdiyim yeni həyata başladım. Mənim nə sığacaq bir yerim, nə yaşayış vəsaitim, nə də bütün dünyada inana biləcəyim bir kimsəm var idi. Sırrımı açmaq, gələcək geniş imkanlarımdan əl çəkmək demək olardı; o zaman məni, sadəcə olaraq əcəib bir şey kimi nümayiş etdirməyə başladılar. Yoldan keçənlərdən birinə yaxınlaşdı özümü onun mərhəmətinə təslim etməyə, az qala qoraz verəcəkdim. Ancaq mənim belə bir təşəbbüsüm necə dəhşət, necə qeyri-insani bir qəddarlıq oyadacağıni çox yaxşı başa düşürdüm.

Hələlik yeni plan tökməyə halım yox idi. Yalnız qardan qorunmaq üçün bir sığınacaq tapmağı, bürünüb isinməyi düşünürdüm, yalnız bundan sonra mən gələcəyi fikirləşə bilirdim. Sura ilə düzülmiş London evləri, hətta mənim üçün – görünməz adam üçün belə, bağlı və ölçatmaz idi.

O zaman gözümde yalnız bir şey durmuşdu: soyuq, yurdsuzluq və qar çöyünündə keçəcək gecənin əzəbləri. Birdən başıma parlaq bir fikir gəldi. Mən Quier-stritlə Totenhem-Kort-rodı birləşdirən küçələrdən birisiylə gedib, böyük “Omnium” mağazası qabağma çıxdım. Siz onu tanıyırsınız, orada hər şey: ət, baqqaliyyə malları, alt paltarı, mebel, üst paltarı, hətta rəsmlər belə satırlar. Bu, bir mağazadan daha artıq cürbəcür dükanlardan ibarət labirindir. Ümid edirdim ki, onun qapıları açıq olacaq, lakin onlar bağlı idi. Böyük qapının ağzında dayandığım zaman bir fayton gəldi, furajkasında “Omnium” yazılmış formalı xidmətçi qapını açdı. Mən özümü içəriyə sala bildim, birinci şöbədə lent, corab, əlcək və s. mallar satırdı. Buradan keçib daha geniş bir otağa çıxdım, orada səbət və həsir mebellər vardı.

Bununla belə, mən özümü tamamilə təhlükədən kənar hiss etmirdim, çünki burada alıcılar yox idi. Yuxarı mərtəbədə çoxlu çarpayılar qoyulmuş böyük şöbəyə gəlib çıxanadək mağazanı gözib dolardım. Nəhayət, bir yığın döşəyin üstündə özümə sığınacaq tapdım. Mağazada artıq sobalar qalamışdılar, çox isti idi. Burada qalmağı qərara aldım. Mağazanın bağlanmasını gözləyərək satıcılara və boş-boş gəzən alıcılara diqqətlə baxırdım. Öz-özümə düşündüm ki, “hamı gedəndən sonra özümə yemək və paltar tapar, bütün mağazanı gəzər, onun ehtiyatları ilə tanış olar və bəlkə də, çarpayıların birində yatıb yuxumu alaram”. Bu fikri mənə, həyata keçirmək mümkün idi. Mən bürüncəklilik, lakin şübhə oyatmayan bir adama çevrilmək, pul əldə etmək, sonra poçt idarəsindən kitablarımı alıb, bir yerdə mənzil tutmaq və görünməzliyimin mənə verdiyi üstünlüklərdən – mən hələ belə təsəvvür edirdim – bütünlüklə istifadə etmək planı düzəltmək istəyirdim.

Mağazanın bağlanmaq vaxtı çox tez çatdı, döşəklərin üstündə yerləşdiyimdən bir saat keçməmişdi ki, pəncərələrin yaylı pərdələrinin salındığını və son alıcıların dağılışmağa başladıklarını gördüm. Sonra bir neçə cəld oğlan diqqətəlayiq bir itiliklə stolların üstündə pərakəndə şəkildə tökülmüş malları yığışdırmağa başladılar.

lar. Adamlar seyrəkləşəndən sonra öz məskənimə tərک etdim və ehməlcə mağazanın mərkəzi şöbələrinə tərəf getdim. Gün ərzində satmaq üçün düzülmiş şeyləri yığışdırarkən, cavan oğlan və qızların göstərdikləri cəldlik məni heyratə saldı. Bütün bu qutular, asılmış parçalar, krujeva topları, ərzaq şöbəsindəki şirniyyat qutuları – piştaxtaya düzülmiş bütün bu şeylər – indi bükülür, yığışdırılır və hər biri yerinə qoyulurdu, yığışdırıb gizlətmək mümkün olmayan şeylərin üstünə parusinə oxşar kobud parçadan tikilmiş örtüklər atılırdı. Nəhayət, bütün stullar piştaxtanın üstünə yığıldı, yerdə heç bir şey qalmadı. Satıcılar öz işlərini qurtarıb, heç bir zaman onlarda görmədiyim bir ruh yüksəkliyi ilə getməyə tələsirdi. Sonra əllərində taxta ovuntusu, vedrə, şotka olan bir dəstə oğlan gəldi. Hər dəqiqə onlardan gizlənməli olurdu. Lakin yenə də taxta ovuntusu ayağımın üstünə düşürdü. Boşalmış qaranlıq otaqlarda gəzərək, hələ bir müddət şotkaların şıqqıltısını eşidirdim. Nəhayət, mağazanın bağlanmasından təxminən bir saat sonra, qapını qıfılladıklarını eşitdim. Ətrafa sükut çökdü, mən şöbə və qalereyaların böyük dolambaclarında tək qaldım. Tam sakitlik idi; mən Totenhem-Kort-roda çıxan qapılardan birinin yanından keçərkən, qulaq verib küçədən keçənlərin ayaq səslərini eşitdiyimi xatırlayıram.

Hər şeydən əvvəl, corab və əlcək olan yerə getdim. Qaranlıq idi, uzun zaman spıçka axtarmalı oldum: nəhayət, onu kiçik şkafın yığışından tapdım. İndi şam tapmalı idim. Örtükləri çıxarıb yeşikləri və qutuları axtarmalı oldum; axırda axtardığımı tapdım. Şamlar üstündə “yun tumanlar və fufaykalar”, yazılmış yeşikdə idi. Sonra özümə ayaqqabı və qalın şorf tapdım. Bundan sonra hazır paltar şöbəsinə getdim. Orada şalvar, jilet, pəncək və ruhani papağma bənzərən kənarları sallaaq yumşaq bir şlyapa götürdüm. İndi yenə də özümü insan hiss edirdim. Hər şeydən qabaq yemək haqqında düşünməyə başladım.

Yuxarıda bufet var idi, orada soyutma ət tapdım, qəhvədəndə hələ qəhvə qalmışdı, qazı yandırıb onu isitdim. Ümumiyyətlə, işim pis deyildi. Sonra yorğan axtarmağa getdim, gəlib şirniyyat şöbəsinə çıxdım, orada bir yığın şokolad və şəkərli meyvə tapdım; onlardan doyunca yedim. Elə buradaca bir neçə butulka burqund şərbəti var idi. Qonşu otaqda isə oyuncaq şöbəsi yerləşmişdi; o, mənə yeni bir fikir oyatdı. Bir neçə süni burun tapdım, – bilirsinizmi, kartondan qayrılmış burun. Tünd gözlük tapmaq fikrinə düşdüm. Təəssüf

ki, "Omnium"da optika şöbəsi yox idi, hər halda burun məsələsi mənim üçün çox vacib idi. Əvvəllər ancaq qrim haqqında düşünürdüm, əlimə burun gəldikdə isə mən parik, maska və sair şeylərin xəyalına düşdüm. Nəhayət, çox rahat və isti olan bir yığın pərqu döşəyin arasında yuxuya getdim.

Mən bu qeyri-adi dəyişikliyə uğrayan vaxtdan bəri ancaq bu axşam, gözümlə yuxu keçərkən duyduğum xoş duyğuları keçirmişdim. Ürəyimə rahatlıq və gələcəyə inam hakim idi. Səhər geyinib üzümü ağ şorflə örtmək, seziilmədən mağazadan çıxmaq ümidində idim: sonra oğurladığım pula gözlük alaram, bununla da mənim geyimimi dəyişməyim başa gələr. Gecə, axır günlər başıma gələn fantastik hadisələr yuxuma girdi. Çığır-bağır salan ev sahibi yəhudini, onun mat qalmış ögey oğullarını, pişikdən xəbər tutmağa gələn qarının qırışıq üzünü gördüm. Ağ özələ toxumalarının yox olduğunu gördükdə isə yenidən qərībə bir hiss duydu. Sonra doğma şəhərimizdə atamın qəbri üstündə: "Torpaqdan yaranmışsansa, torpağa çevriləcəksən" – deyə ağzımı marçıldadan soyuq döymüş qoca vikari yuxuma girdi. "Sən də", – deyə bir səs eşidildi və birdən məni qəbrə tərəf sürüdü. Mən müqavimət göstərir, bağırır, ətrafındakılara yalvarırdım, onlar isə əvvəlki kimi qımıldanmadan duaya qulaq asırdılar. Qoca vikari eyni ahənglə dua oxuyurdu, yalnız asqırdığı zaman ara verirdi. Elə başa düşürdüm ki, onlar məni görmür və eşitmirlər. Mən, özümdən üstün gələn qüvvələrin ixtiyarındaydım. Mübarizəm heç bir səmərə vermədi, məni qəbrə atdılar. Qəbrə düşərkən tabuta dedim: üstümü torpaqla örtməyə başladılar. Məni kimsə görmür, mövcud olduğum heç kimin ağına gəlmirdi. Tələşlə çapalayaraq oyandım.

Solğun London şəfqəti açılırdı: yaylı pərdələrin arasında içəriyə soyuq boz işıq düşürdü. Durub oturdum, bir müddət top-top parçalar, yığın-yığın yorğan və yastıqlar düzülmiş bu piştaxtalı, dəmir sütunlu böyük binanın hara olduğunu başa düşə bilmədim. Sonra hamısı yadıma düşdü, bu zaman səs eşidildi.

Uzaqdan, yaylı pərdələrin qaldırıldığı daha işıqlı otaqdan iki nəfər mənə tərəf yaxınlaşırdı. Mən gizlənmək üçün bir yer tapmaq məqsədilə yerimdən sıçradım. Bu hərəkət məni ələ verdi. Deyəsən, onlar indicə tələsik uzaqlaşan bir vücut gördülər. "Kimdir bu?" – deyə onlardan birisi səsləndi. "Dayan", – deyə o birisi çığırdı. Mən tənə buruldum və on beş yaşlarında cansız bir oğlan uşağı ilə

toquşdum. Unutmayın ki, mən sifətsiz bir vücut idim. – O, çığırdı. Mən onu vurub yıxaraq irəli qaçdım, o biri tını də buruldum. Başıma bir fikir gəldi, piştaxtanın dalında gizləndim. Bir dəqiqədən sonra, qaçısan adamların çığırısını eşitdim: hər tərəfdən "Qapıları, qapıları bağlayın!" – deyə qışqırırdılar. Məni necə tutacaqları haqda məsləhətləşməyə başladılar.

Mən, bərk qorxmış halda yerə uzanmışdım. Qərībə burasıdır ki, bu dəqiqə soyunmaq qətiyyəni ağıma gəlməmişdi. Halbuki bu, hər şeydən asandı. Mən hələ qabaqcadan geyimli getməyi qərara almışdım, yəqin ki, qeyri-şüuru olaraq, bu qərara tabe olurdum: sonra uzun piştaxtalar arasınca: "Budur, o!" – deyə bağırtdı eşidildi.

Mən yerimdən sıçrayıb, piştaxtanın üstünə qoyulmuş stulu qapdım və bağırın axmağa tolazladım, tını burulub, başqa birisi ilə üz-üzə gəldim, onu da vurub pilləkənlə yuxarı qaçdım. O yıxılmadı, qıy vuraraq dalıma çığırdı. Yuxarıda alabəzək naxışlı qablar dolu idi. Onların adını unutmuşam.

Kemp:

– Gül dibçəkləri, – dedi.

– Hə, hə. Gül dibçəkləri. Mən yuxarı pillədə dayanıb, geriyyə baxdım, dibçəklərdən bir yekesini götürdüm və mənim dalıma gələn axmağın başına çırpdım. Üst-üstə yığılmış dibçəklər tökülüdü. Çığırtdı qopdu: hər tərəfdən qulluqlar tökülüb gəlməyə başladılar. Mən bufetə üz qoydum, orada ağ geyinmiş aspaza oxşar bir adama rast gəldim, o da yubanmadan mənim dalıma çığırdı. Mən axırıncı dəfə ümitsiz bir dönüş edib, lampa və dəmir şeylər satılan şöbəyə düşdüm. Piştaxtanın dalına keçib, aspazı gözəlməyə başladım. O, görünən kimi lampanı ona tolazladım. O yıxıldı, mən isə piştaxtanın arxasına öyilərək tez paltarımı soyunmağa başladım, lakin yun köynək heç cür çıxmırdı: yun köynəklər həmişə dori kimi adama yapışır. Aspaz ya zərbədən gicəllənmiş, ya da qorxudan özündən getmiş halda, piştaxtanın o biri tərəfində hərəkətsiz düşüb qalmışdı. Ayaq səsləri eşidirdim. Məni təqib edənlər yaxınlaşdılar. Mən kol dibinə qovulmuş döşən kimi, yeno də qaçıb qurtarmalı idim.

Kim isə:

– Polismen, bura gəlin! – deyə çığırdı. Mən yenidən çarpayı şöbəsinə gəlib çıxdım. Onun o biri başında çoxlu paltar şəkfi var idi. Onların arasından keçib yerə uzandım, ilan kimi qvrılaraq, nəhayət, yun köynəyi öynimdən çıxardım. Polismen və üç qulluqçu

küncdə görüdükdə, mən tövsüyərək, qorxudan titrəyə-titrəyə çılpaq dayanmışdım. Onlar jilet və tuman olan törəfə cumdular. Şalvarı qapdılar. Satıcılardan birisi: "O ələ keçirdiklərini atır, – dedi, – yəqin ki, hardasa buralarda bir yerdə gizləlib".

Hər halda onlar məni tapmadılar.

Mən, onların axtarışlarına baxmayaraq, dayanıb uğursuzluğuma görə taleyimə lənət oxuyurdum, çünki paltar əlimdən çıxmışdı. Sonra bufetə gedib, orada qoyulmuş süddən bir qədər içdim, buxarının yanında oturub vəziyyətimi düşünməyə başladım.

Çox keçmədi iki satıcı gəlib baş vermiş hadisəni qızğın surətdə müzakirə etməyə başladılar. Onlar nə qədər cəfəngiyat danışdırlar! Mən, törətdiyim bərbadlıqlar haqqında olduqca şişirdilmiş söhbət və olduğum yərə dair cürbəcür mühakimələr eşitdim. Sonra yenə də hərəkət edəceyim plan haqqında düşünməyə başladım. Xüsusilə bu mərkəzdən sonra mağazadan bir şey oğurlamaq tamamilə qeyri-mümkün idi. Mən anbara endim ki, bəlkə, bir şey qalayıb göndərə bildim; lakin onların talon sistemindən baş çıxara bilmədim. Saat on birə yaxın artıq mağazada qalmağın mənasız olduğu qənaətinə gəlib, küçəyə çıxdım. Yağan qar əriyirdi; hava dünənkindən isti idi. Uğursuzluğum məni mayus etmişdi. Gələcək planlarım isə son dərəcə qeyri-müəyyən idi...

XXIII FƏSİL

DRURİ-LEYNDƏ

Görünməz adam:

– İndi siz, mənim vəziyyətimin nə qədər ağır olduğunu anlamağa başlayırsınız, – deyər davam etdi. – Mənim nə sığınacaq bir yerim, nə də paltarım var idi. Paltar geyinmək isə mənim üçün bütün üstünlüklərdən əl çəkib, əcaib və qorxunc bir şeyə çevrilmək deməkdi. Mən heç bir şey yemirdim, çünki qida qəbul etmək, yeni qarnımı şəffaf olmayan maddələrlə doldurmaq, eybəcər bir halda gözə görünmək deməkdi.

Kemp:

– Mən bunu nəzərdən qaçırmışdım, – dedi.

– Mən də. Qar isə yeni təhlükədən qorunmaq üçün gözümü açdı. Qar yağan zaman küçəyə çıxa bilmirdim, çünki o, mənim də bədə-

nimə yapışıb, beləliklə, məni ələ verirdi. Yağış da mənim varlığını bildirirdi, çünki məni su konturu ilə çəkəkək insan bədəninin parıldayan səthinə – qovuğa çevirə bilirdi. Dumanda isə mən tutqun bir qovuc, insanın nəm xəyalı olardım. Bundan başqa, London mühitində küçələrdə gözərək, mən ayaqlarımı çirkəndirirdim, dərimin üstünə his və toz qonurdu. Bunun məni ələ verməsi üçün nə qədər vaxt lazımlı gələcəyini bilmirdim; hər halda bunun çox da gec baş verməyəcəyinə əmin idim, çünki söhbət Londondan gedirdi.

Mən Qreyt-Portlend-strit yanındakı xarabalıqlara tərəf yönəldim və əvvəllər yaşadığım küçənin axırına gəlib çıxdım. O tərəfə getmədim, çünki yandırdığım evin hələ də tüstülənən xarabasının qarşısında böyük bir izdiham toplaşmışdı. Mən mütləq özümə paltar tapmalı idim. Burada balaca dükanlardan birisi gözümə dəydi. Bu dükanlarda qəzet, şirniyyat, oyuncaq, dəftərxana ləvazimatı, yolkə bəzəkləri və sair bu kimi şeylər satılırdı. Vitrində mən bir yığın maska və burun gördüm. Bunlar, "Omnium"da oyuncaqları gördüyüm zaman ağılıma gələn fikri yenidən mənə də doğurdu. İndi müəyyən edilmiş məqsədlə geri döndüm. Gur küçələrdən uzaq qaçaraq, Strenddən şimala doğru olan xəlvət məhəllələrə tərəf yönəldim. Bu aralarda teatr kostyumları satan bir neçə mağaza olduğunu xatırladım.

Soyuq bir gün idi. Küçələrdən insanın iliklərinə işləyən şimal küləyi əsirdi. Daldan mənə heç kəs toxunmasın deyər, tez-tez gedirdim. Hər bir yolayrıcı mənim üçün təhlükə təşkil edirdi. Hər yoldan keçənə qarşı diqqət etməli idim. Bedford-stritin axırında, yanından keçdiyim adam qəfilcə dönüb toqquşaraq məni küçənin ortasına yıxdı, belə ki, az qala faytonun təkəri altına düşəcəkdim. Burada duran faytonçular əl bildilər ki, onun başı gicəlləndi. Bu toqquşma mənə ələ təsir etdi ki, mən Kovent-Qarden bazarına gedib orada bənövşə satılan dükanın yanında tövsüyə-tövsüyə bir küncdə oturdum, bütün bədənim titrəyirdi: görünür, mənə soyuq dəymişdi. Asırmağım ətrafdakıların diqqətini cəlb etməyə üçün tezliklə buradan çıxıb getməli oldum.

Nəhayət, mən axtardığım yeri tapdım. Bu, Druri-Leyn yaxınlığında bir döngədə, milçək basmış, çirkli bir dükan idi; onun pəncərəsi teatr kostyumları, saxta daş-qaş, parik, çəkmə, domino və aktyorların şəkli ilə dolu idi. Dükən köhnə, alçaq və qaranlıq; onun üstündə tutqun və cansız evin dörd mərtəbəsi yüksəlirdi. Mən

pəncərədən baxıb dükanda heç kəs olmadığını görünco, içəri girdim. Qapıdan asılmış zəng çalındı. Mən qapını açıq qoyub paltar-
asanın yanından sürüşdü, küncdə qoyulmuş böyük bir güzgünün
dalında gizləndim. Bir neçə saniyə heç kəs gəlmədi. Sonra dükanda
ağır ayaq səsləri eşidildi.

Mən artıq necə hərəkət edəcəyimin planını qurmuşdum. Evə
girib yuxanda, bir yerdə gizlənməyi, sakitlik olana qədər fürsət göz-
ləməyi, sonra özümə parik, maska, gözlük və kostyum seçməyi, bir
qədər əcaib olsa da, hər halda şübhə doğurmayan görkəmdə küçə-
yə çıxmağı qərara aldım. Yeri gəlmişkən deyim ki, əlimə pul kəçsə,
onu da aparmaq niyyətində idim.

Dükana alçaqboy, donqar, qaşqabaqlı, qolları uzun, ayaqları isə
əyri bir adam girdi. Görünür ki, mənim zəngim onu yemək üstün-
dən qaldırmışdı. O, üzündə sorğu ifadəsilə dükana göz gozdirdi,
dükanda heç kəs olmadığını qane olunca bu ifadə əvvəlcə heyrotə
sonra isə qəzəbə çevrildi. "Bu uşaqları görüm Allahın lənətinə gəl-
sinlər" – deyə mızıldandı. O, küçəyə çıxıb hər iki tərəfə göz göz-
dirdi. Bir dəqiqədən sonra geri qayıtdı, acıqlı halda ayağı ilə qapını
örtdü, nə isə mızıldanaraq qapıya yönəldi.

Mən onun dalınca getmək üçün öz sığınacağımdan çıxdım. Lakin
o, mənim hərəkətimi eşidib yerə mıxlanmış kimi dayandı. Mən onun
qulağının həssaslığına heyrot edərək dayandım. O, qapını mənim
burnumun qabağında örtüdü.

Mən tərəddüd içində idim. Birdən yenə də onun yeyin addım-
larını eşidim. Qapı bir də açıldı. O, hələ şübhədən azad olmamış
adam kimi dükanı gözədən keçirməyə başladı. Sonra dodağının altında
nə isə deyib, piştaxtanın hər iki tərəfini yoxladı, dükandakı mebel-
in altına baxdı. Bundan sonra cəhəzlə ətrafa nəzər salıb dayandı.
O, qapını açıq qoyduğu üçün, mən qonşu otağa keçdim.

Bu yoxsul döşənmiş qərribə bir koma idi, küncə bir yığın maska
tökülmüşdü. Stolun üstündə ev sahibinin soyumuş yeməyi vardı.
İnanın Kemp, orada durub onun qəhvəsinin iyini çəkmək, onun qayı-
dıb yenidən yeməyə başladığını görmək mənim üçün asan deyildi.
O, çox iştahsız yeyirdi. Otağın üç qapısı var idi, onlardan biri
yuxarıya, ikisi aşağıya açılırdı. Ancaq hamısı bağlı idi. O, otaqda
ikən mən oradan çıxıb bilməzdim, onun şeytancasına həssas olması
ucundan heç yerimdən belə tərəpənə bilmirdim. Arxa tərəfdən isə
məni soyuq kəsirdi. İki dəfə az qala asqıracaqdım.

Duyduğum hissələr yeni və maraqlı idi, bununla belə bərk
yorğunluq məni əzirdi. Onun yeməyini qurtarmasını güclə gözləyə
bilirdim. Nəhayət, o yeyib qurtardı, öz miskin qablarını üstündə
qəhvədən olan qara mis podnosa qoydu, xardala bulaşmış süfrənin
üstündən qırıntıları yığıb, öləndə podnosu otaqdan çıxıdı. Əlləri məş-
ğul olduğu üçün bunu etmək istəsə də qapını örtü bilməzdi. Mən
həyatımda heç zaman qapı örtməyi bu qədər sevən adam görmə-
mişdim. Onun ardınca zirzəmiyə, çirklili, qaranlıq mətbəxə getdim.
Orada onun qab yumağına baxmaqdan həzz aldım. Sonra aşağıda
qalmaqımdan heç bir fayda görməyib yuxarı qayıtdım və buxarının
yanında onun kreslosunda oturdum, aşağıda körpic döşəmənin üstündə
çılpaq ayaqlarım lap donmuşdu. Buxarıda od zəiflədiyi üçün mən
düşünmədən oraya kömür atdım. Bu səs o saat ev sahibinin
diqqətini cəlb etdi. O, tələş içində qaçıb gəldi və otağı hər tərəfdən
axtarmağa başladı, bir dəfə də az qala mənə toxunmuşdu. Bu diq-
qətli axtarış görünür, onu az razı saldı. Qapının ağzında dayandı və
aşağı düşməzdən əvvəl bir dəfə də bütüm otağı nəzərdən keçirdi.

Mən bu balaca qonaq otağında xeyli qaldım: nəhayət, o, qayıdıb
yuxarı qapını açdı. Mən özümü onun dalınca çölə saldım.

Pilləkəndə o, birdən-birə dayandı, belə ki, mən az qala onun
üstünə çıxacaqdım. O, dik mənim üzümə bəxib diqqətlə qulaq asdı.
"And içməyə hazırım ki..." – dedi. O, uzun tükülü əli ilə alt dodağını
çimdiklədi. Pilləkəni gözədən keçirdi. Nə isə mızıldanıb, yenə də
yuxarı çıxmağa başladı.

Qapının dəstəyindən yapışdığı zaman üzündə əvvəlki qəzəb və
heyrot ifadəsi ilə bir daha dayandı. Görünür ki, o, mənim hərəkət-
lərimin xışiltısını duyurdu; bu adamda qeyri-adi həssas eşitmə qə-
biliyyəti var idi. O, lənətlər yağdıraraq: "Əgər evə kim giribsə!"
– deyə səsləndi və hədəsini qurtarmadan əlini cibinə saldı. Orada
axtardığını tapmayıb, qəzəb içində səs-küylə mənim yanımdan
ötüb aşağıya cumdu. Lakin mən onun dalınca getmədim. Pilləkənin
yuxarı pilləsində oturub, onun qayıtmasını gözlədim.

Çox keçmədən o, yenə də əvvəlki kimi nə isə deyib-deyib
qayıtdı. Qapını açdı, lakin mən içəri girməmiş, qabağımdaca qapını
örtüdü.

Mən evi gözədən keçirməyi qərara aldım, mümkün qədər ehməlcə
hərəkət etməyə çalışaraq buna bir qədər vaxt sərf etdim. Ev köhnə
və o qədər rütubətli idi ki, divar kağızları qopub aralanmışdı. Burada

siçovul dolu idi. Qapı dəstəklərinin çoxusu zorla burulurdu, mən onlara əl vurmağa qorxurdum. Otaqların bazisi tamamilə meblətsiz idi, bəzində isə işlənib nımdaş olduğu görünən köhnə teatr ləvazimatı tökülüb qalmışdı. Yataq otağı ilə yanaşı otaqda bir yığın köhnə paltar tapdım. Onları səbirsizliklə qurdalamağa başladım, başım onlara qarışdığı üçün ev sahibinin çox iti eşitdiyini yadımdan çıxardım. Oğrun-oğrun gələn ayaq səsləri eşitdim, elə vaxtında başımı qaldırdım, ev sahibi əlində köhnə tapança qapıda göründü, o dayanıb alt-üst olmuş paltarlara gözünü zillədi. O, ağzı açılı qalmış halda şübhə ilə otağı gözədən keçirdiyi müddətdə mən qımıldanmadan durmuşdum.

“Yəqin ki, qadındır, – deyə yavaşca mızıldandı, – onu görüm lənətə gəlsin!”

O, səssiz qapını örtüb açarla bağladı. Sonra onun uzaqlaşmış gedən ayaq səslərini eşitdim. Birdən mən bağlı otaqda qaldığımı başa düşdüm, ilk anda özümü itirdim. Pəncərədən qapıya tərəf gedib geriyyə qayıtdım; nə edəcəyimi bilmirdim, hirs məni bögdü. Başqa bir tədbir görməzdən əvvəl paltarları gözədən keçirməyi qərara aldım; yuxarı rəfdəki boxçanı düşürmək üçün etdiyim birinci təşəbbüs, yenə də ev sahibinin diqqətini cəlb etdi. O, əvvəlkindən də qaşqa-baqlı bir halda gəldi. Bu dəfə o, mənə toxunub heyrətlə geri sıçradı və ağzı açılı qalmış bir halda otağın ortasında dayandı.

Sonra bir qədər sakit oldu. Barmağını dodağına tutub yavaşca-dan “siçovullardır”, – dedi. Görünür, bir qədər qorxmışdı. Mən səssizcə otaqdan çıxdım. Ancaq bu zaman birdən döşəmə taxtası cırıldadı. Onda bu iblis evi başdan-başa gəzdi, bütün qapıları bağlayaraq açarların hamısını cibində gizlətdi. Onun nə fikirdə olduğunu başa düşüb elə qəzəbləndim ki, az qala yaxşı bir firsəti öldən buraxdım. Onun evdə tək olduğunu indi yəqin bilirdim. Ona görə mən işi uzatmadan, girəvə tapıb onun başına bir zərbə endirdim.

Kemp:

– Başına ilişdirdiniz? – deyə səsləndi.

– Bəli, o aşağı enərkən, onu sarsıtdım. Pülləkənin artırmasında duran stulla ona vurdum. O, zibil kisəsi kimi aşağı yuvarlandı.

– Bağışlayın, bəs sadə insaniyyət...

– Sadə insaniyyət, adi adamlar üçün yararlıdır. Başa düşün, Kemp, mən necə olursa olsun, bu evdən geyimli çıxmalı idim, həm də bu adam məni görməməli idi. Bunu etmək üçün mən başqa üsul tapa

bilmədim. Sonra mən onun ağzını XIX Lüdovik zəmanəsinin arxalığıyla tıxadım və onu döşəkağına sarıdım.

– Döşəkağına sarıdınız?

– Mən ondan bağlamaya oxşar bir şey qayırdım. Bu əbləhi susmağa məcbur etmək və qorxutmaq üçün gözəl bir vasitə idi; bu bağlamadan çıxmaq çox da asan deyildi. Siz mənə elə baxırsınız ki, guya mən cinayət etmişəm, əziz Kemp? Axı onun tapançası var idi. O, məni görsəydi, nişanələrimi təsvir edə bilərdi.

Kemp:

– Hər halda, – dedi, – İngiltərədə, bizim zəmanəmizdə... Axı bu adam öz evində idi, siz isə... Siz onu qarət etmişsiniz!..

– Qarət? Allah ələməsin! Hələ, bəlkə, məni oğru adlandırarsınız... Kemp, siz axı o qədər axmaq deyilsiniz ki, köhnə hava ilə oynayasınız. Məgər siz mənim vəziyyətimi başa düşmürsünüz?

Kemp birdən:

– Başa düşürəm, axı bəs o qocanın vəziyyəti? – deyə xəbər aldı. Görünməz adam yerindən sıçrayıb soruşdu:

– Nə demək istəyirsiniz?

Kempin üzündə ciddi bir ifadə göründü. Nə isə demək istədi, lakin özünü saxladı. Birdən ahəngini dayışdı:

– Bir yana baxanda başa düşürəm ki, başqa çarəniz yox idi. Sizin vəziyyətiniz çıxılmazdı. Ancaq yenə də...

– Əlbəttə, mən çıxılmaz vəziyyətdə, olduqca çətin vəziyyətdə idim. Həm də qocanın dalımcə düşməyi, bu sarsaq tapançası ilə məni hədələməyi, qapıları açıb-bağlamağı məni lap dəli eləmişdi, özümdən çıxartmışdı. Siz məni təqsirləndirmirsiniz, elə deyilmi? Günahlandırırımsız ki?

Kemp:

– Mən heç zaman heç kəsi günahlandırmıram, – deyə cavab verdi. – Bu, tamamilə dəbdən düşmüşdür. Bəs sonra nə etdiniz?

– Ac idim. Aşağıda çörək və bir qədər qaxsımış pendir tapdım. Məni doyurmaq üçün bu da kifayət idi. Sonra bir qədər viski içdim, hərəkətsiz qalmış qocanı sarıdığım bağlamanın yanından keçib, köhnə paltarlar olan otağa getdim. Bu otağın çirkli krujeva pərdə asılmış pəncərəsi küçəyə baxırdı. Ehtiyatla oradan baxdım. Aydın bir gün idi, tutqun evin qaranlığı ilə müqayisədə göz qamaşdıracaq dərəcədə işıqlı bir gün idi. Küçədə böyük bir hərəkət var idi; meyvə daşıyan arabalar, faytonlar, yeşiklər qalanmış yük arabası,

balıq satanın arabası o yan-bu yana keçib gedirdilər. Gözlərim qamaşdı. Mən yarıqaranlıq rəflərə tərəf çevrildim. Həyəcanım ötdü; vəziyyətim düzəldi, əvvəlki halıma qayıtdım. Otaqdan zoif benzini iyi gəlirdi. Görünür, onu, kostyumları təmizləmək üçün işlədirlərmiş. Mən otaqları bir-bir gözdən keçirməyə başladım. Görünür, qozbel çoxdan bu evdə tək yaşayırmış. Maraqlı şəxsiyyətdir... Əvvəlcə, mənə lazım ola biləcək şeylərin hamısını kostyumlar olan otağa yığdım. Sonra diqqətlə seçməyə başladım. Mənə çox lazım ola biləcək çanta, eləcə də pudra, ənlük və yapışqan, plastır tapdım. Üzümü nəzərə çarpdırmaq üçün əvvəlcə onu boyamağı və pudralamağı düşündüm. Haman saat bunun çox əlverişsiz olduğunu anladım: yenidən görünməz olmaq, skipidar və bəzi başqa vasitələr lazım gələcəkdi. Bu da çox vaxt alardı. Nəhayət, mən bir qəder gülünc, ancaq bəzi insan sifətindən o qəder də fərqlənməyən bir maska – tünd gözlük, çal bakenbard və parik seçdim. Alt paltar tapmadım; onu sonradan da əldə etmək olardı, hələlik müşənbə, domino və ağ yun şərfə büründüm; corab yox idi, ancaq qozbelin çəkmələri mənə ayağıma gəldi. Dükanda kasada üç sovrən və otuz şilling gümüş pul var idi. Şkafı sındırıqda isə səkkiz funt qızıl pul tapdım. İndi bu halda yenə küçüyə çıxma bilərdim. Məni bir şübhə dayandırdı; görünüşüm, doğrudan, da inanılmaz idimi? Ən kiçik nöqsanı belə gözdən qaçırmağa çalışaraq balaca tualet güzgüsü qabağında o yan-bu yana çevrilib diqqətlə özümə baxdım. Vücudum bir qəder gülməli idi, teatr səhnəsində olan dilənçiyə bənzəyirdim, lakin, ümumiyyətlə, görünüşüm pis deyildi. Belə insanlara da rast gəlmək olur. Bir qəder sakit olub əlimdə güzgü dükana endim. Pərdələri salıb böyük güzgünün qabağında hər tərəfimi diqqətlə gözdən keçirdim. Bir neçə dəqiqə cəsartətimi topladım, nəhayət, qapını açıb küçüyə çıxdım. Balaca qozbeli öz ümidinə qoydum; döşəkağından öz gücü ilə qurtarmalı idi. Görünüşüm heç kəsin diqqətini cəlb etmirdi. Beləliklə, mən elə bil axırıncı maneəni dəf etdim.

O susdu.

– Bəs qozbeli, eləcə taleyin ixtiyarına buraxdınız? – Kemp xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Bəli, – deyə cavab verdi. – Onun başına nə gəldiyini bilmədim. Yəqin ki, döşəkağını açmış, daha doğrusu, yırtmışdı, çünki

düyünlər çox möhkəm idi. – O, yenidən susdu, ayağa qalxdı və pəncərədən baxmağa başladı.

– Hə, Strendən çıxdıqdan sonra nə oldu?

– Eh, yeni bir məyusluq. Elə düşündürdüm ki, iztibrallarım qurtardı, öz sırımı saxlasam indi coza almadan, istədiyim hər şeyi edə bilərəm. Mənə belə gəlirdi. Axı mən tutacağım işin əqibətindən qorxmadan istədiyim kimi hərəkət edə bilərdim. Gözə görünməz olmaq üçün yalnız paltarımı çıxarmaq kifayət idi. Məni heç kəs tuta bilməzdi. Hardan istəsəydim pul götürə bilərdim. Mən yaxşı bir mehmanxanada nömrə tutub, gözəl bir nahar etməyi və özümə yeni avadanlıq almağı qərara aldım. Özümə arxayınlığımı həddi yox idi. Axmaqlığı yadıma salanda mənə çox yer edirdi. Restorana girib özümə nahar sifariş etməyə başladım. Birdən anladım ki, üzümü açmadan yeməyə başlaya bilməyəcəyəm. Yemək sifariş edib on dəqiqədən sonra qayıdacağımı ofisiyanta deyərək qozbel içində çıxdım. Bildirəmi, siz canavar kimi ac olduqda belə bir məyusluq keçirmisinizmi, Kemp?

Kemp dedi:

– Beləsinə heç zaman, lakin asanlıqla bunu təsəvvürümə gətirərm.

– Mən onları, o gücləri öldürməyə hazır idim. Nəhayət, achiqdan tamamilə təqətdən düşmüş halda başqa bir restorana girib, ayrıca kabinet tələb etdim. “Mən bərk yaralıyam, üzüm eybəcər şəkildədir”, – deyə izah etdim. Ofisiyantar mənə maraqla baxır, lakin sorğu-suala cəsarət etmirdilər; mən, nəhayət, nahar edə bildim, süfrə o qəder də səliqəylə düzəlməmişdi, hər halda tamam yeyib doyudum; elə ki, yeyib qurtardım, siqar yandırdım və gələcəkdə nə edəcəyimi fikirləşməyə başladım. Bayırda boran başlayırdı. Mən düşündükcə, Kemp, rütubətli, soyuq iqlimdə, böyük mədəni şəhərdə görünməz adamın nə qəder aciz və mənasız olduğu mənə daha aydın olurdu. Mən öz çilgün təcrübəmədək bunun yalnız bir çox üstünlüklərini təsəvvür edirdim: indi isə burada heç bir müsbət cəhət görmürdüm. İnsanın arzulaya biləcəyi hər şeyi ağılımda götür-qoy etdim. Doğrudur, görünməzlik bir çox şey əldə etməyi imkan verir, lakin o, əldə edilənlərdən istifadə etmək imkanını vermirdi. Şöhrətpərəstlikmi? Böyük ad daşıyan adam gizlənməyə məcbur dursa, o ad nəyə lazımdır? Qadın Dalila olacaqsə, onun sevgisindən nə fayda? Məni nə siyasət, nə dildə əzbər olmaq, nə insanpərvərlik,

nə idman maraqlandırır. Mənə nə qalırdı? Mənim cındırlara sarınmış bir sira, bürünmüş və bintlənmiş masqaraçıya çevrilməyimin nə mənası vardı?

O susdu, görünür ki, pəncərəyə baxırdı.

Kemp söhbəti davam etdirmək üçün:

– Bəs necə oldu ki, Aypinqə gedib çıxdınız? – deyər xəbər aldı.

– Oraya işləməyə getdim. O zaman məndə mübhəm bir ümid oyanmışdı. İndi o, tamam yetişmişdi. Mən əvvəlki halıma dönməyi, lakin gələn zaman, yəni görünməz adam vəziyyətində istədiklərimi edəndən sonra adi halda dönməyi qərara aldım. Mən sizinlə elə bu barədə danışmaq istəyirdim.

– Siz birbaşa Aypinqəmi getdiniz?

– Bəli. Əvvəlcə qeydlərimi və çek kitabçamı aldım, alt paltar və bütün lazım olan şeyləri əlavə etdim. Fikrimi həyata keçirməkdə mənə kömək edə biləcək reaktivləri sifariş etdim. (Kitabları alan kimi, hesablarını sizə göstərəm); bütün bu hazırlıqdan sonra yola çıxdım. Pərvərdigara, o gün necə bərk çovğun idi, zəhrimara qalmış karton islanmasın deyər karton burunu qorumaq necə çətin idi!

Kemp dedi:

– Qəzetlərin yazdığına görə, üç gün bundan əvvəl, sizi aşkara çıxaranda siz bir qədər...

– Bəli, bir qədər... Mən, o axmaq polismeni vurub öldürmüşəmmi?

Kemp dedi:

– Yox, deyirlər ki, o sağdır.

– Hə, demək bəxti götürmüşdür. Mən lap özümdən çıxmışdım.

Axmaqlar! Onlar məndən nə istəyirdilər? Bəs o kütəbeyin dükənçi?

Kemp dedi:

– Ölüm hadisəsi gözlənilir.

Görünməz adam acı bir gülüşlə:

– Mənim avarama gəlincə – bu, hələ məlum deyildir, – dedi. –

Kemp, vallah, sizin xasiyyətli adamlar qəzəb nə olduğunu bilmirlər. İllər boyu işləyib fikirləşsən, plan qurasan, sonra da sənə təsadüf edən küt, ağılsız bir axmaq bütün işləri pozsun. Yer üzündə təsəvvürə gətirilə biləcək hər növ axmaqlar mənə mane olmağa çalışmışlar. Əgər belə davam edərsə, mən lap qəzəblənib, onları qırıp-çatmağa başlaram. Onların üzündən mənim vəziyyətim indi min qat çətinləşdi.

BAŞ TUTMAYAN NİYYƏT

Kemp pəncərəyə göz qoya-qoya:

– Hə, – dedi, – biz indi nə edəcəyik?

Kemp çox yavaş-yavaş təpəyə qalxan üç nəfəri guya Görünməz adamdan gizlətmək məqsədilə ona yaxınlaşdı.

– Siz Port-Berdokda nə etmək istəyirsiniz? Buraya gələrkən bir niyyətiniz varmı?

– Mən xaricə qaçmaq istəyirdim. Lakin sizə rast gəldikdən sonra qərarımı dəyişdim, havalar istiləşdiyinə görə mənə görünməz halda qalmaq daha asan olmuşdur. Mən cənuba getmək fikrində idim. Axı mənim sırım açılmışdır, burada hamı bürünmüş və maskalanmış adamı axtarmağa başlayacaqdır. Buradan Fransaya gəmilər gedir. Mən risk edərək, hər hansı bir gəmi ilə oraya yola düşməyi mümkün hesab edirdim. Oradan dəmiryolu ilə İspaniyaya və ya Əlcəzairə gedə bilərdim. Bu, çətin olmazdı. Orada mənim paltara ehtiyacım olmazdı, bütün ili gözəgörünməz qalara istədiyimi edə bilərdim. O avaranı isə pullarımın və kitablarımın hərəkət edən anbarına çevirib şeylərin poçta ilə göndərilməsini yoluna qoyanadək ondan istifadə edərdim.

– Aydındır!

– Gözlənilmədən bu heyvan, mənim var-yoxuma yiyə durmaq fikrinə düşdü. O, mənim kitablarımı oğurlamışdır, Kemp, mənim kitablarımı! Bircə əlimə keçəydi!..

– Elədir, ancaq əvvəlcə kitabları ondan qoparmaq lazımdır.

– Axı o, haradadır? Məgər siz bilirsiniz?

– Onu şəhər polis idarəsinə salmışlar. O, özü orada olan kame-ralardan ön xəlvətinə salınmasını xahiş etmişdir.

Görünməz adam:

– Alaşaq! – dedi.

– Bu sizin planlarınızı bir qədər pozur.

– Kitabları əldə etmək lazımdır, onlar çox vacibdir.

– Əlbəttə, – deyər, Kemp razılışmağa tələsdi: – o, həyətdən ayaq səsləri eşidirdi. – Əlbəttə, necə olursa olsun kitabları əldə etmək lazımdır. O, kitabların, sizin üçün tələb olduğunu bilməzsə, bunu etmək çətin olmaz.

Görünməz adam:

– Düzdür, – dedi və fikrə getdi.

Kemp söhbəti davam etdirmək üçün nahaq yərə bir şey düşünməyə çalışdı. Görünməz adam özü danışmağa başladı:

– İndi mən sizin evinizə gəlib çıxdıqda, Kemp, mənim bütün planlarım dəyişilir. Siz mənə anlamağa qadir adamsınız. Kitabların itməsinə, mənim ağızdan-ağıza düşməyimə, bütün hər şeyə, hər özümə dözdüyümə baxmayaraq, hələ çox şey etmək olar... Siz mənim burada olduğumu kimsəyə deməmişsiniz ki? – deyər birdən xəbər aldı.

Kemp bir an tərəddüd edib:

– Mən ki, sizə söz vermişəm, – dedi.

Qriffin:

– Kimsəyə deməmişsiniz? – təkrar etdi.

– Bir adama da deməmişəm.

– Yaxşı. Onda... – Görünməz adam qalxıb ölini cibinə salaraq otaqda gəzişməyə başladı.

– Bəli, Kemp, mən bu işə tək girişdiyim üçün səhv etmişəm: qüvvə, vaxt və imkanlar əbəs yərə sərf edilmişdir. Tək!.. İnsan tək olduğu zaman nə qədər acizdir. Kiçik bir oğurluq, savaşa – vəsalam. Mənə sığınacaq lazımdır. Kemp, mənə kömək edə biləcək, məni gizlədə biləcək bir adam lazımdır. Mənə, heç kəsdə şübhə oyatmadan yemək, yatmaq və istirahət etmək üçün bir yer lazımdır. Bir sözlə, mənə ortaq lazımdır. O zaman hər şey mümkün olar. İndiyə qədər düşünmədən hərəkət etdirdim. İndi biz görünməzliyin verdiyi bütün faydaları və bununla olaqədar olan bütün çətinlikləri müzakirə edirik. Gizlicə qulaq asmaq və ya buna oxşar bir iş üçün o, az fayda verə bilər; axı sənin özünü də eşidirlər. Oğurluq etməyə də bu, az kömək edir. Doğrudur, mənə tutmaq çətindir, lakin tutulsam, həbsxanaya salmaq asandır. Gözə görünməzliyin faydası qaçmaqda, lazım gəldikdə və ya öksinə gizli yaşamaqdadır. Demək, o adam öldürmək üçün yararlıdır. İnsan nə cür silahlanmış olsa da, mən asanlıqla onun ən az mühafizə olunmuş yerini seçib, vura bilərəm, aradan çıxıb, necə və haraya istəsəm qaçar, gizlənə bilərəm.

Kemp öliylə bığını sığalladı. Deyosən, aşağıda kim işə gözdürdi.

– Bizə görə adam öldürməklə məşğul olaq, Kemp.

– Biz görə adam öldürməklə məşğul olaq, – deyər Kemp təkrar etdi. – Mən sizi dinləyirəm Qriffin, lakin bu, o demək deyildir ki, mən sizinlə razılaşıram. Nə üçün adam öldürməliyik?

– Mənasız yərə deyil, düşünülmüş şəkildə insanları həyatdan məhrum edəcəyik. Məsələ belədir: onlar Görünməz adamın mövcud olduğunu bizdən pis bilmirlər. Bu Görünməz adam terror hakimiyyəti təsis etməlidir, Kemp. Siz, əlbəttə, heyvət edirsiniz, lakin mən zarafət etmirəm; terror. O, məsələn, Berdok kimi bir səhəri bürüməli, əhalini qorxutmalı və hamını özünə tabe etməlidir. O, öz əmr-lərini verməlidir. Bunu min üsulla həyata keçirmək olar; məsələn, qapıların altına kağız vərəqələr qoymaq olar. Kim tabe olmamağa cəsarət edərsə, o da, onu müdafiə edənlər də öldürülməlidir.

Qriffinin sözlərindən daha artıq aşağıda açılan qapının cırıltısına qulaq verən Kemp:

– Ha, – deyər mızıldandı və diqqətli görünməyə çalışaraq: – Elo düşünürəm ki, Qriffin, sizin ortağınızın vəziyyəti o qədər də asan olmayacaq.

Görünməz adam heyvətlə:

– Heç kəs onun mənim ortağım olduğunu bilməyəcək, – deyər etiraz etdi və birdən dayandı. – Ora baxın, orada nə baş verir?

– Heç bir şey, – deyər Kemp cavab verdi və o saat qızgın və bərkdən danışmağa başladı. – Yox, Qriffin, mən sizinlə razılaşa bilmərəm, əvvəlcədən müvəffəqiyyətsizliyə uğrayacağımı bildiyim oyuna niyə başlayım? Məgər bu sizə xoşbəxtlik verə bilərmi? Cənab kimi yalquzaq olmayın. Öz kəşfinizi nəşr edin; əgər onu bütün dünyaya bildirmək istəmirsinizsə, heç olmasa öz ölkənizə etibar edin. Bir təsəvvür edin, bir milyon köməkçiniz olarsa, siz nələrdə öldə bilərsiniz...

Görünməz adam onun sözünü kəsdi, ölini qaldırıb:

– Pülləkəndə ayaq səsləri gəlir – dedi.

– Ola bilməz! – deyər Kemp etiraz etdi.

– İndi baxarıq.

Görünməz adam ölini aşağı salmadan qapıya tərəf getdi.

Sonrakı hadisələr sürətlə baş verdi. Kemp bir an tərəddüddən sonra Görünməz adamın qabağına atıldı. Görünməz adam diksinərək, dayandı.

– Xain! – deyər səs bağırdı və xalat açılıb kreslonun üstünə düşdü. Görünməz adam soyundu. Kemp qapıya tərəf tələsik bir-iki addım atdı, bu zaman Görünməz adam (onun ayaqları artıq görünmürdü) çığıraçaq sığradı. Kemp qapını taybatay açdı. Aşağıdan gələn səsler və ayaq tappılıtları artıq lap aydın eşidilirdi. Kemp koskin hərəkətə

GÖRÜNMƏZ ADAMIN TƏQİBİ

Görünməz adamı itələyib, dəhlizə sıçrayaraq qapını çırpdı. Açar övvələdən bayırdan taxılmışdı. Bir an da keçsöydü, Qriffin bağı otaqda tək qalacaqdı, lakin buna bir təsadüf mane oldu, qapıya döyən təkəndən açar sıçradı və xalçanın üstünə düşdü.

Kemp ölü kimi ağardı. İki öli ilə dostokdən yapışub var gücü ilə qapını örtməyə çalışırdı; bir neçə an o, müqavimət göstərə bildi, sonra qapı azca aralandı, lakin o, yenə qapını örtdü. İkinci dəfə qapı həmlə ilə bir fut¹ açıldı, qırmızı xalat onun arasından soxulub keçməyə başladı; görünməz barmaqlar Kempin boğazından yapışdı və o, özünü müdafiə etmək üçün qapının dəstoyini buraxmalı oldu. Görünməz adam onu qapıdan itələdi və var gücü ilə artırmının küncünə vurub yıxdı. Boş xalat ondan uzaqlaşdı.

Kempin məktub yazmış olduğu Berdok polisinin rəisi polkovnik Eday pilləkənin üstündə dayanmışdı. O, Kempin gözlənilmədən peyda olmasına və havadan asılı qalan paltarlara heyrotla baxırdı. Polkovnik Kempin yıxıldığını, sonra qalxdığını və səndələyərək bir addım atıb guppultu ilə yenidən yerə döydüyünü gördü.

Birdən onun özünə nə isə deydi. Qeybdən döyən zərbə! Üstünə sanki ağır bir yük düşdü; kimin isə barmaqları boğazını sıxdı, kimin isə dizi onun qasığına zərbə vurdu və o, başı üstündə pilləkəndən yuvarlandı. Görünməz ayaq onu kürəyindən basıb keçdi; sonra pilləkəndən kimin isə yalın ayaqlarının şappılısı eşidildi: aşağıda, dəhlizdə durmuş iki polis nəfəri qışqırıb qaçdı. Küçə qapısı tappılıtılı ilə örtüldü.

Polkovnik Eday qalxıb oturdu, özünü itirmiş halda ətrafına baxdı. Kemp, özilmiş, qana bulaşmış halda pilləkəndən düşdü. Yanağının biri zərbədən ağarmışdı; parlanmış dodağından qan axırdı; o, öləndə qırmızı xalat və başqa geyim şeyləri tutmuşdu.

– Lənət şeytana, işlər xarəbdir! – deyö Kemp sosləndi. – O qaçdı!

Övvələ Eday Kempin rəbitəsiz danışığından heç bir şey anlaya bilmədi.

Onlar ikisi də pilləkəndə dayanmışdılar. Kemp, Qriffinin paltarını hələ də öləndə tutmuşdu. Nəhayət, Eday baş verən hadisəni anlamağa başladı.

Kemp:

– O, dolidir, – dedi. – İnsan deyil, vəhşidir, ancaq özünü düşünür. O, öz xeyrindən və ömin-amanlığından başqa, heç nəyi fikirləşmir. Öz əhvalatını bu gün mono danışdı. Bu, ən amansız xudbindir. Hələlik o, adamları ancaq şikost etmişdir. Onu tutmasaq, yenə cinayətə başlayacaqdır. Onu heç bir şey dayandırmaz. O, camaatı qorxuya salacaqdır. İndi azadlıqdadır, qəzəbindən lap başını itirib.

Eday dedi:

– Aydınır ki, o, tutulmalıdır.

– Neco? – deyö Kemp sosləndi və sürotlə danışmağa başladı. – Elo bu saat ən qəti ölçülər götürmək lazımdır. Bütün əhali ayağa qaldırılmalıdır. Elo etmək lazımdır ki, Qriffin bu yerlərdən getməsin. Yoxsa o, bütün ölkəni gozib adamları şikost edəcək, öldürəcəkdir. O, terror yaratmaq fikrindədir. Başa düşürsünüz? Terror hakimiyyəti düzəltmək fikrindədir. Siz bütün domıryollarına, şose yollara, gömilərə nəzarət qoymalısınız. Qoşunu köməyə çağırın, teleqrafla xəbər verin ki, kömək lazımdır. Yeganə ümid onun çox qiymətli dirdiyi kitabları öldə etməyinco getməyəcəyindədir. Kitablara nə çox lazımdır. Sonra izah edərəm. Sizin polis idarəsində Marvel adlı birisi yatır.

Eday dedi:

– Bilirom. Bəli, bəli kitablar... lakin bu avara axı...

– Kitablara onda olduğunu inkar edir. Görünməz adam əmindir ki, kitabları Marvel gizlətməmişdir. Başlıcası budur ki, ona yemək və yatmaq imkanı verilməməlidir. Əhali gecə və gündüz sayıq olmalıdır. Hər şey qıfıll olmalıdır. Evlər də, çörəkxanalar da, hər yer. Gündüz lazımdır ki, o özünə heç bir yemək tapa bilməsin. Bütün qapılar kip bağlanmalıdır. Həvalər soyuq keçsə, yağış yağsa, daha yaxşı olar. Axtarışda hamı – böyük də, kiçik də iştirak etməlidir. Başa

¹ Fut – ingilis ölçü sisteminə uzunluq vahidi

düşün, Eday, necə olursa olsun, o tutulmalıdır, yoxsa böyük bəd-
bextliklər baş verə bilər. Bunu düşünmək belə dəhşətlidir.

Eday dedi:

– Elo bu cür də hərəkət edirik. Elo indicə gedib işə başlaram.
Bəlkə, siz də mənimlə gedəsiniz? Gedək. Biz Hopps və demiryo-
lunun müdiriyyəti ilə birlikdə hərbi müşavirə çağırırıq. Bir dəqiqə
də itirmək olmaz. Yolda mənə hamısını ətrafı danışarsınız. Daha
nə kimi ölçülər götürmək lazımdır?.. Əşi, bu xalata atın bir tərəfə!

Bir dəqiqədən sonra Eday və Kemp artıq aşağıda idilər. Həyata
çıxan qapı açıqdı, iki polis nəfəri hələ də gözlerini boşluğa zillə-
mişdilər.

Onlardan biri:

– qaçdı ser, – dedi.

Eday:

– Biz bu saat morkəzi idarəyə gedirik. Biriniz fayton tutub dalı-
mızca göndərin. Cold olun! Hə, Kemp sonra?

Kemp dedi:

– İt tapmaq lazımdır. İtlər onu görmür, amma hiss edirlər. İt
tapın.

Eday dedi:

– Yaxşı. Sizə xəlvətcə deyim ki, Xolsteddə hobsxana müdiriyyə-
tinin axtarıcı itlər saxlayan bir adamı vardır. Demək, itlər gətir-
dərək, sonra...

Kemp dedi:

– Yadımdan çıxmasın ki, onun yediyi şeylər mədəsində görü-
nür. Orqanizmi onları həzm edincəyədək onlar görünür. Demək, o,
yeməkdən sonra gizlənməyə məcburdur. Hər bir kolu, hər bir küncü
axtarmaq lazımdır. Silah kimi işləmə biləcəkdir şeylərin hamısını
gizlətmək lazımdır. O heç bir şeyi özülü uzun müddət gözdürə bil-
mir. Savaşda onun istifadə edə biləcəyi hər şey gizlədilməlidir.

Eday dedi:

– Bunu da edərik. O, bizim əlimizdən qurtarmaz, möhlət verin.

Kemp:

– Bir də... Yollara... – dedi və sözünü tamamlayıb susdu.

Eday:

– Nə? – deyə xəbər aldı.

– Şüşə qırıqları səpmək yaxşı olardı. Bu, əlbəttə, qəddarlıqdır,
lakin onun nələr edə biləcəyini düşünsək...

Eday fit çaldı:

– Bu insafsız olmaz ki? Şərəfsiz oyundur. Mən hər-halda şüşə
qırıqları hazırlamağı ömr edərdəm, oğor o, hoddini aşarsa, işə salarıq.

Kemp dedi:

– Sizə deyirəm ki, o, insan deyil, yırtıcıdır. Mən onun bu sarsın-
tılan xilas olan kimi terror haqqındakı arzusunu həyata keçirəcəyi-
nə azca da olsa şübhə etmirəm. Biz onu qabaqlamalıyıq. O, özü boş-
riyyəti buna sövq etmişdir, qoy özü də cəzasını çöksin.

XXVI FƏSİL

UIKSTİDİN ÖLDÜRÜLMƏSİ

Görünməz adam bütün əlamətlərə görə Kempin evindən doli-
cəsinə qəzəblənmiş halda qaçdı. Kempin evinin qabağında oynayan
balaca uşaq havaya qaldırılıb, elo bir qüvvəyəlonara atılmışdı ki,
çıçı sinmişdi. Bundan sonra Görünməz adam bir neçə saatlığa yox
oldu. Onun haraya getdiyi və nə etdiyi tamamilə namolun qaldı.
Lakin onun isti iyul günü tələyinə ləonət yağdırma-yağdırma başyuxarı
Port-Berdokun arxasındakı qum topolorino doğru yürüdüyünü asan-
lıqla təsəvvürə gətirmək olar. O, yorğun və özgin halda düşünürək,
nəhayət, Xintondin kolluqlarında sığınacaq tapıb, adamlar oleyhino
mübarizənin pozulmuş planlarını yenidən qaydaya salmağa başladı.
Çox ehtimal ki, burada özünə sığınacaq tapmışdı, çünki haman gün
saat iki radələrində burada onun varlığı çox dəhşətli surətdə aşkara
çıxmışdı.

O zaman halının necə olduğunu və nə düşündüyünü düzgün
məyyən etmək olmaz. Güman etmək lazımdır ki, Kempin xoyano-
tindən son dərəcə qəzəblənmişdi. Kemp bu işə vadar edən səbəbləri
asanlıqla başa düşə bilsək də, onun xoyanotinin doğurduğu qəzəbi
təsəvvür etmək və hotta qismən anlamaq da olar. Bəlkə də,
Görünməz adamı yenidən, Oksford-stritdəki hadisələr zamanı duy-
duğu çəşqınlıq hissi bürümüşdü: axı o, başəriyyəti qorxuya salmaq
xüsusdakı amansız niyyətinə Kempin yardım edəcəyinə çox arxa-
yındı. Hər halda günortaya yaxın o, tamamilə gözdən itdi və saat
üçün yarısına qədər kimsə onun nə etdiyini bilmədi. Bəlkə də, bu,
hamı üçün yaxşı idi, lakin onun özü üçün bu cür fəaliyyətsizlik

uğursuzluq oldu. Bu iki saat yarımında vilayət camaatının çoxusu artıq hərəkətə gəlmişdi. Səhər Görünməz adam hələ uydurma bir şey – uyuy kimi təsəvvür edildiyi halda, günorta vaxtı Kempin quru, lakin təsirli çağırışı ilə o, yaralanmalı, ölüsünün və ya dirisinin tutulması vacib olan tamamilə real bir düşməne çevrildi. Bütün əhali cəldliklə mübarizəyə hazırlaşmağa başladı. Hələ saat ikidə Görünməz adamın xilasını mümkün idi: o, qatarla minib gedə bilərdi. Lakin ikidən sonra bu, artıq qeyri-mümkün idi. Southempton, Vinçester, Brayton və Xorsem arasında böyük bir paraleloqram daxilində bütün dəmiryol xətləri ilə gedən sənişin qatarlarının qapısı bağlı idi, yük qatarları isə demək olar, heç işləmirdi. Port-Berdokun ətrafında radiusu iyirmi milə yaxın olan bir dairedə, üç-dörd nəfərlik dəstə-dəstə adamlar əllərində silah, dəyənək və yanlarında it, yollar və çölləri gözdirdilər.

Atlı polis nəfərləri ətraf kəndləri gözib, hər evin qabağında dayanır, əhaliyə qapıları bağlamaq və evdən silahsız çıxarmamaq haqqında xəbərdarlıq edirdilər. Saat üçdə bütün məktəblər bağlanmışdı, qorxmış uşaqlar dəstə-dəstə yığılıb evlərinə qaçırdılar. Gündüz saat dördə Kempin Eday tərəfindən imzalanmış çağırışı demək olar ki, bütün vilayətə yapışdırılmışdı. Bu çağırışda qısa və aydın surətdə bütün mübarizə ölçüləri göstərilmişdi; Görünməz adamı yeməyə və yatmağa qoymamalı, onun varlığı hər hansı bir şeydə aşkara çıxarsa, haman saat ölçü götürmək üçün həmişə hazır olmalı. Hökumətin tədbirləri o qədər sürətli və qəti, bu qorxunc vəücudun varlığına ümumi inam o qədər böyük idi ki, gecəyə qədər bir neçə yüz kvadratmil məsafədə səfərbər vəziyyət elan edilmişdi. Bundan əlavə, hələ gecə düşməmiş qorxmış və soksəkəli əhali, yeni dəhşətli bir xəbərdən sarsıldı: mister Uikstidin öldürülməsi xəbəri ildırım kimi sürətlə ətrafa yayıldı.

Görünməz adamın Xindondin kollarında gizlənməsi haqqındakı ehtimalımız düzdürsə, yaqın ki, günortadan sonra silah öldə etmək niyyətilə oradan çıxmışdı. Nə kimi bir niyyətdə olduğunu müəyyən etmək olmaz, hər halda şübhəsizdir ki, Görünməz adam, Uikstide rast gəlməzdən əvvəl hardansa dəmir çubuq ələ keçirmişdi.

Bu toqquşmanın təfsilatı haqqında biz, əlbəttə, heç bir şey bilmirik. Bu, lord Berdokun villasının darvasından təxminən iki yüz yarıqlıq bir məsafədə olan qum dərəsi کنارında baş vermişdi, hər şey – tapdanmış torpaq, Uikstidin bədənindəki çoxlu yaralar, onun

sınımış əl ağacı, qızgın vuruşma olduğunu göstərirdi. Lakin bu hücumda adam öldürmək düşgünlüyündən başqa bir sobob tapmaq çətin idi. Bu yalnız onun dəliliyini göstərirdi. Lord Berdokun müdiri, dünyada ən ağır bir adam olan Uikstid qırx beş yaşlarında olardı. Onun, əlbəttə, Görünməz adam kimi qorxunc bir düşmənin üstünə əvvəlcə hücum etməyə cüreti çatmazdı. Mister Uikstidi sökülmüş hasardan çıxarılmış dəmir çubuğa vurmüşdular. Görünməz adam, səhər yeməyi üçün sakit-sakit evinə gedən bu ağır adamı dayan-dırmış, onun zəif müqavimətini qırmış, qolunu sındıraraq yerə yıxmış və başını özmişdi.

Yəqin ki, dəmir çubuğu hasardan öz qurbanı ilə rastlaşmadan əvvəl çəkib çıxarmışdı; görünür, onu bu zaman əlində hazır tutmuş. Daha iki təfsilat bu hadisəni bir qədər də aydınlaşdırır.

Əvvəla, Qum ovuğu mister Uikstidin evə getdiyi yolun üstündə olmayıb, ondan iki yüz yarda qədər کنارda idi. İkincisi də nahardan sonra məktəbə gedən balaca bir qızın söylədiyinə görə, mərhum cöl ilə qum dərəsinə tərəf qoribo bir yerləş "yortmuş", qızın, onun yerini yamsılamasından belə notico çıxarmaq olardı ki, o arabir əl ağacını başının üstünə qaldıra-qaldıra kimi isə təqib edən adama bonzoyirmiş, Qız, mister Uikstidi diri görən axırıncı adam idi. Mister Uikstidi ölməyə doğru gedirmiş; bundan sonra baş verən mübarizəni qız görməmişdi; çünki o, dərəyə enmiş, orada bitən ağaclar son toqquşmanı qızdan gizlətməmişdi. Əlbəttə, bu təfsilat, heç olmazsa, bu sətirləri yazanın gözündə, cinayəti o qədər də sobobsız və mənasız etmir. Belə düşünmək olar ki, Qriffin dəmir çubuğu, əlbəttə, bir yaraq kimi götürmüş, lakin adam öldürmək niyyətində olmamışdır. Ola bilər ki, yolda Uikstid ona rast gəlmiş və anlaşılmaz surətdə havada hərəkət edən çubuğu görmüşdür. Ola bilər ki, Görünməz adam haqqında qətiyyən düşünmədən – çünki bu hadisə Port-Berdokdan on millik bir məsafədə baş vermişdi, – çubuğu təqib etməyə başlamışdı. Çox ola bilər ki, o heç Görünməz adam haqqında eşitməmişdi də. Sonra belə güman etmək olar ki, Görünməz adam özünü aşkara çıxarmaq istəməyərək yavaş-yavaş uzaqlaşmağa başlamışdır, lakin təlaşa düşmüş və marağı artmış Uikstid, anlaşılmaz surətdə hərəkət edən bu cisimdən əl çəkməmiş və nəhayət, onu vurmüşdür.

Əlbəttə, adi şəraitdə Görünməz adam onu təqib edən bu yaşlı adamdan çətinlik çəkmədən yaxa qurtara bilərdi, lakin Uikstidin

MÜSADİRƏ EDİLMİŞ EVDƏ

cəsədinin vəziyyəti bədbəxtlikdən, onun öz düşməninin sıx gicikən kollarının və qum dərəsinin əmələ gətirdiyi küncə qovub gətirdiyini düşünməyə əsas verirdi. Görünməz adamın əsəbi olduğunu bilənlər üçün hadisənin sonrakı inkişafını təsəvvür etmək çətin deyildi.

Bunlar hamısı yalnız gümandır. Yeganə şübhəsiz fakt, – çünki uşaqların dediklərinə həmişə etibar etmək olmaz – öldürülmüş Uikstidin meyiti və gicikənin içində atılıb qalmış qanlı dəmir çubuqdur. Qriffin çubuğu ona görə atıb getmişdi ki, o dəqiqə onu bürüyən həyəcan, ona çubuğu götürməyə vadar edən əvvəlki məqsədini (əgər belə bir məqsəd var idisə) unutmaya məcbur etmişdi. Söz yox ki, o, çox xudbin və hissiyatsız bir adamdı. Lakin qana bulaşmış, acınacaqlı və aciz halda onun ayaqları altına düşüb qalmış ilk qurbanın görünüşü onda peşmançılıq hissi oyadıb, bir müddət onu öz qəddar niyyətlərindən yayındıra bildirdi.

Görünməz adam, mister Uikstidi öldürdükdən sonra, görünür ki, təpələri tərəfə qaçmışdı. Söyləyirdilər ki, axşamüstü Fern Bottom yaxınlığında çöldə gedən iki fəhlə sirli bir səs eşitmişdir. Kim isə hiçqırır, gülür, inildəyir, ah çəkir, hərdənbir də bərkdən bağırır. Yəqin ki, bunları eşitmək çox qəribə imiş. Bu səs yonca tarlasının üstündən keçərək, uzaqda, təpələrdə batmışdır.

Bu axşam ehtimal ki, Görünməz adam Kempin, onun ürəyini açmasından sürətlə istifadə etdiyini anlamışdı. O, bütün qapıları bağlı gördü. O, dəmiryol stansiyaları ətrafında dolaşdığı və mehmanxanalara göz gəzdirdiyi zaman söz yox ki, hər yerdə yapışdırılmış çağırışları oxumuş və onun əleyhinə necə bir yürüş hazırlandığını başa düşmüşdü. Axşam olan kimi çöllər, üç-dörd nəfərdən ibarət gözetçi dəstələri doldu, itlərin hürüşməsi ətrafı bürüdü. Bu insan ovuna çıxmış adamlar, düşmənlə rastlaşdıqları zaman necə hərəkət edəcəkləri, bir-birinə nə kimi yardım göstərəcəkləri haqqında xüsusi təlimat almışdılar. Lakin Görünməz adam, onlarla rastlaşmaqdan qurtula bildi. Biz onun qəzəbini anlaya bilərik: axı indi onun özünün verdiyi bütün məlumatlar, amansızcasına ona qarşı çevrilmişdi. Hər halda o gün o, ruhdan düşmüşdü; demək olar ki, Uikstidlə toqquşması nəzərə alınmazsa bütün gecə-gündüz ərzində onu, heyvan kimi təqib etdilər. Gecə, yaqin ki, o yeyib yata bilmədi. Çünki səhər yenidən ruhlanmış, yenə də qüvvətli, fəaliyyətli, hiyləgər və acıqlı olmuşdu. O, bütün dünyaya qarşı axırıncı böyük mübarizəsinə hazırdı.

Kemp bir parça yağlı kağız üzərində karandaşla yazılmış qəribə məktub aldı.

Məktubda aşağıdakılar yazılmışdı: “Siz heyranedicə bir enerji və dərrakə nümayiş etdirdiniz. Halbuki mən bununla nəyə nail olacağımıza ümid etdiyinizi təsəvvürə gətirə bilmirəm. Mənim əleyhimə çıxdınız. Bütün günü məni təqib etdiniz, gecə də məni istirahətdən məhrum etməyə çalışdınız. Lakin mən, sizin acığınıza, yedim də, yadım da. Oyun hələ indi başlanır! Mənim terrora başlamaqdan başqa bir çarə qalmır. Bu məktubla mən, terroru birinci gününü elan edirəm. Bu gündən sonra Port-Berdok kraliçanın ixtiyarında deyildir (bunu sizin polis rəisinə və onun dostasına xəbər verin); o, mənim ixtiyarında – terroru ixtiyarındadır. Bu gün yeni eranın – Görünməz adam erasının birinci ilinin birinci günüdür. Mən Birinci Görünməz adamam. Mənim hökmranlığım əvvəlcə mərhəmətli olacaqdır. Birinci gün nümunə üçün yalnız bir adam edam ediləcəkdir. Bu Kemp adlı adamın edamıdır. Bu gün o adamı ölüm yaxalayacaq. Qoy qapılar bağlansın, qoy gizlənsin, qoy özünü mühafizəçilərlə əhatə etsin, istəyirsə, zirehlənsin; ölüm, görünməz ölüm, ona tərəf gəlir. Qoy ehtiyat tədbirləri görsün, bu, mənim xalqıma daha artıq təsir edər. Ölüm, bu gün, günortaçağı poçta qutusundan hərəkət edəcəkdir. Məktub, lap poçtalyon gələn zaman qutuya salınacaq və yola düşəcəkdir. Oyun başlanır! Ölüm ona tərəf gedir. Xalqım, ölüm səni də yaxalamasın deyə, ona yardım etmə! Kemp bu gün ölməlidir”.

Xalq məktubu iki dəfə oxudu:

– Bu, zarafat deyildir, – dedi, – bu, odur. O, işə başlayacaqdır. – O, ünvana baxdı və kağızın üzərinə “Xintondin” ştamponunun vurulduğunu və əl ilə “2 pens əlavə verilməlidir” sözlərinin yazıldığını gördü.

Kemp səhər yeməyini – məktub saat birdə gəlmişdi – yarımcıq qoyub yavaş-yavaş yerindən qalxdı və kabinetə getdi. O, zəngi basıb, ev idarəçisini çağırdı və bu saatca evi başdan-başa gözməyi, bütün pəncərələrdəki çətləri yoxlamağı və bütün pəncərələrin taxtalarını bağlamağı əmr etdi. Kabinetin pəncərələrinin taxtalarını özü bağladı. Yataq otağında stolun gözündən kiçik tapança çıxarıb, diq-

qətlə yoxladı və evdə geydiyi gödəkənin cibinə qoydu. Sonra bir neçə qısa kağız yazdı, – o cümlədən birini də polkovnik Edaya yazdı, sonra xidmətçi qadına evdən necə çıxması xüsusda dəqiq tapşırıqlar verərək onları aparmağı əmr etdi:

– Heç bir təhlükə yoxdur, – dedi və öz-özünə: “sizin üçün”, – deyərək əlavə etdi. Bundan sonra bir müddət fikrə gedib, oturdu, sonra isə yenə də soyumuş səhər yeməyinə qayıtdı.

O, düşüncəyə dalararaq iştahsız yeyirdi. Sonra qəzəblə yumruğunu stola vurdu.

– Biz onu tutacağıq! – deyərək bağırdı. – Onu mən cəlb edəcəyəm. O, həddini aşmışdır.

Kemp, dalınca bütün qapıları möhkəm bağlaya-bağlaya yuxarı getdi.

– Bu, oyundur, – dedi. – Həm də qeyri – adi oyundur. Lakin sizin görünməzliyiniz və cəsurluğunuza baxmayaraq, mister Qriffin, bütün üstünlüklər mənim tərəfimdədir. Qriffin *contra mundum*...¹. Buna baxın bir!

O, pəncərənin qabağında durub, günəş şüalarına qarşı olmuş yamaca tamaşa edirdi.

– Axı o, hər gün özü üçün yemək tapmalıdır. Ona həsəd aparmıram. Gecə yata bildiyi, görəsən, doğrudurmu? Heç kəs gəlib üstünə çıxmasın deyərək, yəqin çöldə, bir yerdə yatıb gecəni keçirmişdir. Əgər bu istinin əvəzinə, hava soyuq, yer palçıq olsaydı, yaxşı olardı. Bəlkə də, elə bu dəqiqə məni güdür?..

Kemp lap pəncərəyə yaxınlaşdı, birdən qorxu içində geri sıçradı: pəncərə haşiyəsindən yuxarı divara nə isə zərblə toxundu.

Öz-özünə:

– Əsəblərim çox pozulmuşdur, – dedi. – Ancaq o hələ beş dəqiqə də pəncərəyə yaxınlaşmağa cəsarət etmədi. – Yəqin ki, sərçədir.

Bu dəmdə küçə qapısının zəngi çalındı. Kemp tələsik aşağı endi. O, cəftəni açdı, açarı çevirdi, zənciri yoxlayıb möhkəmlətdi. Qapının qabağına keçmədən ehməlcə araladı. Tanış bir səs onu salamladı. Bu, polkovnik Eday idi.

O, qapının dalından:

– Sizin xidmətinizin üstünə hücum etmişlər, – deyərək xəbər verdi.

Kemp:

– Necə?! – deyərək səsləndi.

– Sizin kağızınızı onun əlindən almışlar. O, haradasa burada, yaxındadır. Məni içəri buraxın.

Kemp zənciri çıxartdı, Eday azca aralanmış qapıdan birtəhər özünü içəri saldı. Yalnız Kemp yenidən qapını bağladıqda o arxayınlıqla nəfəs dərdi.

– Xidmətinin əlindən kağızı qapmışdır. O, yaman qorxmuşdur. İndi polis idarəsindədir. Özündən getmişdir. Görünməz adam haradasa bu aralardadır. Kağızda nə var idi?

Kemp söydü.

– Mən nə axmağam! – dedi. – Axı bunu anlamaq olardı ki, buradan Xintondina ayaqla bir saatdan da az vaxtda getmək olar. Budur, artıq...

– Nə olmuşdur axı? – deyərək Eday təkrar etdi.

– Budur, baxın! – Kemp, onu kabinetə aparıb Görünməz adamın məktubunu ona verdi. Eday oxuyub, yavaşca fit çaldı.

– Bəs siz? – deyərək xəbər aldı.

– Ona tələ qurmuşdum, – deyərək Kemp cavab verdi, – axmaq kimi planı da götürüb xidmətçi qızla göndərdim. Bu da onun əlinə keçmişdir.

Eday Kempə o ki var danladı, sonra dedi:

– O qaçacaq.

– Yox əşi, – deyərək Kemp cavab verdi.

Yuxarıdan sınaq şüşənin cingiltisi gəldi. Eday Kempin cibindən ucu çıxan tapançanı gördü.

Kemp dedi:

– Bu səs kabinetdən gəlir. – Pülləkənlə yuxarı birinci o qalxmağa başladı.

Onlar hələ pilləkənlərin yarısını qalxmamış ikinci dəfə gurultu eşidildi.

Kabinetə girərkən üç pəncərədən ikisinin sındırılmış olduğunu gördülər. Döşəmə şüşə qırıntıları ilə dolu idi. Yazı stolunun üstündə böyük bir çay daşı var idi. İkisi də kənarında dayanıb, bu dağıntılara baxırdı. Kemp yenə söyməyə başladı. Bu anda axırıncı pəncərə də elə bir gurultu ilə sınıb töküldü ki, sanki güllə atıldı, şüşə qırıqları bütün otağa səpələndi.

Eday dedi:

– Bu, nədir?

¹ Dünyaya qarşı.

Kemp cavab verdi:
– Bu, hələ başlanğıcdır.
– Buraya çıxma bilməz ki?
– Pişik də çıxma bilməz – deyə Kemp cavab verdi.
– Pəncərələrin taxtaları yoxdurmu?
– Burda yoxdur, lakin bütün aşağı mərtəbədə... Oho!
Aşağıdan şüşə cingiltisi və ağır zərbədən cırıldayan taxtaların səsi eşidildi.

Kemp dedi:

– Lənətə gələsən. Bu, yəqin... Bəli, bu, yataq otağındadır. O, bütün evi alt-üst etməyə hazırlaşır. Nə axmaqdır! Pəncərənin taxtaları içəridən bağlıdır. Şüşələr simib bayıra töküləcək. Ayaqlarını kəsəcəkdir.

Daha bir pəncərə də sındı. Kemp və Eday nə edəcəklərini bilməyərək pilləkənin artırımında dayanmışdılar.

Eday dedi:

– Bilirsinizmi nə var, mənə ağacdan-zaddan bir şey verin. Mən polis idarəsinə gedib, it göndərilməsinə ömr edərim. Onda biz onu tutarıq.

Bir pəncərə də sındı...

– Sizdə tapança varmı? – deyə Eday xəbər aldı.

Kemp ölini cibinə saldı, lakin tərəddüd içində dayandı.

– Yoxdur, – deyə cavab verdi, – artığı yoxdur.

Eday dedi:

– Mən onu geri götürərəm. Siz burada təhlükədən uzaqdasınız.

Kemp özünün bir dəqiqlik zəifliyindən utanaraq tapançanı verdi. Eday dedi:

– İndi gedək qapını açaq.

Onlar qəti qərara gələ bilməyərək zalda dayandıqları zaman birdən yataq otağının pəncərələrindən biri şaqıldadı və parça-parça olub töküldü. Kemp qapıya yaxınlaşdı və mümkün qədər ehməlcə cəftəni açmağa başladı. Onun rəngi həmişəkinə nisbətən bir az qaçmışdı.

Kemp dedi:

– Tez çıxın!

Bir an sonra Eday artıq bayırda idi. Kemp isə cəftəni saldı. Eday bir neçə saniyə yubandı; dalı qapıya dayanmaq bir qədər daha təhlükəsiz idi, sonra düzəlib möhkəm addımlarla pilləkəndən aşağıya

düşməyə başladı. O, otluğu keçib darvazaya yaxınlaşdı. Ona elə gəldi ki, otun üstündən yel esdi. Yanında nə isə tərəpəndi.

Səs dedi:

– Birco dəqiqə dayanın!

Eday tapançanı öləndə möhkəm sıxaraq, yerində donub qaldı.

O, rəngi qaçmış, qaşqabaqlı halda:

– Nə olmuşdur, – dedi: onun bütün əsəbləri gərginləşmişdi.

Səs Eday kimi sort və gərginliklə:

– Siz evə qayıtsanız, mən çox minnətdar olmuş olarsınız, – dedi.

Eday, bir qədər boğuc səsle:

– Çox təəssüf edirəm, deyə cavab verdi, dililə qurumuş dodaqlarını islatdı. Ona elə gəldi ki, səs onun sol tərəfində eşidildi. “Bəxtimi smayıb güllə atsam, görəsən necə olar?” – deyə düşündü.

– Siz hara gedirsiniz? – deyə səs xəbər aldı.

Hər ikisi cold bir hərəkət etdi. Edayın açıq cibində tapança parıldadı.

O, öz niyyətindən əl çəkib, fikrə getdi.

O, yavaşca dedi:

– Mən hara gedirəm? Bu, öz işimdir.

O, bunu deyib qurtarmamışdı ki, bir əl onun boynundan yapışdı, dizini dalına dirədi, o yığıldı. Zorla tapançanı çıxarıb kor-koranə bir güllə atdı; Haman anda dişlərinə bərk bir zərbə endi, tapançanı öləndən qapdılar, əbəz yerə öləndən sürüşüb çıxan görünməz ayaqdan tutmaq istədi, qalxmağa çalışdı və yenidən yığıldı.

Eday:

– Məlun! – deyə bağırdı.

Gülüş eşidildi.

Səs dedi:

– Mən bu saat sizi öldürərdim, ancaq gülləyə qənaət etməliyəm.

Eday havada, özündən altı fut uzaqlıqda ona doğru yönəldilmiş tapança gördü və yerdə oturdu:

– Ho... – dedi.

– Qalxın, – deyə səs eşidildi.

Eday qalxdı.

Səs, sort bir tərzde:

– Düz durun! – dedi. – Heç bir oyun-filan çıxarmayın, unutmayın ki, mən sizin üzünüzü yaxşı görürəm. Siz isə mənə görmürsünüz. Evə qayıdın!

– O, məni buraxmaz, – deyə Eday cavab verdi.

Görünməz adam:

– Çox təəssüf, – dedi, – mən sizinlə dalaşmamışdım.

Eday yenidən dodaqlarını dili ilə islatdı, gözlərini tapançadan ayırdı, uzaqda, günorta günəşinin şüaları altında parlayan tünd göy dənizi, yaşıl təpələri, ağ qayalı sahilini, izdihamlı şəhəri gördü. Yaşamağın nə qədər gözəl olduğunu hiss etdi. O, gözlərini, özündən altı fut uzaqda, havada asılıb qalmış balaca metal əşyaya çevirdi.

Qaşqabaqlı halda:

– Mən nə etməliyəm? – deyə xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Siz özünüzlə kömək götürərsiz. Yox, siz evə qayıtmalı olacaqsınız.

– Çalışaram. O, məni içəri buraxarsa, siz qapıdan soxulmayacağınızı vəd edirsinizmi?

– Mən sizinlə dalaşmamışam, – deyə Səs cavab verdi.

Kemp Edayı bayıra buraxıb tələsik yuxarı çıxdı, şüşə qırıqlarının arasından ehməlcə keçərək, kabinetin pəncərəsinə yaxınlaşdı aşağı baxdı.

Edayın Görünməz adamla danışdığı gördü.

– Görəsən, nə üçün güllə atır? – deyə Kemp mızıldandı.

Bu zaman tapança yerini dəyişdi, günəşdə parladı. Kemp əlini gözünün üstünə qoyub, gözqamaşdıran şüanın hərəkətini seçməyə başladı.

– Elədir ki var! – deyə səsləndi. – Eday tapançanı verdi.

Bu zaman Eday deyirdi:

– Qapıdan soxulmayacağınıza vəd edin! Öz müvəffəqiyyətinizə çox da uymayın... Bir şeydə güzəştə gedin.

– Evə qayıdın, deyirəm sizə. Mən heç bir şey vəd etmirəm.

Görünür ki, birdən Eday qərara gəldi. O, evə tərəf döndü və əlini dalına qoyaraq yavaş-yavaş getdi. Kemp təəccüblə ona baxırdı. Tapança yox oldu, sonra yenə bir an parladı, yenə də yox oldu. Kemp yenidən diqqətlə baxaraq Edayı təqib edən balaca tünd rəngli cismi gördü.

Sonrakı hadisələr ildırım sürətilə baş verdi. Eday geriye sıçrayıb birdən döndü, tapançanı qapmaq istədi, tuta bilmədi, qollarını qaldırıb üzü üstə düşdü, üstündə balaca göy bir tüstü gördü. Kemp güllənin səsini eşitmədi. Eday bir neçə titrək hərəkət etdi,

əlini yerə dayayıb, azca qalxdı və yenidən yığılıb hərəkətsiz qaldı. Kemp bir müddət dayanıb, sanki sakit və qayğısız vəziyyətdə uzanmış Edaya diqqətlə baxdı.

İsti və küləksiz bir gündü. Elə bil, bütün dünya hərəkətsiz idi, yalnız iki sarı kəpənək evlə darvazanın arasındakı kolların üstündə bir-birini qovurdu.

Eday darvazanın yanındakı otluqda düşüb qalmışdı. Təpədə olan bütün villaların yaylı pərdələri aşağı salınmışdı, yalnız balaca yaşıl çardaq altında ağ bir vücut görmək olardı; bu sakit-sakit mürğüləyən qoca idi. Kemp evin yaxınlığında havada tapançanı axtarıraq, diqqətlə hər tərəfə baxmağa başladı: lakin o, yox olmuşdu. Kempin gözü yenə Edaya sataşdı. Oyun ciddiləşmişdi.

Kimsə bayır qapını taqqıldadıb zəngi çaldı. Qapı getdikcə daha bərk və ısrarla döyülürdü, ancaq bütün qulluqçular Kempdən aldıqları sərəncama tabe olaraq öz otaqlarına çəkilib, qapını bağlamışdılar. Nəhayət, ətrafa sakitlik çökdü. Kemp oturub bir müddət qulaq asdı, sonra növbə ilə pəncərələrin hər birindən ehtiyatla bayıra baxdı. Pillekəonə çıxıb yenə təlaşla qulaq verdi. Bir xeyli dayandıqdan sonra yataq otağında maşını götürüb, yenə də aşağı mərtəbədəki pəncərələrin iç cəftəsini yoxlamağa getdi. Hamısı möhkəm və etibarlı idi. Yuxarı qayıtdı. Eday çınqıl səpilmis çıxırın kənarında əvvəlki kimi hərəkətsiz düşüb qalmışdı. İki polis men və xidmətçi qadın villanın yanındakı yol ilə gəlirdi.

Hər tərəfi tam sükut bürümüşdü. Kempə elə gəldi ki, o üç nəfər çox yavaş-yavaş gəlir. Kemp indi düşmənin nə elədiyini maraqlandırdı.

Birdən o diksindi. Aşağıdan taqqıltı eşidildi. Bir qədər tərəddüddən sonra Kemp aşağı endi. Gözlənilmədən evə vurulan ağır zərbələrin səsi və parçalanmış taxtaların taqqıltısı doldu. Pəncərə taxtalarındakı dəmir cəftələrin saqqıltı və cingiltisi eşidildi. Kemp mətbəx qapısını açdı. Elə o dəqiqə pəncərənin doğram-doğram olmuş taxtaları otağa səpələndi. Kemp dəhşətdən yerindəcə qaldı. Pəncərənin çərçivəsi hələ bütövdü, onda qırılmış şüşələrin almaz ucları qalmışdı, pəncərənin taxtaları balta ilə sındırılmışdı, balta indi böyük bir qüvvətlə çərçivəyə və pəncərəni mühafizə edən dəmir barmaqlığa endirilirdi. Lakin birdən balta kənara sıçrayıb yox oldu.

Kemp evin yanındakı çıxırda düşüb qalmış tapançanın göyə atıldığını gördü, dala sıçradı. O, bunu edər-etməz güllə açıldı; Kempin

örtüydü qapıdan qopan taxta parçası onun başının üstündən uçub keçdi. Qapını örtüb açarla bağladı. Elə bu dem, Qrifinin bağirtısını və gülüşünü eşitdi; sonra baltanın sarsıdıcı zərbələri və doğranan taxtanın şaqılıtsı yenidən eşidildi.

Kemp koridorda dayanmışdı. O, bir dəqiqədən sonra Görülməz adamın mətbəxdə olacağını düşünürdü. Bu qapı onu bir qədər ləngidər, sonra isə...

Bayır qapısının zəngi çalındı. Yoqin ki, polismenlərdi. Kemp dəhlizə yüyürdü, zonciri bərkidib cəftəni açdı. Əvvəlcə qulluqçu qadını səsləyib, onun səsini eşitdikdən sonra zonciri çıxartdı. Gələnlərin üçü də tez evə girdi, Kemp yenə də qapını çırpdı.

Kemp qışqırdı:

– Görülməz adam! Onun tapançası vardır. İki gülləsi hələ qalmışdır. O, Edayı öldürdü. Hər halda ona güllə atmışdır. Siz onu çəmənləkdə görmədiniz? Orada düşüb qalmışdır.

Polismenlərdən biri soruşdu:

– Kim?

– Eday, – deyər Kemp cavab verdi.

Xidmətçi qadın:

– Biz evin dal tərəfindən gəldik, – dedi.

– Bu, nə səsdir? – deyər polismenlərdən biri xəbər aldı.

– O, ya mətbəxdədir, ya da tezliklə orada olacaqdır, balta tapmışdır...

Birdən mətbəx qapısına endirilən balta zərbələri evi sarsıtdı. Xidmətçi qadın qapıya baxıb yemək otağına çəkildi. Kemp vəziyyəti başa saldı. Onlar mətbəx qapısının sındırıldığını eşitdilər.

– Buraya gəlin! – deyər Kemp həyəcanla bağırırdı. Polisləri yemək otağına itələdi:

– Maşanı! – deyər Kemp bağırırdı və buxarıya tərəf cumdu.

O, əlindəki maşanı polismenlərdən birinə, yemək otağından götürdüyünü isə o birinə verdi.

Birdən Kemp geriye sıçradı.

Polismenlərdən birisi:

– Hop! – deyər bağırırdı və öyilib, baltanı maşa ilə tutdu. Tapançanın axırını iki gülləsindən biri açıldı və Sidney Kuperin qiymətli rəsm əsərini cırdı. O biri polismen sanki arı vurmuş kimi əlindəki maşayla bu balaca ölüm gətirən cismə bir zərbə endirdi, tapança təpəliyiylə yerə düşdü.

Sos-küy qopan kimi xidmətçi qadın çıxırmağa başladı. Bir neçə saniyə buxarının yanında dayandıqdan sonra, sıx pəncərədən qaçıb xilas olmaq istəyərək pəncərənin taxtasını açmağa yüyürdü.

Balta dəhlizə keçib döşəmədə iki fut hündürlükdə dayandı, Görülməz adamın ağır-ağır nəfəs aldığı eşidildi.

Görülməz adam:

– Siz ikiniz də çökülin! – dedi. – Məno Kemp lazımdır.

– Bizə isə siz lazımsınız, – deyər birinci polismen cavab verdi, irəli gedərək sos gələnlərinə tərəfə maşa ilə ilişirdi.

Lakin Görülməz adam zərbədən yayına bildi, maşa çötir asqısına döydi.

Polismen vurduğu zərbənin gücündən səndələyərək, özünü zorla ayaq üstə saxlaya bildi; homin anda balta onun başına döyüb, dəmir papağını kağız kimi ozdı, başı üstündə mətbəx pilləkəninə yuvarlandı.

İkinci polismen maşa ilə baltanın sapına vurdu, nə isə yumşaq bir şeyə döydi. Acı bir çıxır eşidildi. Balta yerə düşdü. Polismen boşluğa bir də zərbə endirdi, maşa heç nəyə döymədi. Bu zaman o, ayağını baltanın üstünə qoyub bir daha vurdu. Sonra əlindəki maşanı hazır tutub xırda bir hərəkəti belə sezməyə çalışaraq diqqətlə quلاق asmağa başladı.

Yemək otağında pəncərənin açıldığını eşitdi; sonra sürətli addım səsləri gəldi. Yoldaşı qalxıb oturmuşdu, yanağından qan axırdı.

– O, haradadır? – deyər yaralı xəbər aldı.

– Bilmirəm. Mən onu vurdum. Sənin yanından sıvrişib çıxmayıbsa, yoqin dəhlizdə bir yanda dayanmışdır. Doktor Kemp!!! Ser!.. Cavab gəlmədi.

Polismen yenə də:

– Doktor Kemp! – deyər çağırırdı.

Yaralı polismen ayağa qalxmağa çalışdı. Nəhayət, bunu birtərəf edər bildi. Birdən mətbəx pilləkənindən yalnız ayaqların şappılıtsı eşidildi:

– Hop! – deyər polismen çıxırdı, maşanı atdı və qaz lampasını vurub sındırdı.

Görülməz adamı təqib etmək istədi, sonra fikrini dəyişib yemək otağına girdi.

– Doktor Kemp... – deyər sözə başladı və dayandı.

Nəhayət o, çiyininin üstündən baxan yoldaşına müraciətlə dedi:

– Bu doktor Kemp qoçaq oğlandır, – dedi.
Yemək otağının pəncərəsi açıq idi, nə xidmətçi qadın, nə Kemp var idi.

İkinci polismen, doktor Kemp haqqında öz fikrini daha qısa və qəti şəkildə ifadə etdi.

XXVIII FƏSİL

TƏQİB EDİLƏN OVÇU

Kempin evi mühasirə edilməyə başladığı zaman qonşu villanın sahibi mister Xilas çardaqda yatmışdı. Mister Xilas Görünməz adam haqqındakı boş söhbətlərə qətiyyətlə inanmaq istəməyən inadkar azlığa mənsub idi; lakin arvadı bu xəbərlərə inanırdı və sonralar ona bunu tez-tez xatırladırdı. Mister Xilas heç bir şey olmamış kimi bağa gəzməyə çıxdı, yeməkdən sonra köhnə adəti üzrə uzanıb yatdı. Görünməz adam mister Kempin pəncərəsini sındırdığı zaman mister Xilas rahatca yatırdı. Birdən sanki nə isə pis bir şeyin baş verdiyini hiss edərək yuxudan oyandı. Kempin evinə nəzər saldı, gözlərini silib, bir də baxdı, sonra ayaqlarını aşağı sallayıb oturdu, qulaq asmağa başladı: şeytana lənət oxudu, lakin qəribə səhnə yox olmadı. Ev elə göründü ki, sanki bir neçə həftə bundan əvvəl talan olunduqdan sonra tərk edilmişdi. Bütün şüşələr sındırılmışdı; evin yuxarısındakı kabinetin pəncərələrindən başqa, bütün pəncərələrin taxtaları içəridən bağlanmışdı.

Mister Xilas saata baxdı:

– And içirəm ki, iyirmi dəqiqə bundan qabaq bu ev bu halda deyildi!

Uzaqdan dalbadaq endirilən zərbələrin səsi və şüşə cingiltisi eşidilirdi. Sonra o, təəccüb içində oturub qaldığı zaman qəribə bir şey baş verdi. Yemək otağında pəncərənin taxtaları açıldı və xidmətçi qadın başında şlyapa, əynində paltó pəncərədə göründü; titrək, əsəbi hərəkətlərlə çərçivəni açmağa çalışırdı. Birdən onun dalında başqa bir nəfər də göründü və ona kömək etməyə başladı. Bu, doktor Kemp idi. Bir dəqiqə sonra pəncərə açıldı, xidmətçi qadın oradan bayıra çıxdı və qaçıb kolluqda yox oldu. Mister Xilas bütün bu təəccüblü hadisələrlə bağlı həyəcanını anlaşılmaz nidalarla ifadə

edərək qalxdı. O, Kempin pəncərəyə dırmandığını, pəncərədən yerə atılaraq dərhal kolluğa tərəf yüyürdüyünü gördü. Kemp kimdansa gizlənməyə çalışmış kimi öyilə-öyilə qaçırdı. O, söyüdlükdə yox oldu, çöllüyə çıxan kimi çəpərdə göründü. Bir an sonra o, artıq çəpəri aşıb, yamacla mister Xilasın olduğu tərəfə yüyürdü.

Dəhşətli fikirdən sarsılan mister Xilas:

– Allah, sən saxla! – deyə çığırdı. – O alçaq, Görünməz adamdır. Demək, bunlar doğru imiş?

Mister Xilas üçün belə fikirləşmək, dayanmadan işə başlamaq deməkdi. Yuxarı mərtəbənin pəncərəsindən ona baxan aşpaz qadın, onun azı saatda doqquz mil sürətlə evə tərəf qaçdığını görüb, təəcüb etdi.

Qapıların taqıltısı, zəngin cingiltisi və var gücü ilə bağırان mister Xilasın gur səsi eşidildi:

– Qapıları bağlayın! Pəncərələri bağlayın! Hər yeri bağlayın! Görünməz adam gəlir!

Bağırılan, əmrlər və qaçanların tapıltısı bir an içərisində evi бүürdü. Mister Xilas özü, eynən açılan qapını bağlamağa qaçdı. Bu zaman çəpərin dalından, doktor Kempin başı, çiyinləri və dizi göründü. Bir dəqiqə sonra Kemp qulançar ləkini keçərək tennis meydançası ilə evə tərəf yüyürdü.

Mister Xilas:

– Olmaz! – deyib qapının çəftəsini bağladı. Onun sizi təqib etməyinə təəssüf edirəm. Ancaq sizi içəriyə buraxa bilmərəm.

Kempin dəhşətdən döyüşmüş üzü şüşəyə yapışdı. O, şüşəbəndin qapısını bərk-bərk döydü, onun dəstəyini hirslə qopartmaq istədi. Hər şeyin faydasız olduğunu görünce eynənə yüyürdü, oradan başa tullanıb yan qapını döyməyə başladı. Sonra yan darvazadan çıxaraq evin dövrəsinə hərənlə küçəyə yüyürdü. O, qorxuyla pəncərədən baxan mister Xilasın gözündən yenidən yayınmışdı ki, qulançar ləkini görünməz ayaqlar amansız şəkildə özib keçdi.

Bunu gören mister Xilas pilləkənlə yuxarı qaçdı. Sonra onun necə keçdiyini görə bilmədi. Pəncərənin yanından yüyürürkən, yan qapının cırlıdadığını eşitdi.

Kemp yola çıxaraq, təbii ki, üzünə ağrı yüyürdü. Beləliklə, o dörd gün bundan əvvəl pəncərədən istehza ilə seyr etdiyi yürüşü özü etməli oldu, yüyürməyə alışmadığına baxmayaraq pis qaçmırdı; Kempin rəngi qaçmış, onu tər basmışdısa da, fikri təmiz və aydın

idi. O, tullana-tullana qaçırdı. Pis yerlər, yaxud bir yığın kələ-kötür daşlar və günəşin altında par-par parlayan sınımış şüşə qırıqları rast gəldikdə, düz onların üstü ilə qaçır, onu təqib edən görünməz yalın ayaqlara, öz arzusu ilə yol seçmək imkanı verirdi.

Kemp ömründə birinci dəfə anladı ki, təpədən gedən yol son dərəcə uzun və adamsızdır. Şəhər kənarı isə çox uzaqda – təpənin lap ətəyindədir. Yüyürməkdən daha ağır bir hərəkət vasitəsi yoxdur! Günorta günəşinin altında yatan bütün bu evlər və villalar, kilidlənib bağlanmışdı. Əlbəttə, hamısı onun öz əmri ilə kilidlənib bağlanmışdı. Buna baxmayaraq, heç olmasa bir adam ətrafda baş verənlərə nəzər yetirsəydi, pis olmazdı.

Uzaqdan şəhər görünməyə başladı: dəniz artıq gözdən itmişdi; aşağıda adamlar var idi. Elə bu zaman təpənin ətəyinə omnibus¹ gəldi. Budur, bu da polis idarəsi. Bəs daldan gələn ayaq səsləri? Tez ol! Aşağıdan adamlar ona baxırdılar. Onlardan bir neçəsi qaçmağa başladı. Kempin nəfəsi kəsilirdi. İndi omnibus yaxın idi. “Şən qumarbazlar” mehmanxanasında qapıları taqqıltı ilə bağladılar. Omnibusun dalınca drenaj işləri aparmaq üçün şalban və çinqil tökülmüşdü. Kemp əvvəlcə omnibusa sıçrayıb qapıları bağlamaq fikrinə düşdü. Lakin sonra qət etdi ki, birbaşa polis idarəsinə yollansın. Bir dəqiqədən sonra o, “Şən qumarbazlar” mehmanxanasını ötür, çoxlu adam olan küçənin sonuna yetişdi. Omnibusun sürücüsü və onun köməkçisi atları açmağı unudaraq, dayanıb heyrətlə ona baxırdı. Qum yığınının da dalından yerqazanların təəccüblü sifətləri görünürdü.

Kemp yüyürməyini bir qədər yavaşladı, lakin onu təqib edənin sürətli tapılışını eşidəndə daha bərk qaçdı.

O, üzünü yerqazanlara tutub:

– Görünməz adam! – deyər çığırdı və qeyri-müəyyən bir hərəkətlə arxasına işarə etdi. Birdən ağıllı bir iş görərək, arxın o tərəfinə atıldı. Belə ki, onunla Görünməz adam arasında bir neçə cüseli kişi göründü. Bu zaman polis idarəsinə getmək fikrindən vaz keçib, döngəyə buruldu, göyərçi satanın arabasının yanından ötdü, müstəmləkə malları satılan dükanın qapısı ağzında bir an dayandı və baş küçəyə çıxan bulvarla götürüldü. Ağacların altında oynayan uşaqlar onu gören kimi çığıra-çığıra qaçırdılar. Bir neçə pəncərə açıldı; qəzəblənmiş analar onun dalınca nə isə çığırdılar. O, yüyürə-

yüyürə yenə də omnibus stansiyasından üç yüz yardlıq bir məsafədə olan Xill-stritə gəlib çıxdı və həmin saat qaça-qaça qışqırışan adamları gördü.

Küçə yuxarı, təpəyə tərəf baxdı. Ondən on iki yard uzaqda boylu-buxunlu bir yerqazan ucadan söyə-söyə əlindəki bel bərk-bərk yelləyərək yüyürürdü; onun arxasınca yumruğunu düyünləmiş omnibus konduktoru qaçırdı. Onların dalınca bir dəstə adam sanki kimi isə döyə-döyə bərkdən çığıraaq yüyürürdü; başqa tərəfdən şəhərə doğru kişi və qadınlardan ibarət böyük bir dəstə qaçırdı; Kemp bir nəfərin əlində dəyənək dükandan çıxdığını gördü.

– Onu dövrəyə alın! – deyər kimse qışqırdı.

Kemp, vəziyyətin necə dəyişdiyini dərhal başa düşdü. O, dayanıb zorla nəfəs ala-ala ətrafa baxdı.

– O harada isə yaxındadır! – deyər Kemp çığırdı. – Buranı dövrəyə alın!

Həmin dəqiqə Kempin qulağına bərk bir zərbə dəydi, o səndələdi, gözə görünməyən düşməninə tərəf dönmək istədi, ancaq zorla ayaq üstə durub boşluğa zərbə vurdu. Elə bu dəmdə onun çənəsinə bərk bir yumruq ilişdirildi, o, yerə yıxıldı. Bir an sonra qarına diz dirəndi, iki əl qəzəblə boğazından yapışdı; lakin onlardan birisi, o birisindən zəifdi. Kemp hər iki əlin biləyindən yapışa bildi. Çığırtı eşidildi. Yerqazanın bel Kempin başının üstündə vıyıldayib taqqıltıyla nəyə isə dəydi. Kempin üzünə nə isə bir şey damcıladı. Onun boğazına yapışmış əllər birdən zəiflədi. O, kəskin bir hərəkətlə xilas ola bildi; düşmənin gücdən düşmüş çiyinlərindən yapışdı, görünməyən dirsəkləri yerə basaraq, özünü onun üstünə yıxdı.

– Mən onu tutmuşum! – deyər Kemp çığırdı. – Kömək edin! Kömək edin! O, buradadır! Ayaqlarından yapışın! Bir an sonra vuruşma olan yerə xeyli adam axışib gəldi. Kənardan baxan bunun son dərəcə qızgın bir futbol oyunu olduğunu düşünə bilirdi. Kempin çığırtısından sonra artıq heç kəs, heç nə demirdi, yalnız zərbələr, tək və ağır-ağır alınan nəfəs eşidilirdi.

Görünməz adam, qeyri-insani bir qüvvəyə, bir neçə düşmənin üstündən atılıb ayağa qalxa bildi. Kemp, təzi maraldan yapışan kimi, ondan yapışdı; onlarla əl görünməz vücuddan yapışır, onu vurur, didişdirirdi. Omnibusun konduktoru onun boynundan yapışıb, yenə də yerə yıxdı. Yenə güləşib çapalayan bədən yığını əmələ gəldi. Eitraf etmək lazımdır ki, onu rəhmsizcəsinə döydürdülər.

¹ Omnibus – avtobus (ing.)

Birdən: – “Rəhm edin, rəhm edin!” – deyən feryad eşidildi. Bu səs tezliklə boğuş bir iniltiyə çevrildi.

Kemp boğuş bir səslə:

– Onu buraxın, axmaqlar! – deyə çığırdı. Adamlar geriyyə çökildi. – O, yarıldır, deyirəm sizə geriyyə çökilin!

Nəhayət, sıx dayanmış, həyəcanlı adamlar bir qədər aralandılar. Hamı doktor Kempə, sanki on beş düyüm havaya qalxmış görünməz əlləri yerə dirənmiş halda gördü. Onun dalında durmuş polisimən görünməz ayaqları tutmuşdu. Yekəpər yerqazan qana bulanmış belini yelləyərkən:

– Onu buraxmayın! – deyə çığırdı, – o, biclik eləyir. Kemp ehmalca dizini götürərək:

– Biclik etmir, – deyə cavab verdi, – həm də mən onu tutmuşam. – Kempin üzü əzilmiş və şişməyə başlamışdı. O, zorla danışdı; dodaqlarından qan axırdı. O, bir əlini qaldırıb yerə dirənmişin üzündə gözdirməyə başladı. – Ağzı tamam yaş idi, – o birdən; – Pərvədigara! – deyib qışqırdı.

Kemp tələsik ayağa qalxdı və görünməz vücudun yanında yenedən dizi üstə çökdü. Yenidən basabas başlandı. Təzədən qaçıb gələnlərin ayaq səsləri eşidildi. Bütün evlərdən camaat çıxıb yüyürdü. “Şən qumarbazlar” mehmanxanasının qapısı taybatay açılmışdı. Toplaşanlar az danışdırlar. Kemp əlini sanki havada gəzdirərək, onu əlləyirdi.

Kemp:

– Nəfəs almır, – dedi. – Ürəyi də vurmur. Onu necə... Ah!

Yekəpər yerqazanın qoltuğunun altından baxan bir qarı birdən:

– Bir oraya baxın! – deyə çığırdı və qırışmış barmağını irəli uzatdı.

Hamı göstərilən tərəfə göz yetirib, solğun və taqətsiz halda düşüb qalmış əl gördü. Əl sanki şüşədən, onun bütün vena və arteriyalarını, sümük və əsəb tellərini görmək olurdu. O, hamının gözü qabağında şəffaflığını itirir və tutqunlaşırdı.

– Aha! – deyə polis səsləndi. – Budur, ayaqları da gördündü. Beləliklə, bu qəribə vücudun əllərindən və ayaqlarından başlayıb, bütün bədən üzvlərində dönmə prosesi yavaş-yavaş tamam olurdu. Bu, zəhərin tədricən bədəni yayılmasına bənzəyirdi. Hər şeydən əvvəl bədənin bir növ solğun şəklini verən xırda, ağ əsəb telləri görünürdü. Sonra şüşəyə oxşar sümüklər və şaxələnməmiş arteriyalar, nəhayət, əvvəlcə zəif bir duman şəkli alan, getdikcə tutqunlaşan, qalınlaşan

əzələlər və dəri gördündü. Bir az sonra artıq onun əzilmiş sinəsini və çiyinlərini görmək olurdu, zədələnməmiş və əzilmiş üzün cizgiləri dumanlı tərzdə aşkarlaşırdı.

Nəhayət, adamlar çökilib, Kempə ayağa qalxmaq imkanı verdikdə, otuz yaşlarında bir adamın acınacaqlı tərzdə özışdirilmiş və eybəcər hala salınmış çılpaq bədəninin yerə sərildiyini gördü.

Onun qaşlarının və kirpiklərinin rəngi çox açıqdı, lakin qocalarda olduğu kimi deyil, albinoslardakı kimi rəngsiz idi. Əlləri qıç idi, gözləri alacalanmışdı, üzündə isə qəzəb və dəhşət ifadəsi donub qalmışdı.

Kim isə:

– Onun üzünü örtün! – deyə çığırdı. – Allah xatirinə, üzünü tez örtün!

Onun bədəninə “Şən qumarbazlar” mehmanxanasından gətirilən döşəkağı ilə örtüb evə apardılar. Orada, kasıb, yarıqaranlıq otaqda, miskin bir çarpayıda, hadisədən çuşa gəlmiş avam kütlə içərisində döyülmüş, yaranalmış, satılmış və rəhmsizcosinə təqib edilmiş, dünyada bərabəri olmayan görünməz adama çevrilmiş istedadlı fizik Griffin öz qəribə və dəhşətli həyat yolunu bitirdi.

Görünməz adamın qeyri-adi və uğursuz təcrübəsi haqqında hekayə belə qurtarır. Siz onun haqqında daha çox şey bilmək istəsəniz, Port-Stoudakı meyxanaya gedib onun sahibi ilə danışın. Bu meyxananın qapısı üstündən boş bir lövhə asılmışdır. Lövhənin yuxarısında şlyapa, aşağısında isə çəkmə şəklində çəkilmişdir, meyxananın adı isə bu kitabın adıdır. Meyxana sahibi kök, alçaqboy, iri burunlu, cödə saçlı, üzü qırmızı ləkəli bir adamdır. Bir qədər artıq için, o yuxarıda təsvir olunan hadisələrdən başqa başına gələnlərin hamısını, xüsusilə məhkəmənin onda tapılan pulları almaq istədiyini ətraflı danışmaqdan vaz keçməz.

– O lənətə gəlmişlər pulun kimə mənsub olduğunu müəyyən etmək mümkün olmadığını gördükdə, mənimlə bir xəzinə kimi raftar etmək lazım gəldiyini söylədilər. Bir özünü deyir: mən heç xəzinəyə oxşayıram? Sonra bir cənab mənə hər axşam bir geniy verir ki, mən bu hadisəni müzik-xollda danışım. Siz onun xatirələr axınını dayandırmaq istəsəniz, ondan əlyazmalarından ibarət kitabların bu əhvalatla əlaqədar olub-olmadığını soruşmanız kifayətdir. O, doğrudan da, belə kitabların olduğunu təsdiq edir və ənd içərik inandırmağa başlar ki, nədənsə hamı bu kitabların, guya indiyə qədər onda olduğunu təkid edir, lakin bu, doğru deyil: kitablar onda yoxdur.

– Onları Görünməz adam özü mənədən aldı; mən onun ölümdən qaçıb Port-Stoudada gizləndiyim zaman, onları harada isə gizlətdi. Bunu mister Kemp uydurur ki, guya kitablar mənədir.

Bundan sonra fikrə dalıb oğrun-oğrun sizə baxmağa, əsəbiliklə stəkanları silməyə başlar və nəhayət, otaqdan çıxar. O, qocadır, subaydır: onda subay adamların vərdişləri vardır: onun evində bir nəfər də qadın yoxdur. Üst paltarlarını düymələyir, – vəziyyət bunu tələb edir, – lakin alt paltarlarında yenə də əvvəlki kimi ip işlədir. İşində o qədər də bacarıq göstərmir, amma meyxananın zahiri görünüşünə böyük əhəmiyyəti verir. Astagəldir, çox zaman fikirli olur. Kənddə ağıllı adam hesab olunur, onun pula qənaət etmək bacarığı hamıda hörmət hissi oyadır. Cənubi İngiltərənin yollarına isə hər bir məlumat kitabından yaxşı bələddir.

Hər bazar günü səhər – bütün ilin hər fəslində və hər axşam saat ondan sonra o azca su qarışdırılmış bir stəkan cin¹ götürüb mey-

xananın qonaq otağına keçir. Stəkanı stolun üstünə qoyub, qapını bağlayır, pərdələri yoxlayır, hətta stolun altına da baxır. Tamamilə təklilinə əmin olduqdan sonra əvvəlcə şkafi, sonra şkafdakı yeyişi açır, oradan pəhvəyi rəngdə meşin cildli üç kitabı çıxarıb, tənənə ilə stolun üstünə qoyur. Kitabların cildləri cırıq-cırıq olub, üstünü yaşıl kif basıb, çünki bir dəfə kitablar gecəni arxada qalıb, çirkli su bəzi səhifələrdə müəkkəbi tamamilə yuyub aparıb. Ev sahibi kresloya oturur, heyran baxışlarını kitabdan ayırmadan, yavaş-yavaş çubuğunu doldurur. Sonra kitablardan birini özünə tərəf çəkir, səhifələri gah sağdan-sola, gah soldan-sağa vərəqləyər-vərəqləyər göz-dən keçirməyə başlayır.

Onun qaşları çatılır, dodaqları gərginlikdən səyriyir.

– Altı, üstündə balaca ikirəqəmi, xaç və anlaşılmaz bir nişan. Pərvərdigara, kişidə baş varmış ha!

Bir müddət sonra onun səyi zəifləyir, özünü kresloya yayır və tütü burumlarının arasından otağın dərinliyində sanki adi adamların görə bilmədiyi nəyəsə baxır.

O:

– Burada nə qədər sirlər var! – deyir. – Özü də qərribə sirlər! Eh, birçə onları açsa bilsəydim! Mən heç onun kimi hərəkət etməzdim! Mən... Eh! – O, çubuğunu sümürür.

Sonra xəyalə, həyatın ölməyən schrlı, gözəl xəyalına dalır. Kempin bütün cidd-cəhdinə baxmayaraq, içində görünməzliyi və başqa bir çox heyvətli sirləri gizləyən bu kitabların burada olmasından heç kəsin xəbəri yoxdur. O, öləndə qədər bu barədə heç kəs bilməyəcəkdir.

¹ Cin – ingilis arası

MÜNDƏRİCAT

İnsan zəkasının hüdudsuzluğu 4

HEKAYƏLƏR

Pyer Bul

İntəhasız gecə (tərc. Rəfail Nağıyev) 11

Artur Klark

Yupiter-5 (tərc. Qabil Əhmədov) 43

Ayzek Əzimov

O vaxt necə yaxşı imiş... (tərc. Zeydulla Ağayev) 77

Seçkilər (tərc. Qabil Əhmədov) 80

Rey Bredberi

Məzunyyə (tərc. Rəfail Nağıyev) 97

Fred Tomas Saberhagen

Sülh və məhəbbət haqqında (tərc. Vilayət Quliyev) 105

Con Kristofer

Muzey əhvalatı (tərc. Qabil Əhmədov) 115

Vatslav Kaydoş

Sınaq (tərc. Rəfail Nağıyev) 126

Kşiştof Borun

Məktub (tərc. Rəfail Nağıyev) 141

Siniti Xosi

Bahar nə vaxt gələcək (tərc. Rəfail Nağıyev) 168

Namiq Abdullayev

Uzaq dünyanın çiçəyi 174

POVEST

Aleksandr Belyayev

Professor Douelin başı (tərc. Qabil Əhmədov) 183

İlk görüş 183

Qadağan kramın sirri 187

Baş danışır 190

Ölüm, yoxsa qət? 194

Böyük şəhərin qurbanları 200

Laboratoriyanın yeni sakinləri 202

Başlar əylənirlər 207

Yer və göy 209

Xeyir və şər 217

Ölü Diana 225

Qaçmış eksponat 236

Mahnı axıracan oxundu 242

Tapmaca qadın 246

Şən gözinti 252

Parisə! 257

Kernin qurbanları 260

Ravinonun müalicəxanası 268

"Dəlilər" 271

Çətin obyekt 275

"Təzə adam" 281

Qaçış 285

Həyatla ölüm arasında 289

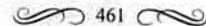
Yenə bədensiz 295

Toma ikinci dəfə ölür 299

Sui-qəsdçilər 304

Korlanmış təmtəraq 308

Son görüş 312

ROMAN

Herbert Uells

Görünməz adam (<i>tərc. Nigar Rəfibəyli</i>)	319
I fəsil. Naməlum adamın gəlişi	319
II fəsil. Mister Teddi Henfrinin ilk təəssüratı	324
III fəsil. Min bir şüşə qab	329
IV fəsil. Mister Kassın naməlum adamlarla müsahibəsi	335
V fəsil. Vikarinin evində oğurluq	341
VI fəsil. Qudurmuş mebel	343
VII fəsil. Naməlum adamın ifşa olunması	346
VIII fəsil. Ötəri səs	355
IX fəsil. Mister Tomas Marvel	356
X fəsil. Mister Marvel Aypinqdə	362
XI fəsil. "Arabaçı və atlar" mehmanxanasında	365
XII fəsil. Görünməz adam qəzəblənir	368
XIII fəsil. Mister Marvel istefa üçün ərizə verir	374
XIV fəsil. Port-stouda	377
XV fəsil. Yüyürən adam	383
XVI fəsil. "Şən qumarbazlar" mehmanxanasında	384
XVII fəsil. Doktor Kempin qonağı	389
XVIII fəsil. Görünməz adam yatır	397
XIX fəsil. Bəzi əsas prinsiplər	401
XX fəsil. Qreyt-portlend-stritdəki evdə	406
XXI fəsil. Oksford-stritdə	415
XXII fəsil. Universal mağazada	419
XXIII fəsil. Druri-leyndə	424
XXIV fəsil. Baş tutmayan niyyət	433
XXV fəsil. Görünməz adamın təqibi	437
XXVI fəsil. Uikstidin öldürülməsi	439
XXVII fəsil. Məsadirə edilmiş evdə	443
XXVIII fəsil. Təqib edilən ovçu	452
Epiloq	458

DÜNYA FANTASTİKA ANTOLOGİYASI

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKI

2007

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Rəvan Mürsəlov</i>
Korrektorlar:	<i>Tutu Məmmədova</i> <i>Hüseyn Şahbəndəyev</i>

Yığılmağa verilmişdir 14.02.2007. Çapa imzalanmışdır 08.08.2007.
Formatı 60×90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 29. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 108.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.

46(0)

D97

